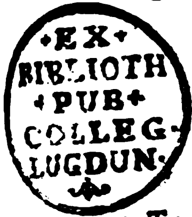

VETERVM ALIQVOT SCRIPTORVM,

Qui in Galliæ Bibliothecis, maximè Benedictinorum latuerant,

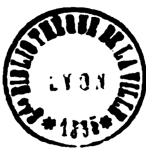
SPICILEGIVM.

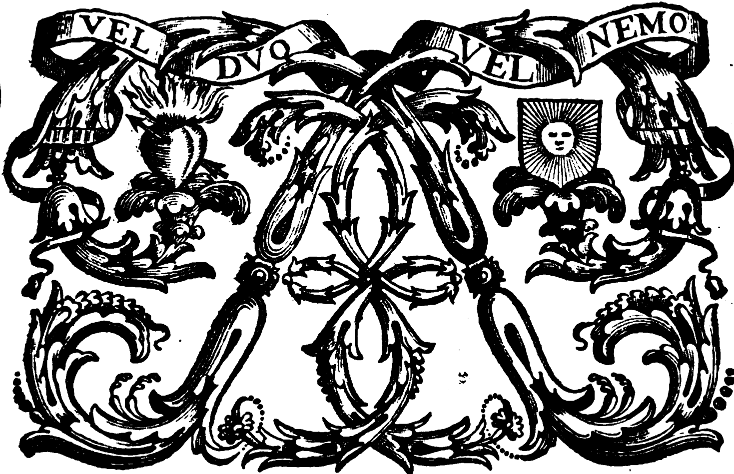
Tomus tertius continet

1. Tractatum NICETII Episcopi *De Vigiliis Seruorum Dei.*
2. EIVSDEM *Tractatum de Bono Psalmodiæ.*
3. S. THEODORI STVDITÆ *Sermonem de S. Bartholomæo Apost.*
4. S. ANSELMI *Tractatum asceticum.*
5. PETRI CELLENSIS *Tractatum de Disciplina Claustrali.*
6. MISCELLANEA *Epistolarum.*
7. CHRONICON Fontinellense, *siue* S. Vandregesili. O. B.
8. APPENDICEM I. eiusdem.
9. APPENDICEM alteram.
10. CHRONICON Senoniense. O. B. *Auctore Richerio Benedictino.*
11. HITORIAM Vizeliacensis Monast. O. B. *Auctore Hugone Pictauino.*

Prodeunt nunc primùm in lucem.

Opera & studio DOMNI LVCÆ DACHERII *è Congregatione S. Mauri Monachi Benedictini.*

PARISIIS,

Apud DIONYSIVM BECHET, & LVDOVICVM BILLAINE Bibliopolas, sub insignia Circini aurei, & S. Augustini.

M. DC. LIX.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

LECTORI.

TERTIVM Spicilegij Tomum editurus, paucis præfabor; ne forsan è spicilego ipse sator videri videar. Hæc igitur necessariò præmonenda, Lector, accipe.

NICETII EPISCOPI binos Tractatus, vnum DE VIGILIIS SERVORVM DEI, alterum DE PSALMODIÆ BONO, subministrauit Sangermanensis codex MS. Cuius autem ciuitatis infulas gesserit ipse Nicetius eo in codice non reperi quidem, verùm vt Treuirensi adscribam, suadent aliquousque Epistolæ eius duæ in Concilijs Galliæ ad annos 563. & 565. ab Sirmondo collocatæ; quippe cuius parem doctrinam atque animum redolent, stylúmque genuinum (nam de Nicetio Lugdunensi, qui hac ipsa vixit tempestate, extat nihil quod ipsum eiuscemodi Opusculorum auctorem exhibeat, innuátve.) Ad id etiam me adducunt Gregorij Turonensis elogia, queis sanctitatem Nicetij, eruditionem ac facundiam extollit, asserítque monasticis institutis à puero imbutum, atque Abbatis munere functum: proinde, opinor, tum hosce Tractatus, quò Fratres suos, quos Dei Seruos appellat, de Vigilijs, & psallendi modo

Nicetij Tractatus de Vigilijs Seruorum Dei, & de bono Psalmodiæ.

instituerit, protulisse. Sic autem eloquitur Gregorius Vit. Pat. cap. 17. *A studiosissimis enutritus parentibus, literis institutus, Abbati cuidam in Monasterio commendatur: in quo loco ita se deuotum exhibuit, vt migrante Abbate ipse succederet. Iam verò assumpto Abbatis officio tantum se talémque ad instructionem Fratrum exhibuit &c. Multa & alia exhortabatur Fratres, vt eos dignos Domino exhiberet ac mundos.* Deinde lib. 10. hist. Franc. cap. 29. *Erat tunc temporis* (sc. Theodeberto Rege) *apud Vrbem Treuericam vir eximiæ sanctitatis Nicetius Episcopus non solùm in prædicatione admirabilis facundiæ, verùm etiam in operibus bonis ac mirabilibus celeberrimus habebatur in plebe.* Ac tandem de Glor. Confess. c. 94. *Nicetius Episcopus eleemosynæ, charitatis, sanctitatísque totius refulsit merito.* De Nicetio Treuirensi agit quoque Fortunatus lib. 3. carm. 9. & 10. Sed Florianum præ cæteris, Nicetium his verbis alloquentem epistolâ apud Duchesnium to. 1. Hist. Franc. audiamus. *Benedicitur vna Trinitas Deus noster, qui vos Pontificalibus meritis Pontificali locauit in vertice, vt non beatitatem dignitas, sed beatitudo præcederet dignitatem. Nec immeritò cùm ab ineunte pueritia Dominicis militaueris in castris &c. Sic enim estis Deo præsule in statutis Cœnobialibus eruditi, vt per mare seculi sine secularibus fluctibus inoffenso vestigio transiretis &c.* Nicetium vocat Abbatem Lemouicensem Auctor historiæ Treuerorum MS. *Tunc*, ait, *eligentes Sanctum Nicetium Episcopum statuerunt, Abbatem vrbis Lemouicinæ, &c.*

II. Sermo S. Thedori Studitæ de S. Bartholomæo Apostolo.

SERMONEM S. THEODORI STVDITÆ de Bartholomæo Apostolo Latinum è Græco ab Anastasio Bibliothecario Aïoni Beneuentano Episcopo dicatum, erui ex membranaceo quaternione Abbatiæ S.

Theodorici prope Remos, præ se ferente, vt quidem conijcio, annos septingentos. Habes eo in Sermone potissimùm Reliquarum illius Apostoli Translationem, priùs in Lypparam insulam, è Lyppara porrò Beneuentum.

B. ANSELMO Cantuariensi Archiepiscopo Tractatum asceticum attribui potiùs coniecturâ quàm certa fide; nimirum in codicem MS. Cœnobij S. Ebrulfi varia eiusdem S. Doctoris Opuscula complectentem cùm incidissem, insertus his ipsis Tractatus ille asceticus occurrit. Quòd verò Opusculum istud Anselmi esse dubius ego asseram, cogit Edinerus in eius vita, cogit item Beccensis Chronologus, qui accuratè ac minutatim Anselmi scripta recensentes, Tractatus huius ascetici meminere haudquaquam. Deinde Anselmi stylum non spirat, nec genium. Sit verò Anselmi, necne, parum refert, quandoquidem eruditione ac pietate sit conditus, atque ad asceticæ vitæ institutionem aptissimus. Nec tamen dissimulandum esse puto, Tractatum illum maxima parte è Collationibus Patrũ apud Cassianum fuisse ab ipsomet Anselmo, seu alio quolibet Scriptore mutuatum, collectúmve: quanquam non inficior in Anselmo me nonnulla legisse quæ in hoc Tractatu reperiuntur, præcipuè cap. 2. molarum similitudinem eidem Patri familiarissimam. III. S. Anselmi Tractatus asceticus.

Tractatum de Disciplina Claustrali Auctore Petro Cellensi, tunc S. Remigij Remensis Abbate, ac postmodum Carnotensi Præsule, mihi olim, anno videlicet 1642. edendum vltrò concesserat (manu sua priùs descriptum ex MS. Abbatiæ Claraualensis) Nicolaus Camuzatius, cùm in viuis esset, Canonicus Ecclesiæ IV. Tractatus Petri Cellensis de Disciplina Claustrali.

Trecensis. Elegantissimum sanè Opus atque eruditione refertum; non ijs tantummodò qui procul à seculi corruptela vitam agunt, sed omni viro Ecclesiastico, immo & cuilibet Christiano perutile atque ad veram pietatem plurimùm conducens, quisquis reuoluerit haud dubiè iudicabit. Meminit huiusce Tractatus ipsemet Abbas R. Canonico scribens lib. 8. epist. 3. *De vase siquidem bono & optimo eructauit stylus tuus verba bona, quæ me &c. prouocant, & de Claustrali Disciplina non solùm cogitare, sed & scribere exorant.* (Is est forsitan Ricardus cui suum de Disciplina Opus inscribit, aítque initio Præfationis alterius: *Amicus disciplinæ, Ricarde carißime, tanquam expertus sim illam, non semel inquietas senem elementarium, vt inde aliquo scripto tibi quod sentio decerpam.*) Epistola quoque sexta eius libri tota est de hoc Disciplinæ Tractatu: *Vnum quaternionem*, inquit, *iam impleueram de Disciplina Claustrali, & mittere per præsentium latorem plurimùm festinabam, sed dissuasum est ab amicis, ne Opus imperfectum amico mittere propter rapaces curiosorum manus & oculos &c.* Illa ætate apud Episcopos tantæ erat authoritatis Petrus Abbas, vt eius Sermones sæpiùs expeterent, quò sibi commissis populis cibum æternæ salutis porrigerent: atque inter alios Theobaldus Parisiensis; ad quem sic idem Petrus lib. 1. epist. 21. *Sermones de Aduentu Redemptoris vt componerem vobis in mandato acceperã, sed malitiæ solicitudinis suæ etiam raritatem lucis adiunxit, &.* Finem autem imponens epistolæ hæc effatur: *Tres Sermones de Aduentu Domini, & vnum de Natiuitate orditus sum vobis.*

V. Miscellanea Epistolarum. In MISCELLANEIS EPISTOLARVM nonnihil velim, Lector, aduertas. Numero Epistolæ cui-

que in margine affixo annum, quo vel floruêre Auctores, vel maximè quo scripsêre, à me scias indicatum.

Occurrit primo loco, FACVNDI HERMIANENSIS *Epistola fidei Catholicæ in defensione trium Capitulorum*, quam ex apographo, quod penes me est, ea de re in lucem nunc primùm edidi, vt segregum audaciam comprimerem, retunderem peruicaciam, & vanissimos plausus coërcerem. Simul enim atque publici iuris Opera Facundi fecisset Iacobus Sirmondus, homines illi tanquam Supremi Senatus decretum Catholicis obtruserunt obscura verba Libri 9. cap. vltimo sub med. quibus suadere tentarunt, panis ac vini substantiam in Christi corpus & sanguinem transsmutari dum sacrum altaris mysterium peragitur, nusquam tenuisse Facundum: Facundi Epistola.

Etenim si quod pugnacissimè tuentur heterodoxi senserit Facundus, ac proinde dogma Catholicum abiurarit, hoc ipso quasi mucrone lethaliter potiùs iugulant sese, quàm labem aliquam afferant Ecclesiæ aut detrimentum. Docet siquidem Hilarius initio Canonis 5. in Matth. agens de Tertuliano, explodendam prorsus schismatici, hæreticíve authoritatem: *Quanquam*, infert, *& Tertuliani volumen hinc aptißimum scripsit* (Librum scilicet de Oratione dum in Ecclesiæ vnitate viueret compositum) *sed consequens error hominis detraxit scriptis probabilibus authoritatem*. Docet quoque Augustinus epist. 19. cap. 3. Hieronymo respondens, qui suam de mendacio officioso sententiam, & sensu Galat. 2. c. septem Auctorum testimonio firmauerat: *Cùm sint sex, vel septem, horum quatuor Auctoritatem tu quoque infringis: nam & Laodicenum, cuius nomen taces, de Eccle-*

sia dicis nuper egressum; Alexandrum autem veterem hæreticum: Origenem verò ac Dydimum reprehensos abs te, lego in recentioribus Opusculis tuis. Docet postremò Vincentius Lirinensis in Commonitorio c. 39. *Eorum duntaxat Patrum sententiæ conferendæ sunt qui in fide & communione Catholica sanctè, sapienter, & constanter viuentes, docentes, & permanentes, vel mori in Christo fideliter, vel occidi pro Christo fæliciter meruerunt &c.*

Facundum porrò à communione Catholicorum desciuisse, atque in schismate permansisse, occubuisséque, ex illa quam publicamus epistola patet euidentissimè; vbi Pontifices Romanos, aliósque, qui suum præbuerant assensum abrogationi ac damnationi trium Capitulorum actæ in V. Synodo, suggillat ad hunc modum infra pag. 107. sub med. *Sentiant se ab ea præcisos, cuius decreta, quantum in ipsis est conuellentes, hæreticorum se cateruis fauendo eorum votis pertinaciter aggregarunt. Siquidem ab Acephalis hæreticis, id est Semi-Eutychianis, exquisita & illicita Capitulorum damnatio; & Vigilij atque Pelagij Romanorum præuaricatorum, & Primasii Byzaceni præcipui doctoris Acephalorum edita contra Ecclesiam scripta protestantur. Quæ cùm ita sint, quomodò iam & illud eis poterit constare, quod dicunt vnam se cum damnantibus fidem tenere? Cùm nos in vno Domino* IESV *Christo Dei & hominis Filio, duarum naturarum proprietatem in vnitate personæ confiteamur, quod Catholica semper custodit & docet Ecclesia. Isti autem parendo Acephalis, & in scripto dicentes: Anathematizamus impiam Epistolam Ibæ, quam ad Marim Persam scripsit, cum his qui vindicant eam, & rectam esse dicunt, vel partem eius; omnem proculdubio anathematizasse probantur Ecclesiam, quæ eam vindicauit & vindicat*

vindicat, rectámque esse dixit, & dicit. Post aliquanta asserit eos qui damnationi trium Capitulorum assensерunt, *Violasse pactum initum cum Deo, & fidem perdidisse.* Item aduersatos fuisse falsò putat Symboli articulo, *Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. En certè*, inquit, *in hoc nunc omnis consistit quæstio, de viuorum mortuorúmque iudicio, quod contra nullam aliquando hæresim vt illud de æqualitate Patris & filij contra Arium, vel de omnipotentia Spiritus sancti in Constantinopolitano contra Macedonium in Symbolo est additum, à nulla vnquam hæresi, nisi ab hac nouißimis temporibus velut ex compacta omnium hæreticorum fæce exorta, violatum est, per damnationem videlicet viuorum mortuorúmque &c.* quæ breuitati consulens prætermitto. Deinde ait eos *Patrem Diabolum* habere. Postea condemnationem trium Capitulorum *Sacrilegium* appellat; ac multis interiectis subijcit: *Quæ dementia corda eorum inuasit, acuósque eorum fumosa sua vanitas, velut densarum palpabiliúmque tenebrarum opaca nox obcæcauit, vt non viderent, nec perseueranter tenerent quod in Symbolo quando baptizati sunt, acceperunt? sed pro libitu suo, modò muneribus corrupti, modò honoribus & ambitionibus inlecti, modò etiam peregrinæ, siue potiùs serpentinæ versutiæ doctrina circumducti, ventóque superbiæ afflati & inflati contra Deum superbiæ cristas erexerunt præripiendo iudicium eius, &c.* criminatúrque eos tanquam *superbiores & excellentiores audaciâ Diabolo, Antichristo quoque deteriores; neque proinde Christiano nomine censendos, immò appellandos Antichristi ministros, modísque omnibus fugiendos. Hæreticos* non semel pronunciat, *hæreticos nouellos*, quos Nouatiano comparat. Ac tandem: *Quomodò ergo qui*

hæreticis communicant, hæresis crimine teneri negabuntur? Aut qua fronte Catholicæ communicare sibi videntur? &c. Damnate errorem quem induxistis, auferte damnationis malum quod intulistis, per quod & hæretici facti, & hæreticorum fautores extitistis.

Sat supérque, ni fallor, ex edita à me Epistola probatum est, Facundum, cùm tam impudenter, atque ore maledico, tot calumnijs, tótque iniurijs viros probatæ virtutis, fidei defensores, ac de Ecclesia optimè meritos appetierit, seipsum schismatis reum prodidisse, & in eo præfractum ad mortem vsque perseuerasse: atque adeò vides, Lector, cuius sit habendus nominis ac auctoritatis Facundus ipse; & quam petulanter eo duce Acatholici de augustissimo Eucharistiæ Sacramento dogmata à Christo ad nos vsque per Apostolos ac Patres orthodoxos deducta pessundare, prorsúsque subuertere incassum laborent.

Iusti Orgelitani. In duas Iusti Orgelitani epistolas reuoluẽdo codicem MS. Bibliothecæ Corbeiensis incidi; vnã prelo subieci, alteram reperi quidem in Orthodoxographa, atque in priori Bibliothecæ Patrum editione, Commentario eiusdem Auctoris super Cantica Cantic. præfixam, sed oscitanter in posterioribus omnibus prætermissam: quo velim, Lector, aduertas pluteos Bibliothecarũ antiquis editionibus haud superfluè aliquãdo & inaniter onerari.

Anselmi Cantuar. Epistola B. Anselmi ad Lanfrancum, Menologio eius præponenda, ideò hìc à me inserta est, quòd characteres propè obliterati interitum minarentur.

Theobaldi Stampẽsis. Denique his, quas diuulgo, Epistolis Theobaldi Stampensis facilè confutatur Pitseus, qui agens de Scriptoribus Angliæ Theobaldum & seculo XIII. in vi-

uisextitisse, & purpuram Cardinalitiam Romæ induisse perperam scribit : quippe Theobaldum ex epistola ad Roscelinum Anselmi Cantuar. & Iuonis Carnot. ætate floruisse certo certius est : Legesis epistolas, Anselmi quidem lib. 2. 41. Iuonis autem 7. vbi Roscelinus hæreseos insimulatur. Innuit quoque Faricius Abdendon. Abbas (Anselmo Cœlitibus adscripto) à Rege exoptatus*, Stampensem sibi æqualem fuisse. Porrò de Cardinalitia illius dignitate sic nutabundus effatur Ciaconius in Nicolao IV. *Theobaldus Stampensis Anglus, de cuius Cardinalatu addubito, quicquid dicat Auctor* (Pitseus) *Catalogi Scriptorum Angliæ.*

* *Henricus de Knyghtō inter Scriptores hist. Ang.*

Triplex Chronicon, quod manu propria Andreæ Duchesne orbis Gallici olim syderis splendidissimi descriptum edo, V.C. Francisci eius filij eruditissimi beneficio singulari debeo, debebúntque quotquot illo vsuri sunt viri literati.

Chronicon Fontinellense.

Chronicon Fontinellensis, nunc S. Vandregesili, Abbatiæ in Normania sitæ, diœcesis Rotomagénsis, ad vestutissimum eiusdem Monasterij apographum ante annos sexcentos exaratum contuli; At verò quod initio est proœmij loco assutum, scilicet *Commemoratio Genealogiæ Arnulfi, &c.* Chronologi huius minimè esse arbitror; sed eo iuniorem quempiam edidisse conijcio: quippe quæ ad annum Verbi incarnati DCCC. LXXXV. progreditur; Chronici verò parens in Ansigisi gestis definit, quem Ludouico Pio imperante Abbatiæ pedum gestasse constat. Insuper, si vtriusque vnus idémque conscriptor fuerit, vt quid amabo proximè pòst in ipso primi capitis limine S. Vandregesili genealogiæ seriem retexeret? censendus foret memoriæ

labilis quammaximè. Atat Auctor ipse, opinor, non obscurè suam prodit ætatem pag. 221. in Wandone Abbate qui obijt an. 756. his verbis: *Testantur plurimi qui illum viderunt, ideò non necesse æstimo omnia de eo inserere, &c.* paginâ item 222. *Nam Bortgaudus Monachus, qui eum* (Wandonem) *sepulturæ tradidit, referre erat solitus, dum eum in sarcophago posuisset &c.* pag. 226. *Hæc de eo* (Austrulpho Abbate) *narrare erat solitus bonæ recordationis Hardoinus Cellæ S. Saturnini Mart. Presbyter, qui sub eius tempore hoc in Cœnobio clericatus suscepit habitum &c.* pagina denique 233. *Interea defuncto Magno Carolo Imperatore Augusto diuæ memoriæ, Ludouicus eius filius in Imperium eleuatur.* Duo verba, *diuæ memoriæ*, subindicant Auctorem eâ scripsisse tempestate. In summa, arbitror illum, quàm Ansigisus ab humanis esset exemptus paulò pòst vita functum, hoc est, anno plùs minùs DCCCXXXIV. quo finem suo imposuit Operi: siquidem Appendicis primæ Scriptor nonnihil actuum Fulconis Abbatis attingens, anno DCCCXXXV. regimen eum suscepisse Monasterij Fontanellæ asserit proximè post Iosephum Ansegisi successorem, qui Abbatia per menses tantummodò septem potitus est. Hactenus de Auctoris ætate.

Præterea obseruandum moneo illo in Chronico prætermissa quorundam Abbatum gesta, vel quòd exciderint, vel quòd nihil dignum memoria ab his actũ, seu alijs motus Auctor rationibus ea silentio premenda putauerit. Fragmentum equidem gestorum Lamberti Archimandriæ, pòst Lugdunensis Archiepiscopi sanctitate conspicui, in calce codicis præfati Fontinellensis reperi, sed mutilum, vt pote folium vnum aut alte-

rum è codice fuit auulsum, exesúmve à blattis. Procœmium illud, cuius titulus, *Commemoratio genealogiæ Arnulfi &c.* necnon, *Constitutionem Ansegisi Abbatis* in fine Chronici subiectam haudquaquam complectitur vetus MS. Fontinellæ, Chronicon duntaxat habet vnà cum vitis Vandregesili, ac præcipuorũ illius Ascerterij Archimandritarum fide & moribus sanctissimorum. Procœmij suppetias iuit Duchesnij apographum, atque libellus manu antiqua exaratus Fontinellensis Cœnobij vitam continens B. Vandregesili, ac partem Miraculorum S. Wlfranni. Forent & alia, fateor, animaduertenda, verùm cùm nõ nesciam è nostris quendã elucidando, quo de agimus, Chronico, atque eruendis Fontinellæ monumentis multùm diúque à sexennio insudasse, vt ad hæc vsque tempora eiusce Monasterij historiam perducat concinnétque, ne messem in alienam inferre falcem videar, manum continere & calamum interim iudicaui. Verbo dicam, parachronismos, næuósque si quando, Lector, offenderis, vbi præsertim Regum Francorum anni cum Reparatæ Salutis comparantur, non ignobile Opus ideò abiiciendum, immò verò tum ob antiquitatem, tum etiam ob styli grauitatem, tum maximè præclaras ob res posteritati conscriptas, plurimi abs te faciendum censeo.

Initium huius Procemij to 5. p. 2. Antiq. lect. inseruit Henric. Canisius.

Subiectam, quam vides, duplicem Appendicem præstitit Fontinellæ MS. alteram perbreuem, sed eisdem quibus & Chronicon characteribus, atque à synchrono vel suppari Monacho scriptam: prolixiorem alteram: videlicet pericope est è libro excisa Miraculorum in trãslatione corporis S. Wlfranni diuinitus patra-

torum ; quæ haud ineleganter retulit testis oculatus antequam Normanni Duce Guilelmo Insulas Britannicas armis quærerent, subiugarent, nempe annum circiter MXL. Vitam protraxisse ad annum MLIII. ipsemet indigitat euidentissimè, dum pag. 268. Gradulfi Abbatis excessum è vita mortali edisserit: *Obijt autem*, inquit, *Anno ab Incarnatione Domini MXLVII. Huic successit frater illius pro carnis origine, nomine Robertus, anno fermè XII.* Willelmi Comitis *&c. atque nunc vsque sub cælestis Regis imperio Monarchiam regni pro arbitrio potenter disponit, &c.*

Idcirco autem pericopen hanc erui, quòd Abbates aliquot Fontanellenses, & quæ patriam dilucidant historiam notatu digna recenseat.

Postremò, vt sincerè dicam quod sentio, Asceteriũ Fontanellense seminarium fuit sanctissimorum Episcoporum. Vidit sibi præsidentem, ac mira perpetrantem non semel Rotomagensis Ecclesia, Vidit Remensis, Senonensis, Lugdunensis, vidit Apostolum Frisia, vidit demum infulis suis redimitum diuersis in Ciuitatibus Gallicana Ecclesia Monachum Fontanellensem: notiora sunt quæ refero, quàm in illis sigillatim vt immorer recensendis: nihil etenim frequentius Martyrologia vti Fontanellæ nomen, nihil augustius commemorant.

Choniton Senoniẽsc. CHRONICI SENONIENSIS fronti Auctor Richerius inscribitur, quod & videre est in Præfatione: *Ego Frater Richerius Monachus Senoniensis &c.* pagina 272. Quò emendatiùs Chronicon in publicum prodiret, apographum annos præ se ferens sexaginta, cum archetypo studiosè collatum, perhumaniter ad me

transmisit R.P. Alexander de Lescale eiusdem Asceterij Prior.

Stylo rudi quidem Chronicon texuit Auctor, ac dubia, non identidem sed rarò, pro certis, & quæ ex solo vulgi rumore didicerat, immiscuit; at quem seculi barbaries & simplicitas excusat. Quas verò per se tractauit, perspexit oculis, ijs rebus fidem adhibendam inficias, reor, ibit nemo. Quin & anterioris æui acta ipse referens, quam subinde religiosus extiterit, qui nonulla mauult premere silentio, quàm incerta aut excogitata intexere, ingenuè profitetur in Præfatione: *Licet imperito stylo & inculto sermone ea quæ in quibusdam scriptis adnotatis de fundatione huius Senonensis Abbatiæ &c. reperire potui, licet perpauca sint, relatu digna, & ea quæ proprijs oculis vidi, & auditu audiui & circumiacentium Ecclesiarum fundationes, & Constructorum nomina & dignitates, quibúsque Regibus vel Imperatoribus claruerint, huic membranæ adnotare & inserere studui.* Initio libri 2. *Quia verò de B. Gundelberti successoribus, vel ipsorum actibus pauca vel nulla ad scribendum inuenire potui, exceptis tantùm nominibus, nihil de meo addere præsumpsi, ne rumorum inciperem nouus auctor haberi.* Ibidem paucis interiectis: *De quo* (Magneramno Abbate) *quia nihil plus inueni, nihil scribere possum.* Lib. 4. c. 20. *De Henrico huius loci Abbate quia nostris temporibus oculata fide actus ipsius & vidimus & cognouimus huic paginæ adnotare non pigebit.* Quâ porrò Richerius vixerit tempestate signat ipse his verbis in lib. 3. pag. 358. *Ego quidem tunc temporis* (Friderico Alemannorum Rege, Theobaldo Duce Lotharingiæ) *ab Abbate Henrico Senoniensi ad ipsum Ducem Lotharingiæ missus*

ſum, eo quòd Philippus Dominus de Gillibertiuillare &c. Et poſt pauca Synodum Lateranenſem an. MCCXV. celebratam Innocentio III. Pontifice Romano præſidente deſcribit. Ipſum tandem ad annum perueniſſe MCCL. & vltrà, coniectare licet ex ijs quæ narrantur in cap. 4. ac conſequentibus libri quinti.

Hiſtoria Vizeliacenſis.

Quadriennium iam effluxit quo refugiebat animus Hiſtoriam Vizeliacenſis Monaſterij ampliſſimis hiatibus fœdatam publicum proferre: ſpes enim erat illius integræ aliquando è ruderibus, antríſve Monaſteriorum, vbi fortean adhuc in puluere & ſitu cum tineis deluctatur, eruendæ: Verùm crebris amicorum hortationibus interpellatus, ſuaſionibus impulſus, ne à me repulſam paterentur, ceſſi tandem eorum votis (viri enim ſunt inter Literatos eruditione iuxtà ac pietate præcipui) atque hiſtoriam quamuis lacunis dehiſcentem, vetuſtis tamen nobilitatam monumentis, doctéque ac eleganter conſcriptam, noluidiutiùs tenebris obuolui, immò luci, vt pote vtilitati literariæ profuturam libens expoſui.

Vide pag. 554.

Hiſtoriam placuit Auctori Hugoni Pictauino quadripertitam proponere. In priori parte Conditorum tabulas, Romanæ Vrbis literas, diplomata Regum, atque alia id genus reſcripta, tanquam eorum quæ erat in medium producturus fundamenta ſubiecit. Depingit in altera Epiſcopum Eduenſem quâ fas quâ nefas libertates Eccleſiæ Vizeliacenſis infringere, ac iura ſoli Romano Pontifici competentia vſurpare conantē. In tertia demum & quarta luctuoſas prodit tragœdias à Comitibus Niuernenſium peractas, qui incurſionibus ac direptione per ſe, pérque ſuos non ſemel in

Mona-

Monasterium Vizeliacense, vniuersúmque eius dominium, vt illud ditioni suæ adiungerent, grassati sunt, barbarorum more Monachos expulerunt, Oppidanos à legibus & subiectione Abbatis eorum Domini aperta vi subtraxerunt. Auctor ipse nihilominus victorias ab Abbate & Monachis, non tamen sine ingenti labore ac dispendio rei familiaris, tum de Episcopo, tum etiam de Niuernensibus, afflante diuino Spiritu, Pontificibus Romanis iuuantibus, fauente in primis Rege Ludouico septimo, reportatas describere non omittit. Interserit etiam insigniora sui temporis, quæ Ciuilem, Ecclesiasticámque historiam admodùm illustrant.

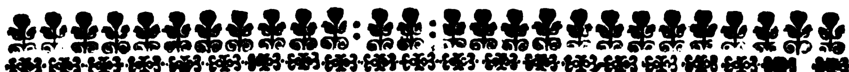
Quonam anno cucullum Vizeliacenses vestibus Canonicorum assumptis abdicauerint, videsis in Obseruationibus ad Guiberti de Nouigento Opera, pag. 658.

Cæterùm, labes quasdam & lapsus cur minimè absterserim, anxiè forsan sciscitabitur nonnemo rei antiquæ non sat peritus. Næ id à me religiosè semper obseruatum pura atque integra veteris æui scripta vulgare, cùm præsertim ea haud indoctis, at in illis apprimè versatis Lectoribus offerre mens fuerit, qui ex oppositis eiusmodi hallucinationibus ipsammet veritatem solerter aliquando expromere, vel sanè falsum à vero, certúmque à dubio secernere, quídve expungendum, quid admittendum dijudicare norunt. Attamen quæ mihi videntur obscuriora, quæque Lectorem latere conijcio, annotatiunculis identidem marginalibus explico, aut certè quæ accuratiùs ac prolixiùs exploranda sunt, in Præfationibus dilucidare co-

nor. Si quid præterea erratum deprehenderis, Lector, (quod futurum non inficior, diligentiam licet omnem adhibuerim) haud incuriæ meæ, ſed Typographorum inſcitiæ & oſcitantiæ velim aſcribas, & condones.

Ad extremum nonnulla ex ijs, quæ hoc in ſpicilegio promo, W. CC. Henrico atque Hadriano Valeſijs fratribus, quos ſcripta ſingulari ac recondita, quâ pollent, eruditione referta literarium per orbem longè latéque diuulgarunt, houeris Lector, accepta me referre: aliorum verò, qui nonnihil contulere, nomina in Elencho infra poſito cum laude indicare haud prætermitto.

ELENCHVS CONTENTORVM IN TOMO TERTIO SPICILEGII.

ĩ ij

SVMMA PRIVILEGII.

LVDOVICI XIV. Galliæ & Nauarræ Regis authoritate sancitum est: ne quis in Regno suo, aliisque locis suæ ditioni subjectis, Librũ cui titulus: *Veterum aliquot Scriptorum, qui in Galliæ Bibliothecis, maximè Benedictinorum latuerant,* SPICILEGIVM. *Videlicet,* NICETII *Episcopi Tractatus duos de Vigilijs Seruorum Dei, & de Bono Psalmodiæ:* THEODORI STVDITÆ *Sermonem de S. Bartholomæo &c.* PETRI CELLENSIS *Tractatum de Disciplina Claustrali:* MISCELLANEA *Epistolarum:* CHRONICA, *Fontinellense, & Senonense: Historiam Vizeliacensem:* & alia in Diplomate contenta, absque D. Lucæ Dacherij consensu, aut eorum quibus permiserit, intra viginti annos imprimat aut diuendat. Si quis secus fecerit, multa indicta, prout ampliùs in ipso Diplomate continetur. Lutetiæ Parisiorum 19. Iunij 1654.

Sic Signatum,

De Mandato Regis.
LE COQ.

Concessio indulti Priuilegij.

PRæfatus Lucas Dacherius concessit Dionysio Bechet, & Ludouico Billaine Bibliopolis Parisiensibus, vti indulto Priuilegio. Parisijs in Abbatia S. Germani à Pratis die 1. Februarij 1658.

Sic Signatum,

F. LVCAS DACHERY.

TRACTATVS NICETII EPISCOPI

DE VIGILIIS SERVORVM DEI.

CAPVT I.

BONA, & digna, & sancta res, & apta prorsus, satísque conueniens de sanctis Vigilijs nunc dicere, & conferre sermonem, quando ipsa lucubratio geritur à sollicitis & religiosis: nox cœca est, & necessaria caligo corporibus, quæ non solùm homines, sed etiam in somno detinet animantes, vt reparatis viribus per soporem, possint diurnos labores sustinere vigilantes. Bonus Deus, qui ita prospexit, ita constituit, vt homo exiturus ad opus suum, & ad operationem suam vsque ad vesperam, haberet vicarium tempus, in quo à laboribus duris, & multa fatigatione requiesceret. Ergo diem ad opus, noctem fecit ad requiem, & pro hoc, sicut pro omnibus, gratias debemus agere illi qui præstitit. Nouimus autem multos hominum, vt aut maioribus suis placeant, aut sibi aliquid peculiariter prosint, noctis particulam ad aliquod opusculum segregare, & id pro lucro ducere, quod furati de sopore suo operari potuerunt. Quòd si in carnalibus instrumentis, id est, victui ac vestitui necessariis, qui vigilant non reprehenduntur, immò laudantur, quantò magis nos qui sacras Vigilias, tam spirituali opere fructuosas,

Nox necessaria ad requiem.

Dies ad opus.

orationibus scilicet, hymnis, lectionibus fœcundas, obseruare, & amare debemus, vt à Domino Deo mercedem recipiamus?

CAPVT II.

Contra Vigiliarum vituperatores.

EQVIDEM sunt homines qui ista reprehendunt, sed à fide Catholica & Religione alieni sunt. Sed non est mirum. Quòmodò enim impiis & profanis religiosa placere possunt? Quibus si placerent, nostri essent, quod sumus vtique Christiani. Si verò nostri sunt quos Vigiliarum sanctarum salutifer actus offendit, vt nihil de his deteriùs suspicer, aut pigri sunt, aut somniculosi, aut senes sunt, aut infirmi. Si pigri sunt, erubescant; quia illis insonant Prouerbia Salomonis: *Vade ad formicam, ô piger; & æmulare vias eius.* Si somniculosi sunt, expergiscantur Scriptura proclamante: *O piger quousque dormis? Quando autem de somno surgis? Modicum quidem dormis, modicum sedes, modicum autem dormitas, pusillum autem manibus amplecteris pectus. Deinde, superueniet tibi tanquam viator paupertas, inopia autem sicut bonus cursor:* Si autem senes sunt, quis eos compellit vt vigilent? quamquam & non compulsi vigilare debent pro ipsa ætate sua, & Dominum Deum instantiùs orare. Vigilare itaque debent sedentes, si stare non præualent. Si verò infirmi sunt membris, quod ipsi facere non possunt, non reprehendant: Imò secundum Prophetam rigent lacrymis stratum suum, & dicant: *Sic memor fui tui super stratum meum.* Commendent etiam vigilantibus, vt eos suis precibus adiuuent, quòd adiuti à Domino super lectum doloris sui canere quandóque mereantur, dicentes: *In matutinis meditabor in te, Domine, quia factus es adiutor meus.* Alioquin stultum, & satis extraneum est à religione, vt quia ipsi currere non valemus, bene currentibus derogemus; quia etsi non possumus, debemus non inuidere, sed congratulari potentibus. Sicut enim qui consentit maliciæ, particeps est pœnæ, sic participatio gloriæ speranda est de consentione bonitatis: Alios enim coronat affectus, alios voluntas pia lætificat.

Nec sanè onerosum vel difficile videri debet etiam delicatis vel infirmis corporibus in septimana duarum noctium,

id est Sabbati, atque Dominicæ, portionem aliquam Dei ministerio deputare: ista enim quasi purificatio est dierum quinque vel noctium, quibus stupore carnali ingrauescimus, aut mundanis actibus obsessi lætamur. Nec erubescat aliquis in bono studio sanctitatis, quia non erubescunt improbi in perpetrando opere fœditatis. Meritò ergo scriptura in Prouerbijs dicit: *Est confusio qua adducit peccatum.* In bono enim opere confundi, peccatum est, sicut in malefaciendo non confundi pernicies est. Si sancti estis, amate vigilias, vt thesaurum vestrum vigilando custodientes ipsi in sanctitate seruemini. Si peccatores estis, magis currite, vt vigilantes, & Deum orantes, purgemini; vt tundentes pectora frequentiùs clametis ad Dominum ex toto corde dicentes: *Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo:* Qui enim ab occultis desiderant iam purgari, nescio an eos delectet iisdem miseriis inquinari. Eccli. 4. 25.

CAPVT III.

Tempus exigit, Carissimi, vt de auctoritate Vigiliarum, de antiquitate, déque ipsa vtilitate pauca dicamus: Magis enim quilibet labor libenter suscipitur, si ante oculos proponatur ipsius laboris vtilitas. Antiqua est Vigiliarũ deuotio, familiare bonum omnibus sanctis. Esaias denique Propheta clamat ad Dominum dicens; *De nocte vigilat spiritus meus ad te Deus, quia lux præcepta tua sunt super terram.* Dauid & regio & prophetico spiritu sanctificatus vnguento, ita canit: *Domine Deus salutis meæ in die clamaui, & nocte coram te:* Item dicit: *Memoratus sum in nocte nominis tui Domine, & custodiui legem tuam.* Accipe eiusdem Prophetæ aliam vocem, quæ & tempus & habitum deprecantis ostendat: *In noctibus*, inquit, *extollite manus vestras in sancta, & benedicite Dominum.* Et ne vespertinas tantùm horas noctes æstimes appellatas, occurrit & dicit: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ.* Ecce habetis & tempus expressum, & exurgendi sollicitudinem quomodò confiteamini Deo ostensam. [Vtilitas antiquitásque vigiliarum.]

Adhuc consideranti mihi intentionem Sanctorum, maius aliquid ac laboriosius occurrit, & vltra naturæ humanæ conditionem suggeritur, cùm eundem Prophetam audio ita psal-

lentem: *Si ascendero in lectum strati mei: si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem: aut requiem temporibus meis, donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob.* Quis non stupeat tantam in Dei amore animi deuotionem; vt somnum sibi, sine quo vtique corpora humana deficiunt, penitus interdixerit, donec locum ac templum Domino fabricandum Rex & Propheta reperiret? Quæ res nos debet fortiter ammonere, vt si ipsi locus Dei esse volumus, & tabernaculum eius ac templum cupimus haberi perpetuò, sicut Paulus Apostolus asserit, dicens: *Vos estis templum Dei:* In quantum possumus exemplo Sanctorum vigilias diligamus, ne & de nobis dicatur: *Dormierunt somnum, & nihil inuenerunt:* quin potiùs gratulabundus vnusquisque vestrum iam dicat: *In die tribulationis meæ Deum exquisiui manibus meis nocte coram eo, & non sum deceptus,* Quia *bonum est confiteri Domino, & psallere nomini tuo Altissime; ad annunciandum mane misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem.* Hæc & eiusmodi tanta ac talia ideò sancti illi cecinerunt, & scripta reliquerunt, vt nos eorum posteri paribus eorum excitaremur exemplis, ad celebrandas etiam noctibus nostræ salutis excubias.

Sed à veteribus veniamus ad noua; à ministris legis ad ministros Euangelij, vt de nouo etiam Testamento Vigiliarum gratia consignetur. Anna filia Phanuel vidua continuis orationibus, ac ieiunijs seruiens, non discessit de templo die ac nocte. In Euangelio legitur, Et Pastores illi sanctissimi dum super gregem suum nocturnas exercent vigilias & Angelos in splendore videre, & Christum natum in terris primi audire meruerunt. Iam verò institutio Saluatoris nonne omnes ad vigilandum auditores exsuscitat, siue in parabola boni seminatoris docendo: *Dum dormirent homines, venit malus, & superseminauit zizania inter triticum, & abijt.* Qui si vigilassent, nec malus forsitan zizania seminare potuisset. Siue cum dicit: *Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes, & vos similes exspectantibus Dominum suum quando reuertatur à nuptiis. Beati serui illi quos cùm venerit Dominus inuenerit vigilantes: Et si vespertina,* inquit, *hora venerit, etsi media nocte, etsi galli cantu, & inueniat eos vigilantes, beati sunt. Itaque & vos estote pa-*

rati, quia qua hora nescitis filius hominis venturus est. Nec verbis solummodò docuit vigilare, sed etiam exemplo confirmauit. Namque testatur Euangelium, quia *erat* IESVS *pernoctans in oratione Dei*: Pernoctabat non sibi, sed vt sciremus quid omnes facere debeamus. Et ipse increpat Petrum tempore Passionis dicens: *Non potuistis vna hora vigilare mecum*? Et ad omnes iam dicit: *Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem.* Hæc verba eiusmodi exemplo, oro vos, quem non de profundo etiam mortis simili modo valeant suscitare?

His instructi sermonibus, his confirmati documentis Beati quoque Apostoli & ipsi vigilauerunt, & Vigilias imperauerunt. Petrus Apostolus in carcere noctu ab Angelo suscitatur, & ipsi reserante portam ferream in domum Mariæ peruenit vbi erant multi congregati, non dormientes vtique, sed orantes. Idem in Epistola sua ponit & dicit: *Sobrij estote, & vigilate, quia aduersarius vester Diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem transuoret.* Paulus, & Sileas in custodia publica circa medium noctis orantes, hymnum audientibus vinctis dixisse memorantur; vbi repente terræmotu facto, & concussis fundamentis carceris, & ianuæ apertæ, & omnium vincula sunt subitò soluta. Item Beatus Apostolus Paulus super exercendis vigilijs adhortatur Thessalonicenses, dicens: *Vigilate, & state in fide, confortamini & viriliter agite.*

CAPVT IV.

HÆc sufficiant de auctoritate & antiquitate sanctarum Vigiliarum. Superest vt secũdum promissum de earum vtilitate aliqua proferamus, quanquam sentiri magis potest per exercitium ipsa vtilitas, quàm loquentis sermone narrari. Gustando enim videtur quia suauis est Dominus: Qui ergo gustauit, intelligit, & sentit quantum pectoris vigilando deponitur, quantus mentis stupor excutitur, quanta lux animam vigilantis & orantis illustrat, quæ gratia, quæ sancta visitatio membra vniuersa vigilantis lætificat: vigilando timor omnis excluditur, fiducia nascitur, caro maceratur, vitia tabescunt, castitas roboratur, cedit stultitia, accedit prudentia, mens acuitur, error obtunditur, criminum caput Diabo- Vtilitas Vigiliarum.

lus gladio spiritus vulneratur. Quid hâc vtilitate magis necessarium, quid istis lucris sanctis commodius, quid hac delectatione suauius, quid ista fœlicitate beatius? Teste etiam Propheta, qui in principio Psalmorum suorum beatum virum describens, summam beatitudinis eius in hoc versiculo collocauit, dicens: *Si in Domini lege meditetur die ac nocte.* Bona est quidem diurna meditatio, bona oratio, sed multò gratior & efficacior est nocturna meditatio; quia per diem necessitates variæ obstrepunt, occupationes destruunt mentem, sensum multiplex cura dispergit: Nox autem secreta est, nox quieta est & oportuna orantibus, aptissima vigilantibus, dum carnalibus occupationibus expeditos, collecto sensu totum hominem diuinis conspectibus sistit. Itaque Deo placitas cognoscite esse Vigilias ad celebrandam benedictionem.

Quæ ad vigilias præparatio. Tantùm, Carissimi, qui vigilat oculis, vigilet & corde, qui orat spiritu, oret & mente; quia nec satis vtile est oculis vigilare, & animo dormitare, cùm ex contrario ex persona Ecclesiæ scriptura dicat: *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Curandum est etiam ante omnia ne nimietate cibi vel potus nostrorum vigilatorum pectora onerentur, ne cruditatem ructantes & crapulam, non solùm ipsi nobis insuauessimus, sed etiam gratiæ Spiritus sancti indigni iudicemur. Dixit namque vir quidam inter Pastores eximius: Sicut fumus, inquit, fugat apes, sic indigesta ructatio auertit & abijcit Spiritus sãcti charismata. Ergo tanquam diuinum celebraturi mysterium antè nos per abstinentiam parare debemus, vt integrati & expediti vigilare possimus: cogitatio quoque mala pellatur, ne malè vigilantium *oratio fiat*, sicut legitur, *in peccatum.* Sunt enim & ex malignis malè dictæ vigiliæ, vt in Prouerbijs legitur, *quia ablatus est somnus ab oculis eorum. Non enim dormiunt*, inquit, *nisi malè fecerint.* Sed absint, & longè absint ab hoc Conuentu tales vigiliæ, sed potiùs vigilantium pectus clausum Diabolo, sit apertum Christo, vt quæ labiis sonamus, corde teneamus. Tunc erunt acceptabiles apud Deum nostræ vigiliæ, tunc pernoctatio salutaris, si competente diligentia, & deuotione sincera, ministerium nostrum diuinis obtutibus offeratur.

Hæc de Vigiliarum auctoritate & antiquitate, nec non

etiam de earum sancta vtilitate dicta sufficiant. De hymnorum autem Psalmorúmque deuotione quàm grata sint & acceptabilia Deo, nunc quatulumcumque dixissem nisi ratio prolixior volumen aliud postularet, quod Domino largiente sequenti exhibebitur lectione.

TRACTATVS NICETII EPISCOPI

DE PSALMODIÆ BONO.

CAPVT I.

E Psalmodiæ bono dicamus quæ nobis Deus donare dignatur. Nos itaque, Carissimi, qui tam Propheticis, quàm Euangelicis & Apostolicis sumus omnes eruditi magisterijs, quorum nobis dicta & facta ante oculos proponamus, per quos sumus omne quod sumus: & quàm sint grata & accepta Deo spiritalia cantica, à primordio repetentes, ijsdem auctoribus asseramus. Si autem quæramus quis omnium primus hoc genus inuexerit, non inuenimus alium nisi Moysen, qui canticum Deo insigne gestauit, quando percussa Ægypto decem plagis, & Pharaone demerso, populus per insueta maris itinera ad desertum gratulabundus egressus est, dicens: *Cantemus Domino; gloriosè enim honorificatus est.* Primus igitur Moyses dux Tribuum Israëlis choros instituit, & vtrumque sexum distinctis classibus, se ac sorore præeunte, cantare Domino canticum triumphale perdocuit. Postmodum Debbora nobilis fœmina in libro Iudicum hoc ministe-

Qui Psalmodiæ Auctores.

rio functa reperitur. Ipse tamen Moyses è corpore recessurus terrificum carmen in Deuteronomio iterauit; quod scriptum testamenti vice populo dereliquit, vnde scirent quæ pœna & quales eos contribulationes sequerentur, si à Domino recessissent. Omnes miseri atque miserandi qui tali tamque euidenti denunciatione prætermissa noluerunt à peccatis & ab inlicitis superstitionibus præcauere.

Iam verò posteà multos inuenies non solùm viros, sed etiam fœminas spiritu diuino completas, Dei cecinisse mysteria, etiam ante Dauid, qui à pueritia in hoc munus à Domino specialiter electus, & cantorum princeps, carminum thesaurus esse promeruit. Quid adhuc puer in cythara suauiter fortitérque canens, malignum spiritum, qui operabatur in Saüle, compescuit: non quò cytharæ illius tanta virtus erat, sed quia figura crucis Christi, quæ in ligno & extensione neruorum mysticè gerebantur, iam tunc spiritum Dæmonis opprimebat.

Psalmorũ Dauidis vtilitas maxima.

Quid in his Psalmis non inuenies quod faciat ad vtilitatem & ædificationem, ad consolationem humani generis, conditionis, sexus, ætatis? Habet in Psalmis infans quid lacteat, puer quid laudet, adolescens quid corrigat viam; iuuenis quid sequatur, senior quid precetur. Discit fœmina pudicitiam, pupilli inueniunt Patrem, viduæ Iudicem, pauperes perspectorem, aduenæ custodem. Audiunt Reges iudicésque quid timeant: Psalmus tristes consolatur, lætos temperat, iratos mitigat, pauperes recreat, diuites vt se agnoscant, ammonet, & ne superbiant, increpat, omnibus omninò suscipientibus se aptam medicinam contribuit Psalmus, nec peccatores despicit, sed remedium eis per pœnitentiam lacrymosam salubriter ingerit. Dominus itaque Deus noster per Dauid seruum suum confecit potionem, quæ dulcis esset gustu per cantationem, & efficax ad curanda vulnera peccatorum per suam virtutem: Suauiter enim Psalmus auditur dum canitur, penetrat animum cùm delectat; facilè Psalmi memoriâ retinentur, si frequenter psallantur; & quod legis austeritas ab humanis mentibus extorquere non poterat, hi per dulcedinem cantionis excludunt. Nam quicquid Prophetæ, quicquid Euangelia ipsa præcipiunt, in his carminibus suaui

meditantium

meditantium dulcedine continetur.

Deus ostenditur vt timeatur, simulacra ridentur, iustitia ingeritur, iniquitas prohibetur, misericordia laudatur, incredulitas abdicatur, veritas requiritur, mendacia damnantur, dolus accusatur, innocentia collaudatur, superbia deijcitur, humilitas sublimatur, pœnitentia prædicatur, pax sequenda depromitur. Contra inimicos protectio postulatur, vindicta promittitur, spes certa nutritur, & quod his est omnibus excellentius, in psalmis Christi sacramenta cantantur. Nam & generatio eius exprimitur, & reiectio plebis impiæ, & Gentium hæreditas nominatur, virtutes Domini cantantur, Passio veneranda depingitur, Resurrectio gloriosa monstratur, sedes quoque ad dexteram mirabiliter depingitur. Deinde igneus Domini manifestatur aduentus, terribile de viuis & mortuis iudicium panditur. Quid plura? Etiam spiritus creantis emissio, & terræ renouatio reuelatur, post quæ erit in gloria Domini sempiternum iustorum regnum, peccatorum perenne supplicium.

CAPVT II.

HÆc sunt cantica Dei quæ canit catholica Ecclesia Dei. Hæc sunt quæ hîc noster Conuentus sono etiam vocis exercet, hæc non solùm Cantorem non resoluunt, sed potiùs stringunt. Hæc cantica placent Deo, vbi totum quod agitur spectat ad gloriam Creatoris. Meritò idem Propheta omnes & omnia ad laudem Dei cuncta gubernantis hortatur dicens: *Omnis spiritus laudet Dominum.* Seipsum quoque pollicens laudatorem dicebat: *Laudabo nomen Domini cum cantico, & magnificabo eum in laude.* Laudate Dominum in vita vestra, immolate Deo sacrificium laudis pro anima & vita vestra, & per ipsum ostenditur vobis in anima vestra, quà ad eius perueniatis salutare.

Delectat Dominum nostrum de pura conscientia laus emissa, sicut idem hortatur Hymnigraphus, dicens: *Laudate Dominum quia bonus est psalmus; Deo nostro sit iocunda decoraque laudatio.* Hanc scientiam gerens, hoc officium Deo placitum sciens idem Psalmista testatur: *Septies in die laudem dixi tibi.*

Et adhuc ampliùs aliquid pollicetur: *Et lingua*, inquit, *mea meditabitur iustitiam tuam, tota die laudem tuam.* Sentiebat enim sine dubio de tali opere beneficium, sicut ipse commemorans dicit: *Laudans inuocabo Dominum, & ab inimicis meis saluus ero.* Tali tutamine & tali clypeo armatus & fortissimum illum Goliam gigantem strauerat, & sæpe de alienigenis victoriam reportarat.

CAPVT. III.

Psalmodiæ vsus antiquus.

LOngum erit, Carissimi, singula quæ sanctorum historia continet dicere, præsertim cùm res exigat de nouo Testamento aliqua ad veterem confirmationem & ad vestram instructionem debere proferri. Ergo inuenies primùm Zachariam patrem magni Ioannis post longum illud silentium in hymni vice prophetasse, nec Elisabeth, diu sterilis, edito de promissione filio Deum de ipsa anima magnificare cessauit; nato in terris Christo laudem sonuit exercitus Angelorum; *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Annunciantes pueri in templo, *Osanna filio Dauid clamauerunt*; nec Pharisæis liuore strepentibus Dominus ora Innocentium clausit, sed potiùs aperuit, dicens eis: *Non legistis scriptum, ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem?* Etsi isti tacuerint, lapides clamabunt. Ipse Dominus in verbis Doctor, in factis consummator, vt hymnorum ministerium gratissimum comprobaret, cùm Discipulis hymno dicto exiuit in montem Oliueti. Quis iam tali documento de Psalmorum & hymnorum religione dubitabit? quando ille qui à Cœlestibus cunctis adoratur & psallitur, ipse cum discipulis hymnum cantasse perhibetur?

Et Ioannes in Apocalypsi refert se spiritu reuelante vidisse, & audisse vocem aquarum multarum, & tonitruorum validorum, dicentium Alleluya, ex quo nullus debet ambigere hoc vigiliarum sanctarum ministerium, si digna fide & deuotione vera celebretur, Angelis esse coniunctum, quos constat sine somno, sine occupatione indesinenter laudare Deum in cœlis, & benedicere saluatorem. Quæ cùm ita sint, Fratres, iam pleniore fiducia hymnorum mysterium fideliter im-

pleamus, magnam nos credentes à Deo gratiam consecutos, quibus concessum est cum tantis ac talibus sanctis, Prophetis dico atque Martyribus, Dei æterni miracula. Hîc cum Dauid Domino cõfitemur quoniam bonus est; cum Moyse potentiam Domini magnis illis canticis personamus; cum Anna, quæ Ecclesiæ speciem gerit, olim sterilis, nunc fœcunda, in Dei laude corde confirmamur; cum Esaïa de nocte vigilantes psallimus; cum Abacuc, cum Hieremia, cum Iona sanctissimis vatibus orando cantamus: Cum tribus æquè pueris, quasi in fornace positi, conuocatâ omni creaturâ Creatori omnium benedicentes psallimus. D: est hic.

Quid hac vtilitate commodius, quid hac delectatione iocundius, quia & psalmis delectamur, & orationibus irrigamur; & interpositis lectionibus pascimur? Et verè sicut boni conuiuæ ferculorum varietate delectantur, ita nostræ animæ multiplici lectione, & hymnorum exhibitione saginantur.

Tantùm, Carissimi, intermittentes fabulas superfluas, intento sensu & vigilanti mente psallamus, & Deo non displiceamus. Sic enim nos hortatur psalmus dicens: *Quoniam Rex omnis terræ Deus, psallite sapienter*; id est, intelligenter, vt non solùm spiritu, hoc est, sono vocis, sed & mente psallamus, & ipsum quod psallimus cogitemus, ne captiuata mens fabulis & extraneis cogitationibus laborem habeat infructuosum. Sonus etiam vel melodia consentiens sanctæ religioni psallatur, non quæ tragicas difficultates exclamet, sed quæ in vobis veram Christianitatem demonstret; non quæ aliquid theatrale redoleat, sed compunctionem peccatorum faciat. Sed & vox omnium vestrum non dissona debet esse, sed consona. Non vnus insipienter protrahat, & alter contrahat, aut vnus humiliet, alter vocem extollat; sed innitatur humiliter vnusquisque vocem suam intra sonum chori concinentis includere, non extrinsecus extollentes, aut protrahentes quasi ad stultam ostentationem indecenter efferre, neque hominibus placere velle. Totum enim tanquam in conspectu Dei, non hominibus placendi studio celebrare debemus. Habemus enim & de hac vocis consonantia formam positam, vel exemplum, tres illos vtique beatissimos pueros, de quibus refert

Quàm attentè psallendum est

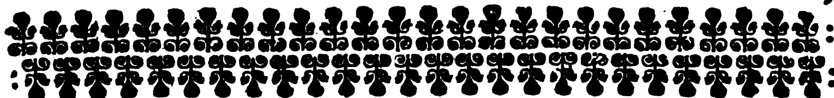
Modus psallendi

Propheta Daniël: *Tunc*, inquit, *hi tres quasi ex vno ore hymnum dicebant, & glorificabant Deum in fornace, dicentes: Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum.* Videtis quia pro magisterio ponitur quòd tres pueri pariter Deum ex vno ore humiliter sanctéque laudauerint. Et nos vtique omnes quasi ex vno ore eundem psalmorum sonum, eandémque vocis modulationem æqualiter proferamus: Qui autem æquare se non potest cæteris, meliùs est ei tacere, aut lenta voce psallere, quàm clamosa voce omnibus perstrepere: Sic enim & ministerij implebit officium, & humiliter psallenti fraternitati non facit offendiculum. Si ergo & nostra omnium vox fuerit inoffensa, vel consona labiorum cymbalis bene sonantibus, & nos delectabit, & audientes ædificabit, & Deo nostro suauis erit tota laudatio, qui in domo sua, sicut legitur, vnanimes habitare facit: Quando enim psallitur, psallatur ab omnibus; cùm oratur, oretur ab omnibus; cùm lectio legitur, facto silentio æquè audiatur ab omnibus, vt legente lectore omninò clamosis vocibus nemo perstrepat, & antequam legatur omnes conuenite. Si quis autem superuenerit cùm lectio celebratur, adoret tantùm Deum, & præsignata fronte, aurem legi Dei sollicitè commodet.

f. * orationem.

Ex lectione vberior orationis fructus.

Patet tempus orandi cùm omnes oramus, patet tempus cùm volueritis, & quoties volueritis priuatim orare, ne obtentu lectionis doleas te perdidisse * lectionem, quia non semper eam quilibet paratam potest habere: nam grande tempus semper in promptu est: nec putetis paruam vobis nasci vtilitatem ex sacræ lectionis auditu; quia oratio ipsa fit pinguior, dum mens recenti lectione saginatur, & currit per imagines diuinarum rerum quas nuper audiuit. Nam & Maria soror Marthæ, quæ sedens ad pedes IESV sorore neglecta verbum Domini intentiùs audiebat, bonam partem sibi elegisse Domini voce firmatur. Ideò enim & Diaconus clara voce in domo Dei sancti præconij ammonet cunctos, vt siue orando, siue in flectendis genibus, siue in psallendo, siue in lectionibus sollicitè audiendis, vnitas seruetur ab omnibus; quia vnanimes homines diligit Deus, & in sua Domo eos efficit habitare; in qua domo qui habitant beati pronunciantur in psalmo, quia ipsi laudabunt Dominum in sæcula sæculorum, Amen.

SERMO
S. THEODORI STVDITÆ
DE S. BARTHOLOMÆO APOSTOLO.
Interprete Anastasio Bibliothecario.

Epiſtola eiuſdem.

ANCTO ac venerabili Aroni Antiſtiti Beneuentino ANASTASIVS *ſanctæ ſedis Apoſtolicæ Bibliothecarius in Domino ſalutem.* Feruens ſanctimonia tua circa Bartholomæum Apoſtolum multi amoris affectu me nuper hortata eſt, vt quia iam eius penes ſe celebris habebatur memoria, ſi quid in laude ipſius ſaltem Græcè inueniretur, quod vel Latinè, vel Græcè ſit interpretatum, ſibi miſiſſem. Verùm quamuis in laude ipſius multa inueniantur, quæ vel Latinè, vel Græcè deſcripta ſunt, vnus tamen ſermo nuper editus eſt, qui vtrum Latinè reperiatur nullo hactenus declaratur indicio. Hunc ergo interpretari, & Paternitati tuæ deſtinare decreui. Si autem quæris quis tanti Sermonis habeatur Expoſitor; libenter aperiam. Theodorus videlicet quidam Sacerdos apud Conſtantinopolitanam vrbem temporibus fuit Adriani, & Leonis Romanorum Pontificum, vir valde mirabilis, qui non ſolùm fidei conſtantia, verùm etiam ſcientiæ gratia, & ſignorum polleret virtutibus; duorum Imperialium, inſigniúmque Cœnobiorum, Studij ſcilicet & Saccudiorum, conſtitutus eſt Abbas. Qui ſemper in Apoſtolicæ ſedis Communione perſiſtens hæreticorum nænias, & Imperatorum veſaniam fidei conſtantiâ etiam tormentis affectus mentis virtute repreſſit; necnon & ſancti Spiritus gratia plenus Opuſcula nonnulla compoſuit, inter quæ & ſermonem hunc de B. Bartholomæo ſatis vtilem, obſcuris dictionibus (quem interpretari tibi voluiſti) Græco edidit famine, qui Græco vocabulo ἐγκώμιον dicitur, quod Latinè præconium ſiue laus exprimitur. Qui

ad Latinitatis notitiam fideliter translatus, vt scrupulum omnem de nutantium pectoribus auferat, & improbas inuidorum ac detrahentium linguas comprimat, atque ignorantiam instruat insciorum, consequenter legendus est. Et reuera, quia Salomon ait: Memoria iustorum cum laudibus: Scio quosdam non scientes vtriusque idiomata linguæ interpretationi meæ derogaturos, & me ea passurum quæ quondam ille cælestis Bibliothecæ cultor à suis æmulis pertulit. Verùm quisquis ille fuit, eius salubribus monitis eruditus non se quis ad detrahendum velut improbus ingerat, sed ad corrigendum quasi probus accedat; nec post dorsum fratris carnes inuidentiæ dente decerpat, sed palam, si potest, quod à vero discrepat, affectu charitatis emendet. Non enim maiorem gratiam consecutum inuideo; sed grates authori rependo, qui etsi non per me, per quoscunque tamen Latinos de die in diem donis replet, quibus se Græci ditatos esse magnopere gloriarentur. Tu tamen, obsecro, si hæc translatio parua placet eam legendam Ecclesiæ trade, & pro me Deo hanc legenti saltem semel Kyrie eleïson dicere iube. Salue Præsul amate Deo sine margine, salue & memor esto fratris tui Anastasij.

PRÆFATIVNCVLA.

BEATI BARTHOLOMEI *Apostoli venerabile omniumque laudum solemni attollendum corpus præconio; qualiter de Armenia Indorum prouincia post decessum Polimij Regis, atque Pontificis, aliquantis elabentibus annis per iniquorum atque infidelium perfidiam, immò diuina dispensationis nutum, Lippareas mirabiliter sit euectum in Insulam, vnde hodierna solemnitas celebratur, cuiusdam Theodori Reuerentissimi Sacerdotis veridica est relatione reseratum: habet enim sic huiusmodi narratio illius.*

SERMO S. THEODORI.

MAXIMVS quidem labor, &, vt addam, gloria est sanctorum laudes contexere, virtutes prædicare, sed maiori deuotione Martyr quisque debet attolli, in cuius beatificatione omnis sermo non sufficit. At verò & Apostolum

irreprehensibiliter collaudare, quantæ putas esse poterit etiam insignium magistrorum industriæ, scilicet quem spiritus ad contemplationem laudibus & modulatis vocibus extulit? Cuius enim sonus in omnem terram exiuit, vt verborum virtute fines ordinaret orbis, oportet vtique vt & laus eius ex æquò intelligatur, & fideliter proferatur: & ad hæc quis tam idoneus, quis sufficiens, quis robustus? Nunquidnam quia nec Petrus, nec Ioannes est Diuinus Bartholomeus; idcircò paucioribus est sermonibus prædicandus, & quasi non sit multi præconij, minus aliquid efferendus? Apostolum Christi audis ex toto, & non pertimescis eum qui misit illum? Testem veritatis sensu capis, & non miraris eum qui est dignè canendus, quin & si multorum vnus erat, nulli tamen famulorum Dei minori laude comparandus: An quia est diuini duodenarij numeri medius? Est enim & hic duodenarij in senario medietas, sicut in citharæ harmonia similis, æquum & ab vtraque parte sonum diuinæ sermocinationis similem dans. At verò si volueris vt in Apostolico ordine, sicut in annuali circulo vniuscuiuscunque mensis, ex æquo vtilis omnimodis conferatur numerus, & propria alter alterius quantitate & qualitate suam habeat differentiam, non planè nobis is qui laudatur exiguus, sed & nimis sublimis virtute spiritus apparebit, habens quid in ipsa supputatione mysticum Dei verborum typum secundum arithmeticam artem. Solus enim senarius numerus à primamonade perfectus partibus suis cōplens ex his ipsis medietatem quidem suam quæ est tria, tertiam verò partem suam perficiens ex duobus, sextam autem ex monade consummans. In quo verò numero hic Apostolus si secundum Euāgelicum dinumerauerimus catalogum sextus reperitur: Porrò & si secundum Actuum Apostolorum catalogum numerauerimus, septimum ponemus Bartholomæum, eritque ipse iterum principium & vertex secundæ exados: Ita vt hinc possimus argumentari eum ad Petrum habere comparationem, dum ex prima quidem exade principium reputatur in Petro, ex secunda verò, quia summitas est eorum qui post ipsum sunt, dinumerantur, principium taxatur in Bartholomeo. Nota, dilectissime, Petrus docet nationes; sed & Bartholomæus consequenter paria inuestigat.

S. Bartholomæus cōparatur B. Petro.

Petri speciosi pedes bona Euangelizantis, sed & Bartholomæi æquè iocundi sublimia de Deo loquentis. Petrus operatur prodigia magna, sed & Bartholomæus facit miracula valida. Petrus deorsum capite crucifigitur, sed è diuerso Bartholomæus pœnas pro Christo sustinens postquam viuens excoriatus est, capite plectitur. Quotquot igitur Petrus agit, totidem operatur & Bartholomæus. Ad quot valet Petrus mysteria capessenda, ad tot Bartholomæus sufficit penetranda, æqualiter exequitur diuini verbi rationem, æqualiter fundat Ecclesiam, æqua lance habuit & cætera diuina charismata.

Veni ergo placatus, esto ferax verbi, ô Beate, resera linguam meam mutam, da mihi materiam præconia tuæ magnitudinis enarrandi, non vt ipse proficias aliquid habens intrinsecus beatitudinum plenitudinem, sed vt quoquomodo declaretur amor circa te diuinitus prædestinatus, vt & ego pauperrimus puer tuus paternis orationibus fruar in laude celebritatis tuæ. Non enim poterit sine participatione illuminationis permanere, qui ad splendorem radij solis accesserit, vel papillas erexerit.

Alius igitur Apostolorum hîc, alius verò alibi percepit partem orbis in prædicatione cognitionis Dei, & omnes vniuersitatem sibi dispertientes, prædicatores Regis Regum Christi constituti sunt; *Constitues* enim *eos principes super omnem terram* scriptura pronuntiauit. Ei autem qui nunc celebri fama laudatur sors & portio Armeniæ locus, qui est ab Euilath vsque Gabaoth, & in multis gentibus & ciuitatibus est distributus. Iste ergo cùm mitteretur mysticè verbum Dei annuntiare hæc diuinitus audiuit à Domino: Vade Discipule ad prædicandum, exi ad pugnam, capax esto periculorum: consule figmento meo, cuius misertus homo factus sum, & pro quo mortis dedecus elegi. Ego paternum opus consummaui; primus veritatis testis factus sum; vos quod necessarium est implete, & quæ post verba prædicationis meæ mundo desunt ad similitudinem meam supplete. Imitare Magistrum tuum, æmulare Dominum tuum, æqua passione sanguinem pro me pone, & carnem cruciatibus trade, patere quæque sustinui pro te passus. Ostende in teipso manifestas actiones characteris mei. Arma tibi sint benignitas in sudoribus,

Psal. 44. 17.

In Armenia prædicat Euangelium.

Bartholomæum alloquitur Christus.

bus, mansuetudo inter maledicos, patientia in his qui te peremerint; Vt ouis in medio luporum efficere, virtutibus armatus ad bella acuere. Non resultauit Apostolus; non dixit, quomodò lupos nancisci poterit agnus, vnus decem millia? quomodò præcipiet peregrinus primis ciuium, exul ducibus, Regibus is qui vnam possidet tunicam: Sed vt famulus fidelis Dominico acquiescens præcepto, pergit gaudens, nihil deferens secum, nisi tantùm Christi pretiosum nomen pro omni armatura.

Itaque aggrediens verbo prædicationis prouinciam sorte perceptam, quanta illic gesserit, quanta subiens pertulerit, sequens sermo depinget; quorum quidem sunt quædam secundum traditionem antiquæ relationis acta, quædam verò secundum rationem Euangelicarum doctrinarum gesta consistunt. Si enim lux mundi est iuxta quod veritas Discipulis ait: *Vos estis lux mundi*; profectò ea quæ lucis sunt operatus est in his qui in tenebris & vmbra mortis sedebant: Et si sal terræ est, manifestum est quia gentes irrationabiles veritatis ratione saliens emundauit. Et si operarius euangelicè nominatus est, consequenter & agriculturam spiritualem perfecit; quod enim à magistra veritate communiter omnibus dicitur, & per singulas personas rationabiliter accipiendum est. Itaque vide eum secundum allegoriam aliquando quidem non terram arare bobus trahentibus ferrum, sed linguæ aratro rationabilia rura sulcantem, iugo videlicet contemplationis & actionis, nec seminantem aliquid defluentium & corruptibilium, sed fidei verbum in profundum cordis recondentem: aliquando verò plantantem paradisos & vineas Domini, illos scilicet qui iam receptione verbi ad meliora incrementum fecerunt, & ab ineunte ætate per singula tempora fructus multiplices ediderunt: aliquando autem medicinaliter exhibita singulis passionum remedia conferentem.

Verùm eundem nosse velis cæcos oculos illuminantem: leprosos mundantem: febres expellentem: claudis vadere, surdis audire præbentem: atque reliquorum languorum multimodas expellendo species, duplici sanitate naturæ propriæ languidos restituentem, & certè pastoralem morem suscipientem & semitas Deo perficiente, deducentem, reuocan-

Petri ſpecioſi pedes bona Euangelizantis, ſed & Bartholomæi æquè iocundi ſublimia de Deo loquentis. Petrus operatur prodigia magna, ſed & Bartholomæus facit miracula valida. Petrus deorſum capite crucifigitur, ſed è diuerſo Bartholomæus pœnas pro Chriſto ſuſtinens poſtquam viuens excoriatus eſt, capite plectitur. Quotquot igitur Petrus agit, totidem operatur & Bartholomæus. Ad quot valet Petrus myſteria capeſſenda, ad tot Bartholomæus ſufficit penetranda, æqualiter exequitur diuini verbi rationem, æqualiter fundat Eccleſiam, æqua lance habuit & cætera diuina chariſmata.

Veni ergo placatus, eſto ferax verbi, ô Beate, reſera linguam meam mutam, da mihi materiam præconia tuæ magnitudinis enarrandi, non vt ipſe proficias aliquid habens intrinſecus beatitudinum plenitudinem, ſed vt quoquomodo declaretur amor circa te diuinitus prædeſtinatus, vt & ego pauperrimus puer tuus paternis orationibus fruar in laude celebritatis tuæ. Non enim poterit ſine participatione illuminationis permanere, qui ad ſplendorem radij ſolis acceſſerit, vel papillas erexerit.

Alius igitur Apoſtolorum hîc, alius verò alibi percepit partem orbis in prædicatione cognitionis Dei, & omnes vniuerſitatem ſibi diſpertientes, prædicatores Regis Regum Chriſti conſtituti ſunt; *Conſtitues* enim *eos principes ſuper omnem terram* ſcriptura pronuntiauit. Ei autem qui nunc celebri fama laudatur ſors & portio Armeniæ locus, qui eſt ab Euilath vſque Gabaoth, & in multis gentibus & ciuitatibus eſt diſtributus. Iſte ergo cùm mitteretur myſticè verbum Dei annuntiare hæc diuinitus audiuit à Domino: Vade Diſcipule ad prædicandum, exi ad pugnam, capax eſto periculorum: conſule figmento meo, cuius miſertus homo factus ſum, & pro quo mortis dedecus elegi. Ego paternum opus conſummaui; primus veritatis teſtis factus ſum; vos quod neceſſarium eſt implete, & quæ poſt verba prædicationis meæ mundo deſunt ad ſimilitudinem meam ſupplete. Imitare Magiſtrum tuum, æmulare Dominum tuum, æqua paſſione ſanguinem pro me pone, & carnem cruciatibus trade, patere quæque ſuſtinui pro te paſſus. Oſtende in teipſo manifeſtas actiones characteris mei. Arma tibi ſint benignitas in ſudoribus,

Pſal. 44. 17.

In Armenia prædicat Euangelium.

Bartholomæum alloquitur Christus.

bus, mansuetudo inter maledicos, patientia in his qui te peremerint; Vt ouis in medio luporum efficere, virtutibus armatus ad bella acuere. Non resultauit Apostolus; non dixit, quomodò lupos nancisci poterit agnus, vnus decem millia? quomodò præcipiet peregrinus primis ciuium, exul ducibus, Regibus is qui vnam possidet tunicam: Sed vt famulus fidelis Dominico acquiescens præcepto, pergit gaudens, nihil deferens secum, nisi tantùm Christi pretiosum nomen pro omni armatura.

Itaque aggrediens verbo prædicationis prouinciam sorte perceptam, quanta illic gesserit, quanta subiens pertulerit, sequens sermo depinget; quorum quidem sunt quædam secundum traditionem antiquæ relationis acta, quædam verò secundum rationem Euangelicarum doctrinarum gesta consistunt. Si enim lux mundi est iuxta quod veritas Discipulis ait: *Vos estis lux mundi*; profectò ea quæ lucis sunt operatus est in his qui in tenebris & vmbra mortis sedebant: Et si sal terræ est, manifestum est quia gentes irrationabiles veritatis ratione saliens emundauit. Et si operarius euangelicè nominatus est, consequenter & agriculturam spiritualem perfecit; quod enim à magistra veritate communiter omnibus dicitur, & per singulas personas rationabiliter accipiendum est. Itaque vide eum secundum allegoriam aliquando quidem non terram arare bobus trahentibus ferrum, sed linguæ aratro rationabilia rura sulcantem, iugo videlicet contemplationis & actionis, nec seminantem aliquid defluentium & corruptibilium, sed fidei verbum in profundum cordis recondentem: aliquando verò plantantem paradisos & vineas Domini, illos scilicet qui iam receptione verbi ad meliora incrementum fecerunt, & ab ineunte ætate per singula tempora fructus multiplices ediderunt: aliquando autem medicinaliter exhibita singulis passionum remedia conferentem.

Verùm eundem nosse velis cæcos oculos illuminantem: leprosos mundantem: febres expellentem: claudis vadere, surdis audire præbentem: atque reliquorum languorum multimodas expellendo species, duplici sanitate naturæ propriæ languidos restituentem, & certè pastoralem morem suscipientem & semitas Deo perficiente, deducentem, reuocan-

tem, pugnantem, propellentem bestias hæreseos, dæmonúmque phalanges: imperfecta rigare manu, educare crescentes in ætate Christi, spinas intelligibiles euellere, vel siluas impactas secare, sepes dogmaticas circumponere, & quicquid eorum de esse constiterit quæ opportunè sunt sequenda facilè præuidere. Ipse autem ædificator & Architectus ædificij ac fabricationis non manufactæ, Templorum videlicet Domini, quæ per spiritum & veritatem construuntur, ac perficiuntur in populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. Intuere mecum, ô homo, ciuitates & habitacula, quæ olim populus seductus infidelitate possedit, nequiter turrim ponens in Dei cognitione, & aduersariorum insidias facilè dimissas, campos florentes, vineas condensitate pullulantes, hortos odorem dantes, ægrotantes omni langore; & omni infirmitate sanitati pristinæ reformatos; quæ talia sunt, vt ita quis dicat, prima spolia & exuuiæ tanti agonis labores & in fame, & in siti, in frigore & nuditate, in contumelijs & opprobrijs, in carceribus & vinculis. in persecutionibus & adductionibus de loco in locum, de ciuitate in ciuitatem, de theatro in theatrum; in tormentis & verberibus; & ad extremum in occisione & gladio. Propter quæ namque oportuerat eos remunerare bonis Magistrum, Saluatorem & Medicum: pro his operantur atrocia, conuitiantur, detrahunt, percellunt, torquent, rodunt. Quid non discentes? quid non agentes? quid non excogitantes? quid non adinuenientes eorum quæ ad acriorem afflictionem, & tribulationis augmentum proficere crediderunt? Papæ, crudelitatem! O feralem insaniam! quales mercedes Creatori obtulerunt, qui visum, qui auditum receperant, pro honore inhonorantiam, pro benedictione maledictionem, pro requiescibili vita amarissimam mortem.

Albaniæ cute extracta crudele supplicium passus est.

Legitur etiam in gestis eius antiquioribus & emendatioribus, quòd Lycaoniæ verbum vitæ prædicauit. Dehinc Indiæ euangelizans, ad vltimum in Armenia maiori, quæ eiusdem est prouinciæ, in Albano ipsius Armeniæ vrbe postquam multa & intolerabilia tormenta subijt, decoriatus ab impiis in modum follis, capite plexus est; sicque demum à fidelibus ibidem sepultus. Qui videlicet gloriosus fidelium patronus

etiam post obitum apparuit magnus Dei prædicator. Non enim vel postquam migrauit ex hoc mundo neglexit occisores; sed vt pastor bonus quantum temporis erat, inuitabat miraculis perditos, & prodigijs admittebat auersos. Sed bestialem mentem, & inhumanum cor nil erat quod compesceret, nil quod retraheret vsquequo in profunda malorum deciderent. Quid ergo de cætero faciunt? Insaniunt contra sacrum illud corpus; furunt contra diuersas iugiter præstantem sanitates sacri corporis arcam. Respuunt remedium ægroti; orbi manum ducentem, cæci lucis datorem, naufragi gubernatorem, morte affecti viuificatorem. Et hoc quomodo? proijciũt in pelagus ipsam, quâ sacrum tegebatur corpus, lapideam arcam, vt in profundum penitus demersa vlteriùs non compareret tanquam eis tantus Apostolus nulla præstiterit beneficia. Inuidorum etenim vitium huiusmodi est, vt voluntaria perditione sua nec aliarum fieri salutem patiantur. Sed is qui per Dauid longè ante clamauit: *In mari via tua, & semita tua in aquis multis; & vestigia tua non cognoscentur:* Et hic tumidum mare meabile & peruium lapideæ arcæ præbuit. Et Petrus magnus clamâre ad eum Christo in mari ambulasse dignoscitur. Quod & diuinus Bartholomæus similiter arcæ corpus suum gestanti gradiens contra fluctus exhibuit. O miraculum diuinum! ô opus magnificum! Mota est enim impetu ipsa arca de regione Armeniæ, cum quatuor aliorum Martyrum arcis, quæ similiter dum signa operarentur cum ea in mare fuerant proiectæ & per tantum spatium maris quatuor his ambulantibus & præcedentibus, & obsequium Apostolo quadammodo facientibus, venerunt in vlteriores partes Siciliæ in Insulam, quæ vocatur Lypparis, facta reuelatione ad sanctissimum AGATHONEM qui illic erat Episcopus Hostensis. Quis audiuit tantum prodigium? quis didicit tam magnificum opus? O miraculum in miraculo! Lypparis autem, id est, pinguis, quodammodo Insula Lypparis ferens ipsa sibi pinguedinis futuræ nomen. Ipsa forsitan hæc ineffabilibus vocibus clamabat: Veni ad me pauperculam thesaure ditissime sancti Spiritus. Veni ad me, quæ sum inhonorabilis, pretiosissima margarita. Veni ad me supplicem, qui à perfidis abiectus es iniquissimè; inhabita me, & multipliciter inhabita-

Psal. 76. 20.

Proiectum in mare corpus ad Lypparam Insulam appulit.

bor. Salua me, & populosa ero: nomine fungar & vbique personabo. Si alij te magnum cœli luminare contempserunt, & repulerunt, sed ego splendorem tuum desidero hactenus tristis & moesta. Si alij mensa viuorum eloquiorum tuorum potiti sunt, sed ego reliquiarum tuarum vt catellus micas colligere gestio.

Quatuor Martyribus vna cum S. Bartholomæo Sicilia fuit ditata.

Post hæc quasi quosdam ministros suos, alium Martyrum hîc, alium verò illic relinquens Apostolus retrorsum, PAPINVM quidem dimisit in Ciuitate Siciliæ quæ dicitur Mylas; LVCIANVM verò destinauit Mesinam; reliquos autem duos in Calabritidem terram direxit: GREGORIVM quidem in ciuitatem quæ dicitur Columna; ACATIVM autem in ciuitatem quæ vocatur Cale; quatinus vnusquisque eorum in vnaquaque ciuitate protector esset habitatorum, qui etiam vsque hodie splendent suffragijs suis. Ipse prætereà velut quis Rex domus propriæ requie potitus, profectus est ad ciuitatem ad quam cælitus vocabatur, susceptus præclarè cum multis luminaribus, odoribus, atque hymnis; cunctis etiam, qui illic aderant, ei obuiam in exultatione procedentibus.

Psal. 144. 18.

De cætero dum peruentum esset ad vrbem, non progrediebatur arca; quidam enim summopere trahebant; illa autem erat immobilis. Et cùm esset populus in multa dementatione, resumpsit tandem gaudium tristitia, quia obtinuit quod petierat à Domino: *prope est* enim *Dominus inuocantibus eum*. Super duas itaque vitulas castas assumpta, reposita est vbi sacrum eius Templum protinus est locatum; facto etiam cum consummatione miraculo præcipuo. Denique cùm mons, qui Vulcanus vocatur, penè contiguus esset Insulæ, nociuus erat his qui circumquaque morabantur. Tunc recessu inuisibili motus est quasi stadiis septem circa mare suspensus, ita vt vsque hodie appareat videntibus quasi figuratio tractus fugientis ignis. Porrò quot & quanta deinceps mirabiliter operatus sit, aut mira faciens operetur hactenus circa eos qui à diuersis langoribus & infirmitatibus obstricti ad ipsum fide confugiunt, nec necessarium est dicere ob prolixitatem tractatus, nec incredibile audienti, cùm pignus ex vno habeat aliorum exhibitiones mirè gestorum. Sed aue, ô Beate Beatorum, térque quatérque Beate Bartholomæe, Aue qui es

Dei amator & imitator, boni scilicet Magistri. Aue qui es diuinæ lucis, splendor sanctæ Ecclesiæ: Aue qui es bene sonans organum spiritualis melodiæ: Aue artificiose rhetor veræ sapientiæ. Aue qui es peritæ capturæ piscator rationabilium piscium: Aue qui es multi chori, & dulcis fructus palmes, Christi viuidæ & paternæ culturæ vitis: Aue digne meritis famule Domini vniuersorum: Aue merito desiderabilis amice cælestis sponsi: Aue qui es sapientiæ fluentis & multiplicis potationis ac lumen spiritualis paradisi: Aue qui es diuina virtute vulnerator Diaboli, mundum suo latrocinio vulnerantis: Aue qui multipliciter appares mundo Lucifer Dei cognitionis. Gaudeas diuinitùs illustrata & ignea columna Orthodoxiæ: Gaudeas sol orbis terræ, qui cuncta illuminas: Gaudeas os Dei sapientiæ linguam habens ignitam: Gaudeas iugiter emanans fons sanitatum: Gaudeas Dæmonum terribilis insecutor: Gaudeas qui es multipliciter optabilis formositas Armeniæ. Gaudeas qui ab oriente ad occidentem per mare ambulasti gloriosè: Gaudeas qui es Lyppareos salutabilis, & multimodis adorabilis gloriatio: Gaudeas qui mare sanctificasti meabilibus gressibus: Gaudeas qui terram purpuream fecisti rubore sanctissimi sanguinis tui: Gaudeas qui aërem suauitatis odoribus replesti sacris spiraminibus diuinorũ eloquiorum tuorum: Gaudeas qui ad cælos commeasti, & medius in choro diuinæ aciei tuæ refulges in gloriæ inaccessibilis splendore, in exultationis insatiabili iocunditate. Illinc nos, benignissime, intuearis; Illinc benedicas te beatificantes; Illinc glorifices te glorificantes; Illinc concordes orbẽ terræ pacatum. Sacerdotes iustitiâ in sanctitate induantur; Reges bonis operibus in Orthodoxia contra Barbaros armentur; Monasticam vitam tenentes conuersationem æqualem Angelorum ac sine dolo custodiant; Viri mulieribus, & rursum mulieres viris competentem legem conseruent; patres cum filijs; prælatos cum subditis, dominos cum seruis, mutuum dantes cum debitoribus, venundantes cum emptoribus; cæteráque omnia beneuolentię tuæ affectu ad vtilitatem Reipublicæ protege, & cuncta quæ secundum beneplacitum Dei dirigi debent, patrocinio tuo defende; & præcipuè alumnos decoratæ Lyppareos, Pastorem quoque ac gregem qui construxit sa-

crum Templum tuum,& eum qui te, licet breuiter, ex se laudare præsumit in Christo IESV Domino nostro, quem decet omnis gloria, honor & adoratio, cum omnipotente Patre, ac sanctissimo & viuifico Spiritu, nunc & semper & in sæcula sæculorum, Amen.

Hæc de Bartholomæi laudibus, eiúsque mirabiliter aduecto in Lypparim corpore Theodorus fama sanctitatis ac sacerdotij dignitate conspicuus, fido relatu explicuit. Quâ verò deinceps occasione, quove sit ordine de eadem Insula Lypparitana transuectum, cùm ibidem vsque ad annum octingentesimum octauum ab Incarnatione Domini nostri IESV Christi requiesceret corpus eiusdem Beati Apostoli, de reliquo dicendum est.

Qnomodo è Lippara insula trāslatum sit corpus B. Bartholomæi Beneuentum. An. 809.

Superuenientes itaque Sarraceni deprædati sunt & depopulauerunt prædictam Insulam, & rumpentes sepulchrum Apostoli dispersérunt ossa eius per diuersa. Mox illis discedentibus per visionem apparens isdem Apostolus Dei cuidam Græco Monacho, qui fuerat Ecclesiæ ipsius custos, ait illi: Surge, collige ossa mea quæ dispersa sunt. Cui ille respondit: Quare ossa tua colligere, aut aliquem tibi honorem impendere debeamus, cum tu permiseris nos & populum istum à Paganis deleri, & nobis nequaquam auxiliatus es? At ille dixit: Per longa annorum curricula pro hoc populo Dominum deprecatus sum, ac meis cum precibus vnde nunc vsque securi constiterunt, concessit omnipotens Deus; sed quia multiplicata sunt mala illius, creuítque iniquitas nimis, non iam obtinere pro eo valui, vt ampliùs saluus persisteret, idcircò perijt. Tu surge tantùm & collige, vt dixi, ossa mea, eaque vt tibi præcepero diligenter reconde. Cui ille Monachus ait: Et quomodo ea inuenire potero, qui nescio vbi dispersa sunt? Dicit ei Apostolus. Nocte vade ad colligendum ea, & quæ videris resplendere vt ignem, hæc leua, quia verè ipsa sunt ossa mea. Qui statim surgens perrexit ad locum, & inuenit sicut Apostolus dixerat, & collegit ea indubitanter, & recondita in loculo diligenter abscondit, & abijt relicto ibi socio suo. Cúmque pro exquirendis Sarracenis illuc Longobardorum irent nauigia, nutu Dei inuentum ibi Monachum & sancti Apostoli corpus tulerunt, & abierunt. Superuenientes

autem Sarraceni circumdederunt nauim illam in qua sanctum Apostoli corpus ducebatur, ita vt spes euadendi nequaquam esset. Tunc subito factæ sunt densissimæ tenebræ ante Sarracenorum naues, ita vt nescirent quò pergerent. Sicque liberata est nauis illa. Quibus adhuc in mare commeantibus, vnum ex nautis eiusdem nauis à graui valetudine obtentu ipsius Apostoli diuina saluauit clementia. Exeuntes autem ad terram ingenti cum honore Beneuentum duxerunt sanctum corpus Apostoli, atque in altario recondiderunt, Anno ab Incarnatione Domini octingentesimo nono, vigesimo quinto videlicet die mensis Octobris. Cuius prior quidem ex Indorum parte transuectio in Lypparitanam Insulam celebratur decimatertia die mensis Iunij: dormitionis verò eius festiua celebritas colitur, vt præmissum est, Nono Kalendas Septembris; sicque ter in anno sacratissima dignè celebratur solemnitas ad laudem & gloriam Domini nostri IESV Christi, qui cum Patre & Spiritu-Sancto viuit & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum, Amen.

S. ANSELMI CANTVARIENSIS ARCHIEPISCOPI TRACTATVS ASCETICVS.

CAPVT I.

De Monachi destinatione vel fine.

OMNES artes ac disciplinæ *Scopon* quemdam, id est destinationem ; & *Telos*, id est, finem proprium, habent. Ad quem respiciens vniuscuiusque artis industrius appetitor, cunctos labores & pericula atque dispendia æquanimiter libentérque sustentat. Nam & agricola nunc torridos solis radios, nunc pruinas & glaciem non declinans, indomitas agri glebas frequenti subigit vomere dum scopon seruat, vt eam cunctis sentibus expurgatam exercendo comminuat : Finem, id est, perceptionem copiosarum frugum inde adepturum se esse confidens. Referta etiam horrea frugibus libenter exhaurit, sulcísque commmendat, præsentem diminutionem futurarum messium contemplatione non sentiens. Negotiatores non incertos pelagi casus, non vlla discrimina perhorrescunt : milites peregrinationum exilia ac bellorum pericula non sentiunt, dum illi ad finem quæstus, & isti ad propositum sibi ho-

norem,

norem, ſpe præpeti prouocantur. Ita ergo & noſtri propoſiti finis quidem ſecundum Apoſtolum *Vita æterna eſt*; ita eodem pronuntiante: *Habentes quidem fructum veſtrum in ſanctificationem, finem verò vitam æternam.* Scopos verò eſt puritas cordis, quam ſanctificationem non immeritò nuncupauit, ſine qua prædictus finis non poterit apprehendi. Ac ſi dixiſſet alijs verbis: Habentes quidem ſcopon veſtrum in puritate cordis, finem verò, id eſt, telos, vitam æternam. Quicquid ergo nos ad hunc ſcopon, id eſt, puritatem cordis, poteſt dirigere, tota virtute ſectandum eſt. Pro hac enim vniuerſa agimus atque toleramus; pro hac parentes, patria, dignitates, diuitiæ, & voluptas vniuerſa contemnitur, vt ſcilicet puritas cordis perpetua retentetur. Hac igitur nobis deſtinatione propoſita, ſemper actus noſtri & cogitationes ad eam obtinendam velut ad certam lineam rectiſſimè dirigantur. Quæ ſi præ oculis noſtris iugiter ſtatuta non fuerit, non ſolùm cũctos labores noſtros varios pariter atque inſtabiles reddens, incaſſum eos ac ſine fructu compellet effundi: ſed etiam cogitationes omnes diuerſas ſibique contrarias ſuſcitabit. Neceſſe eſt enim mentem quò recurrat cuiue principaliter inhæreat non habentem, per ſingulas horas atque momenta pro incurſuum varietate mutari, atque ex his quæ extrinſecus accidunt, in illum ſtatum continuò transformari, qui ſibi primus occurrerit. Hinc námque eſt, quòd nonnullos mundi huius maximas facultates contemnentes, poſt hæc videmus pro graphio vel acu commoueri, priſtinum ſcilicet affectum in rebus minimis retentantes. Qui ſi contemplationem mundi corde fixam tenerent, nunquam vtique pro paruis rebus admitterent, quod ne pro magnis incurrerent opibus, eaſdem penitùs abijcere maluerunt. Rom. 6. 22.

Hic ergo nobis principalis debet eſſe conatus, vt diuinis rebus ac Deo mens ſemper inhæreat, fornicationem iudicans vel momentaneum à Chriſti contemplatione diſceſſum. Totum námque in animæ conſiſtit receſſu; Vnde expulſo diabolo, ac nequaquam in ea iam regnantibus vitiis, conſequenter regnum Dei fundatur in nobis, dicente Euangeliſta: *Regnum Dei intra vos eſt.* Intra nos verò nihil aliud poteſt eſſe, quàm ſcientia aut ignoratio veritatis, & vel vitiorum Quod Religioſorum ſtudium. Luc 17. 22.

amicitia vel virtutum, per quam aut diabolo aut Christo præparamus regnum in corde. Cuius etiam regni qualitatem

Rom. 14. 17. describit Apostolus, ita dicens: *Non est enim regnum Dei*

Ioan. 16. 20. *esca & potus; sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu-Sancto.*

Ibidem, De alio námque dicitur: *Mundus iste gaudebit.* Et *Væ vobis qui ridetis, quia plorabitis.* Itaque si regnum Dei intra nos est: & ipsum regnum Dei iustitia, & pax, & gaudium est; ergo qui in istis commoratur, sine dubio in regno Dei est. Et è contra, qui in iniustitia, discordia, & tristitia mortem operante versantur, in regno Diaboli, & in inferno, ac morte sunt constituti: In quo qui fuerit, nec laudare Deum potest

Regnum Dei, & Diaboli quî differunt.

Psal. 113. 17. secundum Prophetæ sententiam dicentis: *Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes qui descendunt in infernum*, sine dubio peccati. *Sed nos*, inquit, *qui viuimus*, non vitiis scilicet, nec mundo huic, sed Deo, *benedicimus Dominum ex hoc nunc & vsque in sæculum. Non* enim *est in morte qui memor sit* Dei. *In inferno autem quis confitebitur* Domino? id est nemo. Nullus enim tametsi millies semetipsum vel Christianum esse profiteatur vel Monachum, cùm peccat, confitetur Deo; nec seruum se veraciter illius profitetur, cuius præcepta contumaci temeritate contemnit. Regnum sanè cœlorum tripliciter accipiendum est: Aut quòd regnaturi sint cœli, id est sancti, in aliis subditis secundum illud: *Esto tu super quinque ciuitates, & tu super decem*: Illúdque quod dicitur ad Discipulos: *Sedebitis super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël*: Aut quòd ipsi cœli incipiant à Christo regnari, cùm scilicet omnibus eis subiectis, cœperit esse omnia in omnibus Deus: vel certè quòd sancti in cœlis sint cum Domino regnaturi. Quamobrem in hoc corpore constitutus iam nouerit vnusquisque illi se regioni vel ministerio deputandum, cuius in hac vita participem semetipsum cultorémque præbuerit; illiúsque se etiam in illo perenni sæculo consortem futurum esse non ambigat, cui nunc ministrum se sociúmque maluerit

Psal. 66.

Luc. 19. 19. Matth. 19. 28.

Ioan. 12. 26. exhibere, secundum sententiam Domini dicentis: *Si quis mihi ministrat, me sequatur; & vbi sum ego, illic & minister meus erit.*

CAPVT II.

De cogitatione.

MEntem quidem non interpellari cogitationibus, impossibile est; suscipere verò eas siue respuere, omni studenti per gratiam Dei possibile est. Quod exercitium cordis non incongruè molarum similitudini comparatur, quas meatus aquarum præceps impetu rotante prouoluit. Quæ nullatenus quidem cessare possunt ab opere suo aquarum impulsibus circumactæ. In eius verò qui præest situm est potestate, vtrúmnam triticum malit an hordeum, loliúmve comminui. Illud quippe est commolendum, quod ingestum ab illo fuerit, cui operis illius cura commissa est. Ita igitur etiam mens per vitæ præsentis incursus vndique ingruentibus tentationum torrentibus circumacta, vacua quidem cogitationum æstibus esse non poterit; quales verò vel admittere vel parare sibi debeat, studij sui prouidebit industria. Si enim ad sanctarum scripturarum meditationem iugiter recurramus, ac memoriam nostram ad recordationem spiritualium rerum, & desiderium perfectionis, spémque futuræ beatitudinis erigamus: necesse est, vt ortæ cogitationes exinde spirituales in his quæ meditati sumus mentem faciant immorari. Sin verò desidia seu negligentia superati, vitiis & otiosis confabulationibus occupemur, seu curis mundanis & superfluis sollicitudinibus implicemur: consequenter exinde velut quædam zizaniorum species generata operationem quoque nostro cordi noxiam ministrabit, & secundum sententiam Domini saluatoris *Vbi fuerit thesaurus* operum & intentionis nostræ, *ibi & cor nostrum* necessariò permanebit.

Sacris Scripturis imbuendus est animus.

Matt. 6.21.

Illud sanè præ omnibus nosse debemus, tria cogitationum nostrarum esse principia, id est, ex Deo, ex diabolo, & ex nobis. Ex Deo quidem sunt, cùm Spiritus sancti illustratio nos visitare dignatur, erigens nos ad sublimiorem profectum, & in quibus vel minus acquisiuimus vel desidiosè agentes superati sumus, saluberrima compunctione castigat: Vel cùm reserat nobis cœlestia sacramenta, & propositum nostrum ad

Tria cogitationum principia.

amicitia vel virtutum, per quam aut diabolo aut Christo præparamus regnum in corde. Cuius etiam regni qualitatem describit Apostolus, ita dicens: *Non est enim regnum Dei esca & potus; sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu-Sancto.* De alio namque dicitur: *Mundus iste gaudebit.* Et *Væ vobis qui ridetis, quia plorabitis.* Itaque si regnum Dei intra nos est: & ipsum regnum Dei iustitia, & pax, & gaudium est; ergo qui in istis commoratur, sine dubio in regno Dei est. Et è contra, qui in iniustitia, discordia, & tristitia mortem operante versantur, in regno Diaboli, & in inferno, ac morte sunt constituti: In quo qui fuerit, nec laudare Deum potest secundum Prophetæ sententiam dicentis: *Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes qui descendunt in infernum*, sine dubio peccati. *Sed nos*, inquit, *qui viuimus*, non vitiis scilicet, nec mundo huic, sed Deo, *benedicimus Dominum ex hoc nunc & vsque in sæculum. Non* enim *est in morte qui memor sit* Dei. *In inferno autem quis confitebitur* Domino? id est nemo. Nullus enim tametsi millies semetipsum vel Christianum esse profiteatur vel Monachum, cùm peccat, confitetur Deo; nec seruum se veraciter illius profitetur, cuius præcepta contumaci temeritate contemnit. Regnum sanè cœlorum tripliciter accipiendum est: Aut quòd regnaturi sint cœli, id est sancti, in aliis subditis secundum illud: *Esto tu super quinque ciuitates, & tu super decem*: Illúdque quod dicitur ad Discipulos: *Sedebitis super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël*: Aut quòd ipsi cœli incipiant à Christo regnari, cùm scilicet omnibus eis subiectis, cœperit esse omnia in omnibus Deus: vel certè quòd sancti in cœlis sint cum Domino regnaturi. Quamobrem in hoc corpore constitutus iam nouerit vnusquisque illi se regioni vel ministerio deputandum, cuius in hac vita participem semetipsum cultorémque præbuerit; illiúsque se etiam in illo perenni sæculo consortem futurum esse non ambigat, cui nunc ministrum se sociúmque maluerit exhibere, secundum sententiam Domini dicentis: *Si quis mihi ministrat, me sequatur; & vbi sum ego, illic & minister meus erit.*

Rom. 14. 17. Ioan. 16. 20. Ibidem. Regnum Dei, & Diaboli quî differunt. Psal. 113. 17. Psal. 66. Luc. 19. 19. Matth. 19. 28. Ioan. 12. 26.

CAPVT II.

De cogitatione.

MEntem quidem non interpellari cogitationibus, impossibile est; suscipere verò eas siue respuere, omni studenti per gratiam Dei possibile est. Quod exercitium cordis non incongruè molarum similitudini comparatur, quas meatus aquarum præceps impetu rotante prouoluit. Quæ nullatenus quidem cessare possunt ab opere suo aquarum impulsibus circumactæ. In eius verò qui præest situm est potestate, vtrúmnam triticum malit an hordeum, loliúmve comminui. Illud quippe est commolendum, quod ingestum ab illo fuerit, cui operis illius cura commissa est. Ita igitur etiam mens per vitæ præsentis incursus vndique ingruentibus tentationum torrentibus circumacta, vacua quidem cogitationum æstibus esse non poterit; quales verò vel admittere vel parare sibi debeat, studij sui prouidebit industria. Si enim ad sanctarum scripturarum meditationem iugiter recurramus, ac memoriam nostram ad recordationem spiritualium rerum, & desiderium perfectionis, spémque futuræ beatitudinis erigamus: necesse est, vt ortæ cogitationes exinde spirituales in his quæ meditati sumus mentem faciant immorari. Sin verò desidia seu negligentia superati, vitiis & otiosis confabulationibus occupemur, seu curis mundanis & superfluis sollicitudinibus implicemur: consequenter exinde velut quædam zizaniorum species generata operationem quoque nostro cordi noxiam ministrabit, & secundum sententiam Domini saluatoris *Vbi fuerit thesaurus* operum & intentionis nostræ, *ibi & cor nostrum* necessariò permanebit.

Sacris Scripturis imbuendus est animus.

Matt. 6.21.

Illud sanè præ omnibus nosse debemus, tria cogitationum nostrarum esse principia, id est, ex Deo, ex diabolo, & ex nobis. Ex Deo quidem sunt, cùm Spiritus sancti illustratio nos visitare dignatur, erigens nos ad sublimiorem profectum, & in quibus vel minus acquisiuimus vel desidiosè agentes superati sumus, saluberrima compunctione castigat: Vel cùm reserat nobis cœlestia sacramenta, & propositum nostrum ad

Tria cogitationum principia.

meliores actus voluntatémque conuertit; vt ibi, cùm Rex Assuerus castigatus à Domino libros Annales instigatur inquirere, quibus Mardochæi beneficia recordatur: summi eum gradu honoris exaltat, ac protinus crudelissimam super nece Iudææ gentis sententiam reuocat. Ex diabolo verò cogitationum nascitur series, cùm subuertere nos tam vitiorum oblectatione, quàm etiam occultis conatur insidiis, subtilissima calliditate mala pro bonis fraudulenter ostentans, & transfigurans se in Angelum lucis. Vel cùm Euangelista refert:
Ioan. 13. 2. *Et cænâ factâ cùm diabolus iam misisset in corde Simonis Iscariothis vt traderet Dominum.* Et iterum:
Ibidem. *Post buccellam*, inquit, *tunc introiuit in illum Sathanas.* Petrus quoque ad Ananiam.
Act. 5. 3. *Quare*, ait, *Sathanas tentauit cor tuum mentiri te Spiritui-Sancto?* Et Salomon:
Eccl. 10. 4. *Si Spiritus potestatem* * *habens ascenderit super te, locum tuum ne dimittas.*
al. * habẽtis.
Ex nobis autem oriuntur, cùm eorum quæ gerimus vel gessimus, vel audiuimus, naturaliter recordamur: de quibus beatus Dauid:
Psal. 76. 6. *Cogitaui*, inquit, *dies antiquos, & annos æternos in mente habui. Et meditatus sum nocte cum corde meo, & exercitabar & ventilabam spiritum meum.* Et iterum:
Psal. 93. 11. *Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt.* Et,
Prou. 12. 15. *Cogitationes iustorum iudicia.* Hanc ergo tripertitam rationem oportet nos iugiter obseruare, & vniuersas cogitationes quæ emergunt in corde nostro sagaci discretione discutere, origines earum vel causas auctorésque primitus indagantes, vt quales nos eis præbere debeamus, ex illorum merito qui eas suggerunt, considerare possimus; ne qua fortè intellectualis ibidem bestia, vel leo, vel draco pertransiens, perniciosa vestigia latenter impresserit, quibus accessus etiam cæteris in abdita pectoris nostri per cogitationum negligentiam præbeatur. Et ita per singulas horas atque momenta terram cordis nostri Euangelico aratro, hoc est, iugi Dominicæ crucis recordatione sulcantes, vel noxiarum ex nobis ferarum cubilia, vel virulentorum serpentium exterminare latibula poterimus. Huius ergo perfectæ mentis figura per illum Euangelicum Centurionem, pulcherrimè designatur. Cuius virtus atque constantia, quâ non quibuslibet ingruentibus cogitationibus abducebatur: sed pro suo iudicio vel admittebat bonas, vel contrarias absque vlla difficultate

pellebat, hac tropica significatione descripta est: *Nam & ego homo sum sub potestate habens sub me milites, & dico huic vade; & vadit; & alio veni & venit; & seruo meo, fac hoc, & facit.* Si igitur nos quoque viriliter aduersus perturbationes & vitia dimicantes, potuerimus ea ditioni nostræ discretioníque subíjcere, vel instabilem cogitationum nostrarum cohortem rationis imperio subiugare, ad spiritualis huius Centurionis ordinem prouehemur, quem in Exodo quoque per Moysen legimus designatum: *Constitue tibi * Chiliarchas, & Centuriones, & Quinquagenarios, & Decanos.* Et ita nos quoque huius dignitatis apice sublimati habebimus hanc imperandi potestatem, vt malis quidem suggestionibus præcipiamus, Abite, & abibunt: bonis verò, Venite, & venient. Seruo quoque nostro, id est corpori, ea quæ castitatis vel continentiæ sunt, similiter iniungemus, & sine vlla contradictione deseruiet, non iam suscitans nobis aduersos concupiscentiæ stimulos, sed omnem exhibens spiritui famulatum.

Matt. 8. 9. Luc. 7. 8.

al. * tribunos. *Exod. 18. 21.*

Huius Centurionis qualia arma sint, vel ad quæ præliorum exercitia præparentur, audi Apostolum prædicantem: *Arma*, inquit, *potentia nostra non sunt carnalia, sed potentia Deo.* Quibus nos quoque si volumus bella Domini præliari, & inter Centuriones Euangelicos militare, accincti iugiter debemus incedere: *Sumite*, inquit, *scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignita extinguere*: Ergo fides est quæ excipiens ardentissima libidinum tela metu futuri iudicij & cœlestis regni credulitate mortificat: *Et loricam*, inquit, * *caritatis*: Ipsa nempe est quæ vitalia pectoris nostri circumdans atque communiens, ad interiorem hominem nostrum iacula diaboli penetrare non permittit. Omnia enim suffert, omnia patitur, omnia sustinet. *Et Galeam spem salutis.* Galea capitis est munimen. Quia ergo caput nostrum Christus est, debemus istud semper spe bonorum futurorum velut inexpugnabili galea in cunctis tentationibus ac persecutionibus communire, & principaliter fidem eius illæsam atque integram custodire. Aliis enim membris truncatum quempiam licet debilem, possibile tamen est vtcunque superesse: Sine capite verò nemini vel breuis vitæ spatium prærogatur. *Et gladium Spiritus, quod est verbum Dei. Penetrabilius* námque est *omni gladio*

2. Cor. 10. 4.

Ephes. 6. 16.

Ibid. 14. *al.* * iustitiæ.

Ibid. 17.

Ibid. *Heb. 4. 12.*

ancipiti, & pertingens vsque ad diuisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis; diuidens scilicet & abscindens quicquid in nobis carnale terrenúmque repererit. Quibus armis quisque fuerit communitus, ab hostium semper telis ac populatione defensus, non vt captiuus ac subditus ad hostilem cogitationum terram, deprædantium constrictus vinculis abducetur, nec audiet per Prophetam: *Quare inueteratus es in terra aliena*? Sed tanquam triumphator in illa quâ voluerit cogitationum regione consistet. Vis etiam ipsum robur ac fortitudinem Centurionis huius, quibus hæc arma quæ prædiximus non carnalia sed potentia Deo gestet, agnoscere? Audi ipsum Regem viros fortes ad spiritualem militiam congregantem, quo eos delectos signet ac probet: *Infirmus*, inquit, *dicat quia fortior sum ego*: Et qui patiens est, sit pugnator. Videtis ergo bella Domini præliari non posse nisi patientes infirmósque, illa proculdubio infirmitate, quâ fundatus ille noster Euangelicus Centurio cum fiducia loquebatur: *Cùm enim infirmor, tunc fortior sum*. Et iterum: *Virtus in infirmitate perficitur*. De qua infirmitate vnus Prophetarum: *Et erit*, inquit, *qui infirmatur inter eos, sicut domus Dauid*. Patiens etiam hæc bella præliabitur, nempe illâ patientiâ, de qua dicitur: *Patientia vobis necessaria est, vt voluntatem Dei facientes recipiatis remunerationem*.

Barac. 3.11 — Ioel. 3.10. — 2. Cor. 12. 10. — Ibid. 9. — Heb. 10.36.

Virtus confessionis.

De maligna cogitatione illud nosse debemus, quia illicò vt per confessionem patefacta fuerit, marcescit; & antequā discretionis iudicium proferatur, serpens teterrimus velut tenebroso ac subterraneo specu virtute confessionis protractus ad lucem, & traductus quodammodò ac dehonestatus, abscedit. Tandiu nánque suggestiones eius noxiæ dominantur in nobis, quandiu celantur in corde. Quem sensum in Ecclesiaste quoque legimus figuratum: Si *momorderit*, inquit, *serpens non in* **sibilo, non est abundantia incantatori*; Taciti serpentis morsum perniciosum esse designans. Id est, si per confessionem suggestio seu cogitatio diabolica incantatori cuiquā (spirituali scilicet viro) qui carminibus scripturarum mederi protinus vulneri, & extrahere de corde consueuit noxia venena

Eccl. 10. 11. al. * *silentio nihil minus habet qui occultò detrahit*:

serpentis patefacta non fuerit, succurrere periclitanti periturôve non poterit. Nam bonarum rerum non tantùm suggestor, sed etiam fautor atque impulsor est Deus, ita vt nonnunquam nos etiam inuitos & ignorantes attrahat ad salutem. Constat ergo neminem posse à Diabolo decipi, nisi eum qui præbere ei maluerit suæ voluntatis assensum.

CAPVT III.

De concupiscentia Carnis ac Spiritus.

Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem. Hæc autem inuicem aduersantur sibi; vt non quæcumque vultis, illa faciatis. Galat 5.16. Tres res hoc loco ab Apostolo nominari videntur: concupiscentia carnis aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Quorum aduersus se inuicem pugna hanc videtur habere causam atque rationem, vt ea quæ volumus, inquit, facere nequeamus. Quarta igitur superest causa, vt illud scilicet quod nolumus, faciamus. Nunc ergo de singulis videamus. Carnem hoc loco non hominem, id est hominis substantiam, sed eius desideria pessima debemus accipere, sicut ne spiritum quidem aliquam rem substantialem, sed animæ desideria bona & spiritualia designari. Quæ cùm vtraque, id est, desideria carnis & spiritus, in vno eodémque sint homine, intestinum quotidie intra nos geritur bellum: dùm concupiscentia carnis, quæ præcipitanter fertur ad vitia, his quæ ad præsentem requiem pertinent deliciis gaudet, luxuriis delectatur: quibus è contra concupiscentia spiritus aduersata ita desiderat tota spiritualibus studiis inhærere, vt etiam necessarios carnis vsus optet excludere. Illa satiari somno, repleri cibo, vniuersísque exuberare copiis concupiscit: hic vigiliis & ieiuniis saginatur, ac paupertate gloriatur. Lauacris illa nitescere, & quotidianis adulantium cuneis appetit constipari: hic squalore sordium côngaudet, cunctorúmque mortalium præsentiam perhorrescit. Honoribus illa & laudibus hominum confouetur: hic irrogatis sibi iniuriis ac

Conflictus carnis & animæ.

persecutionibus gloriatur.

Carnis cõcupiscẽtia. Inter has igitur vtrasque concupiscentias animæ voluntas in meditullio quodam vituperabiliore consistens, nec vitiorum flagitiis oblectatur, nec virtutum doloribus acquiescit; sic quærens à passionibus temperari carnalibus, vt nequaquam velit dolores necessarios sustinere, sine quibus desideria spiritus nequeunt possideri. Absque castigatione carnis castimoniam corporis, sine vigiliarum labore cordis desiderans acquirere puritatem, absque vllius exasperatione conuitij patientiæ gratiam possidere, humilitatem Christi sine honoris mundani exercere iactura, religionis simplicitatem cum sæculari ambitione sectari, Christo cum hominum laude ac fauore seruire, districtionem veritatis sine cuiuspiam vel tenui offensione proferre. Postremò sic vult consequi futura bona, vt præsentia non amittat. Quæ voluntas nunquam nos ad perfectionem veram faceret peruenire; sed in tepore quodam teterrimo collocaret, talésque faceret quales sunt illi qui in Apocalypsi increpatione Domini castigantur: *Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus: vtinam frigidus esses, aut calidus: nunc autem tepidus es, & incipiam te euomere ex ore meo*; (Apoc. 3. 15.) nisi hunc tepidissimum statum altrinsecus hæc insurgentia bella dirumperent. Nam cum famulantes huic voluntati nostræ ad hanc remissionem voluerimus nosmetipsos paulatim relaxare, confestim aculei carnis insurgunt, suisque nos vitiis & passionibus sauciantes, nequaquam in illa quâ delectamur puritatis qualitate stare permittunt, atque ad illam quam horremus frigidam voluptatum plenámque sentibus pertrahunt viam.

Rursus si spiritus feruore succensi opera carnis volentes extinguere sine vllo respectu fragilitatis humanæ, totos nosmetipsos tentauerimus ad immoderata virtutum studia cordis elatione conferre: interpellans imbecillitas carnis, ab illa reprehensibili nimietate spiritus reuocat ac retardat. Et ita fit, vt vtraque concupiscentia tali colluctatione alternâ sibimet repugnante, animæ voluntas, quæ nec totam se carnalibus desideriis dedere nec virtutum vult laboribus desudare, quodam iusto moderamine temperetur: dum hæc inter vtraque contentio illam perniciosiorem excludens animæ voluntatem, (Anima tẽperat carnis concupiscentiam.)

tatem, vt quandam æquitatis libram in staterâ nostri corporis collocat, quæ spiritus carnísque confinia iusto discernit examine: nec à dextris mentem spiritus ardore succensam, nec à læua carnem vitiorum aculeis præpõderare permittens. Dúmque hæc pugna quotidianis diebus vtiliter exagitatur in nobis, ad illud quartum quod nolumus salubriter venire compellimur, vt puritatem cordis non ocio nec securitate, sed iugi sudore & contritione spiritus adquiramus, castitatémque carnis districtis ieiuniis, fame, siti ac vigilantiâ retentemus. Essemus itaque penitùs sine remedio tepidi, vtpote non habentes indicem negligentiæ nostræ vel in corpore nostro, vel in conscientiis propriis indesinentem: nec studeremus ad perfectionis vnquam peruenire feruorem, sed ne frugalitatis quidem districtionem teneremus, nisi saltem nos titillatio carnis fluxúsque increscens humiliaret atque retunderet, & aduersùs spiritualium quoque vitiorum purgationem sollicitos redderet & intentos. Qui status, id est tepidus, à carnali qualitate descendens efficitur animalis, qui est deterior gradus. Ipse est enim qui de frigido ad tepidum transiens, detestabilior voce Domini signatur.

Tres námque sunt animarum status: Primus carnalis; Secundus animalis; Tertius spiritualis. Quos in Apostolo ita legimus designari: Nam de carnali ita dicitur: *Lac vobis potum dedi non escam. Necdum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis. Adhuc enim carnales estis.* Et iterum: * *Vbi enim est inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis?* De animali quoque taliter commemoratur: *Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei: Stultitia enim est illi.* De spirituali verò: *Spiritualis autem examinat omnia: ipse autem à nemine dijudicatur.* Et iterum: *Vos qui spirituales estis, instruite eos qui eiusmodi sunt, in spiritu lenitatis.* Itaque festinandum est nobis, vt cùm renuntiantes desierimus esse carnales, id est, à sæcularium cœperimus conuersatione seiungi, & ab illa manifesta carnis pollutione cessare, spiritualem statum protinùs apprehendere nitamur, nequaquam existimantes quam supra diximus exterioris hominis conuersionem ad perfectionem nobis sufficere, si erga emundationem cæterarum passionum lentiores reddamur, ne fortè inuenti in illo tepido statu, qui

Tres animarum status.
1. Cor. 3. 2.
Ibid.
al. * cùm
1. Cor. 2. 14.
Ibid.
Gal. 6. 1.

teterrimus iudicatur, euomendos nos ex ore Domini secundum eius sententiam nouerimus, ita dicentis: *Vtinam calidus esses, aut frigidus: Nunc autem quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo.* Nec immeritò eos Dominus, quos iam in visceribus receperat caritatis, noxiè tepefactos cum quadam conuulsione pectoris sui euomendos esse pronuntiat, qui cùm salutarem quodammodo eidem potuissent præbere substantiam, auelli ab illius visceribus maluerunt: tantò deteriores effecti illis qui nunquam ori Dominico illati sunt cibis, quantò id, quod nausea compellente proijcimus, odibiliùs destamur. Quicquid enim frigidum est, etiam ore nostro susceptum vertitur in calorem, & salutifera suauitate percipitur. Quod autem vitio semel perniciosi teporis obiectum est, non dicam labiis admouere, sed etiam eminùs intueri sine ingenti horrore non possumus. Rectissimè ergo pronuntiatur esse deterior: quia faciliùs ad salutarem conuersionem ac perfectionis fastigium carnalis quis, id est, sæcularis, vel gentilis accedit, quàm is qui professus Monachum, nec tamen viam perfectionis arripiens secundum regulam disciplinæ, ab illo semel spiritualis feruoris igne discessit. Ille námque corporalibus saltem vitiis humiliatus, & horrescens illum in quo est infidelitatis gelidissimum statum, spiritus ardore succensus ad perfectionem faciliùs conuolabit. Hic autem dicit in corde suo: *Quia diues sum & nullius egeo.* Cui illud quoque quod subsequitur consequenter aptabitur: *Tu autem es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.* In eo factus etiam sæculari deterior, quòd nec miserum se nec cœcum aut nudum, aut emundatione dignum, vel agere monitis alicuius aut institutione cognoscit, non intelligens ipso Monachi nomine prægrauari ac deprimi opinione multorum. Quia dum creditur ab omnibus sanctus, & velut Dei famulus colitur, necesse est vt in futuro, vehementiori iudicio pœnæque subdatur.

Apoc. 3. 15. — Ibid. 16. — Ibid. 17.

CAPVT IV.

De Castitate.

SEx sunt castimoniæ gradus. Primus gradus est, ne vigilans impugnatione carnali Monachus elidatur. Secundus, ne mens illius voluptariis cogitationibus immoretur. Tertius, ne fœmineo vel tenuiter ad concupiscentiam moueatur aspectu. Quartus, ne vigilans vel simplicem carnis perferat motum. Quintus, ne cùm memoriam generationis humanæ vel tractatus ratio vel necessitas lectionis ingesserit, subtilissimus mentem voluptariæ actionis præstringat assensus; sed velut opus quoddam simplex ac ministerium humano generi necessariò contributum, tranquillo ac puro cordis contempletur intuitu, nihílque ampliùs de eius recordatione concipiat, quàm si operationem laterum, vel cuiuslibet alterius officinæ mente pertractet. Sextus castimoniæ gradus est, ne illecebrosis phantasmatibus fœminarum vel dormiens illudatur. Licet enim hanc ludificationem peccato esse obnoxiam non credamus, concupiscentiæ tamen adhuc medullitùs latitantis indicium est; donec paulatim secundum mensuram castitatis ad quam vnusquisque contendit, in odium illius rei quam voluptariam anteà sentiebat, mens etiam somno sopita vertatur, illúdque ei quod fortibus viris pro summo laborum stipendio repromittitur per Prophetam, concedatur à Domino: *Arcum, gladium, & bellum conteram de terra vestra, & dormire vos faciam fiducialiter.* Et ita demum ad illum perueniet statum: vt talis inueniatur in nocte, qualis in die; talis in lecto, qualis in oratione; talis solus, qualis turbis hominum circunseptus. Postremò vt nunquam in eo tale aliquid ineuitabilis ille oculus deprehendat, quod ab humanis aspectibus velit esse celatum. Hoc autem fiet quando iam desinens caro aduersus spiritum concupiscere desideriis, eius virtutíque consenserit, cæperíntque sibi inuicẽ pace firmissima fœderari, & secundum Psalmographi sententiam: *Habitauerint fratres in vnum*, illam repromissam à Domino beatitudinem possiden-

Castitatis gradus. — *Osee 2. 18.* — *Psal. 132. 1.*

Matt.18.19. tes, de qua ait. *Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcumque petierint, fiet illis à Patre meo qui in cælis est.* Quisquis ergo intellectualis illius Iacob, id est supplantatoris, transcenderit gradum, ab illa cōtinentiæ colluctatione ac supplantatione vitiorum obstupefacto femoris neruo, ad Israëlis meritum perpetua cordis directione conscendet. Quem ordinem etiam beatus Dauid ita Spiritus-Sancti vaticinatione distinxit, imprimis inquiens: *Notus in Iudæa Deus*, id est, in anima, quæ adhuc sub peccatorum confessione retinetur; Iudeæa enim confessio interpretatur. In Israël autem, id est, in eo qui videns Deum, siue, vt quidam interpretatur, rectissimus Dei est, non solùm notus, sed & magnum est nomen eius. Deinde ad sublimiora nos prouocans, & volens etiam locum ipsum, quo Dominus delectatur, ostendere: *Et factus est*, inquit, *in pace locus eius.* Id est, non in conflictu certaminis & colluctatione vitiorum; sed in castimoniæ pace, & cordis tranquillitate perpetua. Hunc igitur pacis locum extinctione carnalium passionum, si quis meruerit obtinere: ex hoc quoque proficiens gradu, ac *Syon* spiritualis, id est specula Dei consequenter effectus, erit etiam *habitatio* eius. Non enim in conflictu continentiæ, sed iugi virtutum specula Dominus commoratur: vbi iam non retundit, non comprimit, sed in perpetuum confregit potentias arcuum; ex quibus videlicet aduersùm nos libidinum quondam iacula dirigebantur ignita. Videtis ergo quia sicut non est in colluctatione continentiæ, sed in castitatis pace locus Domini: ita etiam habitatio eius in specula sit & contemplatione virtutum. Vnde non immeritò portæ Syon cunctis tabernaculis Iacob præferuntur: Diligit enim *Dominus Syon super omnia tabernacula Iacob.*

Psal. 75.1. Ibid. Psal. 86.1.

Mortificatio corporis castitatem conseruat.

Vt igitur cum lege animi lex quoque congruat corporalis, etiam in ipsius aquæ potu ita est nimietas castiganda, vt humoris quotidiani illa collectio pigriùs arefactis influens membris, illum corporis motum non solùm rarissimum verùm etiam lentum reddat ac tepidum, frigidúmque, vt ita dixerim, ignem, & absque vllius adustionis ardore rorantem suscitet flammam, instar admirabilis illius Mosaïcæ visionis, vt carnis nostræ rubus innoxio igne circundatus non vratur: vel

sicut illorum trium iuuenum quibus ita rorante spiritu fornacis Chaldaïcæ flamma discussa est, vt ne capillos eorum aut fimbrias odor ignis afflaret: vt illud quodammodo, quod sanctis repromittitur per Prophetam, incipiamus iam in hoc corpore possidere: *Cùm ambulaueris per ignem non combureris, & flamma non ardebit in te.* Psal. 43. 2. De hac castimoniæ puritate quid beatus Apostolus senserit, diligentiùs inquiramus. *Mortificate*, inquit, *membra vestra quæ sunt super terram.* Non vtique membra corporis nostri: sed corpus peccati, quod constat ex membris, quantocyùs destrui zelo perfectæ desiderat sanctitatis. De quo corpore alibi: *Vt destruatur*, inquit, *corpus peccati.* Rom. 6. 6. Et quæ sit eius destructio consequenter exponit: *Etiam*, inquit, *non seruiamus peccato.* Ibid. A quo etiam liberari cum eiulatu postulat, dicens: *Infælix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Rom. 7. 24. Hoc itaque peccati corpus multis vitiorum membris probatur extructum, & ad eius attinere portionem, quicquid vel facto, vel dicto, vel cogitatione peccatur: cuius membra super terram rectissimè esse dicuntur. Non enim possunt ij qui eorum vtuntur ministerio veridicè profiteri, *Nostra autem conuersatio in cælis est.* Philip. 3. 10. Huius igitur corporis in hoc loco Apostolus membra describens: *Mortificate*, inquit, *membra vestra quæ sunt super terram: fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est simulachrorum seruitus.* Coloss. 3. 5. Primo itaque loco *fornicationem* credidit inferendam, quæ carnali commixtione perficitur. Secundum etiam membrum *immunditiam* nuncupauit, quæ nonnunquam absque mulieris tactu vel dormientibus vel vigilantibus per incuriam incircunspectæ mentis obrepit. Et ideò notatur ac prohibetur in lege, quæ immundos quosque non solùm sacrarum carnium participatione priuauit, verùm etiam ne contactu suo sancta pollueren, à castrorum iussit congregatione secerni, dicens: *Anima quæcumque comederit de carnibus sacrificij salutaris quod est Domini, in qua est immunditia, peribit coram Domino.* Leuit 7. 21. *Et quicquid tetigerit immundus, immundum erit.* Ibid. 22. 3. In Deuteronomio quoque: *Si fuerit inter vos homo qui nocturno pollutus est somnio, egredietur extra castra; & non reuertetur priusquàm ad vesperam lauetur aquâ; & post solis occasum regredietur in castra.* Deut. 23. Deinde tertium peccati membrum *libidinem* posuit, quæ in

Quæ castitatem labefactant.

recessibus animæ coalescens, accidere cuipiam etiam sine passione corporis potest. Libidinem enim ab eo quod libeat dictam esse, non dubium est. Post hæc de maioribus peccatis ad minora descendens, quartum intulit membrum *concupiscentiam malam*, quæ non solùm ad prædictam impudicitiæ passionem, verùm etiam ad omnes noxias cupiditates generaliter referri potest quæ corruptæ tantummodò voluntatis est ægri-
Matt. 5.28. tudo, de qua Dominus in Euangelio: *Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam mœchatus est eam in corde suo.* Multò enim maius est etiam tunc mentis lubricæ desiderium continere, cùm ei illecebrosi aspectus offertur occasio. Quibus manifestissimè comprobatur ad perfectionem puritatis castimoniam continentiæ corporalis solam non posse sufficere, nisi ei etiam mentis addatur integritas. Post quæ omnia nouissimum illius corporis membrum, *& auaritiam* inquit, proculdubio ostendens non solùm ab appetitu rerum alienarum animum continendum, verùm etiam propria magnanimiter contemnenda: hoc enim & in Actibus Apostolorum fecisse legi-
Act. 4.32. tur credentium multitudo, de qua dicitur. *Multitudinis autem credentium* erat cor vnum, & anima vna, & vsque *diuidebantur autem singulis prout cuique opus erat.* Et ne ad paucos pertinere videretur ista perfectio, auaritiam simulachrorum seruitutem esse testatus est. Nec immeritò: Quisquis enim non communicat necessitatibus egenorum, & pecuniæ suæ quam infideli tenacitate conseruat, Christi præcepta postponit, idololatriæ crimen incurrit, amorem scilicet materiæ mundialis diuinæ præferens caritati.

Non sola corporalis sed potissimè mentis continentia requiritur.

Qui egenos non sublenat idololatriæ reus est.

In tantùm autem Beatus Apostolus fornicationem siue immunditiam de nostris membris extirpari posse confidit, vt non solùm mortificari ea, sed ne nominari quidem in nobis debere
Ephes. 5.3.4. pronuntiet: *Fornicatio*, inquiens, *& omnis immunditia, aut auaritia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos: aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas quæ ad rem non pertinet.* Quæ etiam pari modo perniciosa esse, & æquali nos à regno Dei ex-
Ibid. 5. clusione depellere edocet, dicens: *Illud autem scitote quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei.* Et iterum:
1. Cor. 6.9. *Nolite errare; neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque*

adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Certos autem esse nos conuenit, quòd licet omnem continentiæ districtionem, famem scilicet ac sitim, vigilias quoque & operis iugitatem, atque incessabilis subeamus studium lectionis: perpetuam tamen castimoniæ puritatem horum laborum meritò contingere nequeamus, nisi in his iugiter desudantes, experientiæ magisterio doceamur incorruptionem eius diuinæ gratiæ largitate concedi. Sciendum quoque quia quantùm quis in lenitate ac patientia cordis, tantùm in corporis puritate proficiet. Vnde Dominus: *Beati mites quoniam ipsi possidebunt terram.* Non ergo aliter nostram possidebimus terram, id est, non aliàs ditioni nostræ rebellis huius corporis terra subdetur, nisi mens nostra prius fuerit patientiæ lenitate fundata. *Mansueti* enim *possidebunt terram.* Et non solùm possidebunt eam; sed etiam *delectabuntur in multitudine pacis*; quâ nemo in cuius carne adhuc bella concupiscentiæ suscitantur, stabiliter perfruetur. Necesse est enim infestari eum dirissimis dæmonum præliis, & ignitis luxuriæ iaculis sauciatum à terræ suæ possessione deuolui; donec Dominus *auferat bella vsque ad fines terræ eius, arcum conterat, & confringat arma, & scuta comburat igni*: Illo scilicet quem Dominus venit mittere super terram. Et ita cùm eum Dominus conterens bella ab omnium incentiuorum æstibus liberauerit, ad illum puritatis perueniet statum, vt deposita confusione, quâ semetipsum, id est, carnem suam, dum impugnaretur, horrebat, incipiet ea velut purissimo tabernaculo delectari: non enim accedent ad eum mala, & flagellum non appropinquabit tabernaculo eius. Hanc igitur pacem donec firmam atque perpetuam obtinere mereamur, multis necesse est nos impugnationibus attentari, frequentérque nobis est versiculus iste cum gemitu lachrymísque repetendus: *Miser factus sum vsquequaque. Tota die contristatus ingrediebar: Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, & non est sanitas in carne mea.* Hoc autem tandiu, quoad vsque per Dei gratiam confirmatus in illâ quam appetit puritate, efficaciter dicere mereatur: *Expectans expectaui Dominum, & intendit mihi.*

Largitate gratiæ castitas conceditur.

Matt. 5. 4.

Psal. 36. 11.

Psal. 45. 9.

Psal. 37. 8.

Psal. 39.

CAPVT V.

De spirituali scientia.

Quæ ad veram scientiam conducunt.

IMpossibile est animam, quæ mundanis vel tenuiter distentionibus occupatur, vel quæ proposito adquirendæ laudis humanæ studio lectionis insistit, donum veræ scientiæ promereri, vel generatricem spiritualium sensuum, aut tenacem sacrarum fieri lectionum. Aliud námque est facilitatem oris, & nitorem habere sermonis, & aliud venas ac medullas cælestium intrare dictorum; ac profunda & abscondita sacramenta purissimo cordis oculo contemplari. Quod nullatenus humana doctrina, nec eruditio sæcularis, sed sola puritas mentis per illuminationem Sancti-Spiritus obtinebit: *Beati*, ait Dominus, *mundo corde; quoniam ipsi Deum videbunt.* (Matt. 5. 8.) Festinandum igitur tibi est, quisquis ad veram scripturarum vis scientiam peruenire, vt humilitatem cordis immobilem primitùs consequaris, quæ te non ad illam quæ inflat, sed ad eam quæ illuminat, scientiam caritatis consummatione perducat. Deinde hoc tibi est omnimodo enitendum, vt expulsa omni solicitudine & cogitatione terrena, assiduum te, ac potiùs iugem sacræ præbeas lectioni, donec continua meditatione imbuat mentem tuam, & quasi in similitudinem sui formet, arcam quodammodo ex ea faciens testamenti, habentem scilicet in se duas tabulas lapideas, id est, duplicis instrumenti perpetuam firmitatem. Vrnam quoque auream, hoc est memoriam puram atque sinceram, quæ reconditum in se manna perpetua tenacitate conseruet, spiritualium scilicet sensuum, & Angelici illius panis perennem cælestémque dulcedinem. Nec non etiam virgam Aaron, id est summi veríque Pontificis nostri IESV CHRISTI salutare vexillum immortalis memoriæ semper viriditate frondescens. Hæc námque est virga quæ postea quàm de Iesse radice succisa est, viuacius mortificata reuirescit. Hæc autem omnia duobus Cherubim, id est historicæ & spiritualis scientiæ plenitudine protegentur. Cherubim enim interpretatur scientiæ multitudo, quæ propitiatorium

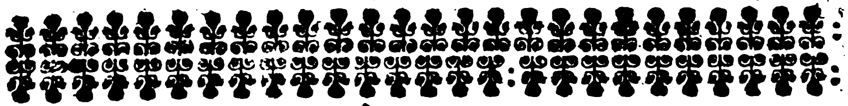
rium Dei, id eſt placiditatem pectoris tui iugiter protegent, & à cunctis ſpiritualium nequitiarum incurſibus obumbrabunt. Et ita mens tua non ſolùm in arcam diuini Teſtamenti, verùm etiam in regnum ſacerdotale prouecta, per indiſſolubilem puritatis affectum quodammodò abſorpta, ſpiritualibus diſciplinis illud implebit pontificale mandatum; quod à legiſlatore ita præcipitur: *Et de ſanctis non egredietur, ne polluat ſanctuarium Dei;* id eſt cor ſuum, in quo iugiter habitaturum ſe Dominus repromittit, dicens: *Inhabitabo in eis, & inter illos ambulabo.* Impoſſibile quippe eſt immundam animam ſcientiam ſpiritualem adipiſci. Nemo enim in vas fœtidum, atque corruptum vnguentum aliquod nobile, aut mel optimum, aut pretioſi quicquam liquoris infundit. Faciliùs enim quamuis odoratiſſimam myrrham ſemel horrendis imbuta fœtoribus teſta contaminat, quàm aliquid ex eo ſuauitatis gratiæ ipſa concipiat. Quia multò citiùs munda corrumpuntur, quàm corrupta mundantur. Ita igitur & vas pectoris noſtri, niſi priùs fuerit ab omni fœdiſſima vitiorum contagione purgatum, non merebitur ſuſcipere illud benedictionis vnguentum, de quo dicitur per Prophetam: *Sicut vnguentum in capite quod deſcendit in barbam, barbam Aaron; quod deſcendit in oram veſtimenti eius;* nec illam ſcientiam ſpiritualem, & eloquia ſcripturarum, quæ dulciora ſunt ſuper mel & fauum, impolluta ſeruabit. Quæ enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate? Aut quæ ſocietas luci cum tenebris? Quæ autem conuentio Chriſto ad Belial? In corde bono requieſcit ſapientia.

Leuit 21.12.

2. Cor. 6. 16.

Pſal. 132. 2.

PETRI ABBATIS S. REMIGII, CELLENSIS VVLGO NVNCVPATI, TRACTATVS DE DISCIPLINA CLAVSTRALI.

Domino & amico suo * HENRICO *viro illustri, Frater* PETRVS *humilis Abbas sancti Remigij Salutem, & omnem prosperitatem.*

* *Henricus I. Comes Campaniæ.*

IBERTAS animi nisi ex proprio arbitrio & adiuncto limosi corporis consortio infatuata fuisset, nequaquam pœnali disciplina quæ plicat, planat, & ligat, indiguisset. Plicat erecta, planat aspera & ligat lasciua. Plicat indomita, planat inæqualia, ligat dissoluta. Plicat animum, corpus planat, vtrumque ligat. Plicat humilitate, planat æquitate, ligat religione. Plicat conuersione, planat confessione, ligat professione. Plicat palmitem in vite, planat tabulas cordis ad mandata vitæ, ligat pullum suum ad vineam, id est, animum ad gratiam. Plicat denique taurum de sæculo ceruicosum, planat camelum gibbosum, ligat bubalum siue onagrum. Vtroque autem, animo scilicet & corpore, in genere suo naturali bonitate priuato, cœpit vias explere pietas Creatoris, quibus resarciret damna tantæ temeritatis. Et quia causa tanti morbi inuenta est priuilegium insitæ libertatis, salubri artificio, regulari disciplina colligauit pennas deprauatæ libertatis, & depressit collum temerariæ præsumptionis. Quod itaque generali censura in vniuerso genere humano Deus disposuit, hoc in me factum benignissima pietate expertus sum. Nam huc illúcque

Claustralis disciplinæ effectus.

postpositā ordinis nostri maturitate vagabundus discurrebam, & sæcularia negotia, atque terrenas occupationes tanquam fures & latrones penè omnē religionis suppellectilem à me asportare negligebam : sed ecce manus Dei filias pharetræ suæ misit in renibus meis, & gutta arctissima renes meos congelauit, & domi consistere coëgit. Sentiens itaque disciplinam, de disciplina cœpi cogitare, cogitata describere. Quàm patienter verò passus sum disciplinam, tam libenter & diligenter, & si non eleganter scripsi de disciplina. Scripsit sanctus Augustinus vt Augustinus & vt Episcopus de disciplina Christiana : scripsi ego Abbas & Monachus de Claustrali disciplina. Ille vt gigas literatissimus montes ceruorum & mentes humilium humeris suis gestat : Ego vt formica tenuissima grana non integra sed incisa traho ad tractatus nostri despectum tuguriolum, & præparo futuræ fami & hyemi quantulumcunque viaticum.

Quare auctor id operis confecerit.

Opusculum itaque nostrum de CLAVSTRALI DISCIPLINA nec stylo nec titulo solemni irradiatum argumentosa Philosophiæ non ingrediatur palatia, sed humili vultu formatur. [illegible] igitur fronte, Princeps Nobilissime, quinimò & ingenij [illegible]bilitate viuacissime, tibi ad legendum transmitto tractatum squallidum & pannosum? sed verbis oris mei illaqueatus malo argui de indocto, quàm de mendaci verbo. Legat itaque pius, & intelligens animus, attendens non formam verborum, sed virtutem sensuum : sicut enim plus est animi quam decor corporis, sic in scriptura potiùs spiritus requirendus est qui viuificat, quàm litera quæ inflat : magis fructus placet in arbore, quàm folia : vtrumque tamen bonum est, si vtrumque adest, sed pulchra sine fructu folia potiùs sunt oculorum lenocinia, quàm stomachi subsidia. Apostolus reprobat speciem pietatis, vbi deest virtus caritatis. Dominus quoque veniens ad arborem fici quæ fructum non habebat, sed tamen folia, maledicit ei, & in æternum illam condemnat. Imploro Nobilitatem vestram ne in lectione ista attendatis quales sumus, sed quales esse debemus; nec lateat prudentiam vestram lucernam nostri ordinis in Israël prorsus esse extinctam; sed Isaac oculos, quia senuit, caligasse. Conquerenti Heliæ aduersus Achab & Iesabel, ac dicenti : *Domine altaria*

1. Cor. 13.

3. Reg. 19.

tua suffoderunt, Prophetas tuos occiderunt, & relictus sum ego solus: Et quærunt animam meam. Responsum est ei: *Reliqui mihi septem millia virorum qui non curuauerunt genua sua ante Baal.* Sic certè, sic Domine & amice Carissime, & si magna antiquorum Patrum virtus regularis nostris temporibus elanguit, non expirauit; etsi abijt, non obijt; etsi refriguit, non periit; qui quasi nihil sunt apud homines plerumque tanquam lucerna despecta pluris sunt apud Dominum, quàm qui aliquid esse videntur. Non excuso malos, sed prædico bonos. Præiudicium tollo, quia iudicium Dei expecto. Nostrum est honorare nomen Dei, non solùm in sanctis; sed in peruersis. Nam quæcunque persona etiam vilissima, si sigillum vestrum portauerit, auctoritate nominis vestri suscipienda est & honoranda; non quia digna sit; sed quia digni sit. Sic plerumque dignus facit indignum, dignum indignum vtique propriè, dignum impropriè; indignum ex se dignum ex officij perfunctione. Nolo vt mihi in aliquo parcatis, vbi excessi: rogo etiam vt non legatis cum fastidio, sed statim vt cœperit onerare mentem, de manu vestra proijcite; & si placuerit, aliàs resumite; aut si displicuerit, reclusum perpetuis tenebris condemnate. Pau[illegible] & gloriosi homines paupertatem veraciter sustinentes, & inutiliter gloriam affectantes, ad contegendam paupertatem, & gloriam comparandam, solent oras clamydis suæ aut preciosis, aut speciosis pelliculis superuestire, non ad vtilitatem, sed ad curiositatem intuentium respondentes. Sic ego ipse, quia huic nostro operi præ inopia nostra deerat pretium sententiarum, & decus verborum: titulum nominis vestri anteponens, ingressum eius decentissimè adornaui; vt lector sperans non nisi optima vobis offerri, currat ad perlegendum, non ex sapore conditi poculi, sed in splendore tituli tanti Principis.

Non boni tantùm, sed mali sunt honorandi.

Humilitas auctoris.

PRÆFATIO.

AVt periti est aut experti iudicare de re cognita; Imperiti verò & inexperti tractare de re incognita, potiùs est præsumere quàm diffinire. Me peritum in Claustrali Disciplina aut expertum si fateor, mentior. Non nego me vidisse regulares & religiosos homines quorum consortio etsi aliquando in-

tersui, virtutem non retinui. Quomodò ergo poscis à me audire de disciplina claustrali, cùm iam fere à triginta annis vix summo labello illam degustauerim? Tamen quia caritas omnia credit, & te scio ex deuotione non ex tentatione id quærere, postposita negandi difficultate audeo scribere quæ nequeo tenere; nec multùm erubesco, si me talem in hoc Opusculo recognoueris, qualem ab infantia tua didicisti: nisi fortè quia ætas nostra iam aduesperascens parum habet de meridie, plus de vespera.

Auctor à triginta annis vitam religiosam professus.
1. Cor. 13.

Prolixum me fecit in hoc Tractatu de disciplina Claustrali & tua totiens repetita postulatio, & sciatica gutta quæ renes meos diutissimè sub aspera disciplina detinuit. In hoc Opusculo tanquam confectione de consuetis & notis in hortis nostris nascentibus herbis, non de pretiosis & remotarum regionum speciebus comparato: plus de melle gregis, quàm de scamnonia Hieronymi apposui, timens ne inuentum proijceretur, si scammonia morderet, & operis vtilitas tam pro artificio, quàm pro artifice sorderet. In huius autem laboris recompensatione mercedem hanc peto à te, vt diligenter legas, & quicquid ei displicuerit, confidenter detrahas, & corrigenda corrigas.

Ischiade affectus cùm id operis est aggressus.

Reddo cum vsuris debitum non à me tibi promissum, sed à te frequenter postulatum; sufficit mihi ratio debendi vbi præcessit in amico voluntas postulandi: vsuras superaddo, quia in soluendo intercessit longa dilatio. Age gratias Deo qui dedit opportunitatem, sine qua nondum me à debito illo absoluissem. Quam? dolorem in renibus, qui me sub disciplina aspera diu religauit, & vagandi huc illúcque facultatem negauit. Congratulor itaque & ego infirmitati meæ, & dico: Patiamur mala, vt faciamus bona: imò patiamur mala, ne faciamus mala. Hoc ad nostram claustralem pertinet disciplinam: pati & non facere mala: sed potiùs pro malis reddere bona. Hanc docuit ille qui adinuenit omnem viam disciplinæ, & docuit eam Iacob puero suo, & Israël dilecto sibi. Passus est autem mala à malis & pro malis, sed retribuit bona pro malis, & fecit bonos de malis. Non mireris amice carissime, si stylum claudicantem deprehenderis, quia cum toto corpore suo simul & manus claudicat. Manus enim vacillans rectas

lineas non seruat; & quid mirum, si claudus claudum generat? Plus mirandum si curuus generet rectum. Tu tamen quia rectè sentis, & rectè incedis, excusa Isboseth debilem pedibus apud Dauid, & omnem sermonem claudicantem aut cor-
Matt. 18. rige, aut succide: *Melius enim est cum vno pede intrare in vitam, quam duos pedes habentem mitti in gehennam.* Est autem gehenna legentium inuidia: meritò autem succumbit inuidia, vbi succincta veritate, expedita constructione, armata ratione, labia mordentium euadit materia: vel vbi adeò extincta est hebetudine, despecta habitudine, macra verborum crassitudine, exanguis sensuum exilitate, quod dens inuidiæ non habeat vbi mordeat. Non reputo aspectu publico digna mea Opuscula, sed secretum meum mihi, secretum meum mihi, simplex deuotio, non phalerata eloquentia legat scripta mea, non ad plausum, sed ad planctum. Plangit enim columba mea in foraminibus suis; coruus crocitat in cadaueribus & morticinis; clamat coruus cras, cras, vel appellans sibi quod crassum est: Sicut in passione Domini leguntur quidam dixisse: *Ecce Heliam vocat iste*, cùm Dominus diceret; *hely, hely*: vel promittens sibi longos dies & annos, vel frustratoriam pœnitentiam spondens cras, cras, id est nunquam; sicut dicitur, hodie cum pretio, cras sine pretio. Ego quoque pretium precum & orationum pro opere isto hodie & cras postulo.

PRÆFATIO ALTERA.

AMicus disciplinæ, RICARDE Carissime, tanquam expertus sim illam, non semel inquietas senem elementarium vt inde aliquo scripto, tibi quod sentio decerpam: & si non propter amicitiam, tamen propter improbitatem Euangelici amici non possum non surgere de lectulo, in quo clauso ostio cum pueris cæterorum sensuum decumbebam, & dare non quantum requirit affectus tuus, sed quantum capit pugillus meus. Timeo ne occurrat auidus, & non inueniens fructum, sed tantùm folia in arbore fici, maledicat spei falsæ, siue promissioni. Rursũ nauseans, qui singula curiosè carpit, & odiosè contemnit, si accesserit, potiùs spero vomitum quàm gu-
1. Cor. 13. stum. Sed quia *caritas omnia credit*, & nemo cogitur munus

habere meum, tibi soli, qui pro multo amore medullæ etiam cortices nostros insipidos rodis, quod ex voluntate Dei occurrerit excipiam, & Matri Rebeccæ, vt inde escas præparet, tradam.

CAPVT I.

De auctoribus Disciplinarum.

IGitur Auctores huius disciplinæ in scriniis authẽticæ scripturæ reuoluens, præcipuos & summos inuenio Moysen in eremo, Iesum in mundo, Paulum in delegato sibi docendæ Gentis officio. Duo quoque riuuli ex his emanantes, Monachos & Canonicos Regulares incluserunt in claustro tanquam ceruos & capreas in inclauso, vt ita dicam, parco, Benedictus & Augustinus. In Exodo, in Leuitico, in Numeris, in Deuteronomio, populi Domini peculiaris claustralem disciplinam lege, & nudo intellectu mores informantia mandata retine. Cerimonialia verò tanquam vestita vestibus Esau valde bonis discinde, & intrinsecus latentem spiritualem nucleum comede. Certè disciplina illa seuerissima fuit; etsi nostra illi comparetur, tolerabilior inuenitur. Adeò enim illa importabilis fuit, vt non solùm quilibet infirmus & plebeius legis mandata implere non posset, sed nec etiam quilibet iustus & sanctus. Vnde Petrus: *Quid nobis iugum imponere tentatis, quod neque nos, neque Patres nostri portare potuerunt?* Nostra verò disciplina satis tolerabilis est, vt in Epistola Ioannis dicitur: *Caritas hæc est, vt mandata eius custodiamus, & mandata eius grauia non sunt.* Quid est autem nostra disciplina, nisi viuere secundum mandata Dei? Iesus verò Magister magnus & bonus, cuius cathedra est in cœlo, & Schola in mundo, in Euangelio quasi in antidotario, quæ fecit & docuit, descripsit; & duodecim Apostolos claustrales suos cum septuaginta duobus Discipulis claustralem disciplinam docuit. Nec de claustro illo Euangelico exiuit, nisi is qui filius perditionis erat; vel illi qui dixerunt: *Durus est hic sermo: & abierunt retrò: & iam non cum illo ambulabant.*

Act. 15. 10.
1. Ioan. 5. 3.
Ioan. 6. 61.

CAPVT II.

De Apostolica Disciplina.

NOta disciplinā Apostolicam vbique & in omnibus reuerendam, præcipuè vti Petrus innuit Ioanni, qui in cœna super pectus Domini recumbebat, vt interrogaret quis esset eum traditurus. Tanta enim erat ad Magistrum reuerentia, tanta obedientia, tanta subiectio, tanta ad inuicem fraterna dilectio, vt ne spiraculum susurri per eos transiret, nisi fortè quando facta est contentio inter eos, quis eorum videretur maior, vel cùm indignati sunt de duobus, qui quærebant sedere ad dextram & ad sinistram. Quicquid tamen humana fragilitas in vasis fictilibus, necdum igne Sancti-Spiritus sufficienter decoctis, committebat, manus figuli statim resarciendo solidabat. Modò siquidem arguebat, eis dicens:
Matth. 8. 26. *Modica fidei, quid turbati estis?* Modò consolabatur; *Confidite*,
Ioan. 16.33. inquiens, *Ego vici mundum.* Et, *Ecce ego vobiscum sum vsque*
Math. 27. 20. *ad consummationem sæculi.* Modò in parabolis, modò sine parabolis loquebatur; Modò subtrahebat se pernoctans in oratione; Modò celabat se ambulans super mare, & putabant phantasma esse; modò ad congregationem suam reuertebatur, & cum omni familiaritate conuersabatur. Modò præ nimia fame spicas post ipsum confringebant, & manducabant: Modò duodecim cophnos fragmētorum ex his quæ superauerant de quinque panibus colligebant. Nihil proprietatis habebant, qui dicebant: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti su-*
Math. 19. 27. *mus te.* Ab eo nunquam separari volebant, cùm diceret:
Ioan. 11.14. *Vade in Iudæam: Et Thomas ait ad condiscipulos, eamus & nos, & moriamur cum illo.*

Quid dicam de Monachis istis, videlicet Apostolis? Angelicis spiritibus illos confero, nisi nondum expoliata mortalitate il-
Heb. 2. 9. li ministrabant *qui modico minoratus est ab Angelis*, Sed cum glo-
Matth. 19. ria & honore coronatus à Patre super omnem principatum & potestatem sederit in sede maiestatis suæ, in sede magnitudinis, sedebunt & hi super sedes duodecim, iudicantes duode-

cim

cim tribus Israël, fortè & Angelos; de quibus Apostolus: *Nonne & Angelos iudicabimus*? Spes ista in sinu Claustralium est reposita, quia res pro consimili disciplina est repromissa, non ab illo, sed ab eodem IESV CHRISTO. Successit Petrus in Apostolatum circumcisionis; & Paulus inter gentes: sicut idem Paulus ait: *Qui operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est & mihi inter gentes*. Docet Apostolus in Regula, id est, in Epistola sua: *Qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur*. Et, *Nihil habentes, & omnia possidentes*. Et, *Obedite præpositis vestris, & subiacete eis*. Et, *Alter alterius onera portate*. Et, *Nemo quærat quod sibi vtile est, sed quod alij*. Et, *Honore inuicem præuenientes*. Et, *Turpis sermo de ore vestro non procedat, & turpitudo, & stultiloquium nec nominetur in vobis*. Huiusmodi floribus totus vernat codex Apostolicus, vastum & amplum regit claustrum, ab Hierusalem scilicet ad Illyricum habens virgam in manu, sicut quibusdam scribit: *Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in spiritu mansuetudinis*? Tradit & quosdam Sathanæ, vt discant non blasphemare. Hic gaudet cum gaudentibus in Hospitio; hic flet cum flentibus in Oratorio; hic infirmatur cum infirmantibus in Infirmaria; hic vritur cum scandalisatis in Capitulo; hic in Cella Nouitiorum loquitur ad suos Nouitios: *Filioli mei quos per Euangelium genui, & quos interim parturio donec formetur Christus in vobis*; Hic in Refectorio *Castigat corpus suum; ne aliis prædicans ipse reprobus efficiatur*; Hic denique semper & vbique, *In vigiliis inuenitur, & ieiuniis, in fame & siti, in frigore & nuditate; in plagis supra modum, in mortibus frequenter*. Hic hospitariis dicit, *Hospitales inuicem sine murmuratione*, His qui sunt in Oratorio: *Psallam spiritu cum fratribus, psallam & mente; orabo & spiritu, orabo & mente*; Infirmariis: *Alter alterius onera portate. Infirmum suscipite in fide*; Sedenti verò in Capitulo: *Argue, obsecra, increpa*; His qui in Refectorio: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria*; Eleemosinariis autē: *Qui parcè seminat, parcè & metet; & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet vitā æternā*. Denique omnibus Claustralibus clamat: *Vigilate, state in fide, viriliter agite, & cōfortamini*. Et in huncmodum quicquid regulare, quicquid honestatis & fidei informabile, quidquid de vestigiis IESV estimitabile, non est alienum à Paulo: Vna ta-

1. Cor. 6. 3.
Galat. 2. 8.
1. Cor. 31.
2. Cor. 10.
Heb. 13. 17.
Galat. 6. 2.
1. Cor. 10. 24.
Rom. 12. 10.
Ephes. 3. 4.
1. Cor. 21.
Galat. 4. 19.
1. Cor. 9. 27.
2. Cor. 6. 6. & 11. 27. 6. 5. 23.
1. Pet. 4. 9.
1. Cor. 14. 15.
Rom. 14. 1.
2. Tim. 4. 2.
Ephes. 5. 18.
2. Cor. 9. 6.
1. Cor. 16. 13.

men clausula concludit vniuersam claustralem disciplinam: *Omnia*, inquit, *vestra in caritate fiant*.

Ibid.

SS. Aug. & Benedict. disciplinæ claustral. eruditores.

Iam inflectamus stylum ad nostros speciales eruditores, Beatum Benedictum, & sanctum Augustinum: Alter Abbas & Monachus; Alter Episcopus & Canonicus; Vterque sanctus, vterque Dominici gregis Doctor, & ductor egregius. Conuenit in quibusdam nostra & vestra claustralis disciplina; differt in quibusdam. Sunt enim quædam quasi substantialia in Religione, quædam accidentalia. Substantiale est Religioni sine quo Religio non est Religio: Accidentale quod adest & abest pro loco, pro tempore, pro causa, pro persona, pro cæteris circunstantijs præter Religionis corruptionem: Hæc in arbitrio Procuratoris eatenus relinquuntur, vt salua pace & vnitate vel intendantur, vel remittantur. Non tamen nimis intendantur ne rumpatur fragilitas; neque nimis remittantur, ne lædatur regula. Sunt autem substantiua Religionis, silentium, de quo dicitur: *Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus verò ad loquendum, & tardus ad iram*; Item lectio, de qua dicitur: *Dum venio attende lectioni*: Item peccati Confessio, de qua dicitur: *Confitemini Domino quoniam bonus*: & omnia in confessione lauantur, vnde: *Dixi confitebor, & tu remisisti impietatem peccati mei*; Item oratio, de qua dicitur: *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*: Item meditatio mortis, de qua dicitur: *Fili memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis*. Sed de his infra largiùs tractabimus.

Iacob. 1. 19. 1. Tit. 1. 13. Psal. 117. 1. Psal. 31. 1. Ioan. 16. 23. Eccl. 7. 40.

CAPVT III.

Comparatio inter Iudaïcam & nostram claustralem disciplinam.

SIcut mandata legalia in duabus tabulis conscripta Iudaïcam disciplinam continent; Sic omnis regularis tam Monachus, quàm Canonicus, *Inter medios cleros*, regularis videlicet institutionis, & traditæ à senioribus bonæ consuetudinis, viuere debet. In altero admittitur dispensatio: In altero ligatur. Non enim Iudex iudicat legem, sed secundum legem. Consuetudo autem & vsus, sicut voluntate vtentium intro-

Psal. 67. 14.

ducuntur, sic contraria volũtate mutantur. In his si quid necessitate mutandum, corrigendum, supplendúmque fuerit, non vsquequaque interdicitur dispensationis alteratio. His ergo quasi fortissimis ligamentis vita claustralis ita constringitur, vt nec manus, nec pedes extra licita moueantur.

Professio itaque secundum regulam & loci consuetudinem coërcens in compedibus suis vinctum, IESV CHRISTI iugum suaue & onus leue humeris imponens renuntiantis sæculo, ante præsepe, & ad cunabula Emanuelis ligans asinam & pullum, in quibus sedens IESVS horam sequitur glorificationis. Præcedunt tamen sicut in capite sic & in membris passiones, posteriores glorias. Ducitur IESVS, quia ligatus ante Præsidem stetit: & quia non est discipulus super Magistrum, voluntarius & libens appetat verus Religiosus, disciplina regulari tanquam fasciolis ab appetitu carnis religari. Vincula autem Religionis, statuta sunt regularia: verbi gratia, silentium, ieiunium, reclusio claustralis, incessus in nullo notabilis, compassio & dilectio fraterna, paterna reuerentia, lectio & oratio assidua, recordatio præteritorum malorum; timor mortis, ignis purgatorij, ignis æterni. Vix tam vaga, tam petulans poterit esse cogitatio, quæ non coërceatur tam forti & multiplici funiculo. Verbum otiosum, verbum superfluum, verbum inordinatum sepelit silentium. Titillationes & incentiua succensa in spinis malorum desideriorum soporat continuum ieiunium. Discursus vagos & vanos per plateas & vicos ciuitatis sanguinum, retardat reclusio claustralis: motus stimulantes in malam suspectionem, aspectus intuentium elidit incessus tam modestus quàm maturus: Inhumanitatem recludit compassio; discordiam dilectio: paterna reuerentia, cõtumaciam; lectio ignorantiam; oratio immunditiam & malitiam; meditatio torporem & somnolentiam; recordatio præteritorum affert malorũ cautelam de futuris, dolorem de præteritis, & de futuris sollicitudinem; muscas morientes & vermes qui non moriuntur, comedentes miseram animam, timor mortis tanquam myrrha occidit; ignis purgatorius reuocat à venialibus; ignis æternus à criminalibus: Nulla obseruationum istarum sterilis in Israël, qui cum Angelo colluctans non Iacob sed Israël appellatur. *Omnis* tamen *gloria filiæ Regis*,

Quæ Religiosæ disciplinæ exercitia.

non in his quæ in facie sunt, sed *ab intus, in fimbrijs aureis*, quæ intra velum Sanctum Sanctorum versis vultibus cum Cherubim in propitiatorium tantùm respiciunt. Cardinales virtutes fimbriæ aureæ sunt, quia *Domini sunt cardines orbis terræ.* Sunt etiam columnæ argenteæ super bases aureas, salubres virtutes de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta. De quibus dicitur: *Ego confirmaui columnas eius.* Hæ portant templum Salomonis, cùm vera religio fundata in mente bona, regularibus disciplinis Euangelium Dei non erubescit, sed Euangelica mandata tanquam superpositam fabricam humeris voluntariæ obseruationis conseruat. Sicut MARIA *conseruabat omnia verba hæc.* Ad claustralem itaque disciplinam stylum teneamus, & velut in vno corpore speciosæ puellæ formam non denegare Amalech, sed de semine Abrahæ definiamus.

Lucæ 2. 19.

CAPVT IV.

De disciplinæ claustralis obseruantiis.

CLaustralis disciplinæ spectaculum est Deo, & Angelis, & hominibus: Deo in medulla intentionis; Angelis in gemitibus & suspiriis; hominibus in factis & dictis: *Homo videt in facie, Deus in corde*; Angelus medios fines cogitationis & operis. Ad Deum respicit *caritas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.* Ad Angelos simplicitas sancta cum bona specie, de qua dicitur: *Specie tua, & pulchritudine tua, intende prosperè, procede, & regna.* (Grata est enim, vt ait Augustinus, sanctis Angelis sacrata & pia significatio. Vnde & Dominus in Exodo percutiens Ægyptios percussorem non sinit ingredi domos, in quarum superliminario, & vtroque poste viderit sanguinem agni) Ad homines dilectio sine simulatione, conuersatio sine querela. Circumamicta itaque disciplina claustralis huiusmodi ornamentis spiritualibus nequaquam ceruicem erigit, & ambulat extento collo; sed cum Rebecca operit ante conspectum Dei vultum suum pallio pudoris & humilitatis.

Exod. 12. 22. 23.

Iob. 31. 37. Cum ambulauerit dicit: *Per singulos gradus meos pronuntiabo Dominum.* Item: *Circuiui, & immolaui in tabernaculo eius ho-*

stiam iubilationis. Non enim sicut impij in circuitu vanitatis & curiositatis ambulat, sed cùm Angelis ascendit scalam Iacob excessu mentis; & descendit contemplatione suæ fragilitatis. Cùm sederit, cogitat de sede maiestatis, de sede æternitatis quid dictura sit, vel actura à facie fortitudinis Dei, in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. Si steterit, dicat, *Viuit Dominus in cuius conspectu sto.* Et, *Mane astabo tibi.* Et, *Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Ierusalem.* Et, *Locus in quo stas terra sancta est.* Si caput leuauerit, dicat: *Ad te leuaui oculos meos in montes qui habitas in cælis.* Et, *Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi.* Et, *Sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum: & sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ.* Si os & labia aperiat, dicat: *Os meum loquetur sapientiam.* Et, *Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circunstantiæ labiis meis.* Et, *Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum.* Et, *Omnis sermo malus de ore vestro non procedat.* Si aures præbuerit loquenti, non audiat sanguinem, *Non accipiat opprobrium aduersus proximos suos.* Si comedat, antequam comedat, cum Iob suspiret de necessitate pro pomo inflicta; & quia vocem exactoris stomachus importunè exaudit, mixturam faciens confusibilem & fallacem necessitatis & delectationis. Rarus námque est, qui semper interponat maceriam discretionis inter appetitum necessarium & superfluum. Si biberit vinum, non venenum sumat. Vnde Apostolus: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria:* Et, *Modico vino vtere propter stomachum tuum, & frequentes infirmitates.* Si dormierit, dicat: *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Et, *In pace in idipsum dormiam & requiescam;* Et, *Caro mea requiescet in spe.* Surgens itaque ad vigilias, si orauerit, oret spiritu & mente. Intret in cubiculum & clauso ostio oret patrem suum plus corde, quàm voce; plus fide, quàm modulatione. Si ad Confessionem venerit, Lagenam aquæ baiulans sub balteo contritionis paxillum portet redargutionis, quo operiat terram cordis, & deponat onera mentis. Delens reliquias Amalech, & in seipso interficiat omnes operantes iniquitatem: fundat sanguinem hostiæ confessionis iuxta basim altaris; quatenus puro sanguine de latere Christi sua expurget menstrua; & sub terebintho crucis abscondat idola peccatorum suorum. Non se

4. Reg. 3.

Ephes. 5. 18.
1. Tim. 65. 23.

palpet, non declinet ad dextram bona sua laudando, neque ad sinistram vera tacendo, aut quod non est, malum fingendo. Si fratris culpam accusauerit, caueat ne ferrum cadat de manubrio, plus iusto sæuiens, ne mentum Amasæ Ioab tenens blandimento in inguine feriat seducendo.

Si de manifesto arguit, mansuetudinis verba agni mansueti teneat; *Iuda*, inquit Dominus, *osculo filium hominis tradis*? Si de occulto, vtatur correptione priuata, non proditione publica. Si potentem aut Prælatum, Nathan ad Dauid, & duos filios Noë videat. Ille cautè ex obliquo circundans Leonem in agnum, vtique Regem potentissimum plus arte quàm seueritate suis iniecit vinculis. Hi verenda Patris licet nuda, videre noluerunt. Si aduerso dorso texerit: Si legerit, simplicitatem amicam legi diuinæ afferat, & botros in vinea comedens extrà non efferat, aliter interpretando, & sensus peruersos adijciendo. Non desudet ad quæstiones quæ non sunt ad ædificationem, sed ad contentionem, & audientium subuersionem. Legat, vt intelligat; intelligat, vt mandata Dei faciat: compunctionem ibi quærat, non superfluam occupationem: Mandet medullam legis medullis cordis, quibus impinguatus holocausta medullata offerat cum incenso arietum, id est sincera veritate, & vera caritate Apostolorum & Prophetarum. Et, quia Calix in manu Domini, scriptura sancta; Et, Inclinat ex hoc in hoc. Aliquando legenda sunt mandata diuina, aliquando Sanctorum exempla; quia vnus est sermo Dei in passionibus Martyrum, & in sanctis conuersationibus Confessorum. Quod enim quasi mortuum iacet in pelli morticina deformatum in littera, vitâ viuit, cùm agitur quod legitur. Si ad publicum aliqua necessitate venerit, redeat cum festinatione tanquam de carcere, tanquam de laqueo, tanquam de camino, tanquam de inferno inferiori. Vidit Dauid iniquitatem in ciuitate. Vidit Dina mulieres regionis, & periit inde Hemor filius Sichem cum patre & populo suo. Sic venter disciplinæ claustralis eburneus de castitate, distinctus est sapphiris hac pulcherrima varietate. Æstimo claustralem disciplinam ad hoc constitutam, vt sicut in Esther legitur, de vniuersis regnis eligerentur puellæ ad opus Regis, quæ sub custodia traderentur, summo studio imbuerentur, & vnge-

f. * Sed aduerso dorso texerunt.

Ester c. 2. 2.

rentur oleo myrtino, & aliis pretiosissimis vnguentis; denique longa, & exactissima diligentia probatis, & vultu ornatissimo ornatis, quæ Regi placebat, cum Rege pernoctabat, ad nutum eius intrabat, & exibat. Sic Rex magnus, Rex Regum, Rex sæculorum, de cunctis gentibus, tribubus, linguis, populis, & ex omni natione quæ sub cœlo est, à solis ortu & occasu, ab aquilone & mari, prædestinatos suos vocat, & ad claustralem disciplinam congregat, & mores incompositos lima regulari complanat, vitiorum fœtorem vnguento piæ conuersationis exterminat, regiis amplexibus dignas mentes, & corpora præparat, & die constituta ab æterno, ad thorum & thalamum gloriæ, & beatæ vitæ vocat.

CAPVT V.

Quòd per disciplinam claustralem, prima reparatur transgressio.

NAtura humana, siue libertas arbitrij, in præuaricatione originali viribus, bonitate naturali, summopere debilitata, ex quo de ventre matris homo egreditur, indiget disciplina pedetentim tanquam remedialibus suffragiis reparari. Primi siquidem & noui mandati solidissimas confringens valuas principio dati liberi arbitrij nobilitatem compediuit, & robur corporalis sanitatis infirmauit. Occasio autem tanti mali fuit, quòd cœlestem disciplinam non seruauit; nec erat disciplina illa ad tenendum difficilior, quàm ad mandandum. Voluptas appetitum non trahebat, necessitas non vrgebat, fames non mordebat, sapor ligni vetiti concessis pomis non præiudicabat dulcedine, licet scriptum sit; *Quia vidit mulier lignum pulchrum ad videndum & ad gustandum suaue.* Gen. 3. 6. Nequaquam certè excludit hoc pulchrum, & hoc suaue, pulchritudinem & suauitatem omnium lignorum paradisi: sed suggestione serpentis mens muliebris perforata demonstratur. Pulsata námque siue absorpta à tentatione anima, rem concupitam æstimatione non appendit, sed delectatione. Facillima igitur disciplina, & nullo onere pressa, Dei manu plasmata tota in circuitu natura humana potuit in sua suauitate seruari;

quæ malè sauciata nullis ad plenum remediis vsque ad sanguinem agni valuit liberari.

Quot prætentauit medicinarum adhibere magnus Medicus remedia humanis vulneribus, testis est Abraham in circumcisione; testis est Moyses in hostiarum immolatione, & aliarum specierum oblatione; testes omnes Prophetæ in increpatione, & assidua prædicatione: indurueratnimia veteratione, & insufficienti curatione morbus; nec curatio fraterna liberabat ægrotantem, qui expectabat Dominum saluatorem, quatenus Dominus liberaret seruum, & saluator ægrum. Præmisit saluator iste disciplinam tanquam virgam Moysi, sed sibi retinuit virgam virtutis suæ in cruce, in qua fuso sanguine tela ignea nequissimi diaboli extinxit, & ab omni febre infirmum suum sanauit.

CAPVT VI.

Quòd Claustrum sit Vicarium crucis.

VIcarium itaque suæ Crucis claustrum constituit, vt sicut disciplina pacis nostræ in corpore suo super lignum crucis fuit, sic nos extra secularia castra exeuntes ad claustrum improperium eius portemus, & tanquam filij iuxta sapientissimi Salomonis consilium, disciplinam eius apprehendamus:
Psal. 2. *Fili*, inquit Salomon, *apprehende disciplinam Patris, & ne dimittas legem matris tua.* Et Psalmista: *Apprehende disciplinam,*
Heb. 12. 18. *nequando irascatur Dominus.* Et Apostolus: *Quòd si extra disci-*
Ibid. 11 *plinam estis: ergo adulteri, & non filij estis.* Et alibi: *Omnis disciplina in præsenti quidem non videtur esse gaudij, sed mœroris; Posteà verò per eam exercitatis fructum pacatissimũ reddet iustitiæ.* Est autem Claustrum in confinio Angelicæ puritatis, & mundanæ colluuionis. Si quas arenulas honestatis de mundo tanquam de Ægypto Hebræus transiliens à vicinis artibus, quæ appellantur liberales, mutuans, ad claustrum detulerit; vti
Eccl. 1. 1. eis remoto indicio furti poterit: *Omnis enim sapientia à Domino Deo est.* Propter sapientiam carnis, quæ inimica est Deo, hanc non amat disciplina claustralis: quia potiùs est ad subuersionem simplicitatis (quæ est vnica Deo, Claustri filia) quàm

quàm ad ædificationē. Rasis itaque superciliis pompose vanitatis; vnde ait Apostolus: *Ne quis decipiat vos per Philosophiam, & inanem fallaciā*: & * vnguibus auaræ rapacitatis substractis, securè matrimoniū, cùm omni doctrina, quæ contra fidem non est, contrahat incola claustri. Quicunque enim alterius saporis est extra claustrum, etiamsi oleaster, etiamsi ramus insertus in bonam oliuam, pinguedine radicis dulcoratur, & gremio diuinæ sapientiæ fotus ab immobilitate commutatur. Sic Grammatica, sic Dialectica, sic Geometria, sic Astronomia diuinæ scripturæ sapidissimè sale conditæ, quæ gustatæ solebant afferre mortem: sicut filij Prophetarum clamant ad Eliseum Prophetam: *Mors in olla vir Dei*: admixtione farinæ, id est, gratiæ, præstant salubrem refectionem, & tanquam Gabaonitæ comportant ligna & aquas ad disciplinam claustralem. Hæc iure belli Israëlitæ ad claustrum suum deferunt à castris Philistinorum, cùm edoctis sæcularibus literis diuinas studiosiùs legant, acutiùs intelligant, hæreticorum deceptiones cautiùs deprehendunt, fidei simplicitatem & veritatem fortiùs & firmiùs defendunt. His claustralis noster vacans non vacat; his intentus otiosa, vana, & superflua cordis phantasmata effugat; his consepultus dormiens vigilat. Istæ sunt vestes mutatoriæ, quas secum Naaman leprosus ad Regem Israël detulit.

Coloss. 2. 8.

* Alludit ad versus 11. & 12. cap. 21. Deuteronomij.

Reg. 4. 14. 40.

Quid iuuant Claustrales sciētiæ seculares.

Si autem de mundo tantas extrahimus mentes, quid de cœlo? quid à Deo, à quo *omne datum optimum, & omne donum perfectum est*? Qui igitur rigat montes de superioribus suis, & paradisum fluuio qui egreditur de loco voluptatis, & inde diuiditur in quatuor capita, vt habeat quadriforme claustrum rigationes distinctas. Dicitur in Euangilio: *Qui biberit aquam quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Hoc autem dicebat de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum.* Nota sunt quatuor flumina paradisi his qui cum Paulo Apostolo rapiuntur ad tertium cœlum, siue ad ipsum paradisum, & inebriantur ab vbertate domus Dei, & torrente voluptatis. Notæ sunt & aquæ de fontibus saluatoris, quæ septiformi impetu lætificant ciuitatem Dei. De quibus dicitur. *Deriuentur fontes tui in plateis*: de quibus non bibit alienus. Iob vocat fontes istos riuos olei, dicens: *Quando petrâ funde-*

Iacob. 1. 17.

Ioan. 4. 14. & 7. 39.

Prou. 5. 16.

Isai. 29. 6.

bat mihi riuos olei. Isaias, qui vidit Dominum sedentem super solium excelsum & eleuatum, enumerat & nominat fontes Saluatoris, siue riuos olei: fontes; quia ipse Apostolis promisit, & misit septiformem spiritum: riuos olei; quia licet sit per omnia æqualis Patri & Filio, non est tamen à seipso, sed à Patre & Filio. Idcircò dona gratiæ dicuntur riui olei. Secundum humanitatem suam, filius vnctus est oleo isto lætitiæ præ participibus suis. Vnde Isaias: *Requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis; & replebit eum spiritus timoris Domini.* Lucerna Euangelica sic perfusa & infusa, non solùm lucerna est, sed *lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Et nos de plenitudine eius accepimus, & in effusione illa quando latus eius miles aperuit, & exiuit sanguis & aqua; & oliua in torculari misit spiritum tanquam oleum.

Isai. 11. 2.

Ioan. 1. 1.

Claustralis Christum Cruci affixum imitari debet.

Sed quid hæc ad claustralem disciplinam? Planè tota forma claustralis disciplinæ emanauit de Cruce. Sic enim Christus exaltatus à terra, suspensus est in cruce, expoliatus vestimentis suis, & sic distensus, vt numerarentur omnia ossa eius; ligno sic affixus, vt nullum membrum eius moueret præter linguam, quam retinuèrat ad orandum, & matrem dilecto discipulo commendandam. Sic Claustralis, qui verè claustralis est, debet se totum crucifigere cum vitiis & concupiscentiis. Debet se altera sustollere, sicut scriptum est: *Sustollam te super altitudines terræ.* Et, *Cibabo te hæreditatem Iacob patris tui*: debet se expoliare sicut in Canticis dicitur: *Expoliaui me tunica mea*, id est, carnis concupiscentia. Debet extendi ad anteriora, non simulatè, sed vsque ad disiunctionem compagum & medullarum, vt anima liquefiat post dilectum: debet ligno affigi, vt hoc corpus mortale cum omnibus membris suis timore diuino sit impotens ad omne malum, potens verò ad omne bonum. Solam autem linguam retineat ad confitendum & orandum. Quid amplius? Surda aure irrisores & illusores cum Propheta tanquam surdus transeat. Suggestiones & tentationes, quæ de claustro exire tanquam de cruce descendere cornicantur, non audiat. Ad extremum reddat spiritum Deo, qui dedit illum, dicens: *In manus tuas commendo*

Isai. 58. 14.

Cant. 5. 1.

Psal. 30.

spiritum meum, vsque ad resurrectionem; ne tormentum malitiæ tangat illum; quia *Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum malitiæ.* *Sap. 3. 1.*

CAPVT VII.

Qualiter Claustrum institutum sit.

EX quo Lucifer, siue Sathan, sicut fulgur de cœlo cecidit, ad ipsum non rediit: quia claustralem disciplinam non tenuit: est enim disciplina claustralis: lugere sua, & aliorum peccata: Prælato suo subijci, obedire per omnia: cauere ab insidiis; nullis insidiari (Quia iuxta Hieronymum, Non multum distat in vitio decipere aut decipi posse) Primum & secundum legis mandatum de dilectione Dei & proximi adimplere, & innocentiam & sanctimoniam seruare: Deo semper adhærere, & ad supernam patriam totis desideriis inhiare. Rupto semel fœdere debitæ subiectionis, deorsum ruens diabolus, ex tunc fremens dentibus & frendens, disciplinam omnem potius subuertit, quàm tenuit; ideò misericordiam non est consecutus, quia nec veniam est secutus, nec culpam confessus. Homo autem de limo plasmatus, propter culpam de claustro paradisi eiectus, ad orientalem plagam plangens plagas suas, & dicens Deo: *Amoue à me plagas tuas*: tempore accepto, & ab æterno prædestinato, in fine sæculorum propagata sanctorum viâ in IESV & cum IESV ad claustrum rediit, & regulari disciplinæ subiectus, non solùm veniam, sed & primam stolam, imò ampliorem gloriam recepit. Sequentes filij hominũ & habentes oculos in capite, ex his quæ facta sunt didicerunt sapientiam, quâ vitarent irreparabilem diaboli casum, & cum antecessoribus suis regulariter viuendo, ex indulgentia misericordiæ Dei ad hæreditatem paternam haberent ingressum.

In quibus stat disciplina Claustralis.

Quare diabolus misericordiã Dei non consecutus.

Psal. 38. 11.

Hanc principalem causam æstimo quare homines egrediantur de sæculo, & ingrediantur Claustrum. Qui enim sunt in diluuio aquarum multarum, vitiorum & diuitiarum, nec ad claustrum, nec ad Dominum approximabunt, nisi imbre siccato. Qui in claustro est cum Noë, qui interpretatur requies-

cere in arca; extra arcam verò est, qui extra disciplinam est.
Matt. 24. 14. Paucæ autem, id est octo animæ in arca saluantur, quia *Multi vocati, pauci electi*; qui resurgent in octaua in resurrectione vitæ. In Claustro habitat Iacob cum Rebecca, quæ est patria. In Claustro est Beniamin cum patre suo, ne quid ei mali contingat in via peccatorum; vbi leo, vbi fera bestia luxuria, quæ deuorat Ioseph, sæpe infamiâ, aliquando re ipsa. In claustro
Matt. 12. 40. Ionas in ventre ceti: *Sicut* enim *fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus: Et filius hominis in corde terræ.* Sic Claustralis consepultus Christo, cogitatione, & operatione moritur peccato, & viuit Deo. In Claustro Ieremias sanctificatus in vtero, qui sedet solitarius & tacet, & leuat se super se, non elatione sed contemplatione: qui tollit iugum suaue & onus leue, vt sit mitis corde: In claustro Ioannes Baptista qui

Paul. Diac. *Antra deserti teneris sub annis,*
Ciuium turmas fugiens petiuit;
Ne leui saltem maculare vitam
Famine posset.

In Claustro MARIA cum ingressus Angelus ad eam dixit: *Aue gratia plena Dominus tecum*: In Claustro IESVS cum factus esset duodecim annorum in templo sedens, respondit matri
Luc. 2. 48. dicenti: *Ego & pater tuus quærebamus te*: *Nesciebatis*, inquiens, *quia in his quæ Patris mei sunt, oportet me esse*? In claustro Apo-
Ioan 20. 19. stoli; *Cùm esset sero die illo vna Sabbatorum, & fores essent clausæ, vbi erant Discipuli congregati: venit* IESVS *ianuis clausis, & ste-*
Act. 2. 1. *tit in medio eorum, & dixit; Pax Vobis.* Et, *Cùm complerentur dies Pentecostes erant omnes Discipuli pariter in eodem loco &c.* Ecce quales præuios habet claustralis conuersatio. Quàm pium igitur, quàm bonum, quàm iucundum, & quàm tutum
Psal. 59. 11. habitare in Claustro! *Frater* enim *fratrem adiuuans, ciuitas est munita*, de qua dicitur, *Quis deducet me in ciuitatem munitam?* Claustrum ciuitas est; quia ad benè viuendum Claustrales conueniunt: munita, quia sub protectione Dei cœli viuunt. Disciplina claustri porta ferrea est, quæ ducit ad ciuitatem; cuius viam non inueniunt qui errant in solitudine, & semper errant corde. Disciplina Claustri, petra est scandali, & lapis offensionis, his qui non credunt verbo in quo & positi sunt.

Disciplina claustri petra est, quæ bis percussa renũtiatione sæculi, & professione Religionis, dat aquas vt bibant homines & iumenta; prudentes & simplices, quibus dicitur: *Estote prudentes sicut serpentes; & simplices sicut columbæ.* Disciplina claustralis est crux Christi; de qua non deponitur, nisi mortuus. Est enim obediens claustralis Patri vsque ad mortem, mortem autem crucis. Pedes pendentis sic defixi sunt, vt non moueantur vestigia eius de Claustro: manus tornatiles ad obedientiam, aureæ ad munditiam; plenæ hyacinthis ad eleemosynam; distillantes myrrham primam ad mortificandam carnem, & non accipiendam pecuniam. Matt. 10. 16.

Oculi ad patrem, ad discipulum, & matrem; id est, ad Deum semper, & ad MARIAM Virginem, & ad Ioannem Euangelistam. Deus possidet cœlum, Mater implorat filium, Ioannes tenet Euangelium. Bonum est ex his in his vultus demutare; & modò inuocare Dominum, modò exorare matrem Domini IESV; modo legere Euangelium Ioannis caput inclinatum: Nam *inclinato capite tradidit spiritum.* Semper habet Claustalis caput in terra defixum cùm venerit in publicum; cùm aurtem clauso ostio intrauerit cubiculum, tũc leuet oculos ad cœlum, & caput sursum; dorsum flagellis cæsum, siue pro peccata siue pro delicto, siue gratiarũ actione, & passionis Christi recõpensatione: latus perforatum seu apertũ, vnde proferat & offerat holocausta medullata cum incenso arietũ, & vnde sanguis profluat ad basim altaris, Prælato confitendo peccata sua; & etiam aqua exeat compunctionis ad abluendas maculas criminis. Vẽter distentus non superfluâ cibi & potus refectione, sed continua ieiuniorum exinanitione, vt dicat: *Pelli meæ consumptis carnibus adhæsit os meum.* Et, *Dinumerata sunt omnia ossa mea.* Sic etiam venter distinctus sapphiris, vt non coccinea sanguine, sed hyacinthina appareat pellis in mortificatione: nec cõstruatur ibi horreum vermibus, sed sicut vter in pruina assiduis decoquatur afflictionibus. Hunc crucifixum deponat Ioseph & Nicodemus (Angelus & Prælatus) & condiant mixturam myrrhæ & aloës, quatinus non amauit corruptionem in claustro; sic non sentiant vermes, qui non moriuntur in inferno. Proculdubio hic habebit Angelos ad caput & ad pedes, qui custodiunt introitum eius & exitum, suscipientes animam Ioan. 19. 30. Ioan. 19. 20. Psal. 21. 15.

exeuntem de corpore, & perducentes ad requiem.

CAPVT VIII.

Comparatio inter disciplinam Philosophi Iudæi, Christiani, & cuiuslibet Religiosi.

SCintilla naturalis boni, quæ remansit in homine extincto primordiali manus Dei seminario, decurrens per gratiam Dei in arundineto omnium artium, multiplices adinuenit disciplinas, secundùm quas viuendo, etsi non prorsus prima creatio reparetur, saltem vsque ad cineres non deficiendo, non extingueretur. Vnaquæque igitur gens sub sole & regio pro capacitate rationis disciplinam sibi confinxit; ad quam stultorum enormitas, & prudentium æquitas regulariter viueret. Philosophi itaque suam statuerunt disciplinam: Iudæi acceperunt suam: Christiani suam; ad vltimum Eremitæ & Claustrales suam. Diuersa intentio diuidit inter disciplinam & disciplinam. Intendit Philosophus gloriam humanam & fauorem sibi acquirere: Iudæus bona terræ: Christianus spem veniæ & gratiæ: Et Claustralis cumulum gratiæ & gloriæ. Philosophus rimatur secreta naturæ: Iudæus crassitudinem terræ: Christianus promissionem vitæ quæ nunc est, & futuræ: Claustralis partim actiuæ fructum, partim contemplatiuæ. Philosophus abijcit impedimenta carnis, & onera sæculi: Iudæus hostiis & muneribus studet ad emundationem carnis: Christianus sacramentis Ecclesiasticis emundatur ab operibus mortuis: Claustralis non solùm abstinet ab illicitis, sed etiam à licitis. Philosophus seminat in spiritu non Dei, sed suo & vano: Iudæus in carne: Christianus in fide, spe, & charitate: Claustralis in filiali adoptione. Præsumptio iuuat Philosophum: temporalitas Iudæum: fides releuat Christianum: prægustatio futuræ spei confortat Claustralem religiosum. Ingenium acuit Philosophus: quærit lucrum Iudæus: implorat bonum Christianus: coronam auream sperat Religiosus. Nouitate verborum & sententiarum gaudet Philosophus: litera & carnalitate Iudæus: spiritali intelligentia Christianus: austeritate vitæ Religiosus. Farinam comedit

de molendino ingenij Philosophus: insipidum corticem de lege Iudæus: similam de Euangelio Christianus: medullam de bono proposito Religiosus. Spargit Philosophus: congregat Iudæus: erogat Christianus: renuntiat omnibus Religiosus. Docet in scholis Philosophus: in Synagoga Iudæus: in Ecclesia Christianus: in Claustro Religiosus. Plausum amat Philosophus: nummum Iudæus: Deum Christianus: planctum Religiosus. Vt ceruus in syluis Philosophus: Vt taurus in campis Iudæus: Vt columba in foraminibus petræ Christianus: Vt aquila in contemplatione Religiosus. Philosophus viuit arte: Iudæus carne: Christianus fide: Religiosus carnis mortificatione. Disputat Philosophus: somniat Iudæus: legit & intelligit Christianus: orat Religiosus. Capit cyniphes Philosophus: muscas morientes Iudæus: aues Christianus: apes Religiosus. Telas araneæ orditur Philosophus: fouet oua sua Iudæus: rete Petri reficit Christianus: rationale & superhumerale texit Religiosus.

Si fidei coagulum interuenisset claustralis & Philosophica disciplina, mutuis se se brachiis amplexarentur, & in remotione à turbis oscularentur. Impedit námque vires ingenij, & sensus animæ retardat sæcularis occupatio, & vana collocutio. Vt itaque totum sensum sibi vendicaret, quieta & secreta quærebat loca; vbi extolleret animum, & sensu purgato proferret infermentatum fermento Euangelico fidelem sensum. Sed cùm Iacob in virgis artium decorticatis, non vnius, sed diuersi coloris commentatum veri simile verum, sensus carnis transiens, & ad sensus animæ pertingens, si ad sensum Dei & fidei pertransisset, saluus esset: Sed qui offendit in vno factus est omnium reus. Vtinam tanta seueritate & assiduitate cum fide & regulari obseruatione nostram carnem affligeremus, & paupertatem amaremus, quantâ plurimi Philosophorum vitia carnis à se extirpauerunt. Sed quia fides mundat corda, & vera pœnitentia per confessionem omnia exterminat peccata, si quid minus habet extrinseca politica, totum resarcit intrinseca nouæ creaturæ forma. *Omnis enim gloria filiæ Regis ab intus*: nec est remunerabilis religio, aut disciplina, quam non commendat gratia cum conscientia bona. Teneat itaque nostra disciplina fœcundum silentium; cum

Iudæo iuge sacrificium; cum Christiano commune caritatis solatium; cum sua professione singulare diuinæ voluntatis obsequium. Excludat mundanarum sollicitudinum curam cum Philosopho; obseruet vnius Dei cultum cum Iudæo; gratiæ se commendet cum Christiano; seipsum superet interno ad Deum desiderio. Adimpleat quæ prima sunt in voto cum Philosopho; quæ media cum Iudæo; quæ extrema cum Christiano; quæ suprema ex gratia cum libero arbitrio. Metat quod viride est cum Philosopho; quod fœcundum cum Iudæo; quod maturum cum Christiano; quod fructuosum cum suo voto.

CAPVT IX.

De Angelica disciplina.

Restat Angelica disciplina, quæ tota est voluntaria, & totũ habet ex dilectione, & nihil ex difficultate siue labore. Cùm Deo ministrat, reficitur: cùm assistit, satiatur; cum mittitur, currit cum exultatione; cum reuertitur, excipitur cum iubilatione; semper infra Deum currit, nunquam extra. Nihil in disciplina illa cõfusum, nihil molestum, nihil exordinarium; omnes illos spiritus liquefactos in amorem Dei & sui ad inuicem coagulat; & vno spiritu conglobati, tanta ligantur compagine, quanta si vnus tantùm spiritus esset in tota illa multitudine. In ordine illo sunt nouem ordines Angelorum; quibus adiungitur decimus hominum; vt Psalmista cantet in medio claustri, in decachordo psalterio cum cantico, in cythara crucis & crucifixi. De qua consonantia loquitur Apostolus: *Si linguis hominũ loquar & Angelorum*, id est, indecachordo psalterio: *Caritatẽ autem non habeam*, id est, cytharam crucis & vnitatis; *nihil sum.* Est enim participatio eius in idipsum, donec formetur Christus in vobis, illa formatione quâ omnia membra suo capiti iuncta, diuinæ consortes efficientur fideles naturæ. In cella claustrali tanquam in vtero clausi, lineamenta contrahimus, quibus soluta mortalitate Angelis assimilabimur, *Cùm similes Deo erimus*; vt ait Apostolus; *Quoniam videbimus eum sicuti est.* Quæ ergo sunt illa lineamenta? Puritas

Puritas Angelica, munditia, castitas, caritas, pax & veritas, & omnes illæ virtutes, de quibus dicitur: *Benedicite Domino omnes virtutes eius*: Orandum est, vt qui illas creauit in cœlo, nobis informet in Claustro; ne vultus dissimiles separent mansiones. Si enim Angelus in te aspexerit vultum suum, diliget te tanquam seipsum.

CAPVT X.

De forma Claustralis disciplinæ.

FOrma claustralis disciplinæ speciem retinet Angeli nuntiantis Dominicam resurrectionem: *Erat* siquidem *aspectus eius sicut fulgur, & vestimentum eius sicut nix.* Timida nanque corda carnalium qui ad bella non procedunt, & venire ad nuptias contemnunt, primo religionis aspectu expauescunt; & consuetis carere se non posse voluptatibus, phantasticis illusionibus confingunt. Occupantur enim in quinque iugis boum Euangelicis; & in villa empta; & in vxore ducta; sumptus qui necessarij sunt, causantur non habere; patientiam, austeritatem cibi & potus, vilitatem indumentorum, iuge silentium, obedientiæ iugum, reclusionem continuam, continentiam perpetuam, & his similia: viros se nominant, sed inter effœminatos femoribus collocant. De huiusmodi ait Gregorius: Quid inter hæc barbati dicimus, qui ire per ferrum ad regnum puellas videmus? Non negamus asperitatem huius nostræ disciplinæ, sed cum Psalmista dicimus: *Propter verba labiorum tuorum* (id est, *Qui non odit patrem suum & matrem suam.* Et, *Qui non renuntiat omnibus quæ possdet, non potest esse meus discipulus*) *ego custodiui vias duras. Vasa quoque figuli probat fornax.* Et, *Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit.* Fugiunt à sonitu folij nemine persequente: Tactus & gustus veriores sunt in iudicio, quàm solus aspectus. Tangenda esset & gustanda disciplina Claustri, & sic diiudicanda esset, vtrum bona esset, an mala. Vestimenta sunt vt nix; vestimenta claustralis disciplinæ, sunt regulares obseruantiæ. Quare nix? quia extinguunt desideria, & incentiua carnis; quia castigant afflictione, sed dealbant remuneratione. *Si fuerint*

inquit Isaias, *peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur.* Quando? dum discernet Deus Reges, niue dealbabuntur boni claustrales: quia erunt sicut Angeli Dei in cœlo, relucentes vt sol in perpetuas æternitates. Non incongruè autem claustrum alijs reputatur stadium; aliis interius atrium; aliis gazophylacium; aliis sanctum seculare; aliis regale cubiculum; aliis patibulum; aliis forum venale.

CAPVT XI.

Claustrum esse stadium ostenditur.

STadium dicitur à stando, quia qui in Claustro est, stare debet in virtute cum omni sollicitudine, non in vitiis cadere; vnde Apostolus: *Qui stat, videat ne cadat.* Stadium autem est, in quo omnes currunt, sed vnus accipit brauium. Licet enim stadium à stando dicatur, tamen per stadium curritur, vbi ad brauium veniatur, & ibi cursus consummatur; sicut Apostolus ait: *Bonum certamen certaui; cursum consummaui, fidem seruaui &c.* Omnes ergo qui comam capitis propter Christum deposuerunt, & habitum Religionis susceperunt, currunt dum ad finem tendunt; sed vnus accipit brauium, qui non mutatur vt luna, non recedit ab vnitate fidei & professæ

Psal. 23. 5. Religionis. *Hic accipiet benedictionem à Domino, & misericordiam à Deo salutari suo.* Huius stadij lex est, vt ab omnibus abstineat qui ad brauium festinat. Mitiùs non ligat lex nostra, quæ pauca tollit, & plura concedit: Tollit fornicationem, adulterium, omnem immundiciam, ipsum quoque matrimo-

1. Cor. 7. 23. nium: quia *Qui sine vxore est, sollicitus est quæ Domini sunt.* Tollit crapulam, tollit pecuniam, tollit superflua, concedit necessaria. Sic mandat Moyses Sehon Regi Amorrhæorum:

Num. 21. 22. Paulò aliter in Vulgatis. *Via regia gradiemur, aquas tuas non bibemus, nec aliquid tui accipiemus; sed pretio ememus necessaria.* Peregrinus & aduena, qui quotidie transit ex hoc mundo ad Patrem, de substantia Principis huius mundi vsque ad filum subtegminis non accipit, quatenus sua repetenti in exitu animæ confidenter dicat:

S. Martinus in vita. *Nihil in me, funeste, reperies.* En iste est cursor leuis explicans vias suas, currens velociter in odore vnguentorum sponsi.

De hoc stadio ait Dominus filiis Israël: *Omnis locus quem calcauerit pes vester, vester erit; à deserto, & libano, & flumine magno Euphrate, vsque ad mare occidentale * ibunt termini vestri.* Qui deserit mundum & venit ad claustrum, iam incipit calcare sæculum & corpus suum. Et est hoc desertum, terra deserta, inuia & inaquosa: deserta propter asperitatem, inaquosa propter disciplinæ seueritatem, inuia propter viatorum raritatem. Sed hîc in sancto, ait Psalmista, apparui tibi Deus, vt videamus virtutem tuam, propter durum laborem, & gloriam tuam, perpetuam consolationem. Inchoandum ergo est à deserto renuntiationis sæculi, & currendum per libanum castitatis, & dealbationis, seu aspersionis sanguinis IESV CHRISTI, vt dicatur; *Absit mihi gloriari nisi in cruce Domini nostri* IESV CHRISTI. Vbi sancti dealbauerunt stolas suas in sanguine Agni. Rursus enauigandum per magnum flumen Euphratem: primò per baptismum; secundò per assiduam compunctionem. Terminabitur autem cursus noster ad mare occidentale, ne deficiamus in via, donec per mortem finiatur vita. Omnem itaque locum quem calcauimus, possidemus; sicut ille qui ait: *Nihil habentes, & omnia possidentes.*

Deut. 11. 24. *al.* * erunt. *Galat. 6. 14* *2. Cor. 6. 10.*

CAPVT XII.

De Claustri atrio interiori.

ATrium mentis dicitur Claustrum, vbi pelles hostiarum detrahebantur, membra per frusta secabantur, cineres effundebantur, abluebantur intestina, & quæque laboriosa officia exercebantur. Sic ingrediens Claustrum, pellem pro pelle, & omnia quæ habet dat pro anima sua, dum exuit veterem hominem, & induit nouum, ambulans in nouitate vitæ, & in confessione detegens vitia prioris consuetudinis. Priùs itaque immolando sacrificium Deo mortificat membra sua quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, & cætera alia. Deinde detracta pelle totius peruersitatis in confessione, artus in frusta concidit, nihil de omnibus peccati circunstantiis reticens, sed per singula titulos accusationis & conquestionis subijciens, vt et hæc omnia ignis con-

tritionis & pœnitentiæ quovsque ad cineres quos super caput
Psal. 50. 4. aspergat, dicens: *Peccatum meum coram me est semper:* Et, *Pu-*
Iob. 17. 7. *tredini dixi: Pater meus es, mater & soror mea vermibus:* Compunctio his addatur, quæ sicut aqua de latere Christi emundat intestinorum conscientiam ab operibus mortuis. Iuxta sanctuarij introitum atrium interius collocatur, extra se habens atrium exterius, & intra primum tabernaculum quod dicitur sancta. Nouitius igitur ad Religionem veniens in confinio orationis & sensualitatis positus, iam quidem non est in carne, sed nec in spiritu. Audit interim inter terminos habitos sibilos gregum carnis inter se diffidentium, mente consentiens legi Dei, carne autem legi peccati. Audit sibilos gregum cœlestium cantantium de canticis Sion, & ad somnos contemplationis prouocantes, & carnalium motuum molestias tranquillantes.

CAPVT XIII.

Claustrum Gazophylacium.

EST & Gazophylacium Claustrum, vbi aurum, argentum, & lapides pretiosi reconduntur; & vbi thesaurum nostrum in vasis fictilibus, id est, conscientiam bonam in obseruantiis regularibus habemus. In Claustro thesauri sunt sibi vitam æternam negotiantes Religiosi, quibus homo nobilis peregrè proficiscens tradidit bona sua: singuli psalmi, singulæ orationes, singulæ confessiones, singulæ lacrymæ, singula ieiunia, singulæ eleemosynæ, singulæ immemorabilium laborum afflictiones, nonne aceruum faciunt gratiarum, quæ est thesaurus desiderabilis in congregatione claustrali? Super gazas istas Eunuchus Candacis Reginæ constituitur. *Cando* ille qui se castrauit propter regna cœlorum, in officio prælationis præficitur: Siquidem pudicitiæ & castitatis titulo insignitus, tanquam renibus accinctus custos sponsæ Christi non immeritò constituitur. Talis inuentus est Ioseph in domo Putipharis sacerdotis Heliopoleos: Talis Ioannes Euangelista, cui matrem suam in Cruce commendans commendauit: Talem eligit Apostolus: Talem describit Beatus Benedictus.

Zelotes Dominus qua ratione crederet sponsam, quam pretioso sanguine redemit, & matrimonio indissolubili sibi copulauit, nisi vt amicus siue vicarius ille sponsi fideliter seruiret, & castè commissam conseruaret?

CAPVT XIV.

Claustrum est sanctum seculare.

INgrediamur iam sanctuarium, quod dicitur sanctum seculare, vbi semper introibant Sacerdotes sacrificiorum officia consummantes. Peregrinans in terris iustitià grata sibi interim claustralem disciplinam determinat hospitia. Pulsat itaque ad ianuam claustri, dicens: *Aperi mihi soror mea: caput meum plenum est rore*; quem superfundam in area claustrali, vt Cant. 5. 2.
moretur ros in messione mea, & cincinni mei guttis noctium, quas furatur in abscondito vultus Dei, & in secreto silentij pia conscientia. Currendum & occurrendum tam benignis pollicitationibus impigro pede sancti desiderij, & tollendum pessulum ostij, quod est difficultas & tarditas humanæ fragilitatis ad vota soluenda. Sanctum itaque seculare est velle, & vix bona facere. Sanctum verò cœleste, velle & perficere. Vnde Apostolus: *Deus est qui dat nobis velle & perficere pro bona voluntate*. De sancto seculari idem: *Velle adiacet mihi, perficere autem non inuenio*. Meritò igitur Claustrum dicitur sanctum seculare, vbi nec quod volumus, facimus; nec quod facimus, perficimus.

Philip. 2. 13. Rom. 7. 18.

CAPVT XV.

Claustrum Regale cubiculum.

DIcitur etiam claustrum Regale cubiculum: Vnde in Canticis loquitur claustralis disciplina: *Dum esset in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum*. Accumbere est ad quiescendum se inclinare. In Isaïa loquitur Dominus: *Laboraui sustinens*. In Heremia: *Labora rogans*. Et in Euangelio: *Iesus fatigatus ex itinere sedebat super fontem*. Non solùm scelera Iacob & peccata nostra vexant illum qui idem ipse est & cum tranquillitate omnia iudicat; sed etiam hostia pacifica & in-

Cant. 1. 11. Isai. 1. 14. Ierem. 15. 6. Ioan. 4. 6.

censa, & cantica illorum Sacerdotum, quorum manus sanguine, auaritia, & luxuria plenæ sunt. Prophanis itaque & malis hominibus ad lassitudinem lacessitus sabbathizare volens, loca silentij, pacis, vnitatis, & honestatis requirit, & ibi
Psal. 131.15. cubiculum statuit. *Hæc*, inquit claustralis disciplina, *requies*
Prou. 8.31. *mea; hîc habitabo quoniam elegi eam*. Et, *Deliciæ meæ esse cum filijs hominum*. Quorum conuersio non animalis, sed rationalis, & spiritalis est in cœlis. Liquefacta quodam amore humili ceruorum, qui transilit super montes aromatum, loquitur
Cant. 1.6. ad ipsum: *Indica mihi*, inquit, *quem diligit anima mea vbi pascis, vbi cubas in meridie*: quando spiritus feruet, quando mens tota incandescit, quando ignis exæstuat in ossibus amantis, & ferre non sustinentis. Planè inter aceruos nouarum frugum, in liliis, in campis syluæ, à mundanis artibus remotarum mentium pascit & cubat in meridie. Adolescentuli & adolescentulæ regale cubiculum obseruant tenentes gladios, qui deuorant carnes super femur mali desiderij, ambientes Regem Salomonem propter timores nocturnos, ne fortè vlulatus luporum, & gannitus vulpium rumpant medium noctis silentium, quando moriuntur primogenita Ægyptiorum.

CAPVT XVI.

Claustrum esse patibulum ostenditur.

PAtibulum dicitur Claustrum, vbi IESVS cum latronibus suspenditur; sed IESVS non quia meruit, sed quia voluit; illi non quia voluerunt, sed quia meruerunt. Vnde ait latro ad
Luc. 23.41. latronem: *Nos quidem digna factis recipimus; hic autem nihil mali gessit*. Quicunque autem Claustrum ingreditur cum IESV de voluntate, cum latronibus eligat suspendium pro malorum suorum merito & satisfactione. Triplici distinctione omnium Claustralium multitudo assignatur. Est in Claustro innocens & sine querela apud Deum & homines cum IESV. Est nocens, sed pœnitens cum dextro latrone: est nocens & impœnitens cum sinistro. Patitur innocens ad augmentum coronæ: patitur pœnitens ad meritum veniæ: patitur impœnitens ad cumulum pœnæ. IESVS in patibulo orat; Latronum

alter veniam postulat; alter IESV insultat: qui bonus sustinet patibulum, bona eius conscientia leuem facit pœnam; & atrocem, qui malus sustinet: sed in flagello non murmurat, veniam meretur; qui malus flagellatur, & sicut ignis in spinis desperando crepitat, damnatur.

Notanda in patibulo triplex claustralis disciplinæ distinctio: est námque filij disciplina ibi, cui Pater vnigenito non pepercit, *sed pro nobis omnibus tradidit illum*: De quo Esaïas: *Disciplina pacis nostræ super illum*. Et, *Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit*. Hunc vnicum & dilectissimum filium, in quo sibi benè complacuit, flagellis, imò durissimis scorpionibus absque vlla retractatione velut inimicum pro reconciliatione inimicorum misericors pater & Deus misericordiarum cæcidit. Inde Filius: *Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus: faciem meam non auerti ab increpantibus & conspuentibus in me*. O dura, imò pia pietas! dura, quoad humanum iudicium; pia quoad diuinum secretum: dura quoad patientis meritum; pia quoad passionis causam & effectum. Vnus agit causam omnium; bonus malorum, iustus peccatorum, filius seruorum. Disciplina igitur pacis nostræ super eum, qui totum debitum nostrum soluit cum vsuris, non solùm centesimis, sed & infinitis, vt plus appenderet statera crucis donum, quàm delictum; & superabundans gratia remissionis indulgeret culpas non solùm originales, sed actuales. Grandis & grauis disciplina sub qua mitissimus Agnus voce blanda & mansueta suspirat dicens: *Mi Pater, si possibile est, transeat à me calix iste: & si non potest transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua*. Si filius es in Claustro, sic habeas cor pacatum & paratum ad patiendum, & etiam ad congratulandum, dicens: *Quoniam ego in flagella paratus sum*. Lupus Iudas, vnanimis fortè tuus, si leuauerit contra te calcaneum * tuum, nec pellem mansueti vultus detrahat, nec carnem patientiæ deglutiat, nec intestina intentionis mordeat. Si Sathan manifestus à planta pedis vsque ad verticem famam tuam exulcerare voluerit, sedens in sterquilinio humilitatis, testâ saniem rade imputando culpæ tuæ non alterius malitiæ: sicut Dauid Semei maledictiones non imputabat, sed diuinæ vltioni ascribebat.

Disciplina filij siue Magistri.
Rom. 8. 32.
Isai. 53. 5.
Isai. 53. 4.
Isai. 50. 6.
Matth. 26. 39. 42.
Psal. 37. 18.
f. * suum.

Disciplina discipuli & serui.

Item alia est disciplina discipuli, & alia serui. Discipulus audit doctrinam magistri; Seruus qui non manet in domo in æternum, & præstolatur finem operis sui, piger est ad audiendum, negligens ad operandum: ad oculum enim omnia facit, nec quærit gratiam, sed pecuniam. Discipulus sanctus est, qui à dextris Domini pependit latro; seruus qui à sinistris.
Luc. 23.41. Clamat discipulus: *Domine memento mei dum veneris in regnum tuum.* Patientiam & pœnitentiam iam didicerat in tempore paruissimo, consummatúsque in breui expleuit tempora multa; placita enim erat Deo anima eius. Vnde; *Hodie mecum eris*
Ibid. 42: *in paradiso.* Itaque & tu Claustralis, qui fortè ab oriente venisti, ab ineunte ætate peccatis inuolutus; vel ab occidente vsque ad senectutem in peccatis conuersatus, conuersus ad
Ibid. Religionem, spera in Domino & fac bonum. Dic: *Domine, memento mei dum veneris in regnum tuum.* Item: *Adhæsit anima mea post te*, sequendo te & obediendo tibi: *Suscepit me dextera tua*; quia licet peccauerim, licet mortem meruerim, tamen spero de misericordia tua, quæ est dextera tua. Non est extra disciplinam qui sedet ad dexteram, vel etiam qui pendet: sed cum delectatione tenet disciplinam Claustri: Pendet, qui vitulos habet mugiẽtes, sed reclusos appetitus seculi, & impetus carnis audiens, sed non vadens post concupiscentias suas. Mouetur carnalis suggestio, sed non egreditur consensus aut delectatio: concipit caro dolorem: sed non parit. Quare? quia non est extra disciplinam, nec extra dexteram. Semper enim
Psal. 15. 8. dicit: *Dominus à dextris est mihi, ne commouear.* Discipulus non
Gen. 21. 10. moritur. Seruus autem qui seruus est peccati, & pœna peccati, quid? *Eijce ancillam, & filium eius: Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ* Mariæ. Hic est claustralis, qui quærit quæ sua sunt, non quæ Iesv Christi. Quærit obedientiam, non Iesv Christi, sed proprij arbitrij: quærit pecuniam, quærit voluntatem propriam, quærit duobus dominis seruire; Deo & Mamonnæ. Hic labiis Deum honorat, cor autem eius longè est ab eo. Hic in vestibus ouium venit, sed intus est lupus rapax, cuius Deus venter est. Hic habet speciem pietatis, sed virtutem eius abnegat. Hic non est ex nobis, licet inter multos sit nobiscum. Hic magis eligit porcos immundi desiderij pascere, quàm in paternis possessionibus sobriè viuẽdo remanere.

remanere. Descendamus iam ad forum & emamus nobis necessaria.

CAPVT XVII.

Forum venale Claustrum: quod & Tyro ciuitati moraliter assimilatur.

CLaustrum est venale forum, vbi exponuntur merces omnes ad vtilitatem animæ, siue quæ ad decorem, siue quæ ad necessitatem pertinent. Lege Tyrum in Ezechiele singulis rebus & speciebus à diuersis hominibus & regionibus iuxta singulorum possibilitates, & peregrinas merces, sufficienter constructam & ornatam. Mysticas horum significationes nec huius operis, nec nostræ facultatis est de sacculis historicis & marsupiis euoluere & explanare. Humeris Hieronymi & Gregorij, atque aliis Expositoribus relinquimus, qui falces habent acutas ad metendum, vbi alij laborauerunt; ad nostram tamen disciplinam & Claustrum nostrum sumptu soluto exinde reporto. Quòd sicut opulentissimam illam vrbem vicinæ & remotæ prouinciæ repleuerunt; sic Claustrum Religionis illi qui ab initio mundi Deo placuerunt vsque ad hæc nostra tempora: omnia enim sua tam dicta quàm facta ad vsus nostros præparauerunt. Cedros imputribiles, si fortia castitatis quæris exempla, absque numero reperies. Si patientiæ, si constantiæ, si fidei, si veritatis, si mansuetudinis, si religionis, si obedientiæ, si iustitiæ, si fortitudinis, si prudentiæ, si temperantiæ, si omnium virtutum possessores quæsieris: occurrēt tibi innumerabiles super arenam maris, & stellas cœli: Vnde: *Mihi autem amici tui Deus honorabiles facti sunt: dinumerabo eos, & super arenam multiplicabuntur.* Emat itaque à bonis & legitimis Dei mercatoribus quod sicut placet quisque, & quod ad diem festum necesse est. Tunc enim in foro nihil inuenitur, cùm clausa erit ianua, & fatuis virginibus dicetur: *Ite ad vendentes, & emite vobis.* Quod dicetur, non ad consultationem, sed ad subsannationem. *Subsannabo*, inquit sapientia, *cùm vobis quod timebatis aduenerit.* Bene autem Tyrus, qui interpretatur angustia, claustralem disciplinam figurat; quia malum, malum est, dicit omnis emptor; sed cùm venerit do-

Marginal notes: *Cap.* 27. — *Psal.* 138. 16 — *Matt.* 25. — *Prou.* 1. 26.

2.Cor.4.17. mum gaudet: *Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* Nec minor apparatus animarum in Claustro, quàm terrenarum opum in Tyro. Vix est colligere opes Tyri, vix est enumerare labores Claustri. Quidquid congregat ad perituram gloriam sæculi Tyrus; hoc pro acquirenda beata vita bonâ patientiâ suffert religiosus Conuentus.

Primò considerandum quod in corde maris est sita, vbi quidem maior est timor, durior est labor. Finitimi sunt Elias, Ioannes Baptista, Beatus Benedictus, & sanctus Augustinus; qui ædificauerunt verbo & exemplo claustralem Religionem, & impleuerunt illam sanctitate, & decore incomparabili; abietes & cedros animi puritate & incorruptione imputribiles, & contemplatione sublimes. *De Sanir*, idest via lucernæ, seu dentibus vigiliarum, vel etiam de libano exstruunt claustrum, cùm tales perficiuntur, quorum vita via est aliis, & lucerna, siue redargutio errantium solicita & mordacissima, atque de-
Isai. 2. 13. albatio inuitantium candidissima. *Quercus* quoque *de Basan* recipit Claustrum, id est, ignominiosos peccatores, & facit
Iosue.9 27. remos, sicut Iosue Gabaonitas, aquarios in templo & ligna-
1. Cor. 6.4. rios. Vnde Apostolus: *Eos qui contemptibiles in Ecclesia sunt,*
Ezec. 27.6. *constituite ad Iudicia. Transtra*, quorum pedes portant pacem; *& pretoriola*, quorum anima adhæret pauimento. *De ebore Indico* propter mortificationem. Et de *Insulis Italiæ* siue Cethim,
Ibid. 7. id est, percussa Dei timore dolent. *Byssus varia de Ægypto*, id est, sæculo, *texitur in velum*: quando de sæcularibus conuersi, difficultatibus & obiectionibus aduersariorum tanquam murus se opponunt pro domo Israël. Similiter *hyacinthus* de nobilitate; *purpura* de obscuro & ignobili genere, tamen valdè laborioso, fiunt operimentum in securitatem & absconsio-
Ibid. 8. nem infirmorum à turbine, & à pluuia. *Habitatores Sidonis, & Aradij*, quondam venatores Rethorici, deponentes per potentiam, sicut Nabuchodonosor quos volebat exaltabat, & quos volebat humiliabat: modò sunt remiges nostri guber-
Ibid. 9. nantes nauem, & trahentes ad portum. *Sapientes tui, Tyre, sunt gubernatores tui*, à quibus cum respublica regitur, benè agitur. *Senes Giblij, & prudentes eius*, in ordine ab infantia nutriti, *habuerunt nautas ad ministerium variæ supellectilis tuæ*;

quia consuetudo & vsus Claustri ab his quærendus est. *Omnes naues maris, & nautæ earum, fuerunt in populo negotiationis tuæ:* quia Claustrales de labore sæcularium viuunt, secundum Apostolum: Qui spiritalia seminant, carnalia metant. Persæ, id est tentati à concupiscentia sua abstracti & illecti, & generati à diabolo; Vnde, *A patre diabolo estis. Et Libyes*, quorum os maledictione plenum est, conuersi sunt in exercitu claustrali, vel perseuerando in malitia ad exercendum Abel, vel immutati ad seruiendum Deo viuenti. *Viri bellatores tui clipeum & galeam suspenderunt in ornatu tuo*, induentes se armaturam Dei tempore belli, & resistentes Diabolo, & vitiis carnis; & transactâ malitiâ, quæ est vita hominis super terram, fortia virtutum exempla sequacibus relinquentes; sicut Eleazarus, qui noluit simulasse carnem porcinam contra leges sanctas manducasse. *Filij Aradij cum exercitu tuo super muros tuos & in circuitu tuo.* Aradij deponentes veterem hominem cum actibus suis super muros sunt custodes tota die & tota nocte in perpetuo non tacentes; sed contra aëreas potestates debellantes. *Sed & Pigmæi, qui erant in turribus pharetras suas suspenderunt in muris suis per gyrum: ipsi compleuerunt pulchritudinem tuam.* Nota quòd Pigmæi, qui sunt cubitales homines, dicuntur complere pulchritudinem nostram; Planè qui se humiliat sicut paruulus Euangelicus, hic in turribus pacis cum securitate complet cumulum Religionis. *Græcia, Thubal, & Mosoch, ipsi institores tui.* Ad summam dicendum de cunctis gentibus ad Religionem iam conuersos, & adhuc plures conuertendos, qui singuli de moribus, de regionibus, de consuetudinibus suis, multas mansiones in domo Dei faciunt; vt ex multis facierum personis corpus Christi, quod est Ecclesia magna ædificetur.

Ibid. 10. *Ibid. 11.* *Ibid.* *Ibid. 13.*

Fortè sub his integumentis parum tibi arridet modestissima claustralis disciplinæ facies. Nudam & superborum foliis expoliatam, succinctámque consuetudine seculari magis appetis: ne lector offendiculo obumbratæ locutionis tardatus, fastidio sensum amittat; Et in hoc quoque satisfacere possim, & tuæ voluntati & aliorum vtilitati. Sunt itaque nerui & compagines claustralis disciplinæ silentij censura; verborum rara & rationabilis licentia; aspectus in terram defi-

Claustralis disciplinæ variæ obseruationes.

xus; incessus neque multùm tardus, neque multùm festinus; sessio in claustro assidua, in choro intercisa; statio quasi ante Deum tremula & timida; cibus & potus castra infra metas sufficientiæ ponens; somnus digestioni sufficiens; castitas vtriusque omnes fines hominis possidens; timor Dei fundamenta omnium actionum iaciens; amor Dei cœlum superextendens; constantia & perseuerantia in bono parietes fulciens; puritas & munditia Claustrum scopando omnia superflua proijciens; humilitas stramenta pedibus substernens; obedientia introitum & exitum custodiens; caritas conuentum totum per ordinem disponens; fides animans; spes recreans. Vbi disciplina ista tenetur, & ordo non dissipatur, crede mihi, stat IESVS in medio Discipulorum suorum; & dans pacem cum eis ingreditur, & egreditur; & est pax ingredienti disciplinam, & egredienti ad vitam æternam; in superliminaribus claustralium domorum, sanguine Agni scribantur hæc in generatione altera.

CAPVT XVIII.

De silentio.

ADhuc repeto amplius commendare quæ religioni æstimo magis amabilia, vel etiam necessaria; vt sunt, silentium, lectio, confessio, & oratio. Silentium claustrale, nec mutum sit nec loquax: non mutum sit in auribus Domini sabaoth, sed semper dicat: *Auribus percipe vocem orationis meæ.* Et, *Voce meâ ad Dominum clamaui.* Quia tacenti Moysi dictum est: *Quid clamas ad me?* Illa enim vox penetrat viscera misericordiæ Dei nostri: quam solus & totus spiritus in imis visceribus ingemiscens iactu validissimo ad tertium emittit cœlum. Vnde Apostolus de Domino: *Qui in diebus carnis suæ preces supplicationésque ad eum, qui possit illum saluum facere à morte, cum clamore valido & lacrymis offerens exauditus pro sua reuerentiâ.* Tale silentium habet tintinnabula in extremitate sacerdotalis indumenti cum malis punicis; quia sollicitus de exitu vitæ huius orat refectionem & rotunditatem vitæ æternæ. Rursum non sit loquax; quia *In multiloquio non deerit peccatum.* Et lin-

Psal. 16. 2. *Psal. 141. 1.* *Exod. 14. 15* *Hebr. 5. 7.* *Prou. 10. 19.*

gua in vdo constituta, si mouetur sine sustentaculo timoris Dei; vix euadit lubricum, vix non incurrit lapsum. Non ergo valuas labiorum aperiat, nisi fortè in sabbato aut in calendis de requie futura, & gaudiis sanctorum commemorans. Sub tali silentio crescite & multiplicamini sancta desideria, pax cordis & tranquillitas cum vera munditia; quia ventosa & vana loquacitas mixta cum gelu & pruina verborum seminantium discordias, ficum, & vineam, & teneras arbores scandalisando, citò & frequenter exurit. Sigillum autem silentij si sub signaculi obumbratione sit, nutrit semen bonum, & ad prouentum facit venire. Inde est quod in Apocalypsi liber, qui est in dextera sedentis super thronum, scriptus intus & foris, septem sigillis signatur. In manu Dei sumus & nos, & sermones nostri, clausi septem signaculis quovsque aperiat os nostrum Agnus qui occisus est; & habet clauem quæ aperit, & nemo claudit: Vnde Paulus vinctus, *Sed verbum Dei non est alligatum.* Claudit & nemo aperit; vnde in eadem Apocalypsi: *Signa quæ locuta sunt septem tonitrua noli ea scribere.* Et in Daniele, *clausi sunt sermones.* Liber iste scriptus est intus & foris, ne labiis tacitis iniquitatem mediteris in cubili tuo, id est, in cordis secreto: signatus est septem signaculis, ne egrediatur verbum otiosum, quia de omni verbo otioso reddituri sumus rationem. Ne vanum, sicut illi qui *Vana locuti sunt vnusquisque ad proximum suum*: ne dolosum; quia *fraudulenti vasa pessima sunt.* Ne mendax; quia *perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Ne malum: vnde, *Omnis sermo malus de ore vestro non procedat.* Ne schismaticum aut hæreticum aut murmurosum; quia Dathan & Abiron viui absorpti sunt, & murmurantes perierunt ab exterminatore. Ad vltimum ne blasphemum, quod non remittetur nec in hoc seculo, neque in futuro.

Apoc. 10. 3. *Daniel. 12. 4.* *Psal. 11. 2.* *Isai. 32. 7.* *Psal. 5. 7.* *Ephes. 4. 29*

Sunt quoque septem sigilla, quibus signatur liber silentij claustralis. Ratio tranquillitatis; ratio professionis; ratio tenendæ pacis; ratio componendi affectus & motus cordis; ratio subtrahendi à secularibus negotiis; ratio scrutandæ legis Dei; ratio contemplationis. Vbi enim silentij repagula infringuntur, turbatur tranquillitas; professio soluitur; pax confunditur; affectus & motus cordis tanquam mari moto vndis contunduntur. Qui secularibus implicatur, æternis &

cœlestibus exuitur, qui Sophisticis & Rhetoricis deceptionibus occupatur, legem Dei non meditatur; qui garrulitate & vana loquacitate detinetur, ad Deum mente non erigitur. Salua igitur sint signacula ista donec Agnus soluat, & labia nostra aperiat. His signaculis liber silentij clausus non soluitur, nisi Agnus soluerit qui occisus est; quod est vt vsque ad mortem
Apoc. 5. 12. seruetur ista silentij censura. Soluetur autem ab Agno, *Qui dignus est accipere virtutem*, vt sit Rex virtutum; *& diuinitatem*, vt sit Patri consubstantialis secundum æternam generationem
Eccli. 24. 5. & sapientiam, quæ loquitur: *Ego ex ore Altissimi prodiui; Et fortitudinem*, vt sit fortis & potens in prælio; *& gloriam & honorem*; quia eum qui modicò ab Angelis minoratus est, gloria & honore coronauit Pater; *& benedictionem*, qui accepit benedictionem à Domino, & est super omnia benedictus Deus. Ad hæc Agnus aperit ora mutorum, & resoluit signacula, vt sapientiam in mysterio absconditam loquamur, vt dicamus de Christo: *Benè omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui.* In libro itaque signato, id est, in silentio legamus, & quod sub sigillo clauditur, tanquam sublato lapide ab ore putei ab Iacob, vel à Domini sepulchro ab Angelis, inspiciamus, & de aquis istis bibamus. Bonum est ergo claustrale silentium.

CAPVT XIX.

De lectione.

HVic silentio concatenata est lectio, & quasi debent annuli infigi in ansulis cortinarum in templo Dei. Lectio autem est pascua vberrima, in qua animalia pusilla cum magnis assiduè pascendo præparant holocausta Domino medullata, cùm intra se ruminantes dulcissimos diuinæ scripturæ flores, nihil aliud corde & ore continent. Purgat siquidem interiora nostra ossibus mortuorum, & morticinis amputandarum cogitationum assidua & intenta cum deuotione lectio, etiamsi non sequeretur fructus intelligentiæ & scientiæ ex lectione, tamen ad hoc esset vtile semper legere, vt mens nostra occupata excusaretur à superueniente & contumaciter se ingerente vana & superflua cogitatione. *Dum venio*, ait Apo-
1. Tim. 4. 13.

ſtolus ad Timotheum, *attende lectioni.* Et, *Beatus vir qui meditatur in lege Domini die ac nocte.* Et *Semper ſint vectes arcæ in annulis.* Et ſemper inueniat te Diabolus occupatum: Non enim ſpiritus immundus intrat domum, niſi quam inuenerit vacantem. Ne verò lectio ſit vana & garrula, ſed quieta & ſigillo meditationis impreſſa, dicitur in Apocalypſi: *Et cùm aperuiſſet Agnus vnum ex ſeptem ſigillis; audiui vnum de quatuor animalibus tanquam vocem tonitrui dicens: Veni & vide*: id eſt lege Euangelium Matthei, qui eſt vnum de quatuor animalibus; ſic incipit: *Liber generationis* Iesv Christi. Quid eſt ergo ſic inchoare Euangelium, niſi dicere, veni & vide in hoc libro myſterium à ſæculis abſconditum, per generationem Chriſti oſtenſum & reuelatum? Veni & vide verbum incarnatum, quod ſub ſigillo diuinitatis hactenus apud Patrem latuerat clauſum. *Et ecce equus albus*, Chriſtus de Spiritu-Sancto conceptus, & ſine peccato de Virgine natus. *Et qui ſedebat ſuper illum habebat arcum*, ex diuina & humana natura intenſum contra diabolum. *Et data eſt ei corona*, vt ſit Rex Angelorum qui fuerat Rex Iudæorum. *Et exiuit* in locum Caluariæ, *vincens* per patientiam, *vt vinceret* per potentiam. Huic incumbens lectioni efficitur equus albus, dum ſicut columba volitat ſuper riuos aquarum; & quaſi grex tonſarum aſcendit de lauacro, induens nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis. Intellectus quoque qui ſedet ſuper equum album, & præeſt omnibus ſenſibus, habet arcum, ſanctam ſcripturam, quæ modò intenditur, modò diſtenditur: intenditur dum minatur pœnam, diſtenditur dum promittit veniam. *Et data eſt ei corona.* Iam raſam coronam geſtamus in capite, ſed gloriam & bonam conſcientiam quæramus in mente: & corona eſt in capite aſſidua lectio cum intenta deuotione. Vnde Salomon: *Liga eam in corde tuo iugiter, & circunda eam gutturi tuo.* Et ſit * *torques collo tuo.* Qui meditatur in lege, coronam habet in capite. Qui loquitur de lege, *Exaltationes Dei in gutture.* Qui ſubijcitur legi, *torques in collo.*

Pſal. 1.
Apoc. 6. 1.
Ibid. 2.
Prou. 6. 21.
* *Prou. 1. 6.*
Pſal. 149. 6.

CAPVT XX.

De Confeßione.

SVrgendum autem de lectione ad Confessionem, vbi te accuses de præuaricatione mandatorum Dei, vel de negligentia, vel de ignorantia, vel de infirmitate: non autem debet esse crassa & supina Confessio claustralium sicut secularium hominum. Confessio est aqua non turbida, non virulenta, non bituminosa; sed clara, pura & munda, purificans tanquam secundâ baptismatis regeneratione illos, qui non custodierunt vestimenta sua alba sicut nix, de lauacro sanctificationis. Est itaque Confessio alia ante Iudicem, alia ad Dominum, alia ad Patrem. Ante Iudicem reus; ad Dominum seruus; Ad Patrem filius. Reus quærat Aduocatum, seruus flagellum, filius amicum. Reus agat de reconciliatione, seruus de propitiatione, filius de pace. Munera offerat reus, obsequia seruus, seipsum filius. Reus macerationem, seruus correptionem, filius salutarem oblationem. Reus prosternat se ante ianuam, seruus ante ostium, filius intret cubiculum. Grandia & enormia scelera confiteatur reus, seruus peccata, filius delicta. Dicat reus; *Noli me condemnare*: dicat seruus; *Miserere mei Deus*: dicat filius; *Pater peccaui*: *sed parce mihi*. Qui recedendo de filio factus fuerat seruus, de seruo reus; fiat redeundo de reo seruus, & de seruo filius: vt quibus passibus abierat in regionem dissimilitudinis, eisdem reuertatur ad similitudinem Patris. Et quia deformata peccando fuerat imago & similitudo Dei in anima, per Confessionem sigillum quærat reformationis; Vnde iam secundum sigillum aperiat Agnus in Confessione: *Audiui secundum animal dicens: veni, & vide*. Secundum animal est Marcus, qui tanquam Leo rugit in deserto; præcipuè agens de Domini prædicatione, & resurrectione. Et bene Confessio comparatur deserto, quia non solùm à secularibus, sed etiam à regularibus potiùs deseritur quàm frequentetur. In hoc deserto rugiebat peccator ille qui dicebat: *Rugiebam nimis à gemitu cordis mei. Et exiuit alius equus rufus*: Allegoricè Christus, qui albus est in natiuitate,

Triplex confessio. — *Iob. 10. 2.* — *Psal. 50.* — *Luc. 15. 18.* — *Apoc. 6. 3.* — *Psal. 17. 9.* — *Apoc. 6. 4.*

tate, & rufus in passione. Moraliter verò rubore confunditur quia sua enormia scelera confitetur, & efficitur rufus sanguinis consperſione, qui erubescit de sua corruptione. Vnde Apostolus: *Quem fructum habuistis*, inquit, *tunc in illis in quibus nunc erubescitis?* Equus rufus est qui portat suam confusionem, dicens: *Non sum dignus ego peccator, leuare oculos meos ad cælum.* Et, *Non sum dignus vt intres sub tectum meum.* Et, *Iram Domini portabo, quia merui.* Et, *Qui sedebat super illum* (scilicet timor Domini) *datum est illi vt sumeret pacem de terra*; Vnde Dominus: *Non veni pacem mittere, sed gladium.* Vnde & huic *datus est gladius magnus.* Gladius iste magnus deuorat carnes; & inebriatus est in cœlo. Et, *Maledictus qui prohibet gladium suum à sanguine*, id est, qui non amputat per Confessionem peccata quæ fiunt ex carne & sanguine: de quibus dicitur: *Caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt.*

Rom. 6. 21. Luc. 18. 13. Luc. 7. 6. Mich. 7. 9. Matt. 10. 13. Apoc. 6. 4. Ierem. 48. 10. 1. Cor. 15.

CAPVT XXI.

De Vera Confessione, & eius efficacia.

Gladius confessionis: *Viuus est & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens vsque ad diuisionem animæ & spiritus, compagum quoque & medullarum; & discretor cogitationum & intentionum cordis.* Et quis vim Confessionis exprimere sic potuit? Quis naturam eius & formam sic depinxit? *Viuus*, inquit, *est sermo.* Vbi est morticinum Confessionis? Vbi simulachrum mortuum, quod os habet, & non loquitur, manus habet non Iacob, sed Esau, videlicet pilosas, sed & non planas? Pedes & non ambulat? Sicut homo mortuus non est homo, & fides mortua non est fides: sic Confessio simulata, non est Confessio. Viuus ergo sit Confessionis sermo, vt de corde vitali, & labiis veracibus procedat, non de sepulchro cadaueris mortui quod putet & fœtet. Addit, *Et penetrabilior omni gladio ancipiti.* Grammatica, Dialectica, & Rethorica gladij sunt, quibus inter se pugnant Clerici, & satis sunt penetratiui in doctrinis & regulis suis, sed sermo Dei, & sermo Confessionis penetrabilior est omni gladio ancipiti, qui quærit vitare damnum, & acquirere lucrum, cùm non solùm

Heb. 4. 12.

penetrat in interiora hominis, sed etiam perforat intestina suggestionum diaboli, & portas confringit inferni. Et quomodo? pertingens vsque ad finem animæ & spiritus; id est, sensualitatis, & rationis. Nihil námque omittit vera Confessio, quin accuset omnes excessus & sensualitatis, & superioris rationis. Nam aliud est peccare ex sensualitate, quam habemus communem cum peccato; aliud ex ratione, quam habemus specialem ex humanitate, & fortè communem cum Angelo ex diuina dispensatione. Peccata ex sensualitate sunt illa, quæ fiunt ex fragilitate & surreptione; quibus minor debetur pœna & pœnitentia: ex ratione, quæ fiunt ex deliberatione, vel ex ambitione, quibus acrior imminet vindicta. Subiungit: *Compagum quoque & medullarum.* Compago quædam est animæ & spiritus: illud confinium rationis & sensualitatis, in quo vix discernitur cuius sorti cedat, rationis, an sensualitatis: vnde Apostolus: *Non intelligo quod operor: quia in confinio illo caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem*: id est aduersus sensualitatem. Hoc quoque confinium viuus sermo debet determinare, & vsque ad interiores medullas peccata insequi & explorare. Ad extremum subdit: *Discretor cogitationum & intentionum cordis.* Euoluendæ sunt cogitationes, & rimandæ intentiones in Confessione; vt nec minima peccati vngula euadat, quin in Dei sacrificium veniat. Fit enim in Confessione criminale, veniale. Sed paucorum est discernere noctem & noctem, id est, inter veniale & criminale: quia multa reputantur venialia quæ sunt criminalia, secundum intentionem peccatoris. Exprimenda est in Confessione, non solùm actio, nec solum cogitatio, sed etiam ipsa intentio quæ totum opus facit lucidum aut tenebrosum. Et hic gladius magnus qui datus est sedenti super equum rufum, cuius etiam acies dissecat penitùs, & discindit squammas antiqui Leuiathan; quarum vna vni sic iungitur, vt nec spiraculum incedat per eas.

Rom. 7. 15.
Galat. 5. 17.

CAPVT XXII.

De oratione.

SErpentinis igitur exuuiis in Confessione exutus, & aquis Iordanis cum Naaman leproso lotus, & cum puero Dauid secundò vnctus in oratione ad Dominum manus & oculos leuet, vt præterita deleantur, & à futuris caueatur. His quasi duabus columnis fulcitur domus Orationis, si ira Dei deleatur, & gratia concedatur. Vtrumque facit oratio, & extinguit iram, & implorat gratiam. Est enim oratio alia laboriosa, alia deuota. Laboriosa extinguit iram; deuota prouocat gratiam. Neutra tamen sine altera veniat ad thronum gratiæ, sed Iacob vtramque ducat, & contubernio suo constringat Liam & Rachel, id est, laboriosam orationem & deuotam. Vna nocte cubat cum Lia, altera fortè cum Rachel. Ex vtraque nascitur soboles; proles ex Lia, carior es ex Rachel: & isti & illi reputantur in semine & numero Patriarcharum: quia secundum Liam qui plus laborat plus mercedis accipiet: & secundum Rachel, *Ei qui non operatur merces imputatur, non secundum meritum*, vel debitum, *sed secundum gratiam.* Cùm itaque mercem præuenit gratia, grata & deuota dicitur oratio; & est imber matutinus. Laboriosa est, quando cor longè est ab homine, & Deus à corde. Longè verò cor ab homine, siue occupatum sit in curis superfluis, siue tepefactum à feruore Religionis, siue immersum carnalibus desideriis. Deus quoque longè est à corde, cùm subtrahit gratiam, cùm differt præsentiam, cùm exercet postulantis patientiam. Laboriosa est de qua Petrus ait: *Præceptor per totam noctem laborauimus, & nihil cepimus.* Et de qua Iob: *Effodiunt sibi mortem quasi thesauros, & cùm inuenerint, gaudent.* Et iterum Iob: *Clamo, & non exaudis me* Et sponsa in Canticis: *In lectulo meo quæsiui per noctem, quem diligit anima mea, &c.* Et in Psalmo: *Distulisti Christum tuum.* Deuota est cùm citò occurrit gratia, cùm mentem præocupat, cùm adest antequam inuocetur, cùm præstat supra quàm petimus aut intelligimus. Cùm autem homo pulsauerit ad ianuam gratiæ dicens: *Oratio mea præueniet te.* Et,

Duplex oratio, laboriosa, & deuota.

Rom. 4. 4. 5.

Laborisa.

Luc. 5. 5.

Iob. 3. 21. 22 paulò aliter

Deuota.

Psal. 87. 14.

Psal. 118. 148. *Praeuenerunt oculi mei ad te diluculo*; tunc appellatur laboriosa, & imber serotinus: *Faciam*, inquit Dominus, *descendere ad*
Ioel. 2. 23. *vos imbrem matutinum & serotinum, vt custodiam introitum, & exitum vestrum*. Aliquando cum oraret IESVS in passione, factus est sudor eius tanquam guttæ sanguinis: frequenter etiam
Ioan. 12. 28. orauit cum omni tranquillitate, vt ibi: *Pater clarifica filium tuum: & venit vox de cælo dicens; & clarificaui, & iterum clarificabo*. Et Dominus ad turbam: *Non propter me vox hac venit,*
Ibid. 30. *sed propter vos*. Et ad Patrem: *Ego enim sciebam* ab initio *quia*
Ioan. 11. 42. *semper me audis*. Quisquis huic Dominico se impresserit orationis sigillo eiusdem boni Magistri, sicut in aliis, sic etiam in hoc intuetur exemplum: Nam de eodem sic sequitur in Apocalypsi.

Apoc. 6. 5. *Et cum aperuisset sigillum tertium, audiui tertium animal dicens: Veni & vide; & vidi. Et ecce equus niger; & qui sedebat super eum habebat stateram in manu sua*. Tertiũ animal est Lucas Medicus & Euangelista, qui conficit animæ potiones, ad sanandos omnes eius languores. Incipit autem ab oratione sic: *Fuit in diebus Herodis Regis Iudæ, sacerdos quidam nomine Zacharias, &c.* Et quia in visione Ezechielis in figura vituli repræsentatur; & vitulus Deo immolatur; benè equus niger dicitur propter crucis mortificationem, quam voce prædicauit, & opere adimpleuit. Christus autem qui albus fuit in natiuitate, rufus in passione, niger est in morte. Sed stateram crucis habet in manu, quia potestatem habet ponere animam suam, & potestatem habet sumere eam. Et appensa in statera ista culpa humani generis cum pœna Dominici corporis, pluris inuenta est pœna sua, quam culpa nostra: vnde ipsa pœna passionis Christi deleuit reatum præuaricationis primi parentis nostri, & totius mundi. Ipsa quoque passio, quid aliud fuit quàm eius oratio & nostra reconciliatio? Equitat ergo Christus in equo nigro, nam exaltatus à terra suspenditur in crucis patibulo. Et nos Claustrales, siue sacerdotes, imitemur in cruce orantem, leuantes puras manus & oculos columbinos ad Deum, peccatorum nostrorum nigredinem confitentes, & pœnitendo mortem præuenientes. Vnde Psalmista: *Æthiopia praue-*
Psal. 67. 32. *niet manus eius Deo*. Æthiopissa decolorata à sole, & super carbones denigrata carnis afflictione, & membrorum suorum

mortificatione, orat dicens : *Auerte faciem tuam à peccatis meis.* *Psal. 50.10.*
Et, *Ossa mea sicut cremium aruerunt.* Et, *Percussus sum vt fœnum,* *Psal. 101.4.*
& aruit cor meum. Animæ sic oranti loquitur sponsus in Canti- *5.*
cis : *Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilaui te, Amica* *Cant. 1. 8.*
mea. Quasi equitabat Deus ante filios Israel super equum nigrum, columnam nubis per diem; & equum rufum, columnam ignis per noctem. Currus autem Pharaonis sunt fallaces equi ad salutem, qui discurrunt per vniuersum orbem; superbia, fallacia, gula, luxuria, suos equites deferentes in infernum. Sed equitatio Iesv salus, de quo dicitur : *Currus Dei* *Psal. 67. 18.*
decem millibus multiplex. Et quibus loquitur Psalmista : *Affer-* *Psal. 28. 1.*
te Domino filij Dei, id est, Angeli, *Afferte Domino filios arietum*, id est Christianos imitatores Apostolorum & Prophetarum. Qui sedet super equum nigrum habet stateram in manu sua, in qua appendet quid debeat postulare de temporalibus, & quid de æternis; quàm assiduè pro æternis, quàm moderatè pro transitoriis. Inde est quod sequitur : *Et audiui tanquam* *Apoc. 6. 6.*
vocem in medio quatuor animalium dicentium : Bilibris tricici denario; & tres bilibres hordei denario vno. Triticum æterna designat; hordeum temporalia : simplex & vna oratio, id est, bilibris tritici, pro vita æterna. Vnde : *Vnam petij à Domino :* *Psal. 26. 7.*
multiplex & diuersa, id est, tres bilibres hordei pro necessitatibus terreni subsidij. Vnde : *De necessitatibus eripe me Domine.* *Psal. 24. 17.*
Vinum & oleum ne læseris, id est in Christo baptisatos & san- *Apoc. 6. 6.*
cto Chrismate perunctos, quod est oleum, & sanguine Agni redemptos, quod est vinum, ne læseris ad damnationem. Et si præcipio ne læseris animam, sicut de Iob dictum est : *Tu au-* *Iob. 2. 6.*
tem animam eius serua. Tamen in pressura torcularis nolo vt parcat calcator vuæ. In hac enim pressura Deus non parcens parcit fidelibus suis. Hæc de oratione : dicendum est de meditatione mortis.

CAPVT XXIII.

De meditatione mortis.

Morte nihil certius, nihil incertius, nihil bonis appetibilius, nihil malis odiosius. Certus occasus est, incertus euentus. His qui non sunt de mundo, conuersationem

habentibus in cœlis gratus exitus de carcere ad regnum, de confusione ad gloriam. Morte námque interueniente nuda veritas manifestabit gloriam summæ & indiuiduæ Trinitatis, gloriam Beatæ Virginis, gloriam cœlestium virtutum, gloriam denique omnium Sanctorum; in qua noua certa mensura, & mira & amabilia erunt omnia. Velum quoque sacramentorum præsentium, quod est de hyacintho secũdum spem regni; de purpura propter sanguinem Agni; de cocco bis tincto propter caritatem Mediatoris Dei & hominum; de bysso retorta, propter sinceritatem Catholicæ fidei, & indissolubilem veritatem: tunc aut tolletur, aut scindetur. Tolletur
1.Cor.13.10. iuxta illud: *Cùm autem venerit quod perfectum est, euacuabitur*
Marc.15.38 *quod ex parte est*. Scindetur sicut in passione Domini: *Velum templi scissum est à summo vsque deorsum*: Vt iudicium magni Dei sit sicut meridies, quando manifestabuntur consilia cor-
Matt.10.26 dium. Et, *Nihil opertum quod non reuelabitur*. Non ergo expauescat soluere debitum mortis, qui expectat soluto debito dotes tantæ remunerationis. Debitum tamen est, quod omnibus & ab omnibus debetur & soluitur. Tempus autem solutionis, & hora, non in potestate & scientia est debitoris, sed
Iob.14.5. in voluntate est Creatoris. *Constituit* ille *terminos, qui præteriri non poterunt*. De soluenda morte nec creditor & exactor potest diem anticipare & præripere; aut debitor differre & prolongare. Nemini autem hoc debitum seu vectigal indultum est à Deo, vt nec ipsi Filio Dei, quia filius hominis est, remissum sit; licet originaliter emancipato per immunitatem pec-
Psal 67.21. cati: Nam *Domini Domini est exitus mortis*.

Cogitandum itaque, & semper excogitandum est, quatenus per mortem transeamus, non in morte remaneamus: sit mors hospitium viatoris, non mansio morientis: sit absolutio oneris, non depressio calamitatis: sit pœnæ interruptio, non continuatio: sit via ad Patrem, non deuiatio ad hospitem: sit progressio ad patriam, non demersio ad gehennam: sit potio salutaris, non assumptio infernalis: sit denique finis non consumptionis, sed consummationis. Ante mortem culpa mortalis est cauenda, vel saltem confessione & pœnitentia delenda. Citra mortem præparandum, vnde post mortem sit fœliciter viuendum. Mors non absorbet merita bona, repræsentet

autem mala etiam oblita: Mors coaceruat omnia præterita opera, resignat operta, designat mansionum æterna tabernacula, & collocat animas, non vbi voluerint, sed vbi meruerint. Vt certus sis de incertis, tene certa ne sequaris incerta: Currit enim Apostolus non in incerto, sed certus; quia neque mors, neque vita poterit eum separare à caritate Dei, quæ est in Christo IESV. Certum te facient certa fides, certa spes, certa caritas, certa obedientia, certa humilitas, certa castitas, certa obseruatio Christianæ Religionis, & tuæ professionis. Depinge mortem ante oculos tuos, quàm horrenda facies eius, vultus quàm obscurus & toruus, singula singulorum membrorum eius officia quid operentur in singulis hominis membris. Deuorant námque & depascunt tanquam teneram herbam quicquid in homine est roboris & virtutis, tam in anima quàm in corpore damnatorum, vnde in Psalmo: *Mors depascet eos.* Vt ergo de ventre huius ceti Dominus nos extrahat, præoccupemus faciem eius in confessione, vt qui perforauit maxillam eius, armillâ liberet nos à morte æterna. Latens in carne IESV diuinitas molares noxas dentes in ore ipsius confregit, cùm carnem Verbi morsu temerario momordit. Etsi itaque nos mordeat vt coluber & vt cerastes, si crucis cornua præ manibus habemus, si sanguinem Agni super vtrumque postem & in superliminaribus gestamus; tota illa Leuiathan horribilis armatura, quæ in Iob describitur, destruetur, & intestina eius hoc iaculo tenebrata rimabuntur. O puteus sulphureus! ô fœtor intolerabilis! ô angustia! ô tenebræ! ô calor! ô stridor dentium! ô confusio! ô dolor! ô desperatio! ô desolatio sine consolatione! malum sine fine; exitum sine reparatione! Vtinam sub conspectu haberem compensationem quam mors malis delectationibus reponit. Longa præmeditatione & præparatione comparandum est quod minuat acerbitatem mortis, & faciat tolerabile, quod est ineuitabile

Sunt autem mortis mitigatoria remedia; Confessio peccatorum, & pœnitentia contra aëreas potestates; propugnaculum sanctæ crucis; viaticum Corporis & Sanguinis Domini ad solatium tanti & tam ignoti itineris. Oleum inunctionis ad fouendam lampadem conscientiæ, & remouendas condensas mortis tenebras; patrocinium Dei; auxilium omnium San- Mortis remedia.

ctorum, & oratio Fratrum. His remediis aut succumbit mors secunda, aut cedit: & prima quidem more suo in hominem mortalem efferatur; sed eneruatur, nec retiaculis suis retinet animam, quam tantis vallatam copiis videt. Virtutem crucis expauescit; viatorem transeuntem cum viatico nequaquam posse deficere non ignorat; veram pœnitentiam, & confessionem de vtero suo & ventro infernali animas infinitas fortiter extraxisse meminit, & se nunquam potuisse resistere voluntati Dei; nec corporibus humanis, nec animabus nocere se posse experimento nouit, si sanctorum auxilium subuenerit. Orationes fatrum tanquam sagittas igneas fugit. Ex his omnibus offas dirumpentes interiora diaboli, mortis & inferni conficiamus, & in ore draconis cum Danièle proijciamus. In clau'stro præparetur hæc confectio ab his qui se cogitant semper morituros, & tanquam palma multiplicant dies suspicientes in excelso, & in se vitia mortificantes. In his mors non habet potestatem, qui habent potestatem calcandi super serpentes, qui in eremo interficiebant filios Israel, & scorpiones qui insidiantur calcaneonostro. O anima soluta à corpore vbi habitas? an in cœlo, an in paradiso, an in igne purgatorio, an in inferno? Si in cœlo, beata cum Angelis; si in Paradiso, secura à miseriis istis; si in igne purgatorio; anxia de pœnis, tamen expectas liberationem; si in inferno, desperans non expectas miseriam, sed veritatem & seueritatem. O anima sine corpore vbi est modo corpus tuum? vbi est Abel frater tuus? Ecce vermes, ecce tinea, ecce putredo quondam in ossibus tuis. Tu autem quid? Petis ne ab Abraham vt mittat Lazarum, & intinguat extremum digiti sui in aqua, & refrigeret linguam tuam? habesne flammam supplicij in parte vel in toto? est ne spes euadendi? O anima si in inferno es, non reuertetur oculus tuus vt videat bona. Si in igne purgatorio, minus ardet fornax Babilonis, cuius flãma euaporabat cubitis quadraginta nouem. Æthiopes crudelissimi ligna, fœnum, stipulam, nec non & picem, atque malleolos, quos de sylua malorum nostrorum collegerunt studiosè, & reposuerunt malitiosè, insistunt in igne purgatorio subministrare, & donec vox de throno gratiæ veniat, miseram animam non cessant flagellare.

O anima

O anima siue beata siue misera, quàm vtile esset animæ peregrinanti adhuc in corpore te videre & audire, quæ & sortis nostræ non es oblita, & tuæ iam es experta. Ecce habes stateram in manu tua, appendens in ea quod in corpore meruisti, & quod extra corpus recepisti. Hîc, hîc mendaces sunt homines in iustitia non attendentes stateram paratam quæ rectâ lineâ librat pœnam & culpam non declinans neque ad dextram neque sinistram. In præsenti quidem mixta est misericordia cum iustitia, & iustitia cum misericordia: quando Deus inclinat de calice qui est in manu eius, ex hoc misericordiæ in hoc iustitiæ, & ex hoc iustitiæ in hoc misericordiæ. In futuro autem iudicio erit iustitia sine misericordia illi qui non fecit misericordiam: *Apoc. 6. 6.* non enim tunc inuenietur oleum ad emendum. Nunc dicitur, *Vinum & oleum ne læseris*, quia correptio & compassio necessaria est ad curandum semiuiuum à latronibus relictum. In iudicio sæua erit correptio; quia non erit tempus seminandi, sed metendi. Vana etiam erit compassio vbi nulla quæ non præcesserit miseratio. Anima in corpore odorat ista, non gustat, sicut naues poma portantes; sed illa quæ ad portum applicuit, *Psal. 38. 4.* iam degustat cuius saporis sint futura sæcula. De mortis quoque meditatione dicitur. *In meditatione mea exardescet ignis.* *Isaia. 66. 24.* Ignis vtique de quo dicitur: *Vermes eorum non morientur, & ignis non extinguetur.* Sed mirum quomodò mors exardescet meditata, quæ frigida omnem vitalem tollit & extinguit calorem. Quando tamen accenditur ignis nisi tempore hyemis? Ita enim cõtrarium cõtrario repellitur, & quæritur ignis dum viget torpor frigoris. Quid ergo facit exardescens ignis in meditatione mortis; Ligna, fœnum, stipulam, paleásque cõburit mundanas delectationes in cineres redigens? Mors námque mentem totam occupans temporalia omnia parui pendere facit. Quis enim aquis mersus aquas se mergentes diligit? Et nonne concupiscentia oculorum, concupiscentia carnis, superbia vitæ, in profundissimum infernum possessorem suum demergunt? In his aquis Leuiathan natat & latet in insidiis: vt incautè sibi appropinquantes aut submergat, aut de naribus fumum proijciens sicut ollæ succensæ & feruentis exurat. *Iob. 41. 11.* Vnde Iob, *De naribus eius procedit fumus sicut ollæ succensæ*

& feruentis. Halitus eius prunas ardere facit, & flamma de
Psal. 57. 9. ore eius egreditur: fumus de quo dicitur, *Ascendet fumus in ira eius*, oculorum caliginem generat, sed caligo sub pedibus
Psal. 57. 9. Dei. Flamma de ore draconis, est, de qua dicitur: *Supercecidit ignis & non viderunt solem*: concupiscentia videlicet mala, quæ prunas ardere facit, dum hîc animam seducit, vel in morte ad pœnam trahit. Aduersus hæc nasus sponsæ, sicut turris quæ respicit contra Damascum, meditatur de morte contra mortem, quia iacula quæ præuidentur, minus feriunt: & non est fera tam sæua, quæ magisterij assiduitate non castigetur & mitigetur. Sic mors nec incognita meditatione, nec improuisa expectatione veniens, non superueniens: valuas nostras apertas penetrans, non perforans: intrans non irruens: excitans non feriens latus dormientis, satis modestè à nobis, non cum horrore excipitur. Venit enim vt bonus nuntius,
Psal. 31. 12. non vt infestus aduersarius: mandatum refert, non infert supplicium; fines enim mandati non excedit: à se non potest facere quicquam. *In chamo & freno maxillas eorum confringet* Deus Iudex iustus, vt nucleus gloriæ quam abscondit Deus timentibus se, testâ cum cortice fractâ, Beatorum repleat viscera.

(Margin: Gregorius homil. 27. in Euang.)

CAPVT XXIV.

De meditatione Mortis Christi hominis, & diaboil.

Apoc. 6. 7. ET cùm aperuisset sigillum quartum, audiui vocem quarti animalis dicentis: Veni & vide, & vidi. Et ecce equus pallidus. Nota in tribus superioribus, vnum animal, secundum animal, tertium animal dixisse: in quarto verò non quartum animal, sed vocem quarti animalis scribit se audisse. Ioannes enim Euangelista est vox Verbi, qui sic inchoat Euangelium suum: *In principio*, inquiens, *erat Verbum*, &c. Equus autem pallidus est, qui ante passionem cœpit pauere & tædere,
Matt. 26. 38. dicens. *Tristis est anima mea vsque ad mortem. Et nomen illi*
Osee. 13. 14. *mors*, qui nunc mortuus est propter delicta nostra: Et in Osee
Ierem. 11. 19. dicens: *Ero mors tua ô mors*. Et iuxta illos qui dicunt: *Nomen eius non morietur amplius*. Et inferiùs sequebatur eum, secun-
Psal. 87. 7. dum illud: *Posuerunt me* opinione *in lacu inferiori, in tenebris, & in umbra mortis*. Ad meditationem itaque mortis pertinet

mors Christi, mors diaboli, & mors hominis. Mors Christi occidit mortem in diabolo ne vltra viueret: in homine ne remaneret; in diabolo vt periret: in homine ne periret; in diabolo ne regnaret: in homine ne seruiret; in diabolo ne sæuiret: in homine ne timeret; in diabolo ne falleret: in homine ne illi crederet; in diabolo vt de vita desperaret: in homine vt per mortem ad vitam aspiraret. Meditatio mortis Christi visitat ægrum, meditatio mortis diaboli confortat infirmum; meditatio suæ mortis humiliat superbum: meditatio mortis Christi potio est salutaris; meditatio mortis diaboli purgatio est inflationis: meditatio suæ mortis restitutio siue conseruatio sanitatis. Meditatio mortis Christi venena extinguit; meditatio mortis diaboli apostema soluit; meditatio suæ mortis emplastrum morbo apponit. Equus pallidus est, qui se mortificat in meditationibus istis vt morte mortem puniat, & interim collum suum morti subijciat; & in morte de subiugo venientis exiliat.

De meditatione mortis ait Dominus ad Iob: *Nunquid apertæ sunt tibi portæ mortis, & ostia tenebrosa vidisti?* Deo, cui nuda *Iob. 38. 17.* sunt omnia & aperta, qui palmo metitur terram, & pugillo continet omnia à supremo cœli cardine vsque ad profundissimum inferni, nihil est clausum. Potestas eius æterna ingreditur & egreditur, nullo resistente, omnes regni sui prouincias: quia *Quæcũque vult facit in cælo, & in terra, & in omnibus abyssis.* *Psal. 134. 6.* Illi proculdubiò apertæ sunt portæ mortis, vt cùm vellet, intraret, & exiret; quem vellet introduceret, & quem vellet reuocaret. Nulli autem Sanctorum nisi per IESVM apertæ sunt portæ mortis, vt inde exiret; quæ tamen per peccatum apertæ sunt, vt de mundo exiens ineuitabiliter omnis homo per eas ad futurum sæculum, ad pœnam vel gloriam intret. Sunt verò portæ mortis, sunt portæ inferni, sunt portæ sæculi, sunt portæ claustri, sunt denique portæ cœli. De portis mortis dicitur in psalmo: *Qui exaltas me de portis mortis, vt annũtiem omnes laudationes tuas in portis filiæ Syon.* De portis inferni dicitur in Euangelio: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Et, *Vadam ad portas inferi.* Portæ sæculi sunt introitus ad vitam, & exitus de vita. Portæ claustri sunt professio regularis cum obseruantia,

Portæ diuersæ per quas vel ad vitam vel ad pœnam.
Psal. 9. 15.
Matt. 16, 18.
Isaia. 38. 11.

f.* remuneratationis.

& spe * renuntiationis. Portæ cœli sunt sancti Angeli, & ministratorij spiritus, qui mittuntur propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. Pœnales sunt portæ mortis; abominabiles portæ inferni; periculosæ portæ sæculi; religiosæ portæ claustri; gloriosæ portæ cœli. Portas mortis pertransiuit Dominus; Portas inferni confregit; Portas sæculi sine pessulo intrauit & exiuit; Portas claustri conuersatione sua in terris, & morte dolauit; Portas cœli in Ascensione sua aperuit. In cardine vexatorio voluitur porta mortis; in cardine punitorio porta inferni; in cardine mutatorio porta sæculi; in cardine meritorio porta claustri; in cardine remuneratorio porta cœli. Angelus sanctus custodit portam cœli; bonus Prælatus portam claustri; quotidianus defectus portam sæculi; diabolus damnatus portam inferni; princeps mundi portas mortis. Clauis cœli est gloria, clauis claustri est regula, clauis sæculi est vanitas, clauis inferni est pœna perpetua, clauis mortis est diuina sententia. In porta cœli de fine laborum exultatio, in porta claustri peccatorum purgatio, in porta sæculi anceps occupatio, in porta Inferni desperatio, in porta mortis trepidatio. Meridies ad portam cœli, aurora ad portam claustri, crepusculum ad portam sæculi, vespera siue nox ad portam mortis, media nox ad portam inferni. In resurrectione mortuorum apertæ erunt portæ mortis, quia omnes resurgemus, sed non portæ inferni, quia non omnes immutabimur. In exitu aperiuntur portæ claustri & portæ sæculi; post iudicium portæ cœli. Ait ergo: *Nunquid apertæ tibi sunt portæ mortis, & ostia tenebrosa vidisti?* quasi diceret; Est ne tibi iam pura conscientia, & de gratia mea tam secura vita, vt intrepidus expectes mortem? & cùm venerit tanquam absynthium, deglutias illam intrans portas eius sine labore, & exiens absque difficultate? An & ostia tenebrosa vidisti? Si habes oleum in lampade tua, ad tenebrosa ostia non offendes pedem tuum, quia gressus tuos diriges secundum eloquium Dei, in quo lux, & tenebræ nullæ sunt.

CAPVT XXV.

De communicatione corporis & sanguinis Domini.

IN disciplina Claustri non est omittendum quod præcipuè est necessarium, altissimè quoque commendandum memoriæ. Eucharistia siquidem locum tenet in corpore Ecclesiæ, quem humanum cor in homine; integro & sano corde viuitur, & corrupto & vulnerato, homo moritur. Vnde Salomon: *Omni custodia serua cor tuum; quoniam ex ipso vita procedit.* Prou. 4. 23. Et Dominus de corpore suo in Euangelio: *Qui manducat me, & ipse viuet propter me.* Ioan. 6. 58. Vita est Angeli in quem desiderant Angeli prospicere: vita est Christiani per quam possit proficere. Hanc vitam aliter * accipere qui in carne & secundum carnem viuit; aliter ille qui seminat in spiritu, vbi de spiritu metat vitam æternam; Aliter illi; *Quorum os maledictione & amaritudine plenum est*; Aliter illi; *Qui esuriunt & sitiunt iustitiam*: & quibus dicitur: *Vos in carne non estis, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in vobis.* Et ille qui dicit: *Viuo autem, iam non ego; viuit verò in me Christus*: quem diligo ex toto corde, ex tota anima, ex tota virtute. Cor tale Deum solum cogitat, amat, & desiderat; anima singulis spiraculis Deum annuntiat, & semper ad Deum spirat & suspirat. Virtus omnia potest in eo qui se confortat, & nihil sine eo qui dicit: *Sine me nihil potestis facere.* Qui sic Deo & à Deo occupatur horis matutinalibus fame sancta vrgente, Dominici corporis & sanguinis communione quotidie reficitur. Sed secundum Apostolum diiudicandum inter hunc spiritalem cibum, & corporalem quotidianum: Nam summa discretione attendendum, quando ad corpus Christi sit accedendum, quando cedendum, & quando recedendum. Accedere ad Christum, accedere est ad Dominum, accedere ad Regem, accedere ad lucem, ad ignem, ad panem, ad vitem, imò ad vitam. Quæris libertatem? accede ad Dominum. Quæris securitatem? accede ad Regem. Quæris claritatem? accede ad lucem: Quæris calorem? accede ad ignem: Quæris refectionem? accede ad panem: Quæris potum? accede ad vitem: Quæris resurrectio-

*f. * accipit.*

Psal. 13. 3. Matt. 5. 6. Rom. 8. 9. Gal. 2. 20. Ioan. 15. 5.

Quando accedendũ ad corpus Christi, quando cedendum, quando recedendum.

nem? accede ad vitam. Offendisti Dominum? cede: Fecisti contra Regem? cede: cœcus aut lippus es? cede à luce: Portas in lumbis aut in manibus tuis ignem alienum? cede ne exurat te ignis de altari. Esne plenus murmurio, & saturatus de contradictionibus? cede, & noli accedere ad panem Angelorum. Esne inebriatus de vinea Sodomorũ & Gomorræ? cede, & noli accedere ad vinum de vinea Sorech. Esne mortuus criminalibus, & sepultus in inferno? cede. Distat autem plurimùm inter cedere, & recedere: Nam cedere, reuerentiæ est; recedere, irreuerentiæ. Cedit qui dicit: *Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum*: recedit qui dicit: *Ecce eijcis me à facie tua*. Et, *Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear*. Ionas quoque fugiens & recedens à facie Domini, absorptus est in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus. Et psalmista: *Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem*. Quis autem finis recedentibus à Deo? *Omnes qui elongant se à te peribunt*. Cedo itaque cùm peccauero, non recedo si confessus errorem fuero, & emendauero.

Luc. 7. 6.
Gen. 4. 14.
Psal. 6. 8.
Psal. 72. 27.

Modus & tempus accedendi ad Communionem.

Sed adhuc diligentiùs aduertendum quando, quomodò, & quare ad Communionem sit accedendum: habet enim vtilitas huius refectionis temporis discretionem, modi determinationem, causæ etiam rationem. In tempore considerantur tria, oportunitas, consuetudo, & solemnitas. In modo, purgatio, intentio, & deuotio. In causa institutio, vtilitas, & necessitas. Breuiter replicanda sunt & explananda quæ hic enumerantur. Opportunitas fugit & fugat occupationem: Liberis enim mentibus hoc exequendum officium & Deo obsequendum. Consuetudo remouet laïcam negligentiam & erga salutem suam nimium torporem. Sufficit enim Laïco semel in anno communicare; sed pia & sollicita Maria sedens ad pedes Domini cum nostris claustralibus, sic non satiatur oculus eius visu, nec auris auditu; sic panem Angelicum, scilicet Dominicum Sacramentum quotidie sumit, & quotidie nihilominus esurit iuxta illud: *Qui edunt me, adhuc esurient; & qui bibunt me, adhuc sitient*. Instans quoque solemnitas admonet nos accedere ad Cõmunionem. Quæ enim solemnitas, vbi fames & egestas? vbi autem non est cibus qui non perit, sed qui permanet in vitam æternam, egestas est,

Eccli. 24. 29.

& exitialis inopia. Solemnem itaque habeat, & adhibeat cibum solemnitas Sanctorum. Dictum est de tempore, videamus de modo qui habet purgationem, intentionem, & deuotionem. De quodam sancto dicitur: Quia Christus *purgauit peccata ipsius*. Et ad Hebræos de Christo ait Apostolus: *Portans omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis.* O cor meum, anima mea, os meum, labia mea, fauces meæ, lingua mea, stomachus meus! Quid est in altari? nonne corpus quod sumptum est de Virgine MARIA, corpus conceptum de Spiritu-Sancto, corpus passum in cruce, sepultum in monumento nouo; corpus quod tertia die resurrexit à mortuis; corpus quod ascendit super omnes cœlos; corpus quod sedet ad dexteram Patris in excelsis, in quo Iudex viuorum & mortuorum IESVS iudicaturus est viuos & mortuos & sæculum per ignem? Quid ergo vos omnia interiora & exteriora mea? Quomodo suscipietis tam castissimum, tam sanctissimum, tam mundissimum, quæ sordetis tam impuris menstrualibus immundiciis, tam damnabilibus, assiduis & inenarrabilibus culpis? Purgandæ itaque priùs sunt sordes nostræ aqua compunctionis, igne fraternæ compassionis, hyssopo fidei & humillimæ confessionis, cinere saluberrimæ subiectionis & mortificationis. De hac purgatione Apostolus ad Hebræos: *Habentes*, inquit, *fiduciam in introitu sanctorum, in sanguine* Agni immaculati IESV CHRISTI; *quoniam initiauit nobis viam nouam, & viuentem per uelamen, id est, carnem suam, & sacerdotem magnum super domum Dei: Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda à conscientia mala, & abluti corpus aqua, teneamus spei nostræ indeclinabilem confessionem.* Securus introeat ad altare Dei, certus accedat ad Communionem Dominici corporis, qui habet cor aspersum, id est mundatum à conscientia mala, & corpus ablutum tam sanctificatione baptismatis, quàm compunctione deuotionis; & qui tenet indeclinabilem spei confessionem. Nota indeclinabilem confessionem, vt sint pedes eius, pedes recti, se accusando de se, non de Creatore, vel diabolo conquerendo: *Deus enim intentator malorum est*: & diabolus tentat, sed non sine licentia, nec vltra licentiam. *Vnusquisque autem tentatur à concupiscentia suá abstractus & illectus.*

Eccli. 47.
Heb. 1. 3.
In altari sumitur corpus natum de Maria Virgine, &c.
Heb. 10. 19.
Iacob. 1. 13.

Intentio triplex.

Iam de intentione dicamus quæ triplex est. Alia enim bona, alia mala, alia pessima. Bona est, si corpus Christi cum fide vera, & pura ab omni crimine conscientia sumitur: vt sanguis Christi iustum iustificet ampliùs; hic accipit vt bonus fiat. Mala est enim cùm in vase per odium arido, per luxuriam immundo, & per maliciam corrupto mittitur, non vt qui est malus fiat bonus, sed vt qui est malus appareat bonus: Hic est hypocrita. Pessima est, quando irreuerenter quasi canis rabidus corde pessimo accedit aliquis ad Sacramentum Dominicum, non vt fiat bonus, sed vt sub Christo lateat antichristus. Hic est lupus rapax, qui sub pelle ouina deuorat agnum, turpitudinem suam foliis ficus tegens, non ad remissionem, sicut ille cuius tecta sunt peccata & remissæ sunt iniquitates, sed sicut Adam & Eua in Paradiso consuerunt folia ficus non se accusando, sed excusando. Sit itaque intentio percipiendæ Eucharistiæ, vt sit bono ad sanctificationem, sit malo ad corruptionem, sit pessimo ad compunctionem. Mittit enim Deus crystallum castissimi corporis sui sicut buccellas, vt infirmus sanetur, famelicus satietur, sanus impinguetur & confortetur. Exprimitur intentio in oratione, vbi dicitur: *Non sit nobis reatus ad pœnam, sed intercessio salutaris ad veniam, sit ablutio scelerum, sit fortitudo fragilium, sit contra mundi pericula firmamentum, sit fidelium viuorum & mortuorum remissio omnium peccatorum.* Dicamus de deuotione.

Triplex quoque deuotio.

Triplex sit deuotio: Alia compunctiua, alia suspiriosa, alia lacrymosa. Compunctiua est fons scaturiens, suspiriosa est fons saliens, lacrymosa fons superebulliens. Pungit compunctiua, elicit suspiriosa, fundit & pluit lacrymosa. Timor pungit, spes elicit, amor pluit. Venam stringit timor, spes aperit, amor humorem cum impetu spiritus educit. Sic minutus sanguine peccati, ligamento, ferro, & motu cordis voluntario; dicat Domino: *Voluntariè sacrificabo tibi*, qui ante præsidem ligatus astitisti, qui clauis confixus in ligno pependisti, qui lancea percussus sanguinem & aquam dedisti; oblatus es quasi non coactus, quasi qui nolueris, sed deuotus & spontaneus, quia voluisti. Iam de causa dicendum est, in qua tria notauimus: Institutionem, Vtilitatem, & Necessitatem. Considerandum est ergo in institutione, quis, quibus, quando,

Causæ accedendi ad Communionem: Institutio.

do, & quomodò hoc Sacramentum institutum sit. Quis? Christus: Quibus? Apostolis. Quando? In Cœna vltima. Matth. 26.
Quomodo? *Accipiens panem benedixit & fregit, & dedit Discipulis suis dicens: Accipite & manducate ex hoc omnes, Hoc est Corpus meum. Simili modo & calicem postquam cœnauit dicens: Accipite & bibite ex hoc omnes: Hic est calix Sanguinis mei, qui pro vobis & pro multis effundetur. Hoc facite in meam commemorationem.* Marci 14. 22. Luc. 22. 17. 1. Cor. 11. 23. In actore agnosco bonitatem, scientiam, & potestatem. Bonitatem, quia voluit; scientiam, quia futuris morbis antidotum sufficiens, & quod de facili posset haberi, in recessu suo ad consolandam absentiam præparauit. Potestatem, quia potuit & potest facere quod vix homo potest credere, nullatenus verò definire. In Apostolis contemplor amicitiam, obedientiam, & reuerentiam: Amicitiam tunc quidem quasi in herba tenerem; sed post acceptum Spiritum tanquam ardorem solidissimam. Obedientiam vsque ad diuisionem animæ & spiritus, vsque ad mortem, vsque ad crucem, vsque ad decolationem. Reuerentiam tanquam Magistro, tanquam Domino, tanquam patri, immò tanquam Deo. Vnde: *Tu es Christus filius Dei viui.* Ioan. 11. 27. In tempore firmissimum coagulum, fortissimum argumentum, excellentissimum donum quod hactenus reposuerat, & in corporali separatione dandum ab æterno amicis suis prædestinauerat, recogito. Coagulum est corpus Christi compingens sumptum Deum, & sumentem Christianum in vnum, iuxta Apostolum, qui ait: *Panis cui benedicimus nonne communicatio corporis Domini est? Et calix cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Domini est?* 1. Cor. 18: 16. Argumentum quoque probabile & necessarium est diuinæ dilectionis, quia nunquam se nobis dedisset, si non specialiter dilexisset. IESV autem quid melius in cœlo & in terra, quid carius, quid pretiosius? Hic enim est datum optimum & donum perfectum, de sursum descendens à patre luminum. Dederat quidem Pater IESVM filium suum incarnatum generi humano, sed ea conditione quòd reciperet illum in assumpta humanitate expleto legationis officio: Addidit deinde gratiam gratiæ, vt sub alia specie in eadem veritate, eumdem Filium suum IESVM non solùm daret vt socium itineris, sed vt viaticum totius peregrinationis, vt qui

visibili passione semel nos redemerat, semper inuisibili refectione confortaret. Quomodò autem corpus suum Dominus Apostolis tradidit, Apostolus ad Corinthios docet, & Euangelistæ pleniùs ostendunt. Accepit enim panem qui creauerat ipsum panem, & eadem potentiâ, quâ priùs creauerat ad corporalem hominum refectionem, gratiarum actione ad Patrem & benedictionem cum Patre conuertit in substantiam corporis sui, ad animarum & corporum redemptionem. Similiter & calicem.

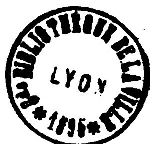
Vtilitas. Iam videamus de vtilitate. Reprobatio quidem præcedentis mandati fit propter inutilitatem & infirmitatem suam. Nihil enim ad perfectum adducit lex, & si priùs illud culpa vacasset, non vtique secundi locus inquireretur. *Christus* autem *semel oblatus ad multorum exhaurienda peccata*. Et, *Vnam pro peccatis offerens hostiam sedet in dextera Dei*. Quærenda est virtus contra infirmitatem, vtilitas contra inutilitatem, succedit Euangelium legi tanquam virtus. Audi Apostolum: *Non*, inquit, *erubesco Euangelium; virtus enim Dei est in salutem omni credenti*. De corpore Christi quid? *Oblationes*, inquit, *& hostiam noluisti, corpus autem aptasti mihi*. An est virtus corpus Christi? Item Apostolus: Quod infirmum est Dei, vtique corpus assumptum, fortius est hominibus. Helias ad caput suum inuenit panem subcinericium, & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus. Et dubitas te in fortitudine panis, qui de cœlo descendit, posse ambulare non vsque ad montem Dei Oreb, sed vsque ad montem in quo beneplacitum Deo habitare in eo? Est itaque virtus & sanitas in corpore Christi. Itaque virtus Eucharistiæ sicut sanitas excludit infirmitatem. Vnde est illud: *Sanitas sub pennis eius*. Sub pennis itaque visibilium specierum panis & vini, quasi sub pannis fidei in præsepio altaris. Vnde Angelus ad pastores ait: *Inuenietis Infantem in vestris*, qui æternus est in suis, *pannis inuolutum*: videlicet secundum Adam in tunicis pelliceis. Sed quid latet sub his siue tunicis siue pellibus, seu pennis, seu pannis? Virtus sine dubio: Nam *virtus Dei erat in illo*. Sic exclusa infirmitate per virtutem, excluditur inutilitas per vtilitatem. Stringe sensum Apostolicum: Ad æmulationem carnis aspergebatur sanguis vitulæ, ad per-

Heb. 9. 28. Heb. 10. 12. Rom. 1. 16. Psal. 39. 7. Malac. 4. 2. Luc. 2. 12.

fectum nihil adducebat, ad dexteram Dei neminem collocabat: Hæc autem omnia implet hostia viua, hostia sancta, hostia immaculata, quæ suo triplici effectu præstat emundationem, sanctificationem, & societatem non solùm Angelicam, sed & diuinam. Communicatio enim Dominici corporis, & aspersi sanguinis IESV CHRISTI, agni videlicet immaculati, emundat nos [illegible] delicto maximo, & ab omni peccato. Vnde Ioannes Baptista: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Et in Apocalypsi Ioannes Euangelista: *Qui lauit nos in sanguine suo.* De sanctificatione quoque dicit in Euangelio: *Et pro eis sanctifico meipsum, vt & ipsi sancti sint.* Et Apostolus ad Hæbreos: *Qui sanctificat, & qui sanctificantur in ipso omnes*: Et de passione: *Ego vado immolari pro vobis.* Emundat igitur conscientiam nostram ab operibus mortuis Eucharistia, nihilominus & sanctificat in iustificationibus Domini, vt *qui sedet ad mensam diuitis, diligenter attendat quæ apponuntur; sciens quia talia oportet præparare*, vt casto castum exhibeat hospitium, pio pium, iusto iustum, mundo mundum, sancto sanctum. Vnde Petrus Apostolus: *Christus passus est pro vobis, vobis relinquens exemplum vt sequamini vestigia eius* &c. Sic emundati, sic sanctificati, sic socij sumus sanctificationis, sic etiam glorificationis siue consolationis erimus. Vnde Ioannes in Epistola sua: *Quod vidimus, & audiuimus, annuntiamus vobis, vt & vos societatem habeatis nobiscum; & societas vestra sit cum Patre & Filio eius* IESV CHRISTO. O societas non leonina quæ socium deuorat, non canina quæ intra fauces stridet & murmurat, & in aperto latrat, & in animam iusti captat, non coruina quæ semper mordet & erga cadauera crocitat; sed ouina quæ de velleribus suis fœdum tegit, & frigidum calefacit; sed agnina quæ se ipsam vt amicos pascat in mortem tradit, sed columbina quæ simplici oculo omnia conspicit & omnem amaritudinem, & iram, & indignationem tollit. O societas quæ mala nostra suffert vel aufert, & sua bona confert, quæ nihil à nobis petit nisi quod dederit, nihil accipit quod nostris vsibus seruauerit; quæ nunquam circumuenit in negotio, sed semper subuenit æterno subsidio; quæ exponit omnia sua & disponit omnia nostra.

Ioan. 1. 29. Apoc. 1. 5. Ioan. 17. 19. Heb. 2. 11. Prou. 23. 1. iuxta lxx. 1. Pet. 2. 21. 1. Ioa[n]. 1.

Ecce de vtilitate Eucharistiæ, quæ emundat, quæ sancti- Necessitas.

ficat, quæ societatem Dei donat, pauca diximus. Ad extremum de Necessitate videamus. Proinde & ipsa triplex est. Nam alia necessitas ex auctoritate decreti; alia ex obligatione promissi voti; alia ex impossibilitate vel difficultate rei, rationis, & facti. Ex auctoritate decreti; vt, *In quacumque die comederis, morte morieris.* Ex hoc decreto, est omnis homo

Gen. 2. 17. mortalis. Item ex obligatione voti; in promissione baptismatis tenetur omnis Christianus; in professione Religionis Monachus & Canonicus; in consecratione sacri ordinis Sacerdos & omnis ordinatus. Ea itaque necessitate quâ homo moritur, quia vetitum gustauit, damnatur qui pactum voti sui præuaricatus fuerit. Vnde propheta: *Qui pactum soluit, num-*

Ezech. 17. 15. *quid effugiet?* Non effugiet: Et, *Melius non vouere, quàm vouere, & vota non reddere.* Rursum necessitas quædam est ex

Eccle. 5. 4. difficultate seu impossibilitate Dei; vt, quod est album necessariò non est nigrum, quia nullum album est simul & nigrum. Ex impossibilitate rationis; vt, Lapis non est homo, quia lapis est insensibilis, homo sensibilis. Ex impossibilitate facti; vt, Homo digito suo non tangit cœlum. Sed ad propositum redeamus. Omni Christiano necesse est Eucharistiam sumere ex auctoritate decreti, quod est: *Nisi manduca-*

Ioan. 6. 54. *ueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Ex obligatione voti tenemur diabolo & pompis eius renuntiare, & sic communicare. Quòd si votum frangimus & communicamus, quid ait Apostolus? *Qui*, in-

1. Cor. 11. 29. quit, *indignè sumit, iudicium sibi manducat & bibit.* Necessariò igitur debemus communicare, & dignè. Res verò sacramento visibili, virtute inuisibili; res aliud ostendit, aliud reponit. Sacramentum visibile exterius obiicit, virtutem inuisibilem intrinsecus continet, mundis cordibus exhibet. Rem si totus accesseris, totam habebis, si dimidius, dimidiam: id est, sacramentum, non rem sacramenti; vt sis palmes in vite, qui non fert fructum, sed qui excidetur, & in ignem mittetur. Dignus itaque ad rem tam dignam dignè accede; & non deerit qui digno nulli vmquam deficit, & si cui defuit dignus non fuit. Dignè autem accedit, qui nulli peccato mortali succumbit, de venialibus humiliter quotidie satisfacit. Ratio deinde nostra in tanto solis radio aut minus

videt, aut cœca est. Minus videt propter lippitudinem ignorantiæ naturalis; aut cœca est propter intolerabilem fulgorem diuini operis. Si suis & consuetis graditur vestigiis, non apprehendet sapientiam huius mysterij, quæ abscondita est ab oculis omnium viuentium. Si verò innixa fuerit super dilectum suum, qui illuminat tenebras eiusdem rationis vero lumine interim fidei, posteà rei: satiata ab vberibus eius quæ sunt super omnia aromata, dicet: Teneo illum fide & dilectione, nec dimittam donec introducat me in domum matris suæ MARIÆ, & in cubiculum genitricis suæ gratiæ, de qua conceptus & natus est IESVS, Creator & Illustrator totius rationis. Veni ergo ratio ad altare, non superbo oculo, & extento collo, sed genu curuato, & vultu in terram demisso, adorans scabellum Eucharistiæ, non disputans aut iudicans quare aut quomodò id fiat. Ait enim Dominus Petro; Tu nescis modò, scies posteà. An tu melior Petro? An tu Deo familiarior? Petrus nescit carissimus discipulus, cui Pater reuelauerat, quòd Christus esset filius Dei viui, nondum didicit, & tu disputando, discutiendo, deffiniendo vis exossare vsque ad cinerem ossa Regis, quæ occultantur vsque ad tempus & tempora? Orando expecta donec crescat Sela, qui interpretatur vmbra eius; donec oriatur lucifer in cordibus nostris, qui dicat nobis omnia quæ audiuit à Patre suo, & faciat omnes docibiles Dei.

Restat de facto. Factum hoc admirabile, factum delectabile: vnde psalmista: *Delectasti me Domine in factura tua.* Factum hoc apud homines impossibile vt Deus moreretur, vt Dominus gloriæ crucifigeretur, vt panis fieret caro Christi, & vinum sanguis; apud Deum autem omnia possibilia sunt, nullus in Deo labor grandia & grauia atque impossibilia facere; tam facile est ei omnia facere, quàm promptum velle; Omni quidem homini aliud est velle, aliud pati, aliud facere: nulla mora, nulla differentia inter Dei velle & Dei facere. Sed hoc de nostro, non de suo; nisi fortè dicas nostrum suum, quia ab eo assumptum, & quod nostrum tantùm erat proprietate naturæ, iam suum factum est dignatione & assumptione. In illo ergo nostro suo aliquid voluit secundum nos, aliquid secundum se, sed subjecit quod secun-

Psal 91. 4.

dum nos voluit ei quod secundum se voluit, dicens Patri: *Non mea voluntas, sed tua fiat.* Fecit quoque aliquid secundum nos, fecit & secundum se: conceptus est, natus est, fatigatus est, passus est, mortuus est, secundum nos. Adoratus est, cœcos illuminauit, leprosos mundauit, mortuos suscitauit, & huiusmodi, secundum se. Tamen vnus idémque & secundum nos & secundum se Deus & homo, & homo Deus. Denique passus est non secundum se, sed secundum nos tantùm, quia in nostro suo, non in suo suo. Quod itaque passus est in cruce, & quod facit in calice, si ad nos respicimus, impossibile videtur, si ad ipsum, facile & possibile. Factum hoc supra quàm dici possit nostræ redemptioni necessarium, supra quàm attingat vllum meritum, pium & sanctum. Et hæc de necessitate dicta sufficiant.

EPILOGVS.

GRandis labor manum ad hæc fortia mittere, & cum Iosue bellum aduersus inimicos continuare; sed ad magna præmia non peruenitur, nisi per multos labores. De iure quidem æquis passibus ambularent meritum & præmium, sed de gratia supercrescit præmium. Nihil mirum includi antro claustri breui tempore, & post infinita cœli spatia possidere cum æternitate; limosam carnem abstinentiâ exsiccare, & spiritale * corporis absque vlla sarcina cum Angelis in resurrectione recipere, tumultus mundanos propter Angelicas modulationes commutare, consolationem pro desolatione, diuitias pro paupertate, gloriam pro subiectione. Deum Patrem pro patre, Deum Filium pro filiis, Deum Spiritum-sanctum pro omni cognatione & carnali affectione percipere. Nullus venditor sic vendidit, nullus emptor sic emit, nullus negotiator sic commutauit. Tamen *sic oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam.* Sic commutans, & commutare docuit qui instaurauit & quæ in cœlis, & quæ in terris sunt: Ille, qui ex his quæ passus est, didicit obedientiam, id est obedientiæ virtutem & gloriam. Hæc spes in sinu Claustralium est reposita, nec hyemalibus frigoribus tepescit, nec æstiuis caloribus arescit: non contemplatur quæ currunt temporaliter, sed quæ per-

* corpus.

Luc. 24. 26.

manent æternaliter. Intelligit finem habere laboriosam disciplina, & sequi perpetuam gloriam. Iam prægustata arrhas, & dulcescit quæ sine spe amara esset patientia; tædium vertetur in desiderium, vexatio in delectationem, dilatio in appetibilem sustentationem, sicut Iacob pro amore Rachelis videbantur dies pauci. E diuerso qui in Claustro, qui murmurans stridet sicut rota plaustri onusti fœno, qui dicit: *Durus est hic sermo.* Qui sicut Iordanis conuertitur retrorsum, qui murmurat pro carnibus, qui est in seditione Chore contra Moyse, id est, Abbatem, qui in exercitu Gedeonis poplite flexo bibit aquas, & non lambit sicut canis, naturæ non necessaria, sed desideria quærens, audiat: *Melius esset viam veritatis non agnouisse, quàm post agnitionem retrorsum conuerti.* Arguendi sunt, corripiendi sunt, flendi sunt qui rumpunt rete Petri, & obscurant lunam, & ponunt dulce amarum, & amarum dulce; *Multiplicati sunt tamen super numerum.*

Ioan. 6. 61.

Psal. 39. 6.

TABVLA CAPITVLORVM.

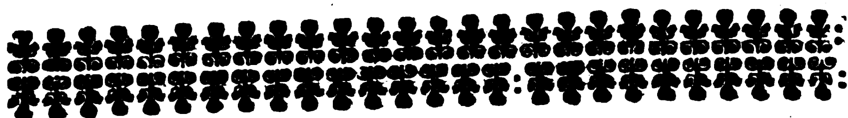
ADHORTATIO AD CLAVSTRALES.

Ephes. 6. 11. Cant. 6. 3. I*Nduite vos armaturâ Dei, vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare.* Vnde: *pulchra es & decora, terribilis vt castrorum acies ordinata.* Estote acies, estote terribiles. Omnis acies quæ ordinata non est, terribilis non est: & si terribilis non fuerit, acies Domini esse non poterit. Quæ enim à Deo sunt, ordinata sunt. Scitis qui de rebus militaribus agunt, funditores, sagittarios in suis locis disponunt, signiferos in sibi competentibus, robur belli in subsidiis, debiliores in locis tutioribus, quia impetum aduersantium ferre non valent; & propter hoc ipsa acies ita ordinata, terribilis erit hostibus, quia ingrediendi ei aditum in se non relinquit. Sic acies castrorum Dei per plana & aspera huius mundi ordinata incedere debet, ne aditum hosti incursare cupienti nullatenus relinquat; quem si relinquat, captiua victori manus præstabit. Hæc cura aciem instruendi ad Prælatos pertinet, qui omnium possibilitates cognoscere benignè paternæ affectionis instinctu, non superbæ dominationis obtentu, vnumquemque in suo competenti loco disponere. Quos validos, & bona conuersatione probatos viderint, ad exteriora mittere debent, non rudes, non cupidos, non vagos, non iracundos; sed mansuetos & humiles.

Debiles

Debiles quosque, & sæcularium æstu succensos, in sinu Claustri fouere. Si quis tentationum iaculo sauciatus fuerit, salutaribus monitis curare. Sic ordinata erit terribilis illi qui circuit quærens quem deuoret. Sed & vnusquisque nostrum ordinare se debet, vt ipse sit pulcher in interiori, vt sit gloria eius ab intus, decorus & ordinatus in moribus, pius, pudicus, patiens, humilis, affabilis, compatiens, & charitatiuus: quos enim diabolus charitate compactos & vnitos videt, vehementer abhorret, quáque carentes securè inuadet. Vnde Gregorius: Quælibet bona in nobis fuerint, si charitas desit per malum discordiæ, locus reperitur in acie, vbi hostis valeat intrare. Ipse castitatem sine charitate non timet, quia ipse carne non præsumitur; abstinentiam non timet, quia cibo non vtitur: distributionem rerum non timet, quia diuitiis non eget. Veram autem charitatis vnitatem si in nobis inuenerit, hanc timet, & nimis concordiæ inuidet; quia hanc videt tenere in terra quam ipse perdidit in cœlo. Benè ergo dicitur: *Terribilis vt castrorum acies ordinata*: quia numerum electorum spiritus nequam pertimescunt, quem concordia munitum aspiciunt.

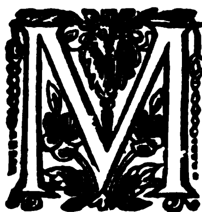
MISCELLANEA EPISTOLARVM.

FACVNDI HERMIANENSIS Episcopi.

Ann. Chr. 550.

EPISTOLA FIDEI CATHOLICÆ.

In defensione trium Capitulorum.

I. OVET quosdam, & requirunt quæ sit trium Capitulorum causa, pro qua vniuersa totum penè per orbem scandalizantur Christi membra; dicúntque, quid potest Catholicæ Ecclesiæ nocere damnatio quæ facta est capitulorum, siue personarum sit siue dictorum? Præsertim, inquiunt, cùm & ipsi damnatores se profiteantur cum non damnantibus fidem tenere, vno Symbolo baptizare, vnóque ritu tam solemnia lectionum, quàm etiam sacrificii ordinem celebrare. Quibus, quoniam compendiose rationem sibi reddi flagitant, sic breuiter Domino largiente respondendum est, vt isti ipsi trium Capitulorum damnatores, qui negare non possunt causam eorum in Calchedonensi sancto Concilio ante centum & viginti ferè annos fuisse determinatam, dicere primitus cogantur, vtrum Catholicæ Ecclesiæ, in qua baptizati sunt antequam eorum damnatio impiè proueniret, nocuerint, an non nocuerint. Si nocuisse dixerint, notam erroris & criminis Catholicæ Ecclesiæ conuincuntur importare: vt aut hæretica, quod dici nefas est, fuerit, cùm quos isti velut hæreticos damna-

uerunt, illa non solùm non damnauit, sed insuper & laudauit, dictáque eorum ex decretis Calchedonensis synodi orthodoxa pronuntiauit : aut certè ignorantiæ nubilo circumsepta ab omnibus hæresibus denotanda, cùm per tot annorum curricula nesciuit, neque intelligere potuit, quod isti ante XV. aut XVI. annos, variis & peregrinis contra Apostolicum præceptum abducti doctrinis, & obsequendo iussionibus palatinis cognouerunt. Ac per hoc & ipsi hæretici sunt, & ab hæreticis baptizati, neque adhuc ab aliquo reconciliati: quoniam sicut dicunt ipsi, sunt Catholici qui nuper Tria Capitula damnauerunt, vel damnant, ipsisque damnatoribus communicant : hæretici autem, qui nec damnauerunt, nec damnant, nec damnantibus communicant. Quæ cùm ita sint, aut illa vtique fuit, sicut verè fuit, & est, eritque Catholica Ecclesia, quæ tria Capitula nec damnauit, nec damnat, nec istis scelestissimis damnatoribus, eorúmque communicatoribus nisi sub merita satisfactione communicat : & isti proculdubio hæretici, qui nouiter admiserunt, quod in Ecclesia quæ eos regenerauit non acceperunt : aut si illa, quod audire sacrilegum est, non fuit catholica Ecclesia, isti simili modo remotis ambagibus hæretici sunt, quia, vt dictum est, ipsa eos Ecclesia baptizauit, quæ Capitula ista numquam damnauit. Quas ob res vtrolibet obiecto respondeant, hæretici conuincantur necesse est. Si autem, quod verum est, nihil nocuisse eadem Capitula per centum & ampliùs, vt prædictum est, annos catholicæ Ecclesiæ dixerint ; multò magis magísque se reos intelligant inexcusabiliter : animaduertant quantum mali contra eius decreta commiserint damnando quod illa non damnauit : cognoscant quid egerint, & sentiant se ab ea præcisos, cuius decreta quantum in ipsis est conuellentes, hæreticorum se cateruis fauendo eorum votis pertinaciter aggregarunt. Siquidem ab Acephalis hæreticis, id est Semi-Eutychianis, exquisita & elicita capitulorum damnatio : & Vigilij atque Pelagij Romanorum præuaricatorum, & Primasij Byzaceni præcipui doctoris Acephalorum, edita contra Ecclesiam scripta protestantur. Quæ cùm ita sint, quomodò iam & illud eis poterit constare, quod dicunt vnam se cum non damnantibus fidem tenere? Cùm

nos in vno Domino noſtro IESV Chriſto Dei & hominis Filio, duarum naturarum proprietatem in vnitate perſonæ confiteamur, quod Catholica ſemper cuſtodit & docet Eccleſia. Iſti autem parendo Acephalis, & in ſcripto dicentes: Anathematizamus impiam Epiſtolam Ibæ, quam ad „ Marini Perſam ſcripſit, cum his qui vindicant eam, & re- „ ctam eſſe dicunt, vel partem eius: omnem procul dubio „ anathematizaſſe probantur Eccleſiam, quæ eam vindicauit & vindicat, rectamque eſſe dixit, & dicit: vtpote quæ hoc de Incarnatione Chriſti, in qua ſalutis noſtræ ſacramentum conſiſtit, confitetur quod eadem per omnia continet epiſtola. Verba quippe eiuſdem epiſtolæ vbi ſanitas Catholicæ confeſſionis, poſt alia ſic ſe habent: Eccleſia autem ſic dicit; „ Duæ naturæ, vna virtus, vna perſona, quod eſt vnus Filius „ Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Quapropter ſi hæc duarum naturarum Domini noſtri IESV Chriſti in vnitate perſonæ confeſſio, vt iſti dixerunt, impia eſt, & ſine Deo, dicant ipſi nouiter quid ſit pium rectæque Chriſtianorum fidei conueniens. Profectò ergo, ſicut veritas eos ex operibus & ſcriptis eorum redarguens fateri cogit, aut vnam in Chriſto naturam, ſicut Eutychiani vel Acephali, quorum votis ceſſerunt, & ab Eccleſia receſſerunt, dicunt, aut nullam: quod quàm ſit impium & blaſphemum, atque à Catholica veritate alienum, quiſquis ſana eſt prædìtus mente, abſque dubitatione cognoſcet.

Nunc deinde illud pertractemus, quod dicunt verbis, vno ſe ſymbolo baptizare, vtrum rebus & effectibus verum eis eſſe conſtet. Quod vt liquidò clareat, ipſius ſymboli primitus conſideranda eſt atque penſanda vis magnitudóque veritatis: quoniam niſi præceſſerit per quod creditur, virtus munúſque credulitatis; quod ſubſequitur nequaquam conceditur, ſicut ſcriptum eſt: *Niſi credideritis, non intelligetis.* (*Iſaiæ. 7. 9. iuxta 70.*) Symbolum itaque collatio ſiue pactum quod fit homini cum Deo, Patres noſtri Catholici doctores interpretari docuerunt. Quoniam ergo pactum cum Deo fecimus, & ſic in vno ſanctæ Trinitatis nomine baptizati ſumus: Si quis vnum ïota, vel vnum apicem ex pacto quod cum Deo inijt diſſoluerit, ſine dubio fidem, quâ Deo credidit, & ipſum Deum cui credi-

dit, perdidisse conuincitur. Qui autem sint qui hoc violauerint pactum mox videbimus, cùm ipsius symboli verba, non quidem in ordinem prolixitatis vitandæ gratia; sed admodum delibando posuerimus. Principium itaque symboli hoc est. *Credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem; & in vnum Dominum* IESVM *Christum filium eius natum ex Spiritu-sancto, &* MARIA *Virgine, qui sub Pontio Pilato crucifixus est & sepultus: tertia die surrexit à mortuis; ascendit in cælum, sedet ad dexteram Patris, vnde venturus est iudicare viuos & mortuos*, & reliqua. En certè in hoc nunc omnis consistit quæstio, de viuorum mortuorúmque iudicio: quod contra nullam aliquando hæresim, vt illud de æqualitate Patris & Filij in Nicæno Concilio contra Arrium, vel de omnipotentia Spiritus-sancti in Constantinopolitano contra Macedonium in Symbolo est additum, à nulla vnquam hæresi, nisi ab hac nouissimis temporibus velut ex compacta omnium hæreticorum fæce exorta, violatum est; per damnationem scilicet viuorum mortuorúmque quam sic in scripto protulerunt, dicentes inter alia: Si quis defendit impium Theodorum & impia eius conscripta, sed non anathematizat eum & impia eius conscripta, & omnes qui suscipiunt vel defendunt eum; & dicunt orthodoxa eum exposuisse: & qui scripserunt pro eo; & eadem illi sapuerunt, vel scribunt pro eo, vel impijs eius conscriptis, & eos qui similia illi sapiunt, vel aliquando sapuerunt, talis anathema sit. Si quis defendit impia Theodoreti scripta, sed non anathematizat ea, & eos qui similia eius sapuerunt, vel sapiunt, talis anathema sit. Si quis defendit impiam Epistolam quam dicitur Ibas ad Marim Persam hæreticum scripsisse, sed non anathematizat eam & defensores eius, & eos qui dicunt eam rectam esse, vel partem eius, & eos qui scripserunt, vel qui scribunt pro ea, vel pro impietate quæ in ea continetur, & præsumunt eam defendere, talis anathema sit. Qua blasphema sententia & illos mortuos, quos in corpore constitutos nemo damnauit, nec hæreticam eorum doctrinam quisquam iudicauit, immò verò sicut euidentissimis documentis probari potest, orthodoxam Synodica Patrum pronuntiauit authoritas, & deuota hactenus conseruauit, conseruatque posteritas, & ipsos Patres qui

eos dictáque eorum laudauerunt, & nos viuentes pari cum eis anathemate quantum in ipsis est, inuoluerunt. Vbi est ergo quod Christiani videri volunt, aut dici, symbolíque se custodire fidem inani multiloquio iactitant, qui iudicium sibi quod soli Filio Pater dedit, superba satis nimiúmque dolenda temeritatis audacia vsurpauerunt, cùm per huiusmodi præsumptionem etiam diaboli supergredi probentur insaniam? Si quidem ille superbissimo cordis appetitu dixit: *Ero similis*
Isai. 14. 14. *Altissimo.* Hi autem præueniendo iudicium Dei, & opere mortifero damnationem mortuorum viuorúmque non sibi consentientium perpetrando, non iam æquales aut similes sicut ille adhuc de futuro dixit, *Ero*, sed superiores esse suo Domino quantùm ad eorum attinet intentionem, constituerunt. Et non erubescunt miseri ore sacrilego atque impudenti procacitate dicere, se vnam cum non damnantibus fidem tenere? Quasi verò non & dæmones credant & contremiscant, sed operationem non nisi erroris, quam & istæ nouitiæ pestes exercent, habere noscuntur ipsi errantes, & alios in errorem mittentes. Neque tantummodò verbis mendacibus in errorem traducentes, sed violentis insuper persecutionibus ad consentiendum sibi vel communicandum quos potuerint pertrahendo cogentes. Et non intendunt infelices neque animaduertunt, quòd non eos iuuet, immò & satis grauet, dictis polliceri nosse Deum, factis autem negare? Quoniam reuera si veraciter confessi, siue alij pro eis cùm baptizarentur professi sunt, credere se in Deum Patrem omnipotentem, & in IESVM Christum Filium eius, & in Spiritum-sanctum, quod symboli tenet authoritas, veraciter quoque credere debuerunt, & patienter expectare eumdem Filium Dei & hominis IESVM Christum Dominum nostrum tempore præfinito venturum de cælis ad iudicandum viuos & mortuos, & non ipsi nunc impia vehementer atrocitate, & viuentes nos, & mortuos olim Catholicos Pontifices non solùm iudicare, verùm etiam quasi perpetuæ sententiæ anathemate condemnare: sed forsitan pro sua sanctitate & mirabilium operum efficacia, vtpote Iudices viuorum & mortuorum, à semetipsis, quin immò à patre suo Diabolo constituti hos ipsos mortuos, quos damnauerunt resuscitasse se

dicunt, & sic audita eorum causa sicut Dominus in Euangelio dicit: *Ego sicut audio iudico*, iudicij sententiam aduersus eos protulerunt. Quærimus ergo ab eis quando rediuiuos eorum cineres collegerint, eosque resuscitauerint, aut vbi ad iudicandum sederint. Nempe in valle Iosaphat iudicaturus est Dominus omnes gentes, quamuis & alium habeat intellectum. Numquid tamen Vallis Iosaphat Constantinopolis, vbi hoc inchoatum sacrilegium? Numquid Vallis Iosaphat cæteræ vrbes & ciuitates quæ nefandum in damnatione viuorum & mortuorum prolatum subscripsere susceperéque decretum? Dicant etiam & ostendant vbi damnatos suos constituerunt, vt à nullo non damnante, nisi tantùm à damnatoribus sciatur, an ipsis solis aditus reseratus est inferorum locus? Dicant deinde nobis viuentibus quos cum pridem mortuis damnauerunt, quando hos mori fecerint, protinúsque resuscitauerint, sicut in illo, vel ante illud Domini iudicium erga hos quos in carne viuentes eius aduentus inuenerit, futurum Catholica confitetur Ecclesia. Quod si hæc & alia, quæ tempore soli Deo cognito ventura credimus, facere nequiuerunt, quæ dementia corda eorum inuasit, oculósque eorum fumosa sua vanitas, velut densarum palpabiliúmque tenebrarum opaca nox obcœcauit, vt non viderent, nec perseueranter tenerent, quod in symbolo quando baptizati sunt, acceperunt? Sed pro suo libitu, modò muneribus corrupti, modò honoribus & ambitionibus inlecti, modò etiam peregrinæ, siue potiùs serpentinæ versutiæ doctrina circumducti, ventóque superbiæ afflati & inflati contra Deum superbiæ cristas erexerunt, præripiendo iudicium eius, nouúmque errorem per damnationem viuorum ac mortuorum condendo, & veterem restaurando, cum & Acephalorum fautores consortésque effecti sunt, & cæteris hæreticis dextras dederunt, vt liceat eis quoties libuerit, & quomodò libuerit, Orthodoxorum Pontificum decreta rescindere vel damnare. Neque enim, vt ignorantes quidam dicunt Trium Capitulorum geritur causa, sed omnium Pontificum, qui ab Apostolis, Apostolorúmque successoribus vsque ad Synodum Calchedonensem, in qua eadem capitula Orthodoxa sunt iudicata, ac deinceps ad nostra vsque tempora in vna

Ioan. 5. 30.

eadémque defensione atque communione perdurantes, Catholici ex hac vita emigrarunt, perpetrata doletur damnatio. Quod euidentissimis documentis & veridicis rationibus paternarum traditionum hîc latiùs ostendere possemus, si castigata sineret breuitas.

Quibus diligenter consideratis atque libratis iudicet quisquis iudicium Dei metuit, quisquis Dei Filium tempore opportuno in forma serui, quam pro nobis suscepit, venturum credit, & confitetur iudicem manifestum, quem credendo didicit in plenitudine temporis venisse occultum, si hi tales qui superbiores & excellentiores audacia diabolo, Antichristo quoque existunt deteriores, Christiano saltem nomine censendi, & non potiùs Antichristi ministri appellandi, modísque omnibus sint fugiendi. Quæ cùm ita sint, quomodò iam eis poterit constare quod credere se dicunt in Deum Patrem, & in Filium eius, quod præcedit in symbolo, cùm non eis constet quod illic subsequitur de vno eodémque Christo specialiter dictum, *qui venturus est iudicare viuos & mortuos*. Quoniam isti, sicut superiùs dictum, ostensumque est, & in mortuis olim & in viuentibus nobis, damnationis suæ iacula vibrauerunt.

Sed his præmissis aliud adhuc videamus. Si enim mortuos quos damnauerunt prauè docuisse, & hæretico sensu libros conscripsisse dicunt, quærimus ab eis, vtrum cum viuerent admoniti sint iuxta morem Catholicæ obseruantiæ ac disciplinæ, vt sanum rectúmque saperent, pertinaciter restiterint, conuictíque de errore suo, vel in aliquo Concilio accersiti, vt Arius in Nicæno, Macedonius in Constantinopolitano, Nestorius in Ephesino primo, Eutiches atque Dioscorus in Calchedonensi, condemnati fuerint, necne. Si factum dixerint, mox ferri synodalia gesta flagitauerimus, sicut horum proferuntur, vbi condemnatus eorum error, vbi prolata aduersus eos sententia doceatur. Si ostenderint; rursus quærimus quomodo per centum & amplius annorum seriem vniuersam Catholicam latuerint Ecclesiam, cùm & humanæ leges triginta annis humanas adimant quæstiones, & Dominus noster IESVS CHRISTVS Apostolis suis potestatem ligandi atque soluendi tantummodò quæ super

terram

terram sunt, diuinam dederit legem. Aut vbi putamus eadem delituerint gesta, vt nuper ad damnantium solummodò, non etiam ad non damnantium notitiam peruenire potuissent? Si autem quod magis verum certúmque est, proferre aliquid tale antiquitus gestum nequeunt, quia in veritate quod proferant non habent: Nos è contra proferimus Synodicas Epistolas Antiocheni Concilij in defensionem Theodori, dictorúmque eius, qui ab istis nouo iam hæresis nomine criminéque cauteriatis, id est, Necrodioctis, siue Porcianistis damnatus est. Congregatæ deinde sanctæ Calchedonensis Synodi, cuius authoritati nullus nisi hæreticus contradicit, gesta demonstramus, vbi non solùm Beati Theodori laudes susceptæ & recitatæ, & cum admirabili gloria prædicatæ sunt: verùm etiam Epistola venerabilis Ibæ, quæ ab istis vt impia condemnata est, orthodoxa illic pronuntiata docetur atque laudata. Theodoreti quoque doctrinam dudum, & à principio orthodoxæ fidei concinere in eadem synodo acclamatum, & digni vtrique, hoc est Theodoretus & Iba, Episcopatu iudicati sunt, & gubernare sicut pridem Ecclesias sibi creditas ordinati.

Quibus præostensis proponimus istis Capitulorum nostrísque damnatoribus, eorúmque communicatoribus, quid de eodem magno Calchedonensi Concilio sentiant, vtrum Catholicum eum dicant, an non? Si dixerint, Catholicum est, respondemus, Vos ergo proculdubio hæretici estis. Quoniam vel quod, vel quos illi Patres ibidem præsidentes laudauerunt, & Catholicæ fidei conuenire pronuntiauerunt, vos vt hæreticos & impios condemnastis: vnde conficitur, velitis nolitis, sicut consequentia exigit rationis, vt illos quos damnauerunt hæreticos, id est Nestorium, Eutichen, atque Dioscorum, vos eos Orthodoxos etsi non verbis pro hominum forsitan timore, operibus certè & effrænatis persecutionibus, ex Catholicorum Pontificum depulsionibus, & hæreticorum subrogationibus, * scriptóque in Catholicos prolatis, damnationibus pronuntiatis atque prædicatis. Denique in vna eadémque Calchedonensi Synodo inter alia hæc quoque definita consistit causa, approbatio scilicet trium, & damnatio trium. Ecce enim adstant quodammodo ex vna

* scriptisque.

parte eiusdem Concilij Theodorus, quamuis iam defunctus, sed in Synodicis Epistolis eius laudes continentibus, ibidémque relictis & approbatis, viuens Theodoretus quoque & Iba laudati & orthodoxi pronuntiati. Et ex alia nihilominus parte Nestorius in Epheso quidem primo damnatus, sed iterato damnationis vinculò Calchedone illigatus. Eutyches etiam atque Dioscorus illic similiter vt hæretici condemnati. Quid dicitis? Nunquid non ita est? Nunquid quantolibet callo duritiæ frons vestra solitis mendacijs obducta sit, negare poteritis ita esse? Quod si & negare præ confusione vestra duplici volueritis; ecce adsunt gesta Calchedonensis Concilij, ecce adsistunt sexcenti & triginta Pontifices illic congregati, vociferant nimirum per eam, & dicunt: Nos laudes Theodori in pace & communione Catholicæ Ecclesiæ defuncti relectas cætui nostro suscepimus, & approbauimus. Nos verò venerabiles Theodoretum & Ibam orthodoxos pronunciauimus, atque in definitionem Catholicæ fidei nobiscum subscripsisse veraciter nouimus. Epistolam quam venerabilis Iba Mari Persæ scripsit, relectam à nobis orthodoxam esse iudicauimus, & iudicium nostrum concorditer subscribendo firmauimus. Nos Nestorium ante quidem damnatum iterata damnatione cum Eutyche atque Dioscoro, sancto nobis Spiritu præsidente prostrauimus: qui iudicium nostrum violare nitetur, hæreticus est: qui decreta nostra in aliquo conuellere pertentat, alienus à Catholica fide, alienus à Christiano nomine est. Qui enim hos quos Catholicos pronuntiantes laudauimus, damnat illos; è contrario quos, vt hæreticos condemnauimus, * laudet, & ideò hæreticus est. (* laudat.) Quisquis bene à nobis definitis non acquiescit: quisquis legitimo & Catholico ordine determinatis superbus resultat. Hæc audientes quid rogamus dicturi estis tot præclaris Põtificibus vel vniuersæ per totum mundum diffusæ Catholicæ Ecclesiæ, quæ eorum statuta deuotè semper custodiuit, hactenúsque in suis reliquijs vbique propagatis custodit; nisi fortè verum dicere volueritis: & quomodò futura erat hæresis Necrodioctarum siue Porcianistarum? Si autem dixerint; hæreticum est Calchedonense Concilium, non est iam necessarium contra eos nouiter decertare, nisi vt habeantur ab vniuersis in veri-

tate Catholicis, ſicut ille qui à Domino in Euangelio interrogatus quod ei nomen eſſet, reſpondit: *Legio, quia multi ſumus.* Quoniam reuera qui ſanctæ & magnæ Calchedonenſis Synodi authoritati contradicere in aliquo præſumit, aut pertentat, & Arianus eſt, & Macedonianus, & Neſtorianus, & Eutichianus, & Acephalus, vel quicquid ex varijs impietatis hæreticæ germinibus deriuari, eiſque coaptari poterit, contra quas vtriuſque peſtes ipſius Synodi vigilauit intentio, vt & præteritos hæreticos iterata damnatione percelleret, & præſentes anathematizaret, & futuros præſago Dei Spiritu damnationis vinculis cum eorum ſequacibus, modóque quolibet participibus innecteret.

Iam porrò de hoc quod dicunt eodem ritu lectionum ſolemnia, vel ſacrificij ordinem celebrare, poſſemus breuiter reſpondere, quoniam præciſis, ſicut docuimus, ab vnitate Catholica nihil proſit diuini nominis verbis fictis facta inuocatio, nec vſurpata, & ab Eccleſia tracta celebratio, cùm & Diabolus Dominum tentans ſcripturarum protulerit teſtimonia, ſed vnde deſtrueretur, non vnde muniretur: ipſæque ſanctæ ſcripturæ non in legendo, ſed in intelligendo conſiſtant, & diuerſi hæretici quod bene & ſalubriter in Catholica acceperant, præciſi iam perniciosè & lethaliter retinuerunt. Poſſemus & illud de ſacrificio dicere quod initio mundi Dominus ad Cain dixit; *Si rectè offeras, rectè autem non diuidas, peccaſti.* Sed & illud quod præuaricatoribus, pactúmque Dei violantibus Sacerdotibus idem Dominus per Prophetam dicit: *Cùm multiplicaueritis preces veſtras, auertam faciem meam à vobis. Et cùm obtuleritis ſacrificium mihi, non ſuſcipiam illud de manibus veſtris, nec placabor vobis, quoniam iniqui ſunt cœtus veſtri.* Multáque ſimilia quæ commemorare longum eſt. Sed opportunum iudicauimus etiam glorioſiſſimi Martyris & Epiſcopi Cypriani, vel vnum aut duo contra eos pro ſimili cauſa ſcripta proferre teſtimonia, quia diligenter cordis oculis conſiderata atque perſpecta animaduertet quiſquis corde intelligens eſt, ſi vltrà nouorum hæreticorum ſacrificia appetere debeat. Hic namque in Epiſtola pro ſancto Cornelio ſimiliter martyre & Epiſcopo vrbis Romæ, quem Nouatianus hæreticus expulerat, & ſe loco ejus, ſicut & nunc à

„ nouellis hæreticis factum est, subrogauerat, ad Magnum
„ scripta post alia dicit: Si autem grex vnus est, quomodò
„ potest gregi adnumerari qui in numero gregis non est?
„ Aut pastor haberi quomodò potest, qui manente vero pa-
„ store, & in Ecclesia Domini ordinatè succedente ac præ-
„ sidente, nemini ipse succedens & à seipso incipiens, alienus
„ fit & prophanus, Dominicæ pacis ac diuinæ vnitatis inimi-
„ cus, non habitans in domo Dei, id est in Ecclesia Dei, in
„ qua non nisi concordes atque vnanimes habitant? Deni-
„ que quàm sit inseparabile vnitatis sacramentum, & quàm
„ sine spe sint, & perditionem sibi maximam de indignatio-
„ ne Dei adquirant qui schisma faciunt, & relicto Episcopo
„ alium sibi Pseudo-episcopum constituunt. Quod si aliquis
„ illud opponit, vt dicat eamdem Nouatianum legem tene-
„ re, quam Catholica Ecclesia tenet, & eodem Symbolo
„ quo & nos baptizare, eumdem nosse Deum Patrem, eum-
„ dem Filium Christum, eumdem Spiritum-sanctum; sciat
„ qui hoc opponendum putat, hoc adiuuare tales non posse.
„ Nam & Chore, & Dathan, & Abiron, cum Sacerdote
„ Aaron & Moyse eumdem Deum nouerant, pari Lege &
„ Religione viuentes, vnum & verum Deum qui colendus at-
„ que inuocandus fuerat inuocabant: tamen quia loci sui mi-
„ nisterium trangressi contra Aaron Sacerdotem, qui Sacerdo-
„ tium legitimum dignatione Dei atque ordinatione percepe-
„ rat, sacrificandi sibi licentiam vindicauerunt, diuinitus per-
„ cussi pœnas statim pro illicitis conatibus rependerunt, nec
„ potuerunt rata esse & proficere sacrificia irreligiosè & illicitè
„ contra ius diuinæ dispositionis oblata. Quare qui Nouatia-
„ no, siue cæteris huiusmodi patrocinantur, frustrà conten-
„ dunt. Atque vt magis intelligi posset contra huiusmodi au-
„ daciam, quæ sit censura diuina, inuenimus in tali facinore
„ non solùm duces & authores, sed & participes pœnis desti-
„ nari, nisi se à communione malorum separauerint, præci-
„ piente per Moysem Domino, & dicente: *Separamini à taber-
naculis hominum istorum durissimorum; & nolite tangere ab om-
nibus quæ sunt eis, ne simul pereatis in peccatis eorum.* Et quod
„ comminatus per Moysem Dominus fuerat, impleuit: vt
„ quisquis se à Core, & Dathan, & Abiron non separasset,

pœnas statim pro impia communione persolueret. Quo exemplo ostenditur & probatur, obnoxios omnes & culpæ & pœnæ qui se schismaticis contra Præpositos & Sacerdotes Dei irreligiosa temeritate miscuerint, sicut etiam per Oseam Prophetam Spiritus-sanctus contestatur, & dicit : *Sacrificia eorum tanquam panis luctus, omnes qui manducant ea, contaminabuntur* : docens scilicet & ostendens omnes omninò cum authoribus supplicio coniungi qui fuerint eorum peccato contaminati. Quid hoc testimonio euidentius? Quid lucidius? Quid dici veracius potest? Ecce enim omnes omninò pari reatu, paríque pœna constrictos docet, quotquot fuerint malorum communione polluti. Quid ergo est, quod quidam quasi ex se curantes dicunt; ipse scit Episcopus meus si damnauit quempiam, talibus comminetur, dicens : *Tu autem odisti disciplinam, & abiecisti sermones meos retrò. Si videbas furem currebas ei, & cum adulteris portionem tuam ponebas.* Et infra manifestat & comprobat Paulus Apostolus morte dignos esse, & ad pœnam venire non tantùm illos qui malè faciunt, sed etiam eos qui talia agentibus consentiunt, qui cum malis & peccatoribus, & pœnitentiam non agentibus illicita communicatione miscentur, nocentium contactibus polluuntur, & dum iunguntur in culpa, sic nec in pœna separantur.

At isti : sed non consentimus, inquiunt, damnationi mortuorum. O intolerabile malum! O inauditum opprobrium, non consentire quasi verbis, damnationi dicunt, & consentiunt operibus, quod deterius est, execrabili communioni, cùm magis cumulatior maneat pœna eis qui & non ignorant veritatem, & tamen communicant veritatis inimicis. Si enim hæresim fecerunt, sicut docuimus, hi, quibus communicatis damnando viuos & mortuos, si ad hæreticos exierunt, faciendo quod Acephali voluerunt : hæretici profectò vtrisque admissis remanserunt. Quomodò ergo qui hæreticis communicant, hæresis crimine teneri negabuntur? aut qua fronte Catholicæ communicare sibi videntur? An quia manufactas Ecclesias palatino fulsi suffragio depulsis Catholicis peruaserunt? Ideò vos fidem Catholicam, pacémque Christianam in parietibus esse arbitramini. Si hoc opinamini, au-

dite quod etiam Sanctus Hilarius Episcopus Confessor & Doctor egregius quibusdam Episcopis tempore Constantij Imperatoris, quo sic Ariani sub nomine Pacis & Regis persuaserant vniuersas penè totius orbis locales Ecclesias, sicut nunc Eutichiani siue Acephali, de hac re scribat, post alia dicens: Oro vos Episcopi qui hoc esse vos creditis, quibus-
„ nam suffragijs ad prædicandum Euangelium Apostoli vsi
„ sunt? quibus adiuti potestatibus Christum prædicauerunt,
„ gentésque ferè omnes ex Idolis ad Dominum transtulerunt?
„ Anne aliquam sibi assumebant è palatio dignitatem? Et in-
„ fra: Vnum moneo, inquit, cauete Anti-christum; malè
„ enim vos parietum amor cepit, malè Ecclesiam Dei in tectis
„ ædificiisque veneramini; malè sub his pacis nomen ingeri-
„ tis. Anne ambiguum est in his Anti-christum esse sessurum?
„ montes mihi & syluæ, & lacus, & carceres, & voragines
„ sunt tutiores. In his enim Prophetæ erant manentes, & spiritu Dei prophetabant. Hæc interim pro breuitate prolata sufficiant testimonia: quoniam si ampliùs coaceruare, vel ratiocinari vellemus, legentium forsitan memoriam oneraremus.

Nunc iam illud quoque breuiter commemorare debemus quod ex Beati Augustini opusculis contra Donatistas scriptis obijciunt, dicentes: dixit S. Augustinus; Bona est pax,
„ habete pacem: bona est vnitas, diligite vnitatem, non scin-
„ datur vnitas. Sed hæc & talia egregij Doctoris testimonia, quantum eos supplodant, nos verò stabiliant, nequaquam perspiciunt. Si enim isti qui hæc contra se potiùs opponunt nolebant scindere vnitatem; si nolebant bellum inferre Catholicæ Ecclesiæ, per quod pax violaretur, quòd in ea inuenerunt, hoc vtique seruare & viriliter custodire, sicut supra ostensum est, debuerunt. Quòd autem in illa, aut ab illa non acceperunt, tanquam verè noxium & lethale fugere, cauerèque debuerunt. Nam habenda est pax secundum Apostolicam doctrinam cum omnibus si fieri potest hominibus, non tamen cum omnibus tenenda. Si quidem longè aliud sit habere aliquid, aliud tenere. Nō solùm igitur cū Schismaticis & Hæreticis, sed etiam cum Iudæis carnalibus, atque Paganis habenda est pax. Sed illa profectò pax, per quam eos exopta-

mus & cupimus Deo acquirere, & veritati vnitatíque sociare Catholicæ : propter quod etiam vt conuertantur secundum mandatum Dei pro eis oramus : non sic tenenda vt ad illos nos exeamus, & quod illi sunt, hoc nos quoque efficiamur. Denique quod B. Augustinus dicebat, & suadebat Donatistis ; habere pacem, diligere vnitatem, egregiè satis & salubriter dicebat. Ipsos enim cupiebat, quemadmodum & hos istos, damnato errore suo ad Catholicam redire, sicut in multis Opusculis contra eorum schisma scriptis luculentissimè edocet. Non vt ipse, aut quisquam Orthodoxorum relictâ, quod absit, Catholicâ, errori eorum communione sacrilega misceretur. Hoc & nos istis cum magna pace dicimus : Damnate errorem quem induxistis, auferte damnationis malum quod intulistis, per quod & hæretici facti, & hæreticorum fautores extitistis, & nobiscum pacem habentes, & sicut pridem tenentes, vniuersos hæreticos confudistis, & Catholicæ vos vnitati reddidistis. Quisquis itaque hæc legis, eloquium noli quærere, sed res, pondúsque veritatis diligenter intuere. Et si præuaricatorum communione pollutus non es, ora Deum, vt perseueres. Si verò aut ignoranter aut violenter lapsus es, reparare ad Catholicam veritatem recurrendo festina, communionem eius resumendo: omnibus si quidem pœnitentibus promissa est venia : Nemo desperatione frangatur. Nullus serpentinis deceptionibus vlteriùs irretiatur : quoniam sicut transgressoribus, & impœnitenti corde permanentibus sempiternum cum Diabolo præparatum est supplicium ; sic à Domino Deo pactum eius conseruantibus, & fidei Catholicæ fundamenta custodientibus, nouitatésque prophanas deuitantibus, æternum & sine fine reseruatum est præmium gloriosum.

IVSTI *Episcopi Orgelitani Ad* SIRGAM *Papam.*

Ann. Chr. 535.

II.

DOmino meo verè pijssimo, & præcipuè Dei gratia copioso, sempérque in Christo Beato, Domino Syrgæ Papæ ; IVSTVS Episcopus.

Sciens te tam solerti studio pro refrigerijs pauperum labo- Mittit cõ-

mentarium in Cantica Canticorũ à se editum.

rasse, vt illis temporariam consolationem, tibíque adquisieris æternam mercedem, & iam satis te dijudicans totum ad Dei eloquia, ex quibus nunquam fuisti vacuus, pro animæ cultura conuerteris; quoddam tibi in corporali specie spiritale exenium dirigere procuraui: quod si tibi Christus non ex nostro merito, sed ex suo munere fecerit esse gratissimum, forsitan proueniet, & in diebus ieiunij quodammodò refectus ad mensam venies, & antequam cibum accipias quiddam prægustasse persenties. Nec hoc dicens transmissionis huius meritum, priusquàm approbes, arroganter insinuare studeo; sed intercedente charitate, in qua te totum possideo, ita de tuo tanquam de meo animo præsumens, tibi acceptum fore absque vlla ambiguitate confido. Igitur in Christo IESV germanum cordis mei esse non nesciens Libellum de tractatu Libri Canonici, qui *Cantici Canticorum* præscribitur, quem nuper Christo inluminante edidimus, tibi primùm censui offerendum. In quo non nostra potiùs, sed ea quæ tua sunt, quia sic diligitis, te suscepisse cognoscas: Quem precor vt cum ea sollicitudine, quâ in Christo viges, sæpe recenseas. Vt si quid illic corrigendum persenseris, integra libertate commoneas. Et sic cæteris in Christo fratribus relegendum, vel si fortasse placuerit offeras transcribendum. Itaque quia sic accidit, vt membranis desistentibus, minutioribus litteris eamdem scripturam, in paribus quaternionibus susciperent, nec studiosè fabrefactis lateralibus ambiretur; Si memoratam rem alicuius meriti esse censueris, quia hoc ipsum, vt præfatus sum, donante Domino tuum est, vt diligentiori studio transcriptum vtiliùs coaptetur quantociùs studebis. Quod Opus si laude dignum processerit, te auctorem referam Christo; si verò reprehensioni patuerit, quia vtriusque est; statim assumam socium temetipsum, quia decori sic te condecet hæc quæ Deus contulit coaptari, vt non de negligentia vituperium, sed de industria charitatis suscipias fructum: Vt fratres nostri qui præcessorum patrum tractatibus epulantur, etiã his neotericis quæ eis ex charitate offerimus; non pro nostro merito, sed pro Dei dono, & sua beneuolentia vesci quodammodò delectentur: Aue nunc in Christo pijssime, nostrámque pusillitatem sanctis orationibus in Domino foue.

S. ANSELMI

S. ANSELMI.

Ad B. LANFRANCVM *Cantuar. Archiepiscopum.*

Ann. Chr. 1088.

III. REuerendo & amando suo Domino, & Patri, & Doctori, Cantuariæ Archiepiscopo, Anglorum Primati, Matri Ecclesiæ Catholicæ, fidei vtilitatísque merito multùm amplectendo LANFRANCO, frater ANSELMVS Beccensis, vitâ peccator, habitu Monachus.

Opus suum quod Monologium inscribitur corrigendū vel approbādū mittit Lanfranco.

Quoniam agenda sunt omnia consilio, sed non omni consilio, sicut scriptum est: *Omnia fac cum consilio;* Et, *Consiliarius sit tibi vnus de mille*: vnum quem scitis non de mille, sed de omnibus mortalibus elegi, quem præ omnibus haberem Consultorem in dubiis, Doctorem in ignoratis, in excessibus Correctorem, in rectè actis Approbatorem. Quo quamuis secundum votum vti non possim, decreui tamen vti quantum possum. Quamuis enim valdè multi sint præter prudentiam vestram, de quorum multùm proficere imperitus possim peritiâ, & quorum subiacere censuræ mea me cogat imperitia, nullum tamen eorum noui cuius me doctrinæ iudicióue tam confidenter, támque libenter, quàm vestro subiciam; & qui mihi tam paterno affectu se, si res indiget, exhibeat, aut, si res exigit, congaudeat. Quare quoniam quicquid de paterno vestro mihi pectore impenditur, & sapientiâ est exquisitum, & auctoritate roboratum, & dilectione conditum, cùm aliquid inde haurio, id me sua & dulcedine delectat & securitate satiat. Sed quoniam hæc ipsa scienti loquor, his omissis, cur eorum meminerim expediam. Quidam fratres serui vestri, & conserui mei, me sæpe multúmque rogantes tandem coëgerunt, vt adquiescerem illis quædam scribere, sicut in eiusdem scripturæ præfatiuncula considerare poteritis. De quo Opusculo hoc præter spem euenit, vt non solùm illi quibus instantibus editum est; sed & plures alij illud velint non solùm legere, sed etiam transcribere. Dubitans igitur vtrùm illud volentibus denegare debeam, aut concede-

re, ne me aut inuidum putantes oderint, aut stultum agnoscentes derideant, ad singularem meum recurro Consiliarium, & scripturam ipsam examinandam vestro mitto iudicio, vt eius auctoritate aut inepta à conspectu prohibeatur, aut correcta volentibus præbeatur.

circa Ann. Chr. 1093.

RAIMVNDI *Gallæciæ* & HENRICI *Portugalliæ Comitum* HVGONI *Abbati Cluniacensi.*

IV. DOmino atque Reuerētissimo Cluniacēsi Abbati HVGONI, omníque Beati Petri Congregationi, RAYMVNDVS Comes eiúsque filius, & HENRICVS Comes eius familiaris, cum dilectione salutem in Christo. Sciatis, Carissime Pater, quòd postquàm vestrum vidimus legatum pro Dei omnipotentis atque Beati Petri Apostoli timore vestræque dignitatis reuerentia quod nobis mandastis in manu Domni Dalmatij Geret fecimus.

Mittūt exēplar fœderis amicitiæ inter se initæ, & pactorum de partienda successione soceri sui Alphonsi Castellæ ac Legionis Regis.

In nomine Patris & Filij & Spiritus-sancti. Pignus integræ dilectionis, quo coniuncti sunt in amore RAYMVNDVS Comes, Comésque HENRICVS, & hoc iuramento.

Ego quidem HENRICVS absque vlla diuortij falsitate tibi Comiti RAYMVNDO membrorum tuorum sanitatem, tuæque vitæ integram dilectionem, tuíque carceris inuitam mihi occursionem iuro: Iuro etiam quòd post obitum Regis ILDEPHONSI tibi omni modo contra omnem hominem atque mulierem hanc totam terram Regis ILDEPHONSI defendere fideliter vt Domino singulari atque adquirere præparatus occurram. Iuro etiam si thesaurum Toleti priùs te habuero, duas partes tibi dabo, & tertiam mihi retinebo. Amen.

Et ego Comes RAYMVNDVS tibi Comiti HENRICO tuorum membrorum sanitatem, tuæque vitæ integram dilectionem, tuíque carceris inuitam mihi occursionem iuro. Iurò etiam quòd post mortem Regis ILDEPHONSI me tibi daturum Toletum terrámque totam subiacentem ei, totámque terram, quam obtines modò à me concessam, habeas tali pacto; vt sis inde meus homo, & de me eam habeas Domino; & postquam illas tibi dedero, dimittas mihi omnes terras

de Leon, & de Castella; & si aliquis mihi vel tibi obsistere voluerit, & iniuriam nobis fecerit, guerram simul in eum vel vnusquisque per se ineamus, vsquequo terram illam mihi vel tibi pacificè dimittat, & posteà tibi eam præbeam. Iuro etiam si thesaurum Toleti priùs te habuero, tertiam partem tibi dabo, & duas remanentes mihi seruabo.

Fiduciam quam Comes RAYMVNDVS *fecit in manum Domini* DALMATII *Geret.*

Si Ego Comes RAYMVNDVS non possum tibi Comiti HENRICO dare Toletum vt promisi, dabo tibi Gallæciam, tali pacto vt tu adiuues mihi adquirere totam terram de Leon, & de Castella: & postquam inde Dominus pacificè fuero, dabo tibi Gallæciam, vt postquam eam tibi dedero, dimittas mihi terras de Leon & de Castella. Igitur Deo iubente, sic quoque sancta Dei Ecclesia pijs orationibus interueniat, Amen.

VRBANI Papæ II.

Priuilegium pro Atrebatensi Ecclesia.

V. VRBANVS Episcopus seruus seruorum Dei, Dilecto in Christo Fratri LAMBERTO Atrebatensi Episcopo nostris manibus consecrato, eiúsque successoribus canonicè substituendis in perpetuum.

Liquet sanctorum Canonum institutis integram esse prouinciam & Metropolitanum proprium debere sortiri, quæ duodecim constat Episcopatibus. Secundam igitur Belgicam constat integritatem prouinciæ obtinere, quæ duodecim quondam scitur Episcopos habuisse, & Remensem Ecclesiam iure Metropolitanam haberi, quæ tot soleat Suffraganeis eminere. Cæterùm peccatis exigentibus accolarum cum irruentibus barbaris vrbes quædam detritæ sunt, duodecimus ille numerus imminutus est; inter quas Atrebatum nobilis quondam & populosa ciuitas, quæ per beatum REMIGIVM Episcopum Vedastum obtinuit, post nonnullorum Antistitum obitum Episcopalis cathedræ perdidit dignitatem; & per nonnulla tempora Cameracensi Episcopo subdita obediuit. Porrò no-

Restituendũ decernit Episcopum Atrebatensem.

ſtris temporibus ſupernæ miſerationis reſpectu prædicta ciuitas in eiuſmodi ſtatum reducta eſt, vt & populi frequentia & diuitiarum abundantia Cameracenſem ſuperet ciuitatem. Dignum igitur Spiritui-ſancto, & auctoritati Apoſtolicæ viſum eſt, vt Atrebatenſi Eccleſiæ Cardinalis reſtitueretur Antiſtes. Sanctum enim Sardicenſe Concilium ſtatuit non paſſim Epiſcopum ordinari, niſi aut in ciuitatibus quæ Epiſcopos habuerunt, aut quæ tam populoſæ ſunt, vt habere mereantur Epiſcopum. In ſecundo quoque Concilio Africano decernitur, vt illa diœceſis quæ aliquando habuit Epiſcopum, habeat proprium, & ſi accedente tempore, creſcente fide, Dei populus multiplicatus deſiderauerit habere proprium Rectorem, eius videlicet voluntate in cuius poteſtate eſt diœceſis conſtituta, habeat proprium Epiſcopum. Beatus quoque Gregorius in Sardinia apud Phauſianam oppidum ſecundum priſtinum modum reordinari præcepit Antiſtitem.

Electus & approbatus Lambertus.

Et nos ergo Atrebatenſis Eccleſiæ reſtitutioni, & Remenſis Metropolis redintegrationi, pro noſtri officij debito imminentes, Te, Frater Cariſſime LAMBERTE, Cleri plebiſque conſenſu electum vnanimi, beato Vedaſto, & ſanctis qui in vrbe ipſa quondam præſederunt pontificibus conſtituimus ſucceſſorem. Per præſentis itaque Priuilegij paginam legitimum perpetuum ſtatuimus, vt Atrebatenſis Eccleſia deinceps ſemper Cardinalem Epiſcopum ſortiatur. Quicquid autem prædictæ Eccleſiæ Beatus Remigius contulit, quicquid antiquis temporibus dum Epiſcopali dignitate polleret, eam poſſidere conſtiterit, ſaluis legalibus inſtitutis, & Romanæ Eccleſiæ Priuilegijs, ratum tibi ac tuis ſucceſſoribus ſancimus permanere. In quibus nominatim Archidiachonias duas, quarum vna Atrebatenſis; altera dicitur Obſtreuandenſis, præfatæ Eccleſiæ confirmamus, & illos omnino limites inter Atrebatenſem & Cameracenſem Eccleſias fore præcipimus, quos antiquitus fuiſſe vel ſcriptorum monimentis, vel territoriorum diremptione, vel certis aliquibus indiciis potuerit comprobari; vt annuente Deo Eccleſiarum pax nulla occaſione turbetur, & quæ pro fidelium ſalute ſtatuta ſunt, perenni tempore inconuulſa ſtabilitate perſiſtant. Sanè ſi quis in craſtinum Archiepiſcopus, aut Epiſcopus, Im-

Cardinalis Epiſcopus Attrebatenſis perpetuò ſtatuitur.

perator, aut Rex, Princeps, aut Dux; Comes, aut Vicecomes, Iudex, aut persona quælibet magna vel parua, huius nostri paginam sciens Priuilegij, contra eam temerè venire præsumpserit, secundò, tertióue commonitus, si non satisfactione congrua emendauerit, potestatis, honorísque sui dignitate careat, reúmque se diuino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratissimo Corpore & Sanguine Dei ac Domini Redemptoris nostri IESV Christi alienus fiat, atque in extremo examine districtæ vltioni subiaceat. Cunctis eidem loco iusta seruantibus sit pax Domini nostri IESV Christi; quatinus & hîc bonæ actionis fructum percipiant, & apud districtum Iudicem præmia æternæ pacis inueniant.

Scriptum per manum BONIHOMINIS Scriniarij sacri Palatij. Datum Romæ per manum IOANNIS sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis Diaconi, decimo Calendas Aprilis, Indictione secunda, Anno Dominicæ incarnationis millesimo nonagesimo tertio. Pontificatus autem Domini VRBANI secundi Papæ, septimo.

Recitatum autem est hoc Priuilegium, in Claromontensi Concilio ex præcepto Domini VRBANI Papæ secundi, cui ipse præsedit, & cum eo Cardinales Romani, Archiepiscopi XIII. Episcopi CC. & XXV. Abbates verò nonaginta & eo ampliùs, exceptis honestis & religiosis diuersarum Regionum & prouinciarum Clericis & laïcis, & intentè & sub magno silentio ab omni consessu Concilij auditum, collaudatum, & confirmatum est, IV. Calendas Decembris, Indictione quarta anno Dominicæ incarnationis M. XCV. Pontificatus autem Domini Vrbani secundi Papæ, octauo.

PROVINCIA II. BELGICA.

Ciuitas Remorum Metropolis.
Ciuitas Suessionum. Ciuitas Cadelaunorum.
Ciuitas Viromanduorum. Ciuitas Atrebatensium.
Ciuitas Cameracensium. Ciuitas Tornacensium.
Ciuitas Siluanectum. Ciuitas Beluacensium.
Ciuitas Ambianensium. Ciuitas Morinum.
Ciuitas Bononensium.

PASCHALIS II. Papæ.

Daymberto Archiepiscopo Senonensi.

Ann. Chr circ. 1101

VI. PASCHALIS Episcopus seruus seruorum Dei venerabili Fratri Daimberto Senonensi Archiepiscopo salutẽ & Apostolicam benedictionem. Venit ad nos cum tuo seu Suffraganeorum tuorum testimonio Parisiensis Ecclesiæ Electus per nuncios & per literas eiusdem Ecclesiæ preces afferens vt à nobis Dei gratiâ deberet in Episcopum consecrari. Nos personæ grauitatem videntes, morum maturitatem attendentes, infirmitati diutinæ compatientes, Ecclesiæ preces duximus audiendas. Saluo igitur in omnibus Senonensis Ecclesiæ iure & personæ tuæ reuerentiâ eum nostris tanquam B. Petri manibus largiente Domino consecrauimus. Ipsum itaque ad dilectionem tuam cum B. Petri gratia remittentes, literis præsentibus plurimùm commendamus, omnipotentem Dominum rogantes vt eum ad vos reducat incolumem & Ecclesiæ suæ vtiliorem fore concedat.

Scribit se consecrasse Episcopum Parisiẽsem absque præiudicio Archiepiscopi Senonensis *Is videtur fuisse Fulco.*

PASCHALIS Papa II.

Ad LAMBERTVM Episcopum Atrebatensem.

Ann. Chr. 1102. 15. April.

VII. PASCHALIS Episcopus seruus seruorum Dei, Venerabili fratri LAMBERTO Atrebatensi Episcopo, eiúsque successoribus canonicè substituendis in perpetuum. Quæ à Patribus constituta sunt, oportet profectò vt sub metu & inrefragabili auctoritate teneantur. Dignum enim est vt nullâ desidiâ negligantur, nulla dissensione violentur, nulla concertatione turbentur. Vnde & nos quod à piæ memoriæ prædecessore nostro VRBANO de restitutione Atrebatensis Ecclesiæ constitutum est, iustum omninò & sacris Canonibus congruum perpendentes, nostri quoque Decreti auctoritate sancimus, vt videlicet Ecclesia eadem, sicut antiquitus Episcopali dignitate claruit, ita etiam in posterum Cardinalem per Dei gratiam sortiatur Antistitem.

Restitutum Episcopum confirmat sũmus Pōt.

Extat Vrbani epistola apud Locriũ in Chronico Belg. ad an. 1095.

Diuinæ siquidem miserationis affectum, quem in Ecclesiarum suarum & populorum restitutionibus operatur, debemus & nos competentibus subsequi ac implere suffragijs. Te igitur Dilectissime, ac Reuerendissime Frater, quem in Atrebatensi Ecclesia prædecessor noster Domino restituente constituit, nos quoque cum diuini fauoris præsidio in Episcopalis dignitatis functione firmamus. Quicquid autem prædictæ Ecclesiæ Beatus REMIGIVS contulit; quicquid antiquis temporibus dum Episcopali dignitate polleret, eam possidere constiterit, saluis legalibus institutis, & Romanæ Ecclesiæ priuilegijs, tantùm tibi ac successoribus tuis permanere censemus. In quibus nominatim Archidiaconias duas, quarum vna Atrebatensis, altera dicitur Obstreuandensis, præfatæ Ecclesiæ confirmamus, & illos omninò limites inter Atrebatensem et Cameracensem Ecclesias fore præcipimus, quos antiquitus fuisse vel scriptorum monumentis, vel territoriorum diremptione, vel certis aliquibus indicijs potuerit comprobari, vt annuente Deo Ecclesiarum pax nulla occasione turbetur & quæ pro fidelium salute statuta sunt, perenni tempore inconuulsâ stabilitate persistant. Si qua sanè Ecclesiastica secularisue persona, hanc nostræ Constitutionis paginam sciens contra eam temerè venire tentauerit, secundò, tertióue commonita, si non satisfactione congrua emendauerit, potestatis honorísque sui dignitate careat, reámque se diuino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratissimo Corpore ac sanguine Dei ac Domini nostri IESV Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ vltioni subiaceat. Cunctis autem eidem loco iusta seruantibus sit pax Domini nostri IESV Christi, quatinus & hîc fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum Iudicem præmia æternæ pacis inueniant. Amen, Amen.

Scriptum per manum PETRI Notarij Regionarij & Scriniarij sacri Palatij.

PASCHALIS Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.

Datum Laterani per manum IOANNIS sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconi Cardinalis, XVII. Cal. Maij. Indictione nona: Incarnationis Dominicæ anno M. C. I. Pontificatus autem Domini Paschalis secundi Papæ secundo.

Canonicorum Ecclesiæ Parisiensis, PASCHALI II. Papæ.

Ann. Chr. 1104.

VIII. PAternitati vestræ quantas possumus gratiarum actiones toto mentis affectu referimus, quoniam idoneam ac perutilem nobis personam in Episcopum concedendo, prouida dispensatione consuluistis, & Ecclesiam nostram inter aduersariorum procellas quasi sine capite diu vacillantem tanti Pastoris consolatione misericorditer respexistis: Qui nimirum iuxta legem forma gregis factus, suæ doctrinæ verbo nos in templum Dei ædificet, & religiosæ conuersationis exemplo informet. Ei itaque tum vestro super hoc mandato, tum pro honesto conuersationis merito diligenter seruire studemus, & tanquam Patri debitam in omnibus obedientiam impendimus. Apostolicam verò sollicitudinem latere non volumus quòd Comes de Dammartino terras nostras quibusdam iniustis exactionibus infestare non cesset, quas idem cum patre suo pro eadem re pręcepto Vrbani Papę quondam excommunicato, & tandem satisfaciente & pręd. exactiones dimittente anteà dimisit. Precamur igitur vt sicut pręd. antecessor vester patrem pręd. Comitis à sua compescuit nequitia, & ita filium vestrę discretionis refrę net prouidentia, & Episcopis Beluacensi & Meldensi, vt eum excommunicent & eius castella interdicant donec nobis satisfaciat, iniungatis.

Gratias agunt de Episcopo sibi cõcesso à summo Pontifice. *Is videtur fuisse Vvalo à Beluacẽsi sede ad Parisiensem translatus.*

PASCHALIS Papæ II. Ad Archiepiscopos & Episcopos Prouinciarum Remensis, Senonensis ac Turonensis, vt Philippum Regem & eius pellicem à vinculo excommunicationis absoluant.

Ann. Chr. 1104.

IX. PASCHALIS Episcopus seruus seruorum Dei, Venerabilibus fratribus, Archiepiscopis & Episcopis per Remensem, Senonensem, ac Turonensem prouincias, salutem & Apostolicam benedictionem.

Significatum

Significatum nobis est quorumdam vestrum literis, quia filius noster Francorum Rex fœminam illam pro qua totiens commonitus, imò excommunicatus fuit, iuxta præceptum nostrum abiurare decreuerit. Ipsa etiam mulier Regem abiurare parata sit. Super quarum conuersione personarum non minimùm exultauimus, quia super vno peccatore pœnitentiam agente gaudium esse Angelis Dei ipso Domino testante didicimus. Quam nimirum causam fratri nostro RICHARDO Albanensi Episcopo reminiscimini à nobis fuisse commissam. Si ergo idem frater Franciæ iam fines egressus est, nos eamdem causam, aspirante Domino, vnà vobiscum peragendam Venerabili Fratri LAMBERTO Atrebatensi Episcopo committimus. Conuenientibus itaque vobis in vnum, si communis filius Francorum Rex, & illa eius lateralis, tactis Sacro-sanctis Euangelijs omnem carnalis copulæ consuetudinem abiurauerint, mutuum quoque colloquium & contubernium nisi sub testimonio personarum minimè suspectarum, nunquam videlicet ad idem flagitium redituri, sicut quorumdam vestrum litteris significatum est, satisfactionem eorum vice nostra vobiscum Atrebatensis Episcopus suscipiat, & à vinculo excommunicationis absoluat, quatinus largiente Domino & filium Ecclesia, & Regem sibi Francia reconciliatum Episcopali ministerio gratuletur. Data Laterani per manum Ioannis III. Nonas Octobris.

IVRAMENTVM PHILIPPI REGIS FRANCORVM.

Audias, Tu LAMBERTE Atrebatensis Episcope, qui hîc Apostolica vice fungeris: Audiant Archiepiscopi, & præsentes Episcopi, quòd Ego PHILIPPVS Rex Francorum peccatum & consuetudinem carnalis & illicitæ copulæ quam hactenus cum BERTRADA exercui, vlteriùs non exercebo, sed peccatum istud & flagitium penitus & sine omni retractione abjuro. Cum eadem quoque fœmina mutuum colloquium & contubernium, nisi sub testimonio personarum minimè suspectarum, non habebo; hæc omnia sicut literæ Papæ dicunt, & vos intelligitis, sine omni malo ingenio obseruabo. Sic me Deus adiuuet, & hæc Sacro-sancta IESV Christi

Euangelia. Similiter & BERTRADA cum excommunicationis vinculo solueretur, tactis Sacro-sanctis Euangelijs in persona sua hoc idem iurauit sacramentum.

Actum Parisius in præsentia Domini Daimberti Senonensis, & Radulfi Turonensis Archiepiscoporum; Domini quoque Iuonis Carnotensis Episcopi, Humbaldi Autisiodorensis Episcopi, Ioannis Aurelianensis Episcopi, Gualonis Parisiensis Episcopi, Manasse Meldensis Episcopi, Baldrici Nouiomensis Episcopi, Lamberti Atrebatensis Episcopi, Huberti Siluanectensis Episcopi: Abbatum quoque Adæ Parisiensis, Olrici similiter Parisiensis, Rainoldi de prato sancti Germani Parisiensis; Rainoldi nihilominus Stampensis: Archidiaconorum etiam quamplurium; & honorabilium Clericorum, & Laïcorum non parua multitudine inibi consistentium.

Taliter itaque ex Apostolicæ sedis auctoritate reincorporatus est Philippus Rex Francorum Sanctæ Catholicæ Ecclesiæ matri suæ IV. Nonas Decembris, Indictione XIII. Anno autem Dei Christi M. C. IV. Pontificante verò in sede Romana Domno Paschali Papa II. anno sexto.

PASCHALIS II. Papæ.

DAYMBERTO Archiepiscopo Senonensi.

Ann. Chr. circ. 1105.

Suadet vigilantiam pastoralē.

X. PASCHALIS Episcopus seruus seruorum Dei Venerabili Fratri D. Ecclesiæ Senonensis Archiepiscopo, salutem & Apostolicam benedictionem. Quantò maior tibi animarum cura commissa est, tantò sollicitiorem esse in omnibus te oportet. Inuigila igitur, frater carissime, sicut bonus pastor super gregem Domini, vt eum talem possis Domino assignare, qui & sibi placeat, & te dignum bona retributione ostendat. Finis tuus quotidie appropinquat; & licet hoc certum sit omnibus, extremus tamen dies incertus est. Esto itaque semper sollicitus; & si fortè negligenter te aliquando habuisti, nunc totum studeas per Dei gratiam emendare: vt cum Dominus venerit, te vigilantem inueniat & sic paratum, quatinus in æternæ vitæ suscipi gloria merearis

De querimonia quam Virziliensis Abbas aduersus Floriacensem pro quadam gerit Ecclesia, iustitiam debitam facias. Non enim volumus priuilegiorum obtentu Ecclesia quælibet præiudicium patiatur. Datum apud Typhernum X. Kalendas Nouembris.

PASCHALIS II. Papæ.

De legatione S. A. datâ GIRARDO Engolismensi Episcopo.

Circ. Ann. Chr. 1107.

XI. PASCHALIS Episcopus seruus seruorum Dei Venerabilibus Fratribus Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, atque Principibus per Bituricensem, Burdegalensem, Turonensem, atque Britannicam Prouincias constitutis, & cæteris tam Clericis quàm Laïcis: Salutem & Apostolicam benedictionem. Apostolicæ sedis auctoritate, cui Domino auctore præsidemus indigni, compellimur non solùm proximis, sed procul etiam positis fidelibus, quæ ad salutem spectant animæ prouidere: quod quantùm in nobis est, auxiliante Domino, implere satagimus. Proinde vobis omnibus, fratres & filii, Apostolorum Petri & Pauli benedictionem impendimus, & paternâ vos affectione cohortamur in Domino, quatenus vsque in finem, firmum iustitiæ propositum teneatis, laboris mercedem maximam in æterna gloria percepturi. Vt autem penes vos habeatis, apud quem querelas vestras & negotia, cum opportunum fuerit, referatis, cuiusque consilio & hortatu quæ ad salutem vestram attinent, peragatis; Vices nostras fratri Carissimo GIRARDO Engolismensi Episcopo commisimus, in partes eum nostræ sollicitudinis asciscentes. Huic vice nostra, vt nostro Apostolorúmque in partibus vestris Vicario, ad Dei honorem & ad salutem animarum vestrarum fideliter obedite, vt vobis per Dei gratiam collaborantibus, quæ extirpanda sunt extirpare, quæ corroboranda sunt corroborare præualeat. Nec sollicitudinem, fratres Carissimi, pigeat; cum necessitas Ecclesiasticæ vtilitatis exegerit, Synodales cum eo celebrare Conuentus, quoniam nimirum conuocandi vos vice nostra

potestatem indulsimus. Datum Laterani XIII. Calendas Maij.

Ann. Chr. circ. 1110.

PASCHALIS Papæ II.

Guidoni Archiepiscopo Viennensi.

Scribit vt studeat terminandæ cõtrouersiæ inter Canonicos Ecclesiarum S. Ioannis & S. Stephani Bisuntinens.

XII. PASCHALIS Episcopus seruus seruorum Dei; Venerabili Fratri Guidoni Viennensi Archiepiscopo, Sedis Apostolicæ Legato, salutem & Apostolicam benedictionem: Super prudentia tua plurimùm ammiramur quòd in negotio Ecclesiæ B. Stephani Clericorum ipsorum testimonium acceptare nolueris: cùm B. Gregorius in huiusmodi causis Ecclesiarum auctoribus probationem imponat. Diuersæ namque sunt in causarum auctoribus species, nec in omnibus causis crimina agitantur. In criminibus siquidem accusatorum testium illa districtio obseruanda est quæ canonibus continetur, ne qui ad probationem domestici assumantur. Cæterùm in possessionum vel cæteris huiusmodi negotijs hi potissimùm assumendi sunt qui eadem negotia tractauerunt, de quorum vsu & auditu hæsitatio esse non debeat. Si ergo ijdem Clerici idonei sunt, ab assertione causæ illius nullatenus repellantur. Sed sicut alijs literis deliberatum est, inter S. Ioannis & S. Stephani Canonicos lis illa pleniùs decidatur. Cesset iam malitiæ zelus & dolositatis cauillatio, & prædictarum Ecclesiarum negotium iuxta literarum tenorem omnimodis peragatur. Alioquin ad præsentiam nostram parati prorsus & instructi proximo quadragesimalis Concilij tempore reuertantur. Datum ...... VI. Kalendas Septembris.

Circa Ann. Chr. 1108.

THEOBALDI Stampensis

Ad Episcopum Lincolniensem.

De quibusdam in diuina pagina titubantibus.

Quæ vera sit pœnitẽtia ostẽdit.

XIII. SI quis prædicat & prædicando temerè deffiniat aliquem non posse saluari quâcumque horâ manus suas pœnitentiæ dederit, fallitur, sicut veritas testatur,

nec catholicè sentit. Ipsa enim inquit : *In quacumque die peccator conuersus fuerit, peccata eius non reputabuntur ei ; sed vita viuet, & non morietur.* Inde Augustinus contra Faustum : [Pœnitentiâ cordis aboleri peccata, etiam in vltimo vitæ spiritu indubitanter credimus. Qui verò aliter sentit, non Christianus est, sed Nouacianus.] Inde Gregorius super Ezechielem : [Nunquam sera est pœnitentia à pœnitente, Propheta asserente : *Quâcumque horâ peccator ingemuerit , saluus erit.* Nec latro in cruce pendens veniam habuisset, si bona voluntas vnius horæ non subuenisset.] Inde Hieronymus contra Iouinianum : [Pœnitenti, & vero corde gementi, si statim moritur, bona voluntas quasi opera fecisset, reputabitur. Inde ad Damasum :] Ne cui sera videatur esse pœnitentia, Christus in cruce pœnam homicidij fecit martyrium. Cui consonat Hilarius dicens : [Pœnitudo mores immutat, & longa temporum crimina in ictu oculi pereunt, si bona cordis nata fuerit compunctio.] Est autem compunctio humilitas cordis cum recordatione peccatorum & lachrymis. Inde Gregorius in Moralibus : Omnis strepitus prauæ actionis obmutescit vi bonæ compunctionis. Si enim cor verè dolet, vitia contra nos obmutescunt, & à mente tribulatione doloris attrita tanquam fumus euanescunt. Iste est spiritus qui conterit naues Tharsis, id est vis compunctionis, quæ mentes mari, id est, mundo deditas, tribulationis gemitu salubriter afficit. Inde Ambrosius : [Vera peccati pœnitentia est, ab eo quod pœnitendum intellexeris, desistere.] Inde Calixtus Papa : In pœnitentia tantùm valet longitudo temporis, vel confessio oris, quantùm vera compunctio cordis : Si quis enim ore confitetur, & corde non credit, inter illos computatur, de quibus legitur : *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me.* † Inde Alexander Papa : [Nihil ita Dei misericordiam captat quemadmodum cor pœnitentis.] Inde Presbyter Venerabilis : [In Christianis non principium, sed finis quæritur ; quia vnusquisque de fine suo iudicabitur.] Cuius enim finis bonus est, ipsum quoque bonum est. Quid etiam ipse Deus mulieri in adulterio deprehensæ respondeat audiamus : *Vade, iam amplius noli peccare.* Petrus autem culpam trinæ negationis, foras egressus ama-

Ezech. 18. 12. 28

Ro mi 0. 13

Matt. 15. 8.

Iuest S. Hieronym.

Ioan. 8. ii.

rissimè fleuit, & mox ab ipso Domino indulgentiam habere meruit. Quem Papa Gregorius imitatur dicens: Lachrymis amarissimis conscientiam nostram baptizemus, quia post baptismum magnitudine peccatorum vitam inquinauimus. Nemo tamen de magnitudine peccatorum desperet, dicendo: Peccata mea multa sunt in quibus vsque ad senectutem perseueraui, & iam ampliùs veniam non potero promereri, maximè quia illa me dimiserunt, non ego illa. Absit vt talis de misericordia Dei desperet; magna námque & ineffabilis Dei pietas non vult alicui in aliquo tempore ponere metas. Quicumque enim nimio peccatorum fasce grauantur, si grauati ad Dominum conuertantur, illicò peccatorum nimio fasce alleuiantur. Deus enim magis approbat in extremis vitæ puritatem mentis, quàm longam cordis munditiam in fine à bono deficientis. Verbi gratia: Latro per ante facta dignus erat inferno; sed puritate mentis coronatus adiit paradisum. Quidam verò Eremita Angelicam vitam ducens, dignus erat paradiso, sed semel lapsus in culpam, damnatus descendit ad infernum. Ampliùs, sicut sanctum Euangelium testatur, pater-familias vndecimâ horâ conducit operarios, & æqualem vitæ mercedem soluere dignatur. Vnde constat quòd poenitentia non est in numero dierum, vel in longo tempore afflictionis; sed in amaritudine cordis. Qui enim in Christum credit, etiamsi in multis moratur peccatis, fide sua viuit in æternum, sicut ipse ait in Euangelio: *Ego sum resurrectio & vita; qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, viuet.* Et alibi: *Ego sum via, veritas, & vita*; via sine errore quærentibus; veritas sine falsitate inuenientibus; vita sine morte manentibus. Quod autem Apostolus ait: *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem*; Verum est, quia confessio poenitentibus necessaria est. Quod enim de Christo credimus, non erubescere, sed confiteri coram omnibus debemus. Et si aliquis pro fidei confessione occiditur, licet quibusdam vitijs sit præpeditus, tamen in illa occisione ita mundatur, vt statim in æternam gloriam suscipiatur. Et hoc est, *Ore autem confessio fit ad salutem.* Cùm autem confessio oris fiat ad proximum, confessio cordis ad Deum, si aliquo euentu confessio oris impediatur, non tamen iccircò cordis con-

Poenitentia non tẽpore, sed cordis amaritudine ponderatur.

Ioan. 11. 25.

Ioan. 14. 6.

Rom. 10. 10.

Ibid.

fessio infructuosa reprobatur. Augustinus enim de Sodomitis in lacu submersis tractans, dicit: Quòd quidam ex illis saluati sunt, per bonam compunctionem, & verum cordis gemitum, quia non solùm superfluæ cogitationes; sed etiam prauæ actiones ante vim compunctionis fugiunt.

Si quis tamen importunus asserit neminem posse saluari, nisi possit ore confiteri, non bene discernit confessionem, nec eius talem cognouit diuisionem. Confessio alia cordis, alia oris, alia vtroque modo. Bonum est quidem & laudabile confiteri corde & ore, Iacobo Apostolo attestante qui ait: *Confitemini alterutrum peccata vestra* &c. Qua auctoritate, sicut quidam putant, non lædimur; quia hoc tantùm sanè de valentibus & confiteri nolentibus intelligitur. Quia nimirùm si aliquis pro aliqua infirmitate, siue etiam ab ipsa natiuitate confiteri ore impotens efficiatur, cùm bonam & discretam confitendi ore habeat voluntatem, si corde confiteatur, discretorum iudicio prorsus alienus à salute non iudicatur. Inde Propheta: *Desiderium pauperum exaudiuit Dominus*, id est, humilium non de se, sed gratiâ Dei confitentium. *Petitionem cordis eorum audiuit auris tua*. Et alibi: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum*. Inde Salomon: *Omni custodia serua cor tuum, quia ex ipso vita procedit*. Quod autem aliquis loqui corde vel confiteri possit, ipse Deus apertè demonstrauit, cùm Moysi tacenti respondet: *Quid clamas*? Tacebat enim quantùm ad strepitum vocis, sed loquebatur deuotione cordis. Proinde si quis toto corde, tota anima, & tota mente Deum diligeret, & affectum tantæ dilectionis labiis explicare non valeret, quis præsumptuosus eum à misericordia Dei alienum iudicare præsumet? Cùm enim interioris hominis facies per bonam compunctionem ab omni vitio purgata renouatur, & renouata per verum gemitum mundiciam cordis consequitur, licet vocem perdiderit: non tamen est ab illo diuisus qui dicit: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*: videntes amabunt, amantes laudabunt. Sicut enim dicit Augustinus: Hoc erit officium diuinæ Maiestati astantium, scilicet, videre, amare, laudare. Videbimus enim & amabimus, amabimus & laudabimus; hæc tamen laudatio non fiet sonabili

Varia confessio.

Iacob. 5.16.

Quādo oris cōfessio nō necessaria.

Psal. 10.17

Ibid.

Psal. 50.18.

Prou. 4.23.

Exod. 14.15.

Matt. 5.8.

verbo, sed potiùs ibi erit vox ipsa dilectio. Nam qui in se fremit bona Dei & mala quæ ipse reddidit computando, & in corde gemit seipsum de peccatis increpando, meliùs sine voce loquitur, quàm si voce sine istis loqueretur: Æternam etenim vitam si ore petimus & corde non desideramus, clamantes tacemus. Si verò desideramus ex corde, etiamsi ore conticescimus, tacentes clamamus. Hinc Hieronymus: Quicquid vis & non potes, Deus factum computat. Sicut enim deliberatio cum molimine vitiorum damnatur, sic quoque bona voluntas, cum deest copia agendi, remuneratur: quia non secundùm hoc quod quisque non potuit, vel non licuit, sed secundùm hoc quod fuit & proposuit ex conscientia accusatur vel defenditur, cùm Deus iudicabit occulta hominum. Ideóque nemo desperet, qui in fine corde pœnitet, quia non est locus diabolo nisi ex nostro desiderio. Vnde Ambrosius super Lucam libro decimo: [Petrus doluit & fleuit, quia errauit vt homo. Inuenio quod fleuerit, non inuenio quid dixerit. Lacrymas eius lego, satisfactionem non lego. Lacrymæ enim confitentur; Lacrymæ culpam sine voce loquuntur; Lacrymæ veniam postulant, & meritum inuenitur. Petrus tacuit, & bonus Petri fletus delictum abluit.] Quod autem Augustinus ait: [Nisi quis longo tempore ante mortem confiteatur, non purgatorio igne purgabitur, sed æterno supplicio damnabitur;] benè intelligenti nihil obest. Longum etenim tempus accipit omne illud tempus quod est sufficiens correptioni. Nam quicunque confitetur in tempore sufficiente ad correptionem, confitetur longo tempore ante mortem. Vnde Celestinus Papa: Vera ad Deum confessio hominum in extremis positorum, potiùs mente quàm tempore æstimanda est. In Decretis etiam Pontificum legitur: [Quòd siquis ore confiteri non possit, indicia exteriora faciat, & post ei sacratissimum Corpus est committendum, nec de eo desperandum.] Non igitur secundum Decreta Pontificum sequitur, si non potest ore confiteri, non potest saluari. Quia sicut auctoritas clamat: Deus non de factis, sed de voluntate iudicat. Nihil enim bona voluntate fœlicius, quia nihil est Deo bona voluntate pretiosius. Inde Cyprianus: Cùm multa in lege iubeantur, quæ Apostolus impleri

Quàm efficax bona voluntas.

pleri

pleri non posse testatur, hîc bona voluntas quæritur quæ in nostro arbitrio est, & quæ sola potest sufficere, & primum habere. Vnde rursum auctoritas : Nunquam manus est vacua à munere quotiens arca cordis repleta fuerit bona voluntate. Ampliùs, sicut præfatus Augustinus in libro Confessionum testatur : [Nemo sine bona voluntate benè operatur, etsi iudicio hominum benè operari videatur.] Sicut enim mala voluntas, quæ prima est mors animæ, dicitur damnare, nullum enim opus malum sine mala voluntate, testante Augustino & dicente, peccatum est voluntarium, quòd vbi non est voluntas, non imputatur peccatum : sic quoque bona voluntas saluat, & saluatos perenniter coronat. Ad cuius bonæ voluntatis commendationem Angelus ait pastoribus : *Gloria in Excelsis Deo, & in terra pax hominibus*, non aliis, sed *bonæ voluntatis*. Luc. 2. 14. Patet ergo quod quicunque bonam voluntatem habebit in terris, pacem indubitanter & gloriam consequetur in cœlis. Amen. Si quis verò hanc Epistolam improbare voluerit, & hos præfatos Doctores Catholicos recipere noluerit, lapide percutiatur, percussus comminuatur, comminutus in puluere redigatur.

EIVSDEM

*PHARITIO * Habendonensi Abbati.*

seu * Faricio.

XIV. PHARITIO Venerando Habendonensis Ecclesiæ Prælato, Domino suo, & indubitanter amico Theobaldus Magister Oxenefordiæ, sic suorum curam subditorum gerere, ne mors in olla dicatur esse. Quòd mihi amorum vestrorum honestatem, & filiorum non fictam caritatem prædicanti calumniam de saluatione puerorum non baptizatorum, ita ex abrupto, ita etiam digito discretionis remoto, sicut plures aiunt, nudiustertius imposuistis, vehementer admiror, cùm priùs vt homo discretus debuissetis esse cognitor quàm, vt ita dicam saluâ reuerentiâ vestrâ, fictæ criminationis accusator, & cùm omnis Ecclesia sic de eorumdem perditione potiùs diffiniat, quòd aliquem catholicè sentientem in ambiguum non relinquat. Omnes enim qui

Pueri sacramento Baptismi non regenerati æternam beatitudinem assequi nequeunt.

catholicè sentiunt, indubitanter asserunt, & asserendo non temerè definiunt, aliquem hoc tempore minimè membrum Christi posse fieri, nisi ex aqua visibili, & spiritu inuisibili regeneratum, vel quod alio tempore contingere potuit, aliquo alio genere baptismatis purificatum. Vnde à Beato Cypriano inter Martyres reputantur, qui sæuiente persecutione causâ Christi sanguine suo baptizantur. Inde Augustinus de natura & origine animæ ad Victorem scribens, ait: Noli dicere, noli credere, noli docere sacrificium Christianorum pro eis qui non baptizati de corpore exierint offerendum, sicut sacrificium Iudæorum pro eis qui non circumcisi de corpore exierant, legimus nullatenus esse oblatum. Inde Hieronymus contra Iouinianum: Pueri si statim post baptisma moriuntur, per sacramentum pœnitentiæ & fidei saluari dicuntur. Sacramentum enim pœnitentiæ notatur vbi dicitur, *Abrenuntio.* Sacramentum verò fidei innuitur vbi respondetur, *Credo.* Manifestum est igitur quod consequens est, pueros hoc tempore non baptizatos proculdubiò damnari; baptizatos verò si statim hominem exuant, indubitanter saluari. Si quis autem veritatis inimicus contra hanc sententiam catholicam vellet delatrare, paratus essem eum sacrilegum, & canem improbum, & scripto & viua voce confutare. De natiuitate verò sententiarum hoc solùm vobis respondeo, quia multò magis gratulor imitari non errabunda priorum doctorum vigilantium vestigia, quàm modernorum dormitantium sequi falsas opiniones & somnia. Quòd enim veteres Doctores vix pertingere potuerunt vigilando, hoc quoque iuniores docere præsumunt dormitando. Vigilantes autem Doctores dicuntur, qui sanè referunt quod à sanctis Patribus rationabiliter audierunt. Doctores verò dormitantes appellantur, qui ex parte sua semper aliquid nouitatis afferre laborant. Vnde Hilarius Pictauiensis ait in libro, quem de Trinitate composuit: Optimus quidem lector est qui refert. Sciatis igitur me non de afferentibus, sed de referentibus esse: & quandiu vita comes fuerit, in hoc diligenter perseuerare. Hanc autem excusationem nolite iudicare inuectionem. Non enim iudicanda est inuectio, sed rationabilis potiùs excusatio, & facta bono zelo. Nolo enim

facere mihi inimicum, quem vestra bona moralitas nuper peperit amicum; nec mihi nec vobis adscribitur illud prouerbium; *Occasiones quærit, qui vult recedere ab amico.* Valete. Vestrum venerabilem Conuentum vice nostra salutate, principaliter autem vestrum bonum Priorem amicum nostrũ interiorem. *Prou. 18. 1.*

THEOBALDI Stampensis.

Ad MARGARITAM Reginam.

XV. MARGARITÆ præcellenti Reginæ, præcellentis Regis filiæ, THEOBALDVS Stampensis Doctor Cadumensis, illud canticum fidelis animæ in facie cœlestis sponsi, vt solet, frequentare: Dirige gressus meos secundum eloquium tuum, vt non dominetur mei omnis iniustitia. Imprimis dilectioni vestræ non ignotum esse desidero, quatinus inæstimabiliter interior homo noster cum exteriori gratulatur, & gratulando immensas Deo gratias agere non grauatur, quoniam fama vestræ honestatis, munificentiæ, liberalitatis non solùm per loca vobis affinia propagatur, verùm etiam ferè per totum orbem dilatatur, & dilatando quasi de gradu in gradum promoueri quotidie comprobatur. Est námque munificentia in animo tam liberalissimo lapis pretiosus in purificato auro: sicut enim species illa aromatum speciosa, quæ pretiosiùs aliis redolet, odore suo ad se attrahit præsentes; sic quoque liberalitas vestra bono suo odore latiùs redolente absentes aspergit, & aspergendo vobis allicere non desistit. Proinde si maris inconstantia non prohiberet, & præsentatio mea vobis fastidium non generaret, quod semper optaui, vestro aspectui me gauderem præsentare, quia animum meum vestræ visionis fame cruciatum nullatenus valeo refrænare. Veruntamen si maris inconstantia constans fieret, & aura languida tarditate sua cursum meum nõ præpediret, mallem tamen naufragus vestræ visionis satiari præsentia, quàm ab ea ieiunus omni carens aduersitate redire ad propria. Quod autem de laude vestra scribendo per pauca prælibaui, inertiæ vel rusticitati minimè debet imputari; quia nimirum si omnia membra mea in linguas *Se suáque obsequia Reginæ offert.*

verterentur, non tamen per illa cuncta quæ circa vos sunt laudanda sufficienter explicarentur. Omnimoda igitur supplicatione vos exoro, quatenus in hoc mihi permittatis gloriari, vt in numero Clericorum vestrorum deinceps valeam computari. Angelus magni consilij & fortitudinis vobiscum sit, vt recta sapiatis, & recta facere non desistatis.

Eiusdem *Ad PHILIPPVM amicum.*

Solatur amicum iniurijs lacessitum.

XVI. THEOBALDVS Magister Cadumensis PHILIPPO amico suo desiderabili, à laqueo venantium & à verbo aspero liberari. Condoles tibi opprobria, nec non & iniustas calumnias non rectè iudicantium, nec ea quæ Dei sunt satis prouida ratione considerantium sustinenti. Ad quorum insanos siue belluinos latratus confutandos ex Propheticis, & Euangelicis, & Apostolicis scriptis exempla subueniant, quibus doceantur in seipsos descendere, nec aliorum facta temerario dente corrodere : hoc solùm illis respondere sufficiat quod Tullius Cicero testatur : Facilè diuitias despicit qui habet : difficilè viles æstimat qui non habet. Inde Seneca : Venter, inquit, satur facilè disputat de ieiuniis. Quilibet enim facilè disputat de eo quod ignorat. Similiter & illi cùm sint omni fœditate sordidati, facilè de abstinentia possunt disputare, qui huc vsque voluptatibus carnis inhiantes studuerunt deseruire. Quod enim non sunt, videri volunt & appetunt; in quo longè à quodam sapiente dissentiunt, qui inter cætera ait : Malo quidem infamis videri in conspectu hominum, leuiùs peccans coram & apertè, quàm videri iustus hominibus grauiùs peccans coram Deo & occultè. Vnde Hieronymus super Isaiam libro sexto : Leuius malum est apertè peccare, quàm simulare & fingere sanctitatem. Sunt tamen quidam qui timore hominum peccare non audent, intùs tamen habent, & inuenta occasione non mali fiunt, sed quod erant produnt. Lupus & leo similiter cupiunt, sed non similiter nocent; æqua cupiditas, sed ille timet canem, iste non timet. Sunt item quidam qui multo vino nocte diéque madentes, & cuti curandæ curiosè studentes, mulierum vsum abhorrent & execrantur, quia vitam sibi placere pudi-

cam conteſtantur, ignorantes quòd vitapudica modus appellatur, necattendentes Hieronymum dicentem, ſcelus eſſe fœdum & execrabile quòd caper appetat hœdum, cùm non deſit ei capra. Sic enim Salomonis pagina teſtatur: illud malum bonum eſt & laudabile, quod expellit peſſimum & abominabile. Cui conſonat Auguſtinus dicens: Meliùs eſt cadere ſuper lectum, quàm ſuper gladium. Proinde mundus quod verum eſt non iudicat; ſed tantùm ad famam ſpectat, & bonam conſcientiam nullatenus conſiderat, & cùm culpam proprij magis accuſare deberet operis, quàm fragilitatem fratris infirmantis, ſuas vires examinare negligit, nec quod vitijs famulatur ad mentem reducit; & cum inferiùs iaceat, quaſi ex alto proſpectans cæteros ſpernit.

Multi námque cùm luxuriam deteſtantur & vituperant, auaritiam ſub abſtinentiæ nomine ne videatur, palliant; & quod Salomon ſceleſtius auaro nihil eſſe dicat, non conſiderant; Sícque in auaritiæ voluptate deteriùs quàm in luxuria ſe commaculant. Quid de ſuperbia, quid de inuidia cæteríſque vitiis? Quis tam ſanctus qui in aliquo horum amicitiâ non ſit coniunctus? Quorum quidem amplexibus ſi non luxurioſus ligatur, auarus, inuidus, contumelioſus & alij quàm plurimi retinentur. *Initium enim omnis peccati ſuperbia*, & quaſi generalis peſtifer morbus corpus corrumpit, quæ etiam ſi eſſe virtus oſtenditur, non per hoc Deo, ſed ſoli vanæ gloriæ placere quærit. Hæc & alia multa vitia in ſe ſpeciem rectitudinis oſtendunt, ſed ex prauitatis infirmitate prodeunt, & tanta arte ſe palliant, vt ante deceptæ mentis oculos culpas virtutes fingant, & vnde quiſque exſpectat præmia, inde dignus eſt inuenire ſupplicia: quia cùm culpam velut virtutem aſpicit, tantò tardiùs deſerit, quantò quod perpetrat non erubeſcit. Deinde multotiens Deus ſuos à corporalibus vitiis non cuſtodit, ſicut Dauid cuſtodire non voluit. Multi enim per caſtitatis, vel alicuius virtutis domum in ſuperbiam cadunt, & quod ceciderint non agnoſcunt. Deus autem permittit eos in luxuriam cadere apertè, quod quandóque minus eſt quàm tacita cogitatione ex deliberatione peccare. Quia verò ſuperbia minus turpis creditur, minus vitatur: Luxuriam cum magis erubeſcunt, quia turpem omnes no-

Eccli. 10. 15.

Pauci perpendunt quãtum ſit peccatum ſuperbia.

uerunt, etiam citiùs hoc malum corrigunt, séque inter alios humiles & viliores recognoscunt, & elationis culpam qua priùs intumescebant, virtute humilitatis sternunt; & qui de virtute se extulerant, per vitium ad humilitatem redeunt. Elati quippe castitate non corrigerentur, nisi tentarentur; nec sancti essent si de castitatis dono superbirent: & sic miro modo dum tentantur, humiliantur; & eius esse desinunt, cuius superbiendo serui fuerunt. Non laudo luxuriam; sed in vitijs ei præfero superbiam. Est enim in luxuria quod ferre iubemur; in superbia verò nihil est quo excusemur. Apostolus enim vnicuique suam propter fornicationem concedit habere. Sed & Beatus Hieronymus Angelicæ esse naturæ dicit non humanæ in carne præter carnem viuere. *Deus autem superbis resistit, humilibus verò dat gratiam.* (*Iacob. 4. 6.*) Considerare ergo debemus, quia si non sumus aliis æquales in luxuria, fortassis sumus in superbia, vt tantò humili corde eos respiciamus, quantò nosmetipsos inter eos inuenimus.

THEOBALDI Stamp.

Ad ROSCELINUM Compendiensem Clericum.

XVII ROSCELINO Compendioso Magistro THEOBALDVS Stampensis Magister Oxnefordiæ: Non plus sapere quàm oportet, sed sapere ad sobrietatem. Quoniam Sacerdotum filios, & alios ex lapsu carnis generatos, non satis prouida ratione calumniaris, & calumniando illos exleges esse nimis impudenter astruere conaris, quæ super iis à patribus sanctis rationabiliter audiuimus, non quasi præsumendo, sed diligentiæ subseruiendo, ad memoriam reuocare curauimus. In Decretis námque Calixti Papæ legendo inuenimus, & inueniendo legimus: Si quis prædicat Sacerdotem post lapsum carnis per pœnitentiam ad Sacerdotalem dignitatem redire non posse, fallitur, nec catholicè sentit: Si verò Sacerdotibus post lapsum carnis licet ad sacros ordines reuerti, multò magis innocentes illos qui ex lapsu carnis orti sunt sacris licet ordinibus insigniri. Errat enim, errat, & os impudens in blasphemiam acuit & armauit, qui eos appellat &

(Grauiter arguit Roscelinũ qui filios sacerdotum, ad sacros ordines non esse admittẽdos afferebat. *Roscelini errores notat S. Ansel. lib. 2. epist. 41. Et suo Carnot. epist. 7.*)

iudicat exleges, quos à seruitute legis in libertatem gloriæ filiorum Dei gratia liberauit; quia non est infœliciter natus, qui ad vitam æternam fœliciter est renatus. Inde Paulus ait de renatis: *Vnum corpus sumus in Christo.* Et alibi: *Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.* Inde etiam Petrus. *In veritate comperi, quòd non est personarum acceptor Deus; sed in omni gente qui timet Deum, & facit iustitiam eius, acceptus est illi.* Et alibi de renatis: *Genus electum, regale Sacerdotium, gens sancta, populus adquisitionis.* Inde Hieronymus: Cùm baptizatus quilibet de fonte ascenderit, sacro crismate vngitur in vertice, vt cognoscat se promotum esse in regium genus & sacerdotale, id est, à Christi consortio Christianus vocetur, & æterni regni cohæres fieri comprobetur. Tegitur etiam post sacram Vnctionem caput eius sacro velamine, vt intelligat se exornari regni diademate, & sacerdotali, sicut iam dictum est, dignitate. Et alibi. *Quicunque baptizati estis Christum induistis.* Sic ergo cuiuscumque generis sit ille nouus homo in vtero generatur Ecclesiæ, generatus vnitati corporis Christi indubitanter aggregatur. Ioannes quoque in Apocalypsi: *Qui lauit nos in sanguine suo, & fecit nos Deo regnum & Sacerdotes.* Qua igitur fronte quidam homunciones non palam, sed è latibulis loquentes, & totam Campaniam libidinosa peregrinatione polluentes, indignos sacerdotio iudicant, quos Petrus & Ioannes regali sacerdotio dignos esse confirmant? Christus quoque in Euangelio docens orare Discipulos, primùm, inquit, *Pater noster*: Vnde constat omnes renatos esse fratres. Et alibi: *Nolite vobis vocare patrem super terram, vnus est enim pater vester qui in cælis est.* Si ergo ex eodem patre, & ex eodem sanctæ matris Ecclesiæ vtero sumus omnes, nihil est quo alter alteri calumniam imponat, nihil ergo alter aduersus alterum superbire debeat. Et alibi Dominus inquit: *Viuo equidem, non maneat hoc prouerbium ampliùs in Israel, quia filius non portabit iniquitatem patris. Vt enim anima patris, ita & anima filij mea est.* Ideoque Deus nasci voluit de progenie peccatricis, vt discerent homines peccata parentum non obesse sibi. Vnde in genealogia Christi nulla sanctarum nominatur, sed Thamar & aliæ tres quas diuina pagina reprehendit, apponuntur; vt

1. Cor. 10. 17.
Rom. 8. 17.
Act. 10. 34.
1. Pet. 2. 9.
Gal. 3. 27.
Apoc. 1. 5.
Omnes Christiani fratres sūt.
Matt. 23. 9.
Ezec. 18. 4. & 19.

qui pro peccatoribus veniebat, de peccatricibus nasci dignaretur. Inde Agnus ex Pascha immolandus, iussus est assumi ex capreis & ouibus; quia ex iustis & peccatoribus verus Agnus erat generandus. Plus itaque prodest bene vixisse, quàm de iustis parentibus originem duxisse. Deus enim vitam hominis, non natiuitatem attendit.

Obiectiones confutantur.

Quod autem ipsi obiiciunt, quia ex leges legitimè Ecclesiæ præferendi non sunt; bona est quidem sententia & certa, sed indecenter assignata. Assignant etenim illam renatis illis quos mater Ecclesia in Curia Christi recepit, receptos lacte proprio nutriuit, nutritos pane suo solidauit; qui planè aduersantur Hieronymo dicenti: Absit Domine, vt in tabernaculo tuo sint diuites præ pauperibus, & nobiles præ ignobilibus. Inde Basilius contra Iudæum quemdam de lege sibi data gloriantem: Vera caritas in Christi corpore non præfert indigenam alienigenæ, non nobilem ignobili, non pauperem diuiti; sed potiùs omnes per adoptionem spiritus facit filios, per eumdem spiritum clamantes: *Pater noster, dimitte nobis debita nostra.* Sic quoque in Christi corpore ille solus habetur sublimior, qui fuerit in Dei amore potentior. Vnde quidam sapiens contra quemdam de nobilitate sua præsumentem loquitur dicens: Si longè repetas longéque reuoluas, nomen ab infami ducis asilo.

Non diues pauperi, nec nobilis ignobili præferendus.

Rursus quid illi opponunt: Quod quando homo baptizatur, non conditio mutatur, sed peccata abluuntur, verum est; sed nullus ambigit hoc esse dictum de mundanis conditionibus; quòd si quis seruus baptizatur, seruitus illa non mutatur. Vnde Apostolus: *Si seruus es, magis vtere*: quia seruitus illa non est contraria coronæ. Vnde alibi: *Seruus sis, generosus eris, si mens bona fiat.*

1. Cor. 7. 21.

Sis liber, turpis mens tua, seruus eris. Ampliùs: Quod prohibetur ne filij Sacerdotum ad Ordines promoueantur, sic est intelligendum secundum Augustinum, eos, qui hanc prohibitionem audiunt, ab huiuscemodi concupiscentiis abstinere debere. Si enim filius Sacerdotis honestè viuit, ordinandus est. Si verò militis filius inhonestè viuit, repudiandus est: quia magis placet Deo vitæ perfectio, & contra peccatum afflictio, quàm superba de legitimis parentibus gloriatio.

gloriatio. Filij námque Sacerdotum non ideò quod sint exleges refutantur, sicut imperiti homines arbitrantur, sed vt sacerdotes à concupiscentiis carnis refrænentur. Quia nimirum quemlibet sacro fonte renatum, vel plenariè diuina mundat gratia, vel sacri mundatio lauachri non est sufficiens nec plenaria; quod contradicit fides Catholica. Non enim sunt exleges iudicandi, quorum Deus ipse est pater, & quos peperit Christi gratia omnium regeneratorum pijssima mater; nec debemus illis delictum patris siue thorum matris improperare, sed potiùs morum perfectionem diligenter attendere: Quoniam patris siue matris perpetratum crimen non potest filiis paradisi claudere limen. Vnde quidam sapiens: Quid meruere pati quocunque thoro generati? Quod autem filij Sacerdotum ab ordinibus reprobentur, ex rigore iustitiæ factum est: sed nullo modo iustum est, testante Augustino, quia non iustè pœnam portant, qui culpam non commiserunt. Sic itaque illi prolatores nouitatis noua præcepta dantes, & quodammodò virtutem baptismatis euacuantes, qui rationibus supra dictis oblatrant, dum de huiuscemodi scrupulosè & contentiosè disputant, quasi clauso ostio ad parietem pulsant. Vt autem maior honor & gloria filiis Sacerdotum accedat, Ioannes Baptista quo nullus maior inter natos mulierum surrexit, filius fuit Zachariæ Sacerdotis; Maria etiam mater Domini & de Sacerdotali progenie descendit, cùm dicatur cognata Elisabeth quæ de Aaron originem duxit. Si autem vellem enumerare omnes de lapsu carnis procedentes qui principatum in sancta Ecclesia tenuerunt, priùs deficeret vita quàm exempla. Inde etiam Iacob omnes, quos de liberis & ancillis genuit, filios æquali honore hæredes constituit, nec apud illum præfertur, qui secundum carnem nobilior videbatur. Quicunque fidem Domini promeretur, nullis maculis carnalis natiuitatis obfuscatur. Hoc autem Iacob iccircò fecisse legitur, vt ostenderet quòd non est discretio, Iudæus an Græcus, Barbarus an Scytha, seruus an liber sit: quia per omnia & in omnibus Christus est. Propterea enim saluator noster & Dominus humanam figuram induit, & pro libero & seruo seruiuit, vt omnibus in se credentibus pari honore & gloria cœlestia præmia largiretur. Salomon etiam qui

fœliciter, sapienter, subtiliter regnauit, docuit, prophetauit, etsi de lapsu carnis ortus sit, Deus ipsi tamen templum suum ædificare concessit, quod Dauid patri suo legitimo Iesse filio ne construeret, prohibuit; in quo nobis Deus patenter innuit, quòd magis approbat vitæ sanctitatem, morum honestatem, quàm legitimæ natiuitatis generositatem. Non igitur sibi applaudat diues & nobilis, nec diffidat pauper & humilis, quia *excelsus Dominus humilia respicit, & alta à longè*
Psal. 137. 6. *cognoscit*: humiles respicit, vt attollat, altos, id est superbos, à longe cognoscit, vt deijciat. Sicut enim Apostolus ait: *Nemo coronabitur nisi qui legitimè certauerit*; cùm dicit
2. Tim. 2. 5. nemo, nullus excluditur, in quo superba huius mundi stultitia confutatur, quæ eum exlegem appellat, & iudicat in terris, quem Deus ad dexteram suam collocat & coronat in cœlis.

CALLISTI Papæ II.

Ann. Chr. circa 1121.

LVDOVICO VII. FRANCORVM REGI.

Commendat Legatum à latere quem mittit.

XVIII. CALISTVS Episcopus seruus seruorum Dei Carissimo in Christo filio LVDOVICO Illustri & glorioso Francorum Regi salutem & Apostolicam benedictionem. Concessam tibi à Domino gratiam & regiam potestatem te recognoscere scimus & gaudemus. Siquidem Deum diligis, Ecclesias veneraris, & personis Ecclesiasticis debitam exhibes reuerentiam & honorem. Ea propter, fili carissime, benedictione Apostolica te duximus visitandum, hortantes ac monentes vt in hoc Dei glorioso proposito tanquàm religiosus & Catholicus Rex per eius gratiam perseueres: quatenus Regum Rex qui terrenum tibi regnum contulit, æterni etiam coronam & gloriam largiatur. Sanè Carissimum filium nostrum P. Sedis nostræ Presbyterum Cardinalem nobilitati tuæ attentiùs commendamus; Nos enim à latere nostro eum secundum antiquam Apostolicæ sedis consuetudinem ad terram potestatis tuæ pro corrigendo & confirmando quæ corrigenda & confirmanda fuerint delegamus. Rogamus igitur excellentiam tuam & in Domino commonemus vt eum tanquam Vicarium nostrum reuerenter suscipias,

honestè habeas, & ita ei facultatis tuæ consilium & auxilium præbeas: quatinus sibi iniunctum possit ministerium adimplere. Vxorem tuam Dominam Reginam & filium PHILIPPVM, quos tanquam viscera nostra diligimus, per te salutamus & benedicimus, omnipotentis Dei misericordiam obsecrantes vt personam tuam & ipsos dexteræ suæ protectione per tempora longa seruet incolumes. STEPHANVM quoque Cancellarium & omnes fideles tuos salutamus & benedicimus. Datum Beneuenti pridie Kalendas Octobris.

LVDOVICI VII. FRANCORVM REGIS CALLISTO Papæ II.

Ann. Chr. 1121.

XIX. SCripsit nobis Sublimitas vestra de captione illius Apostatæ Burdini, & de incolumitate status vestri: Vnde, Pater dulcissime, plurimùm & præ cæteris vos amamus, honorémque vestrum studium nostrum in omnibus esse intelligimus. De sententia sanè in Metropolitanum Senonensem pro nostro honore relaxata animum nostrum ex parte mitigastis; sed quoniam ad tempus est relaxata, suspensum vehementer ac dubium reddidistis. Videtur enim aliquam adhuc spem habere Lugdunensis Archiepiscopus super illa quam quærit subiectione; sed vt verum fatear sustinerem potiùs regni nostri totius incendium, capitis etiam nostri periculum, quàm bonis subiectionis & abiectionis opprobrium. Videtur enim ad nostrum respicere contemptum contra nos hoc modo fieri quod nunquam extiterit factum. Nouit autem experientia vestra Regnum Francorum in obsequijs promptum, in necessitatibus amicum vobis extitisse, nec à fidelitate Romanæ Ecclesiæ precibus aut promissionibus Imperatoris nos auelli vnquam potuisse; & quanto animi feruore, quanta mentis humilitate vobis obedierimus, vt si taceat vox vestra, clament opera nostra, monstrent obsequia mea: vt enim cætera dimittam, illud inter alia meminerit Paternitas vestra, quòd quamuis graui, vt scitis, laborarem infirmitate, molestia corporis vehementer vrgente, Remensi tamen Concilio, cum labore quidem nostro, sed cum hono-

Scribit se nunquam toleraturum subiectionem quã ab Archiepiscopo Senonẽsi exigebat Primas Lugdunensis.

re vestro, interesse studuimus, & plus vestræ voluntati, quàm nostræ facultati, plus honori vestro, quàm dominio nostro consuluimus. Hoc vobis, Dulcissime Pater, memorando scripsimus, non quia non placeat nobis hoc fecisse, sed quia volumus hoc à memoria vestra non recessisse. Siquid igitur valet, siquid potest apud vos amor noster, & obsequium nostrum, rogamus & petimus vt Senonensis Ecclesia, quæ ab ista de qua nunc pulsatur subiectione huc vsque aliena extitit & libera, per vos non fiat ancilla; sed antiqua eius libertas authoritate Apostolica roboretur, & Priuilegij firmitate muniatur; in quo tamen nihil à vobis contra iustitiam exigitur. Si enim opponitur quòd veterum institutio Lugdunensi Ecclesiæ Primatum contulerit, respondetur ex opposito quòd antiquæ libertatis possessio Senonensem Ecclesiam ab eius subiectione defendit. Quod enim antiqua possessione acquiritur, nullo, vt fertur, iure adimitur, etiamsi de iure Romanæ Ecclesiæ fuisse cognoscitur. Hac igitur ratione Senonensis Ecclesiæ libertas remanere debet inconcussa & intacta, nec pulsari aut violari debet pro subiectione nouiter & imprudenter facta. Facta est enim, vt dicitur, latenter & quasi furtiuè subiectio ista, nesciente scilicet Clero Senonensi, inconsultis etiam Episcopis illius diœcesis, ignorante etiam Rege: in quibus omnibus dignitas pendet Ecclesiæ; & subiectio taliter facta respicere potiùs videtur ad ignominiam malè accipientis, quàm ad commodum Ecclesiæ nescientis. Res enim communis communi tractanda est consilio, non latenti & priuato terminanda colloquio. Cùm igitur dignitas sit Ecclesiæ non personæ, si Senonensis Archiepiscopus iste & quidem solus de non sua fecit quod non oportuit, si promisit quod non debuit; Ecclesia tamen Senonensis quod suum est non amisit, nec priuatam libertatem quam ex antiquitate habuit; nec cogenda est ad subiectionem quam nunquam exhibuit. His ita se habentibus videat, Dulcissime Pater, discretio vestra ne ciuitas Lugdunensis, quæ de alieno est regno, de nostro floreat detrimento, nec subijciatur amicus amico; quia si decipitur pro amico amicus, iustè fiet de amico inimicus. Rex ergo Franciæ, qui proprius est Romanæ Ecclesiæ filius, si in facili causa, si in leui petitione contemnitur;

nulla spes in maiori relinquitur, nec vlteriùs in alijs patietur repulsam, si in istis sustinet repulsionis offensam. Melius est enim Regiæ honestati à precibus desistere, quàm de repulsa næuum ruboris contrahere. Quod minus in literis continetur præsentium lator Algrinus viua voce supplebit, cuius verba tanquam ex ore nostro suscipite & custodite.

CALLISTI Papæ II.

Ann. Chr. 1124.

XX. CALIXTVS Episcopus seruus seruorum Dei, venerabilibus fratribus GAVFRIDO Carnotensi, & IOANNI Aurelianensi, & STEPHANO Parisiensi Episcopis salutem & Apostolicam benedictionem: Sicut omne quod irreprehensibile est Catholica defendit Ecclesia, ita ea quæ contra scita Canonum inita sunt, secundum æquitatis & iustitiæ destruere nititur rationem. Causam siquidem matrimonij inter GVILLELMVM Filium Comitis ROBERTI & filiam Comitis Andegauensis contracti, cui parentelæ titulus opponitur, dilecto filio nostro I... Presbytero Cardinali commisimus finiendam. Qui post susceptam idoneorum testium de parentela probationem vbicunque GVILLELMVS filius ROBERTI Comitis fuerit, prohibuit officia celebrari, nisi vtique ad datum à se terminum coniugium idem dissoluerit. Vnde fraternitati vestræ præcipimus, vt eandem sententiam à nobis firmatam per vestras faciatis parochias obseruari. Datum Laterani VII. Kalendas Septembris.

Mãdat seruari interdictũ ob nuptias Guillelmi Normani cũ filia Comitis Andegauensis latum.

HONORII Papæ II.

Canonicis Ecclesiæ Turonensis.

Ann. Chr. 1125.

XXI. HONORIVS Episcopus seruus seruorum Dei dilectis filijs Clericis Turonensibus matris Ecclesiæ S. Mauricij salutem & Apostolicam benedictionem. Sicut boni & humiles filij sunt paternæ dilectionis nexibus arctiùs astringendi; ita ingrati & inobedientes sunt rigore iustitiæ coërcendi. Siquidem compertum habuimus quòd FVLCO Andegauensis Comes diuortium illiciti matrimonij

Confirmat sentẽtiã excõmunicationis prolatã in Fulconem Comitem Andegauensem.

filiæ suæ & GVILLELMI filij ROBERTI Comitis à dilecto filio nostro I. Cardinali Presbytero Apostolicæ sedis Legato, & ab alijs fratribus nostris Coëpiscopis, & sapientibus viris acceptâ idoneorum probatione testium iudicatum seruare contempsit. Prætereà, quòd grauius est vti accepimus, ad B Petri & sanctæ atque Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ iniuriam prædicti Legati Nuntios ad eum directos capiens, & in arcta custodia per duas septimanas retinens, barbas eorum & capillos flammis exurere, & literas in conspectu hominum sub dio cremare præsumpsit. Vnde Legatus idem in propriam Comitis terram interdictionis, & in personam eius excommunicationis sententiam promulgauit. Nos ergo habito Fratrum consilio eandem vsque ad condignam satisfactionem sententiam ratam habemus. Interdictum autem præcipimus obseruari. Datum Laterani pridie Idus Aprilis.

HONORII Papæ II.

Ann. Chr. circ. 1127.

LVDOVICO VI. Francorum Regi.

Henricum Regis filiũ Clericũ in suam protectionem suscipit.

XXII. HONORIVS Episcopus seruus seruorum Dei; Carissimo in Christo filio LVDOVICO Illustri & glorioso Francorum Regi, salutem & Apostolicam benedictionem. Internæ caritatis dilectio, quâ personam tuam paternæ affectionis visceribus amplexamur, aures nostras ad admittendas tuas petitiones inclinat. Amor enim & piæ reuerentia deuotionis, quam B. Petro & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ defers, vt ad tuam & regni vtilitatem intendamus, hortatur. Tuum itaque filium HENRICVM, quem diuinis mancipare vouisti seruitijs, & in B. Petri & in nostram protectionem suscipimus. Ipsum igitur tanquam specialem sedis Apostolicæ filium; & bona quæ vel regia tua liberalitate, vel alijs modis diuinâ præstante gratiâ poterit adipisci, authoritatis nostræ robore communimus. Nullique hominum fas sit personam suam & bona eius temerè perturbare; sed omnia quieta ei & libera sub B. Petri & Romanæ Ecclesiæ patrocinio conseruentur. Si quis autem huius nostræ confirmationis temerator extiterit, nisi congrua satisfactione cor-

rexerit, animaduersione sedis Apostolicæ feriatur. Datum Laterani pridie Kalendas Aprilis.

LVDOVICI VI. Francorum Regis.

Legato Sedis Apostolicæ.

Ann. Chr. circa 1130.

XXIII. MEmoriæ discretionis vestræ infixum non ambigimus, quàm diligenti reuerentia nos & Regnum nostrum vos honorare & vobis obedire huc vsque studuimus & studemus. Vnde & propensiori cura de statu dignitatis nostræ cogitare & ipsam in integritate sua præ cæteris conseruare debetis. Audiuimus siquidem in voluntate vestra non esse HENRICVM Abbatem Pontisarensis Ecclesiæ præbendam, dequa in præsentia vestra actum est, alicui præbere: & Clerico qui eam canonicè non acceperat, ipsam penitus abiudicasse. Salua igitur reuerentia vestra omnimodis precamur, vt, cùm hoc ad regni nostri detrimentum spectare videatur, sententia vestra in melius mutetur. Rogamus etiam & petimus vt Henrico literas vestras super hoc dirigatis, in quibus ipsi præcipiatis & concedatis vt Præbendam illam vtili & honestæ personæ cum sua consideratione præbeat, ita vt Clericus, cui iustè abiudicata est, illam sine omni spe recuperationis amittat. Sciatis autem HENRICVM quod inde fecit, nostro consilio fecisse, & nos ipsum decretum Domini Papæ super hoc datum ignorasse: Vnde si illi aliquid damni ideò inferatur, nobis, cùm hoc nostro fecerit consilio, imputabitur. Valete.

Petit, vt liceat filio suo Hērico Præbēdam Ecclesiæ Pōtisarēsis conferre.

CLERI ROTOMAGENSIS

Ad HONORIVM II. Summum Pontificem.

Ann. Chr. 1130.

XXIV. DOmino Papæ Vniuersali HONORIO Rotomagensis Ecclesia omnem in Christo obedientiam. Elegimus electione communi filium nostrum Hugonem Abbatem Radingensem nobis in Pontificem: super hoc quæsiuimus assensum Domini nostri Henrici Regis Anglo-

De electione Hugonis in Archep. Roto.

rum, & obtinuimus; ab Episcopo quidem Salesberiensi, sub cuius manu Abbatis officio fungebatur, nobis eum reddi liberum & absolutum quæsiuimus, & cum libertate suscepimus: Sed quia ipso reuelante percepimus, quòd sine authoritatis vestræ assensu eum habere non poteramus, cùm & hoc in literis vestris prædicto Regi Anglorum directis ita scriptum legimus: *Ipsum itaque sub primo iure absque dominio nostro tanquam specialem B. Petri & S. R. Ecclesiæ Clericum retinemus*: Ea propter donari eum nobis à sublimitate vestra requirimus: quem tantò cariorem habebimus, quantò à vestræ Celsitudinis Sede nobis donatum lætabimur. Quem humili supplicatione ita donari à vestra gratia quærimus, vt sub nullius vnquam iure vel potestate, nisi sub vestra tantummodò pia protectione eum persistere gaudeamus, Carissime Pater & Domine.

INNOCENTII Papæ II.

Ann. Chr. 1132.

LVDOVICO VI. Francorum Regi.

Scribit se sospitem Cluniacum peruenisse.

XXV. INNOCENTIVS Episcopus seruus seruorum Dei Carissimo in Christo filio LVDOVICO Illustri & glorioso Francorum Regi salutem & Apostolicam benedictionem. Sani, Deo gratias, & incolumes Kalendis Februarij Cluniacum peruenimus, vbi cum Fratribus nostris, Episcopis, Abbatibus, & alijs sapientibus, & religiosis viris Purificationis B. MARIÆ festiuitatem solemniter & honorificè celebrantes à Fratribus nostris GVILLELMO Patriarcha Ierosolymitano, & A. Bethleemiticæ ciuitatis Episcopo literas obedientiæ & subiectionis suscepimus. Quia igitur causam Ecclesiæ cum omni constantia & fortitudine certis experimentis te nobiscum portare, & nostris prosperitatibus congaudere iamdudum agnouimus, earundem literarum transscripta serenitati tuæ duximus transmittenda: vt quos nimirum veræ caritatis synceritas sociabili fœdere copulat, de prosperis quoque successionibus nihilominus gratulentur. Nouerit sanè strenuitatis tuæ nobilitas quoniam A. de Monforte nec absoluimus nec absolui præcipimus. Dilectæ filiæ nostræ A. Reginæ vxori tuæ pro xenijs nobis transmissis

multimodas

multimodas gratias referimus, & tam ipsam quàm amantissimum filium nostrum LVDOVICVM Regem, & alios filios tuos per te in Domino salutamus. Datum Cluniaci IV. Nonas Februarij.

ARCHENBALDI Ecclesiæ Aurelianensis Subdecani

HENRICO Archiepiscopo Senonensi.

Ann. Chr. circa 1132.

XXVI. HENRICO Dei gratia venerabili Senonensi Archiepiscopo, Domino & Patri suo Reuerendissimo, Archenbaldus S. Crucis Subdecanus, salutem & deuotum dilectionis obsequium. Quot & quantos labores pro Ioannis Aurelianensis Archidiaconi intrusione, & Ecclesiæ nostræ libertate pertulerimus, prudentiæ vestræ non ignotum esse credimus. Damna verò & dedecus quæ eiusdem Ecclesiæ Clerici & eorum familiæ nobis intulerunt, & quàm malè aduersum nos se habuerunt, vestræ dilectioni grauiter conquerendo, vobis curauimus manifestare. Idem autem Ioannes Archidiaconus, & Bartholomeus Capicerius, & Zacharias, & Paganus Archidiaconus, & Iacobus sancti Aniani Subdecanus, & eorum familiæ tam Clerici quàm laïci, violenta fraude & consilio Algrini vineas nostras & Clericorum qui nobiscum sunt & virgulta extirpauerunt, domos & graneas & torcularia combusserunt, prædas nostras rapuerunt, seruientes nostros de ciuitate expulerunt, & honoribus nostris, quos in sua protectione & custodia Domnus Papa Innocentius & antecessores eius susceperunt, nos expoliauerunt, & omnia bona nostra tàm in vino quàm in annona & multis alijs, dum in reditu à Curia Domni Papæ essemus, publicauerunt. Super his autem omnibus per legatos nostros sæpe iustitiam requisiuimus, nec vllam habere potuimus. Vnde paternitatem vestram obnixè deprecamur, quatinus de malefactoribus nostris plenariam nobis iustitiam faciatis; & Ecclesiam quæ sanguinis effusione & sacrilegijs multis polluta est, cessare iubeatis: & hanc iniuriam quæ in Domnum Papam redundat vlcisci non differatis. Sciatis

Petit vt iudicium in Ioan. Archidiaconū proferat, ob damna sibi ab ipso illata, pessiméque agentē coerceat. Eiusdēquoque factione necatus est paulò post idem Archenbaldus: vide B. Bernard. ep 161. & Pet. Vener. l. 1. ep. 17.

enim quòd ei manifestabimus. Similiter de Philippo Præcentore, & Radulfo Archidiacono, & Humberto conquerimur. Valete.

GAVFREDI *Episcopi Carnotensis.*

Ann. Chr. 1132.

HENRICO *Archiepiscopo Senonensi.*

Orat pro Archembaldo Aurelianensi Subdecano, in iurijs & damnis affecto.

XXVII. DOmino & Patri suo HENRICO Dei gratiâ Senonensi Archiepiscopo GAVFREDVS eâdem gratiâ Carnotensis Ecclesiæ humilis Minister, salutem & deuotum obsequium. Quot incommoda rerum suarum Aurelianensis Ecclesiæ Subdecanus nuper pertulerit, ipso indicante nobis plenè cognouimus; cuius anxietati quia aliud non potuimus conferre, ex fraternæ caritatis affectu non tamen debuimus non condolere. Vestra quidem interest qui Dominus & Magister super Ecclesiam Aurelianensem estis institutus, vt Clericos dissipatores & destructores rerum præfati Subdecani conueniatis, & tantæ turbationi sedulam vigilantiam adhibeatis, ne differendo vel non faciendo quod vestrum est, honorem vestrum alteri detis.

INNOCENTII *Papæ II.*

Ann. Chr. 1132.

GAVFREDO *Carnotensi, &* STEPHANO *Parisiensi Episcopis.*

Vt eidem Subdecano ac socijs honores & bona ablata restitui satagant.

XXVIII. INNOCENTIVS Episcopus seruus seruorum Dei venerabilibus fratribus GAVFRIDO Carnotensi Apostolicæ sedis Legato, & STEPHANO Parisiensi Episcopis, salutem & Apostolicam benedictionem. Prout nouit vestra fraternitas, damna & iniurias dilectis filijs nostris Archembaldo Aurelianensi Subdecano, Magistro G. & eorum socijs irrogatas, & honores sibi ablatos restituendos in vestro arbitrio & æstimatione posuimus. Quod quia minimè impletum esse accepimus, dilectioni vestræ mandamus atque præcipimus, vt quemadmodum benè inchoastis in nomine Domini procedatis, & eandem causam effectui mancipetis. Datum Placentiæ Nonis Nouembris.

INNOCENTIO Papæ II. STEPHANO Epiſcopo Pariſienſi.

Ann. Chr circa 1132

XXIX. INNOCENTIVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei venerabili fratri noſtro STEPHANO Pariſienſi Epiſcopo ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Olim fraternitati tuæ ſcripſiſſe meminimus, quatinus Eccleſias ſanctæ Genouefæ ab interdicto, quo eas alligaſti, ſaluâ iuſtitiâ Eccleſiæ Pariſienſis abſolueres. Quod profectò nondum eſſe impletum, tantò amplius ammiramur, quantò præfata Eccleſia ſub B. Petri tutela & protectione conſiſtit. Cuius rei gratiâ dilectioni tuæ per iterata ſcripta mandamus, vt Eccleſias ipſas ab eodem interdicto abſoluas : poſtmodum verò, ſi quam te iuſtitiam habere confidis, congruo loco & tempore quod iuſtum fuerit conſequêris. Rogamus prætereà caritatem tuam quatinus ſi filius noſter La. quem tibi procurandum commiſimus, à te diſceſſit, filio noſtro Io. cognomine Piccuto in victualibus & alijs neceſſaria largiaris, eúmque pro reuerentia B. Petri attentiùs habeas commendatum.

Vult vt interdictum Eccleſiæ S. Genouefæ inflictum ſubmoueat.

STEPHANI Epiſcopi Pariſienſis HENRICO Archiepiſcopo Senonienſi.

Ann. Chr. circa 1132.

XXX. SIgnificauit nobis in literis veſtris ſublimitas veſtra quod placuit : quibus obtemperare minimè contemnimus, ſed terminos quos poſuerunt Patres noſtri antiquos tranſgredi formidamus. Nunquam enim reuerenda Patrum ſanxit authoritas, nuſquam hoc ſeruare conſueuit antiquitas, vt aliarum Eccleſiarum cauſas alicui Metropolitano liceat terminare, vel ſine conſenſu illius Epiſcopi, cui cura commiſſa eſt, iudicia iudicare. Vnde ſcribit Papa Caliſtus xv. à Petro, Benedicto fratri & Epiſcopo : *Nullus Metropolitanus diœceſani Eccleſiam vel parochiam aut aliquem de parochia præſumat excommunicare, aliquidue agere abſque eius conſilio vel iudicio : ſed hoc obſeruent quod ab Apoſtolis ac Patribus*

Probat non poſſe abſq; ſuo aſſenſu Metropolitanum Senonẽſem vocare ad tribunal ſuũ cauſam cuiuſdam Galonis Pariſienſis Scholæ Magiſtri.

& Prædecessoribus nostris statutum & à nobis confirmatum est. Iterum : *Si quis metropolitanus non quod ad suam solummodo propriam pertinet parochiam sine consilio & voluntate omnium Comprouincialium Episcoporum aliquid agere tentauerit, gradus sui periculo subiacebit, & quod egerit, irritum habeatur.* Iterum: *Nullus alterius parochiam disponat aut ordinet aut iudicet : quia sicut ordinatio, ita & ministratio & aliarum rerum dispositio prohibetur.* Radulfo siquidem Bituricensi Archiepiscopo de re simili ita scribit Papa Nicolaus : *Conquestus est Apostolatui nostro frater noster Sigebodus Narbonensis Archiepiscopus, quòd Clericos suos eo inconsulto ad iudicium tuum venire compellas, & de rebus ad Eclesiam suam pertinentibus eo inuito quasi iure Patriarchatus tui disponas; cùm hoc nec antiquitas, cui Patres sanxere reuerentiam, habeat: & authoritates sacrorum Canonum penitus non habeat.* His igitur & alijs authoritatibus muniti nolumus nec debemus ad præsens nostræ & Fratrum meorum Ecclesijs inauditam nouitatem inducere, & earum iura antiquitus statuta permutare. Hoc dicentes non instruimus prudentiam vestram, quæ satis nouit plura de paucis colligere, nec tollimusquin possint Metropolitani Episcopos comprouinciales conuocare & quæ præcipienda sunt præcipere, sed antiquum ius pro paruitate nostra volumus conseruare. Vnde non satis mirari possumus quod verba G. fallacia & R. Nobis inobedientis suscipitis, cùm causam istam à nobis ipsis & à religiosis viris veraciter audieritis, & manifestam eius culpam, si placet, pleniùs ipse cognoueritis. Pro illius itaque irrationabili & non canonica inuitatione (quam nullius ponderis esse, quando & vbi oportuerit, manifestissimè monstrabimus) ante vestram, quam valde diligere & honorare volumus, præsentiam ad præsens ire visum fuit nobis non esse opus, cùm per nos tam sibi quàm scholaribus suis plenariam iustitiam obtulerimus, & ad vltimum in præsentia Domni Papæ, ad quem huius causæ finis maximè spectat, inuitati fuerimus. Mandatum etenim sedis Apostolicæ habuimus, cuius authoritate tam Algrinum quam omnes res suas sibi retinet & munit. Insuper & Vobis & Nobis præcipitur ne super eo ab aliquo iudicetur, sed potiùs Apostolicæ sedis iudicio omnis eius causa decidatur. Cùm igitur eius causa ad

Domni Papæ audientiam fuerit inuitata; & à nobis, vt ante ipsius præsentiam monstrabimus, huc vsque rationabiliter sit tractata, quod iustè fecimus, saluâ reuerentiâ vestrâ, quia sine contemptu Domni Papæ facere nequimus, & eo inconsulto, relaxare non audemus. Redeat ergo ad se mansuetudo vestra, & ne in amicum subitò insurgat, indignationem suam erga nos compescat, qui sic parati sumus vestræ parere amicitiæ vt honorificemus ministerium vestrum satisfaciendo iustitiæ. Valete in Domino Deo. Valete in Christo.

STEPHANI *Episcopi Parisiensis.* *Legato S. A.*

Ann. Chr. circa 1132.

XXXI. VIsis literis vestris non minimùm doluimus, supra modum moti sumus suggeri vobis posse quod vos nolumus exaudire. Nouit siquidem Curia nostra, nouit Parisiensis Ecclesia, vtpote quod vidit & audiuit, quoniam literas vestras nobis missas in præsentia Galonis legi fecimus, & quod mandastis, si voluisset, fecissemus. Ipse autem non in causa sua sed in Archiepiscopi & Dapiferi sisus potentia contempsit, & ad contemptum Dei & nostrum legit. Nos verò cum Rege & Episcopis habuimus consilium quid super hoc esset agendum; & quia iuxta eorum condictum in Clericos & Parochianos nostros sententiam dedimus; & quia defuerunt auditores, Gualonem silere compulimus. Videat itaque dilectio, videat vestra discretio si inobedientes & ideò mortuos & fœtentes, quos iustè ligauimus, ante discussionem, ante satisfactionem soluere debeamus, maximè cum Domni Papæ præcepto & authoritate sententiam excommunicationis nos promulgasse constiterit. Ipse enim Domnum Algrinum suscepit in protectionem suam, & nobis iniungit vt de malefactoribus suis plenariam ei faciamus iustitiam; & si qua fortè super eo causa emerserit, sibi emancipauit, & in Curia Romana finiendum statuit: sicut in literis eius, quas vobis mittimus, videbitur, si diligenter inspiciantur. Et quia super Domni Papæ statuto & sententia nolumus auferre aut vnum apicem aut vnum iota, iuxta Gualonis inuitationem in festo sancti Andreæ Romam statuimus ire, si interim congrua satisfactione non deleuerit quod in nobis im-

Gualonem eiúsque sectatores excômunicatos absoluere non posse ante satisfactionem contendit.

mo in Domino Papa contumaciter commisit. Quòd si vultis & si consulitis causam istam tractari in Curia vestra & vos terminare, non renuimus. Sciatis proculdubio quoniam nos temerè periculis non offerimus, immò, quantùm in nobis est declinamus. Attamen & Alpium asperitatem & viæ longitudinem paruipendimus, vt primæ sedis & Romani Pontificis dignitas, quantum ad nos spectat, conseruetur; & ne in aliquo per nos Romana authoritas minuatur. Vnde Paternitatem vestram suppliciter exoramus vt quod iustè, quia Domni Papæ & Episcoporum consilio fecimus, interim stare permittatis, nec mutari præcipiatis donec in Romana aut in vestra discutiatur audientia, si consulitis, sicut diximus, & Gualo in sua pertinacia perseuerauerit, & Ecclesiæ Romanæ non satisfecerit. Scimus proculdubio & scitis pro certo quoniam Parisiensis Ecclesia & omnes personæ, vnâ exceptâ, tuebuntur eam causam si vestram peruenerit ad audientiam. Et quoniam epistolari breuitate omnem negotij nostri qualitatem non possumus comprehendere, Legatos nostros, Canonicos videlicet Parisiensis Ecclesiæ dirigimus sanctitati vestræ, vt cum mora & perspicaci diligentia ius nostrum possitis ad plenum cognoscere.

HENRICI Archiepiscopi Senonensis STEPHANO Episcopo Parisiensi.

Ann. Chr. circa 1132.

Monet vt veniat Pruuinum ad examinãdã causã Stephani Archidiaconi Parisiensis.

XXXII. Dilectioni vestræ querimonia & clamore Domini Stephani Archidiaconi vestri compellimur scribere. Idem námque vester Archidiaconus super hoc conquerendo clamat, quòd licet Abbati S. Victoris Vicario vestro rectitudinem offerret, & per eum iustitiam exequi paratus esset: licet etiam seipsum cum omnibus suis sub protectione Domni Papæ prætenderet, idem Abbas super terram eius Interdicti sententiam posuit, vnde præfatus Archidiaconus se prægrauari dicit. Addit etiam in his se prægrauatum esse quòd à vobis iustitiam requisiuit & habere non potuit de rebus Ecclesiæ Parisiensis & rebus hominum suorum violenter ablatis, quamuis, sicut dictum est, sub de-

fensione Domni Papæ & custodia ipse Stephanus sit constitutus. Et quoniam in his se præ grauari sensit, ad nos clamorem fecit, & conuenientem diem & locum sibi & suis coadiutoribus tutum dari requirit. Vnde vobis & ipsi diem in Vigilia imminentis Ascensionis Domini, & Pruuinum, quia tutus locus est, locum constituimus, & vestræ dilectioni præcipimus, vt ad diem datam & locum constitutum, quantum res postulabit responsurus, veniatis, & tanquam carissimo consulimus vt Interdicti sententiam relaxetis, Valete.

STEPHANI *Episcopi Parisiensis* HENRICO *Archiepiscopo Senonensi.*

Ann. Chr. circa 1132.

XXXIII. AVdito clamore consanguinei vestri, Domini videlicet Stephani Parisiensis Archidiaconi aduersum nos iniustè apud vos conquerentis, diem nobis & locum tutum, videlicet Pruuinum in terra hostili statuistis, & me Suffraganeum vestrum neque viua voce neque literis prius commonitum ad executionem iustitiæ extra Metropolitanam Sedem venire præcepistis : quoniam vester consanguineus, vt dicit, à nobis iustitiam requisiuit & habere non potuit. Hoc verò, si placeret vestræ Discretioni, & Metropolitanæ grauitati, etsi non potuissetis non audisse, non debuissetis credidisse, quia ei sine læsione fidei, cùm homo meus sit, iustitiam denegare non potui. Et quoniam literis alternantibus ad inuicem locuti sumus, & ipsas adhuc penè omnes nos habemus, cùm in commune venerit, & lectæ fuerint, aut nos, aut ipsum de mendacio arguent, & alterum erubescere cogent. Nos siquidem statim vt Parisius venimus super sacrilegio, incendijs, homicidijs, & alijs criminalibus capitulis Domini S. Archidiaconi in terra S. Germani iniustè à Clerico, iniustius à Diacono, iniustissimè ab Archidiacono & Decano factis clamorem Abbatis audiuimus; Dominum Stephanum submonuimus, diem dedimus, & quia propinquissimus ei videbatur, induciauimus, securum locum, securum conductum, Regis videlicet & Reginæ, & Domni Radulphi Comitis, & nostrum ei obtulimus : & for-

Respondet se non potuisse à Metropolitano extra sedem Metropolitanâ vocari ad examen causæ Archidiaconi sui.

tasse hoc modo cum eo agere est ei iustitiam denegare? Et quia in nullo, vt auditis, quantum ad hoc spectat excessimus, vnde curiam nostram exire debeamus, si placet benignitati vestræ, submonitionem vestram & præceptum relaxate, quia contra honorem & dignitatem Parisiensis Ecclesiæ nec volumus nec debemus obedire. De interdicto autem, & de literis Domini Papæ sufficienter respondebitur, si Dominus Stephanus vbi iustum est causam suam tractari non dedignetur.

GAVFRIDI Episcopi Carnotensis

STEPHANO Episcopo Parisiensi.

Ann. Chr. circà 1132.

XXXIV. DE reformanda pace inter Vos & Stephanum de Garlanda dudum vobis ipso petente locuti fuimus: nunc autem quoniam audiuimus quòd omissis quibusdam quæ aduersum vos videbatur habere, pacem vestram desiderat: Sanctitatis vestræ discretioni consulimus (quem ex cordis affectu diligimus, & cui consulere nisi quod honori vestro seruiet non possumus) consulimus, inquam, & petimus vt diem ei competentem & terminum constituatis, in quo iuxta considerationem rationis pacem cum eo reformetis, quam offert vobis ad cognitionem & examinationem amicorum vestrorum, videlicet Abbatis de Claraualle. Non enim decet Paternitatem vestram oblatam pacem respuere, quam etiam non oblatam modis omnibus prouocare debetis. Nam iuxta Domini Saluatoris exemplum ouem errantem debetis requirere, & ad pacis ouile vestris etiam humeris reportare. Si cum omnibus hominibus, sicut dicit Apostolus, pacem debemus habere, quantò magis cum his de quibus nos oportet Domino respondere? Vnde, quod absit, si prædicti viri satisfactionem ex amicorum sententia non recipitis, certum est quòd & apud Deum offensam incurritis, & amicis vestris ruborem incutitis. Valete.

Significat Stephanum Archid. deligere arbitrum causæ suæ Abbatē Clareuallensem S. Bernardū.

Abbatum

Abbatum, & Clericorum Parisiensium

INNOCENTIO II. Summo Pontifici.

Ann. Chr. circa 1132.

XXXV. DOminus STEPHANVS Parisiensis Episcopus vocauit nos ad causam suam Parisius. Contendebat enim cum eo Theobaldus Notarius Archidiaconus suus ius Episcopi sui vsurpans sibi. Quidam Canonicus Parisiensis iter agens, in Archidiaconatu suo res suas amisit, quas ei quidam prædo rapuit, personâ quidem Canonici neque læsâ neque capta. Archidiaconus vero die altera Archidiaconatum suum interdixit, & prædonem excommunicare cœpit, Episcopo suo in eodem Archidiaconatu existente & inconsulto. Episcopus verò Archidiaconi sui ægrè ferens præsumptionem & contemptum, laxauit interdictum; soluit ligatum absque aliqua vocatione anathematis vinculo innodatum. Hoc forisfactum emendari sibi ab Episcopo voluit Archidiaconus, Abbatibus & Clericis, qui ad causam venerant, super hoc ammirantibus: cùm potiùs Archidiaconi festinata interdicti præsumptio & iniusta excommunicatio puniri deberet ab Episcopo. Veruntamen audita eius pulsatione & Episcopi responsione; Nos Abbates & Clerici in partem iuimus & iniunctâ sententiâ Archidiaconi præsumptionem & Episcopi officium ostendente ad eam proferendam reuersi sumus. Cùm verò sententia in communi audita à quodam Diacono B. MARIÆ Parisiensis Canonico proferri deberet, Theobaldus Romam Pontificis audientiam appellauit, in hoc dicens se grauari, quòd proferens sententiam à iudicibus iniunctam de mensa erat Episcopi. Vnde vestræ sanctitatis discretionem humiliter exoramus, quatenus sic in isto tantæ præsumptionis temeritatem compescatis vt cæteri Archidiaconi timeant, nec Episcopo præsente & inconsulto totum Episcopatum eius interdicere, & ora omnium Sacerdotum claudere audeant, & cùm iam multa præsumpserint: hoc inauditum, hoc insolitum vsque ad tempora vestra facere ausi sunt. Valeat Sanctitas vestra.

Significant peruicaciã Theobaldi Archidiaconi Parisiensis erga Episcopum suum.

STEPHANO *Episcopo Parisiensi.*

Ann. Chr circa 1132.

Laudat Episcopi cõstantiam & perseuerantiã ipsi suadet. *Vide S. Bernardi ep. 45.*

XXXVI. QVamuis Paternitatis vestræ constantiam nihil adhuc mutari nec debilitari persenserim, tamen pro vobis moræ amici sollicitus, vos moneo & remoneo ne à proposito vestro & à iustitiæ rigore declinetis, nec Ecclesiæ vestræ libertatem, quæ temporibus antecessorum vestrorum floruit, annihilari permittatis; illámque Dominicam sententiam memoriter retineatis: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Sciatis autem me in omnibus & per omnia vobiscum perseuerare, nec pro damnis, quæ mihi & hospitibus meis pro vobis contigerunt, à proposito meo pedem retrahere. Rex enim & Regina meis hospitibus XII. libras dederunt, & hoc totum pro redemptione suarum rerum abstulerunt: & mei parentes & amici Regi & Reginæ vineas meas extirpari iubentibus X. libras dederunt: & hoc totum Decani & Archidiaconorum instigatione, imo G. Succentoris nocturna susurratione peractum est. Deo vero vobis & mihi subueniente me omnia, quæcunque amiserim recuperaturum non vereor, nec vos sine me rerumque mearum recuperatione pacem recepturum arbitror. Præterea nisi vos consilio satis abundare sentirem, paruitas mea paternitati vestræ consuleret, vt Dominum Senonensem Archiepiscopum & Coëpiscopos vestros precibus vestris & amicorum vestrorum vobis alliciatis, & ad iustitiæ vestræ aggrauationem, vt in Episcopatibus suis à diuinis cessent modis omnibus impetrare non differatis, vt eiusdem iustitiæ participes vobis contra omnes subueniant, &, si necesse fuerit, Romam nobiscum veniant. Valete.

STEPHANO *Episcopo Parisiensi.*

Ann. Chr. circa 1132.

Monetur vt caueat sibi ab aduersarijs qui in illius necẽ cõspirarũt.

XXXVII. QVoniam, sicut mihi testis est Deus, non ficto corde sed in veritate vos diligo, & salutem vestram non solum spiritualem sed etiam corporalem desidero: tribulationibus vestris cordis affectu condoleo, & si aliquid quod vobis nocere debeat mihi referatur, lætus au-

dire non valeo. Hac igitur erga vos caritate compulsus, quod de vobis recenter audiui, vobis insinuare non distuli. Audiui siquidem & procerto audiui quòd quidam maligni & perfidi, non solùm extranei sed etiam familiarissimi vestri insimul conspirauerunt, & mortem vestram iurauerunt, & vos aut impetitione aut armis interficere disposuerunt. Et ne hoc friuolum esse putetis & ideo negligatis, pro certo sciatis quia vnus eorum qui coniurationi interfuit, mihi hoc in confessione reuelauit, & vobis citò manifestare multis precibus obsecrauit. Cautè igitur de cætero vos custodite, & sicut scriptum est, à domesticis vestris cauete: sed quid dico? Quid quæso valeat humana industria: si diuina non adsit custodia? ô ineffabilis pietas Dei! Ecce omnipotens Deus qui tanta vobis bona in hoc seculo contulit, qui mala vestra tandiu æquanimiter pertulit: modò in præsenti pro peccatis vestris subitò & inopinatè vos percutere noluit; sed sola pietate præcedenti misericordiæ misericordiam misericorditer addidit, qui hoc quod perfidorum malitia in occulto disposuit, vobis occultum esse noluit. Quid igitur expectatis? ecce occultus Iudex arcum tetendit, sagittas parauit: & nisi citò vos conuerteritis ad ipsum, emittet sagittam & percutiet inimicum. Sed priùs vos Deus sua protectione custodiat, oculos vestri cordis aperiat, cor ad pœnitentiam compungat, & vos ad seipsum sine mora conuertat: qui non vult mortem peccatoris; sed vt magis conuertatur & viuat.

Impetitus est hostempore Episcopus à nepotibus Theobaldi Arch. vide S. Bern. ep. 158. & notas I. Picardi.

GAVFRIDI Episcopi Carnotensis.

STEPHANO Episcopo Parisiensi.

An. Chr. circa 1132.

XXXVIII. Literas apud Bonam-vallem accepimus die Veneris quas nobis misit vestra dilectio, in quibus nostrum colloquium die proxima Lunæ postulabatis. Quod nullomodo fieri vel grandium quæ in manibus nostris erat negotiorum multitudo vel ipsa temporis angustia patiebatur. Pontileuenses nanque monachi, quibus vt Abbatem prouideremus, Deo authore operam dabamus, grauem nobis & inauditam contumeliam irrogarunt; Abbatibus & Ar-

Excusat se quòd ad colloquiũ non possit accedere.

chidiaconis nostris, quos ad hoc ipsum illuc direxeramus, armatâ in eos manu rusticâ intentantes mortem & supplicia comminantes; & hæc interim cum aliis pluribus causa nos occupat. De eo autem vnde nos consulitis quod nobis ad præsens occurrit, vestræ fraternitati mandamus vt Curiæ inuitanti vos ad iustitiam, ex abundanti quidem, si saluum habueritis conductum, die competenti vestram exhibeatis personam, de his in quibus appellamini responsurus, si vobis priùs facta fuerit iustitia, & expoliato restituatur inuestitura. Postea Fratrum vestrorum iudicio, si quid aduersùm vos Dominus Rex habuerit, quantùm res exigat, eo ordine quo debebitis, sicut pro Domino & per omnia facietis. Nos verò sicut vobis scripsimus, die proximâ Iouis apud Latiniacum vobis occurremus, & si aliquod consilium interim acceperitis, contramandate nobis.

GAVFRIDI Episcopi Catalaunensis.

STEPHANO Episcopo Parisiensi.

Ann. Chr. circa 1132.

Petit vt delegatè S. Victoris Cœnobio Canonicũ qui instituatur Abbas Virtuẽsis.

XXXIX. MVltiplici seminario discordiæ ciuitas nostra longo iam tempore conquassata, etiam nunc in eo statu est: vt sine grandi discrimine absentiam nostram sustinere non possit. Ecce vinculum quo alligatus teneor: ecce necessitas quæ sancto Conuentui vestro non patitur nos interesse. Sed hæc hactenus. Frater & amicus noster Abbas Virtuensis & Fratres eius loci vocauerunt nos, multo religionis desiderio, Deo gratias, accensi, vnanimiter postulantes, vt ad honorem Dei & salutem animarum suarum Pastorem eis vtilem sollicitudò nostra prouideret. Curam & administrationem Abbas ipse in manu nostra deposuit: vna fuit totius Capituli illius vox, vnanimis in præsentia nostra consensus & electio vt Pastor eis concederetur de monasterio sancti Victoris Parisiensis. Quia verò domus illius religiosas personas non cognouerunt ex nomine, nullam quæsierunt, sed sanctitatis vestræ religioni curam hanc & sollicitudinem commiserunt. Locus enim ille est vobis familiaris & religio personarum. Sanctitatis igitur vestræ prudentiæ, quâ possu-

mus humilitate supplicamus vt iusto desiderio consilij & auxilij manum porrigatis. Suscipient enim cum gratiarum actione personam quam de prædicto B. Victoris monasterio electio vestra eis obtulerit.

STEPHANI Episcopi Parisiensis.

XL. MAttheum de Montemorenciaco pro nouerca sua ad causam vocauimus, diem dedimus. Contigit autem vt ante & circa diem datum Dominus Rex esset Beluaci ducturus exercitum super Drogonem de Monciaco & Lancelinum. Videns verò Dominus Rex quòd milites, qui secum ierant, venire ad causam prænominatam disponebant (multi enim erant) eos retinuit, & vt causa induciaretur, nobis mandauit & rogauit. Hac igitur necessitate causâ induciatâ & die datâ, interim literis vestris nos monuistis vt Mattheum Remis Dominicâ *Gaudete in Domino* ad executionem iustitiæ ante vos submoneremus; quod & fecimus. Ipse autem dicit quòd ante vos extra prouinciam non veniet. Paratus enim & est & fuit (quòd negare non possumus) in præsentia vestra & vbi tutus ei sit locus in prouincia sua subire causam, & nouercæ suæ plenam exequi iustitiam. Nobis igitur, si placet, significate quid debemus facere. Parati enim sumus obedire.

S. BERNARDI *Abbatis*

GOFFRIDO * *Abbati.*

*Qui postea Episcopus Cataiaun. fuit.

XLI. DOmno GOIFFRIDO Abbati sancti Medardi, frater BERNARDVS Ecclesiæ Clareuallis Ordinator incompositus, Salutem, & non in via. Primò precor vt præsentes literas Domno Abbati Aquicincti Monasterij dirigere non grauemini. Deinde vt ad id quod portant pro absente amico præsens satagatis cùm venerit locus. Neque enim cuiuslibet, nedum tanti patris vel iustum vel iniustum aduersum me debet scandalum dissimulare. Quidquam non faciam, loquens potiùs quàm scribens ei forsitan aperire potuissem. Nam solet in talibus acceptior esse sermo viuus, quàm

Vt scandalum quod Abbas de Bernardo perperam sumpsit, amoueat.

ſcriptus, & efficacior lingua, quàm litera. Oculi quippe loquentis fidem faciunt dictis. Nec ita poteſt affectum exprimere digitus, quomodò vultus. Nunc autem quia abſens per me non poſſum, per vos ſatisfacio quantum poſſum. Rogo ergo vos, & iterum rogo, vt de regno Dei, quod videlicet intra nos eſt, ſcandalum auferatis, dum ſalubriter poteſtis, ne ſi, quòd abſit, vſque ad Angelos, qui vtique in fine ſæculi in id miniſterij deputandi ſunt, perdurauerit rancor, neceſſe ſit irreuocabiliter aut ambos aut alterum è nobis è medio tolli. Vnde autem ad me vos iam dudum ſcripſiſtis conquerendo ſuper tribulationibus veſtris, ſcitis quia iuxta eſt Dominus his qui tribulato ſunt corde. De ipſo confidite, quia ipſe vicit mundum. Ipſe ſcit inter quos habitatis, & in conſpectu eius ſunt omnes qui tribulant vos. Ipſe exaudiet vos in abſcondito tempeſtatis, qui nunc probat ad aquas contradictionis. Valete.

EIVSDEM

Rainaldo Abbati.

Abbatem laudat de prudentia & benignitate.

XLII. DOmno Abbati RAINALDO Frater BERNARDVS, quicquid ſibi cupit gratiæ ſpiritualis. Laudo prudentiam quâ Monachum propter nouicium triſtare timuiſtis; ſed magis approbo humilitatem quâ factam vobis iniuriam, & tam grandem iniuriam, tam patienter tuliſtis. Incomparabiliter autem præfero charitatem, quâ calamum quaſſatum non patiendo conteri, noſtrum expetere conſilium ei ſuadere curaſtis. O prudens humilitas, humiliſque caritas, ſic parcens Monacho iniurianti, vt non deeſſet nouicio fluctuanti. Quantùm ergo potui confirmatum, & omnia quantum reor, de quibus notatus eſt, emendare paratum, ad vos eum remitto, tam probatæ veſtræ benignitati conſulens, etſi neceſſe eſt, ſupplicans, vt recipiatur, vt tamen prædictus frater, cui & literas proinde precatorias miſi, à ſua priori, ſi fieri poteſt, ſententia flectat. Valete.

EIVSDEM

Ad Dominum Papã INNOCENTIVM *pro* ARNVLPHO *Lexouiensi Episcopo electo.*

XLIII. AMantissimo Patri & Domino Dei gratia summo Pontifici INNOCENTIO, BERNARDVS Clareuallensis vocatus Abbas, modicum id quod est. Benedictus Deus & Pater Domini nostri IESV Christi, qui Ecclesiam suam, immaculatam sponsam dilecti Filij sui, in diebus nostris liberam, & absolutam à tribulationibus malorum custodiuit & dolore: schismata corruerunt, hæreses siluerunt, superborum & sublimium colla calcantur. Et quidem in schismate vidi impium superexaltatum, & eleuatum sicut cedros Libani, & transiui, & ecce non erat. In hæresi multorum rediuiui pullulabant errores, sed obstructum est os loquentium iniqua. Tyrannus Siciliæ extulerat in altum cor suum, sed iam humiliatur sub potenti manu Dei. Nullus gradus prætermissus est, de quo non acceperit victoriam per vos Ecclesia Dei, in manu potenti & in brachio excelso. Superest tamen in tertio gradu Comes Andegauensis malleus bonorum, oppressor pacis & libertatis Ecclesiæ: persequitur Ecclesiam Lexouiensem non vt introitum habeat pastor Ecclesiæ illius in ouile ouium nisi aliunde: Sed quod factum est non potest non fieri. Denique si res ipsa habeat diligentem inspectorem, & prudenter examinetur ad commodum causæ, & ad rei gestæ confirmationem, omnia cooperantur in bonum, persona, negotium, auctor operis, impugnator. Si enim ad personam respicias, hic est filius tuus dilectus in quo tibi complacuit. Si ad negotium, ordine integro, & canonica libertate consummatum est. Si ad auctorem operis, vir religiosus est, & timens Deum. Si ad operis impugnatorem, ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum, hostis Ecclesiæ, inimicus crucis Christi. In omni siquidem negotio validissimum argumentum est ad faciendam rei dubiæ fidem, id semper est melius quod placeat bonis, malis autem displiceat. Sed appellauit sedem Apostolicam Comes

Andegauensis. Quare obsecro? quâ læsione? quo grauamine vrgente? non quia opprimeretur, sed quia opprimeret; non vt iniuriam suam releuaret appellationis remedio, sed vt benedictionem istius obstaculo appellationis impediret. Cùm itaque & religio promouentis, & promoti dilectio, & causæ iustitia confluant in vnum, superfluum videtur & vanum rogare pro eo, vbi eius humilitas postularit. Loquar ergo ad Dominum meum cùm sim puluis & cinis. Loquar seruus sponsæ ad amicum sponsi, iocundum sit ei eloquium meum. Tibi Domine commissa est Ecclesia à solis ortu vsque ad occasum; tu ei debes esse murus & antemurale à facie inimici & persequentis, tu debes fouere filios eius sub vmbra alarum tuarum. Suscipe Lexouiensem Episcopum vterinum filium Romanæ Ecclesiæ, & remitte eum in benedictionibus dulcedinis, nequando dicat inimicus eius: præualui aduersus eum. Accingere gladio tuo, Pater, ad exaltationem filij, ad depressionem inimici, ad conseruandam Ecclesiæ libertatem. Non enim sumus ancillæ filij, sed liberæ, quâ libertate liberauit nos Christus.

Fundatio Monasterij B. MARIÆ *de Sylua regali diœc. Arelatensis, Ord. Cist.*

Ann. Chr. 1194.

XLIV. SIt notum cunctis præsentibus & futuris; quòd ego ILDEFONSVS Dei gratia Rex Arragonum, Comes Barcenoniæ, & Marchio Prouinciæ, pietatis intuitu, & remedio animæ meæ & parentum meorum, per me, & per meos omnes successores in perpetuum dono, concedo, & præsenti scripto roboro, & auctorizando confirmo Domino Deo, & Monasterio Cisterciensi, & tibi STEPHANO Abbati, & PETRO Priori, cæterisque Monachis, totique Conuentui præsenti & futuro; totam syluam de Albarono ad ædificandum ibi Monasterium Monachale in honorem Beatæ MARIÆ semper Virginis, cum omnibus terris, & pertinentiis suis, cum omnibus directis & iuribus nostris, quæ ibi habeo vel habere debeo, taliter quòd vos dicti Monachi præsentes & futuri per infinita sæcula, dictam syluam francam, liberam, immunem, cum pascuis, aquis, venationibus, laborationibus,

borationibus, & omnibus arboribus diuersi generis, & cum omnibus illis quæcumque ad vsum & seruitium hominis vtuntur, vel vti possunt, tàm in terra, quàm in mari; tam in aquis dulcibus, quàm in salsis habeatis, teneatis, possideatis, & explecetis vos & omnes successores vestri in perpetuum & proprium alodium, & libertatem; ita tamen quod in generali Conuentu vestro singulis diebus in Sacro-sanctis mysteriis quæ celebraueritis propriam pro anima mea, & parentum meorum soluatis orationem in perpetuum, tàm in vita, quàm in morte: audito autem decessu mei, vnusquisque Sacerdos per se triginta Missas celebret, & singulis annis in anniuersario meo singuli tres Missas; Et si in prædicta donatione naufragium euenerit, illud soluo & relaxo. Retineo autem in prædicta donatione mihi & successoribus meis quòd si nobis fusta fuerit necessaria pro constituendis & ædificandis domibus, lignis seu ingeniis, seu pro aliis ingeniis nostris, habeamus inde fustam, & possimus eam inde extrahere, cùm vobis sigillo nostro & proprio nuntio nostro significauerimus. Vt autem Donatio firma, stabilis, & quieta per me & successores meos vobis præsentibus, & futuris in perpetuum liberè permaneat, Ego ILDEFONSVS manu mea signo, confirmo, & cereo signo sigillo meo signari mando.

Ego autem STEPHANVS Dei gratia Abbas, & PETRVS Prior & totus Conuentus noster accipimus vos Dominum Ildefonsum Regem participem omnium beneficiorum nostrorum, & conuenimus vobis singulis diebus pro anima vestra tam in vita quàm in morte in perpetuum, & pro anima parentum vestrorum, propriam in Sacro-sanctis mysterijs soluere orationem: audito autem decessu vestro conuenimus vobis quòd vnusquisque Sacerdos illa die pro salute animæ vestræ triginta celebret Missas; & vnoquoque anno in diè anniuersarij vestri vnusquisque Sacerdos tres celebrabit Missas. Quod est actum prima die Martij anno Dominicæ Incarnationis Millesimo Centesimo Nonagesimo quarto, & in Ciuitate Arelatensi scriptum.

Signum ILDEFONSI Regis Arragonum, Comitis Barcenoniæ, & Marchionis Prouinciæ. Testes huius donationis sunt BERENGARIVS de Porcella, Assalitus & G. Arbanes

Procuratores in Prouincia; P. de Altalono; Pontius de Brugeris Baiulus; Ioannes de Arcazona Baiulus in Aquis; B. Prior S. Sepulchri & Domini Regis Capellanus; G. Bernardi de Aquis; Frater B. Eleemosynarius; Frater P. Isnardus Monachus; Giraldus Conuersus.

STEPHANI Cantuariensis Archiepiscopi,

Ann. Chr. 1205.

Serenissimo Domino IOANNI Dei gratia Anglorum Regi, STEPHANUS Cantuariensis Archiepiscopus in Domino salutem, & pietatis visceribus abundare.

Quòd Rex non permiserit possessionẽ inire Archiepiscopatûs, interdicto subiectum est Regnũ.

XLV. Regnum diu stare non poterit, cuius statum vera Regis clementia non communit. Largiente clementia Redemptoris, licet merita nostra non exigere viderentur, personam nostram fratrum electio generalis Cantuariensi Cathedræ subrogauit. Et licet consecrationis beneficium simus per Apostolicæ sanctitatis ministerium assecuti; fortè, peccatis nostris exigentibus electioni nostræ Regalis intuitus non consentit, & ad Ecclesiam, ad quam vocati sumus, accessum habere liberum non permisit. Propter repulsam à nobis factam in vniuersos fines Anglicæ regionis generale promulgauimus interdictum, quod in dispendium animarum quibus Iurisdictione regia præsidetis, & in vestræ Maiestatis ignominiam perdurauit. Et cùm nos visceraliter doleamus super tanti continuatione dispendij, vos qui regere debetis in virga ferrea, deberetis super interdicto multò districtiùs perturbari. Cùm igitur vestrum Regnum vallare deberet exuberantia pietatis, maiestatem vestram suppliciter exoramus, quatenus nobis tranquillum præbeatis introitum: & nos ad Dei laudem, ad vestræ gloriam maiestatis relaxabimus interdictum.

IOANNIS *Regis*, STEPHANO *Cantuar. Archiep.*

IOANNES *Dei gratia Anglorum Rex* STEPHANO *dicto Cantuariensi Archiepiscopo salutem.*

XLVI. Reuocari debet in irritum omnis electio, quam pars maior & sanior consensus sui non roborat fulcimento. Cùm ex generali consensu Capituli te promotum in Cantuariensem Archiepiscopum protesteris, & per manum summi Pontificis consecratum: nos promotioni tuæ, sicut proponis, duximus resistendum, ingressum tibi liberum prohibentes; & nunc pia sollicitudine flagitasti, quòd tibi velimus consensum liberum impertiri, cùm sis reuocaturus sententiam interdictionis. Tuis quidem propositionibus respondentes, te minus electum Canonicè protestamur; quia liquet & in Iuris corpore continetur, quòd maiore vel saniore parte non consentiente, nulla censetur electio. Propter quod quicquid circa te factum est reputari debet penitus pro infecto. Cùm igitur in terra nostrâ sententia videatur non legitimè promulgata, cùm excommunicandi non habeas potestatem, tibi mandamus quatenus si quid Iuris habeas in electione quam asseris esse factam, cures attentiùs resignare; sciturus quòd ad honorem Regiæ Maiestatis, & fortè non ad damnum tuum, Ecclesiæ Cantuariensi curabimus prouidere.

Nullã Stephani electionẽ Rex declarat.

GREGORII Papæ IX.

Ad Archiepiscopum Arelat. & Episcop. Arausecanum.

Ann. Chr. 1230. d. 22. Iulij.

XLVII. GREGORIVS Episcopus seruus seruorum Dei, Venerabilibus fratribus Archiepiscopo Arelatensi, & Episcopo Aurasicensi, salutem & Apostolicam benedictionem. Ad audientaim nostram peruenit, quòd nobilis vir R. Comes Tholosanus, & nobilis mulier S... vxor sua nequaquam cohabitant vt tenentur, neque sibi mutuò affectus exhibent coniugales. Quia verò ex hoc graue potest

Vt Comitẽ Tolos. & eius vxorẽ in amicitiã reducere conentur.

scandalum suboriri, & vtrique imminere periculum animarum, fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus eos simul vt cohabitent, & sibi mutuò coniugales affectus exhibeant, moneatis prudenter, & efficaciter inducatis eos ad id si necesse fuerit per censuram Ecclesiasticam appellatione postposita compellendo. Quòd si alterutra partium ad hoc impedimentum obiecerit, vos audiatis hinc inde proposita, & si de partium voluntate processerit, caussam fine debito decidatis: alioqui quæ inueneritis nobis fideliter intimetis, vt procedamus exinde prout secundum Deum vtriusque saluti & honori videbimus expedire. Datum apud Cryptam ferratam XI. Cal. Aug. Pontificatus nostri anno quarto.

EIVSDEM

PETRO S. A. Legato.

Ann. Chr. 1230. d. 18. Sept.

Mandat vt diligenter Legatus inquirat an Comes ante obitum indicia pœnitentiæ exhibuerit.

XLVIII. GREGORIVS Episcopus seruus seruorum Dei, dilecto filio Magistro PETRO de Collemedio Capellano nostro, Apostolicæ sedis Legato, Salutem & Apostolicam benedictionem. Exposuerunt nobis Nuntij Nobilis viri Comitis Tholosani, quòd licet in ipsius Patre, qui ante reconciliationem terræ decessit, indicia pœnitentiæ in mortis articulo apparuerint manifesta, nec per eum steterit quominùs reconciliatus fuerit Ecclesiasticæ vnitati; corpus tamen eiusdem adhuc extitit inhumatum; vnde ex parte ipsius Comitis suppliciter petebant à nobis, vt cùm sacramentum non contemptus Religionis, sed articulus necessitatis excluserit; & Ecclesiæ iudicium, diuinum debeat imitari; mandaremus defunctum, qui propter hoc habendus est ab Ecclesia sicut apud Deum fuisse creditur absolutus, in Cimiterio Ecclesiastico sepeliri. Quocirca discretioni tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus diligenter super hoc veritatem inquiras, eam nobis fideliter rescripturus. Datum Anagniæ XIV. Kal. Octobris, Pontificatus nostri anno quarto.

In eumdem modum scribit Episcopo Tolosano & Abbati Grandis Syluæ. Dat. Anagniæ VII. Kal. Octobris Pontificatus anno IV.

EIVSDEM
PETRO DE COLLEMEDIO.

Ann. Chr. 1230. d. 9. Iulij.

XLIX. GREGORIVS Episcopus seruus seruorum Dei dilecto filio Magistro PETRO *de Collemedio* Capellano nostro Apostolicæ sedis Legato, Salutem & Apostolicam benedictionem. Venientes ad præsentiam nostram Nuntij nobilis viri Raimundi Comitis Tholosani, ex parte ipsius deuotè à Nobis & suppliciter petierunt, vt tam super passagio suo & suorum in subsidium terræ sanctæ, quàm super summa decem millium marcarum, in qua Ecclesiis pro damnorum restitutione tenetur, sibi inducias de solita benignitate sedis Apostolicæ concedere dignaremur; cùm de nouo reconciliatus sanctæ matri Ecclesiæ de terra sua, sicut oportet, disponere non potuerit; & de transitu suo, cùm non instet modo passagium, prouenire nequiret vtilitas quæ speratur; nec termino assignato, scilicet proximè venturo festo Resurrectionis Dominicæ illuc valeret, prout eum decet, accedere, cùm terra sua nimiùm exhausta facultatibus infra tam breue spatium non sufficeret ad expensas necessarias ministrandas. Volentes autem dicto Comiti iuxta feruorem deuotionis suæ, quam habere dicitur ad Deum & Ecclesiam, gratiam, quam cum Deo possumus exhibere, super solutione summæ præfatæ, vsque ad beneplacitum nostrum ei duximus terminum prorogandum; Discretioni tuæ per Apostolica scripta mandantes, quatenus inquisitâ super hac concedenda sibi dilatione passagij voluntate Illustrium Regis & Reginæ Francorum, & habito prælatorum ac Baronum, ac aliorum bonorum virorum, quos videris expedire consilio: consideratis quoque statu ipsius Comitis & terræ suæ, aliisque circumstantijs vniuersis, quas inueneris, nobis studeas transmissis singulorum consilijs fideliter intimare, vt per tuam relationem instructi, super hoc securiùs disponere valeamus. Datum Anagniæ VII. Id. Iulij. Pontificatus nostri anno quarto.

Vt Raymũdo Comiti Tolosano terminus solutionis 10. mil. marcarũ & itineris Ierosolymitani prorogetur.

Nempe S. Ludouici & Blanchæ matris eius.

Iisdem verbis & sensu scribit Archiepiscopo Senonensi, ac Parisiensi & Carnotensi Episcopis. Dat. Anagniæ X. Kal. Octob. Pontif. anno IV.

EIVSDEM

Ann. Chr. 1231. d. 2. Ianu.

Ad Comitem Tolosanum.

Vt Ordini Cister. debitam pecuniæ summã soluat.

L. GREGORIVS Episcopus seruus seruorum Dei Dilecto filio nobili viro Comiti Tholosano Salutem, & Apostolicam benedictionem. Significante dilecto filio Abbate Cisterciensi nos noueris accepisse, quòd tu quandam summam pecuniæ, in qua Cistercio & quibusdam aliis Monasteriis ordinis Cisterciensis teneris, sicut in literis super compositione pacis inter te ex vna parte, & Ecclesiam ac carissimum in Christo filium nostrum Illustrem Regem Franciæ ex altera, per dilectum filium nostrum ROMANVM sancti Angeli Diaconum Cardinalem, tunc Legatum Apostolicæ sedis reformata pleniùs dicitur contineri, detines pro tuæ arbitrio voluntatis & eis soluere contradicis. Quare à nobis humiliter postulabat, vt tibi super hoc preces nostras & literas dirigere dignaremur. Nos igitur eius deuotis precibus inclinati nobilitatem tuam rogamus, monemus attentius, & hortamur, per Apostolica scripta mandantes, quatenus iam dictam pecuniam monasterijs sine difficultate qualibet, vt teneris, restituas memoratis: alioquin noueris nos venerabili fratri nostro Episcopo Tornacensi, Apostolicæ sedis Legato nostris dedisse litteris in mandatis, vt te ad id, si necesse fuerit, per censuram Ecclesiasticam appellatione remota, cognita veritate compellat. Datum Laterani IV. Nonas Ianuarij, Pontificatus nostri anno quarto.

EIVSDEM

Ann. Chr. 1231. d. 23. Oct.

Ad Comitem Tolosanum.

Monet Comitem vt penas insi-

LI. GREGORIVS Episcopus seruus seruorum Dei, Dilecto filio nobili viro Comiti Tholosæ Salutem, & Apostolicam benedictionem. Horrendum facinus quod

BERNARDVS Conuenarum, & quidam alij Vassalli tui in IESV Christi opprobrium attentarunt, ipsum Christum sine dubio prouocat, & prouocare debet homines contra eum; ipsumque reddere vniuersis odibilem qui Deum timent, & homines reuerentur. Sicut enim dilecti filij Abbas & conuentus Conchensis graui nobis conquestione monstrarunt, iidem vassalli quemdam eorum Monachum Subdiaconum iuxta altare constitutum, ausu sacrilego capientes; ac eum, Crucifixum & Eucharistiam amplectentem, lethaliter vulnerantes, & extrahentes ab Ecclesia violenter ipsum in IESV Christi, & totius Cleri contumeliam in patibulo suspenderunt. Et licet quidam Eremita semiuiuum eumdem de patibulo deposuisset eodem; ipsi tamen eum iterum suspendentes, in iis & aliis, eis graues & iniuriosi existunt. Quia igitur tantam Dei & Ecclesiæ iniuriam non possumus, sicuti nec debemus, æquanimiter sustinere, Nobilitatem tuam rogamus, & monemus attentè, per Apostolica tibi scripta mandantes, quatenus cum iniuria huiusmodi Dei potiùs quàm hominis censeatur, pungat cor tuum tui contumelia Creatoris; & sic huiusmodi sacrilegos tradita tibi potestate castiges, ac facias eisdem Abbati & Conuentui de illatis iniurijs satisfactionem congruam exhiberi; quòd per hoc crescas & nomine apud homines, & merito apud Deum. Datum Reate x. Calendas Nouembris, Pontificatus nostri anno quinto.

gi curet iis qui Monachum Conchensem morte crudeliter affecerunt.

Abbatis ac Conuentus Conchensis, RAYMVNDO Comiti Tolosano.

LII. SErenissimo Domino RAIMVNDO Dei gratia Comiti Tholosano, VESIANVS Dei miseratione Sanctæ Fidis de Conchis Abbas, & eiusdem loci Capitulum, Salutem, & pro ipso preces effundere ad Dominum IESVM Christum. Excellentiæ vestræ tenore præsentium innotescat, quòd nobilis vir BERNARDVS de Conuenis & vxor eius BLANCA nomine, super iniurijs quas nobis & nostro monasterio irrogauerant, tam super morte IOANNIS Monachi nostri, quàm super aliis clamoribus, quos de ipsis facere poteramus, ita nobis & monasterio nostro pro se, & suis compli-

Orant vt Comiti Bernardo, quippe qui pro damnis illatis satisfecerat, dominium restituat.

cibus, auxiliatoribus, & fautoribus, qui interfuerunt morti Monachi supradicti, plenariè satisfecerunt, & quòd inde de ipsis pacati sumus meritò & contenti, quamdiu compositionem, quæ facta est inter nos & ipsum, & scripta per manum VV. Sancti Pauli publici Notarij Tholosæ, ipsi & successores eorum integrè obseruabunt; & inde Deo & vobis gratiarum referimus actiones. Cùm igitur ad cor redeuntibus sit parcendum, Dominationem vestram, quantum possumus, deprecamur, vobis humiliter supplicantes, quatenus intuitu misericordiæ & pietatis, & precum nostrarum obtentu agentes misericorditer cum eisdem, terram suam misericorditer eisdem restituere dignemini, ita quòd à Deo & hominibus possitis super hoc meritò commendari. Datum Conchis Sabbato ante Carnispriuium.

GREGORII Papæ IX.

Episcopo Tornacensi.

Ann Chr. 1232. d. 18. Febr.

Vt benignè se in Comitem Tolos. gerat, efficiátque vt idipsum agant Episcopi.

LIII. GREGORIVS Episcopus seruus seruorum Dei, Venerabili Fratri Episcopo Tornacensi, Apostolicæ sedis Legato, Salutem & Apostolicam benedictionem. De parte Dilecti Filij Comitis Tholosani nobis est oblata querela, quod cùm ipse in firmo proposito, & summo gerat desiderio inflexibiliter permanere in deuotione sedis Apostolicæ matris eius; super quo turbati plures tanquam non valentes, cùm in se mali sint, aliorum bonitatem in patientia sustinere, ipsum ab intentione sua laudabili retrahere moliuntur. Quidam terræ suæ Prælati hoc nolentes attendere, in proferendo in eum excommunicationis sententiam nimis faciles & præcipites se ostendunt: contra quos dictus Comes humiliter petijt per nostram sollicitudinem prouideri. Quia verò non modicum expedire dinoscitur, vt ad augmentandum in ipso pietatis affectum quasi noua plantula benignitatis foueatur irriguo, & dulci lacte Ecclesiæ recreetur: fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus in lenitate ac mansuetudine tractans eumdem, & ad hoc ipsum prædictos Prælatos inducens, nihil ab eis permittas

mittas in eius grauamen aut contumeliam attentari. Datum Reate XII. Kal. Martij, Pontificatus nostri anno quinto.

EIVSDEM

Ad LVDOVICVM Regem Franc.

Ann. Chr. 1232. d. 4. Martij

Rationem reddit cur Ecclesia Romana detineat Comitatũ Venascenum.

LIV. GRegorivs Episcopus seruus seruorum Dei Carissimo in Christo filio Lvdovico Regi Francorum illustri, Salutem & Apostolicam benedictionem. Literas, quas pro dilecto filio nobili viro Comite Tholosano super terra, quam Romana Ecclesia citra Rodanum ad manus suas retinuit, Regalis nobis excellentia destinauit, solitæ benignitatis affectu recepimus; & quæ continebantur in eis intelleximus diligenter. Sanè illius testimonium inuocamus, qui testis est in cœlo fidelis, quòd licet Ecclesia Romana prædictam terram, in qua infinitis angustijs, & expensis innumeris multorum sanguine hactenus extitit laboratum, ad manus suas duxerit retinendam, ne reprobis repetentibus vel irruentibus in eandem fieret durior post prosperitatem aduersitas: non tamen intendimus terram illam propriis vsibus applicare; non in ea priuatum prosecuti fuimus interesse, nullam in retentione ipsius vtilitatem quæsiuimus temporalem, cùm sit negotium pacis & fidei; & Dei sit causa quam agimus, & spirituale duntaxat in hoc commodum attendamus. Sed cum illius terræ conuersio adeò sit adhuc recens & tenera, quòd ex mutatione subita facilè posset incurrere recidiuum, & recidiui languores interdum esse soleant prioribus grauiores; accuratâ est sollicitudine præcauendum, ne morbus, qui tam grauiter Christi maculauit Ecclesiam, iterum postquam curatus est, in ipsius possit refluere corruptelam. Quantùm claræ memoriæ L. Rex Francorum pater tuus in præmisso negotio laborauit, ad cuius prosecutionem de suis liberaliter contulit, & tandem se liberaliùs adiecit, vitæ vitam offerens, vt viueret in Christo post mortem? Quot inclyti in prosecutione ipsius negotij de regno Francorum ceciderunt? Quanto sudore laboratum est, & quanto labore sudatum, vt terra illa conuersa in salsuginem à malitia in-

habitantium in ea, bellis attrita continuis, & hæreticæ prauitatis erroribus inuoluta & ab huiusmodi respiraret angustijs, & contagijs purgaretur? Quanta strages populi Christiani; quot animarum pericula, Ecclesiarum destructio, Religiosorum locorum excidium, damna rerum, & expensarum dispendia, occasione præfati negotij, peccatis exigentibus sunt secuta? & vtinam esset adhuc dictum negotium adeò solidatum, quòd ex nulla parte status eius penitus fluctuaret. Nunquid non grandi cautela opus est, ne tot impensæ perdantur? Nunquid verò nobis siquid inde sinistri, quod absit, accideret, posset non immeritò imputari? Nunquid formidare non immeritò possumus præteritis futura pericula grauiora? Et ideò quantumcunque dictum Comitem, sicut specialem Apostolicæ sedis filium syncerâ diligamus in Domino caritate, & ad incrementum & exaltationem ipsius libenter, si per eum non steterit, aspiremus, paternæ circa eum sollicitudinis gerentes affectum; expedit tamen vt in tanto negotio non nisi circumspecta deliberatione præhabita procedatur.

Verùm quia nobis quid super hoc magis expediat negotio memorato, fieri non potuit plena fides, Venerabili fratri nostro Episcopo Tornacensi, Apostolicæ sedis Legato, nostris damus literis in mandatis, vt vocatis Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, & aliis Ecclesiarum Prælatis, qui in sua legatione consistunt, & cum eis super præmissis & eorum circunstantijs vniuersis deliberatione habita diligenti, consilium quod super his datum fuerit, nobis studeat suis litteris fideliter intimare, vt procedamus exinde prout secundùm Deum videbimus expedire meliùs. Ipsius itaque habita responsione Legati sic Deo propitio in præmisso negotio procedemus, nihil de contingentibus obmittendo, quòd Deo pro posse satisfaciemus, & homini, ac tuæ Serenitati gratum esse poterit & acceptum. Datum Reate IV. Nonas Martij, Pontificatus nostri anno quinto.

EIVSDEM

Ad Reginam Franc.

Ann. Chr. 1232. d. 4. Mart.

LV. GREGORIVS Episcopus seruus seruorum Dei, Carissimæ in Christo filiæ Reginæ Francorum illustri Salutem & Apostolicam benedictionem. Literas quas pro dilecto filio nobili viro Comite Tholosano super terra, quam Romana Ecclesia citra Rodanum ad manus suas retinuit, Regalis nobis excellentia destinauit, solitæ benignitatis affectu recepimus, & quæ continebantur in eis intelleximus diligenter &c. *vt in proximè relata epistola.* Datum Reate IV. Non. Martij, Pontificatus nostri. an. V.

Reginæ scribit ad modũ prioris Epistolæ.

EIVSDEM

Ad Comitem Tolosanum.

Ann. Chr. 1232.

LVI. GREGORIVS Episcopus seruus seruorum Dei, Dilecto filio nobili viro Comiti Tholosæ Salutem & Apostolicam benedictionem. Non est de arbore dubitandum, cùm de fructu constiterit; nec de illius intentione quærendum, qui nihil agit in tenebris, sed in luce vt eius sint opera manifesta; cùm in actibus suis non dubiæ præsumptioni sit locus sed experientiæ certæ credatur. Sanè quam intentionem in facto tuo gesserimus hactenus & geramus, licet non pepercerimus virgæ vt filium lucraremur, operis exhibitio manifestat. Paternæ siquidem erga te sollicitudinis gerentes affectum, te sicut specialem Apostolicæ sedis filium syncerâ diligimus in Domino caritate, ad incrementum & exaltationem tuam si per te non steterit, aspirantes. Cæterùm licet Ecclesia Romana terram citra Rodanum, pro qua tibi restituenda Carissimi in Christo filij nostri, FREDERICVS Romanorum Imperator semper Augustus, Ierusalem & Siciliæ Rex; ac Rex & Regina Francorum Illustres nobis humiliter supplicarunt, in qua infinitis angustiis & expensis innumeris, multorum sanguine hactenus extitit labo-

Eiusdem argumenti.

ratum, ad manus suas duxerit retinendam, ne reprobis repetentibus vel irruentibus in eandem fieret durior post prosperitatem aduersitas: Illius tamen testimonium inuocamus qui testis est in cœlo fidelis, quòd non intendimus terram illam proprijs iuribus vel vsibus applicare, non in ea priuatum prosecuti fuimus interesse, nullam in retentione ipsius vtilitatem quæsiuimus temporalem, cùm sit negotium pacis & fidei, Dei sit causa quam agimus, & spirituale in hoc duntaxat commodum attendamus. Verùm quia nobis quid super hoc magis expediat negotio memorato, fieri non potuit plena fides: Venerabili fratri nostro Episcopo Tornacensi, Apostolicæ sedis Legato damus nostris literis in mandatis vt vocatis Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, & alijs Ecclesiarum Prælatis, qui in sua legatione consistunt, & cum eis tam super præmissis, quàm super prorogatione termini de transfretando in subsidium terræ sanctæ quam ijdem Rex & Regina pro te à nobis fieri postularunt, & eorum circunstantijs vniuersis deliberatione habita diligenti, consilium quod super iis datum fuerit, nobis studeat suis litteris fideliter intimare, vt procedamus exinde prout secundùm Deum videbimus meliùs expedire. Ipsius itaque habita responsione Legati sic Deo propitio in præmisso negotio procedemus, nihil de contingentibus obmittendo, quod Deo pro posse satisfaciemus & homini, & tua deuotio poterit non irrationabiliter acceptare. Tu autem in nostra & Ecclesiæ Romanæ deuotione ac fidei puritate persistas, cùm possis firmiter credere ac sperare quòd tibi sit deuotionis & fidei tuæ synceritas responsura. Datum Reate IV. Nonas Martij, Pontificatus nostri anno quinto.

EIVSDEM

Episcopo Tornacensi.

Ann. Chr. 1232. d. 12. Mar.

Hortatur Legatū vt beneuolè se gerat erga Comitem.

LVII. GREGORIVS Episcopus seruus seruorum Dei, Venerabili Fratri Episcopo Tornacensi, Apostolicæ sedis Legato, Salutem & Apostolicam benedictionem. Et verbera Patris & vbera matris Apostolica sedes habere dinoscitur, dum & patris rigorem obseruat & matris

non deserit lenitatem; Sic vtrumque condiens ne crudelis sit rigor, nec lenitas dissoluta, & sic vicissim alterum altero recompensans, vt nec parcat virgæ dum diligit, nec dum corrigit in caritate frigescat, sed seruet in ira misericordiam, & in beneuolentia disciplinam. Licet igitur dilectus & Nobilis vir Comes Tholosanus aliquando elongatus à nobis in regionem dissimilitudinis aberrasset; quia tamen illo faciente cum eo signum in bonum qui neminem à misericordia sua repellit, recurrens ad vbera sanctæ Ecclesiæ matris, quæ ipsum desiderat lacte dulci nutriri; Nos paternæ circa eum sollicitudinis gerentes affectum; & ipsum sicut specialem Apostolicæ sedis filium syncerâ diligentes in Domino caritate, ad incrementum & exaltationem suam, si per eum non steterit aspirando, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatinùs eumdem Comitem habens pro nostra & Apostolicæ sedis reuerentia propensiùs commendatum, iura sua sic conserues illæsa, sicut Ecclesiastica vis illibata seruari. Datum Reate IV. Idus Martij; Pontificatus nostri anno quinto.

EIVSDEM

Ad Comitem Tolos.

Ann. Chr. 1233. d 30. April.

LVIII. GREGORIVS Episcopus seruus seruorum Dei, Dilecto filio & nobili viro Comiti Tholosano Salutem, & Apostolicam benedictionem. Olim operante illo qui vult omnes homines saluos fieri, & neminem vult perire, per ministerium dilecti filij nostri Romani Portuensis Electi, tunc in illis partibus Apostolicæ sedis Legati, inter Ecclesiam & te pace, diuinâ præeunte gratia, reformatâ; dictus Legatus tam prouidè quàm prudenter attendens quòd fides Catholica, quæ penè penitus videbatur de illis partibus profligata, inibi reflorere valeret, si illic literarum studium crearetur, duxit prouidè statuendum, vt in Tholosana ciuitate cuiuslibet licitæ facultatis studia plantarentur; quorum Magistris, vt liberiùs possint vacare studiis & doctrinis, à te fuit promissum certum salarium & statutum. Vnde nos quod super præmissis factum est gratum & ratum habentes; vt eâ,

Confirmat institutam Tolosæ Academiā.

quâ gaudent Parisienses scholares, perpetuò Magistri scholares Tholosæ, & omnes qui eis successerint in hac parte, gaudeant libertate ipsis duximus concedendum.

Statuta quædam.

Statuimus nihilominus, vt ciues Tholosani domos vacantes ad inhabitandum scholaribus pro competenti pretio taxando à duobus Clericis & totidem laïcis, viris discretis, Catholicis, & iuratis, communiter electis ab ipsis locare cogantur.

Sancimus præterea quòd nulli Magistri, & scholares, vel Clerici ac seruientes eorum, si, quod absit, contigerit eos in quocunque maleficio deprehendi, ab aliquo laïco iudicentur, vel etiam puniantur, nisi forsitan iudicio Ecclesiæ condemnati, seculari curiæ relinquantur; & vt laïci teneantur studentibus in ..... coram Ecclesiastico iudice respondere secundùm consuetudinem Ecclesiæ Gallicanæ.

Nec non & vt tu, Comes Tholosane, Balliui tui, & Barones terræ, securitatem & immunitatem sub iureiurando promittere compellamini personis & rebus scholarium, ac etiam nuntijs eorundem; & à vestris subditis illud idem fieri faciatis. Et si qui eos, vel eorum nuntios in terris vestris pecunia vel rebus alijs spoliauerint, vos vel emendari faciatis, vel etiam emendetis.

Ad hæc & tu cùm in reformatione pacis te obligaueris præfato iuramento, vt certum salarium vsque ad certum tempus, certo numero Magistrorum exsoluas, statuimus vt illud sine qualibet diminutione persoluas vsque ad terminum constitutum, & plenariè satisfacias de subtractis. Quocirca nobilitatem tuam rogandam duximus attentiùs ac monendam, per Apostolica tibi Scripta mandantes, quatenus Magistris & scholaribus supradictis te fauorabilem exhibeas & benignum, statuta præfati Electi illibata conserues, & ab omnibus tuæ iurisdictionis subiectis facias firmiter obseruari. Datum Laterani pridie Calendas Maij, Pontificatus nostri anno septimo.

EIVSDEM

Ad Archiepiscopos, & Episcopos in Prouincia constitutos.

Ann. Chr. 1234. d. 13. Ianu.

LIX. GREGORIVS Episcopus seruus seruorum Dei, Venerabilibus Fratribus Viennensi Archiepiscopo Apostolicæ sedis Legato & alijs Archiepiscopis, & Episcopis in Prouincia constitutis, Salutem & Apostolicam benedictionem. Cùm dilectus filius nobilis vir Comes Tholosanus nuper redierit ad Apostolicæ sedis gratiam, ita quòd deuotionis alumnum se reputat, & Ecclesiæ Romanæ filium specialem; per vos eum exasperari non expedit, sed semper in Deum potiùs confoueri, vt idem sentiens affectum in membris, quem cognoscit in capite Ecclesiæ, in dulcedine delectatus ad deuotionis augmentum ampliùs inardescat. Quare Fraternitatem vestram monemus, per Apostolica scripta vobis mandantes, quatinus in benignitate prosequentes eundem, sibi vos exhibeatis, quantum cum Deo poteritis, fauorabiles & benignos; neque sitis, sicut nec conuenit, proni vel faciles ad ferendum in personam suam excommunicationis sententiam, vel ad supponendum interdicto Ecclesiastico terram eius; cùm inter alia Prælatos potissimùm deceat maturitatem & grauitatem in ferendis huiusmodi sententijs obseruare: mandatum nostrum taliter impleturi, quòd ipse mansuetudinem in vobis se gaudeat inuenisse, & nos debeamus vos exinde meritò commendare. Datum Laterani Idibus Ianuarij, Pontificatus nostri anno septimo.

Mandat vt benignitatē Comiti exhibeant, nec facilè in eum excommunic. ferant sententiam.

GREGORII P. IX. *Comiti Tolosano.*

Ann. Chr. 1234. d. 15. Ianu.

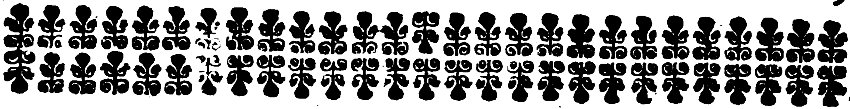
LX. GREGORIVS Episcopus seruus seruorum Dei, Dilecto filio nobili viro Comiti Tholosano, Salutem & Apostolicam benedictionem. Reputantes Ecclesiæ Romanæ te specialem filium & deuotum, ac ad personam tuam patris gerentes affectionem, petitionibus tuis beni-

Causā adfert cur Comiti terram Venascensē non restituerit.

gnum assensum, quantum cum Deo possumus, impertimur. Vnde si quando preces tuas non admittimus, credere potes & debes rationabilem causam subesse, propter quam à pietate paterna quod filius postulat deuotè, non impletur. Cùm itaque in terra Venascensi, pro qua tibi restituenda nobis per literas & nuntios supplicasti, multi se ius habere proponant, & nos ex officij nostri debito teneamur cuilibet iustitiam suam conseruare, ad præsens super hoc deliberare nequiuimus, nec tibi certum aliquid respondere. Vnde ei, qui tibi contra prauitatem hæreticam fidei suæ feruorem inspirauit & zelum, laudes & gratias exhibentes, & tuæ commendantes sinceritatis affectum, nobilitatem tuam monemus & hortamur attentè, ac tibi consulimus, quatinus id indefesso prosequaris studio pietatis pro exaltatione puritatis Catholicæ, & sis, sicut laudabiliter incœpisti, sollicitus in Romanæ Ecclesiæ dilectione immobiliter perseuerare. Nos enim, cùm deuotionis continuatio te ampliùs reddit fauorabilem & acceptum, eò magis in his quæ cum nostra possumus honestate, parati sumus fauorem tibi & beneuolentiam exhibere. Datum Laterani XVIII. Kal. Feb. Pontificatus nostri anno septimo.

CHRONICON

CHRONICON FONTANELLENSE.

COMMEMORATIO

Genealogiæ ARNVLPHI *Episcopi, &* VVANDREGESILI *Nepotis eius.*

NSBERTVS, qui fuit ex genere Senatorum, vir nobilis, & multis diuitijs pollens, accepit filiam *Lotharij* Regis Francorum nomine *Blithild*, & habuit ex ea tres filios, & vnam filiam. Primogenitus eius *Arnoldus*, secundus *Feriolus*, tertius *Modericus*, quarta puella *Tarsicia*. E quibus Feriolus Episcopus in Vtcecia ordinatus est, ibique martyrio coronatus quiescit in pace; vbi multa per eum miracula fiunt. Modericus frater eius similiter Episcopus in Arisido ordinatus est, atque ibi quiescit in pace. *Tharsicia* virgo Dei in virginitate perseuerans, Rodonis quiescit: quæ etiam fertur mortua mortuum suscitasse. Porrò Arnoldus genuit *Arnulfum* Episcopum: Arnulfus genuit *Flodulfum VValchisum*, & *Anchisum*, fratres eius: VValchisus quoque genuit *VVandregesilum* Confessorem Domini. *Flodulfus* genuit *Martinum*, quem interfecit Ebroinus Ertcriaco Palatio. Anchisus Dux genuit *Pipinum* Seniorem & Ducem. Pipinus Senior & Dux genuit *Karolum* Seniorem & Ducem. Iterum Karolus Senior & Dux genuit *Pipinum*, quem Stephanus Papa consecrauit & benedixit in Regem. Pipinus Rex genuit *Karolum* gloriosum Cæsarem, quem Leo Romanus Pontifex consecrauit & vnxit in Imperatorem in Ecclesia B. Petri Apostoli die Natalis Domini IESV Christi. Karolus Imperator genuit *Ludouicum* pijssimum Augustum: Iterum Ludouicus pijssimus Augustus genuit tres filios ex *Irme-*

garda Regina, id est *Lotharium*, *Pipinum*, & *Ludouicum*: ex *Iudith* verò Imperatrice genuit *Karolum* gloriosum Regem. Post mortem verò Ludouici pijssimi Imperatoris *Lotharius* (ante obitum patris decem & octo annis vnctus ad Imperatorem) contra fratres suos, id est Ludouicum Regem Baioariorũm, & Karolum, exercitum duxit, adiuncto sibi Pipino cum Aquitanorum populo, in pago Autisiodorensi, in loco qui vocatur Fontanetũ. In quo Franci cum omnibus nationibus sibi subiectis mutua se cæde prosternentes, ad vltimum Ludouicus & Karolus Lothario fugato triumphũ adepti sunt. Post cruentissimum verò prælium pace inter eos facta, diuiserunt inter se Francorum Imperium. Et Lotharius quidem accepit regnum Romanorum, & totam Italiam, & partem Franciæ Orientalem, totámque Prouinciam. Ludouicus verò præter Noricam quam habebat, tenuit regna quæ pater suus illi dederat, id est Alemanniam, Thuringiam, Austrasiam, Saxoniam, & Auarorum, id est Hunorum, regnum. Karolus verò medietatem Franciæ ab occidente, & totam Neustriam, Britanniam, & maximam partem Burgundiæ, Gotiam, VVasconiam, Aquitaniam, submoto indè *Pipino* filio Pipini, & in Monasterio S. Medardi attonso. Qui postea inde per fugam elapsus, Aquitaniam regressus, multo tempore fugiendo ibi latuit, iterúmque à Ranulfo Præfecto per fidem deceptus comprehensus est, & ad Karolum adductus apud Siluanectum perpetuo est exilio detrusus.

Lotharius verò ex *Irmegarda* filia Hugonis tres filios habuit, id est *Ludouicum*, cui regnum Romanorum & Italiam tradidit: alterum autem *Lotharium*, cui sedem Imperialem reliquit: tertium verò *Karolum*, cui Prouinciam gubernandam dimisit. Decessit quoque Lotharius anno Incarnationis Domini nostri IESV Christi octingentesimo quinquagesimo quinto, Imperij siue Regni sui XXXIII. Post eius obitum Karolus filius eius, qui Prouinciam gubernabat, anno octauo moritur. Deinde Ludouicus Imperator Romanorum, & Lotharius fratres Regnum eius, hoc est Prouinciam, inter se dispertiunt. Ludouicus autem Rex Noricorum, id est Baioariorum, Ludouici Imperatoris filius, anno Incarnationis Domini IESV DCCCLXV. post festiuitatem Paschalem Regnum

suum inter filios diuisit. *Karolomanno* quidem dedit Noricam, id est Baioariam, & Marcas contra Sclauos, & Longobardos. *Ludouico* verò Turingiam, Austrasios, Francos, & Saxoniam dimisit. *Karolo* quoque Alemanniam & Curuallam, id est Comitatum Cornugalliæ reliquit. Ipse tamen Ludouicus super filios suos feliciter nunc principatum tenet anno Incarnationis Domini DCCCLXIX. Et post hæc obijt Ludouicus Rex anno Dominicæ Incarnationis DCCCLXXVI. cùm regnasset annis LIV.

Karolus autem Rex Occidentalium Francorũ anno XXXVI. regni in Italiam pergens, orandi causâ ad limina Apostolorum peruenit, ibique à cuncto populo Romano Imperator eligitur & à Ioanne Papa in Imperatorem consecratus VIII. Kal. Ianuar. anno Dominicæ Incarnationis DCCCLXXV. indè in Galliam prosperè reuersus est. Anno quoque Regni sui XXXVIII. & Imperii tertio inchoante, in Italiam iterum perrexit, & colloquio Ioannis Papæ vsus, in Galliam reuertens, transcenso Cinisо monte, præsentis luminis caruit visu III. Nonas Octobris, Indictione X. anno Domini nostri DCCCLXXVII. Cui successit in Regno filius eius *Ludouicus.* Deinde anno regni sui secundo necdum expleto, isdem Ludouicus obiit Compendio Palatio V. Idus Aprilis, Indictione XII. anno Domini DCCCLXXIX. Deinde filii eius *Ludouicus* & *Karolomannus* Regnum eius inter se dispertiunt. Prædictus verò Rex Ludouicus in pago VVimniaco cum Normannis bellum gerens, triumphum adeptus est, & non multò post obiit pridie Nonas Augusti, anno Dominicæ Incarnationis DCCCLXXXI. Indictione XV. Regnauit annos duos, menses tres, dies XXIV. Cui successit in regno frater eius Carolomannus. Regnauit annis tribus, & diebus sex. Deinde in Evvelina saltu in Monte-Aërico à fera singulari percussus est. Obiit anno Dominicæ Incarnationis DCCCLXXXIV. Indictione secunda, VIII. Idus Decembris. Deinde Karolus Rex Suauorum, filius Ludouici Regis Noricorum, Monarchiam totius Imperii Francorum & Romanorum assumit anno Verbi incarnati DCCCLXXXV. Indictione III.

INCIPIVNT GESTA SANCTORVM PATRVM FONTANELLENSIS COENOBII.

CAPVT I.

1. IGitur ab almificæ memoriæ Patre nostro, ac omni honorificẽtiâ nominando, egregio Christi Domini Sacerdote *VVandregisilo*, qui & *VVando*, priscorúmque Patrum titulis nõ mediocriter coæquando, vt imperata postulant, initium orationis incipiam, videlicet vt à quo exordium nostri cœpit Cœnobij, ab ipso etiam nostræ orationis sermo sumat initiũ: Omissis videlicet cõuersationum ac magnarum virtutum operibus, quæ in prolixioribus de eo gestis olim memoriæ mãdata sunt, nunc breui oratiuncula, ne legentium fiant oculis onerosa, ea tantùm quæ de eiusdem clara origine, seu moribus honestis, ac conuersatione Angelica comperta habemus, aut qualiter hoc *Fontanellense* Cœnobium ædificauerit, quótque in eo annis fuerit, quo etiam tempore, vel sub quibus Principibus agone expleto gloriosissimam victoriam potentissimo Christi sub auxilio reportarit, huic operi inserenda fore credimus.

2. Hic nempe vir Domini, vt breuiter nonnulla perstringam; ex nobilissimis Francorũ ac ditissimis natalibus oriundus, territorio Vereduni castri, nobiliorem se splendidæ vitæ moribus, ac castæ conuersationis exemplis insignem exhibuit. Huius genitor *VValchisus* nũcupatus nomine, vt veracium didicimus traditione Seniorum, patruus gloriosissimi *Pipini* Ducis Francorum filij *Anschisi* extitit. Denique idem vir Domini adolescentiæ dum polleret ætatis in annis, atque in Aula gloriosissimi Regis *Dagoberti* nobilissimè militaribus negociis, ac Aulicis disciplinis educaretur, ab eodem Rege Comes Palatij constitutus; ac deinde Ducatus officio mancipatur. Deinde parentum hortatu licet inuitus vxorem duxit. Quâ post paululum vnanimi castitatis voto relictâ, comáque capitis depositâ Clericus effectus, spretísque omnibus, angustum ingressus est callem breui tempore finiendum.

3. Igitur ad locum qui vocatur Monsfalconis secedit, cuidam magnarum virtutum viro, cuius nomen modò memoriæ non occurrit, adhærens, plurimúmque temporis cum eo conuersatus, innocentis vitæ admirabilis cultor comprobatur. Indè à Rege præfato accersitus, atque ad Regiam domum properare iussus, pro habitus mutatione increpatus primò, sed pòst honorificè prosecutus: sicque cum Regia auctoritate reuersus, quodam in loco Cellulam suæ vocationi condignam ædificat, aliquantum temporis in ea degens. Ibi námque actibus, ac sacræ doctrinæ verbis exornatus ceu lampas refulgebat accensa. Exinde ob gratiam vitæ contemplatiuæ egrediens, ac visitatione locorum Sanctorum summum habens desiderium, veluti apis prudentissima flosculos diuersi generis carpere satagebat, vt dulcia pòst caperet mella. Denique Alpium iuga transcendens, lætúsque peregrinationem aggressus, cum tribus pueris & asello Italiam ingreditur, atque ad Bobiense Cœnobium sicuti reuelatione didicerat accedit. Quod Beatus Pater *Columbanus* Scotici generis olim à Theodorico Rege Galliâ expulsus, atque ab Agilulpho Longobardorum Rege Italiâ honorificè susceptus, eius permissu ædificauerat.

4. Hoc ergo Cœnobium Beatus Pater *VVandregisilus* audiens, quòd à discipulis præfati Patris Columbani incolebatur, causâ hospitalitatis ad vitæ arctioris explorandam semitam, aliquandiu ibidem commoratur. Ex eo loco exemplis innocentis vitæ instructus egrediens, Galliarum terras repetit, atque monasterium quoddam, cuius vocabulum est Romanis citra saltum Iurensem constructum adit, ibíque sub institutione regulari multum temporis nobilissimè Domino militauit. Eodem loco deserto, cognitâ vitâ atque famâ magni Præsulis Audoeni, qui tum temporis sedem vrbis Rothomagensis adeptus, verbum immortalitatis suis ciuibus administrabat, fideíque Catholicæ fautor, paritérque præceptor, barbaricas ac indomabiles eorum mentes nectare Euangelicæ doctrinæ debriabat, atque gnaram bene credere gentem docebat, sedulísque exhortationibus Christum Dominum Deum esse colendum monstrabat: ipsum adijt, summáque cum reuerentia à præfato venerabili Antistite susce-

ptus est, secúmque aliquandiu in vrbe tenuit. At verò ipse egregius Domini cultor districtiorem desiderans vitam eremi secretis ducere, mundanósque fugiens semper honores, vt cum Rege Christo cælestes possit habere gazas, licèt renuens, ab antefato Euangelico Episcopo Presbyteratus est ordine consecratus. Deinde hortatu præfati Præsulis, ac possessionem terræ largiente *Erchinvvaldo* Præfecto domus Regiæ *Clodouei* iunioris Regis filij *Dagoberti* gloriosissimæ memoriæ, hoc *Fontanellense* Cœnobium, vnà cum venerando nepote suo *Godone* nouo opere construit.

Cōdit Cœnobiū Fontanellense.

5. Erat autem præfatus *Erchinoaldus* Maior domus Regiæ, insignis bonitate, ac eleemosynarum largissimus: qui post transitum bonæ recordationis scilicet præfati Dagoberti Regis, præfecturæ ordinem, ac curam maximam Regni Francorum etiam cum filio suo *Clodoueo* & *Batilde* * Regina nobiliter administrauit. Sub huius *Clodouei* Regis tempore præfatus Patricius possessionem, quæ vocatur Botmarias *, quam nuper à quodam homine nomine Rotmaro per venditionis titulum emerat, locúmque ad construendum Cœnobium situm prope ciuitatem Rothomagensem quindecim millia, in valle amœnissima, saltu, cuius vocabulum est *Gemmeticus*, vndique circundatum (in ipso saltu ædificatum est Cœnobium à B. Philiberto, quod vocatur *Gemmeticum*) per venditionis titulum *Godoni* contradidit. Quo etiam tempore fundamenta eiusdem exordium ædificationis sumpsisse probantur. Sed quia ista de exordio illius prælibauimus, nunc de situ ipsius pauca videamus.

* Balhilde

* Bothmariacas.

6. Situs quippe eiusdem Cœnobij huiusmodi fertur esse. A tribus enim plagis, id est à Septentrionali, Occidua, atque Australi, montibus arduis ac frugiferis, Bacchíque fertilissimis, siluisque est obsitum condensis. Ab Oriente item habet fontem vberrimum, qui ab ortu suæ emanationis per millia spacia passuum plus minúsue mille trecentorum manat: sicque cursu suo expleto, in alueum Sequanam influit ad meridianam eiusdem Cœnobij plagam. Ab Occidente item ibi fluuius est mirabilis in Aquilonari eiusdem Cœnobij plaga ab imo progrediens, atque in meridiana Geon prædicti aluei profunda se demergens. Inter hæc duo mirabilia flumina

Descriptio loci vbi Cœnobium constructū est.

prata eiusdem Cœnobij sunt amœna atque irrigua. Quia admirabilis *VVandregisili* atque venerandi Patroni nostri solertia inutilia quæque ablata vireta, militúmque Christi eiusdem Fontinellensis Cœnobij degentium sudore solo coæquata, eorumdem necessitatibus aptissima sunt reddita. Ab austro item maximus fluuiorum Geon, qui & Sequana, commercijs nauium gloriosus, abundantiâ piscium præstantissimus, distans ab eodem Cœnobio passus octingentos. In quo scilicet fluuio ex infinito Oceano siue mari Britannico bini æstus diurno nocturnóue tempore sibimet inuicem compugnantes occurrunt: vt versa vice alueus potiùs retrorsum conuerti quàm ad ima videatur fluere. Talíque cum impetu tempore Malinee accedunt, vt super millia quinque aut eò ampliùs & sonitus murmuris eius humanas repercutiat aures, & aspectibus intuentium ceu farus altissimè lympham eiusdem penetret aluei. Talíque impetu per meatus prædictorum duorum fluminum, pérque prata illis contigua ceu Nilus Ægyptiacus per spatia passuum plus minúsue octingentorum ad murum eiusdem accedunt Cœnobij, finitóque conflictu in Oceanum infusi * vndè venerant reuertuntur. Locus autem ipsius Cœnobij tam fertilis támque iucundus existit, vt cùm quis illic aduenerit, inter pomorum nemora & hortorum amænitate virentia, in hæc protinus ei liceat prorumpere verba: *Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israël!* Vt valles nemorosæ, vt horti iuxta fluuios irrigui, vt tabernacula quæ fixit Dominus quasi cedri prope aquas. Erat námque isdem locus, in quo ipsum Fontinellense Cœnobium noscitur ædificatum, veprium asperitate, ac spinarum densitate, viretorúmque inutilium ac paludum immensitate inaccessibilis. In quo magis latibula latronum ac lustra ferarum, quàm habitatio videbatur hominum. Hunc locum pretiosissimus VVandregisilus, ac ante fatus ipsius nepos Venerabilis Godo, à prædicto Patricio sibi indultum statuerunt cum alijs nonnullis militibus Christi primò precibus orationibúsque à pristina flagitiorum sorde purgare, ac inutilia quæque euellendo proijcere, demúmque fundamenta Cœnobij iacere, vt iuxta prophetiam Esaiæ; *In cubilibus, in quibus priùs habitabant dracones, orietur viror calami ac iunci*: id est, fructus bo-

* refusi.

norum operum ibi nascerentur, vbi priùs vel bestiæ commorari, vel homines bestialiter viuere consueuerant. Cœptum est autem hoc opus ab anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo quadragesimo quinto, sub die Calend. Martiarum, Indictione III. qui erat annus *Clodouei* iuuenculi præfati Regis vndenus, Pontificante sedem Romanæ Ecclesiæ anno VII. Summo Præsule Beatissimo Papa Martino III. porrò Constantino tertio Romani Imperij apicem gubernante anno IV. Quod tam solerti studio summâque industriâ perfectum est, vt penè illo in tempore Galliæ Belgicæ seu Neustriæ terris singulare esset.

Cœnobiũ Fontanel. fundatum an. 645.

7. Ædificauit ergo præfatus admirabilis in eodem loco Basilicam in nomine Beatissimi Principis Apostolorum Petri, quadrifido opere ducentos nonaginta pedes habentem in longitudine, porrò in latitudine triginta septem. Alteram denique in honore Doctoris Gentium Beatissimi Vasis electionis Pauli mirandi operis. Tertiam verò in veneratione clari Martyris Christi Laurentij. Misit autem jsdem venerandus Pater, dum huic operi insisteret, ante fatum carissimum nepotem suum *Godonem* ad vrbem Romuleam propter pignora Beatissimorum Apostolorum & Martyrum Christi, vt ædificatas Basilicas in promptu haberet reliquias quas imponeret. Qui votis pij Patris libentissimè parens, Alpium iugis transcensis Romam adijt, *Vitaliano* Papa eodem tempore pontificante sedem eiusdem Ecclesiæ: atque acceptam maximam reliquiarum copiam Apostolorum ac Martyrum Christi, quas etiam dinumerare laboriosum est, rediens secum detulit, necnon & volumina sacrarum scripturarum diuersa veteris ac noui Testamenti, maximéque ingenij Beatissimi atque Apostolici gloriosissimi Papæ Gregorij. Quæ omnia jsdem venerandus, ac cum omni honorificentia nominandus Beatissimus Pater ac Christi famulus *VVandregisilus* venerabiliter suscepit, accersito etiam magno Præsule Rothomagensis Ecclesiæ *Dadone*, præfatas Ecclesias quas ædificauerat vt consecraret, simúlque pignora, quæ antefatus *Godo* cum eius auctoritate Romæ petierat, Christi imponeret aris, supplex exorat. Quod ita à præfato Præsule vt petierat impletum est. Diligebat enim illum jsdem Pontifex dilectionis

feruore

feruore eminentissimo, ita vt frequenter ab vrbe egrediens eum inuiseret, ac dulcia colloquia cum eo haberet, dignáque Deo consulta vterque susciperet: Pontifex videlicet clarus ab egregio Presbytero ac agonista perspicuo, isdémque Christi miles à gloriosissimo Præsule: monstrantur vsque hodie lecta eorumdem Christi militum, ac preciosi Philiberti Gemmeticensis Cœnobij Patris, in destina quadam iuxta Basilicam almi Confessoris Christi Amantij, Ruthenæ quondam ciuitatis Præsulis, in quibus sancta membra post almificam collationem *, quieti dare consueuerant; necnon & humillimæ sellæ, quibus consedere inter sacra collocutionis verba soliti erant. Quorum denique oratio non alia erat, quàm de regno Dei, de Paradisi delicijs, & de gehennæ supplicijs, de iustitia quoque, fide, & caritate, ac patriæ salute, simúlque pace omnibus prædicanda, mundíque illecebris respuendis. Est autem hæc sacra ædicula haud procul à præfato Fontinellæ Cœnobio sita, mille circiter sexcentorum passuum ad plagam distans meridianam. Hanc jsdem clarissimus Pater quodam Diacono suo atque Monacho nomine Sindardo pignora præfati Confessoris Christi Amantij de Ruthena vrbe, in qua ipse venerabiliter quiescit humatus, perferente, ædificauit.

* collocutionem.

8. Sed quia de situ loci, & aduentu viri sancti aliqua tetigimus, opportunum videtur, vt qualis fuerit antiquitus locus, cuiúsue ante accessum illic seruorum Christi possessio, pleniùs intimemus. Erat nempe possessio cuiusdam hominis nomine *Rothmari*, quæ largitione clari Regis Dagoberti sibi indulta fuerat. Cuius auctoritas largitionis adhuc in scrinijs Priuilegiorum nostri Cœnobij conseruata tenetur. Acta fuerat anno decimo quinto prædicti Principis, IV. Non. Martiarum die, Compendio Palatio Regio. In ipsa námque largitione continetur, quòd præfatus Rothmarus locum Botmariacensem, saltum præscindendo, indultu Regis habitabilem reddiderit. Molendinum quoque super fluuio Fontinella priscorum accolarum neglectu in ruina positum, nouo opere reædificauerit. Defuncto autem Dagoberto Rege post annos decem & nouem idem Rothmarus Clodoueum iuuenculum Regem filium supradicti Principis adijt, vti suam iuberet patrari, & patris sui confirmaret auctoritatem de locis

Quis loci Fontanel. antiquitus possessor fuerit.

prædictis sibi concessis : quod ita vt petierat impletum fuisse constat. Statim denique à *Radone* Scriptore Regalium Priuilegiorum, Gerulóque annuli Regij, edita est iussu eiusdem Regis & matris suæ *Nanthildæ*, quæ cum eo Regnum tenebat, auctoritas confirmationis; vt veluti patris sui tempore, ita in postmodum ex sua indulgentia perenniter valeret possidere. Edita est hæc confirmatio pridie Nonas Februarias anno primo præfati Regis, Nantoilo Palatio, & directa *Teutgislo* Domestico & Custodi saltuum villarúmque Regalium, necnon & *Radulpho* Comiti Rothomagensi, vt licitum foret ipsi Rothomaro easdem res quieto ordine possidere : nam & ipsa auctoritas in hoc Cœnobio adhuc seruatur. Acta est prima largitio à Dagoberto Rege ipsi Rothmaro anno circiter trigesimo ante aduentum Beati Patris *Vvandregisili* in hanc regionem. Defuncto autem Rothmaro, remansit filius eius Amantius * in pueritiæ vel adolescentiæ annis. Quo tempore *Erchinoaldus* Maior domus Regiæ à prædicto Airamno commutauit supradicta locella, data eidem in territorio Veliocasino alia pro ipsis, vnde pater eius Rothmarus carnis originem duxerat, quorum nunc nomina memoriæ non occurrunt. Sequenti quoque tempore *B. Vvandregisilus*, & nepos eius venerabilis vir *Godo*, prædicto Patricio sub titulo pretij eadem eis locella largiente, & Domino cooperante, adepti sunt, sub anno vndecimo prædicti Regis, die Calendarum Martiarum, Indictione ... Acta erat in Compendio Palatio. Dehinc anno subsequenti & petita & acta est confirmatio præfati Regis super eisdem locellis, porrectáque à *Radone* Scriptore auctoritatum Regiarum, Gerulóque annuli Regij, prædictis patribus strenuis. Edita fuit anno duodecimo sæpefati Regis Compendio Palatio Regio, Kalendarum Martiarum die, congregatis Francorum populis in Campo Martij, vbi omnibus annis conuenire soliti erant, veluti omnibus notum est.

* Airãnus.

Gesta BAINI Episcopi Taruanensis, & Rectoris Fontanellensis Cœnobij.

CAPVT II.

1. BAINVS Episcopus de ciuitate Tyroanda quintus ab almifico ac cum omni honorificentia nominando protectore nostro clarissimo Sacerdote *Vvandregisilo* regimen assumit Cœnobij, ab anno videlicet septimo *Hiliberti** gentis Francorum Regis, & XIII. *Sergij* Papæ vsque ad decimum quintum eiusdem Regis annum, & *Ioannis* Apostolici secundum, qui fuit octogesimus octauus à Petro Apostolo, Exarchatus autem *Pipini* filij Ansegisili XXI. Dominicæ autem Incarnationis DCCVI. Indictione IV. per annos nouem. Sub huius denique tempore præfatus Pipinus gloriosissimus Dux *Floriacum* Cœnobium vnà cum nobili coniuge sua *Plectrude* ædificat, quod situm est in pago Veliocassino*, anno nono *Hiliberti*, qui erat Exarchatus sui annus vigesimus tertius, Dominicæ autem Incarnationis septingentesimus octauus. Ipsúmque Bainum rectorem ibi præfecit, plurimámque turbam Monachorum adunauit. Ipsum autem Monasterium huic Cœnobio contradidit. Occasioni autem ædificationis præfato Cœnobio idcirco fuit, quoniam isdem Princeps per inuidorum consulta admirabilem Ansbertum de sede Rothomagensis Ecclesiæ expulerat, atque ad exilium direxerat, in quo isdem agonista diuinus ad æternam migrauerat requiem. Cúmque præfatus Princeps multas sanitatum virtutes audiret ab eo fieri, reminiscens culparum suarum, ob eiusdem militis Christi amorem ac reuerentiam, simúlque vt indulgentiam mereretur accipere, hoc Cœnobium ædificauit, vnáque cum omnibus rebus suis huic Cœnobio Fontinellæ perpetualiter tradidit possidendum. Sed de hoc Monasteriolo qualiter in potestatem ipsius gloriosissimi Ducis Pipini redactum fuerit, declarabo.

* Hildeberti.

* Velocassino.

2. Hic namque locus possessio fuerat antea cuiusdam illustris viri, cui nomen erat *Fraericus*, qui ipsum Floriacum in

cet modico opere in suo proprio à fundamentis construxit in honorem S. Annæ *, S. Petri, & S. Aniani, & Xenodochium decem pauperum ibi constituit, vbi largitus est duas partes de ipso Floriaco; Similiter de villa alia quæ dicitur Salcidus, & Garnapium * qui dicitur Fuscinocurte; Et de Fontanido tertiam partem, necnon & alia prædia. Quod actum esse constat sub anno quinto regnante *Theoderico* Rege. Sequenti quoque tempore dum Pipinus Princeps singularem Francorum Principatum obtinuisset, superato Theoderico Rege, & Berthario Maiore domus, sæpedictus Fraericus prædictum Floriacum eidem contradidit, ea videlicet ratione, vt in maiori elegantia ipsum locum sublimaret, ac Monachorum Congregationem ibidem constitueret: quod ita & factum est. Denique euocatum ipsum venerabilem Patrem idem Princeps hoc Cœnobium ædificare iussit, Rectorémque constituit, sicut in largitione quam de ipso locello huic monasterio edidit, scriptum fore constat. Sic enim inter cætera insertum illic reperitur: *Vbi constituimus virum strenuum & Dei cultorem Domnum Bainum ipsum Rectorem Monasterij Fontinellensis, ea videlicet conditione, vt ex præfato Monasterio Fontinella post recessum eiusdem Baini, ipsi Monachi in ipso Floriaco Cœnobio consistentes omni tempore Rectores & Gubernatores habeant, & sub eorum ditione nostris & futuris temporibus permaneant, & sub nostra ac hæredum nostrorum defensione ipsa loca perenniter tuenda consistant. Actum est anno duodecimo, regnante Hildeberto * Rege.* In quo Conuentu interfuit idem gloriosissimus Princeps, & nobilis coniunx eius *Plectrudis*, filiíque eorum *Drogo*, & *Grimoldus*, Grippo, & alij plurimi nobiles viri. Largitus est autem anno Hildeberti Regis nono ibidem villam, cuius est vocabulum Taricinus, quæ sita est in pago Belloacensi, ipso die tertio Nonarum Martij, Indictione secunda.

* Mariæ
* Gamapiū
* Hilderico

Anno verò vndecimo præfati Regis, Vualmonem villam, quæ sita est in pago Belloacensi, & Luciniacum in territorio Vilcasinensi, eidem delegauit Cœnobio sub die decimo Kalendarum Nouembrium.

Anno decimo tertio præfati Regis contulit ipsi Cœnobio idem inclytus Dux villam cuius est vocabulum Mala, sitam in pago Madriacensi, die xv. Kalend. Augusti, feriâ quintâ, Indictione sexta.

Eodem anno præfatus gloriosissimus Dux Gamapium villam, quæ sita est in pago Vilcasino, contradidit ipso die Idus Aprilis, feriâ quintâ, Indictione sexta.

Anno vndecimo iam supra scripto præfatus Exarchus dedit eidem Monasterio villam, cuius vocabulum est Ecclesiola, sitam in pago Ebroicino, Kalend. Martiarum die, Indictione IV. feriâ quartâ. Bannagam insulam anno decimo regni sui idem Hildebertus Rex præfato Præsuli Baino, & eidem Cœnobio contradidit.

Anno duodecimo eiusdem Regis præfatus Princeps Pipinus Fontanidum villam ipsi Cœnobio largitus est. Huic admirabili Præsuli largitus est præfatus Hildebertus Rex villam quæ vocatur Adpiecum *, quæ sita est in pago Pinciacensi super alueum Sequanam, vnà cum adiacentijs suis, Nouitianus, Curbania, Albachahan, Nido, Terrælido *, cum illis præstarijs * quinque, anno decimo regni sui, qui erat Dominicæ Incarnationis septingentesimus & quartus, Indictione secunda, decimo tertio Kal. Nouembris, feriâ secundâ.

* Alpiecū.
* Terrenlido.
* forestarijs

Anno sexto eiusdem Regis quidam homo Leutbrandus portionem aliquam de villa, quæ vocatur Pansas, largitus est in pago Ebroicino.

Anno septimo Erchenulphus similiter de villa quæ dicitur Vlmosus.

Anno duodecimo præfati Regis Gressus villam in pago Tellau Iordanis contulit.

Anno vndecimo Sicbaldus Taunacum villam in Tellau.

Obijt idem Episcopus *Bainus* duodecimo Kalend. Iulij.

Hic namque *Bainus* Episcopus inter innumera bonitatis suæ opera quæ gessit, etiam corpora Sanctorum *Vvandregisili*, *Ansberti*, atque *Vvlfranni* in Ecclesiam Beati Principis Apostolorum Petri de Basilica S. Pauli Apostoli transtulit. Et posuit quidem Beati patris Vvandregisili in medium, magni verò Præsulis Ansberti ad læuam, & gloriosi Pontificis Vvlfranni ad dexteram partem in absida eiusdem Basilicæ ad Orientalem plagam. Facta est autem hæc sancta translatio anno Dominicæ Incarnationis septingentesimo quarto, Indictione secunda, pridie Kalend. Aprilis, feriâ secundâ. Nam solennitas sancti Paschæ tertio Kalend. Aprilis tunc

Translatio, corporū Ss. Vvandregesili, Ansberti, & Vvlfranni 704.

extitit, qui erat annus decimus gloriosi Regis Hildeberti: porrò Ioannis Papæ, qui octogesimus à Beato Petro Romanam rexit Ecclesiam, annus primus; *Baini* denique Patris prædicti annus quintus, ex quo regiminis assumpserat curam istius Cœnobij. Eodem verò in loco, quo B. Vvandregisilus in prædicta S. Pauli Apostoli requieuerat Basilica, B. Erenbertum Episcopum posuit, qui antea in inferiori loco eiusdem Ecclesiæ subter arcubus tumulatus, annis plus minúsue triginta tribus requieuerat, die trigesimo primo post translationem prædictam, condidítque super eum repam argento decoratam. Requieuit igitur B. Vvandregisilus in eadem S. Pauli Basilica annis circiter quadraginta: inclytus autem Præsul Ansbertus annis nouem; Sanctus verò Archiepiscopus Vvlfrannus annis vndecim. Qui ita inuenti sunt cum vestibus suis à corruptione illæsi, quasi eadem die fuissent sepulturæ traditi. Nam sicuti ministrare sanctis altaribus consueuerant, ita etiam tumulati fuerant.

Gesta BENIGNI *Diaconi, Abbatis Fontanellensis & Flauicensis.*

CAPVT III.

BENIGNVS Diaconus & Monachus à patre nomine Maurino editus, matréque Inga, ordinatione diuina assumit Cœnobij curam ab anno decimo sexto Hildeberti regis, qui erat annus tertius Ioannis Papæ suprà iam taxati, Dominicæ verò Incarnationis septingentesimus septimus; Indictione quinta. Tenuit huius Monasterij curam pastoralem per quatuordecim curricula annorum. Anno autem ab Incarnatione Domini nostri IESV Christi septingentesimo & decimo sexto iussu Ragenfredi Maioris-domus, siue potiùs, quod verius est, Tyranni, de regimine Monasterij projicitur, & *Vvando* Monachus filius Baldrici eius in loco subrogatur per annos tres.

Eodem denique anno venit Radbodus Dux Frisonum nauali ordine vsque Coloniam vrbem. Contra quem Carolus

ſagaciſſimus Exarchus bellum inſtaurauit. Sequenti quoque anno, id eſt, Dominicæ Incarnationis ſeptingenteſimo decimo ſeptimo, Indictione decima quinta, actum eſt bellum plus quàm ciuile inter Carolum Exarchum & Ragenfridum in Tartam * in die Dominico in loco nuncupante * Vinciaco, duodecimo Kal. Aprilis, dies xv. ante ſolennitatem ſancti Paſchæ, qui erat primus annus Gregorij ſecundi Papæ, qui nonageſimus primus à B. Petro Apoſtolatum eiuſdem tenuit vrbis. Nam in præfato prælio *Vvando* cum Ragenfrido & Hilperico Rege interfuit. Benignus verò Diaconus partibus Caroli fauebat. Cúmque poſt actam cædem Ragenfridus cum Hilperico fugam arripuiſſet, tandem poſt multiplicem fugæ lapſum ad Nouiomum huius noſtræ Eccleſiæ villam perueniens, Vvandonis equum, quem ibi in paſto conſtitutum reperit, extemplo aſſumpſit, atque curſu rapido ad portum, qui vocatur Deuenna, penetrauit. Illic námque tranſmiſſo Sequana ad Andegauis vrbem aufugit: inſequebatur enim à Caroli Satellitibus. Cùm verò comperiſſet Carolus à ſibi dicentibus, quòd ſcilicet Raganfridus per equum Vvandonis aufugiſſet, iuſſit eum illicò de Cœnobij huius regimine proijci, & in Traicto * caſtro exilio trudi quod antiquo gentium illarum vocabulo Viltaburg*, id eſt oppidum Vviltorum vocabatur, nunc verò linguâ Gallicâ Traiectum nuncupatur. BENIGNVS denique rurſum regiminis huius Cœnobij ſortitur gradum per annos quatuor, id eſt, vſque ad annum Theodorici iunioris Regis tertium, qui erat Dominicæ Incarnationis ſeptingenteſimus vigeſimus tertius. Huius BENIGNI Abbatis propinquus S. Gennardus Vicedominus Eccleſiæ Rothomagenſis, & Abbas Cœnobij Flauiacenſis extitit. Qui poſt receſſum ipſius Gennardi Flauiacenſis Cœnobij factus eſt Rector.

* Tartas
* nũcupato
* Traiecto
* verbo Vvilten-burg.

De MILONE *Recluso.*

CAPVT IV.

* Brotmūdus.
* ac filius suus nomine Milo.
* Logensis.

SVB huius denique administratione quidam paterfamilias nomine Rothmundus * ob gratiam vitæ contemplatiuæ mundani fugiens culmen honoris ad conuersionem venit cum filio suo nomine Milonis * : ambóque comam capitis sibi deponentes, effecti sunt milites Christi. Sed posteà Milo licentiam expetijt à prædicto Patre Benigno, vt licitum sibi foret Anachoritarum more solitariam vitam ducere. Deindè verò ad locum accedens, qui hodiéque Milonis cripta per metonymiam dicitur, in rupe altissima super ripam aluei Sequanæ, rupem eandem excidens, mansiunculam sui voti condignam sibi constituit, quæ viginti homines ferè capere videretur : ibíque aëreas dæmonum turmas fortissimo Christi vmbone repellens, infatigabilitérque agonizans, feliciter Domino militauit. Mater verò eius nomine Vvisla, Mater Longensis * Cœnobij in sancto proposito effecta, quæ præcipua fuerant in eodem Monasterio ornamenta ipsa tribuit, necnon & prædia plurima acquisiuit. Præfatus verò ROTHmundus, ac religiosus famulus Christi Milo tempore conuersionis suæ largiti sunt huic Cœnobio patrimonia duo, id est Offiniacas & Bettonis-curtem, sita in pago Tellau, anno videlicet tertio Dagoberti iunioris Regis, qui erat Pipini senioris Ducis vigesimus sextus, Incarnationis autem Domini Saluatoris nostri IESV Christi septingentesimus tertius decimus. Erat autem præfatus miles Domini Milo Presbyteratus ordine, quem bonis clarísque actibus adornabat, decoratus. Habebat námque sub rupe Ecclesiolam constructam, in qua hostiam victimæ salutaris Domino immolabat. Vsque hodie verò cernuntur vestigia eiusdem ædificij, in quo Basilica illa constructa fuit. Monstrantur nunc vsque arbusta in latere montis eiusdem rupis, ac vitiferæ arbores, quas ipse propria manu terræ inseruit, necnon & plantæ seu vites vineæ, quam ipse etiam plantauit, ac dum ibi philosopharet excoluit. Secundum

cundum dictum námque Psalmistæ, laboribus manuum suarum viuere satagebat, vt ei benè esset, ac finito mundi cursu videret bona in Hierusalem. Idcircò autem de eo ista tentaui memoriæ mandare, quoniam de eo multiplex opinio bonæ vitæ per plurimos ad me perlata est. Audiui * nempe narrantem quendam venerabilem Senem, qui ab eo didicit, qui ipsum Milonem multo tempore vidit, quòd fuisset staturâ procerus, vultúque Angelicus, caluitiem habens capitis venerandam. In ipsa námque crypta bonis operibus insistens, ac retruso ordine vitam irreprehensibilem ducens, mentem ad cælestia desideria semper intendens, pauperie valde gaudens, ibidémque præsentis vitæ debitum complens, spiritum Deo reddidit felicitati perenni coniungendum. Cuius corpus in Ecclesia B. Apostoli Pauli aduectum, sicque sepulturæ est traditum. Ferunt námque nonnulli, quòd ante portam Logensis Cœnobij se iussisset tumulari, atque ibidem humatus teneatur: sed vt ego à veracibus senioribus didici, commodius fore arbitror, vt vbi Monachus extitit, illic etiam sepultus teneatur. Credo tamen, quòd vbicumque ossa teneantur sepulta, anima fruatur gaudijs sempiternis. Hæc quidem veluti auditu didici, ac in scrinijs Priuilegiorum nostri Cœnobij reperi: de Milone Reclauso seu Anachorita dicta sufficiant.

* Ætas Auctoris innuitur.

De BAGGA Monacho ac Presbytero.

CAPVT V.

OPportunum præterea videtur, vt hoc in loco quæ à pluribus venerabilibus viris de bonæ recordationis BAGGA huius Cœnobij Monacho ac Presbytero didici, quoniam sub huius Patris * regimine ad Dominum migrauit, inserere non omittam. Hic etenim sanctæ conuersationis vir ex Brittannia Oceani insula Saxonico ex genere ortus, hoc aduenit Cœnobium, ad plurimum temporis regulari ordine vitam irreprehensibilem gessit. Ita námque in omnibus mandatis diuinis se exercere sategit, vt cunctis Christi famulis

* nempe Benigni

hoc in Cœnobio consistentibus imitandus appareret. Hic itaque explicitis dierum suorum curriculis, quo iam in aula cœlesti dignus reciperetur hæres, parua correptus ægritudine decubuit; nec multò pòst corpore solutâ animâ perenni particeps factus est felicitati. Contigerat denique, vt in ea horâ, quâ ipse Christi famulus rebus excessit humanis, prædictum egregium Patrem Benignũ in Ecclesia minister repererit: cúmque diutiùs in precibus persisteret, isdem minister propiùs accessit, extemplóque prædictus Pater indicare sibi aliquid velle persensit. Surgénsque ab oratione sciscitatur quid quæreret: At ille: frater, inquit, Bagga consortijs subtrahitur humanis. At venerabilis Pater longa ex imo pectoris trahens suspiria, talia infit: O signifer fortissime Christi militiæ Bagga, nunc mercedem laborum lætus accipis tuorum: deprecare ipsum benignum Dominum, vt vnà tecum mereamur gaudere consortijs iustorum per æuum. Vnde haud dubium est eidem Patri diuinitus cùm in oratione consisteret reuelatum fuisse, vt & spiritum illius cœlos penetrantem aliqua ex parte mereretur aspicere, qui ita auxilium ipsius flagitabat in prece. Denique more mortuorum compositus digno in loco sepulturæ mancipatus est, magna enim copia in huius Patris administratione nobilium virorum hoc in Cœnobio extitit.

---

*De Horto Launo * Sylua.*

* Arlauno.

CAPVT VI.

HVic Benigno Abbati largitus est Dagobertus Rex iunior quartam partem de Arlauno foreste, anno quinto regni sui, suggerente Theobaldo Maiori domus Regiæ, per loca designata, id est per Quincionem montem, deinde per Petrosam vallem, & exinde per profundam vallem, necnon etiam per Mortuam-vaccam. Aliæ verò terminationis fines sunt, à termino Iccinse de Valle Tabellis per illum locum qui vadit ad locum, qui nuncupatur Caput-caballinum, indè ad illam Salsosam cisternam quæ dicitur Sarconos, indéque ad Tenebricam valliculam ad dexteram manum per verticem-

montis vsque ad profundam vallem, quæ dicitur Mortua-vacca. Deinde per Casalis vsque ad fines Bouaricenses in dextera per summum illius pigatum exsartum vsque ad fines Glaccolinses. Deinde per illum mansionilem qui vocatur Pomaritus infra ipsam forestem Arlaunum, & est per loca designata, hoc est de vno latere Bracus, siue vallis quæ dicitur Dirginis, vsque ad eum locum qui dicitur Petrafi&ta*, & ipsum mansionilem ad pratum faciendum. Deinde ad Petramfictam secus primam viam publicam quæ dicitur ad Vos-pontes, & ad Bracum, quæ dicitur Bricilone. Deinde etiam secus illum Bracum qui dicitur Ad Castellum Luporum, qui est super illum bracum anteriorem Dirginis. Hæc quidem largitio licet ab isto Rege sit firmior edita, ab antecessore tamen suo glorioso Rege Hildeberto maxima pars concessa iam fuerat decessori istius Benigni Abbatis almæ recordationis Baino Episcopo. Edita est autem hæc Donatio siue Confirmatio à præfato Rege Dagoberto anno Incarnationis Dominicæ septingentesimo quinto decimo, Indictione decima tertia, quinto Iduum Iuniarum die Dominica. Eodem anno ipse Dagobertus Rex mortuus est. Quo tempore terra Hattuariorum à Saxonibus depopulata est: Sed ipsi non multò post dignas suæ perfidiæ pœnas à Francorum populis perpessi sunt, eorúmque terra vsque Vuiseram fluuium incendijs, rapinis, interfectionibus attrita est.

*Petrasicca

De muneribus ac rebus BENIGNI *Abbatis.*

CAPVT VII.

HIc dimisit in Ecclesia B. Petri calicem aureum, qui pensauit libras quinque, & patenam eius pensantem libram vnam. De rebus verò Cœnobij nil minuit, immò augmentare studuit. Denique ex propria hereditate contradidit huic Cœnobio Sennan, & Maronis cisternam, possessiones sitas in pago Calentinse*. Similiter Bisagum, qui est in pago Rothomagensi. Siuagum etiam & Limitium, quæ sunt in pago Velocasino maris, & Vualdeberti vvillare: patrimonia

* terra Caletensi.

quæ ſunt ſita in pago Aurelianenſi, Onadonem & Caraciagum prædia poſita in territorio Andegauo. Condatum etiam patrimonium, quod eſt in pago Oximo. Criſciacum, Salaciagum, Sauiniacum, Captialonnum, & Magalonnum, quæ ſunt in pago Sanctonico. Agannagum, Bonelum, Andiagum, Vodertam, Aguintum, Ambariago *, Riueram, prædia quæ ſunt ſita in pago Engoliſmenſi. Sunt poſſeſſiones viginti duæ, pagi ſeptem. De quibus tertiam partem largitus eſt, id eſt de vnaquaque. Edita eſt hæc Largitio à prædicto Benigno, quarto anno regnante Hildeberto Rege, die decima tertia Kalend. Februar.

* Amboriagum.

Hic Benignus Abbas euindicauit contra Bertharium Comitem villam quæ vocatur Montecellus, quæ eſt ſita in pago Oximenſi, coram Carolo Maiore domus, mediante Aduocato ſuo nomine Roberto. In quo Conuentu interfuerunt hi Epiſcopi; Ebbo, Baldoinus, & Milo, ſeu alij illuſtres viri & Comites, Teudericus, Rotgarius, Anginulfus, & Haregarius. Celebrata eſt hæc euindicatio anno tertio, regnante Theoderico iuniore Rege, XIV. Kal. Auguſti, Tulpiaco caſtro.

Anno quinto regnante Dagoberto iuniore Rege, quidam Presbyter, nomine Leutbertus, vir valde diues, contradidit eidem venerabili Patri prædium, quod vocatur Bodardi villa, ſitum in pago Vvimnau, in quo ipſe Leutbertus Eccleſias ædificauit; necnon & locella alia, id eſt, Taunaco, Luneraco, Frolinas, ſeu Greſſus etiam & Duno *, & Arecharium villam in pago Velocaſſino. Vnde ſtatim Priuilegium confirmationis à prædicto Rege editum accipere curauit, quod adhuc in Scrinijs noſtri Cœnobij reconditum retinetur.

* Sedquo, & Aredcarium.

Eodem anno quidam homines nominibus hijs, Gunthardus, Almedius, Aiga femina, largiti ſunt poſſeſſiones has in pago Ebroicino, Agmaro, & Horma, & Maceriolas, & Spanga, & Haretone, cum omnibus adjacentijs ſuis, ſitas ſuper fluuium Ittonem: huic Benigno Abbati largitus eſt Benignus item Monachus Senior frater Gennardi manſum in Magaciaco villa, quæ eſt in pago Veliocaſſino, cum vineis & mancipijs, quem ei dederat Ragenfridus Maior domus quondam. Item quidam homo nomine Giſlehardus Montecellus

villam cum adiacentijs suis Meriliaco, Neruimaco, Ciriliaco, sitam in pago Oximensi in centena Nouiacense, anno secundo Dagoberti Regis.

Anno decimo sexto Hildeberti Regis quidam paterfamilias Litor nomine Primiaco decimo die mensis Iulij in pago Madriacensi largitus est. Eodem anno Ermingus Clericus partem contulit de Brinniaco octauo Kal. Iulij. In quo Conuentu interfuit vir Deo dilectus Bagga Presbyter Saxonici generis.

Anno decimo septimo eiusdem Regis Ebrinus partem de Gentiaco ac Fontanas contradidit. Nam & fratrem * suum nomine Eodonem instinc Clericum habebat. * filium

Anno primo Dagoberti iuuenculi Regis Ermoaldus Summacianna *, decimo Kal. Martij. Anno secundo Erinnulfus Roccolinilutum, siue Betlinicurtem, & Mancicum. Anno tertio Gaugia femina Saciacum siue Dignum super fluuio Audura: item Landas. Anno quarto partem de Tertiaco * & Arbrandovillari Erinfridus. Item Monticellus in centena Nantsanninse Erchemfridus. Anno quinto Aganulfus partem in Fransarijs vicinijs Gressus, & quidam Vvaddo in Colnicio. Decessit decimo tertio Kalend. Aprilis.

* Summa Cramna.

* Tritiaco

Gesta HVGONIS *Archiepiscopi, & Rectoris Cœnobiorum* Fontanellensis, *& Gemeticensis.*

CAPVT VIII.

HVGO filius Drogonis vir venerabilis à matre nomine Adaltrude primogenitus *, nepos Karoli sagacissimi Principis, Archiepiscopus Rothomagensis Ecclesiæ, post præfatum BENIGNVM regimen huius Cœnobij suscepit ab anno Dominicæ Incarnationis septingentesimo vigesimo tertio, Indictione VI. qui erat annus Principatus Karoli nonus, Gregorij verò secundi Papæ, qui loco nonagesimo à S. Petro Romanæ præfuit Ecclesiæ, annus septimus instabat. Rexítque istud Cœnobium per annos nouem, menses duos, & dies tredecim, id est vsque ad annum decimum sextum Principa-

* progenitus.

tus antefati Caroli, Gregorij verò præfati Papæ decimum septimum, Dominicæ quoque Incarnationis septingentesimo & trigesimo, Indictione decima tertia. Hic etiam Præsulatum Ecclesiæ Parisiacæ, simúlque Bajocassinæ, cum Rothomagensi tenuit, factione scilicet patrui sui Caroli Principis, extra Decreta tamen Canonum. Cœnobia verò nobiliora, Fontinellam, & Gemmeticum : Prædia verò Regia, quæ eius insederunt animo : non enim causa peruersæ cupiditatis, aut aliquo seculari fastu à patruo suo Carolo Principe, siue à Regibus Francorum, qui eius tempore Sceptra Regni huius tenuerunt, id est Hildeberto, Dagoberto, Hilperico, Clotario, necnon & Theoderico ea impetrabat, sed vt statim Ecclesijs Christi contraderet. Sciens scriptum, quòd ea hereditas bene reconditur, quæ Deo custode seruatur. Mater denique eius Adeltrudis, vt prædiximus, nomine, filia fuerat Vvarattonis nobilissimi Maioris domus Regiæ, atque Ansledis, coniugis eius, qui plurima huic Monasterio largiti sunt prædia. Denique prædicta religiosa & strenua matrona Ansfledis auia sua derelicta Vvarattonis ad nutriendum susceperat ipsum Hugonem, Patrem demum gloriosissimum.

Hæc igitur prudentiæ & prouidæ industriæ spiritu plena, animum pueri fertur quotidianis admonitionibus corroboraſſe, vt sese cum omnibus quæ habebat Dei seruitio manciparet. Vnde factum est vt sacrarum literarum studio imbutus, coæuos suos sapientiâ & religione anteiret : secundùmque sanctam suggestionem præclaræ nutricis ac auiæ suæ Ansfledis cœpit terrena cuncta despicere, & ad regna cœlestia viriliter anhelare, simúlque patrimonia plurima Ecclesijs Christi contradere. Quæ cuncta si qui pleniùs scire cupiunt, scrinia ciuitatum Rothumagensis, Parisiacæ, & Bajocassinæ, & huius Cœnobij Fontinellensis, simúlque Gemmeticensis reuoluant; illícque inuenient quantam sollicitudinem ac peruigilem curam de constructione, propagatione, & administratione, ac exaltatione Ecclesiarum habuerit. Huius pater Drogo filius prædicti Pipini Ducis Francorum, frater Grimoaldi & Caroli nobilissimorum Principum, defunctus est anno ab Incarnatione Domini septingentesimo septimo, Indictione quinta, tempore Veris. Succedit ei isdem vir ve-

nerabilis Hugo in ſede Rathumagenſi vigeſimus à Mellone primo Pontifice eiuſdem vrbis: Rector quoque ſiue Procurator vrbis Pariſiacæ trigeſimus quintus à B. Dionyſio conſtituitur; porrò in regimine huius Cœnobij Fontinellenſis à B. Vvandregiſilo ſeptimo in loco: ſimiliter à S. Philiberto in regimine Cœnobij Gemmeticenſis. Hic námque vir venerandus Hugo dum adhuc laïcus foret, largitus eſt Benigno Abbati Vierlaicum Villam, quæ ſita eſt in pago Tellau, ſuper fluuio Eora, quæ ipſi de iure prædictorum parentum ſuorum legitimè obuenerat. Facta eſt hæc largitio ab anno Dominicæ Incarnationis ſeptingenteſimo decimo tertio, Indictione duodecima, qui fuerat annus Dagoberti iunioris Regis III. Pipini autem Ducis XXVI. vndecimo Kalendarum Iuliarum die, feria IV. Inter reliqua autem prædia ab eo contradita, etiam Vvitflanam villam largitus eſt Vvandoni Abbati anno primo Clotharij Regis, quem Carolus poſt fugam Hilperici ac Ragenfridi Regem ſibi ſtatuerat, & poſſeſſa eſt ab hoc Cœnobio vſque ad regimen Vvitlaici Abbatis per annos quadraginta tres. Huic glorioſo Præſuli largitus eſt quidam illuſtris nomine Bertus portionem aliquam de villa Digmaniaco, quæ ſita eſt in pago Oſiſmenſi, in centena Alancionenſi, & illam rem quæ vocatur Vanda in centena Saginſe. Similiter in territorio Cenomannico rem illam quæ dicitur Veringo, ſeu Metiago, quæ appellatur Auancurte. Edita eſt hæc largitio anno vndecimo Theoderici Regis patris Hilderici demum Regis nouiſſimi ex genere Merouingorum. De patrimonijs enim à prædicto glorioſo Præſule huic loco largitis, ſiue à fidelibus Chriſtianis impetratis ac ſuſceptis, qui noſſe cupit, Teſtamenta ab ipſo edita reuoluat, & tunc probabit nihil me de eo ſiniſtrum aut dixiſſe, aut ſcripſiſſe. Menſatas ad vnumquemque menſem ſufficientes * præberent alimoniam, idcirco memoria illius in benedictione manet. Expletis namque laudabilis curſus ſui annis migrauit ad Dominum ſexto Idus Aprilis, qui erat annus Dominicæ Incarnationis ſeptingenteſimus trigeſimus, Indictione decima tertia. Corpus eius Gemmetico Cœnobio, quo etiam vitæ deceſſit, in Eccleſia Sanctæ matris ac perpetuæ Virginis Mariæ venerabiliter ſepulturæ eſt traditum. Conditáque eſt à Fratribus

* ſufficientem

Obijt an. 730.

illinc habitantibus ſupra tumbam illius repa diuerſis metallis decorata ; ob amorem videlicet, ſanctitatem, ac reuerentiam illius. Nullus enim ante eum eiuſdem Cœnobij Rector, nec poſt eum, tot prædia ac poſſeſſiones in iure ipſius venerabilis loci contulit ac impetrauit, ſicut ipſe facere curauit, veluti Teſtamenta ipſius Cœnobij cunctis legentibus liquidò patet. Hic dimiſit in hoc Cœnobio Fontinellenſi calicem aureum & patenam auream penſantes libras quatuor, vncias duas. Turriculam auream penſantem libras ſex. Capſam auro & gemmis decoratam continentem pignora diuerſorum Sanctorum. Plurima enim bonitatis geſſit opera, quæ dinumerare laborioſiſſimum eſt. Nobilis enim extitit genere, ſed non inferior Religione. Hæc quidem de venerando Patre ac Dominò Hugone dicta ſufficiant.

Geſta LANDONIS *Archiepiſcopi Remenſis, & Rectoris Cœnobij Fontanellenſis.*

CAPVT IX.

LANDO Epiſcopus de vrbe Remenſi ſucceſſit Hugoni Præſuli in regimine Cœnobij huius ab anno duodecimo Regis Theoderici nouiſſimi, qui erat Exarchatus Caroli annus ſeptimus decimus, Incarnationis autem Dominicæ ſeptingenteſimus trigeſimus primus, Indictione decima quarta. Qui etiam Cellam S. Sidonij, quæ eſt in Vvaxinna, ſimul cum iſta iure beneficij aliquandiu tenuit. Anno námque regiminis iſtius primo Gregorius iunior Papa migrauit ad Dominum. Cui ſucceſſit alius Gregorius miræ ſanctitatis vir, qui claues ex confeſſione S. Petri Apoſtolorum Principis accipiens, Carolo Principi direxit, vt Romanam Rempublicam ab oppreſſione Longobardorum liberaret. Eodem anno Carolus perrexit Vuaſconiam contra Eudonem Principem qui tyrannidem aſſumpſerat : & Ragenfridus in Tarta poſt annos tyrannidis quatuordecim mortuus eſt. Venerabilis Presbyter Beda Hiſtoriam Eccleſiaſticam, quam de gente ſua, id eſt Anglorum, compoſuerat, vſque in hunc annum mirabili

opere

opere perduxit, & non multò pòst ad cœlestia regna perrexit, VII. Kal. Iunij.

Hic Lando impetrauit à præfato Carolo Principe Priuilegium immunitatis perennis, in quo continetur, quòd Cœnobium istud sub sua defensione ac tuitione idem Princeps specialiùs receptum haberet, & hoc ipsum Francorum populo, siue Episcopis, seu Cœnobiorum Patribus, necnon Comitibus, omnibúsque exactoribus Reipublicæ gentis Francorum notum esse voluit, quatenus res istius Cœnobij, vniuersáque sua salua esse valerent, nec à quoquam diripi, aut contaminari, vel in aliquo lædi quocunque possent ingenio. Editum est hoc Priuilegium in isto Cœnobio, suggerente eodem Episcopo, ac fratribus omnibus intercedentibus.

Huius anno secundo, id est Dominicæ Incarnationis septingentesimo trigesimo secundo, Eudo Dux Aquitanorum cernens se superatum, & ad defendendam patriam suam contra Carolum se viribus esse destitutum, gentem perfidam Sarracenorum ad auxiliandum sibi inuitat: qui cum Rege suo Abdirama nomine Garomnam fluuium transeunt, Burdegalim vrbem peruenerunt, ibíque Ecclesijs Dei igne concrematis, pluribúsque Christianis interfectis, vsque ad Pictauem vrbem, Basilicámque S. Hilarij igne concremarunt, & ad beatissimi Materni * Ecclesiam subuertendam summo conamine proficisci contendunt. Contra quos Carolus Princeps iuxta vrbem Pictauem aciem construxit, & super eos inuocato Christi auxilio intrepidus irruit, & eos cum Rege eorum vsque ad internecionem deleuit. Acceptísque spolijs eorum, nomen Domini glorificans, totâ iam Aquitaniâ subactâ, cum triumpho ad propria reuertitur. Rexit autem Cœnobium istud idem Episcopus Lando per annos tres, lapsísque cursus sui annis, ingressus est viam patrum: sicque sepulturæ traditus in Ecclesia B. Petri Apostolorum Principis, in Ecclesia Cœnobij Fontinellensis. Obijt XVII. Calend. Februarias.

* Martini.

Gesta TEVTSINDI Abbatis Cœnobij S. Martini Turonensis, & Fontanellensis.

CAPVT IX.

TEVTSINDVS Pater Cœnobij S. Martini Turonensis Ecclesiæ sortitur locum regiminis anno Dominicæ Incarnationis septingentesimo & trigesimo quarto, Indictione secunda: qui erat annus præfati Regis Theoderici decimus quintus. Hic quidem Teutsindus quàm fuerit amator Dei ac Sanctorum, Ecclesiarúmque eius fautor ac defensor, opera quæ gessit hoc in Cœnobio, vel qualiter in diebus eius res istius monasterij augmentum vel detrimentum sumpserint, testimonium perhibent. In diebus namque tyrannidis, non regiminis eius, hoc nobilissimum Cœnobium ignobile est redditum. Ab isto enim tempore, quo lugendus iste regiminis suscepit locum, status vitæ innocentis, quem in eodem Cœnobio secundum eximij Patris BENEDICTI normam excolendum fore Beatus Pater Vvandregisilus instituerat, ob inopias plurimas fluctuare cœpit, nec vsque ad hanc diem in pristinum statum reuocari valuit. Denique tempore B. Lantberti Archiepiscopi, Sancti etiam Ansberti summi Pontificis, Hiltberti quoque venerabilis Presbyteri, Baini denique gloriosi Præsulis, Benigni preciosi Patris, Hugonis námque magni Præsulis, felicia atque lætissima isti Cœnobio fuêre tempora. Quippe dum prædijs plurimisque possessionibus à Regibus magnis ac sinceris Christianæ Religionis cultoribus istinc largitis, omni egestate exclusa, multitudinis Domino militantium erat cor vnum & anima vna, erántque eis omnia communia, nihílque proprium aut suum quisque dicebat; sed iuxta exemplum primitiuæ Ecclesiæ feliciter ac securè Domino militabant: Omnia námque necessaria à Patre Monasterij accipienda fore nouerant. In diebus prædictorum Patrum trecenti semper fuêre numero istinc habitantes serui Dei. Adepto namque isto loco regiminis, & non regiminis, sed potiùs tyrannidis, mox rebus ablatis in maximam

paupertatem hoc quondam gloriosum Cœnobium redegit. Nam penè tertiam facultatum partem abstulit, suísque propinquis, ac Regijs hominibus ad possidendum contradidit, quæ vsque nunc de isto Cœnobio permanent ablatæ, sicuti omnibus Priuilegia ac largitiones, quæ in scrinijs nostri Cœnobij retinentur, reuoluentibus in promptu est : quæ nimis longum est narrare per singula. Sed vnum è plurimis ad medium deducam precarium, quod cuidam Comiti nomine Rothario edidit : ob memoriam æternam qualiter ipsæ res de hoc Cœnobio sint ablatæ, per ordinem describere ratum duxi. Eidem námque Rathario Comiti contradidit Vlmirum & Vvarinnam cum adiacentijs eorum, id est, Crisiaco, Seda, Magneroto, & item Magneroto, necnon & Toscarias, simúlque terram super littus maris, & areas salinarum piscationúmque quæ ibidem institutæ erant. Vineas etiam in Vvarnaco super fluuio Sequanæ sitas in pago Veliocassino, quæ impetrauerat sanctissimæ recordationis Lantbertus Abbas à Rege glorioso Hilderico, suadente Regina sua Bilhilde, necnon & alijs illustribus viris, quorum hæc sunt nomina : Leodegarij Episcopi demúmque Martyris egregij, Vinonis, & Ernomij, Fulcoaldi, Amalrici, Vulfoaldi Maioris Domus Regiæ, Bauonis, Vuaningi, Adalberti, Geurini, sicut in gestis præfati Patris Lantberti eximij fore scriptum constat. Similiter alia patrimonia in eisdem pagis sita, id est, Somardum pontem, Malcham, Hosdinium, Balliolum in pago Vimnau, cum adiacentijs eorum, ad se pertinentes; Necnon & medietatem de Edreman, qui fuit Gesonis, Moriacum, ac Braciacum, quæ sunt super fluuio Sedanna; Balciduum in pago Vimnau, quæ fuerat Ambremari & Bertoaldi, & Bociliacas, Ruboridum, Rosbacium, Gammapium villam pulcherrimam item super fluuio Sedanna; Victriacum super fluuio Duno sita in monte Aionecorte, Gammapiolum, Rumguarias, Muriacum qui dicitur vallis Cuniculi al.... in pago Vimnau Bettonecorte super fluuio Eura : sunt villæ viginti nouem *, exceptis adiacentijs aliquarum, quæ ponuntur in duobus pagis, Tellau scilicet & Vimnau. Hæc námque patrimonia idem Comes Ratharius à prædicto Teutsindo iure precarij accepit; vnde censum leuauit omni anno ad festiuitatem sancti Patris nostri Vvandre-

Lant berti Abbatis gesta desunt.

* octo

gisili in luminaribus Ecclesiæ solidorum sexaginta persoluendum. Factum est hoc precarium in isto Cœnobio hoc anno, qui est ab Incarnatione Domini nostri IESV CHRISTI septingentesimus trigesimus quartus, Indictione II. sub die tertio Nonarum Maiarum, quod euenit feriâ quartâ, qui erat annus Caroli Principis * vigesimus. Censum autem quem idem Comes professus est transsoluere, vsque ad Vitlaïci Abbatis tempora omni anno Patribus istius Cœnobij absque vlla retractatione persoluebatur; de Vlmiro videlicet ac Vvarinna, quo S. Ricbertus corpore quiescit.

* Principatus.

Hinc perpendant Rectores ac Prælati Cœnobiorum quàm nequiter ac infeliciter contra salutem animæ suæ agant, qui prædia ac res à bonis ac Deum timentibus hominibus Cœnobijs suis collata iure Ecclesiarum ac Cœnobiorum ablato contradunt dominationi potentium ac dominicorum hominum, qui de proprio nil quidem tribuunt, sed hæc ipsa quæ largita à iustis fuerant, gratum sibi ac temporalem acquirentes honorem, gregem sibi commissum in præcipitium mittunt: pro quorum casibus districtam in die nouissimo exsoluent pœnam: nempe melius esset ea die, quando præfatæ res de isto Cœnobio fuerunt sublatæ, vt ignis ibi accenderetur, qui vniuersa ædificia funditus consumpsisset, quoniam decies anteà quiuisset reædificari, quàm tales res acquirere. Nam vnde milites Christi alimoniam consequebantur, inde nunc pastus exhibetur canibus; & vnde lumen ante aram Christi in Ecclesia lucere solebat, inde armillæ, balthei, & calbares fabricantur, necnon sellæ equinæ auro argentóque decorantur. In die enim vna iste infelix operatus est malum hoc; sed in tot annorum curricula emendationem non recepit. Qualiter enim de suo eleemosynam videtur * facere, qui alienas res tollit, cùm Zachæus ille staturâ pusillus dicat ad Dominum: *Domine, ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus, & si aliquid iniustè alicui abstuli, reddo quadruplum.* Et si de hominibus qui res aliorum tollunt, aut pecuniam hominum inuadunt, vt in quadruplum reddant iuxta exemplum ipsius Zachæi, Euangelium pronunciat, & tunc eleemosynam proximis impendant: quid dicendum est de his qui res Ecclesiarum & ipsius Dei æterni auferunt, & iterum sæculo contradunt? Veniet enim illis quod

* valet.

Dominus per Prophetam impijs comminatur, dicens: *Visitabo super vos mala, & quiescere faciam superbiam impiorum, & arrogantiam fortium humiliabo.* Nec enim poterit eos aurum aut argentum liberare, neque diuitiæ, quas nunc in angulis abscondunt, & ex quibus arrogantes effecti salutem suam obliuiscuntur. Tales quippe Rectores nequiores sunt paganis, quoniam si pagani locum igne cremauerint, terram tamen secum non tollunt.

Huius anno quarto, qui est Incarnationis DCCXXXVII. nunciatum est inuicto CAROLO Principi, quòd sæua gens Sarracenorum, obtenta Septimania & Gocia, in partes iam Prouinciæ irruissent, castrúmque munitissimum Auinionem per fraudem quorumdam Prouincialium comitatum primum* obtinuissent. Quapropter exercitum congregans illuc iter dirigebat, præmissísque quibusdam exercitus sui Principibus, qui castrum obsiderent, ipse prosecutus est, prædictámque vrbem obsidione circundat, machinísque compositis vrbem munitissimam diruit, ipsámque cum habitatoribus suis igne & gladio consumit. Rodanum dehinc fluuium transijt, Gottorum fines penetrauit, Narbonam vrbem celeberrimam castris circumcinxit, Regem Sarracenorum nomine Acluma* cum Satellitibus suis ibidem reclusit. Hæc audientes Maiores natu Sarracenorum, qui morabantur in regione Hispaniæ, collecto exercitu cum alio Rege nomine Amormacha aduersus Carolum arma corripiunt. Contra quos inuictus Princeps Carolus ciuitate Narbona sub custodia derelicta, in loco qui vocatur Birra, septimo ab vrbe milliario occurrit intrepidus, vbi diuina misericordia succurrente pugna acerrima commissa est. Carolus Princeps victor extitit, Regem præfatum Sarracenorum interemit, exercitúmque eius penitus vsque ad internecionem deleuit: spolijs innumerabilibus ditatus, cunctâ depopulatâ Gothiâ, diruptísque ciuitatibus, & deuictis vniuersis hostibus, præter eos quos in Narbona incluserat, vrbe eadem sub custodia derelicta, cum magno triumpho remeauit in Franciam.

* illum

* Aduma

Sub huius denique tempore Erinhardus Præpositus eius ædificauit Basilicam Beatissimi Archangeli Michaëlis, licet modico, pulcherrimo tamen opere, allatis videlicet petris po-

litis de Iuliobona castro quondam nobilissimo ac firmissimo, ad construendos arcus seu frontispicium eiusdem Templi. Hæc námque ciuitas fertur ædificata fuisse à Gaio Iulio Imperatore Romanorum ante aduentum Domini, dum Gallias vastando circumiret. Ipsum námque castrum, Caletus * antea vocabatur, quod destructum, & in maiori elegantia reparatum ex suo nomine Iuliobona vocare placuit. Denique constructâ idem Præpositus hac Basilicâ campanam in turricula eiusdem collocandam, vt moris est Ecclesiarum, opifici in hac arte erudito facere præcepit: qui dum iniunctum sibi opus perficere contenderet, suadente inimico humani generis, deficienti metallo, vnde patrandum erat signum, copiâ eiusdem imminuta, partim abstulit, partim in cacabo liquefiendum composuit. Proiectáque eadem copiâ metalli in forma qua futurum sperabatur signum, ex parte aliqua deforme deficiente copiâ metalli, quæ antequam liquefacta foret sublata fuerat, minúsque est redditum, sic tamen turriculæ impositum. Denique quacunque hora diei pulsatum sonitum dabat, prædictus artifex, qui illud metallum furto sustulerat, in amentiam vertebatur, verbáque inepta ac latratus canum more dabat. Erat namque idem Erinharius, secundum carnis originem de Apuliaco villa, fautor tamen & amator Regulæ, castæque Religionis. Dicere verò solitus erat præfatus Teutsindus Fratribus Turonicæ Ecclesiæ: Nisi vestram correxeritis vitam ac mores, Erinharium meum Præpositum ex Fontinella huc adducam, qui aratra vestra rectum doceat sulcare. Expletis autem idem Erinharius circulis dierum suorum, defunctus, ac in Basilica S. Petri Apostolorum Principis in introitu eiusdem Basilicæ ante ostium Aquilonare terræ conditus est, sub nobili videlicet eiusdem Ecclesiæ pauimento; scriptúmque est in coopertorio sepulcri sui ita: *Hic requiescit Erinharius Præpositus.*

* Caletum

Gesta VVIDONIS *Abbatis Cœnobiorum S. Vedasti, & Fontinellensis.*

CAPVT X.

VVIDO sortitur locum regiminis ab anno Dominicæ Incarnationis DCCXXXVIII. qui erat annus primus Hilderici nouissimi Regis, CAROLI autem Principis vigesimus sextus, per annum vnum. Hic námque propinquus Caroli Principis fuit; qui etiam Monasterium S. Vedasti, quod est in Atrebatensi ciuitate, iure regiminis tenuit anno vno, sicut & istud. Erat autem de secularibus Clericis, gladióque quem semispiacium vocant semper accinctus, sagáque pro cappa vtebatur, parúmque Ecclesiasticæ disciplinæ imperijs parebat. Nam copiam canum multiplicem semper habebat, cum qua venationi quotidie insistebat, sagittatórque præcipuus in arcubus ligneis ad aues feriendas, hísque operibus magis quàm Ecclesiasticæ disciplinæ studijs se exercebat. Accusatus verò apud Principem Carolum, quòd conspirationem aduersus ipsum cum alijs meditatus esset, iussu eiusdem Exarchi ad Regiam domum compellitur migrare. Qui dum pergeret cum Satellitibus regijs, venientes in territorium Viromandiæ, capitis præcisione damnatur, ibidémque digno in loco sepulturæ est traditus. Hæc ex relatione cuiusdam Patris, qui ipsum videre potuerat, didici, quòd ita vitâ decesserit. Qui etiam Vvido Cœnobium S. Vedasti, quod est situm in Atrebatensi territorio, vt supra declaratum est, vnà cum isto annum ferè vnum post Gogislenum iure Rectoris dicitur tenuisse. Cui successit Romanus in ipso Cœnobio per annos tres. Huic Vvidoni largitus est quidam paterfamilias nomine Raginfridus portionem aliquam de villa quæ dicitur Laxtra, anno primo eiusdem Regis Hilderici, quæ sita est in pago Constantini.

Gesta RAGINFRIDI *Archiepiscopi Rothomagensis, & Rectoris Cœnobij Fontanellensis.*

CAPVT XI.

RAGINFRIDVS Præsul Ecclesiæ Rothomagensis accepit regendi locum sub anno Dominicæ Incarnationis DCC. XXXIX. qui erat annus Exarchatus Caroli XXVII. Hilderici vérò Regis Merouingi annus II. Gregorij Apostolici annus IX. Eodem anno Carolus commoto exercitu vniuersali partibus Prouinciæ iter dirigit, Auinionémque iterum cepit; totáque Prouinciâ vsque ad littus maris peragratâ, ad Massiliam peruenit; fugatóque Duce Moronto, qui quondam Sarracenos in suæ perfidiæ præsidium asciuerat, nullo iam relicto aduersario totam illam regionem Francorum imperio subiugauit, & cunctis strenuè dispositis ad proprias sedes reuersus est. Hic Ragemfridus de nob ili Francorum prosapiâ oriudus extitit, licet opera nefanda generositatem fœdarent illius. Compater etiam spiritualis regenerationis Pipini Magni Regis, qui de seculari quidem habitu commutatus Grimoni Archiepiscopo succedens, Præsul efficitur Ecclesiæ Rothomagensis, Rectórque huius Cœnobij Fontinellensis, parúmque dignè hoc administrauit: Erat namque ignarus literarum, sicuti prædecessores sui Grimo & Vvido, ideóque minùs dignum se exhibebat tantæ rei negocio. Qui cùm regiminis huius Cœnobij post præfatum Vvidonem suscepisset curam, nihil ad consulta Fratrum agere volebat, immò alimenta corporis ac tegùmenta eis subtrahens, proprijs vsibus retorquebat. Vndè commota omnis caterua Monachorum ne status almæ Regulæ vacillando fluctuaret, quæ agenda sint deliberant, IESVM benignum adeunt, clementiam illius implorant, vt ipse virtutum Dominus conuersus respiceret de cœlo vineam suam, ne periret quod plantauerat fortissimâ dexterâ sua. Post celebratam denique obsecrationem, ijdem milites Christi sanæ mentis consilio inito tres ex semetipsis Fratres eligunt, qui Pipino Principi suggererent, vt memor propinqui

propinqui sui B. Vvandregesili, ac genitoris sui inuicti Caroli, qui locum hunc Priuilegijs suæ auctoritatis decorauerat, ac defensione fortissima roborauerat, à dominatu tanti prædonis ac tyranni misericorditer eos liberaret. Nec mora, quæ petierant adipiscuntur. Extemplò namque auctoritate Regia idem Raginfridus de ordine regiminis huius Cœnobij depositus est, reseruato sibi Episcopatu Ecclesiæ Rothomagensis. Nomina autem Fratrum illorum, qui Regem pro eadem re adierunt, hæc sunt: Vvldebertus de Meldico pago ortus, Laurentius ex Beneuento Campaniæ carnis originem trahens, Austrulphus quondam Præpositus, demúmque huius Monasterij Pater. Cúmque à præfato Rege, quem sibi Rectorem præficere vellent, percontati fuissent, VVANDONEM sibi præesse velle responderunt. Erat autem in exilio adhuc idem Vvando in Traiecto castro, in Monasterio videlicet B. Seruatij Confessoris Christi. Quem accersitum Dominus Pipinus curam illi Cœnobij istius commisit. Sícque ijdem Fratres vnà cum Regijs Satellitibus ad istud Cœnobium Fontinellense cum lætitia & exultatione cordis perducunt. Facta est verò illi obuia omnis turba Monachorum cum crucibus & vexillis, laudes Deo resonans, vocésque ad sydera dans clarissimas. Quorum alij flebant præ gaudio, alij harmoniæ dulces sonos promebant in excelso. Introducentes denique eum in Ecclesiam Beatissimi Principis Apostolorum Petri, immensam Christi clementiam consona voce collaudarunt, qui talem eis præstiterat opem contra crudelissimum tyrannum; ita vt cum Psalmista possent dicere: *Nos autem populus tuus, & oues pascuæ tuæ, confitebimur tibi in sæcula.* Deposito autem prædicto Ragenfrido de regimine, & substituto eodem Vvandóne, in summa pace ac tranquillitate hoc Monasterium extitit.

Huius Raginfridi annò tertio regiminis necdum expleto, Carolus legationem B. Papæ Gregorij bis eodem anno suscepit, virósque religiosos, Grimonem videlicet Corbiensis Monasterij Patrem, & Sigebertum Reclausum Basilicæ S. Dionysij Martyris, ad limina Beatissimi Principis Apostolorum Petri cum magnis muneribus direxit. Eodem anno dum ægrotare se cerneret, filijs suis Principatum suum æqua lance diuisit: primogenito suo Carolomanno Austrasiam, Ale-

maniam, Turingiámque subiecit: Filio verò iuniori Pipino Neustriam, Burgundiam, Prouinciámque concessit. Correptus autem febre in Carisiaca villa, quæ est super fluuio Isera, in pace obijt. Rexit autem populum Francorum annis XXVI. & mensibus VI. Transijt autem XI. Kal. Nouembris, sepultúsque est haud longè à Parisiaca ciuitate in Basilica S. Dionysij Martyris. Prænominatus autem Raginfridus pro insolentia morum ac prauitatibus suis, etiam à Clericis Rothomagensibus apud Pipinum Regem accusatur, anno videlicet XIII. postquam regimen istius Cœnobij Fontanellensis amiserat. Quo eiecto de Episcopatu eiusdem Ecclesiæ, datus est Remigio fratri eiusdem gloriosi Regis Pipini hoc anno, qui est ab Incarnatione Domini nostri IESV CHRISTI septingentesimus quinquagesimus quintus. Cui tamen Ragenfrido causâ misericordiæ aliquæ villæ de eodem Rothomagensi Episcopio attributæ fuerunt. De quibus vna erat Clouialus super alueo Sequanæ constituta, in qua etiam post aliquod tempus eiectionis suæ morbo correptus vitam finiuit. Cuius corpus Rothomagum delatum est, sepulturæque traditum. Tenuit autem nomen Præsulis eiusdem ciuitatis annis XV. huius verò Cœnobij regimen annis duobus & dimidio.

Gesta VVANDONIS *Abbatis Cœnobij Fontanellensis.*

CAPVT XII.

VVANDO Presbyter à patre Baldrico nomine progenitus, territorio Tellau ortus, regimen assumpsit Cœnobij ab anno Dominicæ Incarnationis DCCXLII. qui est annus primus Principatus Carolomanni & Pipini, præsidente Romanæ Ecclesiæ anno primo Zacharia Apostolico. Igitur idem vir religiosus Vvando, dum de Traiecto castro, vbi ad exilium ductus fuerat, cum permissu ac iussione gloriosissimi Principis Pipini reuerteretur, pignora reliquiarum B. Seruatij Confessoris assumens secum detulit; veniénsque in hunc locum ædificauit Basilicam in honore ipsius Confessoris Christi iuxta Ecclesiam B. Principis Apostolorum Petri ad meridianam

eiusdem Ecclesiæ plagam. In qua solarium condidit, ita vt per gradus sursum ascenderetur: collocauitque ibi altare vnum, in quo de reliquijs prædicti Confessoris posuit. Quo in loco ob meritum eiusdem almifici Confessoris Christi plurimæ à Domino patratæ constant fore virtutes. Nam vt è plurimis vnum proferam, lampas quæ coram ara huius Basilicæ dependebat, postquam in ea semel positum fuit, sponte liquorem olei in vsu lucernæ nullo quippiam adijciente per plurimos manauit annos, donec quidam latomus, sicut relatione cuiusdam venerabilis senis didici, qui tunc temporis in hoc degebat Monasterio, furtim inde abstulit, sicque deinceps ob piaculi huius facinus manare desijt.

Aliud quoque memorabile miraculum huic Operi inserere commodum duxi. Quodam denique tempore, id est anno Dominicæ Incarnationis DCCLVI. qui erat Pipini Regis annus quintus, Ecclesia B. Petri per culpam incuriæ, igne cremata est: hæc autem B. Seruatij Confessoris Basilica contigua erat illi: cúmque furentium flammarum globi alta peterent, aliqui ex Fratribus ad ipsum virum religiosum Vvandonem, qui in eadem sanctissimi Seruatij Basilica residebat, accedunt, monebántque vt egrederetur, metuentes, quia adhærebat ei quæ incendium patiebatur, ne similiter igne concremaretur. Tunc idem vir Domini respondisse fertur: Si potuerit me quidem S. Seruatius ac Basilicam istam, quam deuoto pectore ædificaui, ab his ignibus defendi, faciat; sin verò, spontè cum ipsa temporale subire non recuso incendium. In eadem denique Basilica, sicuti dixerat, orationi insistens remansit; exustáque S. Petri Basilicâ, hæc illæsa permansit obtentu B. Seruatij Præsulis. Erat nanque idem Vvando amator Ecclesiarum, semperque de lege Domini meditationem agere volebat.

Anno igitur Hildeberti Regis secũdo ad conuersionẽ veniens sub Hildeberto Abbate ex propria hereditate cõtulit iure possidẽdi huic Cœnobio in pago Vimnau, super fluuio Vimina in loco qui vocatur quatuor Molas, tertiã partẽ de Cora, de Haismedis villa tertiam similiter partẽ, de Buxido nihilominus tertiam partem: de Pyro similiter, de Baliolo in pago Tellau tertiam similiter partem; necnõ & de illis vineis quæ sunt in pago

Ee ij

Tellau super fluuio Visrona, huic venerabili Patri dedit Rage-fridus in Tarta fiscum qui vocatur Vuintlana * anno secundo Hilperici Regis, qui erat Dominicæ Incarnationis DCCXVII. Indictione XV. sub die quinto Kalend. Octobrium feriâ secundâ. Plurimæ nanque res Ecclesiæ nostræ in huius administratione accreuerunt. Dimisit autem in Ecclesia S. Petri Offertorium argenteum cum patena, capsam auro decoratam, & alia ornamenta diuersa: Codicum etiam copiam non minimam, quod dinumerare oneri esse videtur. Sed aliquos ob memoriam illius inserere placuit; id est, Codicem vnum Romanâ literâ scriptum, in quo continetur expositio breuis trium Euangelistarum, id est, Ioannis, Matthæi & Lucæ: Arnobij * Episcopi & Rhetoris sermo de Adam qui perierat. Ruffini ex Historia Ecclesiastica, de Spiridione Episcopo: eiusdem de muliere captiua, ex eadem Chronica ab eodem translatum, quæ Hiberorum gentem ad Christi fidem conuertit. Fides Nicæni Concilij. Exhortatio S. Macharij ad Monachos. Item Rufini sermo de Ieiunio & Oratione. Vita & Passio S. Felicis Nolanæ vrbis Episcopi. Epistola S. Leonis Episcopi Nolensis ad Marcellum Presbyterum eiusdem Ecclesiæ. Regula sanctorum Patrum Serapionis & Macharij, & alterius Macharij, & Pafnutij: Regula S. Augustini Episcopi. Epistola B. Augustini ad Felicem & Hilarium. Epistola S. Hieronymi de Castitate. Item Epistola B. Hieronymi ad Nepotianum. Item Epistola eiusdem ad Euangelium Presbyterum, de Melchisedech. Item idem ad Rusticum. Epistola S. Clementis Papæ ad B. Iacobum Apostolum. Item codicem B. Augustini, in quo continetur de Pœnitentia. Item Historiam Apollonij Regis Tyri in codice vno. Historiam Iordani Episcopi Rauennatis Ecclesiæ, de origine Gottharum *. Item Codicem, in quo continetur Regula S. Benedicti & S. Columbani, & Martyrologium. Item codicem, in quo continentur Capitula nonaginta nouem de Euangelijs Matthæi & Lucæ exposita ab Aurelio Augustino. Item sermo eiusdem de Incarnatione Domini. Item in eodem Libro differentiarum spiritualium & carnalium Isidori iunioris Hispalensis Episcopi, in quo sunt Capitula quadraginta duo. Item in eodem definitio Dogmatum Ecclesiasticorum Gennadij Presbyteri Massiliensis. Item

* Vvdlana

* Arnolini

* Getarum

in eodem expoſitio fidei Catholicæ S. Hieronymi Presbyteri. Item S. Athanaſij Alexandrinæ vrbis Epiſcopi de eadem re. Item in eodem libri quatuor Euangeliorum expoſitionem cõtinentes editam à Sedulio viro Scholaſticiſſimo ad Macedonium Presbyterum. Item in eodem Capitula tredecim ex libro ſententiarum Iſidori. Item in ipſo Homiliæ tres B. Papæ Gregorij ſuper Ezechielem Prophetam. Item in eodem Epiſtola S. Leonis Papæ ad Flauianum Conſtantinopolitanæ vrbis Epiſcopum aduerſus hæreſim Eutychetis Presbyteri.

Laborabat autem idem egregius Pater frequenter podagrico dolore : in infirmitate tamen poſitus, ſicut & ſemper facere conſueuerat, Dominum attentiſſimè collaudabat, ſciens ſcriptum eſſe : *Flagellat Dominus omnem filium quem recipit.* Et illud : *Quem amat Dominus castigat.* Tranſactis autem ſeptem circiter poſt ſuſcepti regiminis curam annis, luminibus oculorum præ nimio ætatis ſenio priuatur. Tunc vnà cum conſenſu ac generali Fratrum voluntate eligit pro ſe venerabilem virum nomine *Austrulphum*; qui erat Præpoſitus huius Cœnobij, regiminis loco ſubrogandum. Quo facto, miſſa petitione ad Pipinum Principem, obſecrat vti ſuam & Fratrum electionem comprobans, ſua ex auctoritate idem Auſtrulphus Cœnobio huic præficeretur. Quod ita & factum eſt. Ipſe verò venerabilis Pater Vvando bonis operibus inſiſtens, in Eccleſia B. Petri ſedulò reſidens, agonem ſuum triumphatori Chriſto, ieiunando, orando, vigilando commendabat. Quantùm verò feruens in præceptis Domini adimplendis extiterit, quótque virtutum ſpeciebus adornatus fuerit, imbecillitati meæ proſequi ponderoſum foret. Teſtantur plurimi qui illum viderunt, ideò non neceſſe æſtimo vniuerſa de eo inſerere, ne legentibus nauſeam feciſſe videar. Victimam quoque hoſtiæ ſalutaris, quandiu capitis habuit lumina, immolabat quotidie.

Anno denique Hildeberti Regis ſecundo, vt ſuprà taxauimus, ad conuerſionis gratiam venit, fecítque in Monachico voto annos fermè ſexaginta ; quibus expletis, decrepitæ iam ætatis ſenio confectus, præſentis vitæ debitum complens ad æternam migrauit requiem anno ab Incarnatione Dominica circiter DCCLVI. qui erat Pipini Regis annus quintus, Vvidonis laïci verò Abbatis annus primus. Sepultúſque eſt in Eccle-

sia B. Petri iuxta Beatos Christi Confessores, in absida eiusdem Basilicæ ad meridianam plagam. Nam Bertgaudus Monachus, qui eum sepulturæ tradidit, referre erat solitus, quoniam dum eum posuisset in sarcophago more mortuorum, subitò conuersum fuisse, séque dextero in latere collocauisse, sicuti moris est viuorum in stratu agere, viuentísque effinxisse speciem. Rexit istud Cœnobium primò annis quinque; secundò, id est post reditum suum de exilio, annis fermè septem: Transijt xv. Kalend. Maij.

Gesta AVSTRVLPHI Abbatis Cœnobij Fontanellensis.

CAPVT XIII.

AVSTRVLPHVS vir venerabilis à Patre Sindulpho matréque Vvilberta vocabulo, ortus territorio Curtriacensi, Abbas constituitur, sicut supra annotatum est, vnà cum consensu ac electione Fratrum, annuente ordinationi eorum pio Principe Pipino. Quod factum esse constat sub anno Dominicæ Incarnationis DCCXLVII. Hic egregius Pater amator huius Cœnobij ac fortissimus Rector extitit, curámque maximam de statu Regulæ, & obseruatione legis Dei habuit. Denique tempore prædicti Patris Vvandonis Præpositura ordinem cum magna gessit moderatione ac cautela, Fratribúsque suis sufficientem alimoniam semper implere studuit, verbíque diuini pabulum sedulè ministrauit, suísque in actibus imitandus omnibus apparuit: Vndè factum est vt pro huiusmodi meritis sinceræque conuersationis exemplis Abbatis promeritus sit honorem: quo in culmine constitutus ita se omnibus exhibuit irreprehensibilem, vt castos huius actus omnes imitari vellent: nam quicunque illum docentem videbat, aliter operantem non redarguebat.

Sub huius ergo tempore, vt videri potest, magnum miraculum Conditor mundi omnipotens Deus ac preciosum thesaurum populis illis in pago Coriouallensi residentibus ostendere dignatus est. Nam Comitatum eiusdem pagi tenente Rihvvino * Comite, vas quoddam ad instar parui fari in me-

* Riugino

dio maris iuxta locum qui vocatur Portus Ballij, super aquam ferri visum est, sicque paulatim appropinquando in ipso emporio constitit. Quod cernentes vicini, more vulgi mirari cœperunt, quidnam hoc fore vellet. Deinde ad Comitem accedunt, rem nouam pandunt; sicque vnà cum Comite Religiosos quosque viros, ac Sacerdotij dignitate fulgentes, ad hoc inauditum spectaculum inuitāt. Qui propiùs accedentes cum grandi pauore, fide tamen maiori inspiciunt in latere eiusdem turriculæ ostiolum cerâ firmatum. Quod reseratum introspicientes, repererunt Codicem pulcherrimum quatuor Euangelia continentem Romanâ literâ optimè scriptum, membranis mundissimis honestâque formâ confectum. Iuxta quem inueniunt & capsam, quam aperientes repererunt partem ex preciosissima maxilla B. Georgij Martyris, cum alijs plurimis pignoribus diuersorum Sanctorum, insuper & salutiferi ligni Crucis Dominicæ, quod in eadem capsa literis sigillatim declaratum erat. Deinde indicto ieiunio quid agendum sit deliberant. Expleto nanque ipso ieiunio plaustrum præparant, cui prædictum farum imponerent, vt quò Domini decreuisset voluntas perferretur. Duabus quoque vaccis eidem plaustro applicitis, summi arbitri præstolabantur nutum. Nec mora; eædem vaccæ concito gradu cum ipso plaustro populis expectantibus atque prosequentibus, sine ductore, ac vllius bubulci administratione, ad eum locum qui vsque nunc Brucius vocatur, peruenerunt. Erat autem possessio cuiusdam illustris viri. Ibi nanque, vt Ecclesia construeretur in honore B. Georgij Martyris, omnibus placuit: Comes tamen prædictus primus in hoc negotio erat, qui vnà cum populis sibi subditis, condidit in eodem loco Basilicam in honore B. Georgij Martyris: duæque aliæ Ecclesiæ, idest, vna in honore Beatissimæ matris ac perpetuæ virginis Mariæ, altera in Sanctæ Crucis est fabricata honore; vbi diuina præstante clementiâ, obtentu Sanctorum, quorum pignora sacratissima cum particula preciosi capitis S. Georgij Martyris Christi seruantur, tanta fiunt vsque ad presens miracula, vt nisi à fidelibus qui nouerunt Dominum plurimas in Sanctis suis operari virtutes, fidem excedant. Est autem idem vicus in ardui montis planicie situs, cui ab Australi plaga fluuius adiacet, qui vocatur Vndua, distans

ab eo loco plus minus millia duo. Turriculæ autem illius formam, in qua eædem reliquiæ conditæ erant, quia vidi, etiam descripsi. Est autem formæ quadratæ, ex quatuor videlicet angulis ab imo assurgens, & ita opus omne paulatim minuẽdo in latitudine, in summo angustum redditur, vt pyramidem in altitudine reddat, vniusque mali parui conclusione solidetur. Habet quoque in medio sui solariolum, in quo Codex ille Euangelicus cum capsa illa seruabatur, cui desuper aptum est laquear. Eminet in altitudine pedum circiter octo, in latitudine plus minúsque trium. De qua verò parte aut loco, aut qualiter in ipsum pagum peruenerit, ab vniuersis incolis eiusdem loci vsque ad præsens habetur incertum.

Inuenitur autem in gestis B. Zachariæ Papæ, qui nonagesimus tertius à B. Petro Apostolo Romanam rexit Ecclesiã ita per ordinem scriptum: „ Huius temporibus magnum thesaurum Dominus Deus noster in hac Romana vrbe per eundem almificum Pontificem propalare dignatus est. In venerabili itaque Patriarchio Sacratissimum B. Georgij Martyris isdem sanctissimus papa reconditum in capsa reperit caput. In qua & petacium pariter inuenit literis exaratum Græcis, ipsum esse significãtibus. Qui sanctissimus papa omninò satisfactus, illicò aggregato huius Romanæ vrbis populo, cum hymnis & canticis spiritualibus in venerabili Diaconia eius nomine sita in hac Romana ciuitate, regione secunda ad Velum aureum, illic deduci fecit. Vbi immensa miracula & beneficia omnipotens Deus ad laudem nominis sui per eundem sacratissimum martyrem operari dignatur. „ Vnde remur aliquos venerabiles viros, aut de Brittannia, id est gente Anglorum, qui maximè familiares Apostolicæ Sedi semper existunt, aut de Germania, vel de quacunque prouincia, ad quam intrandam mare transeundum est, tunc temporis in Romana affuisse vrbe, præfatásque reliquias ab ipso Pontifice acceptas, dum domum redire vellent, in mari correptos naufragio, aut qualicúnque discrimine, sicque ipsa pignora amisisse; nutúque Dei in ipsum territorium aduecta fore: vbi vsque nunc à fidelibus populis summa excoluntur veneratione. Consequenti quoque tempore quidam paterfamilias nomine Bernehardus, quia possessio eius erat, in qua ipsa Basilica prædicti

prædicti Martyris sita videtur, huic Cœnobio eam contradidit, sicque in ditionem huius loci peruenit. Hæc de aduectione reliquiarum B. Georgij Martyris, prout auditu didici, vel in scriptis eiusdem Pontificis inueni, aut etiam ipse vidi; quia tempora conuenientia inueni, memoriæ mandare curaui. Nam eodem quo aduectæ sunt tempore, & Zacharias Apostolicus, & Pipinus Princeps, & Richvvinus Comes extiterat, ideò nulla de hoc est dubitatio. Nam & Codicem illum Euangelicum, vt scriptura eiusdem insinuat, in Romulea vrbe scriptum constat.

Huic egregio Patri Austrulpho edidit gloriosus Rex Pipinus Priuilegium quoddam sacræ suæ auctoritatis, in quo præcepit vt nullus Iudex neque exactor Reipublicæ gentis Francorum ad causas audiendas, ac freda exigenda, nec fideiussores accipiendos, nec ad vllam exacturam gerendam, potestatem huius Cœnobij ingredi audeat, sed sub perenni sua defensione ac protectione secura in æternum ab omni querimonia valeret permanere. Quod Priuilegium in scrinijs huius nostri Cœnobij pro munere sacro adhuc conseruatur. Editum est anno Dominicæ Incarnationis DCCL. die VIII. Iduum Iuniarum, Vermeria Palatio Regio. Quo anno idem gloriosus Princeps Pipinus ex consultu B. Zachariæ Papæ vrbis Romæ à Bonifacio Archiepiscopo vnctus, Rex constituitur Francorum, ablato principis nomine. Vnde rumor potentiæ eius & timor virtutis in vniuersas transijt terras. Et Hildericus Rex Merouingorum ex genere ortus depositus, tonsúsque, ac in Monasterio S. Audomari, quod dicitur Sithiu trusus est. Cuius filius nomine Theodericus in hoc Monasterio anno sequenti Clericus effectus collocatus est. Hic nanque venerabilis Pater post suscepti regiminis annum sextum, accensus igne diuini amoris, partibus Romuleæ vrbis ad limina Beatorum Apostolorum Petri & Pauli iter disposuit. Conuocatísque Fratribus, deuotionem quam animo conceperat liquidò promiit. Tunc omnes vnius vocis clamore hæc contradicunt, dicentes se nunquam eum deserturos. E contra ille causâ suæ salutis & illorũ, corpore humi prostratus, profecturum se velle proclamabat. Quid multa? videns vniuersa caterua Fratrum flebilibus eius precibus se obuiare non posse, conticuit, pij-

que patris petitionibus cessit. Demum benedictione percepta, omnibus Fratribus pacis osculum dedit, sicque iter suum direxit, deducentibus eum plurimis lacrymarum imbre perfusis. Perueniens autem Romanæ vrbis ad arces tempore Stephani papæ, vota sua omnipotenti Deo ac Beatis Apostolis eius reddidit: ac sic à mœnijs eiusdem vrbis iter conuertens, patriam ac locum suæ natiuitatis repetere satagebat. Perueniens autem ad Monasterium S. Mauricij Martyris & sociorum eius in Agaunum, ibidem à febre quam diu protraxerat ingrauatus, consortijs humanis subtractus obijt in Christo XVIII. Kalend. Octobrium; ibique digno in loco honorabiliter sepulturæ traditus est. Hæc de eo narrare erat solitus bonæ recordationis Hardoinus Cellæ Sancti Martyris Saturnini Presbyter, qui sub eius tempore hoc in Cœnobio Clericatus suscepit habitum. Tenuit autem huius Cœnobij regimen annis ferè sex.

Gesta VVIDONIS *Abbatis Fontanellensis Cœnobij.*

CAPVT XIV.

VVIDOLAICVS ex pago Oximensi, patre Irmino nomine, matre Vvitbolda, Camerarius Teutsindi quondam Abbatis, eiúsque sub cura educatus est. Hic matriculam B. Martini Turonensis in beneficij iure, Teutsindo hæc eadem largiente, aliquandiu post obitum illius tenuit. Defuncto verò Austrulpho patre Monasterij Fontinellensis, statim iste ad Palatium ire deliberauit, plurima donaria auri argentíque secum deferens, quæ Pipino Regi ac suis Satellitibus collata, vt optauerat, Abbas constituitur; anno secundo postquam idem Pipinus Regale adeptus fuerat fastigium, qui est annus Domini DCCLIII. Indictione VI. Hoc anno Papa Stephanus venit ab vrbe Roma in Franciam, & Carlomannus Frater Pipini post illum, & filij prædicti Carlomanni attonsi sunt, & Grippo Frater Pipini occisus est. Sub huius tempore, id est anno quarto regiminis sui, & Pipini Regis quinto, Ecclesia B. Petri igne succensa est, quam ipse cum adiutorio Regali in

maiori elegantia reparauit, sublimiorique fabrica decorauit.

Sub huius etiam temporibus plurimæ res Ecclesiæ perierunt, quas ipse Regijs hominibus ad possidendum contradidit miserabile sibi faciés memoriale: quæ vsque hodie de eiusdem Cœnobij ditionibus permanent ablatæ. Pro qua etiam occasione status sanctæ Regulæ periclitari cœpit, ob inopiam videlicet compescendarum indigentiarum, quas Beatus Pater Benedictus in eadem lege Monachis porrigendas præcepit. Hic etiam ditionibus Ecclesiæ dimisit capsam Euangeliorum paratam, quam ipse fabricari iusserat, cum auro, argento, ac gemmis, id est, calicem argenteum deauratum vnum: Vrceos Alexandrinos cum aquamanilibus duos: Cornu fabricatum vnum: Puluillos sericos sub Euangelium ponendos tres: Pallas corporalium quinque: Thuribula argentea duo: Hanapos argenteos deauratos duos: Dalmaticam vnam: Casulas sericas quinque: Tabulas fabricatas ante altaria octo: Pallia tria: Antiphonarium Turonense vnum: Libellum de miraculis B. Andreæ Apostoli vnum. Erat quippe ferè gnarus litterarum: Qui depositus est Petreo-ponte villa publica sub anno Domini DCC. LXXXVII. Indictione X. decimo octauo Kalend. Octobr. qui est annus vicesimus gloriosissimi Caroli Regis Francorum, & decimus quintus Adriani Apostolici. Sepultus est autem in Ecclesia Beati Apostoli Petri subter arcum introitus absidæ. Rexit ipsum Monasterium * annis triginta quinque, & mensibus octo, diebus tredecim.

* ipsam Ecclesiam

Hæc verò est summa de rebus eiusdem Cœnobij, quæ præcepto inuictissimi Caroli Regis annumerata est à Landrico Abbate Gemmetiro, ac à Richardo Comite, anno vigesimo regni sui, qui est obitus prædicti Patris. Primitus etenim de his, quæ ad vsus proprios Fratrúmque stipendia pertinere videntur, sunt mansi integri reperti numero MCCCXXVI. medij CCXXXVIII. manoperarij. XVIII. qui fiunt simul MDLXIX: Absi CLVIII. molendina XXXIX. In beneficijs verò relaxati sunt mansi integri numero MMCXX. medij XL. manoperarij CCXXXV. qui simul iuncti fiunt MMCCCXCV. Absi CLVI. habent ipsi molendina XXIV. Summa nanque vniuersitatis præsentium rerum inter integros, medios, atque manoperarios, re-

perti sunt mansi MMMM. CC. LXIV. Exceptis villis quas Vvido laïcus aut Regijs hominibus contradidit, aut etiam sub vsufructuario aliis concessit, quod omnimodè facere non debuerat. Duos etiam annos accepit regimen Cœnobij Vvidolaïcus, antequam Remigius Cathedram Episcopalem Rathumagensis vrbis subiret. Erant nanque ipse Præsul atque præfatus Pater amicitiæ iure coniuncti. Huius denique administratione Cœnobij, dum gloriosissimus Pipinus Rex ad sepulcrum almifici Patris nostri Vvandregisili accessisset orationis gratiâ, illam inanem postulationem Fratres nostri eidem suggesserunt, quæ omnibus est notissima. Quanquam ipse prædium quoddam eis largiri dispositum haberet.

Gesta GERVOLDI Abbatis Cœnobij Fontanellensis.

CAPVT XV.

* Vvada

GERVOLDVS ex patre Vvalgario, matre verò nomine Vvalda *, rexit ipsum Cœnobium annis ferè XVIII. Hic ex nobilibus parentibus ortus, dein Clericus effectus, atque ad Palatium perductus, Bertradæ Reginæ Capellanus efficitur. Cuius obtentu Ebroicinæ ciuitatis sedes, defuncto eiusdem vrbis Præsule, à Domno Rege Carolo eidem attributa est. Sed & rebus humanis exempto prefato Vvidone laïco, idē Geruoldus suggestione sua à Domno ac inuictissimo Rege Carolo præfatum Cœnobium Episcopatu deserto impetrauit, anno videlicet iam tertio postquam Bertrada Regina obierat. Sæpefato nanque Vvidoni laïco erat nepos, id est, sororis suæ filius nomine Vvitboldus gloriosissimi Regis Caroli tunc Capellanus, cui præfatum Monasterium post auunculi sui decessum ad regēdum promissum fuerat: Sed dū is ad Cōstantinum Imperatorem Græcorum ac Hyrenem à Domno Rege Carolo cum alio Legatario nomine Ioanne causâ legationis directus fuisset, ac per annum & sex mensium spacia in redeundo moram faceret, prædicto Geruoldo sæpefatum Cœnobium collatum est. Causa autem Legationis erat super Ruatrude filia Magni Caroli, quam Iidem Imperator Con-

stantinus ad coniugium petebat : Sed illo hac legatione pro qua directus fuerat strenuè functo ac reuerso, Monasterium S. Sergij, quod in territorio Andegauæ vrbis situm est, à domno ac inuictissimo Rege eidem noscitur attributum, quod postea per plurimos feliciter rexit annos. Geruoldus verò, vt præfati sumus, huius Fontanellensis Cœnobij constituitur Rector, anno Dominicæ Incarnationis DCCLXXXVII. qui erat annus vigesimus primus Caroli Regis.

Eodem anno inuictissimus Rex Carolus Conuentu celebrato in Ingelhaim, partibus Baioariæ properare cum immēso exercitu disponit. Ipsóque tempore sine bello ac vlla exercitus sui molestia tradidit fortis præliator Deus regnum Baioariæ in manus inuictissimi Regis Caroli : & TASSILO Dux gentis eiusdem tonsus est, atque in Gemmetico Cœnobio trusus. Hic nempe Geruoldus super regni negocia Procurator constituitur per multos annos, per diuersos portus ac ciuitates exigens tributa atque vectigalia, maximè in Quintavvich. Vnde OFFÆ Regi Anglorum siue Merciorum potentissimo in amicitijs valde cognoscitur adiunctus. Extant adhuc Epistolæ ab eo ad illum, id est Geruoldum, directæ, quibus se amicum ac familiarem illius carissimum fore pronunciat. Nam multis vicibus ipse per se iussione inuictissimi Regis Caroli ad præfatum Regem Offam Legationibus functus est. Nouissimè verò propter filiam eiusdem Regis, quam in coniugium expostulabat Carolus iunior : sed illo hoc non acquiescente, nisi BERTA filia CAROLI MAGNI eius filio nuptui traderetur, aliquantulùm Rex potentissimus commotus præcepit vt nemo de Brittannia Insula ac gente Anglorum mercimonij causâ littus Oceani maris attingeret in Gallia. Sed hoc ne fieret, admonitione ac supplicatione venerandi prædicti Patris Geruoldi inhibitum est. Hic nempe de rebus Ecclesiæ nostræ iniustè ablatis, aut etiam spontanea Patrum Cœnobij voluntate Regijs hominibus contraditis, suggestionem suam magno Imperatori Carolo patefecit, eiúsque ex sacra auctoritate Priuilegium accepit : vt quicquid iniustè ablatum erat, in iure ac potestate eiusdem Ecclesiæ reciperet. Hic dedit in Ecclesia B. Petri cruciculam auream vnam, inaures sex, fibulam vnam, annulum aureum vnum, bisinoacem vnum, cruciculam cum

auro & argento vnam, Calices argenteos tres cum patenis eorum: Offertoria duo cum patenis eorum: Thuribulum argenteum vnum: Buticulam argenteam vnam: Fialas argenteas duas, Coclearia argentea duo: Situlam de aurichalco vnam: Planetas casulas quatuordecim: Dalmaticas maiores duas, Minorem vnam: Pallia diuersa duodecim: Sagiam vnam: Fanones duos: Albas viginti octo, amictus viginti: Lintea quadraginta: Villosa duodecim: De libris verò Pentatheucum Moysi codicem vnum: Minorum Prophetarum Codicem vnum: Expositio B. Augustini in Euangelium Ioannis Codices duos: Librum Enchiridion S. Augustini Codicem vnum: Homiliare diuersorum Auctorum volumen vnũ. De ædificijs verò, Basilicam S. Apostoli Petri plumbo cooperuit: Similiter S. Michaelis Archangeli: Caminatam fratrum à fundamentis ædificauit: Domum etiam infirmantium Fratrum emendare studuit: Coquinam Fratrum iam penè dirutam in maiori elegantia reparauit: Sacrarium Ecclesiæ à fundamentis ædificauit. Scholam in eodem Cœnobio esse instituit, quoniam omnes penè ignaros literarum inuenit: ac de diuersis locis plurimum Christi gregem aggregauit, optimisque cantilenæ sonis, quantum temporis ordo sinebat, edocuit. Erat enim præfatus Geruoldus quanquam aliarum literarum non nimium gnarus, cantilenæ tamen artis peritus, vocisque suauitate ac excellentiâ non egenus.

Sub huius tempore bonæ recordationis Presbyter egregius nomine HARDVINVS florebat, qui in Cella clari Martyris Saturnini, quam B. Vvandregisilus ædificauerat, ob gratiam vitæ contemplatiuæ remotior degens, quæ sita in latere montis plagæ Aquilonaris præfatum Cœnobium spectat, plurimos Arithmeticæ artis disciplinâ alumnos imbuit, ac arte scriptoria erudiuit: erat enim in hac arte non mediocriter doctus. Vnde plurima Ecclesiæ nostræ proprio sudore conscripta reliquit Volumina: id est, Volumen quatuor Euangeliorum Romanâ literâ scriptum: Epistolarum B. Pauli Apostoli Volumen vnum. Sacramentaria Volumina tria: Lectionarium Volumen vnum: Item lectionum Euangelij volumen vnum: Homiliarum quadraginta Gregorij Papæ Volumen vnum: Librum de Arithmetica cum Epistolis de ratione Paschali Vo-

lumen vnum: Librum B. Augustini de Ciuitate Dei ab vndecimo vsque ad decimum octauum, Volumen vnum. Librum venerabilis Bedæ de naturis rerum ac temporibus Volumen vnum: Psalterium cum Canticis ac Hymnis Ambrosianis, & terminis Paschalibus, Volumen vnum: Librum vitarum Sanctorum Vvandregisili, Ansberti, & Vulfranni Confessorum Christi, Volumen vnum: Quæstionum S. Ansberti ad Sivvinum Reclausum Volumen vnum: Antiphonarium Romanæ Ecclesiæ Volumen vnum. Dedit etiam calicem argenteum cum patena, Thuribulum argenteum vnum in ministerio Ecclesiæ, quæ ipse ad sacrificium Deo offerendum secum habuit, quamdiu remotiorem vitam duxit. Hic etiam religiosus vir Romam, præsidente in sede eiusdem Ecclesiæ ADRIANO Apostolico, ad limina Apostolorum orationis ac visitationis gratiâ, locorum etiam Sanctorum, profectus est: prosperéque Domino comitante reuersus. Qui depositus est senex & plenus dierum sub anno Imperij Magni Imperatoris Caroli vndecimo, Regni autem eius, quod per quadraginta septem annos tenuit, quadragesimo quarto, qui erat Dominicæ Incarnationis octingentesimus vndecimus, Indictione quarta, tenente regiminis locum in Fontinella Cœnobio anno quinto Trasaro Abbate.

Hic GERVOLDVS Abbas in ægritudine positus, de qua & vitam finiuit, contulit huic Cœnobio res proprietatis suæ quas acquisierat in pago Ebroicino: hoc est illam Ecclesiam S. Paterni cum omnibus adiacentijs suis super fluuio Ittone: similiter in Villarcello & Maigoldiualle, atq: in curte Anelauna, & in Framsarias, & in rumbaudecurte. Edita est hæc largitio Petreoponte villa huius nostri Cœnobij VII. Idus Ianuarij. Et post septem dies idem Geruoldus vitæ terminum dedit XVIII. Kalend. Iulij anno Incarnationis Domini IESV CHRISTI DCCCVI. qui erat annus regni Magni caroli XXXVIII. Imperij verò sextus. Rexit istud Cœnobium annis octodecim, menses quinque, dies tredecim.

Gesta ANSIGISI Abbatis Fontanellensis Cœnobij.

CAPVT XVI.

ANSIGISVS vir gloriosus ac tranquillus, omníque scientiâ diuinæ scilicet atque humanæ Philosophiæ sufficienter instructus, à patre Anastasio nomine, matréque vocabulo Himilrada procreatus, diuina ordinante clementiâ, Regimen accepit loci huius anno Dominicæ Incarnationis DCCCXXIII, qui erat annus LVDOVICI gloriosissimi Augusti decimus, porrò PASCHALIS Apostolici circiter septimus, sub die quarto Nonarum Aprilium, Indictione I. De cuius clara origine, vitâ, conuersatione, moribus, & actibus, placet præsenti operi ea tantùm inserere quæ Lectoris animum non offendant. Nam iuxta seculi huius dignitatem ex nobili Francorum prosapiâ claram duxit originem, quam nobiliorem operum splendidiorum reddidit exemplis. Duæ verò clarissimæ virtutes in eo maximè refulgebant: quarum prima illi fuit, benè viuere; secunda, rectè docere. Denique tenente locum regiminis huius cœnobij Girovvaldo Abbate propinquo suo, hoc accessit Monasterium, tonsurámque capitis ab eo suscepit. Deinde non multò post ad Palatium eum perducens, in manus gloriosissimi Regis Caroli commendare studuit. Defuncto verò Geroaldo, TRASARIVS hoc adeptus est cœnobium, ac non post multum temporis præfatus domnus ANSIGISVS Flauiacum Monasterium quod Sanctus Geremarus fundauit, ac corpore requiescit, quod est situm in pago Bellouacensi, à domnô Rege Carolo in precarium accepit, anno videlicet Incarnationis Domini IESV CHRISTI DCCCVII. qui erat annus Magni Caroli, ex quo Rex Francorum cõstitutus est, XXXVIIII. ex quo verò Imperator & Augustus appellatus est, annus VII. Quod ferè ædificijs destitutum, ac in egestate redactum atque relictum inuenit: Sed intra pauci temporis spacium nobili sua industria recuperare studuit. Omnia nanque ædificia & publica & priuata ipse ibidem, eliminatis atque proiectis ijs quæ vetustate consumpta fuerant, à fundamentis construi, atque in maiori

maiori elegantia restaurari fecit, veluti cunctis illò aduenientibus palam est. Nam in præceptis rei rusticæ sagacissimus erat: vnde factum est vt diuersarum frugum maxima illi copia nunquam deesset, quam semper larga manu cunctis indigentibus erogare nouerat. Erat nanque eleemosynarius valde pauperúmque refector, profluus ditator ac defensor Ecclesiarum, clericorum nutritor, MONACHORUM verissimus Pater, peregrinorum lætissimus susceptor, viduarum ac pupillorum maximus adiutor. Denique ante Flauiacense cœnobium duo alia ad regendum ab inuictissimo Rege Carolo ei commissa fuerant cœnobia; vnum quod est situm prope muros vrbis Remensis, & in honore S. Sixti primi eiusdem vrbis Præsulis constructum, & est in ditione eiusdem ciuitatis: alterum in territorio Catalaunici castri, quo sanctus Episcopus MEMMIUS corpore quiescit humatus. Quibus desertis Flauiacensis Rector constituitur anno supra scripto. Præterea dum prædictum Flauiacense cœnobium iure precarij ac beneficij teneret, etiam Exactor operum Regalium in Aquisgrani Palatio Regio sub HEINHARDO Abbate viro vndecunque doctissimo à Domino Rege constitutus est. Quod nobilissimè administrauit, atque in cunctis operibus suis prudenter se agebat. Plurimis verò eiusdem Regis iussu legationibus strenuissimè functus est.

Interea defuncto Magno Carolo Imperatore Augusto diuæ memoriæ, LVDOVICVS eius filius in Imperium eleuatur. A quo idem Domnus Ansigisus magnificè honorari meruit. Anno denique imperij sui IV. Luxouium famosum Gallijs Cœnobium ad regendum beneficij iure eidem contulit. Quo anno Stephanus Papa tertio mense, postquàm Romam remeauerat reuersus de Francis, VIII. Calendas Febr. vita decessit: in cuius sede Paschalis successor efficitur. Luna eclipsim passa est Non. Febr. die horâ noctis secundâ. Abdiraman Rex Sarracenorum Legatos pro pace Compendium ad Imperatorem misit, qui Compendio auditi, & Aquisgrani iterum perrexerunt, trésque menses detenti, Regi suo remissi sunt. Hoc etiã anno BERNARDVS Rex Italiæ in deditionem apud Cauillonem Imperatori se tradidit. Sed his omissis ad cœpta reuertamur. Anno igitur Imperij Domni Ludouici Augusti tertio

Trasarus Rector huius Cœnobij cum licētiâ eiusdem Imperatoris ad locum suæ natiuitatis repedauit, ac Beneuentum in Campania regrediens à Sigone Duce, quem ex lauacro sanctæ regenerationis susceperat, honorificè susceptus est. Post quē Einhardus hoc Cœnobium per septem fermè tenuit annos. Quod demum vltrò derelictum, diuina vt credi fas est iussione, ac gloriosissimi Imperatoris Ludouici largitione domnus Ansegisus ad gubernandum suscepit anno iam suprà taxato. Quod tam solerti studio summáque industriâ nobilitauit, vt nouus Vvandregisilus credi posset, aut etiam magnus Præsul Ansbertus rediuiuam ad lucem regressus fore putaretur. Verùm sicut illi in exordio sui ædificijs nobilitauerunt, Clerum auxerunt, disciplinis Ecclesiasticis imbuerunt, ita iste diruta emendare studuit, ac vetustate consumpta in maiori elegantia reparauit: Clerum nobilissimè auxit, ac regulari ordine secundum egregij Patris Benedicti normam vt vitam degerent multipliciter decertauit. Nam ex desidia priorum Patrum, qui gregis sibi commissi curam minùs deuotè gesserunt, status almæ Regulæ prædicti Patris Benedicti iam quasi casurus videbatur, licet illi qui Domino militabant Canonico ordine irreprehensibiliter conuersarentur. Contigerat enim ob incuriam, vt iam dixi, Prælatorum, qui ea quæ Regulæ auctoritas sacræ dare mandabat, paruipendendo impertiri distulerant: sed prædictus reuerendissimus Pater Ansegisus hoc modis omnibus sategit vt in pristinum statum ac legem recuperaret, iuxta quod voluntatem Domni Imperatoris super hoc nouerat, & quæ Regulæ auctoritas dare mandabat, largiri modis omnibus non negligeret. Denique ex Luxouio Cœnobio, quo in Galliarum terris in Religione ac regulari disciplina non inferius vsque ad præsens videtur, Monachos Deum timentes, virósque Religiosos secum huc adduxit, qui & legem istinc Monachorum docerent, & exempla salubria ostenderent: licet olim à viro iusto Benedicto Fossacensis Cœnobij Abbate eruditi in hac Philosophia fore viderentur: qui plurimis diebus in hoc Monasterio conuersantes, nonnulla exempla doctrinæ & bonitatis suæ istic reliquerunt. Nam, vt verè fatear, non inferius Franciæ seu Galliæ Monasterijs istud in omni Religione com-

parabatur cœnobium. Nec mirum, si tempore Ducis optimi milites Christi per viam Regiã incederent, licet nunc Christi caritas non sit refrigerata, cùm vtique signifer sanctissimæ disciplinæ idem existeret, qui omnibus imitandus apparebat. Quicunque enim illum audiebat præcipientem, non redarguebat aliter operantem. Testimonium veritati, non amicitiæ reddebat. Sermones eius vtiles magis quàm faceti esse nouerant: à verbis quoque turpibus omnimodis abstinebat, sciens quia licentia eorum impudentiam nutrit. Quatuor quoque virtutes, quibus omnis homo præcipuè inniti debet, in eo refulgebant: prudentia videlicet, fortitudo, temperantia, atque iustitia: sermo nempe eius nusquam inanis extitit, immò subditis sibi aliísque aut suasit bona agere, aut monuit docere recta, aut consolatus est dolentes, aut præcepit fidem Deo æterno & immortali, Regíque terreno inuiolatam seruare, quæ etiam in suis actibus primus adimplere curauit. Quæcunque verò ex rebus transitorijs possedit, nihil magni æstimauit, sed potiùs caducum esse credidit: ideo gazas suas MOnasterijs ac egenis distribuere satagebat, thesaurizans sibi thesauros in cœlo, quò fur non appropiaret, neque tinea deuoraret. Vitiorum per omnia fugax extitit: Aliorum verò neque acerbus reprehensor, neque curiosus scrutator. Cunctis denique benignus, in aduersis firmus, in prosperis cautus & humilis. Iustitiæ postremò virtutem quàm magnificè tenuerit, testantur legationes, quibus iussu Augustorum frequenter functus est: maximè ea quæ tempore Domni Ludouici magni Imperatoris, iussu eiusdem partibus MARCÆ Hispanicæ celebrata est aduersus Gautselinum custodem limitis illius. Erat enim in sermone verissimus, in fide firmissimus, in bonis operibus promptus, in iudicio iustus, in consilio prouidus, in bonitate conspicuus, in caritate præclarus, fide catholicus, eleemosynis diues, vigil ingenio, promptus eloquio, flagrans studio. Vtile nempe vas in domo Domini, Deo sedulè seruiens, errantes corrigens, correctos fouens, obstinatos spernens, humiles semper diligens, Regi terreno subiectus, Christo dominatori omnium deuotus.

Quantùm verò in Ecclesiasticis curis intentus fuerit, testantur innumera in cœnobijs eius curæ subditis ab ipso collata,

In Luxouiensi nanque cœnobio hæc dona obtulit : crucem auream mirificè factam, gemmis preciosissimis decoratam, habentem baculum argento coopertum, quem secum solitus erat in itinere baiulare : Offertorium aureum cum patena sua aurea opere mirabili : calices argenteos tres deauratos anaglyfico opere patratos : Hanappum argenteum optimo opere factum, habentem limaces aureos quatuor in fundo exteriùs sibi annexos : Aquamanile & Vrceum argenteum mirabili opere : Altare in honore perpetuæ Virginis MARIÆ decorauit tabulâ ligneâ, quam imaginibus argenteis diuersis cooperuit. De vestimentis verò, Rodinum * optimum vnum, Planetas casulas quinque : cindados duodecim coloris diuersi. Dalmaticas tres : Pallia fundata sex : Tapeta optima octo. Ecclesiam S. Petri altiorem in fabrica sua, muros exaltans, reddidit, ac cum clauis ferreis eam cooperuit. Porticum præterea, quæ vadit de Ecclesia B. Petri ad S. Martinum de nouo fecit, & eam cooperiens scindulas eius ferreis clauis affixit.

* dirodimū

In hoc igitur Fontinellensi cœnobio hæc munera contulit: Portionem magnam ligni salutiferæ crucis Dominicæ inclusam auro, quod rotundo scemate formatum erat, eiúsque in medio crystallum positum, ita vt figura ligni sanctæ crucis intuentibus intus appareret. Quod posteà præpedientibus peccatis, siue alio quolibet casu de frontispicio lecti protectoris nostri B. Vandregesili fures sustulerunt perforatâ maceriâ Basilicæ S. Petri; quod factum est pridie Nonas Decembris, Dominicâ, expletis post obitum eiusdem gloriosi Patris mensibus tribus, & diebus sexdecim. Calicem aureum mirificè factum duas hinc inde habentem ansulas gemmis preciosissimis decoratum, qui pensat libram : Alterum argenteum anaglyfico opere factum operis mirandi cum patena sua argentea: Offertorium argenteum eiusdem Calicis habens effigiem mirifici operis : Alia Offertoria argentea cum patenis argenteis earumdem : Coronam maiorem argenteam cum lampada sua argentea optimam vnam. Item lampadam argenteam vnam: Thuribulum argenteum optimum vnum : Candelabra argentea tria habentia solidos nonaginta ; id est, vnumquodque triginta : Sigilla aurea mirifica cum preciosis lapidibus numero duo : Vrceum argenteum cum aquamanili optimum

vnum : Cuppas vitreas auro ornatas duas, eburneam vnam mirificè factam. Pixidas eburneas duas : Hanapum vitreum optimum vnum : Quatuor Euangelia in membrano purpureo ex auro scribere iussit Romanâ literâ; ex quibus Matthæi, Ioannis, & Lucæ compleuit, sed interueniente morte eiusdem reliquum imperfectum remansit : Lectionarium etiam in membrano purpureo similiter scribere iussit, decoratum tabulis eburneis : Antiphonarium similiter in membrano purpureo argenteis scriptum literis, ornatúmque tabulis eburneis. De vestimentis verò Ecclesiasticis largitus est pallia, quæ dicuntur fundata, tria : Stauracia duo ; Stragulum Hispanicum vnum : Tapetia quatuor : Dalmaticas ministrorum ministerio aptas sex : Roccum subdiaconalem vnum : Coccum vnum : Tunicam Sacerdotalem Indici coloris cum vestimento integro vnam : Planetas Casulas quatuor : Casulas item ex cindato Indici coloris tres, viridis coloris ex cindato item tres : Item rubei siue sanguinei coloris ex cindato vnum : Blatteam item Casulam vnam : Cappas Romanas duas, vnam videlicet ex rubeo cindato & fimbrijs viridibus in circuitu ornatam. Alteram ex cane pontico, quem vulgus Beuurum nuncupat, similiter fimbrijs sui coloris decoratam in orbe : Linteum optimum vnum : facistergium optimum vnum : Fanones optimos duos, vnum auro decoratum, alterum stauratio : item de cindato duos : puluinaria serica Euangelicis officijs apta ; maiora, duo ; minus, vnum : Cingula Romano opere facta auro decorata duo : Mappulas duas, stolas duas.

De libris autem hanc dedit copiam, Bibliothecam * optimam, continentem vetus & nouum Testamentum cum Præfationibus ac initijs Librorum aureis literis decoratis ; Libros Expositionum Diui Augustini in Genesim ad literam volumen vnum. Item Enchiridion eiusdem, volumen vnùm : Eiusdem Explanationum in omnes Psalmos Volumina tria : Eiusdem contra Iulianum hæreticum Volumen vnum : Item Librum Epistolarum eiusdem ad diuersos, Volumen vnum : Item eiusdem Librum qui dicitur, Vnde malum, Volumen vnum. Item Librum eiusdem qui prætitulatur, de Doctrina Christiana, Volumen vnum : Librum decem Chordarum

* id est, Biblia

eiusdem: Eiusdem super Epistolam Ioannis: Item aduersus Epistolam Fundamenti Volumen vnum: Homiliare eiusdem, Volumen vnum: Expositionem B. Ambrosij in Lucæ Euangelium, Volumen vnum: Epistolarum eiusdem ad diuersos, Volumen vnum; Item eiusdem librum qui dicitur de bono mortis, Volumen vnum: Item eiusdem de Ioseph ac duodecim Patriarchis vol. 1. Epistolarum B Hieronymi Volumen vnum. Epistolarum S. Sixti Episcopi Volumen vnum. Historiarum Iosephi Volumen vnum. Tagij Sententiarum, Volumen vnum. Excerptionum Paterij de veteri ac nouo Testamento ex Opusculis B. Gregorij Papæ vol. 1. Euipi ex Opusculis B. Augustini similiter vol. 1. Gregorij in parte media Iob vol. 1. Librum Fulgentij Episcopi Carthaginensis vol. 1. Librum Ferandi Diaconi Ecclesiæ Carthaginensis vol. 1. Bedæ in Genesim expositio vol. 1. Eiusdem de computo ac ratione temporum, vol. 1. Collectaneos duos super anni circulo, Pauli Diaconi Volumina duo. Libros Glossarum duos. Librum Canonum diuersorum Conciliorum, Volumen vnum.

Ædificia autem publica ac priuata ab ipso cœpta & consummata hæc sunt: In primis Dormitorium Fratrum nobilissimum construi fecit, longitudinis pedum ducentorum octo, latitudinis verò viginti septem: porrò omnis eius fabrica porrigitur in altitudine pedum sexaginta quatuor; cuius muri de calce fortissima ac viscosa, arenáque rufa & fossili, lapidéque tofoso ac probato constructi sunt. Habet quoque solarium in medio sui pauimento optimo decoratum, cui desuper est laquear nobilissimis picturis ornatum. Continentur in ipsa domo desuper fenestræ vitreæ, cunctáque eius fabrica, exceptâ maceriâ, de materia quercuum durabilium condita est: tegulæque ipsius vniuersæ clauis ferreis desuper affixæ; habet sursum trabes & deorsum. Post quod ædificauit aliam domum quæ vocatur Refectorium, quam ita per medium maceriâ ad hoc constructâ diuidere fecit, vt vna pars Refectorij, altera foret Cellarij: de eadem videlicet materia similíque mensura sicut & Dormitorium, quam varijs picturis decorari in maceria & in laqueari fecit à Madalulfo egregio Pictore Cameracensis Ecclesiæ. Tertiam nempe fe-

cit domum egregiam construi, quam maiorem vocant, quæ ad Orientem versa ab vna fronte contingit Dormitorium, ab altera adhæret Refectorio: vbi cameram & caminatam, necnon & alia plurima ædificari mandauit; sed adueniente morte eiusdem, hoc opus ex parte imperfectum remansit. Hæc tria egregia tecta ita constituta sunt: Dormitorium videlicet ab vna fronte versum est plagæ Septentrionali, ab altera Australi, & adhæret ab ea Basilicæ S. Petri. Refectorium similiter versum est eisdem plagis: & est ferè contiguum à parte Meridiana absidæ Basilicæ S. Petri. Porrò illa maior domus, sicut suprà diximus, constituta est. Ecclesia autem S. Petri à parte Meridiana sita est, versa tamen ad Orientem. Ipsa etiam à parte Occidentali triginta pedum in longitudine, ac totidem in latitudine accreuit, constructo desuper Cœnaculo, quam in honore Domini Dei Saluatoris nostri IESV CHRISTI dedicandam fore præoptabat. Sed & ipsum opus propter mortem eius tam citam imperfectum remansit. In eadem autem Basilica S. Petri pyramidem quadrangulam altitudinis triginta quinque pedũ de ligno tornatili cõpositam, in culmine turris eiusdem Ecclesiæ collocari iussit; quam plumbo, stanno, ac cupro deaurato cooperiri iussit, triáque ibidem signa posuit: nam antea nimis humile hoc opus erat. Ipsam nanque turrim, simúlque absidam tegulis plumbeis à nouo cooperiri iussit. Iussit præterea aliam condere domum iuxta absidam Basilicæ S. Petri ad plagam Septentrionalem, quam Conuentus, siue Curiæ, quæ Græcè Beleuterion dicitur, appellari placuit; propter quod consilium in ea de qualibet re perquirentes conuenire Fratres soliti sint. Ibi nanque in pulpito lectio quotidie diuina recitatur, ibi quicquid regularis auctoritas agendum suadet deliberatur. In qua etiam monumentum nominis sui collocari iussit, vt dum vitæ præsentis terminum daret, illîc à suis deponeretur. Item ante Dormitorium, Refectorium, & domum illam quam maiorem nominauimus, porticus honestas cum diuersis pogijs ædificari iussit, quibus trabes imposuit, ac iuxta mensuram eorumdem tectorum in longum extendit. In medio autem porticus, quæ ante Dormitorium sita videtur, Domum Cartarum constituit. Domum verò, qua Librorum copia conseruaretur, quæ

Græcè Pyrgiſcos dicitur, ante Refectorium collocauit; cuius tegulas clauis ferreis configi fecit.

In Flauiacenſi quoque Cœnobio quæ obtulerit dona, hoc in loco declarandum cenſuimus. Ibi nanque gratuita benignitate largitus eſt Calices argenteos diuerſos decem: Aquamanile argenteum cum vrceo ſuo argenteo: Candelabra argentea numero ſeptem: Pallia diuerſa plùs minúſue quadraginta: Caſulas planetas, ac cindatos diuerſos triginta, quarum colores oneri videtur deſcribere: Fanones ac Lintea non occurrunt memoriæ quot fuerint numero. In honore verò Sanctæ Trinitatis Baſilicam ædificauit, ante cuius aram Tabulam argenteis imaginibus decoratam collocauit, ipſique aræ crucem argenteam impoſuit, vniuerſámque Baſilicam varijs picturis decorari iuſſit. Nomina autem Librorum, quos ipſi contulit loco, hæc ſunt: Pandectem à B. Hieronymo ex Hebræo vel Græco eloquio tranſlatum: Eiuſdem expoſitionem in duodecim Prophetas, & ſunt Tomi viginti in Volumine vno: Eiuſdem in Iſaia Propheta Libri octodecim, Volumē vnū: Eiuſdē Librū Epiſtolarum, Volumina duo: In Prouerbijs Salomonis eiuſdem Volumen vnū: In Danielē Prophetam eiuſdem: In Euangelio Matthæi eiuſdē, continens in eodem decreta Gelaſij Papæ de Libris recipiendis & non recipiendis: & excerptio aliqua de Libris Exameron S. Ambroſij Epiſcopi, codex vnus. Libros S. Auguſtini, qui prætitulantur, De Ciuitate Dei, numero triginta duo in codice vno: Eiuſdem expoſitionem in Euangelio S. Ioannis, Volumen vnum: Homiliare eiuſdem continens Sermones CXLVII. Volumen vnum: Libros eiuſdem XV. de S. Trinitate, Volumen vnum: Concordiam Euangeliorum eiuſdem, Codicem vnum: Eiuſdem de Doctrina Chriſtiana, Cod. vnum. Expoſitionem Symboli eiuſdem Cod. vnum: Quæſtiones eiuſdem octoginta, Cod. vnum: De Baptiſmo paruulorum eiuſdem ad Marcellum Lib. tres: De ſermone Domini in monte Lib. duos: De prouidentia Dei Serm. I. De Natali proprio Serm. I. Ad Flactianum Epiſtol. Vol. I. Eiuſdem Academicorum Lib. tres: Soliloquiorum Lib. duos: De immortalitate Librum vnum: De quantitate animæ Lib. vnum: De Magiſtro Librum vnum: De ordine Lib. II. De videndo Deo

Librum

Librum 1. vol. 1. Libros Confes. eiusdē cod. vnum: Librum qui dicitur Enchiridion, cod. vnum: In Psalmis expositionem eiusdem, codicem vnum. Expositionem S. Ambrosij in Epistolas Pauli, vol. vnum. Hisychij Presbyteri in Leuiticum lib. 7. cod. 1. Expositionem S. Ioannis Constantinopolitani Episcopi in Matheum. Apocalypsim S. Ioannis, continentem etiam librum S. Isidori Differentiarum, cod. vnum. S. Hilarij Episcopi contra hæreticos cod. 1. Homiliarum B. Gregorij Papæ in nouissima parte Ezechielis Prophetæ in cod. vno: Epistolarum eiusdem cod. vnum. Expositionem Bedæ Presbyterj in actibus Apostolorum, cod. vnum. In septem Epistolas Canonicas & Apocalysim Ioannis cod. vnum: Eiusdem in Marci Euangelium cod. vnum. Eiusdem in Lucam Euangelistam cod. 1. Librum Testimoniorum Isidori de Christo & Ecclesia cod. vnum: Eiusdem Etymologiarum cod. vnum: Eiusdem Rotarum ad Sisebutum Regem, cod. 1. Prosperi de vita actiua & contemplatiua in cod. 1. Prognosticon futuri sæculi cod. 1. Disputationem fidei inter Arium hæreticum ac Athanasiū Catholicum in cod. 1. Epistolarum S. Cypriani Martyris cod. 1. Alcuini de Trinitate Librum in cod. 1. Regulam B. Basilij Episcopi. Regulam B. Benedicti in cod. 1. Historiam Ecclesiasticam Eusebij Cæsariensis Episcopi in cod. vno: Chronicam eiusdem in cod. vno. Historiam item Ecclesiasticam trium virorum, idest, Zozomeni, Theodoriti, & Socratis in cod. vno. Canones diuersorum Patrum in Codice vno. Sacramentoria volumina duo. Cassiodori de Arithmetica, vol. vnum: Eiusdem in Psalmos expositionem vol. vnum. Homiliarum Origenis in veteri Testamento volumina duo: Eiusdem in Psalmos expositionem, volumina duo. Vitas Beatorum Confessorum Hieronymi, Augustini, Gregorij, Item passionem B. Columbæ Virginis in cod. vno. Institutio ac collectio cuiusdam de vita Canonica, vol. 1. Gesta Francorum in cod. vno. Et alios plurimos, quorum nunc nomina non occurrunt memoriæ.

In eleemosynarum verò largitionibus quantùm sollicitus extiterit, ipsa eius opera testimonium perhibent. Nam quodam tempore, idest, anno regiminis sui decimo octauo, in passionem incidit illam, quam Medici Paralysim vocant.

móxque vocatis domesticis ac fidelibus seu intimis suis, hanc rerum suarum distributionem gratuito animo facere curauit. Quæ elargitio seu distributio, ipsius iussu ac supplicatione edita est à venerabili viro Hildemanno Belloacensis vrbis Episcopo, adjuncto Berteningo & Gerlone laïcis simulque Landone Monacho. Cuius textus talis est: In hoc Fontinellensi Cœnobio largitus est Fratribus libras nonaginta; nam omnibus annis triginta in censu dare consueuerat: famulis laïcis libras decem: senibus in illo Xenodochio, & ceteris mansionibus pauperum solidos decem. Vniuersæ familiæ huius Cœnobij libras quadraginta. Cæterorum Monasteriorum nomina, ad quæ eadem largitio eleemosynæ peruenerit, sigillatim exprimam. Ad Gemmeticum Cœnobium libras v. direxit: Ad Logium libram vnam: Ad Fiscannum Librã vnam: Ad Villare librã vnam: Ad Longogilum libram vnam: Ad sanctum Vualericum libram vnam: Ad B. Richarium libras duas & semis: Ad sanctum Audomarum libras duas & semis: Ad S. Audoënum in Rothomago libras quinque: Ad sanctam Mariam in domo eiusdem Ecclesiæ libras duas: Ad S. Martinum in eadem vrbe, & cæteris Cellis, solidos viginti quinque: Ragnoardo eiusdem vrbis Archiepiscopo libras decem; videlicet vt quinque Presbyteris, & alias quinque pauperibus erogaret. Ad Penthale Monasterium solidos quindecim: Ad Penante solidos quindecim: Ad Pratellos similiter: Ad Ebroïcas ciuitatem libram vnam: Ad illam Crucem S. Audoënj libras duas: Ad Lixouium vrbem libram vnam: Ad Fontanas Cœnobium solidos duodecim: Ad Bajocas ciuitatem libras duas. Ad duorum Gemellorum Monasterium libras duas: Ad S. Martinum Turonensem libras quinque, illis Canonicis in domo libram vnam: Ad S. Anianum Aurelianensem libram vnam, illis Canonicis in domo libram vnam. Ad S. Benedictum in Floriaco libram vnam: Ad Ferrarias libras duas: Ad S. Carilefum libram vnam & semis: Ad Curbionem Monasterium libram vnam: Ad sanctam Columbam in Senonis, illis Monachis libras duas; illis Canonicis in eadem ciuitate libras duas. Item ad S. Petrum illis Monachis in eadem vrbe libram vnam: In Autisiodoro vrbe illis Canonicis libram vnam: Ad S. Remi-

gium illis Monachis similiter: Ad S. Heracleum in eadem vrbe similiter: Item in Autisiodoro ad S. Germanum illis Monachis libram vnam. In Trecas illis Monachis ad S. Petrum libram vnam: Ad sanctam Crucem Meldis illis Monachis similiter: Ad Fossatos Monasterium illis Monachis libras duas: Ad S. Genouefam Parisius libras duas: Ad S. Germanum Parisius libras tres: In eadem vrbe illis Canonicis libram vnam: Ad S. Dionysium libras quinque: Ad Calam Monasterium libras duas: Ad S. Lucianum illis Monachis libras duas: Belloaci illis Canonicis libram vnam: Ad Flauiacum illis Canonicis libras quindecim: Ad opus famulorum eorum libras decem: Hildemanno Episcopo ad Presbyteros & pauperes libras decem. Ad Oratorium Monasterium solidos quindecim: Ad Fontanidum Monasterium solidos decem: Ad Insulam Monasterium solidos decem: Ad Andelagum Monasterium solidos duodecim: Ad Malardum-vallem solidos decem: Ad Resbace Monasterium libram vnam & semis: Ad S. Saluium in Brago solidos decem: Ad Malam Monasterium libram vnam: Ad S. Vedastum in Atrebato libras duas: Ad Cameracum libras duas: Ad S. Gaugericum libram vnam: Ad Corbeiam libras quinque: Ad sanctum Eligium in Nouiomo ciuitate libram vnam; item ad eandem vrbem Canonicis libram vnam: Item ad Suessionis ciuitatem Canonicis libram vnam: Ad S. Crispinum solidos quindecim: Ad S. Medardum Monachis libram vnam: Illis Sanctimonialibus libras tres: ad Remis illis Canonicis libram vnam: Ad S. Remigium in eadem vrbe Monachis libram vnam: Ad S. Memmium in Catalauno libram vnam: Ad eandem vrbē solidos 15. Ad Altum montē Monasteriū quo S. Ansbertus quondam exilio fuit intrusus atque consortijs inde ereptus humanis, solidos quindecim: Ad Malbodium Cœnobium libram vnam: Ad Castrilocum * Monasterium similiter: Ad Laubias Monasterium libram vnam: Ad Indam Cœnobium libras duas. Ad Lingonas illis Canonicis libram vnam: Ad Luxouium libras vigintiquinque, idest, in ipso Monasterio libras decem: Ad Fontanas Cellam eiusdem Cœnobij libram vnam & semis: Ad Cusantiam similiter: ad Anagrates lib. II. Ad Romarici montem libram vnam: Ad

*Castrolo-gum.

Balmam similiter libram vnam & semis. Ad Morbach Cœnobium libram vnam: Ad S. Gregorium libram vnam: ad Monasterium Maurj libram vnam: Ad Melundas * libram vnam: Ad S. Reginbertum, vbi primò elementa didicerat literarum, per manus quoque matris suæ in vsus egenorum viginti libras expendit: Similimodo per manus Berteningi libras viginti; sibi verò in domo sua famulantibus libras quadraginta largiri fecit. Tribus vicibus omnes opes suas egenis ac pauperibus erogari fecit, nil sibi reseruans; quæ qualiter gesta sint, ne nauseam aut fastidium ingessisse videar, transcendendo omittam. Eleemosynis enim sibi viam præparauit, quoniam nouerat externum omnem hominem esse siue ad pœnam siue ad gloriam: ideò eleemosynis ac orationibus seruorum Dei se roborabat, vt & cursum huius vitæ pacificè transigeret, atque feliciter in perpetuum viueret. Rexit autem hoc Cœnobium idem gloriosus vir per annos decem, menses quinque, dies XVIII. Ipso tempore recessit Domnus Ansigisus Dominica illucescente, die XIII. Kal. Augusti; eodem die cum fletu maximo tumulatus extra Basilicam S. Petri ad aquilonalem plagam, in porticu in qua Fratres conuentum celebrare soliti sunt, ac consultis Deo dignis aures accommodare: & cessauit regiminis locus triginta & octo diebus.

* Meldunas

Constitutio ANSEGISI *Abbatis.*

CONSTITVTIONEM verò, quam seruis Dei isto in Cœnobio degentibus de victu ac vestitu instituit, commodum arbitratus sum huic Operi inserere. Cuius talis est textus.

Memoratorium qualiter domnus ac venerabilis ANSEGISVS *Abba disposuit vestimenta & calciamenta, atque alimoniam Fratribus in Monasterio Fontanellæ morantibus, vnà cum consensu eorum ordinabiliter: vt absque vllius occasionis querela, omni egestate exclusa, vota sua Deo reddere, atque sponsionis suæ negotium ad effectum omni tempore perducere possent.*

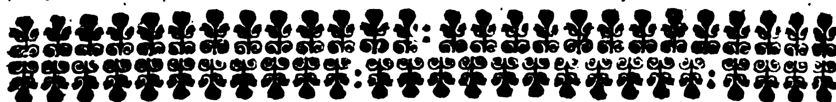
De pago nanque Bononensi & Taruanensi vestitus integros

LX. censuit porrigendos. Drappos albos XX. de quibus camisiæ XX. fieri possent. Coria boum ad soleas V. composita. Fabarum modios XX. Caseor pensas XXI. per libras LXXV. Oua mille. Ceræ ad illam Ecclesiam libras CC. Ad opus fratrum C. Seuo lib. CC. De Corialinse calcibus XXIIII. Bragal. LX. Ad saccos autẽ faciendos drappos albos II. de quibus fieri possint Stamineæ X. Toaculas II. Coria bouina cõposita V. fabar. modios X. Pisor. modios XX. Caseor. pensas XV. per libras LXXII. Salis modios XXV. In mense Septembrio oua mille. De illa gregaria pagens. LX. De Irtio & Idrio mapp. III. longitudinis vlnarum X. latitudinis II. De Apuliaco mappa vna eiusdem mensuræ. Lintea ad manus tergendas vellosa III. vnumquodque de vlnis quinque in longitudine, in latitudine III. De Gera camsiles III. ad mappulas faciendas longitudinis vlnarum XIII. latitudinis trium. De Clariaco mappam vnam habentem in longitudine vlnas X. in latitudine III. Item de Hirtio camsilem de vlnis XII III. latitudinis ad pedes tergendum. De Campomis toaculam I. De Rosontio similiter. De Floriaco similiter. De prædicta gregaria caseor. pensas XXX. per libras LXXII. Filtra ad soccos faciendum XII. Ad lecta quantum necessitas poposcit. Porcos saginatos ad adipem & lardum cum vnctis LX. & insuper quantum necesse fuerit. De ministerio Rosontione fabar. modios tres, Pisor. modios V. Ad Natiuitatem Domini aucipastas tres, pullipastas XX. pullos LX. Oua CCL. Et in Pascha similiter. Ceræ lib. III. mellis sextarios tres. Et in mense Nouembrio oua D. ligna carra LX. Inter illam Crucẽ Paldriaco & Bladriciagas fabar. III. pisor. mod. V. Ad Natiuitatem Domini aucipastas IV. pullipastas XII. pullos LX. Oua CCL. Et in Pascha similiter ceræ lib. 3. mellis sextarios III. In mense Decembrio oua D. ligna carra LX. De Campanis fabar. mod. III. pisor. modios VIII. Ad Natiuitatẽ Domini aucipastas IV. pullipastas VII. pullos LXX. oua CCL. Et in Pascha similiter, mellis sextarium vnum, ceræ lib. I. In mense Ianuario oua D. ligna carra LX. De Sadanma & bubulo captiua fabar. mod. II. pisor. modios. IV. Ad Natiuitatẽ Domini aucipastas II. pullipastas X. pullos XXX. oua C. Et in Pascha similiter, mellis sextarios II. Ceræ lib. 2. In mense Februario oua D. ligna carra XII. De Gariciagas, Duno, & Gera, fabar.

mod. III. pisorum mod. IV. Ad Natiuitatem Domini aucipastas tres, pullipastas XII. pullos XI. oua CCL. Et in Pascha similiter mellis sextarium I. Ceræ libram I. Et in mense Martio oua L. ligna carra XII. De Petreoponte & Vvirtlaico toaculas II. fabar. mod. V. salis mod. XV. Ad Natiuitatem Domini aucipastas II. pullipastas XXVI. pullos CV. oua D. Et in Pascha similiter mellis sextarios II. Et in mense Aprili oua D. De Idcio fabar. mod. I. pisor. mod. I. Ad Natiuitaté Domini aucipastam vnam, pullipastas IV. pullos XXV. oua L. Et in Pascha similiter mellis sextarium I. ceræ lib. I. Et in mense Majo oua L. ligna carra XV. De Irtio fabar. mod. I. pisor. mod II. Ad Natiuitatem Domini aucipastam vnam, pullipastas IV. pullos XXV. oua L. Et in Pascha similiter mellis sextarium I. ceræ lib. I. Et in mense Iunio oua D. Item de Rosontione in mense Augusto oua CLXVI. De illa Cruce & Campanis oua CLXVIII. De Reuereis curte vini modios XLVIII. oua CCL. vinum de Alpiaco mod. CCCL. De Riparensi curte mod. CL. De Abriaco mod. L. De Burgundia mod. L. sunt modij DC. Adumaticum mod. XXXII. Sicera Humolone quantum necessitas exposcit. Ceræ ad illam Ecclesiam libras CC. olei libras CXXX. Adipem mod. VIII. Ad opus Fratrum ceræ lib. C. olei lib. C. Ad pelles hircinas sexaginta compositas lib. 3. Ad cordebisos XL. comparandum lib. 3. Ad coria bouina XX. lib. I. Capellos nigros VIII. de solid. XXXII. Alios quatuor, vnumquemque de solidis III. qui fiunt solidi II. Tres q ui remanent de solidis septem, qui fiunt simul lib. 2. & semis. Ad Stamineas XXX. optimas comparandum lib. 3. ad femoralia paria XXX. lib. I. Ad infirmorum curam mel & pigmenta lib. I. Ad saccos quindecim comparandum griseos siccisсos, vndè cappæ fiant, lib. X. idest talis ordo, vnumquodque de solidis X. Et duos optimos capellos de solidis XXX. quinque qui supersunt de solidis XXXVI. nouem verò de solidis LIIII. idest vnumquodque de solidis sex. Ad roccos faciendum, qui sunt rocci XVIII. colligunt super totum libras X. Ad sagos 15. in lecta mittendum lib. 2. & semis. Ad pelles berbicinas, vnde pellicea fiant, solid. X. Ad vbantos lib. I. ad fasciolas lib. I. Sunt in summa lib. 31. Ad infirmorum curam mansionilem qui dicitur Bothmeregus, & quantumcunque decet sauram, id est, de por-

cis, mutones, berbices, pullos, oua, omnem decimam nostram ad ipsam domum infirmorum concessimus. De nutrimentis nostris & de vasallis nostris ad portam Monasterij dedimus villam Nouiomum, & illos mansioniles qui dicuntur Gisimacas, Strotella, sanctum Stephanum, Luuiccinas, Bantana, Cisternas, Lenticulosa ad illorum infirmitates & necessitates ex caritate, & caseos, & butyrum, nec non ad illorum famulos nutriendum, &c. quæ necessaria sunt concessimus.

APPENDIX. I.

Ad Chronicon Fontanellense.

VLCO Venerabilis Presbyter succedit ab anno Incarnationis Dominicæ DCCCXXXV. qui est annus bonæ memoriæ HLVDOVICI Imperatoris vicesimus primus: nam antea IOSEPH Episcopus in diuortio illud tenuerat menses VII. dies XII. idest, à sexto Kal. Septembris vsque ad quarto Idus Martij. Septimo decimo Kal. Aprilis fuit tunc datum Domno Fulconi prædictum Cœnobium, & tenuit annis vndecim & menses V. dies XXVII. id est à Septimo Kal. Aprilis vsque sexto Idus Octobris.

HERIMBERTVS Diaconus annis IV. & menses vndecim, idest, à quinto Idus Octobris, quando regimen sumpsit, vsque III. Idus Septembris quando ad Dominum migrauit.

APPENDIX ALTERA.

PROLOGVS

In miraculis S. Vvlfranni Pontificis, cuius corpus sacratissimum in magna gloria apud Deum & homines Fontinellæ requiescit.

QVia Deo omnipotenti placuit temporibus nostris gloriosa Sancti sui Vvlfranni quæ hactenus latuerant merita mundo declarare, ac multis ea recentium miraculorum insignijs declarare; Fratrum me piè ad ea scribendum adhortantium desiderijs humiliter deliberaui satisfacere; & quæ vidimus diuinæ virtutis opera ad futurorum notitiam literarum apicibus transmittere; quatinus expensâ fideliter tanti Patris interiori virtute per exhibita exterius miracula, erga ipsius venera-

venerationem propensioris queant & ipsi deuotionis incrementa concipere. Nemo autem in his pretiosorum requirat verborum supellectilem, quin potiùs Dei in Sancto suo gloriam miretur & honorem, suæque salutis captet ædificationem: neque enim steriles sententiolas floribus proposui rhetoricis, horum expers, adumbrare; sed rerum diuinitus gestarum veritatem simpliciter & oportuna breuitate aliquid prælibare; ne videlicet succedentium obliuione temporum penitus obliteretur, & pereat quod sub oculis nostris diatim diuina dignatur operari clementia: quia nimirum vehementer indignum & incompetens approbatur, si tot miraculorum gloria inerti silentio supprimatur: quo circa malui, fateor, imperitæ rusticitatis, quàm infructuosi silentij redargui, ac per hoc quorundam fastidio displicere, quàm plurium deuotioni seu vtilitati non inseruire. Verùm quia iam quæ proposuimus libet adoriri, paulò altiori principio, vt res gratior fiat, ratum videtur ea exordiri.

De Inuentione & miraculis eius.

CAPVT I.

EST itaque antiquissima in Gallijs ciuitas Senones nuncupata, cuius potentiam ipsa postmodum orbis terrarum caput Roma quondam in suo excidio grauiter est experta: adeò nanque inualuit vt eam obsidione cingeret, manu armísque fatigatam caperet, & nisi arcis, quam Capitolium auspicatò dici placuit, munimen obstitisset, penitus subrutam deleuisset. In hac igitur S. Vvlfrannus meritorum prærogatiuâ Præsulatus apicem fauente Deo promeruit; verbo, virtutibúsque satis dignè aliquantisper amministrauit, sed acceptâ postmodum diuinâ iussione ad prædicandum vitæ verbum Fresionum genti animum intendit: quapropter insignem ac magnificæ sanctitatis virum nomine Ansbertum, Abbatem videlicet Fontinellensis Cœnobij, qui meritorum gratiâ atque ordine sancto iam successerat Audoëno Præsuli in Pontificium vrbis Rotomagensis, festinus adijt, diuinum quod acceperat

S. Vvlfrannus Frisiam petit, ac Verbũ Dei disseminat claretque miraculis.

oraculum atque suã super hoc voluntatẽ illi patẽter innotuit; auxilium in quibus res ea flagitabat poposcit, & sufficienter accepit: sicque demum Sequanam ingressus prospero Fresiam nauigio petijt: illi populo in tenebris ignorantiæ eatenus sedẽti lumen diuinæ cognitionis, ac mysterium Dominicæ Incarnationis instanter euangelizauit. Cúmque Apostolicis signis suam prædicationem efficaciter astrueret, morum tranquillitate coruscaret & sanctitate vitæ, quosque rebelles & incredulos perdomuit, atque ad percipiendam baptismi gratiam conuolare fecit. Interea inminente beatæ remunerationis hora, quàm diuina reuelatione didicerat, post innumerabilium ad Christum conuersorum salutem, post multorum mirabilium exhibitionem, tandem Fontinellam vbi monachicum pridem fecerat votum, redijt, nec multò pòst dignus præmijs cælestibus decessit. Sepultus verò secus Sancti Patris Vvandregesili tumulum per nouem annorum curricula requieuit, vnde postmodum à S. Baino Taruennæ vrbis Præsule, eiusdem Cœnobij Rectore, quinto videlicet sui regiminis anno, translatus est in Basilicam S. Petri Apostolorum Principis cum pretiosis SS. Vvandregesili atque Ansberti corporibus, quorum prior quidem quadraginta, alter verò annis vndecim in Ecclesia S. Pauli jacuerat.

Obijt Fontinellæ.

Corpus eius in Ecclesiã S. Petri transfertur vnâ cum SS. Vvandregesili & Ansberti.

CAPVT II.

EVoluto autem non paruo tempore, sub XXIV. videlicet eiusdem Cœnobij Rectoribus, per annos fermè ducentos octoginta vnum sibi succedentibus, cùm permittente Deo, & flagitijs humanæ peruersitatis exigentibus, Danica gens suis emota sedibus per vniuersum maris Oceani littus piratica crudelitate desæuiret, ferro ac flammis cuncta vastaret, maximéque regiones & loca flumini magno Sequanæ vltra citráque adjacentia infestaret, misera clade exterminaret, vrbem vndecunque fœcundissimam quæ à conditore Isio Parisius dicitur, incendio & rapinis tandem occupauit: celeberrimam etiam Metropolim, quam antiquitas Rotomagum vocari instituit, perempto Præsule, prostrato populo & mi-

Normanni Galliam intrant, vastántque.

lite, succensis mœnibus, muris solotenus euersis, funesta crudelitate cepit: Gemmeticum verò flammis voracibus Cœnobium combussit.

Cúmque nulli mortalium latibulum, vel tutus iam effugij locus vspiam pateret, Monachi qui sub ingenti metu ac maxima tribulatione in præfato Fontinellæ Monasterio ea adhuc tempestate in ambiguo potiùs pendere quàm vitam videbantur agere; nam secundò dato Paganis pretio se locúmque redemerant; at verò deficiente iam pecunia, & inualescente persecutionis immanitate fugæ præsidium deliberarunt ad postremum arripere: proinde effossis SS. Vvandregesili atque Ansberti tumulis, sacratissima eorum duntaxat ossa anno Dominicæ Incarnationis circiter octingentesimo sexagesimo secundo cum ingenti reuerentia & honore extulerunt, gestatoriisque condita loculis cum omni suppellectili quæ sibi restiterat, celeri fuga, ne repentino hostium occuparentur aduentu, inde discesserunt, atque sacratissimum B. Vvlfranni corpus, vt posteà repertum est, intactum ibidem reliquerunt: Vnde liquidò prudentibus conijci datur, quia dispensatione diuina procurante aut incorruptum vt in priori translatione eum reperientes veriti sunt remouere, aut sanè aliquid humanius cogitantes atque in futurum prospicientes, sublatis alijs hunc quasi ad solatium loci ne penitus destitueretur, ad futurorum patrocinium decreuerunt relinquere.

Aufugiunt Monachi Fontellenses ac secum asportant corpora SS. Vandregesili & Ansberti.

Nec multò pòst truculentus barbarorum exercitus aquis egressus hunc ad locum accessit, vacuúmque hominibus & omnibus nudatum rebus deprehendens, injecto igne cuncta illius ædificia, cum ipso Sanctuario concremauit, subuertit, & recessit. Deinde vniuersam longè latéque regionem peruagans occupauit, rapinis & incendio cuncta deuastauit: diruuntur vrbes, castra subuertuntur, Ecclesiæ, ac nobilia Cœnobia quibus illa pulcherrima ac frequens regio præ vniuersis regnis vt Ægyptus quondam florebat, solo coæquantur: fit intereà promiscua cædes hominum, stragésque diuersi generis animalium, electi iuuenes ludibrijs aguntur, virgines & puellæ paganorum libidini prostituuntur, cæteráque vulgi manus imbellis in extera regna distrahenda Ethnicis captiua abducitur. Cúmque tanta lues per continuos fere decem &

Destruuntur Ecclesiæ ac Monasteria.

octo annos crebris inruptionibus sub varijs tamen Ducibus nullatenus desisteret, Occidentalis Galliarum plaga largiori sinu maris Britannici recepta, in desertum est atque solitudinem tandem redacta.

CAPVT III.

Rollo Normanniæ Dux Christo nomen dedit.

INtereà *Rollo* nouissimus quidem Nortmannorum Dux, sed cæteris potentior militari manu, æquitate modestior, prudentior consilijs, patrijs laribus pulsus littori Sequanæ appulit, singula loca & ciuitates quas solitudo tenebat inuasit, paucísque quos inuenerat inde fugatis, aut iugo potentiæ suæ subactis auspicio sortium inter comites & commilitones suos distribuit. Is primus marchas inter se & finitimas nationes certis pro arbitrio limitibus præscripsit: optima denique jura, legésque æquissimas domi militiæque prudenter instituit, quibus omnis generis diuersarúmque artium homines breui tempore sibi conciliauit, atque vnum ex diuersis gentibus populum effecit; qui ita confestim coaluit, vt numerosior fortiórque vicinis fieret nationibus & regnis. Cúmque succedenti tempore lauacrum Christi salutare suscepisset, regno optimè disposito obijt; filiúmque successorem *Vuillelmum* nomine, juuenili florentem indole dereliquit. Huius tempore fides Christiana passim florere cœpit, Ecclesiæ ac Monasteria olim destructa reædificari; inter quæ Gemmeticense Cœnobium, quod in honore S. Petri Apostolorum Principis, paruo quidem sed miro opere construxit, vbi & monachicum habitum spreto seculi naufragio assumere deliberabat, nisi mors cita eius obstitisset votis. Sed hoc citius fraude cuiusdam Herluini exempto *Richardus* puer & admodum tener in regno successit, atque inter multa discriminum aduersa adoleuit, inualuit, regnum paternum, quod auus eius armis & virtute sibi parauerat, diuino per cuncta fretus præsidio potenter retinuit, probis institutionibus decorauit, diuitijs & gloria Romano quondam Imperio penè exæquauit.

Guillelmus Gemmetic. Cœnobium instaurat.

Richardus feliciter gubernat.

Huius itaque cùm iam fama potentiæ longè latéque peruolaret, Nortmannorúmque tellus alta pace exultaret, Gauden-

sis Cœnobij Abbas *Girardus* nomine sumpto S. Vvandregesili pretioso corpore vsque in pagum Beluacensem venire maturauit, atque in villam quæ Reuerifcors dicitur ad hospitandum diuertit, quod Theodorico nobili & valde potenti per eiusdem prædij Majorem mandare curauit; quia, licet iniustè, illius possessionis dominabatur tunc temporis, quæ pridem fuerat de ditione Fontinellensis Cœnobij. Quod vbi superbus ille & arrogans comperit, Legatum baculo quem fortè tenebat percussit & cum ingenti iniuria è conspectu suo exire coëgit. Redijt ergo ille qui nuntiauerat, Abbati Girardo cum graui dolore intimauit quæ pertulerat: quibus auditis fit ingens omnium gemitus, confestímque coram lectica Sancti prosternuntur, atque inter fluentes lacrymas, & amara cordis suspiria aduersus Sanctum prædictus Abbas multa probrosè inculcando flebiliter conqueritur. Sed inter hæc decedente sole noctis silentium aduenit, Theodoricus verò dormiturus se in lectulo composuit; cui derepente terribilis persona sub habitu monachili apparuit, eúmque pro contumelia quam sibi hesterno intulerat vehementer redarguens, pastorali baculo quem ferebat grauiter percussit; qui statim somno interrupto experrectus grauiter ingemuit, séque à quodam cano Abbate cæsum altis & perturbatis vocibus inclamauit: deinde subita internorum correptus tortura secessum naturæ petijt, vbi fœda egestione omnia profundens viscera vitam miserabiliter abrupit, vt viuentibus liquidò daretur animaduerti cuius meriti apud Deum Sanctus Pater Vvandregisilus fuerit, qui sic viuentem inimicum, & atrocis iniuriæ reum mortis supplicio condemnare potuerit. Res ergo hæc in regione illa omnibus statim innotuit, Abbatem Girardum cum comitibus suis non mediocriter exhilarauit. Qui deinde participato cum suis consilio omnem cum sanctis pigneribus comitatum ad custodiam dereliquit; sicque ascensis equis Rotomagum ad vrbem cum paucis properauit, admissúsque Richardo Comiti causas aduentus sui diligenter & oportunè intimauit, séque in promptu S. Vvandregisili corpus habere retulit, quod suo restitueret loco si terræ sibi redderentur, quas chartarum posset approbare Priuilegijs: at ille suorum vsus consilio Principum, chartas exhiberi præcepit, &

Girardus Abbas Gandauensis offert Richardo se redditurum corpus S. Vvandregesili.

coram omnibus recitatas exponi. Quo facto murmur & contradictio fieri cœpit ab omnibus, qui se dicebant nequaquam posse carere proprijs honoribus, quos sibi armis & sanguine prædecessorum suorum pepererat bellicosa virtus, siue quos sibi ipsi diuturno adquisierant seruitio multísque sudoribus. Sic igitur facta difficultate rei quam prædictus Abbas quærebat Girardus, nulla deinceps potuit pollicitatione retineri, sed ad suos illicò per emensum iter remeauit, atque S. Vvandregisilum consumpto nequicquam tanto labore, ad locum vnde eum extulerat, festinus reuexit, vbi apud Deum & homines in magna gloria & honore nunc vsque requiescit.

Repulsam passus refert illud.

De Mainardo Abbate.

CAPVT IV.

VEruntamen cùm de his quæ acta fuerant postea crebriùs Gandenses Fratres vicissim loquerentur, eorum quidam nomine *Mainardus* alto parentum sanguine oriundus, diuina, vt credendum est, inspiratione in amore & desiderio Fontinellensis Cœnobij accensus, de cuius magnificentia ac dignitate literis, quas antiquorum industria procurauerat, erat edoctus, expetitâ licentiâ & obtentâ Richardum Marchionem celeriter adijt, præfatúmque locum sibi ad reædificandũ dari petijt & impetrauit, qui iam diuinis demonstratus erat indicijs: quod quia veterum relatione nobis est compertum, ad posterorum notitiam literis censuimus transmittendum. Quidam nanque vir nobilis & potens nomine *Torstingus*, qui ob magnificentiam amplissimi honoris diues dicebatur, in saltum Gemmeticensem processit de more venaturus, & motum subitò ceruum perniciter insequi cœpit cum rapidis canibus: at verò ceruus ille ocyùs fugiens, & crebris anfractibus mortem imminentem differens post multa diuerticula in vallem descendit Fontinellensem; sicque Angelico ductu ad locum in quo illud quondam nobile steterat templum accessit, intráque maceriarum ruinas quantocyùs se immersit; deinde ad sacrum altare quod tantùm cortice tegebatur, adproximauit,

Torstingus ceruum venando insequens diuinitus remoratur.

illic reflexo ad tergum capite quasi iam securus substitit; canes quoq; vestigia fugientis partim noto odore, partim visu subsecuti in easdem quidem parietinas subintrarunt, sed facta diuinitus difficultate vlteriùs progrediendi, in suis repente vestigijs hæserunt, bestiámque, quam cernebant nec valebant cótingere, latratibus territabāt. Interea adestques Torstingus perstrepens altis vocibus, qui inde sine cunctatione cum equo quo vectabatur locum ingressus tum securitatem cerui, tum suorum immutabilitatem canum attentiùs mirabatur: erat nanque mirum videre spectaculum; volebant canes ad ceruum accedere, vt ex ipsis eorum nutibus prodebatur, nec poterant, quos inuisibilis virtus velut obice quodam retentabat. Quod vbi acer venator diuinitus actitari non inrationabiliter expendit, equo protinus desiluit, & ad terram in oratione humiliter se prostrauit; vt verò satis oratum est surrexit, canes foras secum celeriùs eduxit, sicque ceruo relicto plenus facti ammiratione, & satis expensa loci illius sanctitate recessit, qui nimirum cum Iacob exclamare potuit: Quàm terribilis est locus iste; non est hic aliud nisi domus Dei & porta cæli. Inuenta post hæc Torstingus opportunitate prædicto Principi & Proceribus eius hoc idem studuit intimare.

Qua de causa actum est quatinus eundem locum, vt diximus, supra memoratus Mainardus facilè impetraret. Ad quem cùm accessisset, ac dumis & vepribus occupari cuncta vidisset, adhibito diligenti studio, factóque repurgio ædificacare eum cœpit. Sícque diuino fretus iuuamine templum vt quondam Zorobabel in monte Sion in paruo tempore nobiliter consummauit; sed & dormitorium & refectorium ex lapidibus & cæmento non paruo sumptu construxit. Quibus pro tempore satis strenuè expletis, illic Monachos provt res patiebatur in Dei seruitio constituit; libros quoque & cartas, & quædam ornamenta, sed & phylacteria cum pretiosis Sanctorum pigneribus ab Abbate suo & Fratribus sibi indulta illuc conuexit. Sícque exinde cœpit sacer locus ille paulatim diuersis rerum speciebus succrescere; terris ac vineis in diuersis regionibus & pagis augmentando proficere.

Ideò dirutum Fontanel. Cœnobriũ tribuit Mainardo, quod & ipse restaurat.

CAPVT V.

EA denique tempeſtate vir quidam ex tranſmarinis partibus frequenti commonitus viſione in Gallias venit & ad locum qui ſuper Auturã fluuium Acineja dicitur intempeſtæ noctis ſilentio acceſſit, Sanctorúmque corpora *Maximi* & *Venerandi* Martyrum, quæ vt ex reuelatione didicerat, inuenit, ſecúmque ſecretiùs tulit, & ad portum Logienſem feſtinus deſcendit, vbi dato naulo cuidam viro nomine Amalberto nauiculam ingredi voluit; at diuina retentus virtute velut ebrius labare cœpit, iterque quod diſpoſuerat explere nullatenus valebat: quod cùm nauta ille cerneret, & nouitate rei attonitus paulò diutiùs aſpectaret, tandem hominem percunctatus quid ſub inuolucro ferret, ad Fontinellæ Monaſterium quod iuxta erat ſecum venire compulit, Abbatíque & Fratribus illum offerens quod actum fuerat expediuit: at ille deprehenſum ſe intuens, ſpémque oneris deferendi penitus non habens, ſancta oſſa diligenter inuoluta retexit, nómina & viſionem cunctis palam expoſuit; ſicque amiſſo quem per tot pericula quæſierat, cœleſti theſauro, triſtis mœſtúſque vehementer receſſit. Quæ res cùm Principi Nortmannorum innotuiſſet, & Fratres humiliter illi ſuggererent, vt quid inde agere deberent decerneret; vigilanter hoc decreuit, vt quo diuino imperio & ſuâ Sancti peruenerant electione, ibidem deinceps permanerent ſua quoque auctoritate: vnde hactenus apud nos ijdem Sancti Martyres cum debita habentur reuerentia.

Corpora SS. Maximi & Venerandi ex reuelatione inuenta, retinentur in Monaſterio Fontinel.

CAPVT VI.

CVm verò præcipua, vt dictum eſt, Abbatis Mainardi induſtria in omnibus clareſceret, Nortmannorum Duci & Primatibus eius ſatis comperta placuiſſet, inde eum abſtrahere, & majori decreuerunt honore ſublimare: denique ad Montem S. Michaëlis Archangeli compulerunt migrare; quatinus Canonicis eliminatis Monachos quibus præeſſet in regulari

Mainardus Canonicis eliminatis apud S. Michaëlem Abbas Monachis præficitur.

regulari disciplina deberet vndecunque aggregare. Verùm hic illius honor & amplitudinis incrementum lamentabilis fuit Fontinellæ dejectio, & inreparabile detrimentum: nam post eius recessum sub tribus Rectoribus, de quibus silere decreuimus, per aliquot annos nullo rerum genere creuit, quin potius in multis detrimenta sua indoluit: sed quia Dei omnipotentis iudicia nemo valet comprehendere, sæpe dictus Fontinellæ locus, qui ex cineribus suis aliquo modo cœperat, vt de Ierusalem in Propheta legitur, excutere, & in breui tempore velut ex infirmitate videbatur aliquantulum conualuisse, miserâ postmodum desidiâ suorum procuratorum velut æger recidiuo languore in deterius cœpit proruere, vsque ad illud videlicet tempus, quo protestas Secundi Richardi velut aurora diluculi in toto Latinitatis orbe serena reluxit. Qui cùm patri defuncto successisset, póstque nonnulla pericula in auram liberæ potestatis Deo iuuante emersisset, Deum valde cœpit diligere, Sanctósque eius donis & muneribus maximis honorare, atque religiosas vtriusque ordinis personas benignè suscipere, & honestè tractare: quamobrem factum est vt ad eum vndique cateruatim confluerent Pontifices & Clerici, Abbates & Monachi, quos mirâ semper liberalitate studebat munerari. Huius rei testes idonei Græci sunt atque Armeni, quos eo tempore fama tanti viri suis à sedibus eduxit, quósque sola illius liberalitas relictis suis Græcis ad intuendum patriam Nortmannorum inuitauit: nam & à Monte Syna Legatos frequenter habuit, per quos Sanctis cælestem illic degentibus vitam plurima in auro & argento munera direxit.

Huius sororem *Immam* nomine Anglorum Rex *Adhelret* in coniugio sortitus, duos genuit filios, quos patriâ linguâ Eguuarth & Aluret placuit nuncupari: quorum Eguuardus, qui prior natu erat, tener admodum & in puerilibus adhuc annis constitutus Rex iubente patre & fauente populo terræ vnctus est & consecratus: nec multò pòst præfato genitore suo à præsentibus exempto *Canutus* Danorum Rex, filius videlicet *Sueni* Regis, Anglorum regnum nauali exercitu fretus violenter inuasit, & quoad vixit potenti virtute pro arbitrio suo disposuit. Vnde factum est vt præfati infantuli tran-

Imma Richardi filia Adelredo Regi Anglorum nupsit.

sito mare ad patruum confugerent Richardum; à quo gratissimè excepti, & liberaliter ac si filij educati sunt, & dum vixit in terra Nortmannorum cum maximo honore retenti. Interea Canutus Rex acer ingenio, & armis strenuus, in Regno quod arripuerat confortatus, Reginam Immam prædicti Regis Adelredi relictam fratre Richardo consulto fauente legaliter in vxorem accepit, ex qua filium *Hardecanutum*, filiam quoque *Grumith* nomine genuit, quæ posteaquàm ad nubiles annos peruenit Romanorum atque Saxonum Imperatori *Henrico* nobiliter, vt sobolem Regiam decuit, & in magna seculi gloria nupsit, cui filiam solummodò, quia in breui defuncta est, edidit, quæ vt adoleuit carnale commercium Sponsi cœlestis amore respuit, sumptoque sacro velamine virginitatem suam Regi omnium Deo dicauit.

Quo mortuo iterum Canuto, qui Regnũ inuaserat.

Exacto verò non modico tempore sub tribus Regibus Canuto videlicet & Haroldo filio eius quem de concubina Alueuia, sed & Hardecanuto naturali eius filio, Eguuardus * gloriosi Principis Richardi nepos in regnum paternum adnitentibus sibi Nortmannis rediit, & in solio Regiæ dignitatis post multa, quæ inserere longum est, demum resedit. Vxorem quoque filiam hotuuini magni illius terræ Principis, qui fratrem suum Alureth iam pridem cum multis crudeliter atque dolo peremerat, accepit; eósque quos secum de Nortmannis duxerat vtriusque ordinis amplis honoribus extulit, auro & argento ditauit. Sed his omissis ad rem redeamus.

Siue Eduardus regnum paternum tandem est adeptus.

De Gerardo Abbate.

CAPVT VII.

ERat tunc temporis, florente Nortmannorum patria & multis affluente diuitijs sub præfato Marchione Richardo, quidam Monachus de Cœnobio Latiniacensi, cui præerat vir industrius, & in omni diuina atque humana philosophia inter Francos nulli inferior, nomine *Herbertus*; cui prædictus Monachus nomine Gerardus in regulari se subdiderat disciplina deuotus: qui cùm processu temporis vitæ merito

Gerardus probatis moribus ex Monacho Latiniacẽsi I. Abbas. Crespeien.

diatim ſuccreſceret, poſteriora oblitus ad ea quæ ante ſunt ſe ingenti deſiderio extenderet, Monaſticæ vitæ tenorem neque ad dexteram neque ad læuam declinando enixiùs ſequens cæteris præſtaret, in caſtro Creſpeïo ſub Comite Vvalterio Abbatis meruit ordinatione ſublimari, primúſque eundem locum fundauit, & regulari inſtitutione excellenter excoluit. Hic itaque comperta tanti Principis bonitate ad eundem vt cæteri accedere curauit, qui eum ſatis honorificè ſuſcepit, neceſſaria dapſiliter indulſit, ac poſt multa, quæ enarrare perlongum eſt, ſuperiùs memoratum Fontinellæ Cœnobium tandem vt dignaretur ſuſcipere popoſcit, in cuius reædificatione multa ſe largiturum repromiſit. Quid multa? quia res à Deo præordinata erat, Gerardus Abbas petenti gratanter aſſenſit, & ad regendum ſanctum illum locum ſuſcipere tandem non diſtulit. Vnde admodum gauiſus Princeps inclytus, illico virum ſtrenuum ex officio Cubiculariorum nomine Roſcelinum deſtinauit, vt Fontinellæ Monaſterium illius dederet poteſtati. Quo ita ſuſcepto Gerardus Abbas non multò pòſt eum quem priùs tenuerat locum quibuſdam ex cauſis ſibi diſplicentibus, ſed magis vt pòſt patuit, nutu & diſpenſatione Dei deſeruit: veruntamen ex Monachis & famulis quos educauerat probiores quoſque, quíque vltro ſecuti ſunt eum, ſecum adduxit, & in ſuſcepto nuper loco conſtituit. Sed ne prolixa oratio faſtidium legentibus ingerat, prætermiſſis multis quæ de tanti viri bonitate & prudentia, ſtudio & conſtantia, diſtrictione in regulari diſciplina, ſagacitate in rerum temporalium procuratione prouidentiſſima, caſtitate corporis & operis munditia, jeiuniorum, orationum, lacrymarum, & in pauperes eleemoſynarum, cæterarúmque virtutum quibus ſedulò vacabat, gratia dici poterant, ad ea quæ propoſuimus, quia res ita exigit, accedendum videtur narratione ſuccincta.

Deinde Fontanellenſis.

Cùm igitur idem Pater de elegantiori reparatione loci quem ſuſceperat cum Fratribus ſæpe tractaret, placuit tandem & res eis digna viſa eſt, vt infra ambitum templi S. Petri quod eatenus humile valde erat, ſtatutis columnis fornicibúſque per eas orditis, cryptæ deberent erigi. Sed cùm adhibitis operarijs molirentur opus diſpoſitum, & paulò altiùs quia

Effoſſis tribus ſepulchris, in vno corpus S. Vulfranni reperitur, in alijs cineres SS. Vvand. & Anſberti.

res ita poscebat effoderent humum, IX. Sepulchra seriatim dispofita ex optimo lapide patrata repererunt: quibus singillatim apertis, in duobus quidem quæ in medio cæterorum altrinsecus positorum locata erant, & ex nominibus S. Vvandregisili atque Ansberti videbantur titulata, nihil præter pauculas puluerum reliquias, in quibus resoluta Sanctorum corporum caro defluxerat, inuenerunt. Cùm verò tertium quod ad dexteram S. Vvandregili situm erat, & S. Vvlfranni esse tam positione ipsa quæ in gestis eius describitur, quàm apertissima tituli designatione luce clariùs constabat, admotis manibus resignarent, integerrimum corpus repererunt: ex cuius etiā sacerdotali veste, cum qua vt legitur sepultus fuerat, auri sescunciam collegerunt, quod postmodum in opificio argenteæ tabulæ in vsum sacri altaris paratæ probatur expensum. Vnde nimirum desipere, immò insanire credendi sunt quicunque se S. Vvlfranni corpus contendunt habere, vel alibi arbitrantur jacere; cùm nulla nixi auctoritate valeant quæ opinentur approbatum ire. Accedant ergo quicunque sunt illi, & inspiciant sepulchrum Sancti, audiántque scriptum quod ad dexteram S. Patris Vvandregisili positum fuerit, mirentur quoque & dicant cuiusnam ossa alterius in eo inuenta sint. Certè post delationem & fugam Sanctorum, si aliquis eum qui relictus erat quæsiturus latenter & cum diligenti cautela propter timorem paganorum, qui cuncta latè tenebant, ad locum sepulturæ eius accessit, & eum egesta humo & reserato bustosubripuit, quisnā, quæso, alium in loco eius deposuit? vel vbi quem ibi positurus erat quæsiuit? aut quare eosublato restituere alium tam sollicité curauit? nunquidnam verebatur, quod falsum est, si locus ille desertus erat, sepulchro vacuo reperto reus teneri? si verò inhabitatus, vt quid tantas quæ furibus contrariæ sunt moras alium effodiendo, & ibidem reponendo innexuit? Sed indulgendum planè est talium deuotioni, non tamen acquiescendum vndecunque exorto errori; quia reuera si non habent corporalem illius præsentiam, possunt tamen, si fides adsit, deuota mereri intercessionum suffragia: nos autem, quibus à Deo indultus atque reseruatus est talis tantúsque thesaurus, peruigiles excubias, & competens dignæ seruitutis obsequium dependamus, diui-

nis eum laudibus & sincera cordium deuotione prosequamur, quatinus de cuius præsentia non immeritò gratulamur, præsidium eius opportuno tempore experiri mereamur: mutemus mores, vitam corrigamus, sancti habitus reuerentiam teneamus; sicque diuinum altare congruis votorum donarijs cumulemus, vt & ipsi sanctuarium Dei, ara, odoratúmque sacrificium ipso Sancto opitulante & pro nobis orante mereamur inueniri. Iam verò quod sublatis Sanctorum Vvandregisili atque Ansberti corporibus Gentilium metu is relictus sit, liquidò constat, neque vlla valet ratione refelli. Nam & in illa historia, antiquorum diligentiâ, literis procurata, in qua Sanctorum nomina & miracula, scilicet Vvandregisili & Ansberti continentur scripta, huius Sancti nomen vel mentio nusquam reperitur vel semel inserta, quod proculdubio nullatenus posset fieri, nisi sacratissima illius ossa translatores aliorum se ibidem meminissent reliquisse gratia certæ rationis. Sed quia quorundam temeritas eo vanitatis processit, vt libellum de translatione & miraculis Sanctorum infalsare præsumpserint, non mirum videtur tale quid hos perpetrasse, cùm diuinæ auctoritatis libros corrupisse quosdam nouerimus; legant qui velint gloriosum illud miraculum, quod in libello de virtutibus Sanctæ Berthæ continetur, quomodò curatus sit quidam longo tempore mutus per merita sanctorum Vvandregisili atque Ansberti cùm apud Blanziacum vbi eadem sancta Berta requiescit, exularent eadem tempestate, imponentibus videlicet singulis, idest, Sancto Vvandregisilo, Ansberto, & sancta Berta, manus singulas super singula infirmitatis illius loca; vbi profectò de hoc Sancto & glorioso Præsule Vvlfranno omnimodis reticetur, vt pote qui in illa translatione paganorum metu perpetratâ illic non interfuit: neque enim à loco suo, quo sepultus fuerat, cum cæteris translatus erat alibi, sed vt dictum est, & manifestis approbatur indiciis, Fontinellæ fouebat solum pretiosis cinerum suorum patrociniis.

Inuentum igitur, vt præmissum est, Sancti Præsulis Vvlfranni pretiosum corpus, & in ligneo locello pro tempore aptato, quia nimirum tanta erat adhuc loci pauperies, vt vnde decentiùs fieri deberet, pretiosi metalli species deesset, cum

reuerentia & honore reconditum, super sacrum altare repositum est, & deinceps digna veneratione celebratum, vbi vsque hodie, si fides petentium exigit, maxima pollet gloria virtutum, multáque præstat petentibus se beneficia sanitatum; ex quibus ea duntaxat, quæ nostris inspeximus oculis, hinc narrare aggrediemur, paucis tamen priùs explicitis quæ series historiæ præterire nos dehortatur. Non multò pòst nanque ortâ, die quadam, repentina tempestate, collectoque in nubibus aëre subitus increpuit tonitrus, & inundantis pluuiæ imber erupit vehementissimus, coruscationésque resplenduerunt crebris luminibus: & ecce fulmen per aëra deuolutum cum fragore terribili impegit Fontinellensis Ecclesiæ inclangorium, * cuius tantùm crucem violenter, ac si gladio truncatam, ad terram dejecit, turriculámque, cui superimminebat, vsque in inferiorem arcum ac si vetus indumentum scidit, quæ postmodum eo casu contrita ex ea parte cecidit. Quapropter Gerardus Abbas tres quæ restiterant partes euerti fe ç, & aliam ambitu latiori turrem cum suis absidis in crucis modum dextrâ læuáque fundari præcepit; in cuius ædificio, quoad vixit, ingenti studio insudauit, & per viginti ferme annos (tamen in vita sua) ad effectum perduxit.

f. Cāpanile, seu turris in qua sunt campanæ.*

Interea erat quædam matrona nobilis opibus magnis & diuitijs pollens, nomine Herleuis, quæ difficultate partus aliquando cœpit vehementer periclitari. Cúmque diebus octo eo dolore satageret, atque ita, vt morti proxima videretur, deperiret, nullóque remediorum genere, neque votis ad multorum nomina Sanctorum promissis quicquam proficeret, tandem prosperiori vsa consilio, Sancto Patri Vulfranno, de cuius meritis pleniùs edocta fuerat, decem libras denariorum deferri præcepit; & majora, si se de præsenti liberaret internorum torturâ, munera repromisit. Nec mora, eunte qui missus fuerat cum votis & munere, illa puellam enixa est, talíque extemplò exempta periculo, mortis imminentis euasit discrimen: Vnde actum est vt ex illa die Sanctum Vulfrannum vt ereptorem suum nimio cordis affectu coleret; locum hunc, quem antea vehementer auersabatur, in multis honoraret: & circumpositorum saltuum largiorem nobis nostrisque hominibus copiam tam in pascuis pecorum, quàm in cæ-

Miraculum per merita S. Vulfranni patratum.

feris lignorum vsibus indulgeret. Nam & dormitorium ad æternam sui memoriam proprijs expensis, quale nunc cernitur, ædificari fecit; vbi expleto vitæ præsentis cursu & sepulturam promeruit.

Eadem quoque tempestate alia quædam illustris fœmina nomine Imma, quæ mutato habitu ad hunc accesserat locum, & prædia sua, id est, Cruciolam & Tetgis villam; sed & Broilum ex intregro contulerat; post alia innumera beneficia, refectorium illi dormitorio à plaga orientali contiguum proprio sumptu construi fecit. Verum enim verò prædicta matrona vt suum amorem, quem erga Sanctum habebat Vulfrannum operibus approbaret, reconditorium illi argenteum, quod anteà ligneum erat, componi iussit; in opificio probati argenti medium talentum cum auri pondo expendit. Factúmque est tale opus, quale nusquam eo tempore in tota Nortmannorum patria poterat reperiri. Sed cùm constituta dies, qua in illo debebat loculo reponi, aduenisset, Abbas Gerardus corpus Sancti ad Ecclesiolam Sanctæ Dei Genitricis *Mariæ* præcedentis vesperâ diei fecit deferri. Mane verò facto adhibitis secum duobus Fratribus illuc perrexit, cum quibus sacratissima eius ossa optimo vino lota primò in sindone noua, deinde pretiosissimo ex purpura inuoluta pallio, quod nobilissimus Rotomagensium Archiepiscopus *Rotbertus* ad hoc direxerat, honorificè contexit, sicq; in præparato iamdudũ scriniolo deposuit, quod accito Aurifice diligenter claudi clauisque fortiter, ne deinceps aperiri posset, configi coram se fecit. Sanctorũ nihilominus Confessorum *Herembertí* Tolosani Pontificis, & Eremitæ *Condedi* corpora in vno pariter loculo, Beatorum quoque Martyrum *Maximi* & *Venerandi* decenter reposuit in alio. Interea Gradulfus tunc Decanus, cæteríque Fratres eò euocati decentérque ornati, cum crucibus ac cereis vnà processerunt, quos prædicta matrona cum plurima suorũ cohorte ac populo ad hoc vndique congregato subsecuta est. Cúmque illuc ventum esset cum maxima omnium lætitia Sancti corpus in humeris leuatum, inde effertur. Sícque psallendo vsque ad Basilicam S. Vvandregisili delatum, super sacrum altare deponitur, & idcirco dies illa cum tripudio spiritualis gaudij & epularum apparatu largiori exacta, de

Imma femina mutato habitu Fontinellæ mansit.

Corpus S. Vulfran. in capsa argẽtea reponitur.

cætero festiua per annos singulos ibidem recolitur. Facta est autem hæc translatio anno Dominicæ incarnationis millesimo vigesimo septimo, Cal. Iunij; Henrico Rege Francorum regnum præter matris suæ voluntatem inuasum tenente; Principatum verò Normanniæ tertio *Richardo* legali modestia disponente: namis defuncto patri Richardo secundo, de quo supra me minimus, in regno successerat.

Richardus 3. Dux Norman.

Huic autem tres tantummodò fratres erant, *Villelmus* videlicet qui postea Arcas castrum in pago Tellau primus statuit; atque *Malgerius* qui postmodum in vrbe Rotomagensi paucis annis Archiepiscopatum tenuit. Hos autem *Papia* matrimonio Richardi potita secundi edidit, cuius fratres *Anssredus* & *Osbernus* istic Monachum professi sunt. Robertus verò ex alia matre scilicet *Iudita* oriundus, ei vt pote major natu in breui defuncto successit, nam neque annum in principatu immaturâ præuentus morte peregit. Hic autem Rotbertus acer animo & prudens priores suos virtute quidem & potentia exæquauit, sed prauorum consultui, vt pote in primæuo iuuentutis flore constitutus, æquo ampliùs attendens, Regnum quod florens susceperat in multis debilitauit. Verùm non multò pòst cœlesti respectus gratia, & bonâ, quæ inerat illi, naturâ & consilio intus resipuit: & eos quorum prauitate à recto deuiauerat, à suo consilio atque familiaritate sequestrauit, suæque iugo potentiæ versa vice fortiter oppressit, ac sic in libertatem, quæ se decebat, vendicauit; atque ita propter præteritorum ignorantiam profectus Ierosolymam profundè pœnituit; sed in redeundo malignorum perpessus insidias, qui eius æquum, quod iam experti erant, verebantur imperium, veneficio, vt didicimus, apud vrbem Niceam occubuit, ibíque intra sanctam ciuitatis illius Basilicam, quod nulli alij mortalium concessum est, honorificâ donari sepulturâ promeruit. Verùm vir tantus non prauorum tantùm malignitate, quàm diuino, vt credi fas est, iudicio decessit, qui iam vnus eorum effectus erat, quibus, vt Apostolus conqueritur, dignus non erat mundus. Idcirco enim nobis est ablatus, quia iam placens Deo pœnitudine, factúsque dilectus virtutis amore, eo dignus noster non erat mundus, refertus dolo & iniquitate; sed ille mons Dei sanctus in quo habitabit quisquis

Fratres eius

quisquis iustitiam operatur, ac per hoc hinc raptus, vbi iam refrigescente caritate abundat iniquitas, translatus est quò iustitia suos mittit thesauros, vbi æterna est caritas. Sed de tanto Principe multa memoriæ digna poterant dici quæ præterire necesse est gratiâ suscepti negotij.

Sub huius itaque tempore Gerardus Abbas ætate maturus, regularis ordinis obseruantia præcipuus, anno videlicet ducaminis illius quarto, nocte subsequentis sabbati in suo lecto peremptus, martyrio, vt credimus, coronatus est, quia pro veritate occubuit. Nam quidam non Monachus, sed potius dæmoniacus, & antea in seculo homicida cruentus, quiescentibus cæteris Fratribus atque graui sopore sepultis, latenter surrexit, & prædictum Patrem post laborem diei, quem in jeiunio & orationibus ex more suo expenderat, tandem quiescentem inuadere præsumpsit, atque securim, quam perendie propterea inuoluerat, in dextrũ illius tempus toto annisu librauit, sicque celeriùs fuga lapsus inter noctis tenebras, & ingẽtis pluuiæ vndas quæ solito densiores influebant delituit, spiritúmque malignum quem in huiusmodi scelere habuit suasorem, in fugiendo secutus est detestandi itineris ductorem. Reuerâ enim qui in ipso mundi recentis exordio truculentum Cain in necem iusti fratris Abel armauit, Iudæque perfido in fine seculi traditionis audaciam aduersus pium Magistrum inspirauit, ille idem procul dubio huic etiam misero paria nequitiæ arma ministrauit, & execrandæ præsumptionis temeritatem suggessit; quatenus innocentem virum, caritate fratrem, magistrum officio, crudelis fratricida, & funestus parricida addiceret supplicio mortis. Facta sunt autem hæc anno incarnationis Dominicæ millesimo trigesimo primo, tertio Calendas Decembris. Extitit autem religiosus idem pater origine carnis ingenuus ex pago Medantissæ, & patrimonio Ielia oriundus, cuius pater Fulbertus, mater verò Ailendis dicti sunt. Carnoti tempore Fulberti Præsulis vndecunque doctissimi literas adolescens didicit, vbi Herbertus ex Iudæis ortus, sed à puero Christianus in omni litterarum peritia tunc temporis, & cantandi arte vocísque excellentia inter cæteros maximè florebat. Erat enim Regis Francorum Rotberti & prædicti Fulberti condiscipulus, auditor verò

[Margin: Gerardus Abbas occiditur.]

[Margin: Gerardus Abbas auditor fuit Fulberti Carnot.]

Girberti Philosophi, qui postmodùm ex Monacho, vrbis Remensis tenuit Pontificatum, vnde per inuidiam quorumdam ejectus, ad apicem dignitatis Apostolicæ merito incomparabilis scientiæ demum in vrbe Romulea est prouectus. Huius, vt præmissum est, Herbertus doctrinis liberaliter institutus, non multò pòst S. Benedicti disciplinis in Monasterio Latiniacensi se submisit regularibus: quem præfatus juuenis Girardus ad bonum æmulatus, animo & corpore illuc pariter est subsecutus, atque ad summum religionis Monasticæ cœlesti præuentus gratia tenorem peruenire promeruit. Cui cœlestis fauor in ipso etiam vultu & habitu non deerat: nam decoram illius faciem canities gratificabat honesta, statura procerus, ore suauis erat & facundus, nihil indecens in eo vel incompositum deprehendebatur.

Herbertus doctiss. ex Iudæo Monachus ord. S. Bened.

De Gradulfo Abbate.

CAPVT VIII.

HVic tam egregio Patri Gradulfus ab eodem in disciplina regulari pridem educatus, sub ipso autem tunc Decanus, sed in monte S. Trinitatis ad ædificandum eum constitutus, exigentibus bonæ vitæ meritis, quibus abundè pollebat, multísque benè innotuerat, in regimine successit iussu Rotberti Principis, cuius supra nos meminisse non excidit; atque per annos sexdecim, quibus superuixit, sagaciter susceptũ Officiũ modestè disposuit, locúmque sibi commissum in omnibus augmentare curauit. Hic etiam anno suæ ordinationis secundo Ecclesiam principalem, quam Pater Girardus ædificauerat, dedicari in magna gloria & honore ingenti fecit, in honore scilicet S. Petri, & omnium Apostolorum, Sanctíque Vvandregisilj, & omnium sanctorum à magnifico viro Secundi Richardi fratre *Rotberto* nomine, Rothomagensis videlicet vrbis Pontifice, sed & *Herberto* Lisiacensis ciuitatis doctissimo Præsule, nec non & *Rotberto* nobilissimo Antistite Constantiæ vrbis. Interfuerunt quoque nobiles nonnulli sapientiáque pollentes Clerici, sed & Abbates vicinorum Cœ-

Majorem Ecclesiam solẽni ritu dedicat Robertus. Archiep. Rotom.

nobiorum cum pluribus Monachis, populorum etiam multitudo innumerabilis. In ipsa autem die inter sacra Missarum solemnia vir optimus, & in omni liberalium disciplinarum experientia probatissimus Isembertus Abbatis est benedictionem consecutus, cuius postmodum vrbs Rotomagensis scientia ac bonitate frui meruit, sed pauciori tempore quam expedierat sibi. Porro ea dies in diuinis laudibus reuerenter expensa, annuo recursu facta est de cætero celebris, & populo terræ pia deuotione II. Idus Septembris solemnis.

Per idem fere tempus quidam vir quantùm ad sæculi gloriam genere spectabilis, opibus diues, & amplissimo pollens honore *Hunfredus* nomine Cœnobium in proprio fundo qui Pratellis nuncupatur ædificare disposuit, quem & antiquitatis auctoritas, & situs loci tali negotio oportunus commendabat. Qui accersito Gradulfo Abbate, nam ei valde familiaris erat, eius consilio qualiter Monasterium, vbi officinæ ædificarentur Monachorum, præcepit metiri, & omnia vt prædictus Pater dictauerat, ordiri fecit, atque in paruo tempore (vt pote cui cuncta suppeditabant, quæ huiusmodi operis flagitabat expensa) ad effectum perduxit; sicque demum eundem locum ad regendum illi contradidit, vbi ille accepta potestate Monachos ex suis cõstituit; ac post multa quæ narrationis breuitas refugit, Abbatem *Ansfredum* nomine secundùm S. Benedicti regulam sibi professum ordinari fecit: sub quo prædictus vir non multò pòst sanctæ religionis habitum, abruptis mundi impedimentis, humiliter suscipiens, vitam honestam laudabili fine conclusit.

Hunfredus Monasteriũ Pratellense ædificat.

Abbas Ansfredus.

Hunfredus Monachum induit.

Sed cùm Fontinellæ locus diatim sub tanto Rectore proficeret, atque illius fama bonitatis multis spectabilis foret, Episcopalis autem honor sanctæ sedis Rotomagensis paululùm multis ex causis declinaret, visum est Pontifici Malgerio præfatæ Metropolis (quod & omni clero plebique non mediocriter placuit) vt eumdem Gradulfum Abbatem sibi substitueret, & Vicarium sub se benedictione Episcopali insigniret, vt res quibus se minùs sufficere perpendebat, ille sua vice suppleret. Cùm autem dies desiderata instaret vt super hoc negotio Principi suggestio fieri deberet, ipse ad Monasterium (nam Rotomagi erat) de hoc apud se deliberaturus reuersus

Malgerius Episcopum proponit Gradulfum constituere vt Vicarij vices ageret.

est. Tertia verò die corporis subitò tactus infirmitate, ad extrema peruenit, acceptáque corporis Dominici & sanguinis communione decessit, Fratrésque, quos sua destituebat præsentia desiderabili, nimio confectos dolore reliquit. Obiit autem anno ab incarnatione Domini Millesimo quadragesimo septimo II. nonas Martij.

Huic successit frater illius pro carnis origine nomine *Rotbertus* anno fermè XII. Principatus Vuillelmi Comitis, quem genuerat Rotbertus Comes inclytus, de quo superiùs satis pauca diximus. Hic autem à patre valde tener & paruulus in regno relictus, multa incommoda & aduersa pertulit, sed iuuante se gratiâ diuinâ cum ipsa pueritia omnia discrimina quibus opprimebatur exuit, suorúmque vltor acerrimus inimicorum, qui sibi fideliter obsecuti fuerant honoribus extulit, potentia sublimauit, finésque sui regni crebris munitionibus aduersùs finitimas gentes, ne earum paterent incursibus vehementer firmatas cinxit, atque nunc vsque sub cœlestis Regis imperio Monarchiam regni pro arbitrio potenter disponit, cunctis per circuitum regnis, & nationibus aut fœderatis sibi oportunus, aut infensis formidolosus.

Robertus Dux Norman.

CAPVT IX.

SVb huius statim initio regni grauissima fames in vniuersa terra facta est, qualem nemo mortalium se vidisse vel audisse meminit, quæ per septem annos continuos orbem oppressit, frequentes vrbes & castra multâ populorum constipatione pridem referta, siue villas & burgos ita depopulata est, vt ædificijs passim dirutis rarus incola inueniretur. Fuerunt etiam nonnulli quos victualium egestas ad vescendum humanas carnes, quod dictu quoque graue est, contra fas impulit, & homicidio miseram vitam crudeliter exigere instigauit. Præterea clades & pestilentiæ cœlitus super mortalium genus tot taléque extiterunt, quales nullus retro actorum temporum relator ante hac extitisse literarum indiculo dereliquit. Nam & ignis iræ cœlestis vltor, & humanorum vindex scelerum humana corpora ita depastus est, tótque erant greges

Causa reliquiarum S. Vvlfranni exponendarum.

ea peste pereuntes, vt terrori esset & maximo horrori, viæque & compita fœtore complerentur ingenti, & maximè cimiteria sacrorum locorum peribola, ad quæ miserorum turbæ causâ consequendæ medelæ per Sanctorum patrocinia instantissimè confluebant. Eo tempore periit cithara & lyra, & omne genus musicorum interiit: sublatum est enim gaudium, vox lætitiæ nusquam audiebatur; nemo de ludis & voluptatibus, de secundorum successu nullus disputabat: vbique tristitia, dolor, & metus malorum ingens erat, luctus & vastitas cuncta latè tenebat. Præterea discordia Principum inter se confligantium propter prædicti Principis pueritiam, Normannorum patriam vehementer atterebat; ferro, rapinis, & flammis vrentibus cuncta longè latéque incursabat, & in vltimam vastitatem optima quæque & electa vberrimi & speciosi quondam regni loca redigebat. At verò Pater misericordiarum & Deus totius consolationis vbi populum suum dignanter ab alto respexit, & parumper respirare à tot tantísque indignationis suæ flagellis, pia miseratione voluit; elementorum suorum temperiem serena dignatione, non nostri merito, in meliùs ordinauit, influentes ampliùs quàm expediebat pluuias coercuit, imminentes supernè pestes suspendit, benignitatem suam propitius indulsit, & terra nostra fructum suum solitò vberiùs protulit. Pacis aliquantulam requiem iam adulto Principe séque sibi in libertatem vendicante miseratus concessit; seditiones, incendia, & rapinas domesticas inhibuit, non tamen manum vendicem vsquequaque sustinuit, sed reliquias scelerum populi sui clementiùs paterno flagello corrigere non destitit. Procurato etiam cœlesti remedio, & in lucem conspicuæ cognitionis prolato dignanter medicare ea disposuit: nam gloriosa Sanctissimi Patris Vulfranni merita tali dignatus est occasione mortalibus declarare, & ad patrocinium fidelium cunctis reuelare, quæ paucis eatenus ad notitiam noscuntur peruenisse, adeò vt crebra miracula, quæ apud eius sacratissima ossa fieri videbantur, ne illi quidem imputarentur.

Anno siquidem Incarnationis Dominicæ Millesimo quinquagesimo tertio, diuturna siccitate tellus exaruit; mortalitatis lues cis Sequanam grauiter desæuiens, Caletensem pa- Ann. 1053. Rotomagũ defertur corpus S. Vulfranni.

gum occupauit, ita vt viri & mulieres diuersæ ætatis pariter occumberent, villæ siue domus, tota simul obeunte familia vacuæ remanerent. Quo terrore vniuersus populus, ad implorandum pietatem diuinam toto corde conuersus letanias & processiones cœpit frequenter agere, jeiunia certis diebus obseruare, atque de vicinis locis & villis ad sacratiora quæque loca vel vrbes ad impetrandum Sanctorum suffragia deuotè conuolare. Vnde factum est vt & ipsi nos idem agere statueremus, & ad vrbem Rotomagensem cum pretiosis sanctorum reliquiis populo vndecunque ad hoc conuocato vnà pergere deliberaremus; non tamen ea qua alij necessitate, quippe cùm nullus apud nos siue in toto circa nos miliario (Deo nos suorum meritis Sanctorum protegente) mortalitati succumberet: sed potiùs vt nostro plebs incitata exemplo promptiùs incœpto supplicandi officio persisteret, & impendentem diuinæ animaduersionis gladium precibus auertere instaret. Constituta ergo die videlicet, octauo Kal. Iunij vndique coacto populo, pretiosum S. Vvlfranni corpus electi quindecim Fratres præcipiente Abbate suscipientes dispositum iter tandem arripuimus, & mansionem in villa quæ Escetot vocatur in Ecclesia S. Petri nocte illa fecimus. Cúmque die sequenti imminente aurora inde processissemus, & syluam quæ interjacet festinanter transissemus, támque pretiosum thesaurum comitante turba ingenti alacres gestaremus, præmissis Legatis nos aduentare ciuitatis Archidiacono, sanctóque Clero innotescere curauimus. At illi comperto tali nuntio confestim se præparauerunt, plebémque fidelem noto signo ad occurrendum nobis excitare studuerunt. Deinde sumpto sancti Romani Pontificis glorioso corpore, occurrentibúque sibi vndique ciuitatis Canonicis cum suorum quoque Sanctorum corporibus & Ecclesiastico apparatu, obuiam nobis in multa gloria processerunt, atque in ipso suburbij introitu cum ingenti nos lætitia & honore præcipuo exceperunt. Sícque elatis in altum vocibus, diuinásque laudes nobis atque illis alternatim concinentibus, ciues qui conuenerant Rotomagenses Sancti Patris Vvlfranni loculum suis reuerenter humeris susceperunt, & vsque in sanctam Dei genitricis *Mariæ* Ecclesiam nobis comitantibus ouantes detulerunt,

ABBATIÆ SENONIENSIS IN VOSAGO DIOECESIS TULLENSIS, HISTORIA

AUCTORE RICHERIO EIUSDEM Monasterij Monacho Benedictino.

PRÆFATIO.

CVM ea quæ de mundi huius creatione, humani generis propagatione per S. Moysem, nec non & Iesu Naue describuntur; per virum famosissimum Eusebium Cæsariensem Episcopum initium rudis Ecclesiæ, eiusque incrementum, sanguine Martyrum, doctrinâ Confessorum, aliorúmque Virorum illustrium operum exercitatione fundatæ, declarantur; & secundùm Paulum Orosium bella Punica & ciuilia, dissensiones, fames, pestilentiæ, signa, portenta, euentus rerum mundanarum describuntur: quid aliud intelligendum, nisi secundum Apostolum: *Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt*: Vt alia nos ad iudicij Dei timorem, alia verò ad spem vitæ æternæ informare & sollicitare videantur. Quis enim legat Caïn fratrem ob inuidiam interfecisse, vniuersam mundi creaturam pro commissis per diluuium omninò interijsse, non formidet incidere in manus illius districti Iudicis, scilicet Dei summi? Quis verò audiat tot millia Martyrum, non tantùm virorum, sed etiam illius sexus fragilis Virgines, matronas, senes, & iuuenes in agone certaminis viriliter desudasse; etiamsi videatur habere cor

lapideum, statim ad mollitiem compassionis & deuotionis non conuertatur? Si quis verò consideret secundum prædicti Pauli Orosij scripta miserias hominum, tot cædes, tantam humani sanguinis effusionem, tanta parricidia, tot spoliorum innocentum direptiones, tantas clades occulto Dei iudicio mundo illatas; quis, inquam, non abhorret ipsum Dei iudicium proprio delicto posse incurrere, præsertim cùm tunc temporis mundus floruerit, & etiam aurea, (vt in Daniele legitur) tunc secula extitisse; nunc verò non tantùm plumbea vel ferrea, immò certè lutea esse comprobantur; in quibus homines potiùs ad malum quàm ad bonum videntur esse promptiores? Si verò illi per tot annorũ curricula posteris suis facta priorum, alia abhorrenda, alia verò admiranda conscripserunt; nos in quos fines seculorum deuenerunt, quia plùs solito abundat iniquitas, & nostris temporibus actus priorum, immò enormiora innouari videantur, ipsos rerum euentus ad posteros destinare debemus, vt & ipsâ, sicut & nos relationibus Majorum aut malis terreantur, aut certè bonis ad meliora prouocentur. Huius rei gratiâ ego Frater RICHERIVS Monachus Senoniensis, licet omnium abjectior, nolens successoribus nostrorum temporum euentus occultare, licet imperito stylo & inculto sermone ea quæ in quibusdam scriptis versibus adnotatis de fundatione huius Senoniensis Abbatiæ vel Ecclesiæ, vel eius Fundatore, & succedentibus Abbatibus reperire potui, licet perpauca sint, relatu digna, & ea quæ proprijs oculis vidi, & auditu audiui, & circumadiacentium Ecclesiarum fundatione, & Constructorum nomina & dignitates, vel etiam ipsorum miracula, quibúsque Regibus vel Imperatoribus claruerint, more balbutientis infantis huic membranæ adnotare & inserere studui, tutiùs arbitrans ipsius narrationis seriem rusticando elucidare, quàm philosophando obnubilare: Lectores vel auditores per Dominum obtestans, vt si qua in præsenti Tractatu minus aptè conscripta repererint, non præsumptioni, vel audaciæ ascribant, sed deuotionis & bonæ intentionis gratiâ hoc fecisse arbitrentur.

CAPVT I.

De aduentu S. Gundelberti ad Vosagum.

CAPVT I.

IGitur tempore illo, cùm ab Incarnato Dei Verbo DCCXX. ageretur annus, fuit vir quidam ex nobilibus Galliæ partibus oriundus *Gundelbertus* nominé, qui sicuti posteà ex sui conuersatione claruit, Deo dignus & hominibus habebatur. Fuit igitur tantæ bonitatis & excellentiæ, vt ciuitati in Burgundiæ confinijs sitæ nomine Senonas, quæ vna de nobilibus illius prouinciæ nobilis habebatur, voto & voluntate omnium subrogaretur Episcopus: qui talentum sibi à Domino creditum ita in administratione officij pastoralis augmentauit, vt si iam fas fuisset ipsum ab hac vita discedere; statim illud Euangelicum, *Euge serue bone*, audire mereretur. Sed quia Dominus dilectum suum iam non dicendum seruum, sed amicum ampliore remuneratione dignum fieri decreuerat, vt talentum sibi creditum cum fructu multiplicato ad gazophylacium Domini sui reportaret, & ipsum Dominus tanquam aurum in fornace probatum in thesauris cælestis Ierusalem collocaret: hunc, inquam, talem ac tantum virum ad cuiusdam eremi partes, vt post pauca referemus, Domini destinare voluit benignitas.

Gundebertus An. 720 Floruit.

Descriptio & situs terræ & eremi Vosagi.

CAPVT II.

FVit igitur idem seruus Christi & eius cohæres temporibus Illustrissimi Regis Francorum *Childerici* nomine, qui cum progenitoribus eo tempore vsque ad fluuij Rheni vada Franciæ regni terminos ampliauerat (sicut Venerab. Beda Presbyter in libro Regum * Francorum pleniùs insinuat) quos Imperium Romanum vsque adhuc obtinere comprobatur; licet Lotharingum Regnum, quod ab ipso depen-

f. * Anglorum.

det Imperio, infra supradictas sit metas constitutum. Hic itaque Deo & hominibus honorabilis Gundelbertus Archiepiscopus Senonensis, cùm videret sibi ad culmen perfectionis, vt optauerat, conuersationem secularium haud satis sufficere, disposuit se omnibus quæ possidebat abrenuntiaturum; & crucem Christi bajulans secutus est suum Redemptorem. Itaque dimissis Archiepiscopatus diuitijs & honoribus, solo sibi Episcopi officio reseruato, quo in tanta & tam vasta solitudine ad Ecclesias consecrandas vel personas ad officia diuina idoneas promouendas vti potuisset, vale dicens Fratribus ac ciuibus suis, secreta deserti, paucis secum accersitis, petere decreuit. Transmeatis itaque terrarum spatijs peruenit ad quandam Vosagi vallem, quam idem Dei famulus ita incoluit, vti hactenus cernitur, & Deo adiutorium nobis commodante loco suo pleniùs exponemus. Sed quia pluribus terra illa incognita habetur, licet à multis ipsius nomen terræ frequentetur, ipsius tamen situm & metas lucidiùs exponere conabor.

Est autem terra ista excelsis montibus occupata, rupibus immanissimis veluti quædam castra in ipsorum montium cacuminibus naturaliter positis, ipsos montes faciunt suo aspectu horribiliores. Inter ipsos arduos, vt diximus, montes quædam valles profundissimæ cernuntur, quæ nemoribus abietinis ita consitæ sunt, vt sua nigredine etiam horrorem plurimum incutere videantur: prætenduntur enim dicti montes in longum per quatuor dietarum spatium, in latitudine verò vix sex milliaribus vel septem dirimuntur. Habent prædicti montes ab Oriente Alsatiam, quæ pars est Alemanniæ, cum suo fluuio Rethno nomine: ab Occasu Lotharingiam & Burgundiam: extenduntur siquidem à Meridie in Septentrionem. Ista, inquam, vasta solitudo non tam hominum quàm ferarum sæuarum habitatio habebatur, & quasi labyrinthus ab hominibus tunc temporis vitabatur. Hanc, quam descripsimus, terram antiqui Vosagum, moderni Vogiam dixerunt. In huius igitur eremi vasta solitudine noster agonista *Gundelbertus* Archiepiscopus primus subintrauit; qui Vallem, quam nos modò incolimus, sine nomine reperit, eam dulcedine natalis patriæ, quæ cunctos.

Ducit, & immemores non sinit esse sui,

Immò ciuitatis, in qua Archiepiscopatus functus erat officio, quæ Senonas vocatur, quasi nomine copulatiuo *Senonias* vocauit: vnde vsque ad præsens tempus ipse locus, vbi ipse Domini seruus habitauit, Senonias, vallis quoque Senoniensis appellatur. In hac igitur valle, quam super nominauimus, quam iste Venerabilis Pater Gundelbertus subintrauit, quidam locus erat inhabitabilis, & à frequentatione hominum remotus: qui soli Deo vacare volens ad habitandum receptacula quam parua inchoauit; sed ne alieni iuris peruasor esse videretur; cùm comperisset quòd dicta Vosagus in regno supradicti Regis Childerici consisteret, ipsum ad impetrandam licentiam ibidem commanendi adire disposuit. Igitur datâ opportunitate Regem, quem quondam familiarem habuerat, adijt, interpellat. Rex postulata, vt erat animo placidus, concedit, regijs sceptris data confirmat, metas terræ sibi traditæ localiter assignat, & ita distinguit: à Rupe, quæ Alta petra dicitur, per cacumen montis vsque ad villam quæ Cella dicta est, per ripam fluuioli per eandem villam decurrentis vsque locum qui Mare dicitur: inde ad grandem Fontanam, inde per riuulum qui Vvaconos dicitur vsque ad fluium Bruscam, & per ripam Bruscæ vsque ad cacumen montis iuxta S. Stephanum, & inde ad fontem Donnous; inde per transuersum monticulorum vsque ad riuulum, qui Petrosus riuulus nuncupatur, qui fluit per claustrum Mediani monasterij. Sed pars terræ adjacentis dicto Monasterio postea fertur data esse viro Sanctissimo Hydulpho eiusdem loci Fundatori, sicut postmodum pleniùs loco suo describemus. Ita noster Patronus donis regijs locupletatus ad locum diu desideratum cum gaudio remeauit. Igitur antequam noster iste Patronus ad hanc eremi solitudinem deuenisset, quædam ad occidentalem plagam super Mortam fluuium ædficata habebatur Ecclesia, Stiuagium nuncupata. Quis eius fuerit Fundator, vel quo tempore inceperit, non reperi: ferunt enim in dicta Ecclesia Ordinis S. Benedicti Monachos primò extitisse, deinde Sanctimoniales, postea verò iterum dictum locum Monachos inhabitasse, exin Canonicos seculares, ac deinde Ordinis Præmonstratensis Canonicos, sicut

hactenus ibidem permanent, fuisse institutos. Sed hæc de ipsâ Ecclesiâ dicta sufficiant. Sed quia idem S. Gundelbertus nihil penitus nisi ad nutum Dei agere decreuerat, quippe qui sibi proprij animi voluntatem non retinuerat, quia necdum aliquam in loco alieno, modo suo, adhuc Ecclesiam vel Monasterium inchoauerat, credidit diuinam voluntatem super hoc vigilijs, jeiunijs, & orationibus fore requirendam. Dubitanti enim eo super dipositione officinarum Monasterij quomodo vel quibus Numinibus ipsa dedicare deberet: ei in ipsa postulatione persistenti Dei misericordia quid, vel quomodo, vel quibus Sanctis ipsa loca consecrari vellet, per visum innotuit. Qui denique reuelatione & auctoritate Regia, vt supra dictum est, animatus, in honore Sanctæ & perpetuæ Virginis *Mariæ* primam construxit Ecclesiam, quam solemniter dedicauit, & penes illam Monasterium cum officinis suis ædificauit, in quo B. Petrum Apostolorum Principem cum suis Coapostolis duxit venerandum. Omnibus itaque Dei nutu dispositis & ordinatis, aliquantísque ibidem Fratribus congregatis, sub B. Benedicti Regula ipsos militare decreuit, sicut hactenus immutabiliter vsque ad tempora nostra Deo regente videntur subsistere: quos ipse Episcopus & Abbas cum Ecclesia sibi credita strenuè rexit & religiosè.

De obitu S. Gundelberti Archiep. & I. Abbatis Senon.

CAPVT III.

POst immensos denique & innumerabiles in hac nostra Vosago pro Christo toleratos labores, cùm iam suum emeritum militem pro suæ militiæ meritis Deus remunerare decreuisset, ab hac ærumnosa peregrinatione, non tamen in hoc nostro loco Senoniensi nescio quo occulto suo iudicio, substrahere voluit. Sed quia de eius sepultura nihil fide dignum inuenire potui, meliùs tacere, quàm aliquod dubium de ipso scribere dignum duxi: licet aliqui apud Medium-vicum cum aliquibus Sanctis, Sancto scilicet Pientio & alijs

socijs suis, eum quiescere contendant. Enimverò de Cellis circunquaque positis, quas Sancti Viri huius nostri Fundatoris Gundelberti eo tempore construxerant, mentionem me facturum memini promisisse: ne indigneris, quæso Lector, si à materia digredi aliquantulùm videar, quia non parum vtilitatis consequêris, cùm tantorum virorum ad hanc Vosagum aduentum ipsorúmque sanctam conuersationem, & Ecclesiarum fundationes, & Fundatorum nomina perlegeris.

Vita & actus S. Deodati Neuernens. Episcopi.

CAPVT IV.

FVit igitur eodem tempore cùm noster Fundator Gundelbertus ad has Vosagi deuenisset partes, vt supra memorauimus, in Aluerniæ partibus in ciuitate Neuernensi vir egregius nomine & operibus *Deodatus*, eiusdem ciuitatis Episcopus sanctissimus. Hic cùm audisset quia hæc Vosagi eremus à tot & tantis Sanctis viris inhabitaretur, zelo quærentium Dominum ductus, Episcopatus sui honoribus simul cum cathedra relictis, paucis cum laboratoribus sibi junctis, viam quæ ducit ad vitam aggreditur tendendo ad solitudinem, vt in deuijs montium, in cauernis petrarum Deum diu quæsitum inueniat. Veniens igitur ad quoddam castellum, quod Romont vocatur, itinere lassus cum suis ad pausandum modicum resedit. Quo in loco quemdam reperit infantulum ferramenta carpentariorum prandentium seruantem: sciscitatus est ab eo quæ ibi agerentur, cuiúsue domus esset. Cognitóque ex ordine facto, puer ei de quadam trabe quæ præ sui deformitate vel fortitudine ab ædificatoribus in fastigio ipsius domus adaptari nequibat, innotuit: propter quod dominus domus eisdem carpentarijs suis non modicum irascebatur, præsertim cùm siluam & ligna in promptu haberentur, quibus ipsam trabem longiorem vel grossiorem, aut certè rectiorem commutare poterant si voluissent Quo vir Sanctus comperto, vt erat pietatis gratia præditus, laborantium periculo condolens, conuocatis discipulis suis, inuocato Domini

Saluatoris nomine, ipſam magnæ molis trabem ipſius domus in excelſo nulla tortitudine obſtante, vbi poni debuerat, collocauit. Cúmque idem Sanctus perpetrato dictæ trabis miraculo iter cœptũ carpere vellet, ecce dominus domûs cum operarijs ſuis ad locum operis reuertitur, inuentúmque Sacerdotẽ Dei Deodatũ cum ſuis ſodalibus, in quiſiuit qui eſſent. Audito verò quâ causâ inſignes viri iter tam laborioſum & difficile aggreſſi eſſent, viſóque miraculo trabis, nobilis ille labori Sanctorum condolens, ſe & ſua eis liberaliter expoſuit, dicens ſe ibidem requiei Sancti locum præbiturum ſi vellet, & neceſſaria vitæ ſe donaturum promiſit. Sanctus quoque cum gratiarum actione humiliter promiſſa recuſans, quia ſui deſiderij curſum nondũ viderat expeditũ, licentiam abeundi quæſiuit. Videns denique Nobilis viri Dei conſtantiam, ne tanti patroni orationum fraudaretur iuuamine, domum eandem de Romont quam ædificabat, ſubtitulo quinque ſiclorum argenti eidem Sancto annuatim perſoluendorum in memoriam trabis fertur contuliſſe: quos ſolidos vſque ad tempora noſtra Eccleſiæ S. Deodati, quæ nunc eſt, à domino de Romont perſolutos eſſe cognouimus. Beatus igitur Deodatus ſuo datori vale dicens cum ſuis ſodalibus cœptum iter arripuit, per deuia quæque Chriſtum quærendo gradiens infatigabiliter laborabat. Sed antequam ad optatum ſibi locum perueniret, plurima diſcrimina viæ, importunas ruſticorum irritationes, tædioſæ famis inediam, improbam malorum expulſionem pluribus in locis miſerabiliter eſt perpeſſus.

De aduentu S. Deodati in Alſatiam.

CAPVT V.

HIS itaque tot & tantis, vt prædiximus, viæ & vitæ impedimentis B. Deodatus ad quemdam locum peruenit, qui Theutonico idiomate Helygeuorſt, Latinè Sancta Sylua vocitatur, iuxta oppidum quod Hagenovvia dicitur, in Alſatiæ finibus ſitum, vbi ſe ſui voti requiem reperiſſe credens, aliquanto tempore ibidem delituit: ſed inde inuidorum

iniurijs propulsus ad Claustrũ quod Abresennisten vocatur, in eisdem Alsatiæ partibus situm veniens, ipsi loco & Fratribus ibidem Deo seruientibus non multo tempore fertur præfuisse: vbi cognitionem & familiaritatem memorandi viri *Arbogasti*, qui de Scotia oriundus, non multò antè tempore veniens, Argentinæ de nouo Episcopus factus, miraculis fulgens erat, adeptus est: ac deinde *B. Florentij* eiusdem Arbogasti successoris, qui à dicta Insula Scotiæ, sicut & prædecessor ipsius, venerat, qui & apud Hascla in introitu Bruscæ vallis, quam primus Eremita incoluerat, in corpore requiescit, S. Deodato contemporaneus amoris vinculo astrictus fuit. Cernens itaque vir B. Deodatus tumultum populi, quem in Episcopatu reliquerat, se iterum incurrisse, decreuit ad secretiora loca transmeare. Veniens igitur ad quandam villam, linguâ Alemannicâ Vvilra dictam iuxta villam quæ Amalrici villare dicitur, in parua quadam valle resedit, & hahabitacula humano vsui apta ibidem erigere cœpit. Incolæ igitur dictæ villæ cum viderent Sancto plura prædia à fidelibus, & aliquantas conferri possessiones, crediderunt Sanctum illum sibi suas vsurpare velle, eum ab ipso loco vbi habitare volebat inhumaniter expulerunt: quod factum diuina vltio statim est subsecuta: nam quotquot in supra dicta villa nati sunt infantes, omnes strumoso gutture nati apparuerunt; quod matronæ pariturae considerantes, tempore partus insistente riuulum, qui eandem villam præterfluit, transeuntes, pueros enixæ illius strumositatis vindictam declinabant.

De S. Deodato, & Hunone compatre eius.

CAPVT VI.

IGitur B. Deodatus inde progrediens ad quandam villam, quæ sui possessoris nomine Hunonis-villa vocabatur, aduenit: possessor enim dictæ villæ *Huno* nomen habebat, cum æquiuoca vxore suâ *Huna*, ex nobilibus orti, Deum verbo & opere, quantum humana fragilitas permittebat, excolebant. Credidit igitur Nobilis ille Beatissimum sibi Deodatum à Deo fore destinatum, Christum in ipso honorans, gra-

tanter ipsum cum sodalibus suis, vt erat pius hospitalitatis amator, benignissimè suscepit, & eum aliquandiu licet inuitum detinuit. In ipso itaque tempore quo vir Dei apud dictum Nobilem moraretur, contigit dictam Hunam vxorem ipsius Nobilis, quem de ipso conceperat filium peperisse: quem Beatus ille & baptisauit, & de sacro fonte leuauit. Reminiscens igitur Beatissimus Dei seruus Deodatus se non opum secularium gratiâ, sed solius Dei intuitu sua cum Episcopatu & dulci patria reliquisse, decreuit ad eremi deserta, quod priùs desiderauerat, properare: qui hospitibus suis vale dicens, datis inter se mutuis amplexibus, cum magno eiulatu ab inuicem discesserunt. Aggrediens verò vir Dei cœptum iter per ardua montium, per concaua vallium, per defossa terrarũ incessanter laborans, tandem nutu Dei ad quandam peruenit vallem speciosam & spatiosam, nemoribus vndique consitã, aquis irriguis & piscosis copisam: quam cùm vir Dei diligenter conspiciendo perlustrasset, tandem in quodam loco iuxta montem qui Cumberch dicitur, resedit, & ibidem Oratorium in honore B. Martini, quod vsque hodie perdurat, erexit & consecrauit. Transiens igitur fluuium Mortam nomine ad Septentrionalem plagam, quia locus decentior ibi ad Ecclesias construendas habebatur, in cliuo monticuli Ecclesiam in nomine SS. Martyrum Mauricij & Sociorum eius exstruxit. Deinde iuxta illam in honore Matris Christi Ecclesiam ædificauit, & circa illam Claustrum cum officinis ad vsus Monachorum exstruens, Fratres sub Regula S. Benedicti ibidem militaturos collocauit: qui vsque ad tempora cuiusdam tyranni Ducis Lotharingiæ, sicut postea explicabimus, quieta pace permanserunt.

De donis S. Deodato collatis.

CAPVT VII.

CVm igitur circumadiacentium locorum viri fideles & deuoti cognouissent quòd Sanctus ille Episcopus vallem supradictam incoleret, ad ipsum confluxerunt, videntésque eius

eius admirabilem conuersationem prædia sua, possessiones, redditus, & alia bona ei largissimè contulerunt. Cùm igitur vir B. Deodatus in illa vasta eremo laborans agonem suum Domino cōmendaret, & necessaria victui ei operanti non satis suppeterent; iam eo cum cohabitatoribus suis inediâ & fame deficiente, Omnipotens Deus, qui sibi seruientibus semper præsto est, non permisit Sanctum suum tantæ paupertatis mole diutiùs coartari: apparuit siquidem in visu noctis illi nobili viro supradicto Hunoni Dominus, dicens: En inquit, famulus meus Adeodatus in illa eremi solitudine magnis detinetur languoribus, & inopiâ laborat; & tamen meis non desinit quotidie inhærere seruitijs; tu verò hîc bonis tibi à me collatis, quibus abundas, sine misericordia delectar s. Cui ille vt erat vir prouidus & discretus: Domine, inquit, nec locum scio, neque viam noui; nec vbi vir Dei lateat scire valeo, & quomodò sui possum misereri? At ille, onera saumarios & alios portitores tuos, & mane facto sine duce permittas abire, & quò sors ipsos deduxerit à longè subsequi facias; & vbi eos exonerari contigerit, ibi scias dilectum meum esse Deodatum. Qui mane consurgens, & visionis suæ mysterium considerans fecit secundum quod ei præceptum fuerat: onerati quippe portitores diuersorum alimentorum & aliarum rerum opulentiâ, eadem viâ, licet nondum esset à quoquam frequentata, quâ Sanctus Domini Deodatus eremum penetrauerat sagaciter gradientes, ad locum vbi vir Dei commanebat recto itinere peruenerunt. Quos vt vidit Dei famulus, cognouit illum sui curam gerere qui quinque millia hominum quinque panibus satiauit in deserto. Iam vix famuli Sancti portitores exonerauerant, cùm viri subsequentes eos apparuerunt, qui de inuentione viri Deo gratias exhibentes, cum licentia Sancti Episcopi ad dominum suum cum lætitia reuersi sunt. Ex tunc quidem fama illius S. Eremitæ circunquaque ita innotuit, vt à multis sua eidem largientibus honorabiliter frequentaretur. Et quia idem Sanctus pluribus declarabatur miraculis & virum sanctū eum credebant, & apud Deum multi plura eum posse confidebant, vallem illam, quam ille inhabitabat, incolere maturarunt: & quia vallis spatiosa erat & lata ad colendum, decem & octo Eccle-

Nn

stas & mansiunculas in queis habitarent construxerunt. Et ne actuum ipsius Sancti prolixitas Lectorem onerare videatur, ad finem sui cursus stylum dare curauimus.

De obitu S. Deodati.

CAPVT VIII.

PEractis igitur, vt prædiximus, ipsius loci ædificijs, ordinatísque ibidem ad seruiendum Deo Fratribus idoneis, dispositísque vtriusque vitæ præsentis & æternæ subsidijs, leui febre correptus, Angelorum cœtibus sociandus, lætus Deo spiritum reddidit. Sed quia Monasterium illud (quod tunc pro conjunctione duorum riuulorum, scilicet Robach & Mortæ, ille Beatus Iuncturas appellauerat, qui modò S. Deodatus vocatur) sine Rectore remanserat, B. Deodatus viro sanctissimo & Deo & sibi amantissimo Hydulpho (de quo posteà scribere curabimus) in somnijs apparuit, & ei vt curam loci sui & Fratrum quos reliquerat, prout videret expedire excresceret. Quam admonitionem B. Hydulphus gratanter suscipiens viginti & octo annis, quibus post obitum B. Deodati superfuit, suam & ipsius Deodati apud Iuncturas strenuè & religiosè adiuuante Deo rexit Ecclesias.

De miraculo vini & muscarum.

CAPVT IX.

ENimverò, ne quis hunc Beatissimum Deodatum credat apud Deum magni non esse meriti, inusitatum vnum de multis huic paginæ non pigebit inserere. Erat igitur vir quidam satis locuples in Alsatiæ partibus, in villa quæ Theutonicè Sigoltesem vocitatur, qui fama Sancti Episcopi excitatus partem prædiorum suorum Beato contulit Deodato: in qua parte quidam ager vineæ donatus est, qui illi donatori quia peroptimum vinum gignebat incomparabiliter carus erat. Cúmque Monachi Monasterij B. Deodati aliquanto tempore possedissent eam, ipsius vineæ donator considerans

se in omnibus vineis sibi relictis tam pretiosum vinum nusquam habere, animi cupiditate cæcatus ipsam vineam quam priùs deuotus Deo donauerat, iam suæ largitatis inuasor effectus, in proprios vsus iterum resumere præsumpsit; quam coluit, vindemiauit, & vinum sollicitè in quodam vase collocauit, & sibi cautè conseruari præcepit. Denique cùm quadam die ad manducandum cum quibusdam amicis lætus recumberet, vocato ad se pincerna suo, de illo optimo vino suo sibi iubet apportari: qui concito cursu ad cellarium, vbi vas cum vino habebatur, accepto vase vinario, quod cantrum vocatur, accessit. Cúmque paxillum de fundo ipsius vasis ad emittendũ vinum retraxisset, & vinũ se crederet habiturũ, mira res! pro vino tanta multitudo muscarũ per foramen ebulliuit, vt putares te, si vidisses, in Ægypto esse, vbi plaga muscarum Ægyptios iussu diuino punijsse narratur. Videns igitur is qui ad hauriendum vinum venerat hoc mirabile factum, obstupuit, & paxillũ cum cantro quod manu tenebat in terram projecit; cursúque rapidissimo ad dominum suum narraturus quæ facta fuerant, aduenit: statímque examen muscarum cum illo veniens dominum aggreditur, & tanto nisu dominum morsibus & aculeis crudeliter adtrectauit, vt isdem dominus compunctus & fundum reddere & de cõmisso veniam petere cogeretur. Restituto siquidem monachis fundo, & veniâ obtentâ, illa muscarum multitudo à viri vexatione cessauit: & ita vinea illa vsque ad hoc tempus à Deodatensibus possideri dignoscitur. Et ne Lectorem fastidire videamur, ad alia stylum reducamus.

Quòd Bodo Episcop. Tullensis Bodonis-Monasterium construxit, quod & S. Saluatoris dicitur.

CAPVT X.

ELapso etenim modico tempore postquam vir Beatissimus ille Deodatus in hanc subintrauit Vosagum, erat vir æquè Sanctissimus, *Bodo* nomine, Tullensis Episcopus qui Dei ductus zelo in quodam prædio suo, quod eius nomine Bodo-

nis-Monasterium appellatur, adunato non modico conuentu Sanctimonialium claustrum ibidem statuit, & eidem monasterio pluribus collatis reditibus Ordo Sanctimonialium multo tempore ibidem perdurauit. Sed postmodum à quodam successore suo Berthodo Tullensi Episcopo idem Monasterium deletum est, & in superiori loco, qui modò S. Saluatoris dicitur, pro illo ipse Episcopus à fundamentis ædificauit, & ibidem Monachos sub norma B. Benedicti Abbatis instituit: qui posteà inde expulsi, Ordinis S. Augustini Canonici, sicut vsque nunc ibidem permanent, sunt inthronizati. Enimverò, quia antequàm ad propositum redeam, cuiusdam adhuc Sancti & admirandi viri mentionem, quia in hoc vicinio nostro olim resedit, huic Libello nostro specialiter adnotare desidero: huius inspectores Operis, ne ob hoc irascantur, postulo: quia & eius vita & actus tantò sunt ad legendum delectabiliora, quantò sunt & mirabiliora.

Vita S. Hydulphi Archiepiscopi Treuirensis.

CAPVT XI.

IN Bavvariorum igitur territorio, in ciuitate quæ Renesporch dicitur, duo viri fratres extiterunt, ex nobilibus illius terræ genitoribus procreati; quorum vnus *Erardus*, alter verò *Hydulphus* vocabatur. Hi etenim fratres literis liberalibus traditi se ita Clericali ministerio manciparunt, vt meritis proprijs exigentibus, vnus eorum, Domnus scilicet Erardus supradictæ ciuitatis Renesporch sublimaretur Episcopus: Hydulphus verò ad Archiepiscopatum Treuirorum potiùs est tractus quàm electus. Et ita vtrique fratres adeò sibi sunt vinculo carnis & gregibus sibi commissis caritate astricti, vt non mercenarios, sed veros sibi Catholica Ecclesia gauderet acquisiuisse Pastores. Enimverò cùm vir Deo dignus Hydulphus aliquandiu Archiepiscopatui Treuirorum feliciter deseruisset, audiens quòd tot & tanti viri de tam remotis partibus ad hanc nostram Vosagum ad seruiendum Deo deuenissent, non sui tardus prouisor effectus, ne suorum

Compresbyterorum merito in ipsa commorantium fraudaretur, relictis omnibus voluit cum beatis pauperibus pro terrenis cælestia commutare. Inito itaque cuiusdam viri Venerabilis, Iacob nomine, Suffraganei sui Tullensis Episcopi consilio, quo in loco ad seruiendum Deo requiem reperire quiret, tandem ad has Vosagi nostræ partes Beatus ille venire decreuit. Volens igitur inter hos sanctos Patres, qui in hac eremo de nouo conuenerant, habitare, quia eorum familiaritatem diu desiderauerat, ad locum, vbi posteà Monasterium quod Medianum-Monasterium dicitur erexit, applicuit. Sed quia ibidem habitandi spatium non inuenit, quia confinia nostræ huius Senoniensis Ecclesiæ, & Monasterij Stiuagiensis ibidem iungebatur, impetratâ ab vtraque Ecclesia aliquantâ terræ portione ibidem habitare decreuit. Et quia de nomine loci, qui anteà nomen non habebat, anxius erat: considerata loci positione, quia ab Oriente Senoniense Monasterium, ab Occidente Stiuagium, à Meridie Iuncturas, quæ nunc S. Deodatus vocatur, à Septentrione autem Bodonis-Monasterium habebat, illum suæ habitationis locum Medianum-Monasterium appellauit, quod nomen vsque hodie perdurat. Videns igitur B. Hydulphus ob religionis gratiam multos ad se confluere, Monasterium & officinas Monachis habiles in ipso loco ædificare studuit. Multitudine equidem magna tam Clericorum quam laïcorum ad se adunata, quia tot in tam arcto loco simul habitare nequibant, statuit in circumadiacentibus locellis cellulas cõstruere in quibus habitare deberent. Destinauit siquidẽ apud Septẽ-Abietes quosdam, alios ad S. Ioannẽ, & alios apud Orbacum, alios autem apud S. Præjectum, alios apud Visiuallem, quosdam verò ad Altam petram, quæ Monasterio præeminet; alios enim ad quemdam locum in summitate montis, qui Roberti-fons dicitur, degere decreuit.

De Begonis-Cella & 300. Monachis, & de obitu S. Spinuli.

CAPVT. XII.

DEniqueꝫ ad locum qui Begonis-Cella, nunc verò S. Blasius dicitur, B. *Spinulum* adhibitis secum quibusdam

Fratribus conuersari præcepit. Locum verò illum cum nemoribus & montem, qui Fulconis-rupis appellatur, cum multo terræ spatio adjacente Beggo vir nobilis & locuples Beato viro Hydulpho ad Monasterium suum ampliandum paulò antè contulerat. Fratres quoque qui in prædictis locis habitabant, tunc æstimabantur numero quasi trecenti sub regimine S. Hydulphi Archiepiscopi & Abbatis constituti. Deuoluto igitur non multo tempore B. Spinulus, cuius superiùs meminimus, militiæ suæ donatiuum recepturus cœlo spiritum reddidit: quòd cùm seruus Dei Hydulphus Angelo annunciante comperisset, ad cellam vbi vir Dei jacebat, properauit. Composito igitur Sancti viri corpore in feretro, crucibus præuijs, & cereis ardentibus, cum hymnis & canticis spiritualibus glebam Sancti ad Monasterium reportare parabant: aggredientibus verò illis iter, subitò tanta pluuiæ inundatio & ventorum immensitas exorta est & tempestas, vt non solùm minutas arbores, sed etiam grandes quercus, & excelsas abjetes radicitus euellendo terræ prosterneret: & cùm tantus sæuiens esset turbo, & tribulatio abhorrenda: nec portitores Sancti sunt læsi, nec luminaria cereorum sunt extincta; sed vsque ad Monasterium corpus Sancti ita miraculosè detulerunt. Sed vt Omnipotens Deus omnibus innotesceret, qualem idem Sanctus Pater, & quàm religiosè instructum famulum ad cælos destinasset, ista miranda voluit Sancto demonstrare: cuius exequias ritè peragentes in Oratorio B. Gregorij, quod ipse Beatus vir Hydulphus cum cimiterio suo ædificauerat & consecrauerat, in tumulo lapideo illa sancta membra collocauerunt. Et vt diuina Majestas dilecti sui Spinuli merita lucidiùs declararet, tanta ad ipsius tumulum mirabilia ostendere dignata est, vt nulli credenti ad ipsius auxilium reportandum venienti munus sanitatis foret denegatum.

De miraculis S. Spinuli, & aqua salsa inuenta.

CAPVT XIII.

HIs itaque se habentibus, ad augmentum gloriæ Sancti tres salinarij fontes in horto penes Monasterium sunt

inuenti. Fama igitur miraculorum & ſalinarum longè latéque diuulgata tantam populi multitudinem ad ipſum locum deduxit, vt locus afluentiam gentium minimè capere potuiſſet: vnde vir ille S. Hydulphus ſuæ inquietationis moleſtiam, quam ab aduenientibus ſuſtinebat, ferre non valebat, licet Monaſterio ſuo pro virtutibus Sancti & ſalinarum quæſtu, aliquid emolumenti conferri ab illa gente videretur. Vir igitur Beatiſſimus Hydulphus qui pro diuitijs mundi acquirendis paupertatis onus ſibi non aſſumpſerat, videns ſe & ſuos à propoſito ſuo non modicùm afluentiâ populi deuiare, auxilium diuinum ſuper hoc duxit requirendum. Eccleſiam tandem B. Gregorij baculo artus ſuſtentante, vt iam erat vigilijs, & orationibus, & jeiunijs ſatis attenuatus, lento gradu peruenit, doloremque ſe prementium populorum corde concipiens, cùm ad ſepulchrum dilecti ſui Spinuli perueniſſet, orationi incubuit, & quaſi viuo loqueretur, ſic ait: Gratias agimus Deo Saluatori, ô Frater Spinule, quòd miraculis fidem facientibus te diuinæ Majeſtati adſtare certiſſimè credimus, & iam naufragia præſentis ſeculi euaſiſſe te, ac cæleſti gloria potiri gaudemus: ſed ſi frequentiâ populorum, quam Deus per te huc confluere fecit, aliquandiù preſſi fuerimus, non modicùm à via regia quæ ducit ad vitam nos declinare videbis: vnde te in illa obediētia quā dum viueres nobis intædiabiliter exhibere ſolebas, ammonemus & exhortamur in Domino, vt affluentem & omnium bonorum largitorem Deum pro nobis interpelles, vt repreſſa inquietudine gentium, & præſentis vitæ fluctuationibus amotis, curſum cæleſtis vitæ expedito greſſu nobis liceat peragrare. Videres mortuum quaſi viueret Magiſtro iubenti obedire, ceſſantibus ſignis miraculorum, aquis ſalſis in dulcedinem redeuntibus, afluentiâ repreſsâ populorum, vir Sanctus & Fratres ſui ſine tumultus moleſtia Deo deinde ſeruierunt. Videns verò Deus famulum ſuum ſibi toto corde & non mundo inhærere, quia paruum & inſtabilem quæſtum tam leuiter abjecerat, majora pro minoribus ſtatim ei reſtituere dignatus eſt: nam prædia multa in Alſatiæ partibus, nec non in Lotharingia à potentibus & primatibus terræ, & alia quamplurima à diuerſis fidelibus Deo operante ſunt collata; quæ omnibus ſupradictis trecentis Fratribus ad vi-

ctum sufficere possent: Sed postmodum, vt posteà referemus, pars maxima de mensa Monachorum peccatis exigentibus per quemdam Nobilem extitit excisa.

De aduentu S. Erardi Episcopi, & de S. Odilia.

CAPVT XIV.

CVm igitur B. Hydulphus in hac ærumnosa peregrinatione debilem duceret vitam, & fama suæ conuersationis longè latéque diffunderetur, cognouit vir sanctus *Erardus* Episcopus eius germanus ipsum in hac Vosagi solitudine peregrinari: qui quantocyùs iter arripiens ad partes istas, vt fratrem quem videre desiderabat, inueniret, accessit: quem diu quæsitum in Monasterio, quod iam ædificauerat, inuenit; qui eum ingenti gaudio suscipiens, vitam pluribus diebus duxêre cælestem. Cùm verò hæc ita se haberent, contigit cuiusdam Nobilis filiam cæcam natam ad Monasterium dictum deportari, quam pater eius Ethico nomine, quia cæca nata fuerat, necari præceperat: quod cùm mater puellæ comperisset, per quandam aniculam, quæ eidem matri familiaris erat, eam exulari maluit potiùs quam occidi. Comperto verò quòd talium parentum proles erat, nec adhuc Baptismate regenerata erat, illi duo Sancti fratres & Episcopi Hydulphus & Erardus, eam in nomine Trinitatis baptizantes, mente & corpore illuminatam de sacro fonte leuauerunt, & eam *Odiliam* appellauerunt: quæ cùm ad annos peruenisset discretionis, frater eius, qui cum patre remanserat, audiens quòd soror eius, quæ nata cæca fuerat, foret illuminata, gauisus est valdè; & nuncijs accersitis sororem Odiliam ad se venire mandauit. Quod cùm pater comperisset, filium ad se venire iussit & interrogato eo quis tantam præsumpsisset audaciam perpetrare, vt cæcam illam repatriare fecisset: cùm filius eius se fecisse spe paternæ benignitatis respondisset, pater iratus baculo, quem fortè tunc manu tenebat, iuuenem percutiens, & filium trucidauit, & hæreditatis suæ successorem amisit.

amisit. Videns autem idem vir nobilis se suo orbatum hærede, admodum ipse indoluit, ac deinde filiam suam Odiliam, quam antè spreuerat, intimo dilexit amore; ita vt postmodum in castro patris, quod Hoemborch appellatur, Claustrum Sanctimonialium Ordinis S. Benedicti ipsa B. Odilia auxilio & voluntate patris instrueret, & proprio ditaret patrimonio. Beata igitur Odilia cùm ad se videret populorum turbas aduentare in subdita valle castro domum hospitalem ad superuenientes recipiendos construxit. Sed ipsa Hospitalis domus ita est augmentata vt opulentissimum Claustrum fieret Monialium, nec superiori Claustro in vllo haberetur subjectum. Sed hæc de B. Odilia dicta sufficiant, & ad nostrum Hydulphum reuertamur.

De morte SS. Episcoporum Deodati & Hydulphi.

CAPVT XV.

BEatus igitur Hydulphus cùm adhuc Deo donante se sibíque commissos strenuè gubernaret, contigit B. Deodatum ab hac vita migrare ad Dominum: qui ab ipso S. Deodato per visum, vt sui Monasterij curam gereret, est ammonitus: quod B. Hydulphus viginti octo annis strenuè gubernauit, & multis redditibus ampliauit. His denique ita feliciter peractis, Dominus carum suum Hydulphum pro suorum meritorum exercitatione remunerare volens, noluit eum diutiùs huius corporis sarcina detineri, ipsum febre quadam examinatum ad se transuexit. Cuius sacra membra Fratres in supradicto Oratorio à tergo altaris S. Gregorij in tumba lapidea cum summo honore sepelierunt: vnde posteà sunt releuatæ reliquiæ ipsius & translatæ in Monasterio suo, quod ipse de nouo construxerat, sicut adhuc ibidem reseruantur, in scrinio argenteo reconditæ.

Oo

Quòd Medianum-Monasterium Imperiale erat.

CAPVT XVI.

ENimverò defuncto, vt supra dictum est, gloriosissimo Hydulpho Archiepiscopo, alij atque alij ad illius Ecclesiæ regimen successerunt; qui provt potuerunt, Deo adiutorium præstante, ipsum Monasterium gubernauerunt. Sed quia idem Monasterium sicut & alia circumiacentia Imperio Romano subjacebant, & in expeditione Imperatoris armatorum cuneos de iure mittere solebant, prælijs crebriùs innouantibus Ecclesiæ miserabiliter opprimebantur; vnde contigit Abbatem istius Monasterij Claustri Mediani-monasterij constangiis dictorum armatorũ ita attritum, vt ab Imperatore ammonitus armatos in rhædam Principis mittere nequiret. Quidam verò Dux, qui tunc in Lotharingijs præerat, ad ipsum Imperatorem in armis venerat, qui ab ipso Imperatore requisitus, cur Abbas Mediani-Monasterij armatos non transmiserat, & Dux se nescire responderet; Imperator interrogauit Ducem, si vellet Abbatis vices agere: quo respondente, quia vellet; Princeps eius iurisdictioni Monasterium Medianense, quod ante Imperiale erat, tradere non distulit: quod factum illi Monasterio magnæ desolationis extitit occasio: nam Duce ipso ad patriam reuertente; dominio Ducis, quod ante non fuerat, Monasterium illud submittitur, res Monasterij dissipantur, & Fratres molestantur, tandem à mensa Monachorum mille quingenti & vndecim mansi dirimuntur, & Ducis Lotharingiæ ditioni subduntur. Quid fieret de Monachis qui fame & inedia laborant? Dimittunt cellas, aliàs victum quæritando vagantur: ita vt deni vel duodeni in loco principali vix sustentari queant: quapropter ipsa Abbatia vsque nunc & diuino officio, & substentatione Fratrum irremediabiliter est fraudata, sicut hodie ipsius status inueniri potest.

De dißidio Monachorum Ecclesiæ Medij-Monasterij, & dissolutione Monachorum.

CAPVT XVII.

FRatribus igitur Cellarum ita à locis suis eliminatis, ijs quoque qui in Abbatia remanserant suis redditibus destitutis, cœperunt à semita recta retrahere pedem; Abbates verò segniores effecti, de grege Domini non curantes, secundum Prophetam quod crassum erat assumebant, & quod macrum erat abijciebant: Monachos nempe qui sibi non Christo viuere volebant, diligebant, alios spernebant. Videntes igitur Monachi cuncta sibi pro voluntate sua licere, licet non expedirent, ad præcipitia potiùs quæque quàm ad bona cœperunt esse proniores.

De Visione Monachi Senoniensis.

CAPVT XVIII.

CVm igitur Monasterium illud talibus deturparetur possessoribus, qui vilioribus insistebant actionibus, Dominus qui est conspector seculorum, volens eos ab errore viæ suæ misericorditer auertere, satis miti & salubri ammonitione sub hac forma submonuit. Quidam enim Monachus huius nostræ Ecclesiæ Senoniensis vidit se in somnis ante fores Monasterij Medianensis, quæ ducunt ad Claustrum, stare; & ex Monasterio ipso quendam virum facie decorum, canitie decoratum, infula Episcopali redimitum, virgam pastoralem manu portantem, atque vniuersas officinas cum suspirijs ingentibus & dolore cordis circumeuntem; & ex omnibus exeundo vberrimas plangendo emittebat lacrymas. Tandem ad Cameram Abbatis veniens manibus complosis, pectus tundendo, plùs solito vberiores effundens lacrymas talia in verba prorupit: *Deus meus pone illos vt rotam, & sicut*

stipulam ante faciem venti: & ista sæpe repetendo, nusquam comparuit. Quod cùm ab ipso Monacho, cui hæc reuelata fuerant, Abbas ille & Monachi loci comperissent; visioni falsæ ascripserunt, sed postea exitus rei factum approbauit. Imprecatio namque Sancti tam celeriter est subsecuta, vt vnus post alium mori inciperent, incipientes à senioribus vsque ad iuniores, vt nullus ex ipsa multitudine, sicut de Ægyptiis legitur in mari rubro mersis, excepto Abbate solo superesse videretur. Quod Abbas videns, non Dei iudicio, sed casu hoc aduenisse arbitratus est. Circuiens verò ciuitates, quoscunque inuenire potuit qui volebant monachari, secum adduxit; & eos tonsoratos non corde, sed habitu tantùm monachauit: & talibus pyratis locus ille redimitus non diu est gauisus: Nam sicut alij vnus post alium vitam finientes, omnes in modico tempore sunt decucullati; & ita malè adunati, malè dispersi sunt. Abbas verò fugâ lapsus ad Alsatiam, vnde natus fuerat, repedauit, & ita Monasterium istud Abbate & Monachis diu caruit: nec aliquando diuina ibi agebantur, excepto quod ibidem Presbyter villæ adjacentis aliquando Missam gratis celebrabat, donec à quibusdam Monachis, Gorziensibus vt credo, ad hoc à Deo missis, ordo Monachorum, & officia diuina ibi sunt restituta.

De obsesso à peritissimo Dæmone & sanato in Mediano Monasterio.

CAPVT XIX.

ENimverò quia de miserabilibus eiusdẽ loci habitatoribus, miserabilique conuersatione aliqua explicaui, ne mihi ad odium imputent, cùm sciant me ipsum locum sicut meipsum dilexisse; volentibus audire, de aliis tacendo, miracula quæ ibi per merita semper reminiscendi Hydulphi omnipotens Deus dignatus est operari, pauca de multis recitaturus aggrediar. Beatissimo igitur Patrono nostro Hydulpho adhuc vitam præsentem agente, vt erat corpore prudens & spiritu, nec quæ sua erant quærens, sed quæ *Iesu Christi*, cuncta quæ

intra Claustrum erant discretè moderans, & quæ exteriùs cum moderatione disponens, vt Deum offendere timeret, & à fratribus sibi commissis plus amari quàm timeri affectaret. Ordinans siquidem interiùs Claustri cuncta religiosè, decreuit domum hospitum, ne Fratres à superuenientibus molestarentur, ad portam Monasterij ædificare, & iuxta illam capellam, in qua hospites ad diuina audienda conuenirent, in honore B. Ioannis Baptistæ erexit, quam & nomini eius consecrauit. Ad gloriam igitur & honorem Omnipotentis, & dilectorum suorum magni sui Vatis Ioannis, & B. Hydulphi Archipræsulis, vt opinor, tot & tantis miraculis mirandis Deus Deorum dignatus est illustrare Ecclesiam, vt quotquot energumeni, quotquot dæmoniaci ad ipsum Oratorium delati fuissent, statim à quocunque spiritu vexabantur, liberarentur. Habebatur quippe in ipso Oratorio dolium aquâ exorcizatâ plenum, vt energumeni & alij à Dæmonijs obsessi, in ipso mersi sanarentur, quod & ita fiebat. Cùm ergo hæc ita agerentur, contigit quemdam Rusticum à Valle S. Deodati illuc aduentasse, qui à tam potentissimo Dæmone obsessus erat, vt vix catenis ferreis astrictus teneri posset; qui etiam tantæ erat scientiæ, vt se omnium linguarum jactaret habere notitiam: artium quoque liberalium omnium eruditus erat * prudentiâ, omniumque actuum præteritorum; & cogitationes simultatésque omnium ad se venientium eruditissimè referebat. Officio Missæ & aliarum horarum intererat, & cum cantantibus cantabat, & cum psallentibus psallebat, nec crucem, nec crucifixum vitabat. Hic talis ad dictum Oratorium adductus, in dolio ipso mersus, quia & circunstantibus insultabat, Monachus quidam, qui ad officium energumenorum deputatus erat, audiens quòd Dæmon secretos actus hominum reuelaret, timuit ad illum venire; sed adiens quendam seniorem omnia quæcunque fecerat illi confessus est, & ad Dæmoniacum reuersus ita eum alloquitur: O tu mendacissime hominum deceptor, qui tuis mendacissimis assertionibus te dicis scire hominum cogitationes & actus, dic ea quæ de me cognoscis. At ille attonitus, demisso vultu in terram, cogitat quid diceret; tandem in hæc verba prorupit: Nudiustertius rem grandem fecisti, quæ modo

al. *doctrina.

lapsa est à memoria mea. Quare cùm ipse responsa Dæmonis audijsset, animatus pro confessione, cœpit super caput illius sanctum Euangelium Ioannis recitare. Cui ille indignans dixit: Idiota tace, nonne scis me meliùs scire hoc Euangelium? scias illud planè me scire, & eius mysterium, nec per ipsum ab isto hospitio me expellere poteris: Vade, & quære tibi aliud quod tibi melius placuerit. Quo audito Monachus ad Ecclesiam quantocyùs properauit, & ibi accepto scrinio in quo Sanctorum plurimorum reliquiæ erant reconditæ, ad Dæmoniacum quantocyùs cum scrinio ipso repedauit: Appropinquante verò illo cum reliquijs Dæmon cœpit clamare: Tolle, tolle inimicos meos. Qui accedens scrinium cum reliquijs posuit super caput eius. At ille clamans dixit: O me infœlicem! Quantum lapidum aceruum super caput meum adunasti! tolle à me quæso ista, quia valdè crucior. Quod cùm Monachus audiret, gauisus est valdè, & tunc cœpit arctiùs adiurare. At ille acriùs clamabat: Tolle, tolle, tolle inimicos meos. Ille verò interrogans eum qui essent inimici sui, ait: Stephanus & Laurentius: Vnum lapidaui, Alterum assaui: & iam meritis ipsorum oportet me hinc exire. Et hæc dicendo prosiliit ex ore ipsius quasi scarabeus, & cecidit in terram, & lento gressu videntibus cunctis peruenit ad ostium Ecclesiæ, & ita volatu se eleuans, miscuit se ventis: cúmque ille interrogatus vtrùm aliquid sciret, an non? asseruit se nihil penitus scire, nisi maternam linguam, quam à pueritia didicerat. Ego verò in ipso scrinio vidi cum pluribus aliis, ipsorum Martyrum reliquias, de saxo quo lapidatus est S. Stephanus, & carbones sanguineos S. Laurentij Leuitæ, & Dalmaticam S. Leodegarij. Plures etiam vtriusque sexus senes, & iuuenes, alij canabinis funibus ligati, alij vinclis ferreis astricti, ad locum ipsum ab amicis & vicinis adducebantur, qui statim in dicto dolio mersi curabantur. Et ita Dominus merita seruorum suorum declarando, nos ad ipsius timorem & amorem quotidie inuitat.

De Miraculis tempestatis à S. Hydulpho quater in die repulsæ

CAPVT XX.

ADhuc S. Patris nostri Hydulphi facta me scribere delectat, vt ea lecta vel recitata hominibus, glorificent Deum Patrem qui in cœlis est, qui dedit potestatem talem hominibus. Vnâ dierum cùm anno reuoluto solemnitas B. Hydulphi euenisset, & Fratres Mediani-Monasterij solito celebriùs, vt decebat, festiuitati inhærerent, contigit quasi horâ tertiâ magnam imminere tempestatem. Adunatâ igitur à quatuor ventis crassitudine nubium, coruscationum, & tonitruum horribilitatem gestantium, ita ad ima se detrudebat, vt putares cœlum cum nubibus super locum illum & totis adjacentibus locis velle fulminare cadendo; apparebat enim tanta in nubibus horribilis cum turbinum apparatu nigredo, vt aspicientibus multum mouerent timorem: Cùmque tale ac tantum immineret exitium, Fratres perterriti ad altare cucurrerunt, alij cruces, alij reliquias Sanctorum, alij corporalia sancta efferebant, alij campanas sonabant, atque alij Deum inuocabant. Et quantò plus Fratres hinc instabant, tantò plus illa nubium adunatio cladem minabatur. Quare cùm Monachi viderent contra hanc molestiam precum instantiam nihil proficere, ad solitũ patroni sui refugium confugerunt. Composito quidem feretro, in quo sanctum eius corpus habebatur, altisonis vocibus ipsum inclamantes expectauerunt. Videres verò in exportatione Sanctorum artuum totam illam comminantem nubium molestiam quasi intelligibilem creaturam sui Creatoris famulo cedere imperanti. Solutis nempe illis horribilium nubium adunationibus, tota illa massa se se in quatuor dedit partes; & ita retrocedens, quod factura erat ad tempus repressit, & aëris serenitate reddita, Fratres cum ingenti gaudio, quasi prælij triumphatores reliquias Patris Hydulphi venerandi ad locum suum reportauerunt; & ita cum summa deuotione Missam inchoauerunt majorem: Necdum ipsam finierant cùm subitò

quasi insidiatores ab insidijs erumpentes Viatores depredari desiderāt: Ita illa, vt prædiximus, vastationis oppressio à locis in quibus se priùs in exportatione Sancti occultauerat, exiliens cum ineuitabilibus ventorum collisionibus, fulgurum corruscationibus, & magnorum tonitruum mugitibus, reuertendo super faciem illius loci multò truculentiùs quàm anteà accumulauit, & ad solum omnia æquaturum minabatur. Accurrunt, periculum Fratres vident, mirantur, expauescunt, ad securum sibi auxilium recurrunt. Glebam Sancti cum crucibus & thuribulis contra aeris tempestates pugnaturam exportant. Quid plura? Aduentus famuli Dei sicut priùs, sanctâ eius animâ in cœlis Deum rogante, illam periculosam in quatuor iterum partes diuisit, nec mora redditur serenitas. Monachi, & tota plebs, quæ ad Festum conuenerant, pro tam euidenti miraculo exultant, Deum totis nisibus laudant, corpus Sancti cum summa veneratione reportant. Nec mora, locatis reliquijs Viri Dei, tanto labore attriti & pauore ad mensam tam sero pransuri conueniunt, & inter prandendum de isto turbine & clade ita irrumpente habetur sermo. Sed nondum à mensa surrexerant, cùm tonitruum fragor auditur, Ventorum impulsio mittitur, fulgurum coruscationes sagittantur, grandinum calculi tectis illiduntur. Quid agere possent Monachi? tàm subita illa superuenerat calamitas, vt iam desperati à loco moueri nequirent. Coacti verò tanta turbinis impulsione, immò quia mortem sibi credebant imminere, surgunt à prandio; tota acclamat populi multitudo, vt ille promptus adiutor exportetur. Curritat quantocyùs, ille se leniorem portitoribus præbet, tertium immò continuum initurus bellum adest. Pugnat interuentu, iussu expugnat, statim venti silent, tonitrua obmutescunt, fulgurum sagittæ reprimuntur, grando casus suos in altum suspendit, nubium densitas clarescit, & aëris cœlique tranquillitas adeò emicuit, vt crederes in tota illa die vel nocte sequenti nec vnam pluuiæ guttam casuram. Enimverò quia eadem dicta tempestas nunc recedendo, nunc subitò reuertendo totiens ipsos terruerat Fratres, arbitrati sunt loculum Sancti cum custodibus custodem dimittere, ne ipsos nequam impulsio sub noctis silentio loco damna valeret inferre. Ita igitur cunctis

dispositis

dispositis Horas vespertinas perficiunt. Dies ad suum finem deuenit. Igitur nocte incipiente lassi Fratres ad lectulos pausaturi veniunt. Videns verò ille tempestatum ductor, se pro præsentia Sancti, sui videlicet impugnatoris, nil suæ malæ voluntatis adimplere posse, voluit tamen, quid facere, si licuisset, volebat, demonstrare. Nocte verò eâdem cùm se omnes sopori dedissent, tanta congeries grandinis inter claustrum & domum hospitum in media nocte cum summo silentio demissa est, provt scriptum reperi; vt in tanto feruore solis & temporis, illa grandinis massa infra quindecim dies liquari nullatenus posset: nec tamen in toto confinio illo extra ambitum Claustri, nec vna quidem gutta pluuiæ vel grandinis granum illa nocte visa vel audita cecidisse.

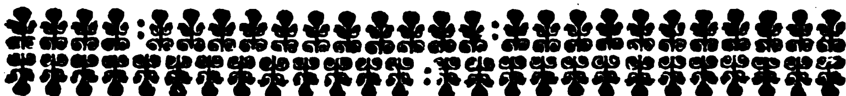
De rustico S. Preiecti à tempestate dignè colliso in festo S. Hydulphi.

CAPVT XXI.

ALio quoque anno quo etiam eius reuolutio Festum adduxerat, fuit quidam rusticus apud Sanctum Prejectum, qui junctis bobus fœno currum onerauerat, & ad suum domicilium reuertendo fœnum cum curru iam prope Villam minauerat: cùm subitò aër, qui antea satis clarus & purus apparebat, obtenebratur, tonitrua mugiunt, coruscationes fulminant, atque grandinis tanta influentia inundat, vt vix rusticus ille subsistere valeret. Procella siquidem inualescente rusticus atteritur, concutitur, grandinis globis lapidatur, nihil refugij inuenire poterat, nisi quod relictis plaustro & bobus se sub curru protegeret, quod & facere non distulit: sub plaustro latitare sperat, spes tollitur, quia ex improuiso ventus tam validus insufflauit, vt non tantùm currum ipsum euerterit, sed etiam fœnum totum per lata camporum totaliter dispersit, & rusticum sine tecto reliquit. Quid vltra? Vapulat rusticus vento, rebus spoliatur, grandine lapidatur, inundatione aquarum pluuiarum suffocatur, terretur tonitru, fulmine jaculatur, & ita ferè ad extrema

perducitur. Illo etenim ita castigato, statim vniuersitas illius Villæ superuenit, scrutantes si illa tempestas frugibus terræ in aliquo nocuisset. Cúmque inuenissent quòd non, inuenerunt illum iuxta currum jacentem semimortuum. Quem ad domum suam deportantes, iudicabant digna pro meritis euenisse, quia Deo nec honorem, nec Sancto suo Hydulpho incredulus impendere cogitauerat; vnde ista ei accidisse certum erat. Ita noster adiutor Hydulphus & suos nouit contemtores corripere, & suos protegere cultores. Considera, ô peccator, si Deus omnipotens tam aspera contemptoribus, cultoribus verò bona quæque in præsenti redonare solet, quid de futuris eum facturum existimas cùm ista transitoria, illa verò sint æterna? ista terrena terrenis refundentur.

Reuertentes igitur ad nostræ narrationis ordinem, istius nostræ Ecclesiæ euentus suo modo prosequamur. De alijs quoque Cellis & earum structoribus circunquaque erectis, provt se locus obtulerit, disseremus. At verò quia de hoc nostro fundatore Gundelberto, quantum adinuenire potuimus, disseruimus; ad posterorum suorum Abbatum explicationem, & ipsorum actuum publicationem calamum reuocemus.

LIBER II.

DE *SVCCESSORIBVS ABBATIBVS S. Gundelberti.*

CAPVT I.

QVia verò de B. Gundelberti successoribus, vel ipsorum actibus pauca vel nulla ad scribendum inuenire potui, exceptis tantùm nominibus, nihil de meo addere præsumpsi,

ne rumorum inciperem nouus auctor haberi. Primò quidem Abbatem Fundatoris successorem, Virum moribus Sanctis adornatum, Domnum *Magneramnum* huic nostro Monasterio Senoniensi dicunt præfuisse. De quo quia nihil plus inueni, nihil scribere possum. Post hunc *Agericus*, & alij, *Magemramnus*, *Bonciolus*, *Stephanus*. Quibus quidem vir præpotens & nobilis nomine *Angelramnus* in administratione loci huius ita successit. Erat vir ille Imperatori tunc temporis ita carus vt ipsum suum Cancellarium efficeret. Cúmque tali in aula Imperatoris fungeretur officio, contigit Archiepiscopum Metensem mori, quæ ciuitas tunc Mediomatrica dicebatur, quia in medio aliarum trium ciuitatum, Treuerensis, Tullensis, Verdunensis, posita erat, in medio Mater dicta erat, præsertim quia tunc Archiepiscopatus pollebat honore. Quomodo ad ipsam dignitas illa delata fuerit vel ablata, non reperi. Cúmque id ad aures peruenisset Imperatoris, statim suum carissimum Cancellarium Angelramnum illi honori donari decreuit: qui aliquanto superueniens tempore feliciter sibi commissum gregem rexit & locum. Igitur Angelramno ita sublimato, contigit Stephanum huius loci Imperialis Abbatem ab hac luce migrare. Quod cùm Archiepiscopus Angelramnus comperisset, statim ad suum cucurrit Imperatorem; & vt suæ hanc Abbatiam subderet ditioni postulauit. Hic enim locus ab initio sui ab Imperio dependebat. Imperator verò ipsum nolens molestare, eius petitioni assensum præbuit, & Monasterium ipsum cum appendicijs Metensi Episcopo, eo jure quo & Imperatores à primò tenuerant, perpetualiter concessit. Vnde iste noster locus Episcopis Metensibus huc vsque subjectus esse dignoscitur. Enimverò quia hic locus, vt diximus, suo erat viduatus Rectore, idem Archiepiscopus Angelramnus & Episcopatum & Abbatiam Senoniensem aliquanto gubernauit tempore. Et ita Monasterium quod priùs Imperiale exstiterat, extunc manu Episcopi Metensis degere compellitur. Monachi verò quia à tanto honore, immò meliùs dicendum onere se descendisse videbant, grauissimè tulerunt. Non enim considerabant, quòd sicut & aliæ circumjacentes Ecclesiæ oppressione Imperiali sæpiùs terebantur & deficiebant, tum pro armatorum cuneis in expedi-

tione mittendo, tum quia ab inimicis Imperij crudeliter vexabantur, & non erat qui adiuuaret, quia & Imperator multotiens aberat, & Ecclesiæ ab inimicis erui non poterant. Vano igitur dolore consumebantur. Certè si ab illis temporibus ista omnia Monasteria in hac parte Vosagi sita adhuc Imperij essent, iam lapis super lapidem non remansisset, quia sub alijs aduersariorum imperijs passim sunt constituta. Præsertim cùm, si quæ ab inimicis tolerarent, Imperatorem non leuiter adire poterant, nec per se illa poterant emendare, quod Episcopus vno vel duobus diebus inuentus corrigere potest. Et ita, vt opinor, vano consumebantur dolore.

De Translatione S. Simeonis Metensis Archiepiscopi ad Senonias.

CAPVT II.

ARchiepiscopus verò Angelramnus & Abbas cùm videret rem se ita habere, proposuit molestiam Fratrum actu sagaci compescere. Voluit enim Pastorem pro pastore, defensorem pro defensore, patronum pro patrono conferre; sed non similes potestate. Ille ad præsens, iste hîc & apud Deum potest conseruare & tueri: ille adiutor temporalis, iste sempiternus, ille corpus tantùm, ille corpus & animam saluare sciebat, & semper scit: ille temporalia conferre poterat, iste vtriusque vitæ subsidia sibi famulantibus nouit præparare. Contulit quippe huic loco pro momentaneo continuum adiutorem & promptum, Beatum Pontificem septimum à B. Clemente Metensem Episcopum Simeonem clarissimum miraculis, & adiutorem promptissimum. Suffocatos namque aquis precibus suis ad vitam audiuimus fore reuocatos; Lampades ante eius sacrum corpus dependentes funibus ruptis super pauimentum lapsas per se super acutam cuspidem plenas oleo mirabiliter stantes illæsas reseruasse; Ardores febrium pellit, inundationes pluuiarum serenitate commutat; Calores nociuos æstiuos statim inuocatus temperat; horribiles tempestatum comminationes requisitus depellit. Quid plura? om-

nium infirmitatum & dolorum molestationes, non tardus, sed paratus medicus nouit releuare; Ad omnium denique necessitatum importunitatem promptissimum se semper exhibet defensorem. Hunc verò talem ac tantum hoc nostrum Senoniense Monasterium meruit habere patronum. Qui ab illo venerabili viro Angelramno huc translatus, licet tanti, vt diximus, haberetur meriti; tamen, vt audiuimus, ab huius loci Fratribus minimè est susceptus. Dictus verò Archiepiscopus & Abbas volens illorum ad tempus quasi vir prudens declinare indignationis ferociam, in cliuo montis, qui ad meridiem Monasterio præeminet, Capellam construxit, & ibidem illum incomparabilem & Sanctum thesaurum collocauit. Cui Deus in ipso locello Sancto suo Simeoni tantam contulit gratiam, vt nulli indigenti eius adiutorium ibidem postulanti, diuina misericordia sui voti subsidium denegaret. Ita tamen per illorum Fratrum obstinationem aliquanto tempore ille sacer Deo dilectus in dicta Capella plenus miraculis permansit. Sed eum quia post B. Clementem septimum Episcopum Metensem superiùs fuisse descripsimus; quis ille Clemens fuerit breuiter aperiemus.

De Sancto Clemente primo Metensi Episcopo, & de serpente ab eo fugato.

CAPVT III.

EO tempore quo B. Petrus primus Apostolorum Romæ cathedram suscepit Episcopalem, quidam alter Clemens in vrbe erat, qui à B. Petro ad fidem instructus, posteà post ipsum Petrum tertius sortitus est sedem: Cum quo multi se fidei Catholicæ subicientes ad B. Petri iussum, verbum fidei vbique missi constanter prædicauerunt. Erat autem quidam cum ipso Clemente Clemens, qui dispositione Magistri sui Petri cum aliis ad partes Galliæ missus, Metensem est agressus ciuitatem, alijs sodalibus suis loca sibi à Deo destinata fide plenis occupantibus. Cúmque inuenisset ciuitatem Me-

tensem sacrilego idolorum ritu multo tempore fœdatam, indoluit, & aliquantulùm loco cedens, in loco vbi postea Monasterium, quod Gorzias vocatur, primus habitator Oratorium erexit. Statutis verò temporibus ad ciuitatem veniens Verbum Dei de Deo ante tempora natum, de matre verò sub tempore de nouo natum constantissimè prædicabat. Ciues igitur nouitate sermonis attoniti, alij dicebant, quia bonus est sermo, alij autem non, sed contra antiquas traditiones agit. Erat autem ante portam ciuitatis maceria pluribus in locis cauata, quæ ad ludos suos exercendos quasi theatrum quoddam fuerat ab ciuibus illis in gyrum ædificata, in qua draco miræ magnitudinis, sibi locum & mansionem elegerat. Qui anhelitu fœdissimo ita aërem corrumpebat, vt sua infestatione portam ipsam, & ferè tertiam partem ciuitatis vacuam habitatoribus reddiderat. Vnde ipsa porta ab ipso serpente nomen accipiens, adhuc porta serpentina appellatur. Cùm vir Dei hoc cognouisset, sciens tantum populum non nisi miraculis forè conuertendum, iussit se ad serpentem ipsum perduci. Qui cùm illuc peruenisset, diuina quippe eâ die ad hoc faciendum celebrauerat, stolam de collo demittens, antrum vbi draco erat, adijt: eique in virtute Dei altissimi, & omnibus venenatis serpentibus & reptilibus præcepit, vt se sequerentur, nec in eadem ciuitate quicquam ipsorum remaneret. Videres insperatè tantam multitudinem serpentum subsequi Sanctum, vt non crederes in tota regione illa, tantam abundantiam immundorum reptilium posse inueniri. Sanctus verò Clemens cum suo illo captiuo vsque ad fluuium, qui Sallia dicitur, veniens dracone in ipso demerso, præcepit ei in nomine Dei, vt ad locum inhabitabilem cum suis sequacibus sine alicuius læsione abiret, quod & fecit. Vnde incolæ illius ciuitatis testantur adhuc nullum venenatum reptile ibidem posse reperiri: & si quoquomodo illic deueniat, meritis sui S. Clementis non posse aliquandiu viuere profitentur. Quo miraculo viso, & fidem Christi ciues susceperunt, & illum sibi Episcopum statuerunt. Huius ergo Sanctissimi Clementis septimus iste noster Patronus Simeon Episcopus Metensis exstitit successor. Eliminatâ denique inde omni diabolicæ superstitionis versutiâ, in ipso theatro,

quod ante adirj non audebat, Ecclesia in honore B. Petri Apostoli construitur: Vbi & posteà, sicut hactenus permanet, Cella constructa est Monachorum, quæ Monasterio S. Clementis subjecta habetur.

De Sollemnitate S. Simeonis & de seruitio piscium eiusdem diei.

CAPVT IV.

IGitur Archiepiscopus & Abbas *Angelramnus* videns se alijs arduis tam Imperij, quàm Archiepiscopatus negotijs implicitum, decreuit huic loco Abbatem substituere. Inito quoque consilio, virum religiosum *Norgandum* præfecit, quem ipse Episcopus huic loco à nostro Fundatore Gundelberto septimus huic Monasterio octauum constituit Abbatem. Et à tempore illo Abbates huius Cœnobij ab Episcopo Metensi temporalia, ab ipso verò Episcopo Tullensi spiritualia receperunt, sicut & adhuc contingere videmus. Videntes igitur fratres huius loci pro Imperatoria dignitate, à qua lapsi fuerant, frustra se dolore consumi; ne tanto subuentore fortè priuarentur, corpus sanctissimi Simeonis, quod superiùs in Oratorio collis diximus collocatum, ad Monasterium reportare maturarunt. Oblatáque temporis opportunitate, glebam Sancti cum magno populorum comitatu octauâ ante festum Omnium Sanctorum die, in Ecc lesia Beatorum Apostolorum Petri & Pauli, vbi nunc in theca argentea requiescit, translatum est. In qua die annuatim omnes plebani, qui ab Abbate Senoniensi tenent Ecclesias, seruitia piscium ad honorem festi omni occasione amota soluere tenentur. Vidi enim aliquos ab Abbate Henrico pro defectu seruitij piscium, quod illa festiuitate non persoluerant, ad præsentiam suam vocatos, & emendam propter hoc Abbati fecisse, & persoluisse neglectum seruitium. Vidi etiam aliqua illarum festiuitate tantam copiam piscium apportari, vt ad decem libras Tullensium valentia illorum computaretur. Sed nunc ad historiæ seriem reuertamur.

De Potestate Abbatis Senoniensis, & iure Aduocati.

CAPVT V.

Considerans itaque vir venerabilis *Angelramnus* se non posse nisi magno labore tot & tantis insistere prouisionibus, quia sæpiùs Imperiali eum Cancellariæ oportebat interesse, hunc locum vt decebat, nequiret defensare; statuit Monasterio Aduocatum prouidere tali conditione, vt quicunque Aduocatus per Metensem Episcopũ institutus fuerit, ad quem Aduocati spectat institutio, tertiam partem emendarum illarum, scilicet placitorum, ad quæ ab Abbate vocatus fuerit, accipere debebit, & ad cætera manus non extendet. Pars quidem dicto Aduocato terræ & hominum, quæ adhuc Abajum vulgo appellatur, pro aduocatione collata fuit, quos adhuc tempore nostro hæredes de Salmis possidebant. Et his contentus, nil penitus iuris in hominibus, terris, banno, aquis, nemoribus, placitis, iustitijs, vel in omnibus Monasterij dependentijs, se ampliùs sibi vsurpare debebit. Sed vbicunque necesse fuerit pro Abbatia & eius rebus & hominibus pro collato sibi aduocationis beneficio stare tenetur. Abbas verò homines ad placitum vocabit, iudicabit, & per scabinum suum emendas iudicatas sine Aduocato leuabit: & si qua culpa aliis temporibus in banno emerserit, Abbas vel eius Villicus, qui per ipsum Abbatem, & non per alium instituetur, illas tractabit & sine debito determinabit. Quicunque verò Abbas sit Senoniensis, Villicos, Decanos, Forestarios, Scabinos, & etiam Ecclesiarum S. Mauricij. S. Ioannis de Plama, de Vvipodi Cella matricularios ponet & deponet, & pro voluntate sua sine aliqua contradictione instituet & destituet: Nec in Villicum & alios ministeriales Ecclesiæ, vel Abbatis Aduocatus manum immittere debebit, vel in homines; sed omnia in dispositione Abbatis ordinanda permanebunt. Si verò quisquam aut Aduocatus super prædictis, vel quiuis alter molestaret Ecclesiam, per Episcopum Metensem omnia corrigi & emendari deberent. Et insuper omnibus præmissis, Apostolicorum, Imperatorum, Episcoporum, Ducum,

cum, Comitum, & aliorum Magnatum priuilegijs hæc nostra Senoniensis Ecclesia fundata esse constat & roborata; ita vt Apostolici quatuor, Episcopi, Archiepiscopi, vinculo excommunicationis priuilegiorum Ecclesiæ infractores, & offensa diuina dignos, pronuncient innodatos. Qui sibi vult cauere, caueat; quia multos postea habuit Aduocatos Ecclesia excommunicatos. Hoc denique Monasterium omnia suprascripta & alia quæcunque possidebat, & etiam priuilegia inuiolata retinuit vsque ad tempora cuiusdam Adelardi huius loci Abbatis, paruæ prudentiæ & scientiæ, immò huius Ecclesiæ dilapidatoris, vt postea loco suo exponemus.

De corpore Ioseph Sepultoris Domini.

CAPVT VI.

TEmpore Caroli magni vir quidam venerabilis, Fortunatus nomine, Patriarcha Hierosolymitanus, corpus S. Ioseph sepultoris Domini, Paganos qui tunc terram sanctam vastabant, fugiens aportauit, & ad Medianum Monasterium deueniens, ibidem cum ipsis suis reliquijs se collocauit: qui postea ipsius Monasterij Abbas est ordinatus. Sed postmodum ipsum Sancti corpus per insolentiam Canonicorum, qui illum locum possederunt, à quibusdam Monachis peregrinis noctu furatum asportatum est; & ita illud Monasterium tali est thesauro viduatum. Postmodum verò prædium magnum apud Berchem in territorio Alsatiæ situm cum Ecclesia *B. Mariæ* quod antea vir quidam nobilis pro salute animæ suæ Ecclesiæ Mediani-Monasterij contulerat, pro quantitate aliquot caseorum Episcopo Basiliensi quasi obligatum per negligentiam perditum est. Et sic de die in diem peccatis exigentibus, Ecclesia Mediani-Monasterij redditibus suis miserabiliter est fraudata.

De Zundebaldo Duce Lotharingiæ, qui Comiti cuidam Medianum-Monasterium contulit in iure beneficij.

CAPVT VII.

CONtigit deinde, quando annus Domini DCCC XCIV. habebatur quemdam nobilem, *Zundebaldum* nomine, Ducem Lotharingiæ extitisse, qui consilio deprauatus pessimo, dolorem dolori addens, Medianum-Monasterium cum appendicijs suis cuidam Comiti, *Hasuma* nomine, iure beneficij tradidit. Qui Comes iniquitatem apponens iniquitati, *Pi;i ;um*, qui tunc illi Monasterio præerat, cum Monachis omnibus à Monasterio depulit, & Canonicos seculares instituit, & eis Monasterium, & omnia quæ Monachi antea possederant, iure perpetuo contradidit.

De Fame, & Hunis, & Monachis apud Medium-Monasterium restitutis.

CAPVT VIII.

SEcundo anno verò post hæc tanta penuria bladi & aliorum alimentorum omnium inualuit, vt quod auditu est horribile, homo homine vesci cogeretur. Et sequenti anno Hunni totam Alemanniam, & terram istam gladio vastauerunt; Ciuitatem Basileam solo coæquauerunt: ita vt vix in his tribus Ecclesijs, Deodatensi, Stiuagiensi Medij-Monasterij, singuli remanerent Clerici. Duobus inde annis elapsis Canonici denuo reuersi Claustrum Mediani-Monasterij iterum occupauerunt. Septuagesimo verò anno, postquàm dictus Zundeboldus Dux per donationem Mediani-Monasterij Hasuna Comiti factam, Canonicis depulsis inde Monachos ibidem stituit quidam Dux Lotharingiæ, *Fridericus* nomine, vir Deum timens. Audiens enim quòd ordinem Monachorum à sui fundatione monasterium illud habuisset, decreuit Ordinem priorem ibidem restaurare. Vnde Cano-

nicos depellens, per quemdam *Adelbertum* Monachum Gorziensem, qui ordine & regula B. Benedicti instructus satis erat, Monachos denuò restituere maturauit in eodem statu, quo ante Clerici ibidem habitauerant; exceptis his, corpore scilicet S. Ioseph sepultoris Domini, & alijs per incuriam Clericorum alienatis, quæ instaurari non potuerunt.

De Blidolpho, qui Cellam de Acheri ædificauit.

CAPVT IX.

EOdem verò tempore extitit quidam Metensis Primicerius, *Blidulphus* nomine, vir iustus & prudens, qui relictis omnibus quæ possidebat, appetens locum suæ conuersioni aptum, quærere decreuit. Quem diu quæsitum, tandem in valle quæ Lebrath dicitur, intra montes inclusam adijt Valliculam, in qua, in cliuo montis ad meridiem Cellam erexit, & eam Bellum montem appellauit. Qui ibidem Ecclesiam ædificauit, & in ea nouen altaria cum cancellis & criptis instruxit. Officinas enim circa illam, & Claustrum propositione loci ad vsum Monachorum erexit: Aliquantos verò redditus ibidem acquisiuit: & adunatis Fratribus Deo deuotus cœlibem duxit vitam. Audientes verò multi sanctitatem viri Dei, eius se conuersationi sociare studuerunt. Inter quos extiterunt duo genere & fide nobiles *Villelmus*, & *Achericus*, qui etiam ambo ipsius loci Fundatori meritis coæquari potuissent. Vnus nempe duorum tam euidentibus & in vita, & post vitam claruisse fertur miraculis, vt eius sacrum corpus de loco sepulturæ in scrinio transferretur; cuius reliquiæ posteà in theca noua argento & auro ornata tempore cuiusdam Sacerdotis, Hesso nomine, repositæ adhuc in ipsa Ecclesia reseruantur. Alter verò Achericus eiusdum Villelmi successor aliquandiu ipsam rexit Ecclesiam & locum: qui tantâ extitit famâ, vt ipsum, dimisso nomine Bellimontis, quo priùs nominabatur, Achericum appellarent locum quod adhuc eo nomine ipsa villa nuncupatur. In qua postea nobiles exstiterunt viri, quorum diebus argentariæ fossæ repertæ sunt, in quibus multum argentum esse fertur effossum: De

quorum nobilium progenie postea exierunt viri qui temporibus nostris in ipsa Valle Lebrath castrum construxerunt, quod nomine supradicto, Acherich vocauerunt. Ille verò Sanctus Achericus plenus dierum migrauit ad Dominum. Cuius corpus in medio chori in ipsa Ecclesia ante altare *B. Mariæ* sepultum videtur. Ipsa deinde cella Acherich Mediano Monasterio olim per dictos viros fuit attributa. In qua Cella Monachi Medij Monasterij ferè vsque ad tempora nostra feruntur habitasse. Modò verò Ecclesia parrochialis per negligentiam Monachorum est effecta. In ipsa etiam valle, in inferiori loco quia spatiosior erat, famosissimus Imperator Carolus Magnus Cellam in honore B. Dionysij ædificauit, in qua corpus sanctissimi Papæ Alexandri & Martyris à Roma delatum collocauit, & eam magnis redditibus ampliauit. Cuius etiam Ecclesiæ pauimentum diuerso colore marmoreo artificiose, sicut hodiè in aliqua parte sui apparet, substrauit. Quæ adhuc Cella ad Monasterium B. Dionysij Areopagitæ pertinere dignoscitur.

Quòd Fredericus Dux Lotharingiæ Ecclesiam S. Deodati Abbati Medij-Monasterij duxit regendam.

CAPVT X.

ANno igitur Domini DCCCC XLII. *Fridericus* Dux Lotharingiæ, & de quo supra mentionem fecimus, quia diuinis libenter prouidebat Ecclesijs, cùm Monasterium S. Deodati proprio foret viduatum Pastore, *Adelbertum* Mediani Monasterij, quem post Canonicos ipsi præfecerat Monasterio, adire decreuit; & ei vt dicto Monasterio S. Deodati præesse vellet, ammonuit. Qui voluntati Ducis obuiare metuens, petitioni Ducis acquieuit Suscipiens igitur Ecclesiam ipsam credidit se duabus Ecclesijs ad regendum non posse sufficere. Accersito itaque sui Monasterij Monacho, *Embertum* nomine, illud S. Deodati Monasterium tradidit prouidendum. Qui ipsius loci substantiam & vniuersam supellectilem in tam breui tempore dispersit, vt Fratribus ibidem

commanentibus victui necessaria non valeret ministrare. Vnde Dux valde iratus Monachum illum ab amministratione amouere cogitauit: quòd cùm ille Ducem sibi sensisset iratum, credidit eum munera velle accipere: conuersus verò ad Monasterij thesaurum, quia quo manus extenderet non habebat, distrahit calices, cruces decrustat, cappas sericas & ornamenta serica, & aurifigia vendidit, Ducique pretium offerre parat. Cùm igitur Dux cognouisset ipsum Encherbertum Monachum, vt gratiam eius recuperaret, tam enormiter deliquisse, valdè condoluit: quia potiùs pro gratia Principis rehabenda priùs commissum restaurare, quàm posterum priori adiungere debuisset: non tantum modò ipso Monacho pœnam commissi retorsit, sed etiam Monachos omnes cum illo suo nequam prouisore à Monasterio propellere non distulit. Et quia Ecclesia ipsa S. Deodati sub dominio ipsius Ducis habebatur, nec ipsum locum diu officio diuino carere volebat, quia facta Monachorum satis expertus erat, Canonicos seculares ibidem, sicut vsque adhuc permanent, instituit.

De Translatione corporis S. Hydulphi.

CAPVT XI.

QVarto decimo post hæc anno dictus Abbas Mediani-Monasterij *Adelbertus*, corpus Beatissimi Hydulphi, quod adhuc saxea tumba tenebat, conuocatis pluribus Abbatibus & alijs viris Religiosis cum magno apparatu leuauit, & in quodam scrinio ligneo, quod ad hoc præparauerat, collocauit. Eo tempore leuata sunt corpora Sanctorum germanorum Ioannis & Benigni discipulorum S. Hydulphi, qui miraculosè * ab hac luce venientes, nunquam ab inuicem discesserunt. Vnâ namque horâ sunt concepti, vnâ horâ in ventre matris sunt formati, simul procreati, vnâ horâ nati, simul educati, simul studijs traditi, vna die cucullati, simul conuersati, vna die lecto infirmitatis incubuerunt, vna die defuncti simul cœlo recepti, tumulo vno collocati. Vnde de his

* ad hanc lucem.

sanè potest dici, *& ab inuicem non sunt separati.* Aliquanto verò elapso tempore, postquam leuata sunt istorum Sanctorum corpora, contigit bonæ memoriæ *Stephanum* Tullensem Episcopum ad has deuenisse partes: qui cùm quadam solemnitate ad Medianum-Monasterium peregisset festum, Monasterium S. Saluatoris adijt, ibique extremum clausit diem: & inde ad Medianum-Monasterium reportatus, quia ita ipse viuens præceperat, in eodem tumulo quo leuata sunt corpora prædictorum Sanctorum honorificè est sepultus. Vnde postea tempore *Nicolaj* eiusdem loci Abbatis inde leuata sunt ossa ipsius, cum quibus vidi cruciculam plumbeam, in qua scriptum erat, *Stephanus bonæ memoriæ Tullensis Episcopus.* Qui etiam eidem loco aliqua prædia contulit, quæ adhuc Camerariæ deseruiunt Monachorum.

Qualiter Monasterium de Boxerijs est constructum.

CAPVT XII.

NOngentisimo sexagesimo secundo Domini anno, quidam vir venerabilis extitit, *Gozelinus* nomine, Tullensis Episcopus, vir sagax & prouidus, qui Monasterium Sanctimonialium, quod Posserijs dicitur, à fundamentis primitùs ædificauit. Viuente adhuc dicto Gozelino, quædam gens aliena Episcopatum Tullensem, & ipsam ciuitatem patientiâ Dei adeò vastauerunt, vt in principali Ecclesia tres tantùm Clerici remanserint, qui vix ibidem valebant sustentari. Gozelinus verò venerabilis Episcopus videns Episcopatum ad tantam deuenisse miseriam, indoluit: Adijt quippe Magnates, Duces, Barones, & alios Christi fideles; vt eorum auxilio Ecclesiæ inopia releuaretur. *Otto* itaque tunc Imperator Romanus, cùm comperisset dictum Tullensem Episcopatum ad tantam inopiam deuenisse, pietate motus, industria & sagacitate dicti Episcopi, ipsum Episcopatum reparauit, vt videretur de nouo extructum fuisse.

De Ordinatione S. Gerardi Tullensis Episcopi: & de miraculis eius.

CAPVT XIII.

DEfuncto denique ipso, vt supra dixi, Gozelino Episcopo, *B. Gerardus* in Episcopatu successit. Qui cùm ad Episcopatum electus fuisset, & ad ciuitatem Tullensem ad instituendum duceretur, cùm ad Ecclesiam S. Mansueti, quam prius idem S. Mansuetus in aduentu suo ad ciuitatem Tullensem pro Oratorio sibi exstruxerat, peruenisset; quia eiusdem vrbis primus Episcopus exstiterat Mansuetus, Oratorium ipsum causâ orationis fertur introisse, & tandiu ibidem orasse, vsquequo Ecclesiam ipsam consensu totius cleri se vouisset in melius ædificaturum, quod & fecit sicut hodie videtur permanere. Ecclesiam quoque majorem Episcopij, sancti scilicet Stephani Protomartyris à fundamentis restruens, picturis & alijs ornamentis decorauit. Quam dedicare volens reliquias Protomartyris non reperisse fertur: quare ad Metenses nauigio dicitur deuenisse. Cùm igitur per Mosellam nauigaret, & super oram nauis fortè incumberet, contigit cruciculam quam ad collum appensam gestabat, nescio quo casu à collo lapsam in fluuio decidisse; pro qua se vir Dei valde contristatus est: cursu siquidem concito Metim peruenerunt. Petijt vir Domini Gerardus, vt Episcopus loci & alij suis interessent encænijs, & ei aliquas B. Stephani reliquias darent si haberent. Qui nullas se habere responderunt, excepto solo saxo, de quo idem Dei Martyr fuerat lapidatus. Beatus verò Gerardus hæc audiens corde gauisus est, & vt ei lapis ostenderetur, supplicauit. Quem afferentes, eidem Episcopo dederunt in manibus; qui saxum vna manu honestè tenens digitum dexteræ per saxi cuspidem satis curiosè trahens, dixit: ô si mihi tantula pars de voluntate Dei conferretur, satis me recepisse gauderem. Quo dicto statim illa particula per quam digitum traxerat, ita ab illo lapide diuulsa est, quasi si cultro esset abscissa. Quod cùm viderent Metenses, cognouerunt Sanctum hoc miraculo obtinuisse, quod

prece concedere recusabant. Particulâ quidem saxi acceptâ, cum ingenti gaudio valedicens illis, nauímque ascendens, venit ad locum vbi anteà cruciculam diximus lapsam fuisse. Quem locum beatus ille prospiciens, suspirando dixit: Domine, Dominè, cruciculam meam peccatis meis exigentibus hîc credo cecidisse: quo dicto, crucicula illa desuper aquas natando apparuit: quod cùm Sanctus videret, porrecta manu apprehendit eam, sicque cum duplici gaudio, saxi videlicet & crucis, ad ciuitatem suam deuenit, & Ecclesiam quam restruxerat, dedicauit. Idem verò Beatus de die in diem meritum suum augmentare non cessans, Ecclesiam in honore B. Gengulphi Martyris de nouo ædificans, Canonicos ibi instituit, & rebus necessarijs ampliauit. Deinde S. Apri corpus sui prædecessoris Tullensis Episcopi de tumulo leuauit. Multa quidem & alia signa fecit Deus per merita Sancti sui Confessoris Gerardi Episcopi.

De ortu S. Brunonis Episcopi Tullensis, posteà Papæ Leonis.

CAPVT XIV.

ANno igitur Domini Millesimo secundo Natiuitas B. Brunonis, qui posteà Tullensis Episcopus, deinde Papa Romæ efficitur. Cuius parentes Hessam Monasterium Sanctimonialium penes Sareborch ædificauerunt. Aliud quoque Monasterium construxerunt, quod Aldorf dicitur, Ordinis S. Benedicti, quod in Alsatia situm est. Tertium etiam, quod Lustrense dicitur: & quartum Sanctimonialium in honore Sanctæ Crucis; item in Alsatia, quod Vvofeinheim nuncupatur. Quæ Monasteria bonis proprijs ita ditauerunt, vt ipsorum Conuentus largissimè valeant sustentare. Ac demum cùm idem Bruno Papa Leo fuisset effectus, Ecclesiam S. Deodati cum tota valle à iurisdictione Episcopi Tullensis exemit, & sedi Apostolicæ immediatè subjecit. Cuius igitur sanctitatis idem Bruno postea futurus esset, in quamcunque ciuitatem vel castellum, vel vicum, aut villam intrarent, galli

earundem

earundem villarum, linguâ eius patriæ per quam transibant, densis clamoribus eum Papam futurum clamabant: Leo Papa, Leo Papa, cùm sibi nomen imponendum omnes ignorarent: & iterum hoc nomen atque iterum rèciprocabant: Leo Papa, Leo Papa. Quo audito qui cum eo erant, eum in summa veneratione habere cœperunt.

De Translatione S. Deodati per Beatricem Ducissam Lotharingiæ viduam.

CAPVT XV.

POstea verò anno Domini MIII. vergente numero, erat quædam Ducissa, quæ viro suo viduata Lothariensem Ducatum pro modulo suo regebat. Inter cætera quæ temporibus suis contigerunt, accessit ad Ecclesiam S. Deodati: & Canonicis,& Clericis,& vulgo comminata est, quòd si corpus Domini sui, scilicet B. Deodati non ostenderent, quod se jactabant habere, ipsos perpetualiter in propriam redigeret seruitutem; quod adhuc tumulo saxeo tenebatur. Minis etenim Clerici & populus perterriti, conuocatis vndecunque viris religiosis, jeiunijs & orationibus præmissis, corpus ipsius Sancti, loci ipsius primi Fundatoris Deodati, de tumulo in medio ipsius Ecclesiæ locato, ante altare Sanctæ Crucis, quod nunc est parochiale, leuauerunt, & in scrinio nouo ad hoc parato pridie ante vigiliam depositionis eius locauerunt. Vnde adhuc singulis annis eius sacra translatio à Clero & populo eo die recolitur. Ita ex tunc Ecclesia & vallis oppressione ipsius Ducissæ exempta fuit. Secundo autem pòst anno idem Monasterium S. Deodati præ vetustate corruens, ab ipsa Beatrice & quodam Comite *Lodouico* cum aliquibus aljis adjutoribus fidelibus, ampliori & nouo ædificio est innouatum. Ottone verò Imperatore anno Domini MI. decedente, duo sibi regnum vsurpauerunt, quorum vnus *Harduinus* Italiam, Alter verò *Hermanus* Alemaniam possederunt. Idem autem Hermanus inter alia mala quæ gessit, Sabbato Sancto Paschæ inopinatè ciuitatem Argentinam intrauit, & totam

ciuitatem in die Resurrectionis Domini igne succendit. Armati sui matronas, quæ ad Ecclesias fugerant, Virgines cum cæteris mulieribus vi violabant, & hoc intra Ecclesias fiebat; Sacerdotes ab altaribus deijciebant & exutos vestimentis, calices rapiebant, libros, pallas altarium, cruces, capsas cum reliquijs Sanctorum per spatium pauimenti quasi quædam stercora expandebant. Quidam verò eorum considerantes cruxifixum magnum auro puro & gemmis redimitum, ad eum cucurrerunt. Cui vt decrustarent manus inijcientes, subita morte præuenti ante ipsum crucifixum diabolo reddentes animas ceciderunt. Omnis deinde ille exercitus pessima morte diuersis modis citò totus interijt. Ille verò eorum Hermanus vt suæ malitiæ donatiuum reciperet, cùm quadam nocte in cubili suo se sanum collocasset, ab illo cui seruierat Diabolo suffocatus, somno mortem sociauit. Et ita Dux cum suis omnibus in breui inferni claustra possederunt.

Quòd Bertoldus Tullensis Episcopus Monasterium S. Saluatoris construxit.

CAPVT XVI.

MIllesimo decimo Domini anno *Bertoldus* Tullensis Episcopus, de quo superiùs mentionem fecimus, Monasterium S. Saluatoris in Vosago, in cliuo montis prope Bodonis-Monasterium, vbi Sanctimoniales diximus à Fundatore suo Bodone institutas, à fundamentis ædificauit, & ibi Monachos, vt prædixi, instituit. Monachis verò post aliquod tempus inde expulsis, Canonici ibidem instituuntur.

Quod quidem Monasterium ex suo proprio dotauit patrimonio, videlicet villa cum hominibus de Domnoapro, villa Berthecurte ad Quercus, villa de Auralcourt prope vicum in bannis ac fundis earundem in omni jurisdictione nobilium ex suis liberis alodijs, necnon hominum subjectione sic absque aliquorum Dominorũ temporalium reclamatione, sic multo pacificè Abbas quieuit tẽpore in possessione; malitia

verò multorum iniquorum vrgente virorum idem Monasterium cum suis Religiosis & pertinentijs vexantium, aliquanto tempore spatij medio Abbas tunc temporis existens inito sibi consilio, videns se non posse nisi magno labore tot & tantis molestationibus resistere, statuit sibi & dicto Monasterio sub modo aduocatiæ de Conseruatore prouidere : tali conditione sic statutum est, vt quicumque Conseruator institutus fuerit, scilicet ex tunc Dominus de Albomonte, reditus annuales animalium trahentium in villa & banno de Domnoapro simul cum vno grosso semel in quolibet anno persoluendo monetæ cursibilis; ex vnaquaque domo in qua ignis fieret, dicti Abbatis domo & in dicta villa nomine suo vbi habitantes morarentur duntaxat exceptis, idem Conseruator perpetuis leuabit temporibus & possidebit, fidelitate ab eodem Conseruatore sibi Abbati prætacta, & his contentus nihil penitus iuris in hominibus, terris, banno, nemoribus, placitis, nisi vocatus fuerit ab Abbate, vel eius Ministeriali seu Villico vt vim sibi inferat, pro qua vocatione & viri rei rebellione, ipsi qui reus erit duorum placitantium inuentus, poterit idem Conseruator pro emenda per Ministralem seu Villicum Abbatis exigenda & leuanda vsque ad viginti solidos postulare; ex quibus Abbas quinque recipiet, & pro eodem Conseruatore reliquos quindecim conseruabit solidos. In aquis verò si Abbas eas vendiderit duas pecuniarum partes habebit, & isdem Conseruator tertiam partem; si autem piscare voluerit facere, ponet seu statuet duos piscatores, & Conseruator vnum tantùm. In placitis & iustitijs nihil habebit, nisi morti deditis, quorum facultates Abbati liberè remanebunt, & corpus delinquentis à Ministralibus villæ iudicatum eidem Conseruatori deliberaretur exequendum, nec in omnibus alijs appenditijs ampliùs vsurpare debebit, sed vbicumque necesse fuerit pro Abbatia S. Saluatoris & eius pertinentijs licitis pro collato sibi ab Ecclesia tali beneficio stare tenebitur. Abbas verò homines ad placitum vocabit & per Scabinum suum emendas iudicabit, iudicatásque leuabit, & si qua culpa alijs temporibus in banno emiserint, Abbas vel eius Villicus illas tractabit & fine debito terminabit. Villicos, Scabinos, Decanos, Forestarios instituet; & etiam Ecclesiam

S. Saluatoris, villam scilicet de Domnoapro, de Barbay, de Barbesieux, de Herboye, de Syreis, & de Blemerey, ac de Bodone-Monasterio Marticularios ponet & deponet, & pro voluntate sua sine aliqua contradictione instituet & destituet, nec in Villicum & alios quoscumque Ministrales Ecclesiæ & Abbatis S. Saluatoris isdem Conseruator aut alius manum violenter mittere, siue alios homines extraneos qualicumque modo aut causa vincire, aut vinctum ducere siue incarcerare potest nec debet, sed omnia in dispositione Abbatis, quia summus in dominio illius villæ & eius banno habetur, ordinanda & disponenda permanebunt. Si verò quisquam aut dictus Conseruator, qui se cum suis sequacibus ad hoc hora suæ primæ institutionis ac ordinationis omnino Ecclesiæ Dei iurisdictioni sponte subdidit, super prædictis vel quilibet alter nomine suo ipsam molestaret Ecclesiam, per Reuerendum in Christo Patrem Dominum Episcopum Tullensem corrigi & emendari debebunt, atque excommunicationis sententia coarctari, in quam eo facto seipsos nouerint incurrisse.

Quòd Simon Dux Lotharingiæ Aduocatus fuit constitutus in villa de Berthecour ad Quercus.

CAPVT XVII.

ANno Domini MCLIII. ex consensu, immo potiùs ad requestam Abbatis per Dominum Tullensem Episcopum, vt vim Ecclesiæ & Abbati S. Saluatoris ferret, fuit in villa de Berthercurte ad Quercus Dominus *Simon* Dux Lothoringiæ liber Aduocatus, qui pluribus aduocatiam annis salubriter in Ecclesiæ fauorem rexit, ac à suis regere fecit, quam aduocatiam *Simoni de Morcy* filiolo suo, quem de sacro fonte leuauerat, contulit in feodo: sed anno Domini MCC. LX. Duce *Ferrico* ratificante & laudante hæredes dicti Simonis de Morcy Abbati & Conuentui in perpetuum vendiderunt ipsam aduocatiam.

De Adelardo misero Abbate Senoniensi, & de miseria eiusdem loci.

CAPVT XVIII.

HIs igitur ita se habentibus, cum Ecclesiam istam Senoniensem alij post alios Abbates rexissent fœliciter, contigit quemdam *Adelhardum*, qui quartus decimus à primo Fundatore erat, huius nostri Monasterij gubernacula suscepisse: qui fœlicibus infœlix succedens, huius loci bona, redditus, terras, prouentus suâ negligentiâ dissipauit: immò, quod deterius est, spiritalium, Ordinis scilicet & Religionis, & Religiosorum extitit peruersor; vt in loco, qui vsque ad tempora eius, quasi quidam hortus deliciarum, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus floruerat, minimè Deus coleretur. Quicunq; res Ecclesiæ rapiebat, sine repulsa detinebat: Monachi non ordini, sed peruersitati insistebant: Ad ludos citius quàm ad Ecclesiam conueniebant; Refectorium, dormitorium, claustrũ, quasi interficientium arma deuitantes, impudicis se actibus, comessationibus, ebrietatibus, ac cęteris mundi delectationibus implicabant: nec erat qui corrigeret. Quid vltra? Grex dum lupis exponitur, caulæ ouium Dei dissipatæ non valent eas retinere. Ita Abbas Adelhardus Ecclesiam sibi cõmissam cum grege sibi cõmisso gubernabat. Videntes Monachi omnia sibi licere, licet non omnia expedirent, statuunt sibi viuere, non Christo. Quæsiuit sibi quisque domunculam, vbi non regulariter, sed voluntate propria sibi conuersari quiret: fit congregatio taurorum in vaccis populorum, gloriantes in malitia sua: & ideò temuit eos superbia, confusi sunt, nec compuncti, subsannauerunt multis subsannationibus: Et quia maledictus qui ponit carnem brachium suum, quia de carne tantùm curabant, non sperauerunt in Domino, sed diuina contemnentes officia, operti sunt iniquitate & impietate sua; & ita transientes in affectum cordis sui, perierunt propter iniquitatem suam. Victu quippe deficiente & vestitu, decreuerunt more rusticorum agricultores fieri, vt ita saltim

possent inopem defendere vitam. Tali etenim congregatione, immo certè segregatione, hæc nostra Senoniensis Ecclesia pluribus, proh dolor! annis fuit frequentata. Quid plura? Abbates Abbatibus succedentes nec seipsos, neque subditos ab hac misera conuersatione corrigere curarunt. Hæc etenim Fratrum miserrima conuersatio temporibus sex Abbatum incorrecta perdurauit, vsquequo Deus omnipotens, quia tempus miserendi venerat, misereri voluit. Receperat enim duplicia pro peccatis suis. Destinauit enim ei quemdam iuuenem, *Rambertum* nomine, huius tamen loci Monachum, qui aliorum non consentiens ludibrio, sanctæ conuersationis studium quæsiuit. Erat enim in Episcopatu Metensi quoddam Monasterium Gorzias nomine, quod à Fratribus Deum timentibus, quasi quibusdam flosculis amoenissimus Paradisus suo desiderio fulgebat. Hanc Fratrum congregationem frater Rambertus huius loci Monachus euadens naufragium, Deo donante melior futurus aggredi disposuit. Qui ab Abbate & fratribus loci benigne est receptus, & tandiu tamque religiosè ibidem conuersatus, vt omnibus carus haberetur, & præcipuè eiusdem Monasterij Priori, qui *Adelbero* dicebatur, vir quippe vitæ laudabilis & honestæ conuersationis. Rambertus enim, quem diuina instruebat benignitas, consideratis Ordinis & Religionis circunstantijs, atque ipsorum Fratrum Gorziensium mores laudabiles & actus, consuetudinem loci & modum tam sagaciter retinuit, vt idem Prior & Fratres ipsum gratanter, si voluisset pro suæ humilitatis & modestiæ statu retinuissent. Sed ille, quem Deus suæ Ecclesiæ Rectorem præuiderat, ad reuisendum locum istum & Fratres quos in tam prauo statu, vt superiùs dictum est, reliquerat; acceptâ à Priore & Fratribus licentiâ, ad Monasterium Senoniense repedauit. Quem Dominus Rangerus, qui tunc huic loco præerat, suscepit, & eum quia prudens erat & modestus, post pauca Monasterij Præpositum ordinauit: qui suæ obedientiæ agendas tam strenue gubernauit, vt ab omnibus amaretur. Rangero itaque huius loci Abbate ab hac vita non multò pòst decedente, eóque provt debuit condecenter sepulto, totus Fratrum Conuentus Rambertum Propositum sibi elegit Abbatem. Qui ab Episcopo Metensi temporalia,

ab Epiſcopo verò Tullenſi curam ſuſcepit animarum. Cùm igitur Rambertus Abbas ad Monaſterium remeaſſet, Fratres alloquitur, eis verbis benigniſſimis quod Gorziæ didicerat indicauit, & vt more illorum Religioſorum viuerent, admonuit. Qui, quia conſuetudo altera eſt natura, reſponderunt ſe non aliter velle viuere; ſed ſicut conſueuerant, orabant vt eos victitare permitteret. Videns verò Rambertus Abbas ſe nihil proficere, Epiſcopum Metenſem cenſuit conſulendum. Epiſcopus verò videns eum zelo Dei duci, ad eius bonam roborandum voluntatem, dictum Priorem Agenaldum * Gorzienſem ſua fultum auctoritate eidem Abbati dedit adiutorem. Venientes igitur ad noſtrum hoc Monaſterium prædicti Abbas & Prior Fratres ſatis aptè ſunt allocuti: nunc quidem blanditijs, nunc verò terroribus, vt à ſua diſſolutione recedendo, ſe diſciplinæ regulari ſubmittere maturarent, hortabantur. Qui omnino nec prece, nec minis, vel demum diſtrictione regulæ moti, irati ad contumelias deuenerunt. Quod cùm viderent Abbas & Prior, ſcilicet ipſorum pertinaciam & duritiam cordis, propoſuerunt eis vnum è duobus eligendum, aut obediendo mandatis regulæ, Deóque ſeruiendo in Monaſterio diſciplinatè viuerent, aut de Monaſterio exeuntes quamcunque vellent viam ſibi viuendi aſſumerent. Quod illi audientes quidam ipſorum, qui ſimpliciores erant, ſe Abbatis directioni ſubdiderunt: quatuor verò qui aliquantulùm ſcioli videbantur, alij in ſua ſcientia, alij in ſua ſtoliditate tumentes, alij in ſua iuuentute confidentes, totam viam quæ ducit ad mortem, relicto Clauſtro, ſunt aggreſſi. Reliqui verò Abbati ſuo & Ordini ſe committentes, Deo potiùs quàm ſæculo ſeruire decreuerunt. Ordinatis denique Fratribus, & Ordini ac diſciplinæ regulari reſtitutis, ac rebus Monaſterij ſagaciter ordinatis; dictus Prior *Agenaldus* valedicens Abbati ad propria eſt reuerſus. Rambertus autem locum tam fœliciter rexit, vt ſe amabilem cunctis exhiberet & honorabilem.

* *Suprà Adelberonē appellauit.*

Quòd Bruno Tullensis ordinatur Episcopus, & de miraculo pomorum.

CAPVT XVIII.

ANno igitur Domini MXXVI. obijt Hermannus Tullensis Episcopus, cui supradictus *Bruno* filius Comitis de Dasporch, qui posteà *Leo* Papa effectus est, in Episcopatu successit. Eodem anno, mirum dictu! in pomis & piris nuclei effigies hominum pro quantitate sui habentes inueniebantur: sed quid hoc portendebat non inueni. Eodem tempore *Simeon* quidam de transmarinis partibus de monte Sinaï veniens Treueris, in porta nigra dicta, ab Archiepiscopo *Popone* eiusdem ciuitatis includitur, postea miris claruit miraculis. Anno quippe Domini MXLIV. *Humbertus* Abbas Mediani-Monasterij, vir clari ingenij, Laudes, quæ responsoria dicuntur, Sanctorum Cyriaci Martyris, Columbani, Odiliæ virginis, Gregorij Papæ, Hydulphi, Deodati Episcoporum, rhytmicè ac metricè componens Brunoni Episcopo supradicto Tullensi tradidit decantanda. Inde quinque annis elapsis apud Maguntiam Conuentus Episcoporum ac Procerum, & aliorum plurimorum cum Imperatore * Frederico habitus, Bruno Tullensis Episcopus Papa communi consilio omnium eligitur, ac Romæ proficiscens per partes istas transeundo, Oratorium S. Ioannis Baptistæ ad portam Mediani-Monasterij consecrauit x. Non. April. Humbertum quoque Mediani-Monasterj Abbatem secum ducens, Archiepiscopum Siciliæ ordinauit, deinde Romæ Cardinalem ad vices suas supplendas secum morari præcepit.

* Henrico, qui Niger est vocitatus.

Millesimo quinquagesimo anno Dominus *Leo* Papa ad partes istas rediens S. Arnulphi Ecclesiam Metis dedicauit. Secundo anno item Gallias repetens ossa B. Gerardi Tullensis Episcopi de tumba leuauit.

De Ædificatione

De Ædificatione Ecclesiæ Longimaris.

CAPVT XIX.

ANno Domini MLVI. Quidam *Bilonus* Girardi Ducis seruus in saltu Vosagi qui Longummare dicitur, locum & Capellam in honore B. Bartolomæi primus ædificauit.

De Ædificatione Domus Maris prope Senonias.

CAPVT XX.

TEmpore *Bercheri* venerabilis huius loci Abbatis, fuit quidam *Regnerus* qui locum in vasta eremi solitudine positum adiens, Ecclesiam ibidem ædificauit. Qui locus vsque hodie Mare dicitur. Quam videlicet Ecclesiam memorabilis Episcopus Tullensis *Pibo* industriâ ipsius Regneri Nonas Maij in honore Sanctæ Trinitatis consecrauit. Vbi multi ea die Sanctæ Trinitatis, id est in octauis Pentecostes, ob festi gratiam conuenire solebant. Alij verò atque alij ipsum locum inhabitantes, quia habilis ad seruiendum Deo habetur, meliorauerunt. Locus enim ille Monasterio Senoniensi semper subditus extitit.

De Stephano Episcopo Metense, & Antonio Abbate Senoniensi.

CAPVT XXI.

POst hoc autem *Rambertus* Abbas huius loci Senoniensis aliquanto superuiuens tempore, cùm fœliciter Ecclesiam suósque rexisset, migrauit ad Dominum. Cui vir venerandus *Bercherus* successit. Qui vestigia sui decessoris regulariter imitando sequutus, cuncta sibi commissa laudabiliter conseruauit, alia verò sagaciter augmentauit: Qui etiam fœlici vitæ cursu peracto, cœlo spiritum reddidit. Defuncto igitur

Berchero Abbate ciuitas Metensis dicitur eodem tempore Præsule caruisse. Et quia Abbas huius loci ab Episcopo Metensi temporalia recipere tenetur; deficiente Episcopo hæc Ecclesia etiam Pastore ferè per triennium caruit. Electo siquidem Episcopo *Stephano* in sede Metensi, Fratres huius loci ipsũ Episcopum, vt eis de Abbate prouideret, postularunt. Qui consideratis circunstantijs necessitati eorum volens cõsulere, Episcopus accersito ad se Priore Cellæ-Laci Antonio, ipsum ad regimen huius nostri loci vocare maturauit. Sed quia hic, de quo agimus, Antonius laudabilibus se artibus, vt posteà aliqua referemus, mirabiliter decorauit, quomodo ad nos peruenerit breuiter & succinctè edisseram. Hic itaque Antonius de Ticino, quæ Papia dicitur, in territorio Longobardiæ sita, oriundus fuit. Qui se tantò plus honestis decorauit moribus, quantò nobilioribus ortus erat parentibus. Agens adhuc annos iuueniles relictis parentibus rebúsque paternis, ad istas deuenit partes. Ciuitatem quoque Metensem adiens Claustro B. Arnulphi, quod tunc famosissimum habebatur, se familiarem præbuit. Cùmque Abbas & Fratres dicti loci eius viderent modestiam, ipsum in Fratrem receperunt & Monachum: deinde Cellæ supradictæ Laci, quæ eorum erat iurisdictionis, præfecerunt. Qui Cellam ipsam, quia vetustate ruinas minabatur, solo prosternens, de nouo & ampliorem reædificauit: redditus quoq; ita ampliauit, vt in introitu vix duo suo vel tres, modo deni vel duodeni ibi valeant sustentari. Antonio verò ipsam cellam ita regente ab Episcopo Metensi huic loco, licet inuitus, Rector destinatur. Non multo post tempore quæcunque in loco isto erant à priscis temporibus constructa, Monasterium, Claustrum, Refectorium, Dormitorium, cæterásque officinas intus & extrà ad terram projecit, & omnia honorabiliùs reædificauit. Sumptùs Ecclesiæ augmentauit, Cellas quæ ante non erant huic loco acquisiuit; Cellam iuxta castrum Danubrij adiutorio & deuotione Reuerendissimi Stephani Episcopi Metensis construxit. Episcopus verò ei contulit ad sustentationem Fratrum ibidem Deo seruientium piscationem in aquis suis ad libitum ipsorum, id est, quòd Fratres, suos proprios piscatores in aquis Episcopi habeant, & quando & quomodò voluerint in pascuis, in nemori-

bus similiter ad ignem & ædificia ad vsus suos pro voluntate vsuarium habeant. Locus enim vbi Cella illa constructa est, & quædam prata, agri etiam ab Episcopo Stephano, sicut in Priuilegijs ipsius Prioratus continetur, collata fuerunt. Cuius Cellæ Ecclesia postmodùm à quodam Cardinali, *Tievvino* nomine, in honore B. Protomartyris Stephani fuit dedicata. Cella verò Leonis-montis sagacitate ipsius Antonij huic loco fuit attributa, & ab ipso oblatione & subuentione fidelium redditibus & beneficijs satis aptè extitit ampliata. Prioratus verò de Suris, quem Venerabilis Matrona *Cunegundis* huic loco cum suis redditibus, pratis, terris, nemoribus, & alijs bonis pro animæ suæ remedio contulit, industriâ Antonij eiusdem Abbatis actum perhibetur. Cella quoque S. Christophori in cliuo collis ante portam vici sitam, per quosdam nobiles viros, qui suas possessiones huic loco pro animabus suis contulerunt, tempore suo construxit, & redditibus plurimis ditauit. Cellam quoque de Lorchinge cum appendicijs suis, & Ecclesiam in eadem villa munere perpetuo acquisiuit. Alia quoque multa, thesauros Ecclesiæ, ornamenta altariorum huic loco Senoniensi laudabili solertia adunauit. Quid plura? Triginta & octo annis Monasterium istud fœliciter gubernauit, in quibus nec solum præterijt annum in quo non ædificaret vel aliud aliquod ad augmentum Ecclesiæ acquireret. Decurso itaque fœlicis vitæ stadio, migrauit ad Dominum anno Domini MCXXXVI. Sepultúsque est in medio Ecclesiæ Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli ante altare Sanctæ Crucis, in tumulo lapideo, super quo lapis columnulis lapideis sustentatur, in quo ego posteà imaginem propria manu sculpsi, quasi Abbatis jacentis cum baculo pastorali in manu tenentis. Post hunc successit *Galterus*. Sed quia nihil de ipso legi vel audiui, nihil scribere sum conatus, nisi tantummodò quòd vicesimus octauus huius loci Abbas fuerit ordinatus.

De Translatione S. Nicolai de Myrrhea ad Barrum Apuliæ.

CAPVT XXII.

ANno igitur quo intrauit ad nos reminiſcendus ipſe noſter Antonius, contigit quoſdam negotiatores à Barro ciuitate Apuliæ ad Græciam quæſtûs causâ adueniſſe, Antiochiã cum nauibus oneratis frumento & alijs mercimonijs deuenire volentes. Tandem ad Myrrheam, in qua corpus Beatiſſimi Confeſſoris Nicolai ſeptingentis ſeptuaginta quinque annis ſepultum delituerat, deuenerunt. Qui inito inter ſe conſilio, quia ciuitas Myrrhenſis à Sarracenis vaſtata paucis incolebatur colonis, crediderunt ſacras illas reliquias ſe leuiùs pro paucitate habitantium adepturos: quod & ita factum eſt. Intrantes itaque Eccleſiam, ſacrum illud B. Nicolai corpus à cuſtodibus Eccleſiæ cum magno labore & aſtutia ſibi ſub pauimento demonſtratum cum gaudio magno per mare nauigantes, ad Barrum ciuitatem ſuam deportauerunt, vbi per merita ipſius Sancti tanta oſtenduntur miracula, vt nunquam ab aliquo ſcripto poſſent commendari.

De Articulo digiti S. Nicolai ad Portum deportato.

CAPVT XXIII.

EOdem quoque ferè tempore quidam miles de iſtis partibus ortus, tranſlatione S. Nicolai audita ad ciuitatem Barri, ad quam tranſlatus erat, deuenit: ibíque vota ſoluens, adhuc amore Sancti ductus laborauit, vt articulum digiti ſecum ad partes iſtas apportaret; quem ad locum qui Portus dicitur, repoſuit; erat enim Villula admodùm parua, quæ nunc ad inſtar magni Oppidi per merita B. Nicolai iam aucta cernitur. Vbi idem Sanctus tantis claret miraculis, vt captiuorum, febricitantium, aliarum infirmitatum laborantium frequentatione adeò repleatur, vt ſi quis bojarum &

cathenarum velit considerare in ea pondus innumerabile, miraculis Sancti potiùs fidem dare poterit, quàm narrationi. Frequentatur itaque in eadem villa sanctus ac diligendus Nicolaus à Burgundionibus, à Francis, ab Alemannis, & ab vniuersis circunquaque regionibus constitutis, & omni gente munera apportante. Et quia omnipotens Deus hanc nostram regionem tanto adiutore ditare dignatus est, ipsum velocem subuentorem, vt nostri apud Deum memor esse dignetur, exoremus.

De constructione Cellæ Bellæ-vallis à Gerardo Lotharingiæ.

CAPVT XXIV.

EOdem tempore Dux Lotaringiæ *Maherus*, & frater eius *Gerardus* terras suas inter se diuidentes, Comitatus Vadanimontis Girardo in sortem deuenit. * Qui non longè pòst Cellam Bellæuallis in territorio Castrensi sitam satis compendiosè extruens, prædijs & alijs possessionibus augens, Mediano-Monasterio possidendam submisit: vbi postea se delegit sepeliri, & duas Ecclesias Muri villæ, & Puris Cellæ Bellævallis pro animæ suæ remedio liberaliter contulit: quod & adhuc permanet. Eodémque ferè tempore Ecclesia Calmosiaci à quibusdam viris fidelibus incoacta fieri cœpit, quæ postea bonis multis augmentata, & in honore perpetuæ Virginis *Mariæ* dedicata, à Canonicis Ordinis S. Augustini dignanter incolitur.

f. * Theodoricus.

De constructione Castri, quod Altapetra dicitur, iuxta Medianum Monasterium.

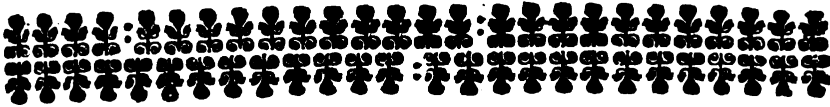
CAPVT XXV.

ANno Domini MCXCIII. *Albertus* Miles, dictus primò de Parreia, Castrum in rupe, quæ Altapetra dicitur, erexit. Et anno MCCX. à *Matthæo* Duce Lotharingiæ ob-

sessum, ab octauis Pentecostes vsque ad natiuitatem *B. Mariæ*, tandem captum & dirutum est.

De interfectione Ciuium Metensium à Comite Barrensi.
CAPVT XXVI.

ANno Domini MCVIII. interficiuntur ciues Metenses ab exercitu *Regnaldi* Comitis Barrensis apud Tyreium tempore *Stephani* Episcopi eiusdem ciuitatis. Sequenti anno dedicata est Ecclesia *B. Mariæ* hoc in loco sub Abbate *Humberto* Senoniensi, cui successit *Bernardus* Abbas anno Domini MCLX. Huius Bernardi tempore Senoniensis Ecclesia quemdam Prioratum in Burgundiæ partibus, in Diœcesi Bisuntinensi possidebat, quem à priscis temporibus acquisierat, qui dicebatur Sales, & alio nomine Mansus S. Benedicti. Tempore huius Bernardi, vt dicitur, venundatus est, nescio pro quanto tempore, vel quare. Et quia de illo nihil reperi, nihil dicere volui. Idem verò Bernardus Abbas cùm Ecclesiam Senoniensem rexisset IX annis, migrauit à sæculo. Cui *Gerardus* successit anno Domini MCLXVIII. Hic de Valle S. Deodati fuit oriundus, de militari quidem genere, sed S. Arnulphi Metensis Monachus: ibique sumptus, quia bonæ conuersationis & moribus honestis habebatur, huic loco præficitur. Qui secundùm tempus bene rexisset, nisi parentibus suis Ecclesiam hanc nimis onerasset. Parentes nempe sui res Ecclesiæ minùs prouidè dispergebant: vnde Monasterium vltra modum lædebatur, nec Abbas ipsos à sua vita pessima auertere quibat, vnde contigit eos captiuari. Quod cùm vidisset Abbas, tanto pro parentibus est dolore percussus, vt postquam vno & triginta annis hanc rexit Ecclesiam, dignitatem resignauit: & loco cedens, ad Cellam Leonis-montis se transtulit: ibique paucis superuiuens annis diem clausit extremum, ibique fertur esse tumulatus. Cui *Theodoricus* successit, vir simplex & honestæ vitæ: qui tamen Abbas fuit benedictus, & à Pascha vsque festum S. Simeonis sedit, & resignauit; & in cella S. Christophori penes vicum commoratus, ibidem vitam finiuit, ibique sepultus est.

LIBER III.

DE ELECTIONE MAHERI Præpositi S. Deodati ad Episcopatum Tullensem. Et de depositione eius.

CAPVT I.

IN illis diebus erat vir *Maherus* nomine, Imperiali & Ducum prosapia procreatus, vir satis in principio sui modestus, elegantis formæ, & beneplacens, Ecclesiæ S. Deodati Præpositus. Episcopo igitur Tullensi defuncto idem vir Maherus Episcopatus Tullensis cathedram suscepit. Cuius regiminis tempore *Cono* quidam de Danubrio Sacerdos, quia ditissimus esse credebatur (vacillabat enim Ecclesia hæc inopiâ) propter sua tantùm carus ad hanc regendam domum Pastor futurus à Fratribus eligitur, Regulæ B. Benedicti ignarus, totus secularis moribus & actu: in quo nulla erat ordinis fiducia, sed credebatur huic loco diuitijs suis posse subuenire. Sed quia erat totus mundanis rebus implicitus, regularibus disciplinis se minimè conformare valebat. Accipitres suos, sicut priùs, in Claustro, in choro, non cucullatus portabat: alumnis & familiæ, provt solebat, prouidebat. Attamen, provt credebatur, huic loco nihil profuit. Nec mirum, quomodo sciret præesse, qui nunquam nouit? Quis docere potest quod non didicit? Quî Magister erit, qui nunquam discipulus extitit? Ita præcipitantur ab insensatis honores. Quid plura? Quinque annis talis Abbas hanc rexit Ecclesiam. Interea cùm hæc ita se haberent, Episcopus *Maherus*, de quo superiùs mentionem fecimus, à Canonicis suis Tullensibus trahitur ad iudicium, vocatur ad Iudices, accusatur, de Episcopatus dilapidatione arguitur, nec tamen causa per Iudices valet terminari. Ad Papam, qui tum *Innocentius* ter-

tius erat, appellatur. Archidiaconus quidam, *Fridericus* nomine cum alijs Papæ se præsentat. Episcopus verò iter arripiens venit Sutrium ad xxx. prope Romam milliaria. Aduersarij instant, quia dies appellationis transierat. Papa differt, quia parcere volebat: asserebat enim eum se scire venientem. Episcopus verò de salute sua desperans, retrogrado se committens itineri, ad partes istas infœlix reuersus est. Aduersarij verò eius Papam vrgentes, cùm Papa eum audisset repatriasse, contra eum, licet inuitus, tulit sententiam. Episcopus verò sciens contra se datam esse sententiam, bannum Bodonis Monasterij Duci Lotharingiæ *Frederico* fratri suo titulo pignoris se obligare simulauit: terra verò illa Bodonis Monasterij iure hæreditario ad Episcopatum Tullensem pertinere dinoscitur. Fridericus igitur Dux vt vidit quia non sine peccato ipsam posset retinere terram, illam cuidam Abbati Altæsyluæ Cisterciensis Ordinis, qui eidem Duci satis familiaris erat, eodem iure, quo ipse eam possidebat, habendam tradidit. Cùm ergo Abbas ille terram aliquanto tempore tenuisset, timuit ne propter hoc ab Episcopo Tullensi molestaretur, ipsam possessionem cuidam Balliuo Comitis *Henrici* de Salmis, qui *Matheus* de Blammont dicebatur, nescio quo pacto habendam contulit. Et ita ille eam possedit vsque ad *Fridericum* filium dicti Henrici Comitis de Salmis totum bannum de Bonmonstier, ita enim vulgo appellatur, de quo nos loco suo loquemur postea. Amoto igitur Mahero ab amministratione Tullensi, *Regnaldus* successit, filius Pincernæ Regis Franciæ qui dicebatur de Sanlize, nobilis vir benéque morigeratus. Maherus quoque ad Præposituram suam ad S. Deodatum est reuersus.

De eodem Mahero Præposito, & filia eius, & vita eorum.

CAPVT II.

ITa verò *Maherus* Præpositus ædificauit domum inter duo Monasteria de lapidibus turris S. Deodati quæ lapsa erat. Habebat enim filiam iuuenem & satis formosam, quam de quadam Sanctimoniali Spinalensi genuerat, ipsam in domo, inmensa

in mensa, & vt dicebatur, in lecto assiduè habebat: de qua etiam filios dicitur procreasse. Cúmque *Fridericus* Dux frater eius audisset fratrem suum talem ducere vitam, venit ad eum,& dixit ei:Quare ita impudenter seipsum & totam suam progeniem ita cum sua filia dehonestaret. At ille dixit non esse filiam suam. Dux respondit: Nunquid matrem cognouistis? & tam enormiter cum matre & filia vultis rem habere? Ille verò confusus nihil respondit. Dux verò iratus accepit eam, & misit eam in compedibus in Castro Bernestim in Alsatia, quod filius eius *Theobaldus* habere dicebatur, quia mortuo Comite de Dasporch idem Dux filiam eius filio suo acceperat in vxorem, vt ei idem Comitatus cum vxore proueniret, quod & ita contigit. Maherus verò Præpositus S. Deodati antea anno Domini MCCIII. tempore *Simonis* Ducis patrui sui Castrũ erexerat in quadã rupe penes montẽ, qui Clarus-mons dicitur, in valle S. Deodati, pro quo tota vallis illa ferè destructa & malè tractata fuerat. Sed non diu durauit, quia consilio Friderici posteà Ducis Lotharingiæ, & etiam patris ipsorum *Friderici* de Vites, & aliorum prudentium virorum disruptum fuit: & ita pace ordinata quisque reuersus est ad propria. Præpositus verò Maherus, quia Dux Simon tempore guerræ domum, de qua supra diximus, funditus euerterat, & meritò, quia de lapidibus Monasterij extitit facta, & in atrio Ecclesiæ in ipsa domo multa inutilia acta sunt, quia certum non habebat receptaculum, per montes & nemora cum canibus venatoribus quotidie discurrebat, & præcipuè in Claromonte, vbi eum antea diximus castrum erexisse. Habetur enim in summitate illius montis Ecclesia in nomine B. Mariæ Magdalenæ constructa, cum suis officinulis, solitarijs apta. Ibi idem Præpositus Maherus conuersabatur plurimùm.

De interfectione Renaldi Tullensis Episcopi ab eodem Mahero.

CAPVT III.

Contigit igitur non multo tempore pòst *Renaldum* Episcopum Tullensem, de quo superiùs dixi, ad partes

iſtas causâ viſitationis deueniſſe. In feſto quippe S. Paſchæ ad Monaſterium S. Saluatoris in Voſago ad feſtum ibi celebrandum peruenit. Cúmque illa die ibidem feſtiuitatem peregiſſet, ad Clauſtrum hoc Senonienſe deuenit. Comitabantur verò honeſti Clerici & viri religioſi, de quorum ſocietate gaudebat, cum eo. Eadem quippe nocte ſequente Paſchæ diem, quidam ſpiculatores miſſi aduenerunt, quorum vnus Clericus erat, alter verò laïcus. Clericus poſteà ſacerdos effectus eſt & ipſe diues. Hi duo à Mahero Præpoſito miſſi ſunt, vt Epiſcopo inſidiarentur. Hi ea nocte qua Epiſcopus apud Senonias pernoctauit, in camera Abbatis comederunt, & mane ſine licentia receſſerunt. Epiſcopus verò Tullenſis Renaldus ſequenti feriâ ſecundâ, Miſſâ cantatâ, facto prandio cum ſuis, ad Medianum-Monaſterium peruenit, & ibi modicum demoratus, per Stinagium tranſiens ad Clauſtrum Alteriacenſe properabat. Ibi enim ipſa nocte pernoctare volebat: cúmque quamdam villulam, quæ Berguncia dicitur, pertranſiſſet, venit ad quemdam locum arctum, vbi ex vna parte viæ mons cum nemore denſo habetur; ita vt vix quiſpiam per montem illum eques tranſire valeat: ex altera verò parte viæ palus profunda cernitur cum arboribus. Idem Præpoſitus cum ſuis frutices & cæteras arbores in ipſo loco ex vtraque parte viæ obruerat ad ſpatium occupandum, ne quis extra viam eques vel pedes tranſire valeret: via enim tam arcta eſt, vt vix currus per eam duci poſſit. Circa illam quippe viam idem Præpoſitus S. Deodati inſidias parauerat. Cúmque Epiſcopus Renaldus ad locũ illum cum ſuis perueniſſet, illi de inſidijs ſalierunt: Abbatem S. Manſueti Stephanum virum honeſtum de equo projecerunt, qui etiam deſpoliauerunt eum; & plagis impoſitis in via dimiſſo, ſimiliter alios ſpoliauerunt; & quibuſdam vulneratis venerunt ad Epiſcopum ipſum; etiam deſpoliauerunt, & inhoneſtè tractauerunt eum. Tandem vnus eorum Ioannes nomine iuuenis, ſeruus filiæ Præpoſiti Maheri (ipſa enim, vt fertur, illi ſeruo præceperat, vt ſi ad Epiſcopum veniret, quomodo ipſe cum eo ageret, vt gratiam ſuam retineret, viriliter laboraret) quod & fecit; Arrepto quidem cultello, quem penes ſe habebat, Epiſcopum

ter in tribus locis cultro perfodit, in pectore, & bis à tergo, & mortuum secus viam dimisit. Ita eum & omnes quotquot de comitatu suo habere potuerunt, spoliauerunt, & ipsum nudum, quod nefas est dictu, in palude iuxta viam & mortuum reliquerunt. Et ita perpetrato illo nefario facto recedentes domino suo Præposito in equo balistam in manu tenenti obuiauerunt. Qui inquirens quid fecerant, duxerunt eum ad locum vbi Episcopus mortuus & nudus jacebat: qui cùm illuc deuenisset, aliquandiu Episcopum intuitus est, vt videret si quoquomodo adhuc in ipso vitalis calor haberetur: videns ergo quòd non moueretur, versis retrò habenis cum suis satellitibus abijt in montana. Fuerunt enim cum eo quidam Clerici, ex quibus vnus Sacerdos erat nomine Terricus de S. Deodato, & plures alij. Sed vt vindicta Dei pro hoc enormi commisso in ipsis perpetratoribus cœlitùs illata non tegatur silentio, finem quorumdam ipsorum, prout potero, aperiam.

Sacerdos verò ille Terricus, de quo superiùs mentionem feci, videns quod factum fuerat, & loco remanere formidans, secessit ad partes Polaniæ, & domino terræ se inferens, dixit se esse cognatum suum: mater quippe Præpositi dicti Maheri, filia domini terræ Polaniæ extiterat. Cúmque dominus Polaniæ audisset illum esse suum cognatum, libenter eum retinuit. Ille verò Terricus sacerdos dixit se esse militem: erat enim homo satis formosus, validum habens corpus & membra; ita vt personæ elegantia fidem eius daret militiæ. Ipse vero Terricus talem in militia se exhibuit, vt dominus Polaniæ quamdam nobilem mulierem illius terræ ei in matrimonium iungeret. Ille verò cum eadem muliere pauco viuens tempore, in prælio interfectus occubuit. Et ita ille militiâ Dei spretâ, terrenæ se iungens, miserabili fine vitam finiuit. Alter verò Cono Clericus, quem insidiatorem Episcopi supra notauimus, postea à quibusdam crimine notatus, Monachum se vouit futurum. Sed facta dictis non compensans, seculo potiùs viuere maluit quàm Deo. Talis itaque ad sacros ordines astutiâ propriâ promotus, tandem Presbyter factus est, deinde Senator, id est Decanus Christianitatis Vallis S. Deodati effectus, ditissimus, & plenus

omnium bonorum terrenorum fuit. Cùm igitur diu putaret in tali fœlicitate viuere, subitò quadam nocte cùm se cubitum dedisset, spiritum reddidit, & ea quæ præparauerat, nescientibus se reliquit; & in hoc vindicta Dei apparuit. Alter igitur laïcus, qui Episcopum interfecit, Ioannes à spiritu immundo correptus, & diu miserabiliter vexatus, seipsum morsibus lanians, tandem miserum efflauit spiritum; & ita isti tres mala morte multati sunt, quia noluerunt pœnitere, vitam æternam perdiderunt. Alij quippe, qui in malitia sua gloriabantur, vel paupertate angustiati, vel infirmitatibus, vel infortunijs temporalibus attriti, delictorum suorum pœnas exsoluerunt. Alij quoque qui sanioris consilij extiterunt, Romam adierunt, à Domino Papa tunc Innocentio tertio absoluti, pœnitentes euaserunt: quod si ita non pœnituissent, credo quòd illorum sequuti fuissent vestigia. Nunc igitur ad sæpè memoratum Maherum Præpositum S. Deodati reuertamur.

Quòd idem Maherus apud Castrum quod Bilestein dicitur aliquo tempore habitauit: Et de morte eius.

CAPVT IV.

Dictus quidem Præpositus Maherus perpetrato tali, sicut dictum est, scelere, non se loco credens abijt ad Castrum quod Bilestein in Alburijs appellatur, quod est domini de Horborg. Ibi enim habebat milites qui ei familiares erant, cum quibus ad tempus habitauit. Detulit enim quicquid Episcopo abstulerat, saumarios, scrinia in quibus Episcopalia, oleum sacrum, chrisma, & sandalia ferebantur, & in eodem Castro reposuit, quæ ego proprijs oculis vidi. Sequenti igitur Pentecoste idem Maherus audiens quod nepos suus Theobaldus Dux Lotharingiæ apud S. Deodatum solemnitatem ipsam cum magno militum comitatu celebrare decreuisset, aduenit, non tamen in palam, non enim se illis credebat: Audierat enim quòd parentes dicti Episcopi Renaldi dicebant ipsum Episcopum de consensu Ducis.

fore interemptum: vnde Dux valde dolebat. Et propter hoc Maherus Præpositus ante nepotem suum venire non audebat. Et quia aliàs in valle nullum securum habebat reclinatorium, ad Clarum-montem vbi & esse solebat, ascendit, ibique qualecunque festum cum paucis celebrauit. Pauco dico, quia pro eius infortunio iam eum omnes aspernabantur: Eadem quippe die Pentecostes clanculò ad S. Deodatum veniens, quibusque fidelibus suis apparens, ab eis inquisiuit vtrum se cognato suo Duci Lotharingiæ præsentare ad veniam petendam auderet: audiuit quòd non. Et quia ei dictum est, mors Episcopi ab amicis suis improperabatur, ipse Dux animam eius quæreret. Ille verò hæc audiens, inde recedens ascendit in montem vbi commorari solitus erat; Dux verò Theobaldus pro solemnitate Pentecostes apud S. Deodatum peracta, feriâ tertiâ Pentecostes inde discedens, assumpto secum quodam nobili *Simone* milite de Iunuille, equos ascenderunt, & per Bellummontem ad Villam *Norpateglize* dictam venire volentes, in quodam ibi fluente riuulo venientes; & ecce Præpositus Maherus apparuit eis, veniens obuiam eis. Quem cùm Dux Theobaldus vidisset ira accensus, dixit illi militi qui cum eo equitabat: Si me, inquit, diligis, perfode istum lanceâ quam tenes. Absit, ait, à me, quòd vnquam talem ac tantum virum interficiam. Quo audito Dux acceptâ lanceâ de manu militis Præpositum petijt. Ille verò cùm videret cognatum suum ad se iratum venire, flexo genu misericordiam deprecabatur. Dux verò nihil horum animo concipiens, demissâ lanceâ ipsum Præpositum suum patruum per pectus transuerberatum interfecit, quo facto inde recessit. Quidam verò superuenientes, ipsum in riuulo jacentem repererunt mortuum, & eum inde tollentes ad S. Deodatum detulerunt. Et quia talem meruit habere exitũ, nec ei sepulturæ humanitas fuit iudicata; sed ad locum quem viuens frequentauerat delatus, scilicet Clarum montem, sub tecto Ecclesiæ B. Mariæ Magdalenæ exteriùs in quodam vase ligneo appensus aliquanto tempore permansit. Tandem, vt fertur, in quadam fossa, vbi feræ syluarum præcipitatæ capi solebant, ipse Præpositus lignis & lapidibus tectus talem meruit sepulturam. Et

ita Episcopus quem interfecerat, ad locum suæ conuersationis, id est ad Tullensem Ecclesiam delatus, honorificè est sepultus. Interfector verò eiusdem Episcopi, ad eum quem incoluerat locum, vt supra dictum est, deportatus, etiam catholica caruit sepultura. Filia verò eius Aledis, de qua prædiximus, tandem cuidam balistario de Gilberti-villa in matrimonium iuncta, cum viro suo Alemanniam petijt, & apud Castrum quoddam Imperatoris Croneberch nomine pauco tempore manens tandem mortua, vix sepulturam Ecclesiasticam habere meruit. Et ita pater eius Maherus & ipsa filia, & mortis Episcopi cooperatores, sui laboris meritum Dei iudicio receperunt.

De Philippo Rege Franciæ, & prudentia eius in iudicando.

CAPVT V.

Circa tempus verò illud præfuit Rex magnificus in Regno Franciæ *Philippus* nomine, qui præ consortibus suis ad iudicia discernenda, vt de Salomone legitur, valdè discretus erat. Et quia eius actus multis scientibus valere credo; pauca de multis, quæ à veridicis relatoribus didici, breuiter annotare curabo. Fuit igitur sub eodem Rege quidam Balliuus valdè locuples & astutus, qui quemdam militem vicinum domui suæ habebat, cuius domui vinea iuncta erat, quæ dicto militi valdè cara habebatur. Balliuus verò idem vineam ipsam, quia eius domui erat contigua, vltra modum concupierat, & ipsum militem vt ei ipsam vineam venderet, pluries conuenerat, nec impetrare potuerat. Rogabat enim idem multo precatu Balliuus militem, & coram conciuibus suis, vt quantum pretij pro ipsa vinea vellet, acciperet. Ille è contra affirmabat constanter se nunquam pro aliquo precio vxorem & filios exhæreditare posse. Balliuus verò, quâ poterat intentione vt ipsam vineam habere posset, machinabatur. Accidit igitur vt miles ille moreretur, & in cœmeterio ritè sepeliretur. Audiens

igitur ille Balliuus, quia miles ille defunctus esset, quoddam mirabile dictu pro vinea illa habenda excogitauit. Petijt quippe forum ciuitatis, vbi sciebat diuersarum gentium mangones aduentare. Considerans enim huc & illuc, tandem vidit duos viros robustos vagos, & valdè corpulentos, qui si vestiti fuissent (erant enim ferè nudi) satis honesti viderentur esse. Quos Balliuus accersitos duxit eos in domum suam, & ita eis loquitur: O viri, si consilijs meis acquiescere velletis, ego de meo vobis tantum darem, quòd bene paupertatem vestram releuare possetis: Videmini enim satis honesti & corpore & moribus. Illi verò audientes quod desiderabat, promiserunt se omnia facturos pro illius voluntate. Balliuus verò nocte sequenti assumptis secum illis duobus viris, datis vestibus satis honestis, calceamentis & pecunia, ad tumulum vbi miles ille sepultus erat peruenit; & instrumentis quæ secum attulerant sepulchrum aperiunt, & militem qui rigidus erat supra pedes suos erigentes, Balliuus quasi viuus esset alloquitur: Ecce, ait, multo tempore pro vinea tua te rogaui vt mihi eam venderes, & adhuc coram istis viris, qui mecum sunt, supplico vt mihi eam modo emptionis permittas habere. Cui ille nihil quia mortuus erat respondere poterat. Ad hæc vnus illorum duorum qui secum venerant, respondit: Nunquid sæpiùs audisti: qui tacet, laudat? Iste bene creantare videtur mercatum. Da ergo palmam, quia certum nobis est quia non contradicit, immò ferrum * hoc permittit fieri. Bibamus ergo læti bouerragium, (attulerant enim vinum secum) ad hoc mercatum confirmandum. Expleto igitur tam execrabili mercato, militem in fossa reposuerunt; & eum vt priùs erat, terrâ cooperuerunt. Et ita peracto tali scelere ad domum Balliui reuersi sunt. Mane autem facto Balliuus vocatis operarijs conduxit eos in vineam illam. Relicta verò militis, cuius erat eadem vinea, videns operarios Balliui in vineam suam venit vltra modum irata ad Balliuum; & scrutans quid hoc esset, audiuit à Balliuo vineam illam sibi à viro suo milite venditam esse.

* forum

Illa verò hæc audiens valdè ingemuit, & quasi fera agilis Regem Philippum adijt, & ei inquietationem Balliui,

quam pro vinea sua patiebatur, gemens & suspirans aperuit. Rex verò quia idem miles suus dùm viueret exstiterat, sciénsque se orphanorum & viduarum esse defensorem constitutum, vocat Balliuum ad se. Ille verò veniens adduxit secum illos duos testes, qui secum ad mercatum illud vineæ factum, fuerant: se Regi cum ciuium suorum & aduocatorum pompa præsentauit. Vidua verò relicta militis, quia suum amiserat Aduocatum, cum paucis, vt moris est pauperum, se etiam Regali præsentauit Curiæ. Rex verò Balliuum satis modestè alloquens inquisiuit, quare mulieris vineam occupasset. Ille verò vt erat affabilis colloquio, dixit se vineam illam à milite viro illius mulieris sub testimonio prudentum virorum legaliter emisse, asserens per testes idoneos se probaturum. Cui mulier respondit se nunquam venditionem illam vidisse, vel audisse. Rex verò audiens & Balliui responsum, & mulieris allegationem, inquisiuit à Balliuo qui essent testes per quos ista probare volebat. Ille obtulit illos duos viros qui secum facti conscij erant. Quibus Rex ait: Nunquid vos estis qui huius rei testes estis? At illi se vidisse rei gestæ seriem asseruerunt. Videns igitur Rex illos satis corpulentos & benè vestitos, credidit eos viros iustos & approbatos esse. Considerauit enim Rex viduam illam contra Balliuum illum, qui cum magno comitatu & talibus testibus ad se venerat, causam suam non posse defensare, ad iudicium confugit Danielis. Vocato quippe vno illorum duorum testium, secessit seorsum in angulo Palatij, ita vt ab omnibus audiri & videri potuisset. Alloquens verò illum testem quem secum tulerat, ait illi: Amice, tu videris esse sapientior socio tuo, & propterea te priorem vocaui: Sed antequam te de alijs interrogem, dic mihi quod meliùs est, scis tu *Pater Noster*? Ille verò admirans, ait: Non credo esse Christianum qui Dominicam orationem ignoret: & si tu scis eam, dicas. At ille cœpit dicere: *Pater noster qui es in cælis*. Rex verò exaltans parùm vocem, vt hi qui in Palatio erant audire eum possent, dixit: Per lanceam S. Iacobi (sic enim iurare consueuerat) tu verum dicis. Et iterùm, scis de ista oratione plus? Ille ait, scio. Rex ait: Dic ergo totum. Ille prosecutus dixit: *San-*

ctificetur

ctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum. Rursus Rex alta voce dixit: Per lanceam S. Iacobi nunquam aliquis tam vera dixit. Illi verò qui in Palatio erant credebant Regem rei processum inquirere: Ita & socius illius credebat. Iterum Rex interrogauit eum; Dicas totum quod scis. Ille autem totam orationem illam explicauit. Rex verò ait illi: Vade, quia veram veritatem mihi dixisti, & non es mentitus, scias te meam gratiam obtinuisse. Et iussit illum in quadam camera includi. Et aduocato alio dixit: Frater, vide ne mihi mentiaris, quia socius tuus tam verum mihi dixit, sicut *Pater noster*. Ille verò hæc audiens credidit à suo socio Regi cũncta quæ acta fuerãt de milite mortuo retulisse: Et corde hæsitans nihil dicebat. Rex verò eum sollicitans hortabatur vt ei veritatem puram diceret, sicut socius eius dixerat, qui ei tam verum dixerat sicut *Pater noster*: & noli, ait, timere, quia si mihi similiter verum dixeris, nullum malum patieris. Ille verò putans Regem factum non latere, dixit: Verè, Domine mi Rex ita se res habet sicut ille meus socius dixit. Rex verò dixit: Scio quia socius tuus mihi vera retulit: vide & tu quòd non mentiaris, audiam si verba vestra concordant. Ille verò Regi ita omnia de verbo ad verbum retulit, sicut & acta fuerant, vt supra scriptum est. Rex verò vocans alium, qui ei *Pater noster* dixerat, dixit ei: Tu interfuisti vbi miles ille de sepulchro leuatus fuit, & quomodò Balliuus cum eo mortuo egit, & quod vineam cum eo emit, & quod boueragium ibi bibitum fuit, & hoc facto eum reposuistis in sepulchro; & ita Balliuus habet vineam, & de his omnibus vos estis testes. Ille verò qui *Pater noster* dixerat, cùm audisset quia Rex factum ita recitauerat, timens offensam Regis incurrere, omnia sicut Rex dixerat, asseruit.

Quod audiens Balliuus vltra modum admiratus est, quomodò vel qua sagacitate Rex ab ipsis viris rei veritatem extorserat, & obstupuit. Rex verò ait illi: Nunquid tu, miser, negotiorum meorum, & totius territorij Parisiensis post me eras Balliuus, & tibi diuitias magnas & largissimas possessiones inde acquisieras, vnde tibi necesse erat quia tantillum vineæ istius mulieris habere voluisti? præsertim cùm tu ei

potiùs quæ nuper viduata viro ſuo erat, dare quàm auferre debuiſſes? Enimverò quia in tam enormi facto nec Deum timuiſti, nec hominem veritus es; ſufficiat tibi ſi vitam tibi donauero, cùm te potiùs ſupplicijs tradere, quàm parcere debuiſſem. Vade, & ſicut in præſentia mea ſtas, cum baculo tuo & vxore & filijs egredere de Regno Franciæ, nihil præter peccatum tuum portans, nec infra Regni mei fines in totavitâ tua inueniri valeas: quia ſi inuentus fueris, tu patibulo appenſus dura morte & pudenda vitam miſerabiliter finies. Deinde illi nobili mulieri viduæ dixit: Vade, & aſſume tibi de militibus meis, vel ciuibus iſtius ciuitatis quos volueris, quibus præcipio vt te ad domum illius nefarij Balliui perducant; vt ſicut ipſe te tua vinea impiè ſpoliare conatus eſt, ita & dicti milites te in poſſeſſionem illius domus, & totius hæreditatis ſuæ, nec non & omnium rerum ſuarum auctoritate mea introducere procurent: ita vt ille miſer factorum ſuorum pœnas exſoluat, & tu de hoc beneficio à nobis tibi iudicialiter collato, dolorum tuorum & luctus tui conſolationem recipere merearis. Ita altiſſimus redditor Deus per famulum ſuum hunc Regem Franciæ Philippum diuerſa vtriſque intulit ſtipendia meritorum. Hæc de ipſo Rege ad preſens dicta ſufficiant, quia de reliquis actibus ſuis & obitu poſtea aliqua referemus. Et quia de fundatione huius noſtræ Senonienſis Eccleſiæ & ſucceſſione Abbatum noſtrorum, vel eorum operibus, narrationem nos continuare promiſimus, licet ab ipſa materia aliquantulùm digreſſi ſimus, tamen ad narrationis ſeriem redeamus.

De electione Henrici Abbatis huius loci Senonienſis.

CAPVT VI.

ANno Domini MCCII. *Henricus* huius loci Monachus ſuccedendo Cononi, vt prædiximus, de Clero aſſumpto ordinis & regulæ S. Benedicti ignaro ſubitò Abbate electo, & ab hac vita ſubſtracto, huic noſtro Monaſterio præficitur; qui in introitu ſuo multa aduerſa à Monachis huius loci paſſus eſt: ſed à Comite *Henrico* Albimontis aliquandiu ſe-

data, ſicut poſtea ſuo loco hæc, & alios actus eius, & alia quæ temporibus ſuis acta ſunt, huic paginæ annotare curabimus.

De Friderico Imperatore, & Alexandro Papa, quo tempore ſchiſma fuit.

CAPVT VII.

FVit ante illos dies quidam Imperator *Fridericus* nomine, Dux Sueuiæ, de cuius genere nemo antea Imperator extiterat. Fuit enim tempore *Alexandri* Papæ. Qui ita immoderate Eccleſiam impugnare cœpit, vt patrimonium B. Petri, vbicunque reperiſſet, ſibi vſurparet, & ſuæ ſubderet iuriſdictioni. Vnde & ab ipſo Alexandro Papa III. cum omnibus fautoribus ſuis excommunicatus eſt. Qui cùm videret ſe ab aliquibus propter ſententiam Papæ euitari, ad augmentum ſuæ malitiæ, quia ei omnes Principes, & ferè omnes Archiepiſcopi, Epiſcopi, & omnis reliquus Clerus applaudebant, ſibi Papam conſtituit, & ei apud Mediolanum ſedem ſtatuit; ita vt omnis Clerus & alij dicto Imperatori fauentes dicti falſi Papæ curiam frequentarent, & quidquid Papa Alexander ligabat, ille abſoluebat; quidquid ille excommunicabat, iſte ſoluebat: Archiepiſcopos, Epiſcopos, & vniuerſum Clerum ab honoribus & beneficijs, quando & quomodo volebat inſtituebat, & deſtituebat: & Imperator cum eodem miſero Papa dictum Papam Alexandrum tam immaniter oppreſſit, vt Romana ſede derelicta ad partes Franciæ exulare cogeretur. Rex verò Franciæ cum tota illa Occidentali Eccleſia, ipſum Papam cum tanta lætitia & exultatione ſuſcepit, vt ipſum in partibus ſuis, omnibus diebus, ſi liceret, remanere deſideraret. Archiepiſcopi verò, Epiſcopi, cæteríque Clerici iuriſdictionis dicti Imperatoris, ad nutum ſui Papæ non ad ſacros, ſed ſacrilegos ordines dicendos promouebantur. Cúmque idem putidus Papa tanto faſtu elatus ſe crederet longo tempore tanta vti poteſtate, rumpuntur fila ſororum, dira febre corripitur, digna morte mulctatur, &

pro Pontificio sacrilego tam paruo tempore habito Pontifex principis inferni Sathanæ efficitur, non vt potestatem aliquam ibi exerceat, sed vt dignas meritorum suorum pœnas miserorum miserrimus sine fine recipiat. Fertur enim idem Imperator Fridericus ad culmen suæ dementiæ duos alios post istum Papas creasse, qui simili infortunio sicut & primus superuiuentes paruo tempore ad tartara migrauerunt.

De pœnitentia dicti Friderici Imperatoris, & de concordia inter ipsum & Ecclesiam facta.

CAPVT VIII.

VIdens igitur Imperator *Fridericus* iudicium diuinum suæ potestati præiudicare, quia dictus *Alexander* Papa prouectæ ætatis, immò certè decrepitus adhuc superesset, & sui Papæ nondum suos dimidiassent dies, immò iuuenes ad inferos descendissent, pœnitentiâ ductus ad vbera misericordissimæ matris Ecclesiæ confugit, Papam Alexandrum quantocyùs ad sedem Apostolicam reuocauit, indulgentiam postulat, certum se pœnitentem demonstrat, de malefactis suis pœnitentiam sibi iniungi desirat; Papa verò à sententia in ipsum lata misericorditer absoluit, & pro delictis suis viam sancti sepulcri iniungit, & statim eum cruce signauit. Imperator verò Papam pro sequacibus suis vt absoluerentur implorauit; qui eos absoluit, & qui ad hoc idonei erant cum Imperatore transfretare præcepit. Archiepiscopi verò, Episcopi, Abbates, cæterique Clerici tempore schismatis ordinati, omnes officio suo caruerunt, nec de cætero promoueri potuerunt; excepto solo Notario ipsius Imperatoris, qui pro eo Papam deuotè rogauit, & ipse gratiam habere meruit. Imperator denique exercitum magnum sibi coaceruans, promissum iter adimplere cupiens, ad partes Siciliæ cum comitatu suo aduenìens, vnâ dierum cùm quemdam pedes transire vellet, quem quilibet transuadere poterat, nescio quo occulto iudicio Dei in fluuiolum lapsus aquis

suffocatus interijt. De sacerdotibus & Clericis qui tempore illius schismatis ab officijs suspensi sunt, nos tempore nostro plures vidimus & cognouimus.

De Henrico filio dicti Friderici, & de morte eius immatura.

CAPVT IX.

Fridericus verò Imperator adhuc viuens *Henricum* filium suum in Regno sublimauerat; qui satis aptè quoad vixit Imperatoria gubernacula gubernauit. Sed non diu superuiuens, dignitatem cum vita perdidit sibi tamen paruulum filium in Apulia relinquens: quem, quia pater eius à Baronibus illius terræ exosus extiterat, quidam Episcopus illius regionis furtim sublatum in quodam domicilio suo occultè nutriuit, timens ne fortè ab incolis terræ inuentus ipse puer occideretur.

De Philippo Rege fratre Henrici Imperatoris, & Othone Imperatore aduersario eius.

CAPVT X.

Dictus verò *Henricus* quemdam habuit Fratrem Ducem Sueuiæ, nomine *Philippum*, quem Barones Alemanniæ in parte sibi Regem constituerunt, alij verò Principes inferioris Alemanniæ quemdam nobilem virum *Ottonem* nomine de Brunsvvich, quia consanguineus Regis Angliæ erat, in Regem sublimauerunt: & ita inter duos Reges aliquandiu conflictus durauit.

De morte Philippi Regis Sueuiæ.

CAPVT XI.

Contigit igitur quemdam virum nobilem, qui Comes erat Palatij, qui dicebatur de Vvitelmſpach, *Philippum* adijſſe Regem, rogans eum, vt ei filiam ſuam quam habebat elegantis formæ, daret in vxorem. Cui Rex quia adiutorio indigebat, filiam pollicitus eſt ei dare, ſed diſtulit. Ille verò importunè inſtabat, vt Rex promiſſa impleret. Accidit autem vt Rex Philippus ad ciuitatem Spirenſem veniret, & ibi causâ quietis cum *Conrado* eiuſdem ciuitatis Epiſcopo, poſteà Metenſi Pontifice facto, aulæ Cancellario Imperialis, ſibi ſanguinem minueret. Cúmque quadam die in camera quadam ad confabulandum ſoli reſiderent; ecce vir ille nobilis, qui filiam Regis poſtulauerat, ad oſtium cameræ pulſat, intromittitur, Regem ſic alloquitur: Quandiu, inquit, vxorem mihi promiſſam detinebitis? Rex ait: ſuſtine, ô mi amice, quovſque dies minutionis meæ expleti ſint, & promiſſa dabo. Ille autem vt erat animo furibundus, iratus reſponſis foras exiuit, & diu ſecum, animo decertans, ira deuictas ad thalamum repedauit. Habebat enim, ſicut moris eſt Theutonicorum, gladium ſub axella, & intrans cameram dixit Regi: Vt video, diu ego promiſſa veſtra expectabo: hoc dicto, euaginato gladio eum percuſſit in capite, ita vt caput eius in duas partes diuideret vſque ad ſcapulas, quarum vna in gremio Epiſcopi cadens magnum ei horrorem incuſſit. Epiſcopus verò quamcitò ſurgens, quamdam intrauit cameram. Ille verò facinore tanto peracto, equum aſcendens ad ſua reuerſus eſt.

Quòd filia ipſius Regis Philippi Regi Hiſpaniæ fuit nupta: Et de acquiſitione ciuitatis & patriæ Cordubæ.

CAPVT I.

Poſt non multum verò temporis ſpatium Nuncij Regis Hiſpaniæ poſtulauerunt Regis Philippi filiam Domino

ſuo dari in vxorem, quod & factum eſt. Rex verò Hiſpaniæ ex ipſa genuit filium. Idem verò Rex collecto exercitu ad regionem Cordubæ peruenit; quæ regio adhuc ritu detinebatur gentili, quam regionem, vt fertur, ipſe Carolus Magnus tempore ſuo domare nequiuit. Ciuitatem verò Cordubam dictus Rex Hiſpaniæ obſedit, & nutu diuino eam expugnauit, & obtinuit; & quandiu vixit, cultui Chriſtiano ſubiugauit. Mortuo verò eo filius eius de filia Regis Philippi, ei in Regnum Hiſpaniæ ſucceſſit, qui patrixare volens, collectis ſecum agminibus pugnatorum, ſupradictam regionem Cordubæ intrauit, & Sibiliam, quæ erat illius terræ munitiſſima ciuitas, expugnauit, & alias XVI. ciuitates acquiſiuit, & interfectis, aut expulſis, vel captis vniuerſis illius patriæ Sarracenis, Chriſtianitati ſubegit, quas & adhuc decem & octo ciuitates cum oppidis & caſtellis vniuerſis illius terræ munitionibus idem Rex poſſidet. Sed ad Regem Othonem Alemanniæ ſtylum reducamus.

De promotione Ottonis in Imperatorem, & de infortunio quod ei apud Briſach euenit.

CAPVT XIII.

AVdita igitur Rex *Otto* ſui aduerſarij Philippi Regis morte, aſſumptis ſibi illius terræ Primatibus, Alemanniæ terram ſibi ſubiugauit, quia non erat qui reſiſteret. Inde progreſſus cum exercitu ſuo Romam profectus eſt, præeunte eum tamen *Conrado* Epiſcopo Spirenſi, Imperialis Aulæ Cancellario, in omnem ciuitatem & locum quo erat venturus, qui vbicunque veniebat, cum exultatione recipiebatur. Veniens verò Romam, quod inauditum erat, à Papa & Romanis ſine bello vel aliqua ſanguinis effuſione, quod nunquam prædeceſſoribus ſuis conceſſum eſt, cum exultatione recipitur, & ab Innocentio Papa III. inunctus, in Imperatorem Romanum ſublimatur. Sed ſtatim poſtquàm ſceptra Imperialia ſuſcepit, Eccleſiam impugnare cœpit,

patrimonium IESV CHRISTI & B. Petri Apostoli inuasit, diripuit, & suæ potestati subegit. A Roma verò egrediens ad Siciliam & Apuliam profectus est, & vbique filium Henrici Imperatoris diu quæsitum non inuenit. Sed cùm videret terram illam, provt volebat, sibi subjacere; regnum Alemanniæ, excommunicatus tamen à Papa, reuisere curauit. Transmeatis verò terræ spatijs tandem ad castrum quod Brisach dicitur super Rhenum situm peruenit. Habebat enim secum milites & clientes leues animo, quorum mos erat impudicus, quia in quacunque ciuitate vel loco pernoctarent, cum hospitum suorum vxoribus, vel filiabus vel ancillis, vellent nollent, gratis vel vi, coïbant, & eas impudicè tractabant. Quod & in eodem castro facere cœperunt. Viri igitur illius castri considerantes tantum nefas se non posse sustinere, inito consilio arbitrati sunt se potiùs vnâ horâ velle mori, quàm tantum dedecus de vxoribus & consanguineis suis tam intolerabiliter sustinere. Dato itaque signo, quòd quamcitò campanam majorem Ecclesiæ loci audirent, statim quilibet eorum, quod consilio priuato statuerant, in hospitio cum hospitibus suis peragere maturarent. Quod si quis differret, à castro ipso cum tota familia sua sine spe reuersionis pelleretur. Vnusquisque verò domum suam rediens, in cameris clam, se armis munierunt. Adhuc vix se ad arma præparauerant, cùm subitò clangor campanæ auditur, & quilibet de latibulis suis armati egredientes, inueniebant alios cum vxoribus, alios cum filiabus vel cum consanguineis vel demum ancillis impudenter luctantes, apprehensos gladijs miserabiliter occidebant, & per propugnacula castri ita detruncatos in Rhenum præcipitabant. Alij verò volentes gladij mortem fugere, seipsos per murum castri demittebant: & ita super rupes, quibus insitum est cadentes, collisi mortem quam fugiebant inuenerunt. Clamor igitur huius facti ad aures Imperatoris peruenit, qui in eminentiori domo castri cum Domino de Vvisemberch, & paucis alijs erat. Qui inquirens quid esset, audiuit à quodam qui de eadem mactatione fugerat, quòd tota gens sua, & milites sui interfecti erant, & exposuit Imperatori quare. Imperator verò timens si fortè seditio populi ibi eum inueniret,

niret, ne ipse interficeretur, rogauit Dominum de Vvisemberch, vt à castro eum cautè educeret: qui eum portenulâ educens, ad Visemberch peruenit. Et ita ille Imperator fuga lapsus ad inferiores partes Alemanniæ secessit. Et hæc fuerunt initia dolorum suorum, quia quandiu vixit, nunquam vna die sine dolore & ærumna & periculo corporis & animæ permansit.

Quòd Otto Imperator ad Brunsuuich rediit, & de pugna inter ipsum & Regem Franciæ.

CAPVT XIV.

DEscendens verò idem Imperator *Otto* ad inferiores partes Alemanniæ venit Brunsvvich. Ea verò tempestate Rex Angliæ habebat guerram cum Rege Francorum *Philippo* pro quadam terra quam ei Rex Francorum in Regno suo sitam, non tamen sine causa, abstulerat. Rex verò Angliæ mandauit Ottoni Imperatori, vt collecto exercitu ei veniret in auxilium, quia Regnum Franciæ in armis desiderabat intrare. Erat enim ille Otto propinquus suus, & valdè carissimus. Cui Imperator Otto remandauit, vt ex illa parte Regnum Franciæ inuaderet, ipse verò à parte Alemanniæ regionem vastaret. Erat enim quidam Comes in Flandria, *Ferrandus* nomine, qui vxorem suam, quæ erat Regis Franciæ consobrina, quam pro ludo scacorum, quo eum ipsa vxor sæpiùs matauerat, ipsam verberauerat, & inhonestè tractauerat: quæ vxor irata, hæc Regi Francorum indicauit, qui Comiti Ferrando duriter comminatus est, improperans ei quia non ei ideò Comitatum Flandrensem & cognatam suam dedisset, vt eam sic dehonestaret. Comes Regis minas ægrè ferens, assumpto sibi Comite Boloniensi cum aliis pluribus amicis suis regni Franciæ abiit ad Ottonem Imperatorem, & cum eo tractauit de expeditione quam idem Imperator se facturum dixerat, & ei iurauit quia ipsum Parisius Regem constitueret. Inito denique tali inter se pacto etiam Comitatus, ciuitates & munitiones vniuersas ipse Imperator cum

Xx

ipso Ferrando Comite, Comitibus & Baronibus qui cum eo regnum Franciæ se intraturos iurauerant, antequam possideret, diuiserat. Collecta itaque innumerabili multitudine armatorum, mandauit Imperator Regi Franciæ quòd iurauerat nunquam se ad Alemanniam rediturum, nisi priùs Parisius sedem suam posuisset, & suis Baronibus regnum Franciæ localiter distribuisset. Rex verò Franciæ hæc audiens, missis epistolis Duci Burgundiæ, Normanniæ, Britanniæ Comitibus, & vbicunque milites adunare potuit, exercitum colligit: filium verò suum *Ludouicum* aduersus Regem Angliæ ea parte qua regnum Franciæ intraturus erat, cum aliqua parte armatorum direxit. Ipse verò Rex Franciæ contra Ottonem Imperatorem acies suas minauit, & veniens ad quandam planiciem iuxta Vallenciennes, ad pontem qui dicitur de Bouines fixit tentoria: cuius exercitus ad nouem millia militum,& ad quinquaginta millia peditum æstimatus est. Imperator verò Otto penè ad eundem locum peruenit,& ibi resedit. Cuius gens cōputata est ad viginti quinque millia militum,&ad octoginta millia aliorum armatorum, multitudine magna curruum, victualium, & armorum oneratorum. Adduxerat enim secum plures currus funibus oneratos ad Francos ligandos, quia putabat se eos tenere captiuos.

De congreßione ipsius pugnæ, & exhortatione ipsius Regis ad suos.

CAPVT XV.

VEnit dies Dominica in qua quilibet Christianus feriare & Dei obsequio vacare deberet. Comes verò *Ferrandus* videns exercitum Regis Franciæ tam paruum esse, dubitabat ne fortè major gens Regi sociaretur, suggessit Imperatori vt ea die Dominica cum Rege bellum fieret, & ita multitudo Imperatoris paruitatem Regis Franciæ superaret ac deuinceret, & ad Regem Angliæ regnum Francorum deuastando perueniret. Sed Deo auxiliante, res in contrarium versa est. Imperator autem missis ad Regem nuncijs,

mandauit ei vt se ad bellum præpararet: Rex verò dans Deo honorem ob reuerentiam diei Dominicæ bellum postulabat in crastinum prorogare: Comes verò Ferrandus dixit, quia ideò Rex pugnam differri volebat, quia aut magnum succursum gentium expectabat, aut noctu timore belli fugere disponebat. Imperator verò credulus ea die voluit bellum fieri. Rex autem Francorum *Philippus* conuocatis Primatibus & militibus sui exercitus stans in eminentiori loco, sic alloquitur suos.

O Vos, strenui milites, flos Franciæ, decus coronæ Regiæ, nos deliberaueramus in hac sancta die Dominica Deo deferre honorem, & obsequio diuino, & orationibus vacare; sed vrgente hoste, & ad pugnam cogente, ista nobis non licent. Videtis quippe nos coronam regni portantem, sed homo sicut & vos, & vnus sum; nisi vos supportaretis, ipsam minimè portare possem. Ego sum Rex. Et ita ablatam coronam de capite suo, porrexit eis dicens: Ecce volo vos omnes Reges esse, & verè estis cùm Rex dicatur à regendo, nisi per vos regnum solus regere non valerem. Isti verò qui ad nos conterendos venerunt, suis viribus confisi, non solùm nos captiuare, sed etiam totum regnum Franciæ occupare conantur. Scio enim, & verè scio, quia contra aduersariorum dispositionem Beatissimus ac semper reminiscendus Patronus noster Dionysius hodie cum suis sanctissimis Sodalibus pro nobis & pro statu regni nostri misericordissimum Filium Dei gemitibus inenarrabilibus interpellat. Estote igitur securi, quia hodie manifestè precibus Beatissimi dicti Patroni nostri, videbitis auxilium Domini super vos. Estote ergo viri cordati, & pugnate contra gentem ipsam nefandam: certè hodiè Dominus omnes tradet in manibus nostris nec præualebunt aduersum nos. Et ita eis deuictis ad domos vestras, vxores, & filios & filias, quas sibi rapere concupiscunt, cum victoria & gaudio reducemini. Præcipio enim vniuersis clientibus & peditibus, & hoc sub pœna suspendij (præceperat enim ad hoc plurima patibula erigi) ne fortè aliquem vestrum cupiditas rerum inuentarum decipiat, sed eas pro nihilo reputet, ne ab ipsis in bello impediatur, donec ad finem pugnæ perueniatur. Et sic victoriâ,

Deo adiuuante, potiti, quicquid quilibet habere potuerit, dummodò alij iniuriam non faciat, totum suum de permissione nostra erit. Si verò arma vel equos aduersariorum potuerit conquirere, si indiget ea ad pugnandum, accipiat.

At illi vna voce clamauerunt, asserentes se adhortationi & præceptis Regis libenter velle obedire. Rex verò secum de Parisius vexillum Caroli Magni, quod vulgò Auriflamma vocatur, quod nunquam, vt fertur, à tempore ipsius Caroli pro aliqua necessitate à secretario Regis expositum fuerat, in ipso bello apportauerat. Qui suis clara voce dixit: Quis hodie vestrum hoc vexillum in honore Regni Franciæ, in congressu isto portabit? Cui Dux Burgundiæ respondit: Est mihi miles hic benè cognitus, vir corpore validus, & ad bella doctissimus, sed pauper, nomine *Vvalo* qui totam terram suam desiderio istius pugnæ pro solo equo, pignori obligauit. Si cui vexillum vestrum committere velitis, isti committite. Rex verò eo ad se vocato, porrigens ei vexillum dixit: Accipe amice Vvalo, hodie tibi committo honorem Regni Franciæ. Cui Vvalo: Quis ego sum, Domine, vt hæc facere possim? Cui Rex: Noli timere, si Deo donante victoria potiti fuerimus, labori tuo amplissimè respondebimus. Cui Vvalo ait: Quia, Domine, iussio vestra ad hoc me vrget, mandata vestra adimplere curabo. Sed vt video, quia Auriflamma ista humanum sitit sanguinem, Deo mihi vires præstante, multis videntibus hodie eam sanguine aduersariorum potabo. Rex verò considerans quòd sol radio suo oculos suorum reuerberabat, arbitratus est soli terga vertere, quod & fecit. Aduersarij verò hæc non considerantes, splendori solis se opposuerunt. Rex Franciæ suos buccinatores, de quibus multos habebat, à tergo exercitus sui stare præcepit, vt in prima congressione tubis fortiter clangerent.

De clangore tubarum & initio pugnæ.

CAPVT XVI.

CVmque iſta ita ſe haberent, ecce clamor aduerſariorum ad pugnam exhortantium fortiſſimus auditur, quem buccinatores Regis Franciæ audientes, ita vno ictu tubis ſuis argenteis clangere cœperunt, vt terra ſub pedibus eorum tremere crederetur, & aduerſarij tremore magno quaterentur. *Ferrandus* verò Comes Flandriæ volens ſe videri cæteris audaciorem, vrgens calcaribus equum, ſcuto amplexo à ſuis ſeparatus, curſu equi ad aduerſarios portabatur, quem cùm intuens Vvalo miles, qui Auriflammam Regis Franciæ portabat, curſu validiſſimo illi obuiam veniens, demiſſo vexillo lumbos eius perfodit, ita vt ex alia parte totum vexillum ſanguineum appareret, & eum de equo ad terram projecit, & ad ſe vexillum retraxit; & ita; vt prædixerat, ipſam Auriflammam ſanguine potauit. Quod & poſteà ſæpiùs fecit. Duo vero clientes videntes Ferrandum Comitem ad terram jacere, ſuperuenientes eum tenuerunt. Vnus verò eorum gyrone loricæ leuato coxam ipſius ita perforauit, vt teſticulos tranſuerberatos alij coxæ jungeret. Alius verò ictu cultri inter ſcapulas fortiter vulnerauit, ſed lorica eo defendente non eſt vulneratus ad mortem, & ita captiuus Regi oblatus eſt Franciæ, qui eum cuſtodiæ tradidit. Alemanni verò ſua ſigna fortiter inclamantes, viriliter, ſicut moris eſt eorum, Francis reſiſtentes, plures ſuorum, à Francis de equis projecti à multitudine equitantium colliſi mortui ſunt, alij lanceis perfoſſi vitam finierunt, alij gladijs detruncati, animas ad inferos præmiſerunt. *Otto* verò Imperator cùm videret anteriorem partem exercitus ſui ita miſerabiliter debilitari, in multitudine gentis ſuæ confidens, magnis clamoribus, vt moris eſt bellantium, ſuos ad pugnam adhortari cœpit. Rex verò Franciæ & ſui omnes Deum & B. Dionyſium in adiutorium ſuum inuocabant. Vvalo verò ſignifer Regis Franciæ videns Imperatorem cum

aciebus suis ad pugnam venientem, vltrà moram non suffe-
rens, calcaribus equum viriliter feriens, Deo etiam se commendans, & B. Dionysium sæpiùs inuocans, signo suo in altum eleuato densitatem pugnæ audacter intrauit, & vniuersas acies miles fortissimus cursu suo in duas diuisit partes, & vsque ad aciem vltimam, in qua Imperator erat, peruenit. Quem subsecuti sunt Dux Bungundiæ cum suis, Comes Normandiæ, & Comes Britanniæ cum suis, & alij complures armatorum. Nobilis verò vir *Agerrannus* de Corcei * intuens Imperatorem à longe, equum calcaribus percutiens, cursu validissimo eum petens, ad terram demissâ lanceâ de equo projecit. Ipsâ eâdam horâ equus Regis Franciæ offenso pede ipsum Regem de dorso suo excussit, & ita cadens ad terram, omnes videntes altissimis vocibus inclamauerunt: Currite, currite ad Regem, quia cecidit. Illi verò qui iam Imperatorem tenebant, vt eum captum ad Regem ducerent, audientes clamorem supradictum, dimisso Imperatore concito cursu ad Regem suum venientes, ipsum iam in equo sanum repositum inuenerunt. Qui de dimissione Imperatoris valdè dolentes, iterum eleuatis lanceis pugnam interrumpentes, quæsitum Imperatorem, quia fuga lapsus erat, non inuenerunt. Inuento itaque milite qui Imperatorem in equo suo leuauerat, tenentes ligatum cum pluribus alijs ad tentoria Regis Franciæ captum deduci fecerunt. Vvalo verò sæpè dictus signifer cum pluribus alijs insequens Imperatorem per deuia quæque eum fugantes attingere non potuerunt; sed citò reuertentes obuiabant illis qui de bello fugiebant, quos omnes spoliatos captiuauerunt, alios quia vulnerati aut lassi in bello ire non poterant, abire dimiserunt. Venientes autem ad locum vbi pugna exstiterat, inuenerunt Francos mortuorum corpora spoliantes, alios captiuos de funibus, quos adduxerant ad Francos ligandos, vincientes, alios tentoria Alemannorum colligentes, alios spolia inuenta & prædas pecudum inter se diuidentes. Et ita Rex Francorum cum paucis tantam multitudinem exercitus Ottonis Imperatoris cum traditoribus suis deuicit, interfecit. Ibi est captus Comes Flandriæ, Comes Boloniæ, & alij quam plures equites & pedites, quos de Francia in præiudicium

f. * Couci

Domini sui Regis Franciæ in auxilium Ottonis Imperatoris dicti Comites adduxerant, qui captiui Franciam ligati deducti sunt, & incarcerati. Ita Rex Franciæ & exercitus eius spolijs magnis onerati & lucris ingentibus in regnum Franciæ omnes, exceptis vno milite & vno cliente, qui in bello interfecti sunt, prosperè & gaudentes reuersi sunt. De exercitu verò Ottonis ad existimationem triginta millium, vel interfecti, vel captiuati fuerunt. Otto verò Imperator ad Brunsvvich oppidum veniens tanto dolore & tristitia angustiatus est, vt in lectum decidens paucis superuixerit diebus: fecit enim quosdam amicos suos adhuc viuens iurare, quòd quàm citò mortuus esset, corpus eius coqueretur, & ad Papam ossa eius ad beneficium absolutionis obtinendum, quia à Papa excommunicatus erat, deportarent. Nescio si obtinuerit, an non. Rex verò Angliæ qui iam regnum Franciæ inuadere cœperat, auditâ victoriâ Regis Franciæ de Alemannis quasi cancer retrocedens, classibus ascensis cum exercitu suo in Angliam reuersus est. *Lodouicus* verò Regis Franciæ filius ad Patrem Regem salutandum Parisius cum suis reuersus est. Ibi cum Primatibus suæ terræ de triumpho victoriæ Deo & B. Dionysio gratias affectuosas referentes, plurimos dies festiuos cum ingenti lætitia deduxerunt. Ita Deus omnipotens timentes se protegere & adiuuare non cessat vbique.

De obitu Philippi Regis Franciæ, & sepultura eius.

CAPVT XVII.

SEd quia de tanto Rege pauca disserui, saltem de obitu suo, quo ordine ad Christum migrauerit, referre non pigebit, sicut à veridicis Monasterij S. Dionysij cùm Fratribus meis apud Lebrach Cellam ipsorum, qui morti ipsius Regis interfuerunt, de verbo ad verbum audiui. Idem verò Rex *Philippus* post dictam victoriam sex fœliciter superuixit annis, & mortuus est. Qui cùm sepeliri deberet, quæsierunt in Ecclesia S. Dionysij vbi poni posset. Est enim à

tergo altaris Martyrum B. Dionysij & sociorum eius quoddam sepulchrum, in quo quidam Rex Francorum Carolus Caluus nomine fertur esse sepultus, qui cùm quondam cum Fratribus suis pro Regno Franciæ litigaret, nec ei ad conducendos milites facultas suppeteret, decimas Ecclesiarum militibus pro donatiuo dicitur hæreditario iure distribuisse: vnde milites vsque ad tempora nostra donationes Ecclesiarum cum decimis suis adhuc obtinent: super quod sepulchrum sarcophagum habetur æneum fusile longitudine octo pedum, latitudine verò trium, super quod sculptus est Leo ad magnitudinem sarcophagi, quod & ego proprijs oculis vidi. In hoc cùm Philippum Regem sepelire disponerent, aperto subteriori sepulchro, nihil penitùs præter carbones mortuos, quibus totum plenum erat, inuenerunt: quod videntes qui illud aperuerant, admirati sunt valdè: dicebant enim quòd carbones illi inuenti, quia idem Rex Ecclesijs decimas, vt dictum est, abstulerat, significarent illum in carbonibus inferni fore sepultum. Quare recludentes ita dimiserunt, & in alio loco Regem Philippum condignè sepelierunt. Super quem tumbam argenteam deauratam cum imaginibus plurimis artificiosè factam composuerunt, quæ vsque hodiè perdurat.

De mirabili transitu ipsius Regis, & de visione Honorio Papæ inde facta.

CAPVT XVIII.

EAdem siquidem die qua dictus Rex defunctus fuit, erat Honorius Papa apud Perusium ciuitatem Tusciæ, qui in ea habebat quendam militem consobrinum suum, qui tam graui infirmitate diu detentus fuerat, quòd ad extremum vitæ iam perductus esset. Quem Honorius Papa visitans inuenit eum in quodam virgulto in lecto jacentem semimortuum, & à medicis penitus desperatum & derelictum. Cùm verò Papa eundem militem videret in extremo vitæ

articulo

articulo positum, & spiritum in summitate pectoris vix palpitantem, exhibitis ei exequiarum & absolutionum beneficijs, dispositis custodibus qui exitum suum diligenter considerarent, ipsum Deo commendans, abscessit. Sequente igitur nocte, cùm iam ille mortuus crederetur, primâ vigiliâ noctis tres viri in albis apparuerunt ei, quartum secum ducentes: quorum major, quia infulis decoratus erat, Episcopus esse videbatur, qui ad lectum ægri accedens, eum proprio nomine appellans ait: Nunquid dormis? At ille vix labia mouens, rauca voce, vt moris est morientium, dixit: Quis es Domine? Episcopus ait: Ego sum Dionysius Areopagita quondam Atheniensis, posteà verò primus Parisiensis Episcopus, & cum his duobus sodalibus meis Rustico & Eleutherio, pro Christi nomine ibidem capite detruncatus. Iste verò quartus, quem nobiscum habemus, Philippus est Rex Franciæ, quem iam defunctum per purgatorium ignem transducere proponimus, vt si qua ei peccata de contagijs terrenis adhæserunt, per hunc ignem misericordia diuina ea diluat, & ita ad requiem eum nobiscum deducemus. Surge ergo & vade, & dic Honorio Papæ quæ audisti: denique subjunge, vt die crastina summo mane hostiam salutarem pro ipso Rege Philippo offerre non differat, & ei beneficium absolutionis impendat. Quo facto, sciat eundem Regem proculdubio statim æternæ requiei donatum. Et vt tibi de prædictis meliùs credatur, surge, & hoc tibi signum: quia cum esses in articulo mortis iam positus, te ab ipsa morte reuoco, & ad mandatum meum adimplendum, sanitati & viribus meliùs quàm fueras te diuina virtute restituo: & apprehensa manu eius, eum de lectulo leuauit, & ita visio illa disparuit. Miles verò ille custodes suos, qui eâ horâ visionis casu obdormierant, excitans, vestimenta sua & calciamenta sibi dari poposcit. Custodes verò videntes eum in lecto sedere, immoderatè perterriti sunt, nescientes quid factum fuerat. Ille verò videns eos hæsitantes, ait illis: Ecce iam sanus factus, video me iuuenilibus annis integraliter restitutum: expergiscimini ergo, & mecum laudate Deum, & eamus ad Papam; quia ad ipsum habeo mandata quæ perferam. Illi verò timentes cum eo ire, putabant eum phantasma esse.

Ille verò confortans eos abierunt. Venientes verò ad camerã Papæ, miles pulsans, petit se intromitti. Ostiarius verò sciscitans quis esset, qui tali hora januam tam audacter pulsans, Papam inquietare præsumeret. Ille ait: Ego sum Miles ille cognatus Domini Papæ, qui vsque ad mortem ægrotaui; & ecce Dei gratiâ sanus factus sum: Aperi, quia habeo ei mira dicere. Ostiarius verò tremens, ad lectum Papæ cucurrit, & ei audita narrauit; Papa admirans, tamen hæsitans, iussit ei aperiri. Qui veniens ad Papam cuncta ei ordine narrauit, quæ à B. Dionysio audierat & viderat; & quomodò, vt meliùs verbis eius crederetur, ab ipso Sancto pristinæ sanitati restitutus erat. Papa verò exultans, Deo gratias egit, & data illi benedictione, dimisit eum; & mane facto, sicut ei mandatum fuerat, diuina celebrando, & dictum Regem absoluendo, cuncta fideliter adimpleuit.

De Innocentio Papa, quomodò Fridericum filium dicti Henrici Imperatoris ab Apulia in Alemanniam misit.

CAPVT XIX.

NE mireris, lector, quæso, si finem Regis Franciæ seriatim exponendo descripsi ordine præpostero ante Innocentium III. Papam, de Honorio, cuius tempore dictus Rex Franciæ obijt, & visio prædicta facta est, mentionem feci: quia meliùs arbitratus sum actus ipsius Regis, & finem de verbo ad verbum sine intermissione adnotare, quàm diuersis locis diuersa componere. Reuertamur igitur ad quædam, quæ tempore Innocentij facta sunt, & sic cætera expediamus. Innocentius igitur Papa III. audita morte Ottonis misit in Apuliam, & quæsitum *Fridericum* quondam filium Henrici Imperatoris, inuenit eum iam ferè vicesimum ætatis suæ annum habentem; quem cum epistolis & Missis suis satis subtiliter ad Alemanniam transmisit. Fridericus verò qui Infans Apuliæ, quia iuuenis erat, tunc appellaba-

tur, Basileam vsque deductus est. *Lutoldus* verò illius ciuitatis Episcopus ex præcepto Papæ vsque ad oppidum in Alsatia, quod Columbaria dicitur, dictum Fridericum conduxit. Dux itaque Fridericus Lotharingiæ, cùm audisset illum ad partes Alemanniæ venisse, quia cognatus eius erat, & sperabat se aliquid ab eo accepturum, venit ad eum in armis.

De conuentione inter Fridericum puerum de Apulia, & Fridericum Ducem Lotharingiæ facta, vt sibi aßisteret.

CAPVT XX.

F*Ridericus* verò Rex Duci Lotharingiæ dixit, qui ad eum venerat, si adsisteret ei, ipse daret ei quatuor millia marcharum argenti, & super hoc dedit ei in pignore Villam, quæ dicitur Rotsem. Et inde Dux cum Friderico ipso Haugonoyam vsque peruenit, reperitque oppidum à quodam nobili milite Domino de Loëmberch occupatum. Fridericus enim Rex ad inferiores partes Alemanniæ, vt sibi Primates illius terræ in amicitiam jungeret, descendere volens, Ducem Fridericum cum exercitu in obsidione Haugonoyæ dimisit. Dominus verò de Loëmberch videns oppidum illud diu non posse obtinere, reddidit illud Duci; Dux verò genti Friderici. Fridericus itaque cum Primatibus illis per industriam Innocentij Papæ se concordans, ab illis Aquisgrani in Regem coronatur. Dux verò Fridericus pignus suum, id est Rotsem, quam ei Rex Fridericus pro dicta pecunia contulerat, quandiu vixit obtinuit.

Quòd Dux Fridericus Theobaldo filio suo filiam Comitis de Dasporch accepit in vxorem, & cum ea Comitatum.

CAPVT XXI.

EA tempestate Dux *Fridericus* Lotharingiæ Filiam Comitis Alberti de Taxporch quæ sibi vnica erat, filio suo

Theobaldo accepit in vxorem. Post paucum itaque tempus dicti Dux & Comes mortui sunt. Ipse verò *Theobaldus* dicti Ducis filius Ducatū Lotharingiæ ex parte patris, Comitatū quoque de Taxporch ex parte vxoris suæ obtinuit. Rex verò Fridericus audita morte Friderici Ducis, Villam de Rotsem,* quam ei in pignore dederat, sibi resaxiuit. Dux verò Theobaldus hoc audiens, adunatis sibi militibus, præcepit *Lambyrino* de Arches, qui quasi Major domus ipsius erat, vt cum peditibus ad Bruscam-vallem descenderet, & ibi eum expectaret. Sed cùm videret Lambyrinus Ducem non venientem, venit cum suis ad Rotsem. Et quia ibi excepto vallo nulla defensio erat, citò Villam intrauit. Quod videntes illi de Villa intra Ecclesiam loci & atrium se concluserunt. Lambirinus verò cum suis Villam occupauit. Illi autem spolia multa inuenientes, vina & alia quamplurima cibaria pro voluntate sua quilibet eorum rapuit.

al. * Rothem.

De occisione Lotharingorum apud Rotsem facta.

CAPVT XXII.

CVm igitur viderent quòd nullus eis aduersaretur, intrantes cellaria, inuenientes vina plurima, sederunt, comederunt, & biberunt quantum voluerunt: & sicut illa gens rusticana facere solet, cùm copiam vini repererit, quia in domibus suis rarò vinum habent, omnes inebriati sunt, & per pauimenta cellariorum se jacientes, quasi exanimati, temulenti jacebant. Quod cùm vidisset quidam strenuus miles, *Otto* nomine, eiusdem villæ, conuicaneos suos exhortatus est: Eia, inquit, vos omnes viri cordati: nunquid aspicitis rusticos istos vino temulentos? Sumite ergo arma, quia quàm citò eos omnes debellabimus. Illi verò, sicut moris est Alemannorum, furibundi de latibulis suis exeuntes in miseros illos irruerunt: illi verò qui præ nimia ebrietate super pedes suos stare non poterant, volentes arma sua capere, non valebant: alij verò fugere volentes ad terram decidebant: alij veniam inclamare cupientes, balbutientes verba

proferre non poterant. Et quia Alemannorum moris eſt nulli velle parcere cui poſſunt dominari, in illos miſerabiliter ſæuire cœperunt: & quia illi ebrij defendere ſe non poterant, detruncantur, euiſcerantur, & gladijs perfodiuntur vt pluſquàm cxx. interfecti æſtimentur. Lambyrinus verò & aliqui, qui cum eo erant, prouidentiores aſcenſis caballis ſuis, per portam quæ ducit ad Bruſcam vallem exeuntes fugerunt; aliqua pars verò iſtorum videntes tantam ſtragem ſuorum, per vallum villæ exeuntes ad montana, quæ ibi propè habentur, ſe contulerunt: alij verò vſque ad mortem vulnerati per hortos vino & vulneribus attriti, quaſi mortui jacebant; ſequenti verò nocte quomodò potuerunt fugientes, per nemora gradientes ad terram ſuam reuerſi ſunt. Alemanni verò domos & cellaria & latibula domorum requirentes multos adhuc inuenerunt, & ita omnes interfecerunt, vt non vnus de tanta multitudine, qui inueniri potuerit, viuus remanſerit. Lambyrinus verò cum paucis fuga lapſus, ad dominum ſuum Ducem Theobaldum, qui incontinenti cum exercitu ſuo in Bruſca-valle erat, apud Vvicha triſtis aduenit; cui Duci cuncta quæ facta fuerunt, narrauit: Dux autem hæc audiens triſtis retroceſſit.

Quòd Rex Fridericus Lotharingiam cum armis intrauit, & caſtrum Amantiæ obſedit, & Ducem Theobaldum ſecum in Alemanniam duxit, & eum veneno interfecit.

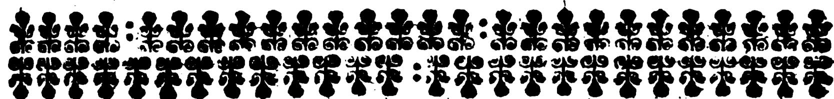
CAPVT XXIII.

FRidericus autem Rex Alemanniæ cùm audiſſet quòd gens Ducis Lotharingiæ Roſem cum armis intrauerat, etiam alia vice, neſcio ante hoc factum vel poſt, cum magno exercitu Alſatiam vaſtauerat, collecta non parua multitudine equitum Lotharingiam penetrauit; & veniens ad caſtrum quod Amantia dicitur, illud obſedit. Mandans verò pro Comite Barrenſe & Comitiſſa Campaniæ ad ipſum properauerunt: qui venientes apud Nanceyum ibidem perno-

ctauerunt. Mane facto illud oppidum totum igni succenderunt; deinde ad Regem venientes gratanter recepti sunt. Dux verò Theobaldus mittens per vniuersos, quos amicos suos esse credebat, vt ei in auxilium venirent, & non est inuentus auxiliator. Cùmque Dux videret se omni succursu esse destitutum, timuit ne Rex totam Lotharingiam deuastaret, & sibi eam auferret: quia iam plures, qui ei succurrere debuerant tam de terra sua quàm aliunde, vt eum opprimerent ad Regem venerant: accepto consilio ad Regem inermis venit, & se ad pedes inclinans veniam petijt. Rex verò se ei velle indulgere respondit, sed non ex toto, quod ita fecit: retinuit enim Ducem cum quatuor militibus tantùm cum eo, & ad Alemanniam reuertens, Ducem cum eo quasi captiuum ducebat in omnem locum quo iturus erat, & sic eum cum eo diu detinuit. Volebat enim Rex vt secum semper solus in mensa esset, in hoc tantùm garcione contentus, qui ei pallium suum ad Curiam deferebat: Milites verò sui ad hospitium remanebant, nec vnus quidem ex eis ad Curiam veniebat; ministrabantur tamen eis à Curia Regis necessaria vniuersa. Ego quidem tunc temporis ab Abbate *Henrico* Senoniensi ad ipsum Ducem Lotharingiæ missus sum, eo quòd *Philippus* Dominus de Gillibertiuillare dictum Abbatem meum in quibuscunque poterat, molestabat & ei satis periculosè minabatur: quem cùm diu quæsiuissem, eum cum Rege in Herbipoli, quæ Theutonicè *Vverseborch* vocatur, in Hosterfrank inueni, & per octo dies in Curia ipsa permansi. acto meo negotio, considerans quomodo idem Dux & sui à Rege tractarentur, reuersus sum. Rex verò cum eundem Ducem Theobaldum pro voluntate sua detinuisset, dimisit eum: deliberauerat enim quid cum ipso ageret. Dux igitur transuadato Rheno ad sua gaudens reuertebatur; credebat enim se gratiam Regis integraliter recepisse: sed Rex malitiæ suæ non immemor, statim cùm Dux ab eo discessit, quandam meretricem, quam Sodariam vocant, post Ducem direxit: quæ cum Duce vna nocte hospitans satis iocosis verbis & motibus, sicut talium moris est, blandicijs alliciens, veneno, quod ei Rex ad hoc dederat vino mixtum, Ducem potauit; & sic mane facto meretrix illa discessit: Dux verò

De se scribit Auctor.

non longè pòst viuens, mortuus est, & in Claustro Stulceborne Cisterciensis Ordinis sepultus est. Cui frater eius *Matherus* * in Ducatu successit. Fridericus Rex de Apulia vxorem sortitus est, quam secum adduxit, & de ea genuit filium, quem *Henricum* appellauit. Sed ad reliqua quæ tempore Innocentij Papæ facta sunt reuertamur. *Mattheus

LIBER IV.

DE SYNODO LATERANENSI, cui præsedit Innocentius Papa III.

CAPVT I.

ANno ab Incanatione Domini MCCXV. celebrata est vniuersalis Synodus Romæ in Ecclesia Saluatoris quæ Constantiniana vocatur, mense Nouembri, præsidente Domino *Innocentio* Papa III. Pontificatus eius ann. XVIII. in qua fuerunt CCCC. & XII. Episcopi, inter quos fuerunt de præcipuis Patriarchis duo, videlicet Constantinopolitanus, & Hierosolymitanus: Antiochenus verò graui languore detentus venire non potuit, sed misit propter se vicarium Antercidensem Episcopum: Alexandrinus etiam sub Sarracenorum dominio constitutus fecit quod potuit, misit pro se Diaconum germanum suum. Primates & Metropolitani septuaginta vnus: Abbatum verò & Priorum numerus vltra octingentos existimatus est. Archiepiscoporum verò, Episcoporũ, Abbatũ, Priorum, & plurimorũ Prælatorũ Ecclesiæ, qui non interfuerunt, non est numerus. Legatorũ Regis Siciliæ in Romanorũ Imperatorẽ electi, Imperatoris Constantinopolitani, Regis Franciæ, Regis Angliæ, Regis Hungariæ, Regis Hierosolymitani Ioannis, Regis Cypri, Regis Aragonensis, necnon aliorum Principum, & Magnatum, & ciuitatum, aliorúmque locorũ magna affuit multitudo. In qua Synodo

dictus Innocentius Papa sermonē proprio ore protulit, ita incipiens: *Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum antequam moriar.* In quo sermone inter cæteros tractatus & disputationes fidei, conseruationes de statu Ecclesiarum & personarum eas regentium liquidè prosecutus, limpidiùs de obitu suo, & quòd iam Deus super hoc signum fecerat in bonum, mirabiliter pertractauit: & quod mirabilius est dictu, de Matrimonio ita efficaciter disputauit, vt ipsos gradus contrahendi matrimonium potiùs vsque ad quartum gradum debere restringere, quàm in septimo gradu in quo antiquitus constitutum erat, permaneret; asserens quod pro intricata cognationis computatione minus prouidè contrahebant, & diuortia celebrabant: vnde idem Papa connubia matrimonij extra quartum gradum tantùm fieri decreuit: & si in quinto gradu ex vna parte, & in tertio ex altera juncti fuissent, præcepit non separari. Et alia multa indixit, quibus Iurisperiti adhuc vtuntur. Et sic quilibet ad propria reuersus est.

De exercitatione iustitiæ à Friderico facta in vrbe Romana.

CAPVT II.

Rex itaque Fridericus regnum Alemanniæ sagaciter circuiens, quotquot potuit inuenire raptores nocturnos, incendiarios, fures, & alios regni molestatores magno studio perquirebat, inuentósque sine aliqua redemptione decapitabat, alios rotis confringebat, alios supplicio damnabat, alios membris mutilatos dehonestabat, alios verò diuersis suppliciis interficiebat. Quare mercatores eum, qui & vias & regionum stratas ita pacificauerat, quòd securi quocunque volebant pergebant, magno affectu diligebant; & ita fama sui boni initij vbique diffundebatur: sed proh dolor! exitus eius in contrarium versus est

De

De multitudine puerorum volentium mirabiliter transfretare in Hierusalem.

CAPVT III.

EO siquidem tempore tanta agmina puerorum vtriusque sexus ex diuersis regionibus nescioqua arte collecta sunt, vt in vnum conglobati, innumerabilis fieret exercitus: qui ante se vexilla dirigentes sequebantur, dicentes se transfretare debere; & terram sanctam sicut filij Israël ex Ægypto exeuntes terram illam obtinuerunt, ita & ipsi eam sorte possiderent. In qua verò ciuitate vel terra veniebant, habitatores illarum quasi pupillos & orphanos, sicut erant, pro Deo suscipiebant, & eis alimenta subministrabant, & ita eos dimittebant. Illi verò Alpes transeuntes Longobardiam intrauerunt, & per maritimas ciuitates, Ianuam scilicet & Pisam, & alias in ora maris sitas dispergentes, credebant naues ad transfretandum inuenire, & non inuenerunt. Duæ tamen naues ex ipsis oneratæ in mare se miserunt; sed adhuc ignoratur si portum obtinuerunt, vel ad quas regiones delati sunt: Alij verò qui remanserunt, ad tantam penuriam deuenerunt, vt non ipsos quis hospitio reciperet; vt de ipsis illud Hieremiæ dici posset: *Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis.* Vnde per vicos & plateas maxima pars ipsorum fame mortua jacebant, nec erat etiam qui sepeliret. Et sic verè illa parua gens illis magnis Innocentibus, qui pro Christo occisi sunt, comparari creditur: quia & ipsa in tam tenera ætate labores immensos & mortem famis, quæ crudelior est gladio, subire meruit: vnde Hieremias: *Melius fuit occisis gladio, quàm interfectis fame.* Et verè melius, quia gladius solo ictu occidit, fames verò diu cruciatum interficit. Cæteri quoque qui sanioris mentis & ætatis erant, per regiones Italiæ & Thusciæ dispersi, ad seruiendum gentibus illius terræ, vel ad laborandum se contulerunt. Talis enim illius facti finis fuit: nec adhuc potest inueniri quid tam inauditum factum portenderet. Et eodem tempore Ordo Prædicatorum, & Fratrum Minorum inchoatus est,

de quibus post pauca loco suo apertiùs differemus. Eadem verò tempestate non multò pòst, sicut ipse in sermone Synodi suæ prædixerat, Innocentius Papa migrauit à seculo, sepultus Perusij à tergo sepulchri S. Herculani in theca marmorea satis decenter sculpta; cui successit Honorius.

Quòd Fridericus in Imperatorem prouectus est ab Honorio Papa.

CAPVT IV.

REx itaque *Fridericus* cùm totum regnum Alemanniæ quieta pace & successibus prosperis gaudere videret, ordinatis eiusdem regni agendis, cum exercitu Romam profectus est, & intrans cum magna difficultate cum vxore sua Apuliensi, in Imperatorem ab Honorio Papa III. sublimatus est anno ab Incarnat. Domini MCCXXII. Indict. VII. in Basilica S. Petri. Papa verò vt terræ sanctæ succurreret, quia necesse erat, adhortatus acquieuit, & statim cruce signatus est, & iura sanctæ Ecclesiæ se obseruaturum, provt deberet, jurauit. Inde denique progrediens, vale dicens Papæ cum exercitu suo secessit ad partes Siciliæ & Apuliæ, & ibi magnas strages de Primatibus, & gente illarum regionum, qui sibi & patri restiterant, perpetrauit: alios quippe viuos excoriauit, alios suspendio deputauit, alios membris omnibus mutilatos viuos dimisit, alios rotis confregit, alios cum assetibus decapitauit: & ita totas regiones illas iurisdictioni & timori suo subdidit. Deinde quendam montem, qui Nigra montana dicitur, muris fortissimis muniuit, & eum Sarracenis innumerabilibus impleuit, & de ipsis sapientiores quos Mathematicos, quos Astronomicos vocant, ariolos, diuinatores, & inspectores volatus auium, & alios plurimos Christianæ fidei aduersarios ad se accersiuit, de quibus quosdam Consiliarios fecit; quosdam qui in volatu auium & extis animalium augurari sciebant, & sortilegos, qui ei futura prædicebant, familiarissimos sibi junxit, & ita vniuersas gentes illas cum vniuersis regionibus suis suæ potestati ad-

jungens, sigillum terræ illius sibi fieri iussit, cuius superscriptio talis erat :

Siculus & Calaber, Apulus mihi seruit & Afer.

Quas regiones diu circuiens sibi, vt supradictum est, subiugauerat.

Quòd Imperator Fridericus vallem Spoletanam, & cæteras terras S. Petri sibi vsurpauit.

CAPVT V.

CVmque hæc ita se haberent, cupiens Alemanniam visitare, quæ ei cara erat, intrans Tusciam, vallem Spoletanam cum ciuitatibus suis & vicis, & omne patrimonium & munitiones B. Petri vbicunque inuenire potuit saisiuit, & quandiu vixit obtinuit : asserens Episcopos & alios Clericos, qui orationi tantùm vacare debebant, ciuitates & alias munitiones habere non debere : ipse enim Aduocatus & Defensor Ecclesiæ erat, cui hæc competebant. Descendens ad Alemanniam filium suum *Henricum* quem de Apuliensi vxore genitum priùs dixeramus, de consensu Magnatum Alemanniæ Aquisgrani in Regem coronari fecit, & ei vt moris est fidelitatem fecerunt, & dicto filio ipse Imperator filiam Ducis Austriæ dedit vxorem, de qua genuit duos filios, quos, vt fertur, posteà idem Imperator interfecit, sicut & matri dicti Henrici fecisse dicitur. Et hæc initia suæ malæ conuersationis, sicut postmodùm lucidiùs exponemus, vsquè in finem vitæ suæ extiterunt: in quibus ipse illi fallacissimo Iuliano Imperatori similis fuit, qui ab Ecclesia & in Ecclesia nutritus, & ad honores priùs promotus, posteà Christũ negans, ob ambitionem Imperij omni nisu crudeliter Ecclesiam impugnauit, & inhumanè Christianos persequens, quos veri Dei cultores inueniebat diuersis supplicijs interficiebat; qui denique à S. Mercurio Martyre *B. Mariæ* Virginis iussu dira morte percussus interijt in Perside.

De Volfelino Sculpteto Haganoyæ & de munitionibus ab ipso in Alsatia constructis.

CAPVT VI.

ERat his diebus in Haganoya Alsatiæ quidam Præfectus nomine *Volfellus*, rusticus quidem genere, sed solertia & prudentia præditus. Hic in Alsatia oppida plurima, Castra & alias munitiones regno ædificauit; castrum videlicet Croneberch iuxta villam Morbei, apud Andelay aliud castrum quod Landeshoarte appellauit; Scelestat quoque, quæ anteà paruissima villa erat, francam fecit, & eam muris latissimis & burgensibus pluribus ampliauit, & ditauit. Oppidum quoque Kesepech cum castello suo de nouo ædificauit: Columbariam etiam in Episcopatu Basiliensi, sicut Slestat fecerat construxit. Citra Rhenum igitur oppidum, quod Nuemberch dicitur, muniuit & libertauit. Sed Imperator pro omnibus his bonis, & cæteris alijs quæ pro vtilitate regni & honore fecerat, mala pro bonis eidem Præfecto Volfello Haganoyæ inferens, ipsum captiuauit, & ab eo thesaurum immensum auri & argenti extorsit: nec adhuc ei credens in domo propria inclusit: sed postea licentiâ acceptâ venit vxorem suam visere, & vna nocte cum vxore sua dormiens, ab eadem vxore dicitur esse suffocatus, ne diuitias quas ipsa vxor habere credebatur, Imperatori reuelaret.

Quòd Imperator Fridericus filiam Regis Ioannis Hierusalem duxit in vxorem: & quòd idem Rex Damiatam miraculosè cepit, & post pauca iterum perdita est.

CAPVT VII.

IMperator verò *Fridericus* ad Apuliam rediens, accepit sibi vxorem filiam *Ioannis de Brine* Regis Hierusalem,

de qua genuit filium Conradum nomine. Dictus verò Ioannes moto exercitu Damiatam Ægypti obsedit, & miraculosè obtinuit, quam statim stultitiâ cuiusdam Legati Romani, qui exercitum Christianorum de ciuitate eadem eduxerat, aquis & multitudine Sarracenorum inclusi, & in angustia mortis positi, Damiatam Sarracenis reddiderunt. & ita à terra illâ Christiani exierunt. Imperator verò Fridericus à Papa excommunicatus, eo quòd votum crucis nondum persoluerat, credens se Deo ita satisfecisse, accersitis secum paucis, & Abbate Morbacensi, qui mihi hæc omnia retulit, mare transiuit, & Ioppen in littore maris sitam, à Sarracenis quondam destructam, reædificauit, & inde Amirando Babiloniæ in amicitiam se conjunxit; ita vt totam terram illam si voluisset, vt fertur, Christianitati subjecisset, & sic ad Apuliam reuersus est. Audiens verò Imperator Fridericus quòd filius suus Henricus Rex de consensu Magnatum terræ inuito patre Regnum Alemanniæ obtinere satageret, eum ad se accersitum cepit, & eum in Siciliæ castro includens ibi mortuus est. Descendens igitur Imperator ad Italiam, Mediolanum obsedit, & duobus annis ibi sedens nihil profecit. Carrucam tantùm ipsius ciuitatis, quam Standarium vocant, cum vexillo suo acquisiuit, & Potestatum Mediolanensem captiuum ad Cremonam ducens, in alta turri patibulo eum suspendit. Deinde Bononiam obsedit, & ante illam nouam ciuitatem construxit, quam custodiendam filio suo, quem de concubina genuerat, Regi Sardiniæ dereliquit, & abijt. Illi verò Bononienses de ciuitate sua exeuntes ciuitatem illam nouam inuaserunt, & igne incendentes funditus destruxerunt, & dictum Regem Sardiniæ, qui eam custodire debebat, in ciuitatem suam captiuum duxerunt: sed quid de eo actum sit non audiui.

Quòd Imperator fratrem Gregorij Papæ suspendio damnauit.

CAPVT VIII.

IGitur Imperator tunc ad Alemanniam fortè deuenerat, & apud Haganoyam veniens venationi & piscationi vaca-

bat. Gregorius verò Papa, qui Honorio succeſſerat, habuerat quemdam nobilem Militem fratrem Apulienſem, qui Imperatorem aliquando ſe offendiſſe dubitabat; veniens in Alſatiam Comitem *Sigibertum* Alſatiæ Lantgrauium, & *Conradum* tunc Metenſem Epiſcopum Imperatoris Cancellarium, rogauit, vt eum ad Imperatorem ſaluum conducerent, quod & promiſerunt. Imperator verò iuſſit in patibulo eum ſuſpendi: & ſic malè conductus vitam finiuit. Gregorius igitur Papa admonens Imperatorem per Internuncios vt Deo ac B. Petro ſatisfaceret, qui & renuit: quem Gregorius Papa in toto orbe Romano excommunicatum denunciauit. Gregorio verò mortuo Sedes diu Paſtore caruit, Imperatore electionem perturbante. Tandem Cœleſtinus lectus, decem & ſeptem diebus ſuperuiuens mortuus eſt.

De electione Innocentij Papæ IV. & de aduentu eius Lugdunum.

CAPVT IX.

ERat igitur quidam Cardinalis *Senebaldus* nomine, de ciuitate Ianuenſi in Italia oriundus, quia Imperatori aliquantulùm familiaris erat, Papa effectus eſt: qui eodem anno ſimulata infirmitate, dicens ſe velle aërem natiuitatis ſuæ vt ſanaretur inuiſere, venit Ianuam: inde clam per terram Comitis Sauoyæ progrediens peruenit Lugdunum, & ibi per ſeptem annos continuos demoratus eſt. Volens igitur Papa cum Friderico Imperatore de rebus Eccleſiæ, quas rapuerat, agere, ipſum per legitimas ferias ad Curiam citauit. Imperator verò Legiſtas & doctiſſimos viros Iuriſperitos pro ſe mittens, dicens ſe in Longobardia occupatum, tandem aſſeruit ſe eſſe venturum. Fertur etiam quoſdam verſus neſcio à ſe vel ab alio compoſitos interea Papæ mandaſſe, ita ſcribens:

Fata notant, ſtellæque vocant, auiúmque volatus,
Totius & ſubitò malleus orbis ero.
Roma diu titubans, longis erroribus acta
Decidet, & mundi deſinet eſſe caput.

Quibus Papa versibus respondit, sed à memoria mea dilapsi sunt: sed hîc est sensus. Fata tacebunt, & stellæ silebunt, & volatus auium non loquentur: tu verò malleus orbis ad tempus esse poteris, sed non diu: Romam verò, quam dixisti esse casuram, Ecclesiam, id est, nauiculam Petri aduertimus: potest enim in fluctibus huius maris, id est mundi, fluctuare, sed nunquam mergi. Tertia igitur citatione, vt prædiximus, facta interea Papa *Innocentius IV*. (ita enim in Papatu vocatus) Concilium Archiepiscoporum & Episcoporum regionũ circumadjacentium cõuocauit, ad quod Fridericus vocatus noluit venire, sed suos Nuncios misit. Præsidente igitur Innocentio Papa in facie ipsius Concilij, de cõmissis ipsius & hæresibus, quibus implicatus esse dicebatur per XVI. Capitula hinc inde disputatum est: tandem per sententiam, ipsum anathematizauit, & à dignitate & honore Imperij alienauit, & ipsum vel hæredes suos ad dignitatem Imperij Romani nunquam venire posse iudicauit, & sub interminatione anathematis districtè inhibuit, ne quis de cætero eum pro Imperatore haberet, nec Imperatorem, sed Fridericum tantùm de Stoupha * appellaret. Et hoc mandatum per vniuersas Imperij Romani regiones Papa diuulgare fecit: sed hoc Rex Franciæ approbare noluit, quia idem Fridericus quondam iuratus suus exstiterat.

f. * Suevia.

De bello transmarino, quod Ludouicus Rex Franciæ in extremis positus in visione vidit.

CAPVT X.

REx igitur Francorum graui detentus infirmitate vsque ad mortem ægrotauit, cui talis apparuit visio. Videbat se in transmarinis partibus esse constitutum: ibi enim nostri Christiani & Saraceni ad pugnã parati erant, & congredientes acriùs inter se pugnabant; & postquàm diu pugnatum est, Sarraceni nostros vicerunt, & omnes aut interficiebant, aut captiuos ad terram suam deducebant, ita quòd de tanta multitudine nostrorum vix XV. milites de bello fugientes

remansisse dicerentur. Quod cùm Rex Franciæ videret valde indoluit: cui fertur dictum fuisse: Rex Franciæ hoc irrecuperabile damnum vindica. Rex autem ab hac visione reuersus, vouit se ad terram Sanctam post duos annos properaturum: & statim sibi crucem dari præcipiens, inuita matre Domina Blancha cruce signatus est. Pugna quippe ab ipso Rege intuita accidit in festo S. Andreæ, & sicut viderat verum fuit.

Quod Papa Innocentius damnato Friderico Imper. Landgrauium de Thuringia Regem Rom. creauit.

CAPVT XI.

FRiderico quoque quondam Imperatore, vt diximus depulso, Innocentius Papa Regem creauit filium Comitis Palatij de Thuringia qui assumpto sibi exercitu intrauit territorium de Nurembcrch. Papa verò misit ei Archiepiscopos & Episcopos cum militibus. Conradus verò filius dicti Friderici priùs Imperatoris, qui tunc in Sueuia erat, accersita sibi magna multitudine armatorum venit obuiam nouo Regi, & congressus cum eo victus est, & multi de exercitu suo perierunt interfecti, alij capti, alij fugerunt: Conradus verò in Nuremberch fugit. Nouus verò Rex ad sua & omnes adiutores sui cum multis spolijs redierunt; solus tantùm garcio de tanta multitudine nostrorum ibi mortuus. Nouus quoque Rex non multò pòst diem clausit extremum: & Papa alium instituit, Comitem scilicet de Holande, qui exercitum colligens venit Aquisgrani, & eam obsidens tandem cum magno labore expugnauit, & ibi coronatus est, & inde ad sua redijt. Episcopus verò Argentinensis duo castra, quæ Regi nostro aduersabantur, Vvigresem, & Cronebercl, funditus destruxit, & totam terram Episcopatus vice Regis sibi subegit: Slestat verò obsedit, sed nihil profecit. Cronradus verò supradictus viribus assumptis subitò Alsatiam intrauit, & recto itinere nihil aliud faciens cum suis incedebat. Episcopus autem Argentinensis vsque ad ripam Rheni sequutus est eum.

eum. Conradus verò Rhenum transiens in Sueuiam fugit, & Episcopus in sua reuersus est.

Quòd Rex Franciæ mare transiit: Damiatam miraculosè obtinuit, & eam pro liberatione sua Sarracenis restituit.

CAPVT XII.

REx verò Franciæ mare intrans applicuit magno apparatu Cyprum, & ibi aliquandiu moram faciens, multi de suis mortui sunt. Deinde ad portum Acharon volens venire, vento flante contrario ad littus Damiatæ projectus est: nautæ verò valde admirantes dixerunt ciuitatem quam videbant esse Damiatam, quæ in Ægypti introïtu sita est: nostri verò valde perterriti ad arma currunt, littus occupant, Sarracenos ad bellum paratos inueniunt, qui à nostris oppressi Damiatam redire compulsi sunt. Nostri igitur Christiani tentoria figentes ibidem pernoctarunt: mane autem facto ad portas ciuitatis venientes, apertas eas quidem inuenerunt, sed nullum intus ciuium repererunt. Intrantes autem ciuitatem mundauerunt, & Ecclesijs compositis cultui Christiano subdiderunt. Post paucos itaque dies Rex cum exercitu suo suggestione Comitis de Artoïs fratris sui terram Sarracenorum ingressus est, & ibi reperto exercitu Sarracenorum cum eis confligens victus est, ibi quippe mortuus est dictus Regis frater. Cæteri verò omnes aut capti, aut interfecti sunt ibidem, excepto Rege & paucis qui in quodam monte fugerunt. Expleta denique tanta cæde montem, in quo Rex erat, Sarraceni circundederunt: Rex verò sibi nusquam fugam patere videns tradidit se illis. Pagani siquidem Damiatam cum Rege venientes minati sunt se Regem interfecturos, nisi Damiata eis redderetur. Dux verò Burgundiæ & Regina cum alijs pluribus videntes irrecuperabile damnum de Rege, ciuitatem Sarracenis tradiderunt; ita tamen quòd vniuersi captiui, qui à Sarracenis tenebantur, Regi restituerentur; quod & factum est. De quibus nos vnum Sacerdotem

vidimus qui hæc omnia nobis narrauit. Rex verò cum suis Acharon venit.

De Amiraldo de Coine qui Regem Babiloniæ interfecit, & de nece filij sui Conradi.

CAPVT XIII.

IGitur Amiraldus de Coine, qui à Rege Babiloniæ ad dictam pugnam vocatus fuerat, dicebat se debere Damiatam habere, & etiam medietatem captiuorum & spoliorum, quia majorem ipse exercitum habebat quàm Rex. Rex verò non acquieuit: vnde Amiraldus in ipsum insurgens interfecit, & exercitum eius in fugam conuertit, & Damiatam obtinuit. Sed Amiraldus, quia Damiata longè à terra sua distabat, timens ne filius Regis interfecti Damiatam, quæ ei propè erat, aliquando obtineret, & ita suam gentem, quam in eadem ciuitate dimiserat, perderet; inito consilio Damiatam funditus euertit, nec in ea lapidem super lapidem reliquit: & ita illa delicata ciuitas, quæ quondam paradisus esse dicebatur, à nostris bis miraculosè acquisita, & bis nescio quo occulto Dei iudicio miserabiliter perdita, finem accepit. Rex verò Franciæ Cæsaream ciuitatem quandam, quæ à Sarracenis anteà destructa fuerat, satis compendiosè restaurauit, & gente & ædificijs copiosam reddidit; & sic vix duobus annis in terra illa degens in Franciam redijt.

De morte iniqua Friderici Imper. & de obitu Innocentij IV.

CAPVT XIV.

CVm igitur res ita se haberet, & *Fridericus* quondam Imperator in Apulia moraretur, adhuc in infidelitate sua perseuerans, vt fertur contra Deum blasphemias, quæ non sunt etiam referendæ, loqueretur, decidit in lectum & mortuus est, sepultúsque in Palerno, vbi dicebatur plurimos

habere thesauros. Post hæc Apulienses nescio quo zelo, sed vt rei exitus probauit, malo, *Conradum* filium dicti Friderici, qui in Suenia degebat, vt regnum patris acciperet, asciuerunt: qui non multò pòst veneno potatus interijt. *Innocentius* verò Papa IV. cùm VII. annis apud Lugdunum mansisset, Romam reuersus in Apulia diem suum clausit extremum.

De B. Hildegarde Sanctimoniali, & de prophetijs eius.

CAPVT XV.

ANte hos annos ferè triginta fuit in inferioribus Alemanniæ partibus Sãctimonialis quædam inclusa sanctissimæ conuersationis & vitæ, *Hildegardis* nomine, cui Deus etiam inter cætera gratiam prophetiæ contulerat, & quod mirum est dictu, quod nunquam anteà didicerat, linguâ loquebatur latinâ, & scribebat. Prophetauit quippe de statu regnorum, & euentibus futurorum: & inde libros propria manu conscripsit. Scripsit etiam librum medicinalem ad diuersas infirmitates, quem ego Argentinæ vidi. Scripsit siquidem de Ordine futurorum Prædicatorum, & Fratrum Minorum, qui temporibus nostris primùm esse cœperunt. Dixit quippe apertè quosdam Fratres futuros altè tonsuratos in habitu religioso, sed inusitato, qui in principio sui quasi Deus à populo reciperentur; nec aliquid proprium habituros prædixit, sed tantummodò eleemosynis fidelium victitarent, nec de his eleemosynis in crastinum reseruarent; & ita tali paupertate contenti ciuitates & castella, & regiones prædicando circuirent: & ita in primordio suo Deo & hominibus cari haberentur; sed citò à proposito suo decidentes, viliores haberentur. Hæc Hildegardis de Prædicatoribus & Minoribus Fratribus fertur prædixisse, quod posteà verum actus ipsorum esse probauit.

De S. Dominico, & principio Ordinis Prædicatorum.

CAPVT XVI.

* Hispaniæ.

QVidam *Dominicus* nomine de Tusciæ * partibus oriundus tempore Innocentij III. Ordinem incepit Prædicatorum; sicut & eodem tempore Franciscus quidam, de quo posteà dicemus, Ordinem Fratrum Minorum inchoauit. Dictus siquidem Dominicus Fratres sibi collegit, & secundùm Regulam B. Augustini viuere constituit: & ita à Gregorio Papa confirmati, dispersi sunt per vniuersas regiones, & quandiu in proposito suo permanserunt, cari ab omnibus habiti sunt. Sed mirum est quòd tanti viri in diuinis sermonibus probabiles in ciuitatibus opulentioribus habitare cœperunt, in quibus splendidè viuitur, & habitatores earum ciuitatum delicijs & diuitijs abundant, & ibidem luxus & ambitio rerum secularium vigent, & vsuris & publicis rapinis impudenter insistunt: quomodo nostri Prædicatores à talibus & cum talibus conuersari & viuere, & dona ipsorum recipere gratulantur? Sed quia prophetia illius Venerabilis Sanctimonialis Hildegardis ne fieret præteriri non poterat, in primordio sui nostri Prædicatores omnibus in bono satis claruerunt: multos quippe ab erroribus suis & à via sua mala auerterunt, & hæreticos, quibus vniuersa terra iam propè occupata erat, represserunt, & multos eorum dari igni fecerunt, & adeò in exercitatione sua valuerunt, vt etiam quidam eorum miraculis claruisse referantur. Sed quia, vt dicitur, noua placent & vsitata vilescunt, quia iam à proposito aliquantulùm declinabant, immò etiam de se præsumendo quædam inepta sibi vsurpabant, à populo iam non tanti precij haberi cœperunt. Diuites quippe & raptores, & vsurarios publicos circumeundo visitabant, & siqua ambitione secularium vel rapto, vel fœnore ab illis acquisita inuenirent, ad Monasteria sua, quæ permaxima ædificare cœperant, efficiebant vt donarentur; & ita per interpretes illas res in ædificiorum suorum, vel victualium vsus conuerte-

bant: licet non ignorarent rapinas, vel vsuras nisi eis, à quibus extortæ fuerant, reddi debere: illos verò qui eis talia dona conferebant, quod Papa facere non potest, à peccatis rapinarum & vsurarum absoluebant, & mortuos in cæmeterijs suis solemniter sepeliebant: & ob hoc viliores plurimùm esse cœperunt.

De B. Francisco primo Fundatore Minoritarum.

CAPVT XVII.

FRanciscus igitur, quem superiùs primum Ordinis Fratrum Minorum esse diximus, de Assisia ciuitate vallis Spoletanæ oriundus fuit: filius quidem diuitis ciuis dictæ ciuitatis extitit, qui eundem Franciscum causâ mercimonij ad partes Franciæ frequenter mittere solebat; vnde à Francia Franciscum nominatum fuisse referunt. Qui Franciscus bonæ indolis existens iuuenis & sapiens (sicut mos est mercatorum) ambitionem rerum secularium insectatus est: sed de mercimonio à patre credito Ecclesijs & pauperibus largissimè erogabat. Contigit ipsum Franciscum ad partes suas quodam tempore redire, & à patre libenter receptus paucis diebus cum ipso mansit: quadam verò die cùm pater eius quemdam solemnem ageret diem, Franciscus juuenis laudabilis quamdam cameram intrans vestibus suis omnibus exuitur; quadam tunica, in qua caputium consutum erat, & tamen vilissimi panni se induens, cordella nodata se præcingit: & ita sine calceis & tonsoratus ad patrem exijt, & patri vale dicens asseruit se potiùs Deo seruire velle quàm mammonæ. Circuiens verò regionem illam, plures sibi Fratres & Ordini suo sociauit. Veniens igitur ad Papam Gregorium, sicut Prædicatores ab eo authorizati sunt, & ita per diuersas regiones collocati sunt. Franciscus verò cum paucis Fratribus per ciuitates & castella circuiens prædicando, ad quamdam ciuitatem fertur deuenisse; & ibi volens verbum Dei prædicare, ciues loci illius in tali habitu eum cum suis considerantes

quasi stultum à ciuitate sua eum expulerunt: ipse verò extra portam ciuitatis iuxta stratam publicam stans, conspexit in campo diuersi generis aues pascentes, quasi loqueretur hominibus ad se ipsas vocauit, & statim ad vocem ipsius tanta multitudo diuersarum auium circa eum adunata est quanta nunquam in partibus illis visa fuisse feratur: quas B. Franciscus admonens, quia gens intelligibilis & sensata verbum Dei audire contemneret, saltem aues indiscretæ mandata Dei audire non recusarent: illæ verò colla erigentes, & capita & visum quasi eum intelligerent, porrigebant ei: ille verò hortabatur eas vocibus & cantibus Deum qui eas creauerat, & pascebat, glorificare & laudare: & sic eas diu alloquens, & quasi cum rationabilibus creaturis de verbo Dei cum eis disputabat. Videntes autem transeuntes ignotum virum in tam extraneo habitu auibus quasi hominibus prædicantem, nunciauerunt hæc in ciuitate: ad quem tota ciuitas exiens, admirans super miraculo auium, rogabat eum, vt quia eum expulerant, ciuitati indulgeret: ipse verò auibus benedicens iussit eas abire, & conuertens se ad populum improperabat ei quòd populus intelligibilis & rationabilis verbum Dei audire contemneret, aues verò sine ratione cum gaudio magno illud susciperent. Cúmque gentem illam diu allocutus fuisset, hoc sermone finito, dans benedictionem à loco discessit. Fertur etiam transfretasse, & ad Babyloniam deuenisse, à Rege illius terræ licentiam prædicandi obtinuisse. Videns igitur B. Franciscus gratiam dicti Regis & gentis ipsius terræ se habere, paucos de discipulis suis relinquens ad partes suas reuersus est, volens illuc pluriores ad prædicandum dirigere: sed quia non est laborantis & currentis, sed volentis Dei hominis cursum dirigere, nescio quo impedimento detentus ad Babyloniam non est reuersus. Cùmque plures sui Ordinis Fratres vbique disseminasset, & pluribus in vita sua claruisset miraculis, ad ciuitem Assisiæ reuertens, infirmitate detentus ibidem bono fine quieuit in Domino, & ibidem sepultus est. Illorum siquidem & conuersatio & vita semper meliùs & sanctiùs quàm Prædicatorum ad tempora nostra vsque perdurauit. Quamplures igitur ambos ordines viri & mulieres imitantes conuersa-

tioni eorum se contulerunt. Nobiles quippe Clerici, & bene literati suas prælationes, dignitates, diuitias, parentúmque consolationes contemnentes, se eis pro Deo sociarunt. Mulieres verò, aliæ virgines, aliæ matronæ & viduæ, aliæ verò meretrices, nobiles & ignobiles, magisterio ipsorum & religioni se submittentes, pusilla sibi habitacula erexerunt. Sed proh dolor! plurimi vtriusque sexus, qui iam aratro Dei manum salutis apposuerant, miserabiliter retro respicientes, luxui & voluptatibus seculi quasi canis ad vomitum redientes denuò se tradiderunt. De quibus meliùs arbitror silere, quàm loqui.

De Beguina Sybilla nomine de Marsal, & actibus eius.

CAPVT XVIII.

DE quadam iuuencula muliere, quæ plurimos sua subtilitate decepit, dicturi accingamur: quia tota ista regio actus illius agnouit, audaciùs de ea loqui non pigebit. In Episcopatu itaque Metensi, in oppido quod Marsal dicitur, illa supradicta muliercula degebat: quæ videns plurimas mulierculas sub doctrina dictorum Prædicatorum specie religionis florere, quæ Beguinæ appellantur, volens ipsas imitari dictis & factis suis simplicitatem suam prætendebat: Ecclesias etiam horâ Matutinarum & Missarum, sicut moris est Beguinarum, maturiùs frequentabat. Quid dicam? adeò magnificauit fimbrias suas, vt etiam Ludouico tunc plebano viro discreto, & omnibus habitatoribus villæ de Marsal gratissima haberetur. Quædam verò matrona illiûs villæ cum viro suo simulationibus eius credens eam hospitio receperat: cui etiam ipsa iuuencula suggerebat, se Angelos vidisse: cui matrona illa quandam cameram concesserat, vbi orationes & vigilias secretiùs agere posset. Cúmque ipsa iuuencula videret famam suæ religionis vbique diffundi, ad majorem præsumpsit audaciam properare: fatebatur quippe se in spiritu rapi in cœlum, & ita in lectulo suo jacens quasi dormiens, non manducans neque bibens totam diem deduce-

bat. Hospita verò sua verum esse credens cameram claudebat, nec aliquem ad eam introire patiebatur: aliquâ quippe horâ noctis, vt spiritus eius ad eam reuersus crederetur, lenta voce planctum emittebat: quod cùm hospira sua audiret protinus accurrebat, & ei cibum volens dare, illa renuebat, dicens se epulis cælestibus ita refectam, vt carnalibus cibarijs de cætero nollet vti. Dictum est enim pòst, quòd quidam Sacerdos eiusdem villæ iuuenis, qui ei familiaris erat, secretò noctu ad eam veniebat, & eam delicatis cibis reficiebat, & species bene redolentes ad superuenientes decipiendos ei afferebat; ita vt camera illa tota odore specierum repleretur, vt odor ille in aduentu Angelorum ad se venientium ibi fieri crederetur. Sacerdos igitur quæ illa sumere non poterat sub stramento lectuli sui sagaciter recondebat, quod eidem tribus diebus vel quatuor ad victum sufficere poterat: & vt dictus Presbyter secretiùs & tutiùs ad eam venire posset, illa dicebat hospiti suæ, ne aliquando timeret si noctu ostia domus aperiri, vel alium strepitum audiret, quia à diabolo de nocte immoderatè molestaretur.

Cúmque cunctos ita deciperet, Fratres Prædicatores & Minores veniebant, & obseruantes eam, fallaciam ipsius nunquam percipere poterant; sed de ipsa, & sanctitate eius & actibus iam in publico prædicabant. Quid plura? Episcopus ipse Metensis *Iacobus* ad eam venit, Comites quoque & Milites, Clerici, Monachi, & vtriusque sexus vniuersus populus ad eam confluebat: sed non dabatur omnibus copia eam videndi, quia cùm audiret tot & tantos ad se venisse, simulabat in spiritu, sicut facere solebat, in cœlum esse deductam, & etiam prædicebat in tribus diebus non reuersuram, & ita nulli aditus ad eam patebat. Illi verò qui ad eam videndam venerant, nec viderant, audientes ab incolis quæ faciebat, ad sua reuertentes mira de ea nescientibus narrabant. Episcopus verò Metensis cum Clericis suis & Prædicatoribus qui cum eo erant, volens experiri si ita non manducaret neque biberet, & si in Spiritu raperetur, vt ipsa dicebat, fecit eam in aliam domum transferri. Ipsa verò in camera in qua jacebat nullum secum noctu manere patiebatur, quia Angeli eam custodiebant, cùm diabolus eam ita

importunè

importunè infestabat. Sed cùm ita custodiretur, vt nec posset manducare, neque bibere; vt vel verbis suis de diabolo fidem faceret, simulans se de die in cœlum raptam, noctu surgens accepit plumas de puluinaribus in quibus iacebat, quasi diabolus hoc faceret, per cameram ipsam & per domum, in qua custodientes eam iacebant, dispersit. Videntes verò credebant propter molestiam ipsius à diabolo hoc fieri. Dixerat quippè pluries à diabolo nimium inquietari, & hoc ibi & aliàs sæpè fecisse dicebatur: & ita in illa domo tribus mansit diebus & tribus noctibus, non manducans neque bibens. Et cùm videret se vlteriùs famem sustinere non posse, rogauit Episcopum vt eam ad priorem locum suum reportari faceret, qui in visione ad quam his tribus diebus rapta permanserat, audierat si vlteriùs in ipso loco, in quo diabolus eam plus solito infestabat, moraretur, totum corpus eius diabolus in frusta discerperet. Episcopus verò credulus eam ad priorem locum reportari fecit. Videns autem *Sibylla* (ita enim ei nomen erat) quia Episcopus, Prædicatores, & Fratres Minores, & alii qui eam obseruabant factis suis fidem darent, ad maiorem se contulit audaciam; fecit quippe nigram tunicam fieri, & hispidam, & capucium diabolicum vultum habens, qua induebatur cùm ad cœlum se simulabat translatam & loquens rauca & horrida voce audientibus magnum incutiebat timorem. Et quandoque noctu à camera exiens in illo diabolico & horribili habitu multis apparebat, & cum eis loquebatur; & quod mirabilius est dictu per vicos & plateas de Marsal discurrebat, & obuiantibus sibi dicebat se esse diabolum, qui Sibillam illam nefandam & impiam virginem impugnabat, & ita ab illis fugientibus relicta, ad cameram suam secretò reuertebatur. Contigit enim quadam die vnum de ciuibus illius villæ mori, qui à plurimis illius villæ non multùm bonus habebatur: quod cùm Sibylla ab his qui in domo erant audiuisset, nocte sequenti laruâ suâ se induens (sic enim talis habitus appellabatur) venit ad ostium cameræ, & his qui in domo erant quasi diabolus esset, rauca voce dixit: Heu! heu! quantum damnum ista mala mulier Sibylla mihi hodie intulit, quia amicum meum qui hodie mortuus est, mihi violenter

abstulit. Ipsa enim ad cœlum hodie rapta est, & vsque ad tertium diem non reuertetur: & ita suffragiis suis & orationibus sibi eum retinuit: ego enim credebam eum meum esse, & volebam eum ad spatiosum pratum meum deducere. Illi verò audientes interrogabant vbi esset pratum illud? Quibus respondit; Ego habeo pratum valdè spatiosum & delectabile, in quo ego amicos meos ad spatiandum deduco. Pratum illud semper rore sulphureo, & igneo conspergitur: ibi sunt iocosa reptilia, & animalia viperea & serpentina, & angues, & buffones, & alia plurima pusilla cum magnis; cum quibus amicos meos dilectissimos conuersari & iocari facio, & in illo sulphureo rore ab Angelis meis pro deliciis volutantur. Sed quia ista mulier mihi hodie tantum amicum abstulit, libenter eam in frusta discerperem! sed non audeo, quia Angeli custodiunt eam. Heu mihi misero! quare ista contra me, & malo meo vobis annuncio? quia quàm citò ad Magistrum meum Sathanam reuertar, ipse me ob hoc fœdissimis cruciatibus tradet: Sed non audeo propter istam malam mulierem dimittere, vt vobis ista annunciando, vobis caueatis; vobis etiam dico ipsis, & audientibus me, ne in illud spatiosum pratum veniatis. Episcopus itaque, & alii audientes, verè credebant esse diabolum, qui eis talia referebat. Sequenti enim die cùm Episcopus & Prædicatores tantùm ad eam videndam intrassent, quia aliis non licebat, inuenerunt eam in lectulo suo iacentem rubicunda facie, quasi dormientem, & subtilissimos pannos & candidos circa se habentem, & coopertorium capitis sui tam subtile erat, vt diceretur nunquam à manu humana tale fieri posse. Iacebat enim quasi dormiens, habens anhelitum tam subtilem, vt vix ab aliquo percipi posset vtrum anhelaret an non: & quia nemo eam tangere audebat, hospitam eius interrogabant, vnde tam candidi panni & bene redolentes venerant. Respondebat se pluries quando à superis reuertebatur, eam in tali statu inuenisse, & quia ei sæpius dixerat lectum suum ab Angelis refectum fuisse, & ab iis ornamenta ipsa recepisse. Asserebat etiam ei ab eis aquam benedici, vt versutias diaboli ipsam impugnantis superare valeret: erat enim ad caput ipsius satis pulchrum vas-

culum positum, in quo ipsam aquam miserat; de quâ ipse Episcopus & Prædicatores, & alii plures, vt se à diabolo tutarent, se aspersisse, & ex ipsa aqua olida bibisse feruntur. Quid plura? Iam Episcopus Ecclesiam ædificare deliberabat, in qua quia non comedebat, neque humaniter viuebat, ipsam ponere volebat, vt ad eam confluentes talia mirabilia delectarentur aspicere: cùm subitò illud Euangelicum; *Nihil occultum quod non reueletur*, apparuit. Namque cùm vna die ad superna se rapi prædixisset, & ostia bene serrata essent, & hi qui in domo erant se pausatum dedissent; illa de lecto suo surgens sibi sternere cœpit, & diuersas voces emittens quasi opponentis & respondentis, vnam habens horribilem quasi diaboli, aliam verò subtilem quasi Angeli, audiebantur quasi conflictus duorum: quare quidam Prædicatorum conflictum illum subtiliùs volens audire, accessit ad parietem cameræ, & circunspiciens casu tenuissimam inuenit rimam, & aspiciens per eam vidit illam, quam credebant raptam fuisse, lectum suum reficientem; & aduocans Episcopum ostendit illi quid illa interiùs faciebat. Episcopus verò cum aliis ad ostium venientes, illud fregerunt. Quod illa videns proiecit se in lecto imperfecto. Illi verò introeuntes leuauerunt eam de lecto, & cogentes eam omnes actus sicut supra scripti sunt, exposuit, & quod haberet escas sub lecto suo absconditas, quibus pascebatur, quod & inuentum est. Episcopus verò & Prædicatores, & alii omnes qui aderant videntes se tandiu à tali muliercula fore deceptos, ineffabiliter doluerunt. Videbant enim oculata fide laruam illam, scilicet vestimentum illud diabolicum, escas absconditas quibus illa vescebatur, & ornamenta lecti sui, & alia vtensilia quibus illa tot & tantos viros & mulieres, & qui credebantur esse sapientiores, magis ac magis confundebantur. Alii clamabant vt combureretur, alii vt aquis suffocaretur, alii vt viua deffoderetur. Beguinæ verò, quæ ad hoc spectaculum venerant, ista audire non poterant: coopertis capitibus flentes & eiulantes, quia neminem præ pudore videre poterant, in sua reuertebantur. Episcopus verò pudibundus suas iniurias non ferens, voluit eam interficere: saniore tamen vsus consilio mulierẽ illã incarcerauit, cõcessã tamen ei

paruâ fenestellâ, per quã ei modicum panis & aquæ porrigebatur; pauco enim superuiuens tempore, in ipso carcere mortua est. Sic Deus ea quæ per ipsum non fiunt, breuiter dissoluit.

De gente quadam horrida quæ Tartarini dicebatur, quæ multas regiones & regnum Hungariæ vastauit.

CAPVT XIX.

Contigit ante hoc quasdam gentes nescio vnde ebullire; immensus siquidem erat eorum exercitus & innumerabilis, facie quidem horridi, cultu horribiliores, Tartarini appellati, vnde quidam eos à Tharso Ciliciæ nominatos dicebant. Alij verò asserebant eos Iudæos illos esse quos ferunt ab Alexandro Rege magno intra Caspios mõtes quondã fuisse inclusos, sed adhuc ignoratur vnde tanta multitudo gentium ebullierit. Venerunt quippe per Bulgariam & Poloniã & per plures alias Oriẽtis regiones, vniuersa quæcunq; inueniebãt sine misericordia interficiebãt: sicut Gothi & Vvandali in his Occidentalibus partibus quondam fecisse legitur. Intrantes denique regnum Hungariæ, vt breuiter dicam, ita illud depopulati sunt, vt nec ciuitas vel vicus, vel munitio aliqua, vel homo vel mulier, vel demum aliquod pecus saluum remaneret: excepto quòd Rex in interioribus syluarum, locis, quibus terra illa abundabat, cum paucis se occultaret. Denique vsque ad Danubium fluuium venientes, Alemanniam totam, & etiam Franciam totam se occupare debere jactabant. Sed quidam ferunt instinctu Frederici tunc Imperatoris eos Hungariam intrasse, eo quòd Rex Hungariæ regnum suum ab eodem Imperatore recipere nollet, quod rei exitus posteà comprobauit. Nam Rex Hungariæ compulsus dominio Imperatoris se subdidit, & regnum Hungariæ ab ipso recepit, & ita illi Tartarini à regno Hungariæ exeuntes, nescio quò ad sua reuersi sunt.

De Henrico Abbate huius loci Senoniensis, & actibus eius.

CAPVT XX.

De *Henrico* quidem, de quo superiùs mentionem aliquantulùm fecimus, huius loci Abbate, quia nostris temporibus oculata fide actus ipsius & vidimus & cognouimus, huic paginæ adnotare non pigebit, Fuit equidem idem Héricus de ciuitate Metensi oriundus, personâ quidem satis honestus, aliquantulùm literatus, moribus Monasticis, vt ætas illa exigebat, admodum ornatus, officio diuino libenter insistens, solemnitates Sanctorum in officio diuino cantando, legendo, ordinando, satis compendiosè decorabat. Sed in rebus conseruandis aliquantulùm vltra metam sollicitus erat. Hic in principio suæ ordinationis Monachis huius loci satis parcè ministrabat, ita vt inter ipsum & Monachos lis ingens oriretur. Abbas verò videns se à Monachis vrgeri, Comitem Henricum de Salmis & Comitissam adiit, & se eis tanta iunxit familiaritate vt pro voluntate sua dictum Comitem & Comitissam haberet. Adduxit eos nempe ad Claustrum, & tantâ instantiâ prædictos per Comitem & Comitissam Monachos adgressus est; vt ipsi Monachi vel prece vel pretio, vel demum minis coacti Abbati se submiserunt. Vnde idem Abbas dicto Comiti & Comitissæ ex tunc subiectus fuit; vt quicquid idem Comes in valle Senoniensi, vel in cunctis appendiciis suis agere volebat, nutu & voluntate ipsius Abbatis fiebant vniuersa sine contradictione aliqua : ita vt in talliis, & aliis exactionibus, quas idem Comes in hominibus vallis agere volebat, sine repulsa, quod ante non fuerat, exercebat. Vnde sæpe idem Abbas pectus suum pugno tundens, nobis referebat ita dicendo: Væ mihi! Quid feci? Quia cùm ego Abbas ad hunc Senoniensem locum electus fui in tota valle Aduocatus loci istius vix quatuor libras vel centum solidos Tullenses accipiebat, quod precaria dicebatur : & ego sustinui quòd illi centum

solidi libræ facti sunt. Et sic inoleuit quod Aduocatus ex tunc pro voluntate sua tallias, & alias rapinas exegit. Veniamus verò ad alia quæ bene fecit, & deinde malefacta referemus. Videns igitur idem Abbas quòd voluntati suæ nullus Monachorum suorum contradicere audebat, quomodo vel quando volebat, erat pro ratione voluntas. Bona igitur voluntas eius prima hæc fuit. Construxit apud Archum molendinum super Mortam fluuium situm. Acquisiuit etiam Ecclesiam S. Hilarii Metensis ad Pontem Renmonis. Ædificauit quoque apud Roitsei domum lapideam in curia nostra sitam. Fuit denique Ecclesia Senoniensis, & omnis domus cum appendiciis suis tempore suo locuples & omnibus bonis plena. Sed vnum erat in eo, quòd Ecclesiam Senoniensem valdè oppressit, Præposituram de Curte omnino deleuit, Eleemosynarium amouit, Camerariam in manu sua tenuit, omnes Obedientias ferè ita sibi retinuit, vt nullus Monachorum statum Monasterii intus vel extra scire posset. Vnde in aliis locis quæcunque hebebat, commendabat. Postquam verò viginti & vno annis Senionensem Ecclesiam rexit, infirmitate detentus, apud Bellum pratum diem sortitus est extremum, & ad Monasterium deductus in Capitulo nostro sepultus est.

De Comitatu de Dasporch, quomodò dißipatum est dominium, & nomen perdidit.

CAPVXT XXI.

Contigit igitur eo tempore Ducem Lotharingiæ *Theobaldum* ab hac vita migrare, qui sortitus fuerat filiam Comitis de Dasporch in vxorem: vnde ei Comitatus castris & munitionibus, & oppidis ditissimus, & terrâ fertili admodum ditatus. Sed dictus Dux non dimidians dies suos iuuenis obiit; & ita vxorem cum Comitatu reliquit. Comes verò Campaniæ adhuc adolescens audiens Comitatum illum tam opulentum, relictam Ducis Lotharingiæ accepit in vxorem, & hoc causâ Comitatus. Sed cùm eam aliquan-

diu habuisset, quia sterilis erat, eam repudiauit. Ipsa verò Comiti de Liguigne nupsit. Sed non post multos annos ambo mortui sunt. Ita Comitatus de Dasporch hærede caruit. Mira res & inopinata, quia, vt fertur, mulier illa de qua agitur, fuit à nobilissimis & Christianissimis progenitoribus procreata. Nam B. Leo Papa, cuius vitâ & moribus sancta illustratur Ecclesia, de eius stirpe natus fuit, cuius pater fundator Ecclesiarum extitit clementissimus. Ædificauit quippe Monasterium Sanctimonialium iuxta oppidum Saleborch, quod Hessa vocatur, & propriis ditauit sumptibus. Aliud quoque Monasterium Monachorum sub regula B. Benedicti degentium in Alsatia construxit, quod Altorph vocatur. Tertium item Monialium in Episcopatu Basiliensi extruxit, quod Vvffemhem dicitur. Si fas esset os ponere in cœlum, dicerem quare tam nobilis progenies & tam sancta, per sæpedictam mulierem hærede caruit: immò, idem Comitatus nomine tam famoso caruit: nam Metensis Episcopus *Ioannes* audiens defectum hæredum illius Comitatus quædam Castra scilicet Hernestem & Turqueltem, & quædam oppida peroptima, videlicet Alban & Salaborch, & Comitatum ciuitatis Metensis, & terras & homines, quæ omnia Comes de Dasporch à priscis temporibus nomine feudi possederat, ab eodem Episcopo ad ius & proprietatem Metensis Episcopij resumpsit & sasijt. Frater verò dicti Comitis defuncti ad castrum Dasporch cum armis veniens ipsum obtinuit. Mirum dictu! vt meliùs dilaceraretur; etiam ij, ad quos nihil penitùs de Comitatu ipso pertinebat, munitiones & terras sibi vsurpare præsumpserunt. Episcopus namque Argentinensis *Bertoldus* cùm videret sibi adiacere duo castra fortissima, Ginrebade scilicet & Veruestem, cum appendiciis eorum, solerti industria acquisiuit & obtinuit. Et ita Comitatus de Dasporch celebre nomen cum rebus amisit.

De Vviderico Abbate Senoniensi post Henricum electo & actibus eius.

CAPVT XXII.

MOrtuo quippe Henrico Abbate de quo superiùs mentionem fecimus, successit ei *VVidericus* vir honestæ personæ, & ornatus moribus, de parentela militum de Scouagio generatus, in hac nostra Ecclesia nutritus & doctus secundum morem Monachorum: ad legendum & cantandum satis aptus, moribus prædecessoris sui se conformans officio diuino insistebat, intus & exteriùs prouidus, quæ inuenit diligenter obseruauit. Huius anno secnndo castrum Altæ-petræ destruitur. Præterea idem Vvidericus officia diuina decentiùs quàm prædecessor suus, consuetudines Monasterij instituit; Verbi gratiâ quia cùm prædictus Henricus huius loci Abbas electus est, Horæ de B. Virgine *Maria* in Conuentu non cantabantur, sed finitis Matutinis canonicis Conuentus ante altare S. Crucis Matutinas de S. *Maria* in directum dicebant, & laudes de omnibus sanctis. Prima verò, Tertia, Sexta, Nona, Completorium in Conuentu minimè dicebantur. Vesperæ verò de Domina nostra ante altare sanctæ Crucis, sicut & Matutinæ dicebantur. Henricus verò Abbas effectus, instituit vt decantatis Matutinis Canonicis, Conuentus Responsorium de B. Virgine *Maria* cantando cum lumine ad Ecclesiam B. *Mariæ* properaret, & ibidem Matutinas celebraret. Cæteræ verò Horæ in Ecclesia B. Petri post canonicas Horas decantarentur; excepta Vespera, quæ sicut & Matutinæ in Ecclesia B. *Mariæ* Virginis cantaretur. Matutinalis verò Missa, quæ antea ad S. Simeonem in Conuentu celebrata cantabatur, ad S. *Mariam* cum Tertia præcedente decantarent. Constituit etiam idem Abbas Henricus, ne B. Simeon Missa fraudaretur, voluit vt ibi priuatim Missa fieret, & qui eam cantaret, mensuram vini per portionem quotidianam de cellario acciperet. Ita ista omnia quandiu vixit diligenter obseruata sunt. Succedente autem

autem ei dicto Vviderico, præter ea quæ iam dicta sunt de ordinatione ipsa, quam dictus Abbas Henricus instituit de Horis B. *Mariæ*, iste Vvidericus ex aliqua parte decentiùs constituit. Considerans quippe quòd Canonicæ Horæ ex integro in maiori Ecclesia non cantarentur, voluit vt Missa matutinalis cùm Tertia præcedenti, quæ à prædecessore suo ad S. *Mariam* cantanda, instituta fuerat, ad S. Simeonem in Conuentu, sicut priùs, decantaretur. Tertiam verò Missam ad S. *Mariam* instituit quotidie celebrari; ita vt omnibus diebus anni, excepto die Parasceue, ibidem Missa de S. *Maria* solemniter celebraretur, sed non à Conuentu; immò qui hebdomadarius maioris Missæ & matutinalis esset, hanc tertiam Missam ad S. *Mariam* cum coadiutore celebraret: & mensuram illam vini quæ pro Missa S. Simeonis dabatur, iste qui Missam S. *Mariæ* celebraret, quotidie de cellario acciperet: quod & tempore nostro perdurauit. Claustrum quoque columnis & testudinibus ædificauit ab ostio Monasterij, quod ducit ad Capitulum, per partem illam quæ Conuentus dicitur, per partem Dormitorij vsque ad Refectorium, sicut hactenus apparet. Emit denique quamdam possessionem apud Regisuillam in Alsatia octoginta marcis argenti; quæ postea perdita fuit tempore Balduini Abbatis, sicut in sequentibus exponetur.

De lite VViderici Abbatis & Henrici Comitis de Salmis.

CAPVT XXIII.

Cùm igitur iste Abbas *VVidericus* rempublicam quam strenuè gubernaret, subitò oritur contra eum satis lamentabile bellum. Comes quippe *Henricus* de Salmis litem iniit cum quibusdam fratribus ipsius Abbatis, *Ioanne* scilicet, *Ioffrido*, militibus, & *Rodulfo* de Oucrois, dicens eos esse de familia sua; quod illi inficiabantur. Vnde Comes iratus abstulit eis vniuersa, quæ in Comitatu suo possidebant. Quod Abbas valde ægrè ferens, Comitem super ve-

xatione istius Ecclesiæ coram Metensi *Ioanne*, & Tullensi Episcopis conuenit, & diu hinc inde sine terminatione litigatum est. Hoc cùm vidisset Abbas, credens Comitem citiùs ad pacem posse euocare, Conuentum totum à Monasterio discedere fecit; & partem Monachorum secum apud Rambertiuillare ad commorandum duxit: alios verò ad Cellam Leonis-montis misit. Inito etiam consilio corpus B. Simeonis de capsa argentea extrahentes, ad ipsam Cellam deportauerunt. Tamen quinque Monachi remanserunt in Monasterio, qui Comiti fauebant: qui Comes eis necessaria ministrabat. Quod cùm videret Abbas dictos quinque Monachos in malitia perseuerare, Episcopos Metensem & Tullensem adiit, & eis nunciauit quomodò dicti Monachi contra voluntatem suam & Conuentûs, locum Senoniensem occuparent. Episcopi verò consenserunt in hoc, quòd ipsi Monachi captiuarentur, quod & factum est. Episcopus quippe Metensis præcepit cuidam Præposito suo *Richerio* Spinalensi, vt dictos Monachos in turri apud Rambertiuillare captiuaret. Vnde quatuor ipsorum inuenti sunt, de quibus actum est sicut præcepit Episcopus. Quintus verò qui aberat non est tentus. Cùm se res ita haberet, quidam considerantes quòd nunquam Comes & Abbas pacificarentur, nisi priùs fratres Abbatis pacem cum Comite haberent. Vnde Comes cum iis pacem iniit; & vniuersa quæ eis abstulerat restituit, & ipsos liberauit; & super hoc Literas patentes eis contulit. Tractatum quippe est de pace inter Comitem & Abbatem, promisitque Comes Abbati, quòd vniuersa quæcunque ipse Comes Ecclesiæ Senoniensi abstulerat, restitueret. Sed Abbas talibus promissionibus deceptus ad Monasterium cum suo Conuentu reuersus est: & ita sub tali facto ex tunc amici facti sunt. Monachi verò, qui captiui tenebantur antea, dimissi sunt. Ædificauit quippe idem Vvidericus Abbas cameram inter portam anteriorem & Monasterium sitam.

Quomodò VVidericus Abbas Senoniensis ad regimen S. Apri Tullens. transiuit, & de electione Balduini Abbatis Senoniensis.

CAPVT XXIV.

ELapso quippe non paruo tempore, cùm hanc Ecclesiam satis competenter rexisset, Ecclesia S. Apri Tullensis tunc temporis orbata est proprio Pastore. Fratres verò illius loci ad acquirendum sibi Pastorem diu laborantes, Episcopum *Regerum*, qui tunc temporis sedem obtinebat Tullensem, vt de Abbate eis prouideret, adierunt. Episcopus verò quia valde Abbatem *VVidericum* huius loci diligebat, consuluit vt ipsum Vvidericum sibi peterent in Abbatem, quod & fecerunt. Abbas verò quosdam cognatos Monachos suos in hoc loco habebat, de quibus vnum ad regimen huius loci promouere studebat, quod Conuentus omninò recusauit. Cúmque videret, eo se nihil proficere, Episcopum Metensem & Tullensem, scilicet Ioannem & Rogerum, necnon & Abbatem Vvillermum S. Mansueti Tullensis, qui ei familiarissimus erat, & alios quamplures Magistros & Clericos huc secum adduxit, credens per tot & tantos viros Conuentum huius Senoniensis loci ad desiderium suum inclinare posse. Qui satis sagaciter exhortationibus, precibus & minis, personas sigillatim & Conuentum in vnum aggredientes, nullomodo ipsum Conuentum ab intentione sua amouere potuerunt. Dicebat Conuentus se electione velle gaudere: Abbas verò è contra dicebat, quod nondum resignauerat, sed volebat in hoc loco Abbas remanere. Quid plura? Omnes imperfecto negotio recesserunt. Abbas verò Vvidericus videns se ita nihil proficere, aliud iniit consilium credens personas maiores muneribus ad se adtrahere posse. Contulit vni nanque Eleemosynariam, alij Camerariam, alij Thesaurariam, alij Prioratum huius loci: aliis autem exteriores obedientias promittebat, dummodo

votis suis fauêre vellent. Illi verò obedientias sibi oblatas libenter susceperunt, sed nullomodo voluntati suæ acquieuerunt. Quid Conuentus faceret, qui tot impulsionibus terebatur; quia cunctis diebus aut per Episcopos aut per Abbates, seu etiam per milites & laïcos, vt voluntati dicti Abbatis adquiesceret admonebatur? Sed nec sic voluntas Conuentus immutata. Ipse verò Abbas cùm videret quòd desiderium ipsius effectum non haberet, laborauit vt electio nostra duobus Episcopis dictis, quia ipsos propitios habebat, absolutè conferretur. Et die assignata apud Bellumpratum conuenimus. Episcopi verò instanter petebant, vt voluntati ipsius Abbatis consentiremus, quod minimè contigit. Episcopi verò videntes Conuentum nostrum in hoc tam constantem, Abbatem nobis nominauerunt, Eleemosynarium scilicet S. Vitoni Virdunensis, qui venire contempsit. Aspirabat enim ad Abbatiam loci illius, quia Abbas ille decrepitus erat & valde debilis. Cùmque Abbas Vvidericus videret quòd dictum Eleemosynarium habere non possemus, rediuiuâ instantiâ nos sollicitare cœpit, vt intentioni ipsius manus daremus, nec impetrare potuit, sed fortiùs electionem nostram impediebat. Nos verò in tanta angustia constituti, necessitate coacti penes nos deliberare cœpimus, si quoquomodo insaniam ipsius mitigare possemus, Cellam nostram Leonis-montis ei contulimus, & super hoc literas sigillo Conuentus sigillatas ei dedimus. Et ita diem electionis constituimus. Qui ad ipsum veniens, partem suam Monachorum consuluit: habebat enim septem vel octo de Fratribus Conuentûs, qui parti eius fauebant; vnde nos in electione procedere non poteramus. Demum de electione tractantes arbitrati sumus meliùs esse vt inter tres personas compromitteremus, quam per scrutinium, vel alio modo in electione procederemus. Quod & ipse Abbas & complices sui concesserunt; ita tamen quod vnus illorum trium de parte sua acciperetur. Conuentus verò Nonnum *Ioannem*, & me Fratrem *Richerium* elegit: Abbas verò & fautores sui *Fridericum* Priorem de Xures nobis duobus iunxerunt. Nos verò eidem Friderico omnes personas idoneas huius loci nominauimus, quas omnes re-

cusauit. Obtulimus ei etiam Priores & alios idoneos viros, quos etiam repudiauit. Quod cùm idem Fridericus Abbati Vviderico omnia verba nostra retulisset, idem Abbas fertur dixisse: Si Monachi isti nolunt consentire, ego faciam quod ipsi miserum Abbatem habebunt, & ita in Balduinum consensit qui tunc de nouo Prior Vvaringiuillæ effectus erat. Quem nos, vt debebamus, postulantes, eum Episcopo Tullensi Rogero præsentauimus. Quem cum ingenti difficultate suscepit, & tandem vix electionem confirmauit. Qui ad sedem sibi de nouo concessam circa Purificationem B. *Mariæ* Virginis veniens, cum grandi solemnitate & processione à Conuentu receptus est. Abbas verò Vvidericus ad regimen, ad quod postulatus erat, perrexit: & quicquid in hoc nostro loco & in appendiciis habere potuit, asportauit: quia ei necessaria fuerunt in introitu ad S. Aprum. Nihil quippe in eodem loco in supellectili reperire potuit, excepto solo asino qui ad coquinam Monasterii quotidie ligna afferebat. Inuenit verò vniuersam supellectilem ipsius Monasterii S. Apri in toto alienatam: calices, cappæ sericæ, & ornamentum Ecclesiæ cuidam mulieri Metensi inuadiata erant. Curtes etiam & alia bona vel pignori detinebantur, vel ex toto alienata erant. Sed Deus omnipotens ei tantam in oculis omnium contulit gratiam, vt hæc omnia supradicta solerti prudentia & sagacitate ad ius & proprietatem ipsius Ecclesiæ S. Apri in breui reuocauerit: & ita paruo tempore ipsam Ecclesiam bene rexit. Sed quia tali viro mundus dignus non erat, ab hac vita sublatus est. Sepultúsque est in Ecclesia S. Apri in tumba eleuata lapidea, satis decenter sculpta ad dexteram partem iuxta parietem Ecclesiæ, cui Deus omnipotens det æterna gaudia in cœlis per infinita sæcula, Amen.

De Balduino Abbate Senoniensi, & moribus & actibus eius.

CAPVT XXV.

Reuertamur igitur ad nostrum Balduinum, qui iam sedem obtinet Senoniensem. Adhuc adolescens ætate & moribus, velox ad audiendum, nec tardus ad loquendum, nec tardus ad iram, proprio vtens consilio, nulli nisi garrulis & adulatoribus credens, propriam gloriam quærens semper extitit. In primordio quoque sui talis erat vsus ad nos loquendi: Fratres, vos videtis me esse iuuenem, & adhuc mores vestros, vel Monasterij vsum, vel demum statum rerum minimè cognoui: siqua indecenter dixero vel fecero, arguite me, & docete. Sed tamen admonitus, pauca aut nihil emendabat. Tamen cùm primo anno sui ingressus ad nos cognouisset quòd Abbas S. Apri, tunc viuens, Cellam Leonis-montis, sicut ei contuleramus, obtinere vellet, statim ad Visitatores Prouinciæ Ordinis S. Benedicti in Prouincia Treuerensi constitutos festinanter cucurrit, & ab eis impetrauit literas ad Abbatem Vvidericum S. Apri, vt statim visis literis cellam Leonis-montis quam occupabat, Ecclesiæ Senoniensi restitueret: aliter se sciret excommunicatum. Ita Cella illa ad ius & proprietatem Ecclesiæ Senoniensis reuersa est. Ecclesiam quoque de Columbario, quæ priùs ad donationem huius Ecclesiæ pertinebat, tempore suo acquisiuit. Similiter Ecclesia de Fonteniers tempore suo acquisita est, sed sub nomine S. Christophori de Vico, licet idem Abbas Balduinus ipsam semper tenuerit, & fructus acceperit, & ipsam pignori obligauerit, Conuentu non consentiente, immò contradicente: sed nihil pro contradictione ipsius obmissum est. Præterea in ædificiis domorum erigendis & construendis satis sollicitus erat. Partem quippe claustri, quæ coram Ecclesia S. *Mariæ* est, sicut decessor suus Vvidericus Abbas partem alteram construxerat, cœpit ædificare. Habebat enim duos Lapicidas, vnum Conuersum, & alium familiarem Præbendarium, qui operi-

bus huius Monasterij diligenter insistebant. Construxit etiam quædam molendina de nouo,alia verò vetera restaurauit; vnum scilicet apud Reclonuille, pro quo instruendo quidam Simon Canonicus S. Deodati, cognomento Diabolus (quia filius esse dicebatur cuiusdam nobilis militis, qui Therricus Diabolus dicebatur, hoc cognomē Diabolus acceperat) XV. libras Abbati contulit, vt partem in eodem molendino quandiu viueret, acciperet. Sed morte præuentus, dictas XV. libras pro remedio animæ suæ acquitauit. Abbas vero annuatim instituit in anniuersario dicti Simonis de ipso molendino Conuentui Senoniensi pro pitantia quinque solidos Tullenses dari. Sed quia incertum erat quod in futurum dicti quinque solidi Conuentui ordinatè darentur, constitutum est quòd domus de Ogieuiller ad dictum molendinum sine motura moleret, & dominus domus, id est Pitantiarius singulis annis in anniuersario dicti Simonis Canonici S. Deodati V. solidos Tullenses Conuentui Senoniensi pro pitantia persolueret. Aliud verò construxit molendinum apud Chaneseres quod pertinet ad Eleemosynariam. Tertium quoque instaurauit, quod priùs erat, sed debilitatum, iuxta Meuruiler situm. Quartum quoque apud Lorefingue situm perfecit; quod Petrus bonæ memoriæ Præpositus de Anpsalmiuillare priùs inchoauerat. Alia etiam ædificia per domos instruxit. Si vniuersos eius alios actus, sicut prædecessorum suorum feci, scriberem, fortè mihi ad iniquitatem reputaret, vel hoc odii causa me fecisse assereret: Vnde meliùs arbitror silere, quàm loqui, dicente Domino per Moysen: *Verenda patris tui non reuelabis.* Sed si cum his, quæ benè gessit, mores Ordinis copulasset, Monachos suos paternò affectu dilexisset, & eos tam indiscretè non blasphemasset, si officio diuino libenter interfuisset, & diuina ipse celebrasset, plùs solito & in agendis Monasterii solicitior fuisset, & demum Conuentus sui frequentiùs vsus fuisset consilio, & in pluribus aliis articulis non tantummodò Monachum, sed & Abbatem religiosum se demonstrasset, nullum præter eum Sedi Senoniensi optaremus præsidere. Sed quia plurima secùs fiunt, necesse est vt ad tempus supersedea-

mus, præsertim quia idem Abbas eo tempore, cùm ego hæc scribebam, adhuc viuebat; Vndè facta scribere nequibam. Tamen quadam virtute præfulgebat, hospitalitates sectabatur, & præcipuè milites & clientes; aliásque honestas personas lætissimè hospitio suscipiebat; & etiam ioculatores gratanter videbat, vt hospites suos iocundiores redderet. Sed quia de Domno Balduino satis compendiosè scripsimus, quod de vita sua superest, & quid in futurum acturus sit, Deo hoc relinquamus, qui vitam ipsius & actus, & etiam omnium nostrum bono potest concludere fine.

De Henrico de Danubrio, dicto de Salmis, & de iniqua morte eius.

CAPVT XXVI.

SEd ne malefactores huius nostræ Ecclesiæ preterire videamur, aliqua facta ipsorum, & vindictam quam meruerunt, breui stylo huic paginæ adnectere curauimus. Incipiamus igitur à Comite *Henrico*, qui dictus est de Salmis, qui & contemporaneus noster fuit, qui tempore Henrici Abbatis, de quo supra diximus, tallias & exactiones in hominibus Ecclesiæ plùs solito, de permissione tamen ipsius Abbatis Henrici, exercebat. Cuius tempore castellum in Bruscaualle in fundo huius Ecclesiæ, quod Salmis dicitur, tempore dicti Abbatis Henrici constructum est. Quod nomen à quodam castro quod in territorio Ardennæ situm est, vnde idem Comes & sui prædecessores orti sunt, accepit. Hic vxorem sortitus est, scilicet sororem Friderici Ducis Lotharingiæ, de qua genuit duos filios, primogenitum scilicet Henricum nomine, & alium nomine Fridericum. Cum igitur dictus Henricus ad ætatem perfectam peruenisset, accepit sibi vxorem de stirpe Comitis Barrensis, deinde petiuit à patre sibi dari partem Comitatus, qui contulit ei superius castrum de Danubrio * cum terra ad ipsum castrum pertinente, scilicet; centum mansos qui quondam à mensa Monachorum Senoniensium abscissi

* alias Vinario

tisi sunt, & collati sunt Aduocato huius loci, vt ad cætera manum non extenderet. Quod tamen castrum Comes de Salmis ab Episcopo Metensi obtinet. Idem verò Henricus diu cum vxore sua sine liberis fuit. Quod mulier ægrè ferens, quemdam Capellanum suum, qui se de Physicæ artis peritia iactabat, rogauit vt, si quid posset, laboraret vt de viro suo concipere posset. Capellanus verò potiones quasdam dedit eis: illa concepit: vir quoque in infirmitatem decidit; de qua postea, vt fertur, interiit. Idem verò Henricus, quandiu vixit, isti Ecclesiæ valdè molestus fuit. Erat quippe vir bellicosus & superbus, in iuuentute sua & virtute vltra modum confidens, ita vt ad regnum Alemanniæ aspiraret, debitis magnis obligatus, vnde vbique quaquaversum poterat, Ecclesias molestabat, & earum res, vt poterat, diripiebat. Vnde contigit Vvidericum Abbatem huius loci ad eum venire. Postulabat enim, vt res quasdam sibi ablatas restitueret. Vnde miles iratus respondit ei, iurando per B. Nicolaum (eramus quippe in capella Beati Nicolai cum eo, quæ in castro Danubriensi habetur) dicens quòd ante festum S. Remigij, & in persona & in rebus ita molestaret ipsum Abbatem, quòd mallet esse vltra mare, nunquam reuersurus. Quod Omnipotens occulto suo iudicio quodam vindicare dignatus est: sed non multò post luce clariùs patuit. Nam circa festum B. Remigij, quo tempore minatus fuerat ipsum Abbatem enormiter se læsurum, ipse infirmitate prædictæ potionis adgrauatus decidit in lectum & mortuus est. Idem verò Henricus dum adhuc viueret, inter cætera mala quæ facere cogitabat, proposuerat Comitem Henricum patrem suum & matrem Comitissam de Comitatu totaliter expellere, & in aliquo Monasterio detrudere vt ipse terram possideret. Cum igitur mater ipsum Henricum filium suum mortuum esse sciuisset, rumore iam dicto mota filium suum quantocyùs apud Altamsyluam ferri & statim sepeliri fecit. Sequenti verò nocte audita est vox quasi plangentis in sepulchro. Mane autem facto aperientes sepulchrum inuenerunt eum, quem resupinum altera die sepelierant, versa facie ad terram iacere. Et sic cognouerunt quòd quando sepultus fuerat, nondum expirauerat. Vnde

cognosci potest, quòd qui superbe contra Deum agunt, vix aut nunquan dimidiabunt dies suos, quia frangit Deus omnem superbum.

De Henrico de Albomonte Comite, & malis quæ Ecclesiæ Senoniensi fecit, & vindicta Dei.

CAPVT XXVII.

VEniamus igitur ad Comitem *Henricum*, de quo superiùs scripsimus; qui tempore Vviderici Abbatis Ecclesiam Senoniensem intolerabiliter oppressit, & patrimonium *Iesu Christi* sibi vsurpare præsumens, homines S. Petri diuersis molestiis affligebat, vnde à proprio filio à domo propria expulsus est & potestate. Nam cùm filius eius Fridericus miles effectus fuisset, & videret Comitem qui pater suus dicebatur, præ senio debilitari, quod frater ipsius, de quo iam mentionem fecimus, molitus est facere si vixisset, iste effectui mancipauit. Expulit eum quippe à castro de Albomonte, & quod nefas est dicere, solo garcione contentum, pedetentim vsque ad castrum quod Pierepercie, dicitur, ire coegit; & inde vsque ad castrum Salmis eodem tenore perrexisset; Sed Abbas Balduinus ei equum concessit, & ita à filio honore & potestate priuatus est. Nec ab illa die, qua cum Abbate Vviderico litigauit, potestatis vel honoris sui dignitate gauisus est: Immò quandiu postea vixit, in egestate & miseria exhæredatus perdurauit, & sic Deus sibi aduersantes remunerare consueuit. Postea non multis superuixit annis, sepultusque est in Ecclesia S. Petri iuxta sepulchrum venerabilis Antonii Abbatis, vbi etiam posteà vxor Domini Henrici militis de Bayon sepulta est. In quibus sarcofagis ego propria manu sculpsi imagines, & flores, & versus, sicut hactenus apparet. Contulit quippe idē Henricus Comes pro remedio animæ suæ triginta solidos Tullenses accipiendos in tallia Vallis Senoniensis annuatim, quousque terra assignata fuerit, valens singulis annis precium suprà dictum. Contulit etiam decimas Nouæuillæ penes Fonteniers sitæ, & quosdam census: quæ omnia

adhuc Ecclesia Senoniensis minimè possidet, & hoc propter negligentiam nostram tantùm.

De Matthæo Præposito de Albomonte, & vindicta Dei in eum.

CAPVT XXVIII.

ERat igitur tempore istius Comitis apud Albummontem vir quidam nomine *Matthæus*, satis locuples, sed malitiosus valdè: qui Præpositus erat in tota terra ipsius Comitis, qui omnia, prout volebat, disponebat, & sine ipso in tota terra illa nihil fiebat, quem multi dixerunt esse patrem istius Friderici, qui Comitem, vt supra dictum est, tam impudenter à sedibus suis expulit. Ille, quandiu vixit, cum dicto Comite Ecclesiam Senoniensem & rusticos Ecclesiæ intolerabiliter molestauit & oppressit: vnde Deus in præsenti seculo eidem Matthæo condignas pœnas pro malefactis suis redonauit, nescio quomodo in alio seculo habeat. Enimuerò cùm dictus Fridericus potestatem regnandi post Henricum Comitem suum putatiuum patrem accepisset, & idem Fridericus circumquaque Ecclesias sibi adiacentes immoderatè vexaret & molestaret, Altamsyluam scilicet, quam iniquè & indicibiliter oppressit, Ecclesiam S. Saluatoris, nec non & istam Senoniensem grauissimis iniuriis lacessiuit, ipsum Matthæum semper in suis omnibus habuit consiliarium & adiutorem. Sed in his actibus malis sibi Deum opposuit aduersarium. Erat quippe tot & tantis debitis oneratus, vt vix aut nunquam in tota vita sua ab his absolui potuisset. Deus enim pro maleficiis suis quodam occulto iudicio suo opprimebat. Quid plura? Manus misit in Matthæum, & custodiæ tradidit, & ab eo quamdam summam pecuniæ extorsit, & quod à potestate sua non discederet vel à terra, fideiussores pro ducentis libris sibi dari fecit. Matthæus verò videns quod sub tam iniquo dominio diu degere non posset, furtiuè se ad Metenses contulit, & quod ei remanserat, expendit: &

sic ad oppidum Salebore se transtulit; & ibi pauper & dolens infirmitate detentus, mortuus est., nihil secum præter peccata asportans, sepultus est apud S. Saluatorem.

De Friderico filio Henrici de Danubrio dicti de Salmis, qui etiam de Salmis dictus est, & iniquis actibus eius.

CAPVT XXIX.

IGitur cùm *Fridericus* de Albomonte potestatem regnandi accepisset, cunctis sibi subditis & vicinis nequam & iniuriosus, sicut patri & cæteris exstiterat, sic adhuc esse non desistit. Grauauit quippe Ecclesiam Senoniensem pluribus iniuriis, ita vt necessitate vrgente oportuerit Ecclesiam istam ipsum super iniuriis ab eo illatis conuenire Quod idem Fridericus graue ferens, tanto impetu Abbatem Balduinum & Conuentum aggressus est, vt non tantùm cedere compulsi sint, immò etiam totam causam & querelas vniuersas in manum ipsius Friderici resignarent, & se arbitrio ipsius & voluntati submitterent, & se peccasse contra eum assererent. Ille hoc audito gauisus est valdè, & diem super hoc assignantes, etiam literas super hoc conscripserunt, continentes quòd Ecclesia Senoniensis duos carpentarios haberet, vnum coquum, adcratatorem vnum, lauandarium vnum, sutorem vnum, piscatores duos: cæteri verò omnes in valle Senoniensi ei pro voluntate sua seruirent. Et ita Abbas & Conuentus pusillanimes & effœminati tam citò victi, voluntati Aduocati se miserabiliter subdiderunt. Ego verò non eram præsens, nec vellem adhuc interfuisse. Mirum, quòd in tali actu non considerauerunt Abbas & Conuentus, quòd Ecclesia Senoniensis Episcopi esset Metensis cum appendiciis suis: & quicunque sit Abbas Senoniensis ab ipso Episcopo temporalia recipere tenetur, & ob hoc homagium illi facit: ergo non licuit eis tam miserrimam transactionem de feodo Episcopi sine ipso Episcopo facere. Attamen vsque ad tempora Henrici dicti de Salmis nepotis dicti Frederici quic-

quid Abbas & Conuentus de omni familia sua & piscatoribus facere voluit, sicut antea, sine contradictione fecit. Sed Deus omnipotens, qui reddit vnicuique secundum opera sua, isti Friderico immoderatæ malitiæ suæ in præsenti sæculo condignas rependit vices: nam à tempore quo cœpit Comes appellari vsque ad extremum vitæ suæ diem nunquam vno anno compos sui esse potuit: aut pro debitis suis Meti à creditoribus suis per aliquos annos detinebatur, vel valida febre, aut aliis infirmitatibus intolerabiliter vexabatur, vel à nepote suo domino de Raposteim, quia exigebat partem hæreditatis, captiuus detentus est. Deinde quia videbat se ita debitis obligatum, castrum de Albomonte cum burgo suo quod allodium suum priùs erat, Episcopo Metensi pro aliquanta pecunia vendidit, & ab eo in feudo recepit. Et ita Deus ipsum de casu in casum corripiebat. At demum suscitauit ei aduersarium fortem Henricum scilicet nepotem suum, filium fratris sui Henrici, qui petebat secum diuidi partem Comitatus de Albomonte. Ille verò per multas ambages illudebat nepotem: tandem compulsus partem suam dedit ei, scilicet Morehenges, Viuieres, & castrum Pierepercie & Salmis. Ipse verò Fridericus sibi retinuit Albummontem, & superius castrum de Danubrio, quod tamen mater dicti Henrici quandiu vixit, obtinuit, quia dos eius erat. Fridericus verò tot aduersis calamitatibus oppressus, in nullo est correctus, sed de die in diem deterioratus paucis superuixit annis, & iuuenis mortuus est, dicente Propheta: *Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos.*

De Henrico filio Henrici de Danubrio dicti de Salmis.

CAPVT XXX.

Henricus verò de Salmis (ita enim appellabatur) Aduocatiam Vallis Senoniensis & de Plannia, & Vipodicella, quæ ei forte deuenerant, satis ineptè tractare cœpit, & homines illius terræ acerrimè tallijs & exactio-

nibus, seruitiis & aliis oppressionibus affligere cœpit; adeò vt vix sustentari possent. Nec mirum, quia debitis detinebatur perquammaximis. Nam, sicut patruus eius Fridericus sæpè fecit, à quodam ciue Metensi creditore suo sæpius in hostagiis detinebatur, nec habebat vnde redderet. Vnde coactus est iuramentum, quod dicto creditori suo super hoc præstiterat, impudenter infringere. Nam quadam die super equum suum ascendit, illicentiatus furtim de ciuitate recessit; & sicut patruo de Albomonte contigit, ita & iste ob inopiam castrum suum de Morehenges, quod allodium erat, pro pecunia Duci Lotharingiæ dedit, & ab ipso in feudo recepit. Ecclesiam denique Senoniensem tantùm oppressit, quòd in nemoribus nostris, & aquis, & etiam in valle tota forestarios suos poneret & piscatores, nobis verò non licebat nisi solum habere piscatorem, quod ante nunquam fuerat, sed tamen quotquot volebamus in aquis nostris habebamus piscatores. Homines etiam cogebat de fundo Ecclesiæ coram eo, vel coram Balliuo suo placitare: sed si quis rusticorum Ecclesiæ aduersum nos aliquam querelam haberet, pro ipsis litigabat, & eis contra nos fauebat. Si quis verò ipsorum Conuersus volebat fieri, ab ipso securitatem accipiebat, quod Conuersus non fieret: si vero contingeret quemquam illorum Conuersum fieri, vel si de hac vita sine hæredibus decederet, vel si de valle ad habitandum aliàs exiret, quicquid de mobilibus talium inuenire poterat, omnia vi rapiebat. Placita verò quæ Abbas sine Aduocato, sicut hactenus fecerat, tenere debet: impediebat, dicens se debere interesse pro vi facienda. Villicos verò, Decanos, forestarios, & alios ministeriales nostros, quos Abbas instituere & destituere pro voluntate sua debet, sicùt & alios rusticos sibi seruire cogebat, quod facere non debuerat. Tandem in quodam monte iuxta villulam quæ Grandisfontana dicitur, minam ferream idem Henricus de Salmis quibusdam adulatoribus referentibus reperit, & ibi fornaces ferrarias erigi fecit, & fabros, qui ferrum conficerent, instituit. Quod audientes Abbas & Conuentus ipsum aduocatum Adierunt, scire volentes quare in fundo Ecclesiæ Senoniensis fornaces illas

contra iustitiam construxerat. Respondit montem illum sui iuris esse, quia Aduocatus erat loci : vnde supersedere neglexit. Abbas autem hæc audiens Episcopum Metensem *Iacobum* adiit, & ei hæc omnia exposuit. Episcopus verò fabricas illas statim confringi fecit. Ipse enim Henricus ante hos dies fontem salis iuxta castrum de Morehenges inuenit, & ibi puteum fodit, volens ibi ad coquendum sal sedes salinarias constituere: quod idem Episcopus fieri prohibuit, & omnia sicut inchoata erant, penitus destrui fecit. Et quia de isto Henrico nihil dignum relatione reperi, nisi quòd adhuc Ecclesiæ Senoniensi aduersari non desistit: & ita ad audiendum delectabiliora transeamus.

De B. Elisabeth, & de conuersatione eius.

CAPVT XXXI.

CItra Rhenum in regno Alemanniæ quoddam castrum situm est quod Marporch appellatur, quod quidam Miles nobilis possidebat. Ille habebat vxorem generositate sibi non imparem nomine *Elizabeth*, quæ tanta morum honestate, tanta ad Deum deuotione, tanta ad pauperes eleemosynarum largitione pollebat, vt potiùs Sanctimonialis, quàm alicuius dominii dignitate prædita dici poterat. Hæc duos de viro suo genuerat filios, quos magnarũ suarum possessionum & diuitiarum hæredes vterque parens sibi fieri gaudebat. Contigit enim illum nobilem virum extremæ suæ vitæ debitum exsoluere. Cùm igitur illa nobilis matrona Elizabeth sui iuris fuisset effecta, tanto se amore Deo constrinxit, vt nec mandatorum Dei vnum iota auderet præterire. Enimuerò temporibus illis Ordo Prædicatorum & Minorum per vniuersum mundum cognosci cœpit: noua enim tunc erat eorum plantatio. Erat enim temporibus illis quidam Frater de ordine Fratrum Minorum *Conraldus* nomine, satis honestus & religiosus. Hic illi fœlici matronæ familiaris erat, qui eam ad viam salutis quotidie animabat: cuius consilio illa benigna Eli-

zabeth freta, & promissis diuinis diligenter intenta, dicentibus: *Si quis reliquerit patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam aeternam possidebit*: Statim relictis filiis, & munitionibus in quibus dominabatur, & possessionibus vniuersis, habitum Fratrum Minorum sibi assumpsit. Erat enim sub castro illo Marporch quoddam Hospitale, quod à prædecessoribus suis constructum fuerat; in quod se illa deuota matrona conferens, vigiliis, ieiuniis, & orationibus intenta, pauperibus, claudis, & omnibus indigentibus superuenientibus, propriis manibus pedes lauabat, & cibaria, prout cuique videbat expedire, præparabat & eis distribuebat. Quid plura? In tantum illi officio insistebat, vt mirum esset quòd mulier tam delicata in tanto labore tot superuenientibus seruiendo perseuerare poterat. Et cùm sic officio diuino insisteret; Deus eam remunerare volens, quia multò plura quam dixerim pro Christo sustinuerat opprobria, ab hac vita substracta, ad Deum migrauit, sepultaque est in Capella quæ in eodem Hospitali habetur. Et non multò post idem ille Conraldus qui eam conuerti fecerat, ab hac vita decedens, in ipsa Capella in alio latere sepultus esse dicitur. Ex tunc igitur innumerabilis multitudo ad sepulchrum B. Elizabeth vndique confluere cœpit: & inter illam multitudinem, claudi, cœci, surdi, muti, & aliarum infirmitatum vtriusque sexus homines oppressionibus detenti, ibi curabantur. Post hæc cùm vix duobus annis illa beata mulier, priùs nobilis viuendo, modò Deo nobiliter, in sepulchro iacuisset, famaque vitæ eius & miraculorum, quæ omnipotens Deus eius interuentu in populis operabatur, ad Dominum Papam Magnatibus referentibus peruenisset, Dominus Papa corpus eius de sepulchro leuari permisit, & ipsam in catalogo Sanctorum ascribi fecit: & vt in Ecclesia Catholica celebris haberetur. Eadem verò die, qua eius sanctum corpus de tumulo leuatum est, ex omnibus regionibus circùm adiacentibus multi Magnates conuenerunt; Archiepiscopi, Episcopi, & alii nobiles viri, Marchiones, Principes, & etiam multi Abbates, & communis vulgi innumerabilis multitudo. Interfuit interea ille Fridericus quondam Imperator

perator (quem Innocentius I V. Papa congregatâ Synodo Episcoporum & Abbatum apud Lugdunum ab Imperatoria dignitate deposuit: hic scyphum aureum in quo solitus erat bibere, obtulit Beatæ Elizabeth in quo & caput eius reconditum est. Ipsa enim Beata Elizabeth cognata ipsius Friderici fuisse dicebatur. Vbi ex tunc illa sancta Matrona tantis miraculis clarescere cœpit, vt nullus Sanctorum in partibus illis secundus ei esse videretur.

De Iudæis Coloniensibus, & de miraculis Crucifixi.

CAPVT XXXII.

CVm per vniuersum mundum vniuersa flagitia à Iudæis, etiam postquam Christum crucifixerunt, facta fuisse comprobentur, adhuc tamen si non audent ore, corde & horrendis operibus ipsum Dominum nostrum *Iesum Christum*, & suos Christianos incessanter blasphemare & vituperare contendunt. Vnde de quibusdam Iudæis horribilia & inaudita facta huic nostro libello inserere non pigebit. In ciuitate Coloniensi Iudæorum multitudo habitare dicitur. In eodem vero vico quidam ciuis Christianus domum fertur habuisse, quæ domibus Iudæorum inserta erat, nullus tamen in ea habitabat. Quod cùm quidam textor non de ciuitate, sed extraneus, comperisset, accessit ad illum ciuem cuius illa domus erat, & conuentione cum ipso facta, quod per annum in ea maneret, cum familia sua ipsam domum intrauit. Et in quadam stupa eiusdem domus ea quæ ad ministerium suum pertinebant, erigens cœpit operari & texere. Sed quia domus illa inter domos Iudæorum sola stabat, & à conuersatione Christianorum, & ab Ecclesia longè erat, vltra modum indoluit, præsertim quia non poterat ad officium diuinum tam celeriter sicut volebat accedere. Quid faceret ille Christianus qui inter inimicos Christi solus habitabat? Cogitat enim intra se, si non posset ad Ecclesiam cùm vellet accedere, tamen si posset aliquam memoriam de Christo habe-

re, securius in eadem domo habitaret; accersito sibi pictore imaginem Crucifixi in loco vbi operabatur, in fronte parietis depingi fecit, & hinc inde duas imagines *Mariæ* & Ioannis, sicut mos est Christianorum, adaptauit, vt imagines illæ honestiùs tegi possent, pannum mundum desuper appendi fecit, & ostiolum sub quo imagines illæ seruarentur diligenter adhibuit. Nolebat enim quòd omnes ingredientes eam tangerent, vel inspicerent, ne fortè deleretur, aut vilior haberetur. Sed cùm orare volebat, ostiolo aperto & linteo leuato, genuflexo & imagini capite inclinato, Deũ cœli in ipsa imagine exorabat, & oratione facta ipsam imaginem linteo & ostiolo diligenter contegebat, & sic ad opus suum reuertebatur. Sed cùm annus præteriisset, nolens vlteriùs inter illos infideles habitare, sibi domum prope Ecclesiam & inter Christianos comparauit. Deus enim, quia fidelis & iustus erat homo ille, sibi substantiam multiplicauerat. Ipse verò relicta domo in qua per annum habitauerat, sumptis vniuersis vtensilibus suis, domum illum, quam emerat vt ibi habitaret, intrauit: relicta tantùm imagine quam secum portare non poterat. Accidit autem eodem tempore quemdam Iudæum de extraneis partibus ad habitandum Coloniam deuenisse. Et cùm inter Iudæos deuenisset inquirebat si domum ad habitandum inuenire posset. Alij verò Iudæi læti effecti monstrauerumt domum, in qua ille Christianus habitauerat. Ille verò ad ciuem accedens conuenit cum eo, vt ibidem habitaret: & congregata multitudine Iudæorum introiuit in domum illam, & cum eis cum magno tripudio epulatus est, sed cùm in eadem stupa in qua textor ille texere solebat, post prandium residerent, quidam eorum aspiciens ostiolum sub quo imago illa latebat, mirabatur quid esset: & concito surgens ad ostiolum accessit, & aperto ostiolo, leuatóque linteo, vidit imaginem nostri Crucifixi, toruis oculis eam respiciens, conspuit eam, & altis vocibus clamare cœpit: Accedite, inquit, Iudæi, & conspicite illum proditorem, qui vos de terra vestra expulsos in vniversum orbem exules dispersit. Illi clamore audito, omnes accurrunt, & visa cruce cum Crucifixo fremebant dentibus in eum. Quid plura? Christus in Cruce à Iu-

dæis iterum irridetur, iterum conspuitur, iterum pugnis & alapis cæditur. Quid dicam? Ipsæ mulieres Iudææ, quod in prima crucifixione facere non audebant, in ista secunda tam proteruè ibi operabantur; vt turpiùs imaginē illam conspuerent, furiosiùs pugnis tunderent, sæuiùs vnguibus dilacerarent, quàm vnquam patres eorum in illum verum Crucifixum priùs fecissent: & ita cùm illi infœlicissimi Iudæi & Iudææ tam lethaliter in illam sanctam imaginem Crucifixi desæuirent, vnus illorum qui audacior erat cæteris, dixit eis: Sustinete & discedite omnes, quia ego jam vindicabo vos omnes de isto nefario *Iesu*: & accepto cultro acuto, quem penes se habebat, ad imaginem Crucifixi accessit, & vibrato ictu Crucifixum illum in latere percussit, in eodem loco in quo latus Christi nostri Saluatoris lanceà perforatum est. Cúmque ille Iudæus cultrum ad se traxisset, vt iterum feriret, tanta abundātia sanguinis de vulnere illo effluxit, vt vultum illius Iudæi & cunctas vestes eius conspergeret, cúmque Iudæi illi euidens miracul vidissent, timuerunt timore magno, alij in terram ceciderunt, alij pectora tundebant; alij exeuntes quod factum fuerat, silere non poterant. Mox rumor facti ciuitatem occupat, accurrunt Magnates, accurrunt Clerici, accurrunt senes cum junioribus, viri cum mulieribus, cernere cupientes quæ per Deum tam noua facta sunt mirabilia: Christus enim ibi suæ Passionis miracula innouauerat. Venientes autem Clerici & ciues ad locum illum vbi hæc fiebant, videntes eam imaginem crucifixi, inuenerūt adhuc sanguinem de latere eius manantem. Et vt illi magno miraculo certior fides adhiberetur, sanguis ille tandiu de latere huius imaginis manare non cessauit, quousque non modicum vasculum de eo impleretur, & ita manare desiit. Vniuersitas verò illius ciuitatis tam Clerici quàm laïci habito consilio omnes Iudæos illos quotquot inuenire potuerunt, captiuauerunt, & substantiam illorum diripuerunt. Si qui eorum conuerti voluerunt baptizati sunt, alij verò trucidati: Cæteri enim fuga lapsi, in ciuitate vltra non sunt visi. In loco verò vbi hæc acta sunt, Ecclesia in honore sanctæ Crucis præclaro opere fabricata est, in qua ipsa imago Crucifixi, per quam hoc miraculum factum

est, in summa veneratione habetur, & à fidelibus in ea Christus adoratur. Hoc igitur miraculum à quodam Iudæo, qui eidem facto Coloniæ interfuit, qui etiam viso miraculo Christianus effectus est, audiui: & sicut illud mihi de verbo ad verbum retulit, ita & huic paginæ annotare curaui.

De Iudæis qui apud Haguenouuiam in præstigiis suis tres pueros interfecerunt.

CAPVT XXXIII.

CVm Iudæorũ nefandissimos actus nemo tacere debeat; vt ea, quæ in Saluatore nostro egerũt, semper ad mentẽ redeãt, ad correctionẽ hominum & ædificationem quotidie retractare conuenit; vt præsumptio eorum Iudæorũ confutetur, & gloria Christi augmentetur. In oppido quod Hagonovvia dicitur, in territorio Alsatiæ multi Iudæi habitabant eo tempore quo Fridericus quondam Imperator regni Romanorum Monarchiam obtinebat, qui postea ab Innocentio Papa IV. dictante iustitiâ à dignitate Imperij apud Lugdunũ depositus est. Cum idem Fridericus apud Hagonovviam moraretur, contigit Iudæos qui in eodem oppido manebant secundum eorum legem festum Paschæ celebrare, eo tempore quo & nos Pascha celebramus nostrum: non tamen illa die, sed quartadecimâ lunâ, quâ & Christus crucifixus est. Illi verò Iudæi nescio quomodo procurauerunt, quòd acquisierunt sibi tres pueros septennes & Christianos, & cùm festum eorum celebrarent, de ipsis quædam ludibria in domibus suis egerunt. Sed inter hæc iidem pueri mortui sunt. Et cùm Christiani hæc fortè percepissent, intrantes domos Iudæorum inuenerunt pueros nudos, sed mortuos. Imperator verò Fridericus fortè non erat præsens: Christiani verò pueros illos vsque ad aduentum Imperatoris reseruare decreuerunt. Iudæi quippe cùm viderent periculum sibi imminere, inito consilio disposuerunt Imperatorem placare muneribus: & accedentes ad Imperatorem tantis muneribus illum excæcauerunt, vt gratiâ ipsius potiti

ad domos ſuas læti redirent. Cùm igitur Imperator ad Hagonovviã rediiſſet, Chriſtiani illos tres pueros præſentauerunt, & intimauerunt ei quia Iudæi ita eos interfecerant. Imperator reſpondit: Si mortui ſunt, ite, ſepelite eos quia ad aliud non valent. Chriſtiani verò hoc audientes, confuſi ab eo diſceſſerunt. Et ita iſte infœlix Imperator vnum ſuæ infidelitatis articulum promulgauit, quia & Iudæi in pace dimiſſi sũt, & Chriſtianis de tam nefario facto nulla eſt exhibita iuſtitia. Et hæc de Iudæis dicta ſufficiant, quia ſi iſte miſer Imperator Iudæos pro tam iniquo facto non puniuit, ille potentiſſimus arbiter & hunc & hos in clauſtris inferni punire non obmittet.

De quodam milite, Rambaldo nomine, hæretico de Kerceuuelt in partibus Alſatiæ.

CAPVT XXXIV.

CVm eſſem in Argentina & ſcholas frequentarem, erat quidam Magiſter apud S. Thomam nomine Henricus, qui etiam phyſica arte imbutus erat. Hic cùm Prior apud Trouthenhouze effectus fuiſſet, narrauit mihi quòd quidam miles, Rambaldus nomine, de Kercevvelt cùm graui infirmitate teneretur, ipſum Priorem vt ſui curam gereret, inuitauit. Ille vero cùm ad eum veniſſet, inuenit eum ad extrema jam appropinquantem. Qui Prior ait; Si mihi creditis, Domine, vos priùs confitebimini peccata veſtra, & recipietis corpus Chriſti, antequam ego apponam ad curandum vos, quia illud erit major veſtra curatio. Cui ille; Ego multoties confeſſus ſum, & multa talia corpora comedi. Magiſter Henricus reſpondit, Ha! nolite ita loqui, quia vbicunque conſecretur corpus Chriſti, non plura ſunt corpora, ſed vnum corpus Chriſti. Ille reſpondit: Quomodo hoc poteſt fieri, quia ſi illud corpus tam magnum fuiſſet, ſicut ingens mons, jam millies deuoratum à populo fuiſſet. Magiſter Henricus dixit: Bone domine mi, ego jam vos video grauiter infirmitate opprimi, rogo vos, vt quicquid vſque huc credideritis obmittatis, & corpus Chriſti fideliter credendo

recipiatis, & sic saluus eritis. Cui ille: Et quomodo tantillum panis me saluare poterit? Sed quia infestus estis, ego amore vestro paniculum illum manducabo, & tunc videbitis quomodo me saluare possit. Et verum dixit: Quia post pauca manifestauit Deus, qua credulitate ille sanctissimum Christi corpus auderet percipere. Magister verò Henricus, qui eius salutem desiderabat, credens aliquid fidei in eo remansisse, accersito Presbytero qui cum corpore Christi aduenerat, fecit ei corpus Christi dare. Ille verò os aperuit, & Sacerdos corpus Domini in os eius immisit; sed ille os claudere non potuit. Corpus verò Domini ita iuxta palatum stetit, vt plenè palatum non tangeret, nec ad linguam descenderet. Cùm ille subitò balbutiendo quia os claudere non poterat, magna voce clamare cœpit: Subuenite, carissimi, subuenite, quia jam ardeo, jam me infernus tenet: afferte aquam, & refrigerate os meum. Et hoc sæpiùs clamando, ei attulerunt aquam, & in os eius miserunt. Ille verò multò magis clamabat: Tollite, tollite aquam, quia dupliciter ardeo. Illi verò qui aderant, quia ferè tota villa aduenerat, amarissimè flebant; pugnis pectora sua tundentes, lamentabantur eum, quia videbant eum tam infœlici morte mori. Nam securi erant quia anima eius æternis suppliciis traderetur. Et cùm jam per duas ferè horas torqueretur, inter ipsas angustias, emisit spiritum. Et cùm Sacerdos ita videret eum mortuum, mittens manum, corpus Christi ita incontaminatum & inuiolatum de ore illius extraxit, sicut priùs illud imposuerat. Et repositum in pixide cum summa reuerentia, comitantibus viris & mulieribus ad Ecclesiam prout debuit, reportauit. Cuius facti fama per totam Alsatiam innotuit, ad hæreticorum confusionem, ad laudem verò & gloriam Domini nostri *Iesu Christi.*

De S. Petro Mediolanensi nouo Martyre.

CAPVT XXXV.

QVia temporibus nostris, & nouissimis sæculi diebus, sicut per Prophetam promisit Dominus, Deus innouat signa, & immutat mirabilia: vnum de iisdem signis nouis mox recitare non pigebit. In Longobardia est quædam ciuitas quæ Mediolanum appellatur, in qua Fratres Prædicatores habitare dicuntur. Cum illis verò Prædicator quidam Petrus nomine habitabat, vir egregius & ad prædicandum doctissimus. Hic etiam Petrus, vt talentum sibi creditum cũ multiplici fœnore Domino suo reportaret, quotidie officio prædicationis insistebat. Enimuerò quia apud Mediolanum à priscis temporibus hæretici habitare consueuerant, iste Frater Petrus, quia adhuc videbat in eadem ciuitate quosdam tribulos hæreticorum pullulare, quotidie eosdẽ hæreticos in prædicatione sua viriliter impugnabat. Et vt eos ad viam veritatis reduceret, modò blandimentis vel exhortationibus, modò increpationibus vel vituperiis corripiebat. Sed quia dicente scriptura, *In maleuolam animam non intrabit sapientia*, cordibus induratis sicut aspis surda contra incantatorem; ita & isti hæretici contra prædicationis incantationem obturabant aures suas: sed sicut Iudæi in B. Stephanum, ita & isti in Fratrem Petrum dentibus fremebant: & si eum extra ciuitatem inuenire potuissent, non minùs quàm Iudæi Stephanum, isti Petrum lapidarent. Quid plura? arcum suum intenderunt, vt sagittarent in occulto immaculatum, id est, insidiabantur ei, vt eum morti traderent si possent. Veruntamen, quia in aperto ei nocere non audebant, disposuerunt ei insidias ponere. Erat enim quidam vicus in ciuitate, per quem ire, & redire solebat, cùm ad prædicationem iret vel rediret. Et cùm Deus famulum suum inuictũ veritatis pugilem donatiuo gloriæ cœlestis remunerare vellet, *raptus est ne malitia mutaret intellectum eius, aut fictio deciperet animam ipsius.* Et verè

raptus; nam cùm quadam die à ciuitate serò reuerteretur, & per vicum illum, sicut solebat, transire vellet; illi miseri, qui arcum insidiarum tetenderant, quasi sagitta de occultis insidiarum prosilientes, sagittauerunt Petrum illum immaculatum, id est armis suis interfecerunt. Et ita *consummatus in breui compleuit tempora sua: placita enim erat Deo anima ipsius*. Fratres verò Prædicatores audita morte illius vltra modum indoluerunt: quia potentior omnibus erat in sermone. Et peractis debitis exequiis tumulo honesto cum canticis & hymnis spiritualibus eum sepelierunt. Et vt Deus Martyris sui merita mundo declararet, & vt illi infœlicissimi hæretici confunderentur, tantam ei gratiam conferre dignatus est, vt quicunque debiles quibuscunque infirmitatibus detenti ad tumulum ipsius Martyris accederent, à malis omnibus liberarentur. Et ita Deus temporibus nostris seruos suos magnificare non dedignatur.

De Prioribus de Danubrio, Meruauille, & de Xuris.

CAPVT XXXVI.

CVm diuina scriptura quoslibet ad benefaciendum inuitet, & Dominus in Euangelio nos admoneat, vt homines *videant opera nostra bona, & glorificent Patrem nostrum qui in coelis est*: Et si nos desides bonis operibus insistere non valemus, bona tamen ab aliis facta & diligenter considerare, & ad lucem producere debemus. Vnde quædam bona opera quæ quidam Fratres nostri in cellis nostris egerũt, scripto commendare debemus, vt legentes zelo illorum ducti, bonis operibus insistere, & ea adimplere iugiter festinent. Quidam igitur Monachus noster Senoniensis *Hugo* nomine Prioratum de Danubrio xx. & eo ampliùs annis rexit, & Prioratum ipsum muro circũdedit, & in eo muro inclusit stagnum & molendinum & furnũ, & Capellam S. Catharinæ; quę omnia ego, cùm essem Prior eiusdẽ loci, construxi. Fecit enim ille Hugo cameras satis ad habitandum habiles. Potuisset etiam fecisse, si ei datum fuisset desuper, multa alia bona

bona, quæ omnibus diebus illi loco potuissent profecisse; quia multas adunauerat pecunias, quæ in non necessarios vsus conuersæ sunt, & sic sine effectu mortuus est. Reuertamur igitur ad Prioratum de Meruauille, cui vir discretus *Rennerus* septem præfuit annis, qui etiam illi loco infra septem istos annos multùm profuit: nam majorem partem Ecclesiæ B. *Mariæ*, excepto cancello construxit, altare majus à venerabili *Gilone* Episcopo Tullensi in honore B. Mariæ consecrari fecit, & cimiterium benedici, curiam quoque muro optimo circundedit; agros, prata multa illi loco adiecit; Et Aduocatos de Aseraule à frequẽtatione de Meruauille quantùm potuit restrixit: & adhuc eo tempore ad meliora anhelabat. Veniamus igitur ad Prioratum de Xures, cui præfuit vir nimiùm exercitiosus *Fridericus* nomine. Hic cancellum Ecclesiæ suæ ampliauit, pulchro opere ad perfectionem perduxit, & picturis & fenestris vitreis decorauit. Majus quoque altare S. Iacobi in ipso Cancello erexit; & illud imaginibus sculptis auro & coloribus in circuitu adornauit. Claustrum quoque ex latere cocto & plumbato inusitato opere construxit, domos etiam & ædificia omnia lapidea erexit: Curiam ipsam muro forti clausit. Parochias omnes ad Prioratum ipsum pertinentes de lateribus cooperuit. Sedes etiam salinarias ipsius Prioratus apud Mediumvicum in domibus lapideis inclusit. Et cùm hæc omnia bona fecisset, inuidia & odio mediantibus, immeritæ sunt ei redditæ vices, quia humana miseria ita bonos remunerare solet.

De lite inter Prædicatores & Clericos Parisius orta.

CAPVT XXXVII.

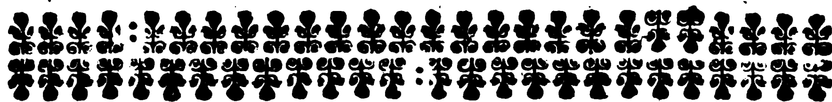
SVperiùs de Ordine Prædicatorum secundùm Prophetiam sanctæ Hiltegardis Sanctimonialis aliquantulùm digessimus, qui in principio sui magnæ auctoritatis habiti sunt. Sed deinde à proposito paulatim declinantes, processu temporis à statu suo paululùm deidere visi sunt, si-

cut multifariis modis ipsorum actibus comperiri potest: & præcipuè in controuersia quadam, quæ Parisius de nouo orta est; de qua, si placet, in hoc Opusculo nostro aliquid inserere curabimus. Contigit igitur inter Clericos Parisius commorantes antiquitus & Prædicatores de nouo venientes, de diffinitione quæstionum, & Magistrorum legentium approbatione periculosam controuersiam emersisse. Nam Prædicatores dicebant ab eis quæstionum diffinitiones debere proferri, quia potior scientia in personis Ordinis ipsorum vigeret, & dignitas prædicationis eis auctoritatem diffiniendi prærogare videbatur. Clerici verò è contra asserebant se antiquitus Magistros & diffinitores habuisse, qui scholarum & scholarium Rectores exstiterunt: quos etiam Dominus Papa eis scribendo, Rectores scholarum eos appellasse comprobatur, nec eorum Ordini aliud aliquid commissum est, nisi vt prædicationi & animarum saluti sine intermissione intendant. Sed cùm aliquandiu fuisset inter eos decertatum, & inter se pacificari non possent, ad Papam appellauerunt. Prædicatores verò quendam librum Euangeliorum compilauerunt, in quo dicebantur aliqua contineri, quæ contra fidem esse videbantur. Clerici verò nescio qua arte procurauerunt, vt copiam ipsius libri haberent, ex quo omnia capitula fidei contraria decerpserunt, & ea scripto commendantes sibi retinuerunt. Elegerunt quoque sibi quemdam virum discretissimum *Vuillelmum* nomine, qui præ cæteris magnus Philosophus habebatur: quem cum libro illo ad Curiam mittentes, procuratorem suum contra Prædicatores statuerunt. Et cùm coram Papa venissent, diu inter se disputauerunt, & inter cætera Magister Vuillelmus librum illum quem Prædicatores conscripserant, Domino Papæ fertur porrexisse. Papa verò cùm librum legisset; statim eum damnauit, & comburi iussit: Magistro Vuillelmo, quia facundissimus Orator erat, nec ei aliquis in sermone resistere poterat, silentium imposuit, & nondum causa illa finem acceperat. Clerici omnes qui Parisius studebant, tunc ab ipsa ciuitate recessisse ferebantur.

Ea siquidem tempestate, qua, vt dictum est, Prædica-

torum ſtatus deteriorabatur, non minus infortunium eis euenisse perhibetur. Rex enim Franciæ, qui alio anno à transmarinis partibus reuerſus fuerat, eiſdem Prædicatoribus valdè familiaris erat: & cùm quotidie quia valde religioſus erat, domum ipſorum frequentaret, cogitauerunt eum ad Religionem ſuam poſſe deuenire. Et cùm quadam die de diuinis ſcripturis & de Filio Dei confabularentur, vnus eorum qui cæteris audacior erat, dixit Regi: Nunquid Domine velles tantùm de Filio Dei inter manus tuas quotidie poſſe tenere, quantùm vterus Beatiſſimæ Virginis *Mariæ* quondam in ſe comprehendiſſe perhibetur? Rex hæc audiens & admirans ait; Quis eſt qui hoc recuſaret? Ignorabat enim quòd de ſacramento corporis Chriſti diceret. Prædicator reſpondit: Si placet, docebo te quomodò tibi hoc concedetur. Rex reſpondit: Placet ſanè. Frater ille dixit: Nunquid audis Dominum in Euangelio dicentem; *Siquis reliquerit patrem vel matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet & vitam æternam poßidebit*? Rex ait: Audio & benè ſcio. Frater dixit; Domine mi Rex, tu habes hæredes, filios & fratres qui regnum tuum bene regent: tu etiam pro Deo multos labores ſuſtinuiſti, & etiam vitam tuam periculis mortis expoſuiſti; & ita nihil aliud reſtat, niſi quod relinquas omnia, & aſſumas tibi crucem noſtram, id eſt habitum noſtrum: & ita de gradu in gradum ad Sacerdotium promoueberis, & Filium Dei in manibus accipere mereberis. Rex verò hæc audiens, conſternatus intra ſe cogitare cœpit, proponens ſibi tribulationes huius mundi, & immenſos labores, & etiam regni ſollicitudinem: è contra occurrunt ei illæ ſupradictæ Euangelicæ promiſſiones & illud Dominici corporis deſiderabile & delectabile ſacrificium, & ad ſe reuertens dixit Fratribus: Si iſta vera ſunt quæ audio, immò quia veriſſima eſſe credo, conſiliis veſtris acquieſcam. Sed priùs vadam & indicabo Reginæ, & ab ea impetrabo huius facti licentiam. Rex verò cùm ad Palatium veniſſet, introiuit ad Reginam, & omnia narrauit ei, quod ei & filiis ſuis regnum relinquere vellet, & quod habitum religionis ſuſcipiendo ſacerdos fieret; & pro ipſis, & pro ſtatu regni Deum exorare non

cessaret: vnde peto vt ad hoc faciendum licentiam mihi donare velis Regina verò mirabiliter stupefacta nihil respõdit ei: sed statim mittens, fratrem Regis Comitem de Aniou ad se vocari iussit, filiósque accersitos ita fertur allocuta fuisse: Quod meliùs eligitis, an appellemini filii Sacerdotis, vel filii Regis? Illi audientes stupefacti nesciebant quare hoc diceret. Mater statim subsecuta est, dicens: Illi Prædicatores Regem ad hoc induxerunt vt nobis relictis & regno Prædicator & Sacerdos fiat. Comes verò cùm hæc audisset, in furorem versus eum impudentissimè obiurgabat, & Prædicatoribus minabatur. Filius verò Regis primogenitus, qui post Regem regnare debebat, Prædicatores etiam quomodò poterat, vituperabat. Rex verò conuiciis eorum commotus filio suo fertur alapam dedisse. Filius verò ait Patri; Domine quia pater & Dominus meus estis, non sum vobis ingratus; sed iuro per B. Dionysium patronum nostrum, si aliquando me contigerit Deo annuente gubernacula regni obtinere, ego omnes istos Prædicatores à regno expelli faciam. Cùmque Rex hoc iuramentum audisset, vltramodum indoluit, quia sciebat eum animo ferum esse. Comes verò frater Regis præcepit, ne Prædicatores in toto regno Franciæ de cætero prædicare præsumerent. Fertur etiam præcepisse ne quis Prædicatoribus aliquid conferre auderet. Illud etiam Regem potissimum offendisse dicebatur quia omnes scholares, qui in ciuitate Parisiẽsi morabãtur, exeuntes de ciuitate per diuersa loca se collocauerunt, & hoc in opprobrium ipsius Regis. Enimuerò quia hæc supra scripta facta eo tempore quo hæc scribebamus, ad nullum certum finem deuenerant, aliquid vlteriùs scribere nequiui.

LIBER V.

DE SACERDOTE APVD ZABERniam interfecto.

CAPVT I.

SICVT nota & certa scriptis commendata legentibus & audientibus ædificationem generant, ita incerta & dubia scriptoribus & auditoribus in vitiũ esse comprobantur: vnde & ignota prætermittere nos dubia & certa, & cognita scribere curauimus. Fuit igitur in Alsatiæ partibus in Episcopatu Argentinensi, in oppido quod Zaberniadicitur, quædã matrona jam quodam Milite viro suo viduata sed prole satis nobili admodum locupletata: habebat enim quatuor filios, quorum duo militaribus sacramentis implicati erant. Alij verò duo ad hunc honorem nondum peruenerant. Et licet ipsa matrona tali prole gauderet, tamen lasciuo adhuc detinebatur animo: habebat enim quendam Sacerdotem, quem sibi Capellanum fecerat, qui eidem matronæ inhonesta familiaritate, vt se famã habebat, ineptè iungebatur. Cúmque fama ipsa ad aures filiorum peruenisset, nimio tacti dolore matrem suam dictam matronam ad hoc induxerunt, vt ipsum Capellanum à domo sua eliminaret. Ipse verò Capellanus ad alias partes secessit. Peracto itaque aliquanto tempore, cùm idem Capellanus infamiam illam, quæ de se & de matrona illa habita fuerat, totaliter crederet esse sopitam, disposuit ipsam matronam iterum visitare, sed non habitu quo agnosci posset. Decreuit igitur indui non Sacerdotalibus, sed vestimentis quarundam muliercularum, quæ in partibus istis Beguinæ, in Alemannia verò Kuhetin, idest pœnitentes appellantur, domi-

næ suæ vt non agnosceretur præsentari voluit. Assumptis quippe dictis vestimentis domum dictæ matronæ clam subintrauit, & in ea aliquanto tempore sub specie mulieris habitauit. Aliæ siquidem mulieres ipsius Religionis domum dictæ dominæ intrare solebant: inter quas vna Sacerdotẽ illũ, qui eisdem vestibus indutus erat, vt diximus, subtiliùs intuens cognouit quod ipse Sacerdos esset, de quo ipsa domina diffamata erat, à quo petiuit vt ab eo aliquid acciperet, Capellanus ei ineptè quod petebat denegauit: Beguina verò irata ad filios illius matronæ accessit, & quòd Capellanum illum sub specie muliebri in domo matris illorum inuenerat, intimauit. Qui nimia verecundia commoti domum matris cum magno strepitu intrauerunt, & ipsum Sacerdotem tam enormiter fustibus & pugnis tutuderunt, vt ferè spiritum exhalaret; & tandem de domo eiicientes, & eum per vicos intolerabiliter deducendo, etiam nasum amputauerunt, & ipsum extra portam ipsius oppidi, in colliculo quodam semiuiuum proiecerunt; qui paruo tempore in ipsa mortis angustia superuiuens ibidem mortuus est & sepultus. Cùm igitur fama referente id factum ad aures *Henrici* Episcopi Argentinensis peruenisset, ipse Episcopus nimio dolore perculsus vltra modum ingemuit; & statim accersitis nunciis, dictæ matronæ filios ad se venire præcepit, quos ipse Episcopus, licet inuiti venissent, ita alloquitur: O viri stolidi & stulti, quis ad hoc vos animauit, vt manum in Christum Domini mittere præsumeretis, & ipsum interficere, & ineptè sepelire auderetis? Illi verò consternati matris iniuriam & suum pudorem proponebant. Episcopus ergo interogabat, si ille Sacerdos matri ipsorum vim aliquam intulisset: illisècontra dicentibus si vi vel voluntate hoc factum fuisset, tamen eis ingens dedecus & pudibunda fama per eundem Sacerdotem exorta fuisset & illata. Episcopo verò dicente quòd non eis iustitia defuisset, si ab eis de Sacerdote illo aliquid inclamatum fuisset, præsertim cùm ipse in eodem oppido & spiritali & materiali potiretur iustitia. Oppidum Zabernia sui iuris est, & in Episcopatu Argentinensi situm. Illis igitur nihil contrà respondentibus, quæsiuit si pro facto illo mandato Ecclesiæ & suo vellent

obedire: illi considerantes quòd ipse Episcopus, & spiritualis & temporalis eorum dominus erat, & quòd iudicium ipsius declinare non possent, ipsius Episcopi se subdiderunt mãdato. Episcopus verò iuramẽto ab eis præstito præcepit vt sine mora in eodẽ loco, vbi Sacerdos inhonestè, vt diximus, sepultus fuerat, sepulchrum honestum propriis sumptibus construerent, & ibidem Capellam ædificarent, & illi Capellæ de suis redditibus tantum conferrent, vt Presbyter aliquis in eodem loco diuina in perpetuum celebrare possit: quod & factum est. Igitur Episcopus fratres dictos iterum ad se vocans, & sagaciter de salute ipsorum tractans, ait. Vos filioli, qui tam enorme factum sub iuramento vos expiaturos promisistis, vt video, mandato Ecclesiæ satis parati estis obedire: iam satis competenter pro interfecti Sacerdotis remedio aliquid actum est, de peccato tamen commisso quæ vobis incumbit pœnitentia adhuc nulla iniuncta est; quia vobis in spirituali & temporali iustitia prouidere tenemur, sub iuramento Ecclesiæ & nobis super hoc præstito districtè præcipimus, quatenus vos quatuor fratres pro tanto peccato diluendo transfretare, & sepulchrum Domini visitare maturetis: & inde antequam mandatum nostrum acceperitis, ad propria non redeatis. Dicti verò fratres, quia nullam penitus aliam viam sine ingenti dispendio sui & rerum suarum inuenire potuerunt, & iter aggredientes ad transmarinas partes properauerunt: sed de reditu ipsorum nihil audiui.

De alio Sacerdote Parocho ab excommunicato interfecto apud Barram Alsatiæ.

CAPVT II.

IN Alsatiæ partibus, in Episcopatu Argentinensi, habetur villa quædam, quæ Barra dicitur, viris honestis referta; in qua quidam Sacerdos iuuenis & honestus degebat, qui in eadem villa Barra ita deseruiebat. Manebat itaque in eadem villa vir, qui plùs debito gulæ deseruiebat: erat ei

quippe mos, vt si quando Aduentus Domini, vel Quadragesima, vel alij ieiuniorum dies in reuolutione anni occurrerent, ipse nullo modo ieiunare volebat, sed assumebat sibi duos vel tres, qui etiam gulæ illecebris detinebantur; tabernam intrabant, & ibidem in aperto coram omnibus comessabantur vsque ad ebrietatem. Cúmque dictus Sacerdos, qui curam parochiæ illius gerebat, hanc in eo consuetudinem videret, voluit eum priùs inter se & ipsum solum arguere, vt tam nefario facto abstineret, quia ipse alios secum peccare faciebat; & multi in eum scandalizabantur. Ipse verò è contra Sacerdoti dicebat, quòd ieiunare nollet, quia Deus panem & vinum & cætera cibaria fecerat, vt homines eis, vt vellent, vterentur. Cùm igitur Sacerdos eum super hoc sæpiùs admonuisset, nec admonitionem suam aliquid videret proficere, ipsum vocare decreuit, vt in facie Ecclesiæ de commisso illius à parochianis iudicaretur. Ille verò ad Ecclesiam veniens, nihil excusationis prætendit, sed dicebat se velle vti bonis à Deo collatis quando vellet, & quomodò vellet & vbi. Quòd cùm milites & alij prudentes viri, quibus tunc referta erat Ecclesia, hæc verba ab eo audissent, eum arguebant quòd tam inepta in facie Ecclesiæ verba proferre auderet. Sacerdos igitur eidem viro præcepit vt mandato Ecclesiæ stare deberet: & eum semel, secundò & tertiò diligenter admonens, cùm videret quòd nihil proficeret, secundum morem Ecclesiæ vt inobedientem excommunicauit, & eum ab Ecclesia exire compulit. Contigit deinde non multum post temporis in vigilia sanctorum Apostolorum Simonis & Iudæ Sacerdotem ad Ecclesiam pergere, vt ibi diuina perageret. Erat autẽ prope Ecclesiam taberna sita vbi ille excõmunicatus cũ quibusdam complicibus suis in introitu cellarij illius tabernæ manducans & bibens, & de sententia in illum lata inter se conferebant. Cúmque Sacerdos per illum locum transisset, & in cemeterium introisset, quidam illorum qui cum excommunicato comessabantur, imperabat illi, quare sententiam in ipsum datam in Sacerdotem non vindicaret. Excommunicatus circumspiciens dixit se non habere armaturam præ manibus, qua Sacerdotem molestare posset. Cui

vnus

vnus ex illis diabolico veneno inflammatus dixit: Accipe telum meum quod ad hoc peroptimum est. Excõmunicatus verò ille telum accipiens concito cursu ad Sacerdotem venit, & antequam Sacerdos illum venientem percepisset, miser ille Sacerdotem telo perfodit. Sacerdos verò sentiens se intolerabiliter vulneratum, manu telum tenuit: & cùm videret percussor, quòd telum nequiret ad se retrahere, vt iterum feriret, dimisso telo cultellum acutum, quo erat accinctus de vagina extrahens, Sacerdotem etiam vulnerauit quousque ad terram cadens mortuus putaretur. Miser ille sacrilegus homicida à loco & villa discedens non comparuit. Sacerdotes igitur circumadiacentes hoc factum audientes accurrerunt, & adhuc eum palpitantem inuenientes, corporis & sanguinis Domini Sacramentis eius exitum munierunt: qui accepto Sacramento, non multùm pòst verè Martyr spiritum cælo reddidit, & in eadem Ecclesia in qua deseruiebat tumulatus est. Quidam enim cognatorum suorum qui aderant, tunicam ipsius Sacerdotis telo & cultro in pluribus locis perforatam, & ipsius sanguine infusam sibi reseruauit, arbitrantes debere eam Episcopo Argentin. monstrare. Quod & factum est. Nam in crastino Animarum * Synodus omni anno Argentinæ celebratur. Ad quam illi cum tunica Sacerdotis venientes, in qua ipse Episcopus cum Canonicis suis & Sacerdotibus & Clero multo, militibúsque, & aliis plurimis viris residebat. Silentio igitur facto, illi cum tunica extensa perforata & sanguinolenta flebilibus vocibus hunc versum, Episcopum intuentes, decantabant: *Vide si tunica filij tui sit, an non?* Quibus Episcopus perfusus lacrymis: Tunica filij mei Ioseph hæc est. Et statim omnes qui aderant cum ingenti clamore & gemitu responsum subiungentes, cantauerunt: *Videns Iacob vestimenta filii sui Ioseph ait: Fera pessima deuorauit meum filium Ioseph.* Quantum ibi lacrymarum effusum, & quantus dolor, & timor omnes qui præsentes erant, inuaserit, vix lingua aliqua docere posset. Facto tamen quoquomodo silentio, Episcopus Clero hinc ita loquitur: Fratres mei dilectissimi, iam diabolus petiit nos vt tentaret, & cribraret sicut triticum, vt de morte Fratris nostri dolentes, & timentes, &

Id est diei 2. Nouemb. in quo Ecclesia preces fundit pro fidelibus vita functis

ſcandalizatos nos redderet : nos verò in Deitate Dei Patris ſpem fiduciámque habentes, *qui non permittit vos tentari ſuper id quod poteſtis, ſed dabit cum tentatione prouentum, vt poſſitis ſuſtinere*, cum ipſius adiutoriò diſponamus quomodo hoc factum in perpetuum cum vindicta ſua ad poſteros tranſmittatur. Decernimus quippe vt auctor ille ſceleris à gremio ſanctæ & Catholicæ Eccleſiæ cum complicibus & fautoribus ſuis excommunicetur, excluſus ſeparetur, & cum Iuda traditore æternalibus pœnis, niſi ſatisfecerit, obnoxius ſine fine teneatur. Matricem verò Eccleſiam illam, infra cuius atrium ille dilectiſſimus noſter Sacerdos pro iuſtitia vſque ad mortem perſecutionem paſſus eſt, honore ſuo priuamus: ita vt honor pariter & nomen matricis Eccleſiæ ad capellam ſuam Berchem transferatur, nec in ipſa Eccleſia de cætero diuina celebrentur; excepto quòd ob reuerentiam illius fœliciſſimi Sacerdotis, qui pro iuſtitia occubuit, & ibidem ſepultus eſt, à Plebano de Berchem procuretur, vt ibi diuina ter in hebdomada celebrentur. Acta ſunt hæc tempore illo quo annus Domini voluebatur milleſimus ducenteſimus quinquageſimus octauus. Hæc ſunt acta vt ſupra ſub Epiſcopo *Henrico* de Strahelerh antiqui Sueuiæ Comitatus tertij. Sub eodem Prædicatores fuerunt fundati ſubterraneo fundamento ab Argentinenſibus Canonicis: in quo fundamento primarium lapidem ipſe Henricus Epiſcopus * & ſub eo Henrico ſunt recepti Prædicatores intra mœnia vrbis Argentinenſis in locum quem hodie habitant; qui dederunt locum Monaſterij in domibus Fridericus & Haualo Præpoſitus Vldaricus de Thalmaſigen, & Ioannes de Alba vterque Canonicus Argentinenſis.

1258.

* *Hic deeſt poſuit*

De Clerico à milite captiuato, & ab ipſo Epiſcopo Argentinenſi clementer liberato.

CAPVT III.

QVia de venerabilis Epiſcopi Argentinẽſis *Henrici* factis quædam noſtro Libello adnotare curauimus, tamen adhuc vnum dignum memoria legentibus aperire maturabi-

mus. Erat quidam Clericus in dicto Episcopatu Argentinensi, qui quendam nobilem virum eiusdem diœcesis, qui super quibusdam rebus ei iniuriabatur, trahebat in causam, & ipsum militem in Ecclesiastico foro multùm molestabat, & eum multipliciter ad iudicium trahendo satis eum vexabat; quod idem nobilis vir valdè molestè ferebat, sed nesciebat quomodo hoc in ipsum Clericum vindicare posset. Qui diu ita vexatus animo torquebatur, & inter multimodas cogitationes animo fluctuabat. cùm igitur diu hac & illac excogitasset, tandem corde audaciam concipiens ipsum Clericum immisericorditer molestare disposuit. Tandem opportunitate accepta, accersitis secum sociis armata manu venit ad inimicum sibi Clericum, hac illac quæritat, tandem Clericus inuenitur, cæditur, spoliatur, & vinctus ab ipso milite deducitur. Sed quia idem miles dictum Clericum captiuum in ipso Episcopatu Argentinensi detinere non audebat, ad quosdam amicos suos in Episcopatu Basiliensi longè manentes ipsum Clericum vinctum captiuum custodiendum deduxit, quatenus in vinculis offensas & vexationes quas ei intulerat, miserabiliter lueret. Sed quia Deus ipsius militis malitiam, & famuli sui scilicet Clerici captiuitatem diutiùs occultari noluit, fama, quæ velocior est vento, hoc enorme factum illius venerabilis Episcopi Argentinensis auribus innotescere maturauit. Cùm igitur idem Episcopus seriem rei audiuisset, accersito Notario, dicto militi scripsit, vt Clericum suum quem malè tractauerat, cum vniuersis rebus ablatis ipsi Episcopo restitueret; & de iniuria tam præsumptuosè illata ad ipsius Episcopi præsentiam veniendo satisfaceret, & condignas pœnas de tam enormi facto meritò reportaret. Perlectis igitur miles Episcopi literis nimio terrore perterritus, non est ausus ad præsentiam Episcopi, vt præceperat, accedere: sed nec accessit, nec ipsum Clericum, vt ei iniunctum fuerat, Episcopo restituit. Episcopus siquidē memorandus cū audisset scripta sua in hoc facto nihil prodesse, cogitauit quia si ipse dictum militem in foro Ecclesiastico conueniret, ipse captiuus Clericus in vinculis diu torqueretur, & ob hoc ei salubriori succursu moras præuenire decreuit. Adunato siquidem non modico pugnatorum e-

xercitu, dimisso foro Ecclesiastico, materiali mucrone ad voluntatem suam maturandum vti voluit velociori. Vertens siquidem ad domum militis gradum cum exercitu suo, cùm adhuc non longè esset, militum suorum vsus consilio, misit ad dictum militem, mandans & præcipiens vt ei Clericum suum restitueret, & de tam pessimo facto ad ipsum veniret satisfacturus; alioquin ipsum militem dignâ captiuitatis pœnâ multaret, vniuersa sua vbicunque inuenta immisericorditer diriperet. Quo audito dictus miles cum magno timore Episcopo se velociter præsentauit, & ipsum Clericum & sibi ablata restituit, & causam pro qua idem Clericus captiuatus fuerat in manus Episcopi resignauit, & quod ipsi Episcopo iuxta formam Ecclesiæ satisfaceret & obediret, securitatem quam Episcopus dictauit coram omnibus affirmauit. Si quidem quis velit huius facta Episcopi diligenter perscrutari, statim inuenire poterit quo spiritu ducebatur, qui tam celeriter inimicos Ecclesiæ sanctæ & Cleri cum tanta discretione Deo satisfacere compelleret, cùm ita asperè illos duos Sacerdotes, de quibus superiùs mentionem fecimus, satis apertè vindicauerit, & pro solo Clerico armatos adunauerit, & militem ipsum qui Clericum captiuauerat, non quasi Episcopus, sed quasi Princeps militiæ ad satisfactionem condignam compulerit. Sed de ipso Episcopo cùm alia plurima memoriæ digna scribi possint, hæc dicta sufficiant.

De conflictu coram Episcopo Metensi inter Ecclesiam Senoniensem & Dominum de Salmis.

CAPVT IV.

ANno Domini M.CCLI. tempore *Iacobi* Metensis Episcopi, Dominus *Balduinus* & Conuentus Senoniensis conuenerunt Dominum *Henricum* dictum de Salmis coram dicto Episcopo, super iniuriis quas inferebat Ecclesiæ Senoniensi. Ille verò volens declinare iudicium, dixit quòd ipse vel prædecessores sui pro ipso Episcopo vel prædecesso-

ribus eius nihil vnquam defecerant; & ita à iudicio diſceſſum eſt. Dictus igitur Henricus Dominus de Salmis tali exceptione fultus multas & graues Eccleſiæ Senonienſi intulit iniurias. Habebat enim quendam fratrem, quem pater eius in partibus Burgundiæ de quadam muliere fertur genuiſſe, qui ad omnia mala & actus peruerſos valde exercitioſus erat. Idem quibus poterat machinationibus Eccleſiam Senonienſem ſedulò opprimebat, vnde Dominus Balduinus Abbas ipſi Iacobo Epiſcopo dictas moleſtationes coactus eſt ſæpiùs intimare. Quapropter idem Epiſcopus cuidam Præpoſito ſuo Therrico nomine per literas ſuas patentes diſtrictè præcepit, vt quotiens querimonia Abbatis Senonienſis ad ipſum perueniret, totiens de rebus Domini de Salmis acciperet, ſi gratiam Epiſcopi vellet retinere; quod & ipſe Præpoſitus facere ſtuduit. Sed de his omnibus in vtilitatem Eccleſiæ Senonienſis nihil deuenit.

Quòd Dominus Henricus de Salmis Duci Lotharingiæ allodium Morehanges vendidit.

CAPVT V.

IGitur cùm hæc ita ſe haberent, contigit Dominum de Salmis magnis debitis detineri: & cùm non haberet vnde redderet, neceſſitate coactus Friderico iuniori Duci Lotharingiæ caſtrum ſuum Morehanges dictum pro ſeptingentis libris Metenſiũ vendidit; quod allodium ſuum priùs erat, & hoc ab eodem Duce in feodo accepit, vt ſi quando ipſi Duci neceſſitas occurreret, illud caſtrum abſque vlla contradictione redderetur. Quod cùm Epiſcopus Metenſis audiſſet, majori ex tunc indignatione exarſit contra ipſum Dominum de Salmis, & ex tunc cœpit eum duriùs impellere. Contigit præterea Dominum de Salmis penes Morehanges fontem ſalinarem reperiſſe, in quo ædificando multas expendit pecunias: & licet ab Epiſcopo prohibitus, tamen ad conficiendum ſal ille fons nihil valuit. Sed nec debitorum pondere, nec expenſarum dicti fontis perditarum

castigatus, ad deteriora spirans, Ecclesiam Senoniensem quomodò poterat, molestare non cessabat. Nam consilio Renaldi supradicti, qui & Balliuus ipsius Domini de Salmis tunc temporis erat, in quodam monte in possessione Ecclesiæ Senoniensis sito iuxta Grandẽ fontanã fabricam ad ferrum conficiendum fieri iussit. Nam ibidem lapides reperiuntur, de quibus fit ferrũ, quos vulgo minam ferreã vocant. Abbas vèrò, cmmhæc comperisset, statim Episcopo Metensi indicare maturauit, dicens quòd Dominus de Salmis fundum Ecclesiæ suæ inuaserat, sicut prædictum est, quod antea nullus prædecessorum suorum fecerat. Episcopus verò iratus præcepit Præposito supradicto quòd sine mora penitus destrueret, quod & factum est. Nam ipse Præpositus non tantùm fabricas ipsas deleuit, sed vniuersa vtensilia fabrorum & ferrum quod fecerant asportauit. Et sic Dominus de Salmis viuente Iacobo Episcopoin fabricis illis non est ausus quicquam operari: attamen in quibus poterat Ecclesiam Senoniensem quotidie non cessabat molestare.

De eo quòd idem Henricus de Salmis indigentia ductus Episcopo Iacobo Metensi duo castella Pierepercie & Salmis vendidit.

CAPVT VI.

IGitur cùm hæc fierent videns Dominus de Salmis sese triplici modo intolerabiliter vexari: primò quia Episcopi Metensis iram sibi sentiebat plus solito incessanter imminere: secundò quòd à creditoribus suis tædiabiliter vrgebatur: tertiò quia facultas non suppetebat, qua posset Domini sui Episcopi iram mitigare, vt creditoribus suis satisfaceret, & egestatem suam releuaret. Cùm igitur idem Dominus de Salmis tot afflictionibus quateretur, nec aliquam euadendi viam reperire posset, considerauit sibi duo tantùm castella superesse: Pierepercie scilicet, quod allodium esse ferebatur, & aliud castellum de Salmis dictum, quod Comes *Henricus de Albomonte* auus istius Henrici de Salmis

in fundo Ecclesiæ construxit; de quibus angustias suas se credidit posse mitigare. Adiit siquidem Episcopum Metensem, & ei ipsa castella vendidit eodem tenore quo & Morehanges Duci Lotharingiæ antea vendiderat. Episcopus verò accersitis secum viris discretis, ad vtrumque castellum accessit, & ibi pernoctauit, & custodes turrium & portarios portarum instituit: & super his omnibus priuilegia facta ad Episcopium suum reportauit; & ita Episcopus Domino de Salmis ex tunc mitior fuit: Sed tamen reparandi fabricas ferreas licentiam non accepit: sed de die in diem nunc huc, nunc illuc, nunc coram ipso Episcopo, nunc coram Consiliariis Episcopi, ad pacem componendam nos inuitabat, Et cùm nos pluries de loco ad locum pertraxisset, nihil tamen de pace fuit ordinatum. Et cùm inter Dominum de Salmis & Balduinum Abbatem & Conuentum Senoniensem ferè per quatuordecim annos ita fuisset decertatum, nec ipsum certamen peccatis nostris exigentibus ad vllum finem deuenisset; Omnipotens redditor delicta nostra duriùs ferire voluit. Nam permittente Deo Dominus de Salmis tam crudeliter opprimere non timuit, vt crederes eum esse Nabuzardam Principem coquorum Regis Babyloniæ, qui muros Hierusalem destruxit, sicut posteà pleniùs exponemus.

De demissione sacrarum imaginum; & proclamatione quæ quotidie fiebat pro Domino de Salmis & fautoribus eius.

CAPVT VII.

CVm igitur Dominus de Salmis Ecclesiam nostram Senoniensem tã miserabiliter affligeret, nec ipsa aliquem verum haberet defensorem, habito venerabilis Patris *Gilonis* Episcopi Tullensis, & aliorum prudentum virorum consilio, cum magno fletu & altis suspiriis sacratissimas imagines Redemptoris nostri, & etiam Beatissimi Simeonis Con-

fessoris, septimi à Beato Clemente Metensis Episcopi multismiraculis decorati, de locis suis ad terram super spinas deposuimus, cum lacrymis ad Dominum clamantes & dicentes: *Sustinuimus pacem & non venit: quæsiuimus bona, & ecce tribulatio. Cognouimus Domine peccata nostra, ne in æternum irascaris nobis Deus Israël.* Deinde quia priuilegia Apostolicorum virorum Romanorum Pontificum omnes malefactores Ecclesiæ nostræ excommunicant, & à gremio sanctæ Ecclesiæ separant, & à communione sacratissimi corporis & sanguinis Domini Iesv Christi alienant, & in die districti examinis diuinæ vltioni subiiciunt; ita & nos Dominum de Salmis, & omnes fautores suos singulis Dominicis diebus & festiuis in facie Ecclesiæ ipsas sententias manifestabamus incurrisse; ac demum ad maiorem Missam ante Agnus Dei omnes pariter genua flectentes à Diacono quotidie ante altare proclamatio illa in spiritu humilitatis recitabatur. In qua ipse Henricus Dominus de Salmis cum fautoribus suis apertè nominabatur. Quâ finitâ, Chorus responsorium *Aspice Domine* cum versu decantabat. Deinde omnes prostrati, Psalmum, *Deus misereatur nostri, Kyrie eleyson, & Pater noster*, deuotè dicebant. Presbyter verò qui Missam celebrabat, flexis genibus ante corpus & sanguinem Domini subiungebat, deinde versum *Exurgat Deus*, & Collectam, *Ecclesiæ tuæ preces*, vel aliam tempori tribulationis competentem; deinde Missa finiebatur: nec adhuc propter hoc Dominus de Salmis cum suo *Renaldo* à læsione nostra cessabat.

De morte Iacobi Metensis Episcopi; Et de direptione bonorum Ecclesiæ Senoniensis sacrilega per Dominum de Salmis.

CAPVT VIII.

ENimuerò quia nondum tempus miserandi nostri aduenerat, vt nobis clariùs patesceret quia *meliùs est confidere in Domino, quàm confidere in homine: & quia maledictus est qui ponit*

ponit carnem brachium suum dicto citiùs auxilium Episcopi Iacobi nobis extemplò substractū est. Et quia in ipso Episcopo plurimùm confidebamus, experti sumus planè, quia *bonum est sperare in Domino, quàm sperare in Principibus*. Nam cùm nos speraremus de manibus Domini de Salmis ab ipso Episcopo liberari; ipse decidit in lectum, & fluxu ventris ingrauescente mortuus est, & nos ita spe adiutorij fraudati sumus. Cùm igitur Canonici Metenses mortem sui Episcopi percepissent, tulerunt corpus eius & sepelierunt illud ante quoddam altare in Ecclesia B. Protomartyris Sthephani. Sed quia de mortis eius vilitate vel paupertate diutiùs loqui pudet, breuiter tamen dico quòd qui in vita sua cunctos in potestate sua positos, Clericos, Monachos, Laïcos, rebus propriis spoliauerat, ipse in morte sua ita spoliatus inuentus est, vt circa eum vix inueniri potuisset, vt audiui, quo corpus eius valeret cooperiri. Quædam tamen de ipso Episcopo, dum adhuc viueret, laudabilia facta referuntur. Præcepit siquidem vt omnes captiui tempore suo detenti laxarentur, & rapinam salis, non quod rapuerat, sed quod secum ferre non poterat, reddi iussit. Et de redditione ipsa priuilegia conscribi fecit, quæ paruo tempore valuerunt, sicut in subsequentibus clariùs patebit. Cùm igitur Dominus de Salmis mortem Episcopi comperisset, credidit se posse Monasterium nostrum & res eius suæ subiicere potestati; cœpit nos & res nostras duriùs impugnare. Accersito quippe suo Renaldo cum quibusdam aliis, misit eos ad nos; & conuocatis Fratribus sic ait, Dominus meus me misit ad vos: vt si vultis ipse proteget vos contra omnes, & super hoc habeatis consilium. Nos verò intrantes Capitulum ei alia pro aliis reddebamus. Quidam nostrum dicebant, quia Abbas non erat præsens, bene poteramus hanc protectionem ad tempus acceptare, si Abbati placeret: Alij verò non acceptauerunt. Et ita quod nobis bonum erat recusauimus, quod postea verè sensimus. Milites verò illi indignanter recedentes Abbatiam nostram & omnes grangias nostras saisiuerunt. Canonici verò Metenses conuenientes vt Episcopum eligerent, sed non sunt concordati, licet sæpiùs ad eligendum conuenirent, quia Comes Bar-

Hhh

renſis, vt ferebatur, eorum impediebat electionem. Tandem conuenientes, duos elegerunt. Pars verò vna elegit quemdam Philippum, qui dicebatur de Florehanges, qui & cognatus Ducis Lotharingiæ erat, & Præpoſitus S. Deodati, & Theſaurarius Metenſis. Altera autem pars elegit quemdam Canonicum ſuum Theobaldum nomine de Porcellis, diuitem nimis, ſed groſſum & grauem corpore. Inter quos diu de Epiſcopatu litigatum eſt. Dominus quippe de Salmis cùm videret ſibi tempus malefaciendi arridere, fabricas quæ priùs fractæ fuerant, inſtaurauit, & nemora noſtra ad prunas faciendas incidi fecit, & fabros ad ferrum ibidem inſtituit. E contra Conuentus noſter ſupradictas excommunicationes & proclamationes in ipſum Dominum de Salmis, & in coadiutores ſuos non ceſſabat promulgare. Quod ipſe Dominus de Salmis vltra modum ægrè tulit: & mittens ſatellites ſuos cum ſuo Renaldo armatos, abſtulerunt omnes res noſtras quas inuenerunt, equos, boues, oues, vaccas, & porcos: & ea quæ voluerunt, deduxerunt. Similiter & in grangiis noſtris idem fecerunt. Sed & in eadem die Cellam noſtram in Bruſcaualle, & domum noſtram Anſelmiuillare idem tyrannus eadem die omnibus bonis ſpoliari iuſſit, & hoc factum eſt ſabbatho proximo ante Septuageſimam. Sed cùm crederemus eis ſufficere quod fecerant, mane facto idem Renaldus cum complicibus ſuis venientes inuenerunt portas Clauſtri & oſtia clauſa, & petentes ſe intromitti, non eſt eis conceſſum: ſed ſcalas muro applicantes tranſierunt, & deſcendentes ante cameram Abbatis, Clauſtrum intrauerunt, & tollentes ſibi claues Eccleſiæ & Clauſtri, & Cellarij, vniuerſam ſuppellectilem Monaſterij poteſtati ſuę ſubdiderũt. Deinde accerſitis curribus puluinaria, ollas æreas, & patellas coquinæ, & omnia quę in eleemoſynam pauperibus diſtribuenda erant, in curribus ſuis aſportauerunt. Deinde vaſſallos ſuos ad turres cuſtodiendas deputauerunt. Matthæus verò Prior bonæ indolis iuuenis, & cæteri Fratres, hæc videntes conſiderauerunt ſe hîc locum manendi non habere: cruce præuia omnes ordinatè Monaſterium exierunt, plorantes & deprecantes vt Deus omnipotens greſſus ipſorum in viam ſalutis dirigeret: & ſic

procedentes ea nocte apud Medianum-Monasterium pernoctauerunt. Deinde ad præceptum Abbatis ad diuersa transierunt. In Claustro verò Senoniensi nemo Monachorum remansit, excepto me & quodam Fratre nostro Bertrando, qui graui detinebatur infirmitate. Sed quia Deus non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat; hunc dirum nostræ Ecclesiæ vastatorem, satis digna correctione ammonere voluit. Nam vxori suæ prægnanti tempus pariendi aduenit, & peperit filium, proh dolor! antequam nasceretur, mortuum. Vnde à pluribus per infortunium, immò vindicta Dei luculenta, maximè à parentibus plangenda fuit triplici modo. Primò quia abortiuus natus & non baptizatus creditur regnum Dei non posse possidere. Secundò quòd parentes eius abortiui tam miserabiliter perdiderunt sibi futurum successorem & hæredem; quia eis nunquam natus fuerat masculini sexus puer. Tertiò, nec tam apertè castigati à malitia sua cessauerunt: sed familiam totam Monasterij scilicet carpentarios, furnerium, lauandarium, piscatores, ille diaboli satelles Renaldus bonis ita omnibus spoliauit, vt vix in domibus eorum parietes erecti subsisterent.

De Gillone Episcopo Tullensi & sententia per eum in Dominum de Salmis promulgata.

CAPVT IX.

DEnique cùm cor nostri vastatoris contra nos, sicut cor Pharaonis contra populum Dei in Ægypto fuisset induratum, nos in tanta tempestate non inueniebamus consolatorem. Quid plura? Canonicos Metenses consuluimus, auxilium eorum instãtissimè implorauimus: sed quid dicam? Non fuit qui adiuuaret. Igitur cùm Dominus de Salmis nos & Ecclesiam nostram, vt supra dictum est, instanter molestaret, post diutinas altercationes, electi Metenses, *Philippus* scilicet & *Theobaldus* ad præsentiam Archiepiscopi Treuerensis vocati sunt. Cuius industriâ nescio quo pacto

dicti Electi ita pacificati sunt, vt ipse Theobaldus cederet, & Philippus confirmaretur Episcopus, & postea consecratus Episcopatum obtinuit. Dominus verò Abbas *Balduinus*, & quidam fratrum nostrorum ipsum Episcopum adierunt, & ei omnes calamitates nostras de verbo ad verbum, sicut supra dictum est, intimauerunt. Qui Episcopus ita rudis & segnis à nostris inuentus est, vt crederes eum nullius vigoris virum esse: sed tamen quædam verbis promisit, quæ facta non fuerunt. Fratres verò nostri venerabilem Gilonem Episcopum, quem Deus omnipotens sanctæ Sedi Tullensi Rectorem concesserat, dolentes petierunt, & ei quæ facta fuerant exposuerunt. Episcopus hæc audiens valdè indoluit; & accersito Notario scripsit Alexandro Abbati Mediani-Monasterij, vt ad domicilium Domini de Salmis personaliter accederet, & eum diligenter admoneret vt de perpetrata tam enormi iniquitate resipisceret, & ablata restitueret, & de tam impio facto Deo & Ecclesiæ satisfacere non differret. Accepto igitur Abbas mandato Episcopi, non segniter, sed zelo domus Dei spoliatæ ductus sibi iniuncta accelerare properabat. Veniens igitur ad Villam quæ Baudouiller dicitur, inuenit illum Angelum Sathanæ Renaldum Balliuum Domini de Salmis in malitia nimis exerciciosum, qui interrogauit Abbatem quid quæreret. Abbas verò ei indicauit mandatum Episcopi sibi commissum. Ille ergo audiens iratus misit manus in eum, & tenuit eũ & tradidit eũ satellitibus suis in domo quadã custodiendũ, qui sedulò custodiebant eum, & expensas magnas in custodiendo Abbate faciebant, ita vt in duobus diebus & noctibus octo solidos Tullensium expenderent: putabant enim quod Abbas omnia persolueret. Fratres igitur Mediani-Monasterij audientes quòd Abbas ipsorum captiuus teneretur, cucurrerunt ad Præpositum Ducis Lotharingiæ *Godefridum* nomine, & indicauerunt ei quòd Abbas ipsorum captiuus teneretur: Præpositus verò assumptis secum armatorum cuneis properabat ad villam illam vbi Abbas tenebatur, sed mediâ viâ consuluerunt ei ne vlteriùs procederet, nisi priùs inquireret si aduersarij ei Abbatem Domini sui reddere vellent; alioquin quod vellet, rationabiliter facere posset.

Præpositus enim eorum consilio acquiescens misit duos milites qui Abbatem requisierunt. Balliuus audiens quòd Præpositus Ducis cum armatis ad se veniret, timuit, & Abbatem dimisit. Abbas verò mandatum quod acceperat solemniter exposuit, denuncians ab Episcopo Tullensi excommunicatum, & secundum statuta Concilij Treuerensis ipsum Dominum de Salmis excommunicatum ac terram suam sub interdicto positam affirmauit, excepto viatico mortuorum, & baptismate puerorum. Et sic Abbas & Præpositus cum suis ad sua redierunt. Episcopus quippe Tullensis, qui se sẽper consueuit pro domo Domini murũ ponere, zelo diuino animatus Domino Episcopo Metensi supplicauit, vt quod ipse contra Dominum de Salmis & terram ipsius in Episcopatu Tullensi pro Ecclesia Senoniensi exercuerat, hoc ipse in Episcopatu suo contra dictum Dominum denunciare satageret. Episcopus ergo Domino Nemerico Plebano de Vico ad hoc faciendum cum literis suis apud Morehanges destinauit. Qui cùm ad castrum ipsum deuenisset, perlectis literis Episcopi ammonuit vt Dominus de Salmis Ecclesiæ Senoniensi ablata restitueret, & de commissis satisfaceret, alioquin ipsum Dominum, & totam familiam suam, & fautores, & coadiutores ipsius excommunicatos denuntiabat, & terram ipsius auctoritate Metensis Episcopi, & statuti Treuerensis sub interdicto positam constanter affirmabat. Familia igitur ipsius castri hæc audiens iniecit manus, & tenuit eum: & mittens eum in compedibus ferreis vinctum custodiebat. Plebanus verò nolens longiùs ita detineri, hostagiauit se pro sexaginta libris, & sic recessit, & veniens, nunciauit hæc Episcopo. Excommunicato quippe Domino de Salmis, & terrâ sua sub interdicto positâ, ita vt nec mortuis catholica concederetur sepultura, nec sententia in ipsum & fautores suos & in terram suam data ab Archiepiscopo Treuerensi, vt sperabat, est infirmata. Et cùm super hoc vltra modum torqueretur: ille suæ perditionis Balliuus, immo certè Antichristi Renaldus inopinata damna, & molestias contra Ecclesiam nostram excogitare cœpit. Nam adueniente tempore veris, quo agricolæ ad colenda arua & hortos procedere

ſolent, ille malorum adinuentor Renaldus prohibuit ne homines Eccleſiæ Senonienſis croadas debitas perſoluerent: nec agros nec hortos prout ſolebāt excolerēt. Audi, ô lector, adinuentionis nefas permaximum: legimus in Annalibus hiſtoricis quarundam ciuitatum agros, & terras in circuitu ſuo adiacentes, ab aliarum ciuitatum obſeſſoribus & hoſtibus ſale ſeminatas, vt in ipſis terris ardor ſalis nullum ſemen germinare permitteret aut creſcere; vt cùm agri ſale ſteriles effecti, nullum fructum proferrent; habitatores illarum ciuitatum fame attriti, ſeipſos & vrbes ſuas inimicis ſuis tradere cogerentur: ſic & iſte nequiſſimus Balliuus ideo agros noſtros & hortos coli prohibuit, vt nos & Eccleſia noſtra penuriâ attriti voluntati Domini ſui velociùs ſubiiceremur. Sed in hoc dictus Balliuus ſuâ opinione fraudatus eſt: nam cùm vir ille venerandus ſemper Dominus *Gillo* Tullenſis Epiſcopus ſupradictam prohibitionem audiuiſſet, ſtatim datis literis præcepit eumdem Dominum de Salmis, & omnes adiutores & fautores, & etiam Balliuos ipſius ſingulis Dominicis diebus & feſtiuis per totum Epiſcopatum Tullenſem excommunicatos denunciari.

De tractatione pacis inter Eccleſiam Senonienſem, & Dominum de Salmis.

CAPVT X.

CVm igitur ipſe Dominus de Salmis videret, quòd neque per malitiam ſuam, neque Eccleſiam noſtram & & nos opprimendo, neque per Archiepiſcopum Treuerenſem inquo plurimùm confidebat, neque per ipſum Epiſcopũ Metenſem qui eumdem Dominũ de Salmis inuitus offendebat, neque demum per Iuriſperitos, & Aduocatos, quorum copiam ampliſſimis donis & muneribus ſibi acquiſierat, ſupradictam ſententiam non poſſe reuocari; conſiderans ſe in periculoſo ſtatu eſſe conſtitutum, cœpit de pace tractanda anxiè cogitare. Sed quia ea quæ in his agendis competebant videbat eſſe difficillima, tum pro rerum abla-

tarum restitutione, tum quia in iis reddendis ad plenum ei facultas non suppetebat, & præterea quia de tam nefario facto Deo & Ecclesiæ Senoniensi & nobis eum satisfacere pudebat. Quia Dux Lotharingiæ *Fridericus* iunior, qui tunc temporis de nouo post patrem *Maherum* regnum Lothariense regendum acceperat; necnon & Comes Vvadanimontis iuuenis, & alij quamplures milites sua iuuenilia corda sequentes, ipsum Dominum de Salmis ad mala potiùs quàm ad bona instigabant. Denique cùm idem Dominus de Salmis consideraret quòd nec nos nec Ecclesiam nostram molestando, nec Dominum Abbatem, nec Fratres nostros per diuersa loca ad componendum de die in diem trahendo, pacem sibi competentem posset obtinere, Dominum Episcopum Metensem *Philippum* pro ipsa pace rogaturus adire decreuit. Episcopus verò ipsum nolens offendere, parti ipsius magis fauere cœpit, quàm nostræ. Habebat enim quemdam militem secum peritissimum loquacem, qui Albertus de Othonisuilla dicebatur, qui aliquando Domini de Salmis consiliarius exstiterat. Huius consilio pacem qualem voluit ordinauit: & comminatus est nobis quod si contra illam ordinationem venire vellemus, ipse contra nos & Ecclesiam nostram, immò certè B. Stephani, & suam, semper & in omnibus se acturum affirmabat. Quid igitur contra hoc facere possemus ignorabamus. Immisit tamen Deus in cor Abbatis vt firmiter assereret, se nunquam ea quæ Episcopus de pace componenda ordinauerat, velle consentire, nisi priùs Dominus de Salmis ablata restitueret vniuersa, quod & Episcopus acceptauit, & data securitate de restitutione facienda Dominus de Salmis diem etiam assignauit. Vnde incontinenti beneficium absolutionis petiit, quod & Episcopus Metensis libenter annuit. Semper verò reminiscendus Dominus *Gillo* Tullensis Episcopus asseruit se nunquam eum velle absoluere, nisi priùs daret cautionē, quod pro tam oneroso excessu mandato staret Ecclesiæ. Dominus verò de Salmis videns se nullam declinandi viam inuenire posse; coram ipsis Episcopis, & Clericis, militibus, & aliis quampluribus corporali iuramento solemniter præstito promisit se mandato Ecclesiæ & volun-

tati Domini Gillonis Tullensis Episcopi velle libenter obedire, & ita beneficium absolutionis meruit, & eius terra ab interdicto est liberata. Deinde Dominus de Salmis credens quòd Conuentus statim, & thesaurus, & res aliæ Monasterij, quæ ad alia loca pro metu guerræ translata erant, incontinenti ad Claustrum reduci deberent, præcepit vt homines Ecclesiæ nostræ croadas & hortos, sicut antea solebant, excolerent, & ea quæ Ecclesiæ debebant persoluerent. Hoc præceptum datum est vltimâ septimana Aprilis quæ fuit illo anno proximior Paschæ. Balliuus igitur prædictus ad Claustrum veniens eiecit, sicut promissum fuerat Episcopis à Domino suo, custodes turrium & Monasteriorum, & vniuersam familiam Domini sui à Monasterij curia expulit. Et hoc factum est proximâ feriâ sextâ ante Pascha, quæ Parasceue appellatur. Sed de rebus ablatis nihil est restitutum. Vnde Dominus Abbas satis sagaciter hoc fertur egisse, quòd ante restitutionem rerum ablatarum noluit concedere, quod Conuentus ad Monasterium reuerteretur: & ita in Monasterio Senoniensi diuina omninò siluerunt à die Parasceue vsque ad subsequentem vigiliam Natiuitatis Domini, & in Claustro nostro nullus Monachorum degebat, excepto me Richero scilicet, & Bertrando qui graui detinebatur infirmitate, & quodam Monacho nostro, Hugo nomine, qui valdè astutè dispersa recolligebat; & aratra boum & caballorum satis sagaciter instruebat, & omnia quæ obedientiæ suæ competebant ita prudenter disposuit, vt nihil de omnibus pro posse suo sineret deperire.

Quòd Dominus de Lietstemberch deprædatus est terram Episcopatus Metensis sede vacante.

CAPVT XI.

ENimuerò, quia occasio se ingerit vt à materia aliquantulùm disgrediamur, & retrogrado cursu à morte bonæ memoriæ Iacobi quondam Metensis Episcopi, ea quæ explicare volumus, initiare curauimus. Igitur defuncto dicto

cto Episcopo & sede Metensi adhuc vacante, quidam tyranni suis viribus confisi terras Episcopatus inuadere & deprædari non timuerunt. Sicut supradictus Dominus de Salmis Ecclesiam nostram Senoniensem crudelissimè pro posse suo, vt supra dictum est, opprimere, immò ad nihilum redigere conatus est. Similiter & Dominus de Lietstemberch credens quicquid in ipso Episcopatu mali facere voluisset, perpetualiter inultũ permanere; idẽ quippe Dominus de Lietstẽberch vidẽs Episcopatũ Metẽsẽ sine defensore esse, accersitis secum satellitibus suis accessit ad Claustrum, quod Nouum-villare appellatur, & fraude oppidum, quod ante ipsum Claustrum situm est, armata manu intrauit. Promiserat quippe se illis nihil mali facturum; sed promissionis suæ impudenter oblitus, ipsum oppidum rebus omnibus spoliauit, & domos funditus destruxit, & lapides & ligna domorum, & vniuersa spolia ibi inuenta in curribus & in equis sibi asportari fecit; & cum his omnibus quendam montem ascendit, qui situs est iuxta castrum quod Erneste appellatur, ibíque in fundo Episcopatus castrum erexit, & de lapidibus & lignis quæ de oppido tulerat, illud ædificari iussit. Similiter & quamplures alij tyranni res & bona Episcopatus diripere non timuerunt.

De introitu Philippi Episcopi Metensis cum exercitu suo in terram ipsius Domini de Lietstemberch.

CAPVT XII.

IGitur cùm ita res se haberent, & *Philippus*, de quo suprà diximus, Episcopatum Metensem obtinuisset, & castra & munitiones, & terram sibi ritè vendicasset, vocatis ad se Magistratibus ciuitatis Metensis, ab ipsis requisiuit quid de tyrannis illis, qui Episcopatum ipso absente inuaserant, fieri deberet. Et responsum est ei, quia hæc iniuria Episcopatui illata ipsos ciues Metenses sicut Episcopum tangere deberet: ipsi verò pro iniuriis illis vindicandis, & se & sua prout deberent exponere parati erant. Epis-

copus verò statim missis nunciis mandauit Duci Lotharingiæ *Friderico* Iuniori cognato suo, vt cum exercitu ad se veniret, quia Dominus de Lietstemberch ei multa damna & iniurias intulerat, quas in eum vindicare conabatur. Dux cùm hæc audisset, sàtis ei placuit, & missis nunciis accersiuit sibi Burgundionum & aliarum gentium grandem multitudinem. Episcopus verò mandauit Comiti Barrensi vt in armis ad ipsum veniret, qui misit Episcopo cuneum armatorum, Sed in propria persona non venit. Idipsum Rex Nauarræ fecit. Congregato igitur exercitu Episcopus terram illius de Lietstemberch cum gente sua intrauit, & fixit ibi tentoria; æstimatus est quippe exercitus ille super omnes exercitus qui nostris temporibus in Lotharingia exstiterunt. Dominus igitur de Lietstemberch videns terram suam à gente ista occupatam, valde expauit, & Vvalterum adiens Episcopum Argentinensem, rogabat eum vt ei succurreret. Quod cùm audisset Episcopus, timuit ne Dux cum exercitu tanto terram illam intraret, sic quippe fama se habebat. Idem verò Episcopus videns sibi & terræ ingens periculum imminere, missis nunciis, adunauit sibi non modicam multitudinem armatorum: & etiam ab Argentinensibus auxilium petiit, qui non acquieuerunt, sed dicebant ciuitatem suam se velle custodire. Episcopus iterum mandauit eis, vt saltem exercitui suo mercatum ministrarent. Ciues responderunt quòd ad custodiam ciuitatis suæ rerum facultas vix eis sufficeret. Episcopus denique videns se à ciuibus suis fore derelictum, misit in ciuitatem vt quasdam res suas, quas intus habebat, ad se deduci faceret, quod & ciues non consenserunt, sed nuncios Episcopi ad Dominum suum vacuos remiserunt. Quod ipsis & toti Alsatiæ grande scandalum fuit. Denique Episcopus Argentinensis desiderans copiam armatorum habere, misit ad Archiepiscopum Treuerensem, qui ei cognatione proximus erat, vt ei veniret in auxilium. Cùm ergo ipse Episcopus adunasset quos potuit conuocare, videns quòd ipse exercitui Episcopi Metensis resistere non valeret, cœpit de pace tractare, quæ sic, vt fertur, est ordinata. Dominus quippe de Lietstemberch contulit se ditioni & voluntati Episcopi Metensis; erat enim homo eius. Denique promisit Episcopo quòd op-

pidum illud ante Claustrum de Nouo-villari situm, quod ab eo superiùs diximus fuisse destructum à fundamentis, in meliorem statum per omnia reædificaret, & spolia ablata restitueret & castellum quod ædificauerat penitus destrueret. Hac igitur pactione per Magnates illius terræ ordinatâ, & per literas inde confectas, prout debuit, etiam condignam satisfactionem Domino Episcopo de perpetrato scelere, datis fideiussoribus, se facturum repromisit. Vnde & castellum quod in fundo Episcopatus erexerat, incontinenti totaliter euersum est & destructum. His ergo omnibus, vt supra dictum est, ordinatis, exercitus ab inuicem separati ad sua redierunt. Sed quia de Argentinensibus & Episcopo eorum superiùs mentionem feci; de cruenta guerra, quæ modica occasione inter ipsos postea inualuit; sicut à veridicis relatoribus didici, partem relatione dignam ad posteros destinare curabo.

De initio guerræ Vvalteri Episcopi Argentinensis contra ciues Argentinenses.

CAPVT XIII.

IGitur cùm guerra Domini de Lietstemberch talẽ vt dictũ est, finẽ percepisset, *Vvalterus* Episcopus Argentinensis ad propria reuertens, cœpit Argentinenses duriter calũniari, quare in tanta necessitate ei non succurrissent, cùm viderent eum contra aduersarios patriæ bellum voluisse committere. Qui Argentinenses responderunt: Si Episcopus pro defensione Episcopatus sui aliquam pateretur necessitatem, ipsi pro viribus ei succurrere festinarent. Res igitur Episcopi ideo detinuerunt, quia audierant Ducem Lotharingiæ Alsatiam in manu forti velle intrare; vt si fortè Dux eis nocere vellet, res illæ tam Episcopo quam ciuitati in subsidium forent. Episcopus verò hæc audiens responsum illorum non acceptauit; sed missis Nuntiis omnes ciues excommunicatos denunciari præcepit, & ciuitatem illorum interdicto supposuit: Clerum vniuersum exire coëgit. Argentinenses quo-

que cùm hæc audirent, miserunt Prædicatores, Fratres Minores, & alios discretos viros ad Episcopum, si fortè aliquam formam pacis ab eo habere valerent, nec obtinere potuerunt: sed & consilio Domini de Gerohseke, qui & pater erat ipsius Episcopi, hæc omnia fiebant: erat quippe in substantia & argento opulentissimus, & diues valde nimis: habebat enim idem de Gerohseke citra Rhenum montes in terra sua, è quibus argentum abundanter effodiebatur cuius adiutorio etiã ferebatur in Episcopatu Argentinensi filiũ suũ Vvalterũ inthronisasse. Idẽ verò Episcopus verbis patris animatus Argentinensibus bellum indixit: & quòd ciuitatẽ obsideret, satis acriter cõminatus est. Argentinenses verò propugnaculis & aliis defensionibus necessariis ciuitatẽ suã munierũt. Episcopus quippe adunato exercitu ciuitatẽ obsedit ea parte quâ de ciuitate itur ad vicum, qui appellatur Kungushoue, & ibi tentoria fixit. At vbi Episcopus exercitum vidit in tanto negotio sibi non sufficere, missis Nuntiis mandauit Archiepiscopo Treuerensi: vt in armis ad se veniret: qui veniens adduxit secum cuneum armatorum satis honestum. Qui cum venisset iuxta ciuitatem, credidit aliquos de ciuitate elicere vt cum eis confligeret. Illi verò de ciuitate cùm vidissent Treuerenses dictum vicum Kungushoue in equis intrasse, gauisi sunt valde, quia ipsi trabes grandes ex transuerso vici ipsius composuerant, ita vt equitantes ad pedites venire non poterant, pedites verò cum equitantibus pugnare valebant: vnde ipsi Argentinenses ad arma cucurrerunt, & intrantes domos per ostia, aut per fenestras, alij per subtus trabes lanceis equos perfodiebant: balistarij verò sessores equorum sagittis perforabant. Videntes igitur Treuerenses se intolerabiliter læsos, alij pedes, alij in equis ad mortem vulneratis, vix vicum exierunt; & venientes in campum, quorundam equi vulnerati sub se mortui cadebant. Feruntur siquidem in ipso conflictu Treuerenses centum & quadraginta equos perdidisse. Archiepiscopus cùm vidisset tantum suorum damnum & rerum ipsorum tam inopinabiliter incurrisse, Episcopo Argentinensi valedicens ad propria est reuersus cum suis. Episcopus Argentinensis considerans, quòd nihil in obsidione ipsius ciuitatis proficeret,

cum exercitu suo ab ea recessit. Attamen Episcopus in villis quibusdam adiacentibus ciuitati armatorum cuneos posuit, qui exitus ciuium de ciuitate diligenter obseruarent: vnde contigit ipsos Argentinenses de ciuitate incautè exire; quos milites Episcopi inuadẽtes, quosdã trucidauerũt, quosdã captiuauerunt, reliqui verò fugientes ad ciuitatem suã reuersi sũt. Igitur Argentinenses considerantes suos ideò cecidisse, quia sicut oues errantes sine duce ad prælium exierãt: vnde coacti sunt cum comite *Rodulpho* de Habesporch conuenire, quem sibi Dominum & Ducem præfecerunt. Videns igitur Comes Rodolphus quia Episcopus Argentinensis quædam oppida & villas Regis Alemanniæ in Alsatia custodienda occupauerat, molitus est ea sibi vindicare. Vnde quidam Comes *Godefridus* nomine, cognatus ipsius Rodolphi, eius fultus consilio, oppidum, quod Columbaria appellatur, in Episcopatu Basiliensi armata manu intrans inopinatè ita villam sibi subegit. Quam Episcopus Argentinensis sibi cupiens reacquirere, cuneum armatorum signis armorum Comitis Rodulphi fraudulenter indutum misit Columbariæ; vt ita per signa quæ acceperant, non possent agnosci quia milites essent Episcopi. Milites verò Episcopi ita dolosè venerunt ad portam Columbariæ; mentientes se esse milites Rodolphi, petierunt se intromitti. Columbarienses igitur cognoscentes signa armorum Comitis Rodolphi, aperuerunt eis portam: qui relinquentes equos ante portam pede tenus Columbariam intrauerunt. Episcopus verò à longè cum exercitu suo sequebatur eos, vt cùm illi villam introissent, ipse subsequendo ipsam sibi subiugaret: sed Episcopus sua opinione fraudatus est: nam cùm Colũbarienses deprehendissent illos non esse quos se esse simulabant; Columbarienses ad arma currentes illos inuaserunt. Quidã verò Columbariensiũ timens ne plures in adiutorium illorum subintrarent, ascendit portam & portam collisam ab alto ad ima dimisit: & ita Colũbarienses cũ militibus Episcopi confligentes, vniuersos interfecerunt. Episcopus autem tandem veniens inuenit portam obstructam, & audiens voces pugnãtium in oppidum confusus recessit. In quo conflictu de gente Episcopi plusquàm quinquaginta feruntur interiisse.

De obsidione & captione oppidi de Mulnehuse à Rodolpho facta.

CAPVT XIV.

Comes igitur *Rodolphus* videns sibi fauere fortunam adunato non modico exercitu obsedit oppidum, quod Mulnehuse dicitur, in Episcopatu Basiliensi situm, quod & Rex Alemanniæ Episcopo Argentinensi commiserat custodiendum. Homines verò illius oppidi obsidionem illam ægrè ferentes, comiti Rodolpho se vltrò contulerunt qui eos gratanter suscepit. Sed milites Episcopi, & Balistarij, qui erant in castello quod oppido præeminet, valde oppidanos molestabant: sed Comes Rodolphus nolens hoc diutiùs sustinere, cœpit castellum impugnare, quod tandem expugnauit, & castellanos deduxit captiuos, & spolia multa, quæ à circumadiacentibus villis in castello illo recondita erant, fecit asportari, & deinde ipsum castellum funditus destruxit: & ita Comes Rodolphus Mulnehuse obtinuit. Episcopus igitur Argentinensis cùm audisset quia Mulnehuse & Columbariam, & milites suos, & terram quam à Rege Alemanniæ custodiendam acceperat, tam infeliciter perdidisset, habito consilio misit fratrem suum, vt terram Comitis Rodolphi vbicunque positam occuparet, & penitus deuastaret. Appellabatur enim idem frater Episcopi Aduocatus Alsatiæ. Qui adunato non modico exercitu intrauit Alberti-vallem, sed tempore incompetenti: erat enim vigilia Octauarum Christi; dispersítque exercitum suum per trifariam diuisionem vallis illius, & ita in valle illa pernoctauit. Mane autem facto domos & omnia quæ in eis erant igne combusserunt, & ita vallem totam destruxerunt. Eadem nocte niuium multitudo super terram cecidit. Eadem etiam nocte gens Episcopi de Bruscaualle armati terram Comitis *Rodolphi*, scilicet Sales, & Bruscam, & alias Villas in montibus illis inausernut, & quæcũque spolia inue-

nerunt, secum asportare curabant, sed rustici illius terræ adunati in quodam monticulo substiterunt prædonum suorum reuersionem præstolantes. Et cùm viderent eos spoliis oneratos, ita vt vix discederent, irruerunt in eos; & interfecerunt ex ipsis triginta quinque, exceptis vulneratis, qui volentes fugere mortem, mortem inuenerunt; nam in vepribus & spinis, & syluis se abscondentes, à niuibus congelati, mortui sunt. Sed infortunium irrecuperabile Episcopi hominibus euenisse creditur, quia tam enorme factum in tam sacra solemnitate Octauarum Domini perpetrare præsumpserunt; sicut fratri contigit Episcopi, qui totam Albertiuallem eadem sollemnitate expoliauit & igne consumpsit. Igitur milites Episcopi dolentes super his qui in dicta terra interfecti sunt, adunato armatorum cuneo, venerunt ad villam, quæ Nouum-castrum dicitur, & illam igni tradiderunt. Inde ad Sales venientes fecerunt similiter, & postea villam Bruscam incenderunt. Quid dicam? *la Verne, Salacie, Stumdoimont Raurumper*, cum Ecclesia S. Vincentij & Conretum totaliter igne consumpserunt, & ita ad propria redierunt. Non multo post ex vtraque parte, scilicet Argentinenses in terra Episcopi & adiutorum suorum, & Episcopus in Argentinenses & eis fauentes ita rapiendo, spoliando, insidiis sæuire cœperunt, vt tota Alsatia ita depopulata & vastata diu sedere in tristitia cognoscatur: si enim vniuersa incommoda, conflictus, villarum incendia, deprædationes villarum, terrarum vastationes sigillatim huic paginæ nostræ imprimere vellem, certè lectori fastidium incutere viderer. Ipsa enim Alsatia tot calamitatibus oppressa, suam miseriam gemitibus inenarrabilibus innotescere non cessat. Sed quia de infortunio guerræ Argentinensium, & Episcopi eorum Vvalteri aliqua digessimus, veniamus ad malleum ipsius guerræ quod miserabiliter ipsius tutudit Episcopum.

De conflictu Vvalteri Episcopi cum Argentinensibus & de interfectis & captiuis ab Argentinensibus.

CAPVT XV.

CVm igitur *VValterus* Episcopus in quodam castello suo quod Dakuestein appellatur, cum suo exercitu vndecunque adunato ad tutelam sui degeret, Argentinenses quodam die de ciuitate parati ad bellum exierunt. Episcopus hoc audiens cum suis armatis, Argentinensibus bellum indixit. Argentinenses verò contra Episcopum processerunt, & ita bellum inierunt. Argentinenses igitur sibi ascias fecerant fabricari, quos Franci *Haches Danoises* appellant, quibus Argentinenses exercitum Episcopi ita detruncauerunt, vt nec scutum, nec galea, neque lorica, nec demum alia armatura durare posset. Præterea cùm pugna ita ingrauesceret, & cæde intolerabili inter se confligerent, exercitus tamen Argentinensium crescebat. Nam quia bellum erat prope ciuitatem, illi qui in ciuitate custodiæ causâ remanserant, videntes suos in agone certaminis viriliter laborare, zelo victoriæ moti, cum ciuibus suis in succursum venire festinarunt, in exercitum Episcopi cum furore irruentes quotquot coram se inuenerunt morti tradiderunt. Videntes igitur Magnates exercitus Episcopi, & præcipui milites de eodem conflictu non posse euadere, elegerunt sibi potiùs cũ Argentinensibus captiui viuere, quàm cum ipsis confligẽdo mori: ita Argentinenses illos armis spoliatos captiuos in ciuitatem suã transmiserunt. Igitur Argentinenses considerantes Deum in hoc conflictu sibi fauere, irruentes in aciem in qua Episcopus erat cõsiderans suorũ interitum, ipsam totam deleuerunt, & equũ Episcopi interfecerunt, ita vt ipse Episcopus ad terram corrueret. Quidam autem milites qui circa ipsum erant, eum in equo leuauerunt, & de bello eum exire compulerunt. Argentinenses igitur quos voluerunt ex illis occiderunt, & alios in ciuitatem suam secum captiuos deduxerunt. Igitur in crastino Argentinenses de ciuitate

exeuntes

exeũtes ad locũ certaminis ad spolianda cadauera mortuorũ deuenerũt; & quidquid vnusquisque sibi assumere potuit, secum asportauit. Cùm igitur Argentinenses per campum interfectorum ad rapiendum discurrerent, contigit quendam ipsorum quendam militem inuenisse in campo iacentem, armis pretiosis armatum: Cúmque appropinquasset, vidit adhuc in ipso animam esse, & interrogauit eum dicens: Quis es tu? Miles verò respondit: Ego sum frater Episcopi Argentinensis dictus Aduocatus Alsatiæ, & subiunxit: O si me ad tutum locum velles deducere & mihi vitam reseruare, ego te omnibus bonis ditarem. At ille dixit: Ego verè mallem hîc potùs mori quàm te viuum dimittere; & ita ipsum interfecit: & cùm illum armis spoliaret, & lorica, qua indutus erat, ex euerso ipsum exueret vsque ad manus, inuenit ipsas cathenulis, sicut mos est armatis ligari, timuit ne malo suo ibi diutiùs remaneret, illi militi ambas manus cum lorica abscidit, & ita illum militem detrũcatum mortuum reliquit in campo, & secum manus ipsius militis cum armis suis ad ciuitatem deportauit; & ita Argentinenses alios mortuos rebus omnibus spoliatos reliquerunt; alios autem in ciuitatatem secum captiuos de duxerunt, & in Claustro maioris Ecclesiæ in compedibus ferreis missos detinuerunt, obstruentes fenestras & ostia, ita vt nulli daretur exeündi vel introeundi facultas, exceptis his qui ipsis captiuis ministrabant. Captiuorum igitur numerus fertur octoginta extitisse, exceptis his qui in bello occubuerunt, quorum certus numerus inueniri non potuit. Sed quia Episcopus de fratre suo fuit sollicitus, cùm diu quæsitus fuisset, tandem ita manibus abscissis, sed vix cognitus, inuenitur inter quamplures interfectos qui in eodem campo iacebant: quem Episcopus in quodam Hospitali iuxta villam, quæ Thoroholtse dicitur, cum pluribus militibus & aliis iuuenibus, qui in supradicto bello interfecti sunt, sepeliri fecit. Sed adhuc victoria ipsa Argentinenses non fuerunt contenti, sed terram Domini de Gerohefke, & etiã ipsius Episcopi, & vniuersa bona militum eis fauentium, spoliis, deprædationibus, & rapinis, & tandem incendiis omnia vastauerunt. E contra Episcopus Argentinensium bona omnia fautorum ipso-

rum depopulatus est, vt ignis omnia consumeret, & gladius hominum carnes deuoraret. Sed cùm fortuna in tantis malitiis partibus arrideret, benignitas Diuina dictis bellatoribus aliquantulùm parcere volens, ipsum Episcopum infirmitate detineri tolerauit: & sic aliquo tempore eadem infirmitate detentus, viam vniuersæ carnis ingrediens defunctus est: & ita guerra illa ex vna parte finem accepit. Sed quia cùm hæc scriberemus, de futuris nihil adhuc perceperamus, potiùs silere, quàm falsa cudere voluimus.

Quòd Comes Barrensis procurauit depositionem ipsius Philippi de Episcopio.

CAPVT XVI.

IGitur quia fallaciæ Comitis Barrensis pluribus notæ sunt, quædam huic libello nostro inserere curauimus. Cùm igitur Comes Barrensis electioni Philippi Metensis resistere non valeret, mirabilem nocendi viam adinuenit. Et quia *Vrbanus* Papa IV. de nouo Sedem Apostolicã occupauerat, cui idem Comes plurimùm confidebat, eo quòd cùm idem Papa Episcopus fuisset Virdunensis, quo tempore idem Episcopus compater dicti Comitis effectus est. Qui Comes latenter iter arripiens Romam profectus est, quem ipse Papa libenter excepit. Sed quia idem Comes noluit publicè se Episcopo Metensi obiicere, per quosdam Canonicos Metenses ipsum Episcopum de vitio simoniæ aggressus est: & super hoc Archiepiscopum Remensem inquisitorem à Papa obtinuit: & sicut nihil profecisset, cum silentio ad propria rediit. Canonici verò qui hanc causam procurando susceperant, ad Archiepiscopum Remensem venerunt, & omnia ei indicauerunt. Archiepiscopus verò, prout potuit, ipsam inquisitionem fine debito non terminauit; sed ad fauorem Comitis quæcunque voluit Domino Papæ rescripsit, sed antequam causa ipsa finiretur, ipse Archiepiscopus iudicio Dei lecto decubuit, & mortuus est: similiter & vnus Canonicorum illorum qui causam terminandam susceperant, qui inter illos maior videbatur etiam in Curia Domini Papæ mortuus est. Episcopus verò Philippus videns sibi Epis-

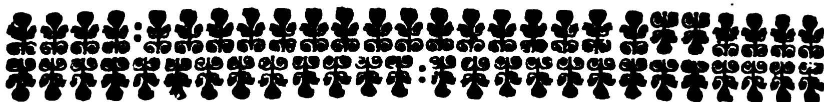
copatus & honoris sui periculum imminere, præsertim quia *Fridericus* Dux Lotharingiæ Iunior ipsum Episcopum super magnis expensis quas pro ipso Episcopo se fecisse asserebat, valde infestaret, inito consilio, vt breuiter loquar, totius Episcopatus custodiam Comiti Barrensi contulit: & ita Metenses cum Episcopo & Comite Barrensi, corporali iuramento interposito dictum factum confirmarunt. Quo audito Dux Lotharingiæ inito consilio cum cognatis Episcopi, qui etiam aliqua ab ipso Episcopo exigebant, quasdam munitiones Episcopatus occupauerunt, scilicet castra Homborch & Trikectei. Enimuerò quia Dux Lotharingiæ credebat Comitem Barrensem sibi velle aduersari, secessit in partes Coloniæ, vt ibi à parentibus suis armatorum, quibus terra illa abundat, auxilium postularet. Sed antequam Comes Barrensis custodiam Episcopatus susciperet, contigit Comitem Vvadanimontis cuneum armatorum adunasse: & quia terra Episcopatus nondum Comiti Barrensi commissa erat, dictus Comes Vvadanimontis terram Episcopatus cum suis satellitibus inuasit. Gens verò Episcopatus & etiam Ducatus adunati venerunt ad villam, quæ Vvassoncourt dicitur: cùm subitò Comes Vvadanimontis cum suis ordinatis aciebus illos inuaserunt, & alios quidem vulnerauerunt, alios interfecerunt, alios verò captiuauerunt, & quod deterius est, rustici illi fugientes mortem occurerunt morti; & cùm crederent se in aquis saluari, in eisdem aquis submersi sunt; ita vt centum quadraginta Mosella diglutiuit, & sic illi ad propria reuersi sunt. Balliui verò Ducis & Episcopatus audientes hoc infortunium, adunantes non modicos armatorum cuneos intrauerunt terram Vvadanimontis, & sic eam igni tradiderunt, & quicquid spoliorum inuenire potuerunt, deportauerunt. Comes verò versa vice quicquid inuenire potuit circa Bruiers & circa Spinal, totum igni consumpsit.

Sed quia aliquantulùm ab historia digressi sumus, ad depositionem *Philippi* Episcopi reuertamur. Cùm igitur Comes Barrensium potestate Episcopatus totaliter potitus fuisset, subitò aduersarij ipsius Episcopi cum literis suis ipsum Philippum de sede sua detruserunt. Quid plura? Phi-

lippus accersitis sibi paucis Curiam petiit, sed quid sibi profecerit ignoramus. Papa verò cuidam Clerico Comitis Barrensis consanguineo Metensem Episcopatum contulit, & cum literis Papalibus, vbi vellet, & quando vellet in Episcopum promoueri fecit. Comes verò Barrensis cùm videret se & terram suam, & Episcopatum à gentibus Lotharingiæ tam miserabiliter vastari, igne cremari, & villas solo tenus irrecuperabiliter destrui, adunato exercitu magno castrum Ducis Lotharingiæ, quod Prigney vocatur, obsedit, & ibi quinque septimanas sedẽs nihil profecit, licet multa ibidẽ in num expenderet. Sed cùm Comes videret Ducem Lotharingiæ terram Episcopatus & suam miserabiliter delere; considerans etiam quòd Magnatibus Franciæ & aliis militibus quos ad id opus asciuerat, maxima donatiua, & victus necessaria oporteret dari, expauit, mandauit: vt fertur, Episcopo Metensi si placeret tantum exercitum cum tam magnis sumptibus diutiùs retinere: ille respondit, quia tota terra Episcopatus in manu sua esset, quod expedire videret hoc faceret. Comes verò hæc verba silentio premens mandauit amicis, qui in exercitu Ducis erant, vt de pace tractarent.: quod & factum est: sed de modo pacis vix aliquis certitudinem referre potest; & sic ista ita relinquamus. Sed tamen quoddam infortunium silendo supprimere non arbitramur. Comes quippe Vvadanimontis accersito sibi quodam milite de Burgundia., qui in furandis oppidis, villis & castris peritissimus erat latro; adhibitis etiam aliis satellitibus, in forma mercatorum arma sua in saumariis suis occultauerunt, & ita sparsim, non in vna acie, sed globatim quasi mercatores venientes interrogabant quoslibet hospitium; & ita domos Nouicastri intrauerunt, & sarcinas armorum in secretioribus cameris, sicut moris est mercatorum, deputarunt. Cùm igitur hospites intenti essent ad necessaria procuranda, milites ad arma in interioribus cameris cucurrerunt, & signo facto quislibet hospitium suum spoliare cœpit. Et mirum cùm burgenses omnes illius oppidi præsentes essent, & inermes, quòd nullus in eis misit manus: illi autem effugerunt. Burgundiones verò asportantes quæcunque inuenerunt, bigas, & currus suos onerantes ad ter-

ram suam redire cœperunt: sed cùm prope terram Ducis deuenirent; quidam homines Ducis ibi adunati, aduentum eorum præstolantes, in ipsos irruerunt, & quos voluerunt vulnerauerunt, & quos voluerunt interfecerunt, & quos voluerunt ligatos duxerunt.

HISTORIA
VIZELIACENSIS MONASTERII.
Auctore HVGONE *Pictauino Notario* GVILLELMI *Abbatis Vizeliacensis, qui eam iussu Pontij Abbatis scribere aggressus est Anno* MCLVI. *& sub ipso Guillelmo absoluit An.* MCLXVII.

LIBER PRIMVS.
Priuilegia & Chartæ Vizeliacensis Cœnobij.

N nomine Sanctæ & Indiuiduæ Trinitatis, Patris & Filij & Spiritus sancti. Incipit Instrumentum seu Testamentum GERALDI Comitis, Fundatoris Monasteriorum, videlicet Pultariensis & Vizeliacensis, subsequentibus Priuilegiis Apostolicæ & Regalis authoritatis, ipsum Testamentum confirmantibus & corroborantibus in perpetuum.

Testamentum Gerardi Comitis. OMNIBVS Christi fidelibus, pietate, amore, desiderióque feruenti beatam vitam expectantibus, & in vnitate Christianitatis sub obedientia præceptorum Dei vbique manentibus, siue his qui præsentes sunt, siue his qui futuri, atque in compage & vinculo caritatis victuri, & vsque ad consummationem sæculi in Ecclesia Sanctorum sibi inuicem sunt successuri. Ego GERARDVS diuinæ pietatis munere apud gloriosam Regalem mansuetudinem Comitis honore sublimatus, ex communi voto & desiderio dilectissimæ Coniugis meæ atque amantissimæ BERTÆ, eo quòd no-

bis pariter vnanimitérque Domino inspirante complacuerit, vt de rebus nostris & possessionum nostrarum titulis perennem memoriam Domino Deo nostro, vbi laus eius assiduè fieret, statueremus. Et quoniam largitionibus piis Dominorum & Seniorum nostrorum qui nos liberalissimè honoribus & dignitatibus ampliauerunt, id est, Imperator & Senior noster clementissimus LVDOVICVS, & gloriosa Domina & Regina IVDITH, filiúsque ipsorum æquè Senior atque Dominus noster Rex KAROLVS, plurima nobis possidenda accreuerunt, iustissimè nobis visum est, vt eorum amore incitati locum etiam ipsum fundaremus, vbi pro gratis muneribus ipsorum esset in orationibus solemnis & iugis supplicatio, & apud Deum continua pro salute ipsorum exoratio. Non immemores etenim sumus eorum circa nos beneuolentiæ, ipsorum, id est, Domini Senioris Ludouici Augusti, Iudith Dominæ & Reginæ, Karoli filij ipsorum similiter Domini & Senioris qui nunc superest regnans. Sed & dignam rependentes genitoribus atque parentibus honorificentiam, idest, Leuthardi, & Grimildis, atque gratissimorum Hugonis & Bauæ, amabilibúsque filiis & filiabus ipsorum, siue qui iam dormierunt in Domino, siue qui adhuc viuunt consanguinitate, affinitate & propinquitate etiam nobis iunctis, idest, Leufredi & Adalardi Comitũ præclarissimorum, vt pro eis intercessio & assidua deprecatio fieret, & peccatorum eorum acquireretur propiciatio, & in loco ipso, quem iuuante Christo fundaremus, succedentibúsque temporibus esset eorum permanens recordatio. Itaque & illorum quoque propinquorum, quibus & hæreditario iure eisdem in rebus successimus, necnon & reliquorum omnium, sed & amicorum nostrorum vniuersorum, & fidelium generaliter omnium perpetualis duraret memoria, ibíque per æuum pro omnibus fieret communis oratio.

Ego igitur GERARDVS, & coniux simul gratissima, pia & fideli deuotione constituimus atque construximus Monasterium & habitaculum seruorum Dei apto competentíque loco, & ex largitione atque oblatione facultatis & rerum nostrarum, illic quicquid ad sustentationem eo-

Fundatur Monasteriũ Pulteriense Monachorum.

rundem Deo famulantium, quicquid ad religionis cultum necessarium extat, pia ac solerti prouidentia iuxta vires quas Deus tribuit, procurauimus, mentéque promptissima eadem ipsa quæ de manu ipsius accepimus, gratias beneficiis illius referentes obtulimus. Fundatus igitur atque conditus est locus deuotionis nostræ in honore Domini nostri IESV Christi, & veneratione Beatissimorum Apostolorum Petri & Pauli super amnem Sequanæ præterfluentis, in agro respiciente ad villam, quam ex antiquo Pultarias * nominant, in pago Laticensi in regno Burgundiæ, vt ibi venerabile orationis domicilium votis ac supplicationibus fidelium frequentetur, conuersatióque cœlestis sub regulari districtione, & institutione B. Benedicti viuentium, omni desiderio & ardore intimo perquiratur & expetatur. Ibíque contulimus villa has: Ipsam eandémque, vbi è vicino Monasterium situm est Pultarias; quicquid ibi ex hæreditate, quicquid præcepti sui autoritate Senior noster Carolus Rex nobis ibi contulit, quicquid alio legitimo pacto ibi rebus nostris accessit, cum vniuersis appendiciis suis, & quæ vbicunque ad ipsa respicientia sunt. In pago verò Senonico Sextam cum onnibus ad eam respicientibus & vniuersis appendiciis. Villam Manniscam similiter cum omnibus ad eam respicientibus & appendiciis suis. Veron etiam, & Villare in supradicto pago cum omnibus rebus ad eas respicientibus & appendiciis earum. Similiter & in eodem pago, in villa quæ dicitur Piscatoria, quæ est sita super Hyonam Fluuium, totum & ad integrum quicquid de Ildino Vasallo Dominico conquisiuimus, & quicquid ad ipsam Piscatoriam aspicit, in omnibus duntaxat, in quibus ibidem nostra videtur dominatio, vel esse scitur potestas; & quicquid ad ius nostrum in pago Tricassino pertinet.

Vulgò, * Pouteres.

Pari etiam ordine fundauimus aliud Monasterium eodem studio, eadémque devotione, vt habitaculum ancillarum Dei sub districtione regulari, & institutione B. Benedicti viuentium, ibidem fieret in honore Domini nostri IESV Christi, in loco vel agro qui dicitur Vizeliacus, * in pago Aualensi, in regno Burgundiæ; vbi & contulimus Villas has: Eandem ipsam in qua situm sacrum & venerabile Monasterium

Necnon Vezeliacense Monialium.

Gallicè, * Vezelay.

rium Vizeliacum, quam commutauimus cum Domina & gloriosa Iudith Regina, agente & impetrante apud piissimæ memoriæ Dominum & Seniorẽ nostrum Ludouicum Imperatorem, quicquid idem clementissims Imperator ad eandem villam respiciens sub præcepti sui confirmatione condonauit, nobisque contulit, quæ vbicunque respiciunt ad eandem villam pertinẽtia prædicto Monasterio consignauimus. Villam denique Dorniciacum, villam Cisternas, Fontanas, atque Molnitum; vel quicquid in nominato pago Aualensi vel Tornodorensi acquisiuimus, cum vniuersis appendiciis supradictarum villarum vbicunque vel in quocunque pago fuerint.

Totum ergo ex integro quicquid in supranominatis villis vel agris acquisiuimus, & acquirere potuimus, sacratissimis locis & Monasteriis coadunauimus, & vnanimitati atque vtilitati eorum qui ibi Deo seruierint in perpetuo connexuimus; tantùm nobis, dum manemus in vita carnis, vsufructuario reseruato; tuitionem quoque atque defensionem prædictorum Monasteriorum sub nostra cura habentes. Itaque quicquid præfato Monasterio virorum nostra religiosa oblatione collatum est, quicquid in rebus siue seruitijs, vel quibuscunque speciebus, Deo inspirante contraditum additúmque fuerit, aut à quibuscunque fidelibus, quolibet vnquam tempore oblatum absque vllis exterioribus obsequiis, & obsequiorũ exactionibus, solis eorũ stipendiis & necessariis sumptibus, qui illic Domino seruiunt, iugi præsentis nostri Testamenti firmitate permaneat illibatum; excepto quòd pro benedictione annis singulis ad Reuerentissimam Sedem Beatorum Apostolorum, cui loca eadem subdidimus, Romæ offerantur B. Pontifici Vrbis libræ argenti duæ, & quæ vltronea voluntate caritatis atque humanitatis officio quotidiana beneficia docent exercenda; liberi tamen ab aliis exhibitionibus Monachi sub quieto seruitio regulariter viuant, orationis obsequia solemniter offerentes Deo pro gloriosissimis Dominis & Senioribus nostris Ludouico Augusto, & Carolo filio eius, & præcellentis memoriæ Dominabus nostris Iudith atque Hermengarde, necnon etiam & Senioris Caroli coniuge venerabili

Hermentrude: sed & præclarissimæ item recordationis genitorum genitricúmque, filiorum filiarumque ipsorum, qui siue viuunt siue dormierunt iam in Domino pro nobis etiam filiisque ac filiabus viuentibus siue defunctis, cunctisque amicis nostris, omníque fidelium multitudine.

Monasterium vtrumque Romano Pontifici subiicitur.

Hoc verò Monasterium siue aliud supra nominatum, cum omnibus rebus ibi collatis, Beatissimis Apostolis apud Romam subdidimus, & testamentario libello dato, æternè sanctis Pontificibus vrbis illius, qui vice Apostolica annis sequentibus sedem tenuerint, ad regendum, ordinandum (non tamen vt beneficiaria potestate cuiquam dandi aut procamiandi licentia sit) disponendúmque perpetuò commisimus; vt eorum sollicitis studiis & vigili prouisione iuxta nostram deuotionem religio pietatis & honestatis ad gloriam Dei semper ibi excrescat, & fructus apud Deum propensior generetur. Illud præcipuè firmum volumus, vt quotiens Abbas vel Abbatissa de præfatis Monasteriis respectu diuino à religione nostra sanctis Apostolis contraditis, ex hac luce migrauerint, congregationes ipsæ, quas venerabilibus locis Deus esse voluerit, habeant concessam sibi potestatem cum interrogatione sanctorúmque virorum consilio alterum, vel alteram bonæ vitæ & boni testimonij auxiliante Domino è suo consortio atque collegio electum, vel electam, præficiendi, prosequente Pontificis super hac re probatione, qui sedem Apostolicam tunc temporis meruerit. Sed & rerum quantitas in suscipiendis Fratribus vel Sororibus semper attendatur, ne superfluo numero congregationes ipsæ, quod absit, fortè grauatæ, dilabantur. Illud quoque summopere monemus, & sub obtestatione etiam inhibemus, ne cui pietatis nostræ votum liceat in perpetuum commutare, vel præpostero ordine irrumpendo perturbare. Quòd si quis, quod non credimus futurum, præsumpserit, Domini & Senioris nostri Caroli pij Regis præcepto damnatus, Domino Deo nostro dignam facti sui vicem ei reddente ex sententia Sancti Pontificis Vrbis, vt sacrilegus, & sacrarum rerum fraudator à cœtu populi Dei extraneus, pœnam æternam, nisi resipuerit incurrat. Sed & omnes vos sanctissimi Patres & Episcopi per Redemptorem nostrum

deprecamur, vt huic nostræ deuotionis operi semper digne- * fautores.
mini factores * & adiutores in omnibus existere: quod in fine monendum sit, piis & carissimis nostris seruis dictis Monasteriis tam pio studio à nobis fundatis degentibus, & pia & vigili cura deuotionis & religionis sit, atque in omnibus se exhibeant sicut Dei ministros, nemini dantes vllam offensionem vituperandi religiosissimum & sacrum ordinem ministerij sui, vt Apostolicæ Sedis Pontifex sit eis Rector, assiduus consolator & tutor, quatinus corpori & membris Ecclesiæ fidelissima caritate, & religiosissima obedientia vniti, etiam capiti totius corporis, quod est Christus, mereantur compage sociari. Hoc autem Testamentum plena à nobis pietate & deuotione confectum, vt omni tempore irrefragabilem obtineat firmitatem, etiam manus nostræ & Illustrium virorum suscriptionibus sanximus roborandum.

S. GERARDI Comitis. S. BERTÆ coniugis, qui hanc oblationem Deo pro remedio animæ suæ obtulerunt, & testamento facto firmarunt, atque firmari iusserunt.

S. EVÆ filiæ ipsorum, quæ voluntatem parentum, & oblationem Deo factam audiendo & firmando consensit, & consentiendo confirmauit. S. SAVNARI. S. TEVDERICI. S. BVNONIS. S. AIVERTI. S. FANVEL. S. FREDEBERTI. S. BAVNARII. S. RADVLFI. S. VVIDERICI. S. GERARDI. S. SIGIBERTI. S. ROTARDI. S. GISLEMARI. S. ABBONIS. S. GAVZSELINI. S. AVZGARII. S. AYRBALDI. S. OPTADI. S. BERNONIS. S. GALFARII. S. ODOLARDI. S. ATHONIS. S. ODOBERTI. S. ARDVLFI. S. AVSTORICI. S. BERCHARII. S. AMALBERTI. S. RAGANAVDI.

Epistola GERARDI Comitis ad NICOLAVM Papam De ditione & tuitione Apostolica.

DOmino Beatissimo & sacratissimæ Sedis Apostolico, atque peculiari Patri nobis NICOLAO GERARDVS misericordia Omnipotentis Dei apud Regalem Clemētiam Comitis honore sublimatus, vnà cum gratissima coniuge BERTA nomine.

Publicè notum esse volumus tam Beatitudini vestræ, quàm Clero & omni populo sacræ Vrbis, fidem in Domino nostro IESV Christo deuotissimam, & promptissimam oblationem ex largitione facultatū nostrarum (latam enim possessionem rerum dedit nobis Dominus) propter amorem ipsius, & æternum animæ nostræ remedium; quia pariter atque vnanimiter, communíque voto, nobis Domino inspirante, complacuerit, vt exceptis illis quæ posteritati generis ac prolis seruantur, de rebus nostris reliquis hæredem ipsum Deum, Beatósque eius Apostolos Petrum & Paulum faceremus, eósque apud ipsum perpetuos intercessores constitueremus, Et quoniam auxiliante ipso, qui omnium bonarum voluntatum largitor, & inspirator est omnis sancti voti, accessit huic nostræ deuotioni, vt eisdem facultatum nostrarum rebus apto & conuenienti loco Monasteria & habitacula Seruorum Dei construeremus, atque illic quicquid ad sustentationem eorumdem Deo famulantium & religionis cultum necessarium existit, pia ac solerti prouidentia iuxta vires quas Deus tribuit, procuraremus, & vt defensionem & tuitionem ordinis & religionis suæ perennem haberent, atque deuotionis nostræ fructus perpetuò maneret, sacratissimæ ac reuerentissimæ Vrbi, & loco, vbi Beatorum Petri & Pauli Apostolorum æterna memoria celebratur, decerneremus, subderemus, atque Dominationi sanctissimi Pontificis Vrbis ipsius committeremus; vt videlicet dispositionem siue statum ipsorum Ecclesiastica pietate & firmitate idem B. Pontifex ordinaret; ita tamen vt nul-

Gerardus subdita vult Monasteria à se condita iuri solius Romani Pontif.

li vnquam ea beneficiario dono concederet, nisi ipsis, quibus testamentaria largitione consulentes nosipsi concedendum esse signauimus, & inferiùs hæc eadem scriptura signabit. Implentes igitur promptissimam nostram deuotionem, & plenissimum in Christo desiderium, legitimè ac testamentario donationis iure Ecclesiam Dei rerum nostrarum constituentes hæredem; statuimus atque fundauimus venerabilem & sacrum oblationis nostræ locum in nomine Domini nostri IESV Christi, & veneratione Beatorum Apostolorum Petri & Pauli, vt sit habitaculum Dei Seruorum sub regulari ordine, ac professione B. Benedicti degentium, super amnem præterfluẽtis Sequanæ in agro respiciente ad Villam, quam ex antiquo Pultarias nominant, in pago Laticense, in regno Burgundiæ, & in parrochia Lingonicæ ciuitatis, vt ibi venerabile orationis Domicilium votis ac supplicationibus fidelium frequentetur, conuersatióque cœlestis omni desiderio & ardore intimo perquiratur & expetatur; cuíque & res nostras & facultates possessionum nostrarum, quæ de parentum benignissima successione, seu affectuosissima largitione prouenerunt, vel benignissimus Rex Dominus & Senior noster Carolus per præceptum nobis conferre dignatus est, siue etiam quæ digna comparatione in nostrum ius transfusa sunt, Deo auxiliante, & plenè deuotionem nostram adimplente, legitimè scilicet ac testamentario donationis iure transposuimus atque refudimus. Hoc est agrum siue villam in pago Laticense, vbi è vicino Monasterium situm est, Pultarias; quicquid ibi ex parentum hæreditate, quicquid præcepti sui auctoritate pius Rex ibi contulit, nobísque prouenit; quicquid alio legitimo pacto ibi rebus nostris accessit, cum vniuersis appendiciis suis, & quæ vbicunque sunt ad ipsam respicientia. In pago Senonico Sextam cum omnibus ad eam respicientibus, & vniuersis appendiciis suis; Magniscam villam similiter cum omnibus ad eam respicientibus appendiciis suis. Totum ergo, vt prætulimus, ex integro quicquid in supranominatis villis acquisiuimus & acquirere potuimus, sacratissimo loco & Monasterio seruísque Dei ibi militaturis coadunauimus, vnanimitati & vtilitati eorum seruitura in

perpetuum connexuimus, tantùm nobis, dum manemus in vita carnis, vsufructuario reseruato, tuitionem potiùs atque defensionem loci ferendo.

Itémque alium æquè venerabilem & sacrum locum sub honore eiusdem Dei & Domini nostri IESV Christi, & veneratione Genitricis ipsiùs B. Virginis Mariæ, in loco vel agro qui dicitur Vizeliacus in pago Aualense, & regno Burgundiæ, atque de rebus nostris communi voto similiter ditauimus atque dotauimus: ibíque contulimus villas has, ipsam in qua situm est sacrum & venerabile Monasterium Vizeliaci, quam commutauimus cum piissimæ memoriæ Ludouico Imperatore; quicquid idem clementissimus Imperator ad eandem villam respiciens sub præcepti sui confirmatione muniendo nobis ad vicem condonauit, quæcunque respiciunt ad eandem villam pertinentia prædicto Monasterio consignauimus, Villam denique Dorniciacum, villam Cisternas, villam Fontanas, atque Molnitum, vel quicquid in nominato pago Aualense vel Tornodorense acquisiuimus, cum vniuersis appendiciis supradictarum villarum, vbicunque vel in quocunque pago fuerit.

Quicquid itaque præfatis locis, Monasteriis, Ecclesiisue contulimus, quicquid ibi nostra oblatione collatum est, in rebus siue in seruitiis, vel quibuscunque speciebus à nobis Deo inspirante additum fuerit, aut à quibuscunque fidelibus quolibet vnquam tempore oblatum, absque vllis exterioribus obsequiis & obsequiorum exactionibus, solis eorum stipendiis & necessariis sumptibus, qui illic Domino seruiunt, iugi nostræ auctoritatis firmitate, & testamenti conscriptione permanere decreuimus, vsu nobis fructuario tantùm dum viuimus, reseruato; excepto quod pro benedictione annis singulis ad Reuerentissimam Sedem cui ipsa Monasteria subdidimus, offerantur B. Pontificj Vrbis ex vtrisque Monasteriis libræ duæ argenti; & quæ vltronea voluntate caritatis atque humilitatis officio quotidiana beneficia docent exercenda: nec quislibet temerarius, seu vlla quæcunque persona inde aliud vnquam præsumat affectare, aut inuadendo sacram donationem minuere, aut propriario iure in vsus suos illicitè transferendo vendicare, sed quod respectu

diuino à nobis profectum est, metuens tremendum iudicium sinat inconuulsum durare. Hæc itaque venerabilia seruorum Dei domicilia, vnà cum Deo ibi seruientibus siue seruituris, vobis, Beatissime Pontifex, successoribusque vestris propter reuerentiam Beatorum Apostolorum, quorum locum & vices sortiti in Christi Ecclesia tenetis, tota ante Deum animi deuotione commendamus, subdimus, & ad disponendum nostri desiderii votum stabiliter per Apostolatus vestri studium perpetuò committimus; vt ea paterna in omnibus & Ecclesiastica pietate, misericordissimáque dispositione gubernare, tutari, & defensare dignemini; ne cuiquam contra nostrum votum beneficiario dato tradantur, nisi his qui testamentaria scriptura designantur, & piis successoribus vestris sub diuinæ maiestatis obtestatione, & futuri iudicii tremenda contemplatione, vbi ante tribunal Christi vnusquisque nostrum absque dubio actus sui rationem reportabit, immobili firmitate, & canonica paternáque auctoritate seruandū cōmendetis, toto conamine humilitatis prouoluti vestris sanctissimis vestigiis obtinere mereamur: vt videlicet de rebus nostris, quas Domino plena deuotione obtulimus, legitimo scilicet Testamento perfecto Serui Dei in præfatis Monasteriis à nobis constructis, vel Sanctimonialiū congregatio de vestra benedictione semper pendens, iuxta deuotionem & desiderium nostrum licitè disponant, regularitérque sub suo jure per vos tutati & defensati viuant, nemini quicquam præter caritatem debentes, nulli nisi Principi Apostolorum, Vicarioque eius in seruitio obnoxij. Sed post discessum nostrū (quandiu enim vita superest, eos sub nostra cura cum vestra benedictione manere cupimus) tam illis quàm omnibus quos illic diuina gratia vel aggregauit vel aggregatura est, & præsens & futura Deo miserante quies & tranquillitas procuretur. Et si quando ex congregatione ipsa, quam in venerabilibus locis Deus esse voluerit, Abbas vel Abbatissa ex hac luce migrauerint, congregationes ipsæ habeant concessam sibi potestatem cum interrogatione & sanctorum virorum consilio, alterum bonæ vitæ & boni testimonii, vel alteram auxiliante Domino ex suo consortio atque collegio electum vel electam

præficiendi, prosequente B. Pontificis, qui tunc temporis sedem Apostolicam meruerit, probatione qui vel quæ secundum regularem ordinem B. Benedicti intus forisue liberè quæ sunt iuris Monasteriorum præuideant, & alacriter gratiam infundente Domino impleant. Quod verò nimis timemus, quia iniquitate abundante refrixit caritas multorum, & auaritia latè omnia occupauit, si post obitũ nostrũ quælibet persona, aut Diæcesis ipsius Episcopus, cui nec ordinatio aliqua, nec dominatio loci conceditur, seu aliquis potentiorum, vel alius aliquis congregationem seruorum Dei, vel ancillarum Dei, suasu maligno impulsúque cupido perturbare tentauerit, aut regularem ordinem confundere, seu Abbatem, vel Abbatissam aliam quem vel quam congregatio regulariter elegerit, mutare contenderit, vel dominationes illicitas Monasteriis vel rebus Monasteriorum à nobis stabiliter ibi contraditis exercere præsumpserit, obsecramus per Deum vestrám Reuerentissimam Paternitatem, vt opem quibusque modis Beatitudo vestra ferre non differat, piisque successoribus vestris sub diuinæ Maiestatis obtestatione, & futuri iudicii tremenda contemplatione, immobili firmitate, & paterna auctoritate sanctitas vestra seruandum commendet, & ipsum qui temerare tam sacram Deo donationem ausus est, sicut sacrarum rerum fraudatorem & appetitorem à communione Ecclesiastica vestra auctoritas suspendat, & Apostolica seueritas vel censura illicò damnet, nec vnquam peruersissimâ suâ inflammatus auaritia, aliquid de superscripta pia nostra voluntate, & religiosa propter Deum deuotione, quam vobis coram Domino & sanctis Apostolis eius fidentissimè commendauimus, possit euincendo permutare. Sed continuò expertus Canonicum & Apostolicum dignissimum iudicium, ipsis Apostolis vicem iniquitatis suæ illi reddentibus, etiam mulcta trecentarum librarum auri, sicut in testamento insertum est, feriatur & damnetur.

Insuper hoc vos (Sanctissime Pastor) successoresque vestros, proni & animo toti consummissi per Christum Dominum, perque Virginem Matrem ipsius, & per Beatos Apostolos Petrum & Paulum, omnesque qui suo sanguine

totam

totam Dei Ecclesiam illustrant, deprecamur, vt pio & feruenti studio semper habitatoribus Monasteriorum vestræ Paternitati & Reuerentiæ traditorum, peculiari quadam paternitate suffragium feratis, nec vnquam illa quæ sub vestra tuitione sub spe bona commisimus, aut beneficiari, aut procamiari patiamini: Sed & vos piè nostrum votum integrum seruare, & successoribus vestris, vt ipsi pari modo seruent, relinquere & mandare dignemini, benedictionibúsque piis Fratres & Sorores quos vel quas sub fiducia vestra ponimus munire, & contra incursantes defendere, & securos ad otium & quietem fructuosam reddere digne insistendo satagatis, recepturi mercedem ab illo qui sanctos suos æternâ remuneratione coronat, Iesu Christo Domino nostro.

Hanc autem Epistolam voluntatis, siue testamentariam oblationem, plena à nobis pietate & deuotione confectam vt omni tempore irrefragabilem obtineat firmitatem, etiam manus nostræ, et Illustirum virorum subscriptionibus sanximus roborandam, æternâ memoriâ Beatissimorum Apostolorum Bibliothecis etiam transmisimus seruandam.

S. GERARDI Comitis: S. BERTÆ Coniugis, qui hanc oblationem Deo pro remedio animæ suæ obtulerunt, & testamento facto firmauerunt atque firmari jusserunt.

S. EVÆ filiæ ipsorum, quæ voluntatem parentum & oblationem Deo factam audiendo & firmando consensit, & consentiendo firmauit. S. SAVNARI. S. THEVDERICI, S. BVNONIS. *S. AYVERTI. S. FANVEL. S. FREDEBERTI, S. BAVNARI, S. RADVLFI, S. VVIDERICI, S. GERARDI, S. SIGIBERTI, S. ROTARDI, S. GISLEMARI, S. ABONIS, S. GAVZSELINI, S. AVZGARII, S. AIRBALDI, S. OPTADI, S. BERNONIS, S. item BERNONIS, S. VVALFARII, S. ODOLARDI, S. ATHONIS, S. ODEBERTI, S. ARDVLFI, S. AVSTORICI, S. BERCHARII, S. AMALBERTI, S. RAGANAVDI.

al. * Dimonis.

Data in mense Martio Anno XXIII. regnante gloriosissimo & serenissimo Rege & Domino nostro CAROLO.
Ego Gileramnus Clericus rogatus scripsi & subscripsi.

Priuilegium NICOLAI Papæ.

NICOLAVS Episcopus S. S.S. Dei, Religiosæ & Deo dicatæ, quæ diuino nutu, diuinàque prouidentia in Monasterio fuerit constituta, quod à vobis Gerardo scilicet clarissimo filio nostro illustrissimo Comite, & nobilissima filia Berta in nomine Domini nostri IESV Christi, & veneratione beatissimæ Virginis MARIÆ Genitricis eiusdem Dei & Domini nostri IESV Christi, in loco vel agro qui dicitur Vizeliacus, in pago Aualensi in finibus Burgundiæ, constructum est, opibú que ditatum, & omnibus quæ post eam in eodem Monasterio Abbatissæ regimen tenuerint in perpetuum: de quo Monasterio cum omnibus iure ad se pertinentibus pro remedio & futura retributione animarum vestrarum hanc sanctam hæredem Romanam fecistis Ecclesiam, illudque per donationis paginam, B. Petro Apostolorum Principi contulistis. Quando * ea quæ Catholicorum virorum corda Pontificum sunt monitis prouocanda, ita ardenti desiderio, diuina præueniente clementia, succenduntur, vt ab eis vltrò poscantur, alacri & læto sunt animo concedenda, quantò ea ipsa quæ cupiunt si nollent facere, peti debuerant: proinde iuxta vestram petitionem Monasterio in honore Domini nostri IESV Christi quod in parrochia vrbis Augustodunensis in loco & & regno prænominato à vobis religiosa deuotione fundatum est, huiusmodi priuilegia præsenti nostræ Apostolicæ auctoritatis decreto indulgentes concedimus, confirmamus atque statuimus, vt nulli Regum, nulli Antistitum, nulli quacunque prædito dignitate, vel cuiquam alii de his quæ eidem Monasterio à vobis, vel à quibuslibet aliis de proprio fuerint jure collata, sub cuiuslibet causæ, occasionisue specie minuere, vel auferre, siue suis vsibus applicare, vel aliis quasi piis causis pro suæ auaritiæ excusatione liceat quocunque

addc. * ad.

modo concedere, sed cuncta quæ ibi oblata sunt, vel offerri contigerit, tam à vobis quàm ab eis quæ in eodem loco in officio Abbatissæ vel conuersatione religiosa successerint, seu qui pro animæ suæ remedio ibidem oblationes suas obtulerint, à præsenti tempore illibata & sine inquietudine volumus, & Apostolica auctoritate præcipimus possideri, earum tantùm vsibus, pro quarum sustentatione ac gubernatione concessa sunt fuerintque, modis omnibus profutura, ea conditione vt nullus successorum nostrorum in sancta hac Sede, cui auctore Domino deseruimus, vnquam vel vsquam quiddam de eisdem rebus cuiquam beneficiare, commutare, aut sub censu concedere, vel retinere, per futura tempora patiatur. Sed censum tantummodo in testamento traditionis vestræ, quo ex eodem Monasterio hæredem hanc sanctam fecistis Matrem Ecclesiam, vnam videlicet libram argenti annis singulis successores nostri accipientes, piæ paternitatis suffragium eidem Monasterio, & Abbatissæ, ac Monachis sub Regula S. Patris Benedicti ibidem degentibus, sollicitudine pastorali vigilanter contra omnes infestantes impendere studeant Item constituimus vt obeunte Abbatissa prædicti Monasterii, non alia ibi quacunque obreptionis astutia ordinetur, nisi quam consensus Monacharum secundum timorem Dei & institutionem Regulæ B. Benedicti elegerit, & huius Apostolicæ sedis Pontifex præuiderit ordinandam, aut suggestione Monacharum consenserit ordinatam.

Hoc quoque Capitulo præsenti subiungimus, vt locum auaritiæ secludamus, nullum de Sacerdotibus, nullum de Regibus, vel quemcunque fidelium per se suppositamue personam de ordinatione eiusdem Abbatissæ, vel Clericorũ atque Presbyterorum, vel de largitione Chrismatis aut consecratione Basilicæ, aut de quacunque commoditate specialis aut temporalis obsequii siue quibuscunque causis ad idem Monasterium pertinentibus, audere in auro vel alia qualibet specie commodi vel exenij loco quicquam accipere, neque eandẽ Abbatissã ordinationis suæ causâ quicquã dare præsumere; ne hac occasione ea quæ à fidelibus pio loco offeruntur, aut iam oblata sunt, consumantur. Neque Episcopus ciuitatis ipsius Parrochiæ, nisi ab Abbatissa ipsius

Monasterii inuitatus, ibidem publicas Missas agat, neque stationes in Cœnobio eodem indicat, ne ancillarum Dei quies quoquomodo populari conuentu valeat perturbari, neque paratas, aut mansionaticos exinde præsumat exigere. Susceptionem autem fidelium, & Religiosorum, ac Religiosarum, atque beneficentiam quam iubet Apostolus cunctis exhibendam pro possibilitate loci & facultatum non modò ibidem gratis fieri denegamus, verùm etiam suademus. Sed & modus in numero congregationis adeò conseruetur, vt pluralitas penuriam, nec paucitas inhabitantium destitutionem loci indicere valeat. Hæc igitur omnia quæ huius Præcepti Decretique nostri pagina continet, cunctis post vos succedentibus qui idem Monasterium à vobis exstructum, & S. R. Ecclesiæ traditum sub vsufructuario retinetis, vel eis quorum interesse poterit, in perpetuum seruanda decernimus.

Si quis verò Sacerdotum, Iudicum, atque secularium personarum hanc Constitutionis nostræ paginam agnoscens contra eam venire tentauerit, potestatis honorísue sui dignitate, percussus Apostolico anathemate, careat, reùmque se diuino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & nisi vel ea quæ ab illo sunt malè ablata restituerit, vel præsumpta correxerit, vel dignâ pœnitentiâ illicite acta defleuerit, à sacratissimo corpore Dei & Domini ac Redemptoris nostri IESV Christi alienus fiat atque in æterno examine districtæ vltioni subiaceat. Cunctis autem eidem loco iusta seruantibus sit pax Domini nostri IESV Christi, quatenus & hic fructum bonæ actionis recipiant, & apud districtum Iudicem præmia æternæ pacis inueniant.

Scriptum per manum Sofronii Regionarii & Scriniarij Romanæ Ecclesiæ in mense Maio. Datum verò per manum Tiberii Primicerii Sedis Apostolicæ.

DIPLOMA *Caroli Calui, quod subsequi deberet, editum reperies in nostris Obseruationibus ad Guiberti Nouigentini Opera, pag. 657.*

Priuilegium IOANNIS *Papæ VIII.*

IOANNES Episcopus S.S.S. Dei *Eudoni* Venerabili Abbati Vizeliacensis Cœnobii, omníque Congregationi eiusdem Monasterii in perpetuum. Quotiens illa tribui à nobis optantur, quæ rationi incunctanter conueniunt, animo nos decet libenti concedere, & petentiũ desideriis congruum inpertiri suffragium. Atque ideo quia postulasti à nobis quatinus priuilegium sedis Apostolicæ Monasterio Vizeliaco, cui præesse dinosceris, quod constat olim à Gerardo nobilissimo & Christianissimo viro, necnon & Berta vxore eius, in honore Domini & Saluatoris nostri IESV Christi & veneratione Beatissimæ semper Virginis *Mariæ* Genitricis eiusdem Domini nostri IESV Christi constructum; in Regno scilicet Burgundiæ, in pago Aualensi, quòdque à præfatis fundatoribus B. Petro Apostolorum Principi pia deuotione & testamenti pagina collatum est, facere deberemus: inclinati precibus tuis libenter fieri decreuimus, per quod nimirum Apostolicæ sedis priuilegiũ confirmamus, atque statuimus, vt nulli Regum, nulli Antistitum, nulli Comitum, nulli cuiquam alii liceat ipsum Monasterium perturbare, vel ea quæ ibi à iam dictis Fundatoribus, vel ab aliis fidelibus oblata sunt vel in futurum offerri contigerit, sub cuiuslibet causæ, occasionisue specie, minuere, vel auferre, siue suis vsibus applicare, sed sine inquietudine in sustentatione eiusdem Monasterii, & vsibus Abbatum & Monachorum sub regula sancti Patris Benedicti ibi Deo militantium volumus ea & præcipimus possideri: ea videlicet cònditione, vt nullus successorum nostrorũ Pontificum in hac sancta Sede, cui auctore Deo seruimus, vnquam vel vsquam quiddam ex eisdẽ rebus cuiquam beneficiare, cõmutare, aut sub censu quolibet concedere per futura tempora patiatur, sed censum tantummodò in testamento traditionis à Fundatoribus qui ex eodem Monasterio hanc sanctam hæredem Romanam fecerunt Ecclesiam, etiam delegatum, vnam videlicet libram argenti annis singulis successores nostri accipientes per paternitatis suffragium eidem Monasterio sollicitudine pastorali vigilan-

Confirmat Pontifex immunitates Monasterii Vizel.

ter contra omnes infestantes inpendere studeant. Item constituimus, vt obeunte Abbate prædicti Monasterii, non alius ibi quacunque obreptionis astutia ordinetur, nisi quem consensus Monachorum secundùm timorem Dei, & institutionem Regulæ S. Benedicti elegerit, & huius Apostolicæ sedis Pontifex præuiderit ordinandum, aut suggestione Monachorum consenserit ordinatum.

Hoc quoque Capitulo præsenti subiungimus, vt locum auaritiæ secludamus, nullum de Regibus, nullum de Episcopis vel Sacerdotibus, vel de quibuscunque fidelibus, per se, suppositamue personam, de ordinatione eiusdem Abbatis, vel Clericorum, aut Presbyterorum, vel de largitione Chrismatis, aut consecratione Basilicæ, vel de quibuscunque causis ad idem Monasterium pertinentibus, audere in qualibet specie exenii loco quicquam accipere, neque eundem Abbatem pro ordinatione sua aliquid dare præsumere, ne hac occasione, ea quæ à fidelibus pio loco offeruntur consumantur. Neque Episcopus ciuitatis ipsius Parrochiæ nisi ab Abbate ipsius Monasterii inuitatus, ibidem publicas Missas agat, neque stationes in eodem Cœnobio indicat, ne seruorum Dei quies quoquo modo populari conuentu perturbari valeat, neque paratas, aut mansionaticos exinde præsumat exigere. Susceptionem autem fidelium & religiosorum virorum atque beneficientiam, quam iubet Apostolus cunctis exhibendam pro possibilitate loci & facultatum non modò ibidem fieri denegamus, verùm etiam suademus: sed & modus in numero congregationis adeò conseruetur, vt nec pluralitas penuriam, nec paucitas inhabitantium destitutionem loci indicere valeat. Priuilegium quoque à prædecessore nostro piæ memoriæ Papa Nicolao eidem Monasterio collatum nostra auctoritate confirmamus, excepto duntaxat quod ipse sub nomine ancillarum Dei quæ ibidem pro crebris infestationibus seculi nunc ordinabiliter manere nequeunt, illud delegauit: nos verò aptioris vtilitatis gratiâ sub habitu Monachorum esse congruenter decernimus. Si quis verò Regum, Episcoporum, Sacerdotum, Abbatum, Iudicum, Comitum, aut secularium personarum, contra hanc nostræ institutionis paginam venire tentauerit, percus-

sus Apostolico anathemate, potestatis honorisue sui dignitate careat, reúmque se coram diuino iudicio cognoscat, & nisi ea quæ à se malè acta sunt defleuerit, à sacratissimo corpore Domini nostri IESV Christi alienus fiat, atque æterno examini districtæ vltionis subiaceat. Cunctis autem eidem loco iusta seruantibus sit pax Domini nostri IESV Christi, quatinus & hîc fructum bonæ actionis recipiant, & apud districtum Iudicem præmia æternæ pacis inueniant.

Datum per manum Vualperti humillimi Episcopi sanctæ Portuensis Ecclesiæ III. Kalend. Octob. Anno VI. eiusdem Domini Ioannis Papæ VIII. Indict. XII. Scriptum verò per manum Georgij Notarij Regionarij & Scriniarij sanctæ Romanæ Ecclesiæ.

Priuilegium STEPHANI Papæ.

STEPHANVS Episcopus S.S.S. Dei Eudoni Venerabili Abbati Monasterii Vizeliacensis omnique Congregationi eiusdem Monasterii in perpetuum. Quotiens illa &c. *vt supra in priuilegio* Ioannis *Papæ.* Scriptum per manus Samuel Notarii & Scriniarii S. R. Ecclesiæ mense Ianuario Indictione. XV.

Datum X. Kalend. Februarias per manum Samuelis Notarii & Scriniarii Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Imperante Domino nostro Landeberto piissimo Augusto à Deo coronato, magno Imperatore Indict. XV.

Priuilegium IOANNIS Papæ.

IOANNES Episcopus S.S.S.Dei; Aymoni venerabili Abbati Vizeliacensis Cœnobii, omnique Congregationi eiusdem Monasterii in perpetum. Quotiens illa tribui à nobis optantur &c. *Vt supra in Priuilegio Stephani Papæ.*

Scriptum per manum ANDREÆ Scriniarii S. R. E. in mense Ianuario Indict. VI.

Datum verò VI. Idus Ianua. per manum GREGORII Deo amabilis Sacellarii S. sedis Apostolicæ, anno III. Deo propitio, Pontificatus Domini nostri IOANNIS summi Pontificis & vniuersalis XI. Papæ in sacratissima sede BB. Apostolorum.

Priuilegium MARINI *Papæ.*

MARINVS Episcopus S.S.S. Dei Guidoni Religioso Abbati sancti Vizeliacensis Cœnobiij omnique Congregationi &c. *vt in Priuilegio Ioan. Papæ* 8. Vnde & constituimus & Apostolica auctoritate censemus, atque per hoc nostrum Apostolicum priuilegium confirmamus, vt nullus Rex, aut Pontifex, vel Abbas, aut Comes, vel qualiscumque magna paruáque persona, auaritiæ cupiditate corruptus, aut diabolica suggestione deceptus, audeat vel præsumat contra tuum honorem, ô Venerabilis Vvido Abba, qualicunque modo insurgere in tua vita, aut de tuo honore tibi molestias inferre, vel de omnibus rebus Monasterij quæ tibi tuisque prædecessoribus à nobis nostrísque antecessoribus, per paginā priuilegij concessa atque firmata sunt, aliquas inuasiones vel rapinas siue violentias inferre, si non vult, auctoritate Dei & S. Petri & nostra Apostolica excommunicatione à corpore & sanguine Domini IESV Christi, & ab ingressu Ecclesiæ disiunctum esse: Hoc quoque capitulo præsenti subiungimus vt locum auaritiæ &c. *vt supra in præfato priuilegio.*

Scriptum per manum AZZONIS Scriniarij S. R. E. in mense Februario Indictione I.

Data II. Nonas Februar. per manum BENEDICTI Episcopi & Bibliothecarii S. Sedis Apostolicæ, anno Deo propitio, Pontificatus Domini nostri Marini summi Pontificis & vniuersalis Papæ in sacratissima sede B. Petri Apostoli an. I in mense Februar. Indict. I.

Priuilegium BENEDICTI VI. *Papæ.*

BENEDICTVS Episcopus. S. S.S. Dei; ELDRADO Religioso Abbati Sancti Vizel. Cœnobij &c. *vt in Priuilegio Marini Papæ, vsque ad hæc verba*: Non modò ibidem denegamus fieri, verùm etiam suademus &c. De cætero notum fieri volumus, quia deuenerunt ad nos deprecatoriæ litteræ GERARDI

GERARDI Episcopi Augustodunensis Ecclesiæ, pro decimis quatuor Ecclesiarum, S. videlicet Petri, & S. Christophori, Sanctique Germani, necnon sancti Leodegarij, quas ipse prædictus Abbas ab eodem Episcopo impetrauerat, sicuti antecessores eius ab Episcopis ipsius sedis per succedentia tempora ordinatis fecisse noscuntur, vt sub confirmatione nostri priuilegij corroboraremus, quod & fecimus, excommunicantes, vt nullus Augustudunensis Ecclesiæ Episcopus aliquam calumniam Abbati eiusdem loci siue Monachis de ipsis inferat Ecclesiis, siue de decimis, tam ipse quàm aliqua emissa persona valeat minuere, aut in aliam transferre parrochiam. Si quis verò Regum &c. *vt supra.*

Scriptum per manum STEPHANI Nolani Episcopi, & Scriniarij S. R. E. in mense Nouembri Indict. II. Datum IV. Kal. Decemb. per manum Ioannis Episcopi * sanctæ sedis Apostolicæ, anno I. Pontificatus Domni Benedicti Sanctissimi VI. Papæ Imperante Domno Ottone à Deo coronato magno Imperatore, anno VI. Indict. II.

* Biblotecarij.

Priuilegium BENEDICTI *Papæ VII.*

BENEDICTVS Episcopus S.S.S. Dei, ELDRADO Religioso Abbati &c. *vt in præcedenti.*

Scriptum per manum BONIFACII Notarij Regionarij atque Scriniarii S. R. E. Datum II. Idus mense Decembrio per manum Ioannis Episcopi: Deo propitio, imperante Domno piissimo Augusto Ottone à Deo coronato magno Imperatore anno VIII. in mense & Indictione IV.

Priuilegium IOANNIS *Papæ XV.*

IOANNES Epis S. S. S. Dei, Dilecto filio *Eldrado &c. vt supra* Indictione XIV.

Priuilegium SILVESTRI II. *Papæ.*

SILVESTER Episcopus S. S. S. Dei Dilecto filio ROBERTO religioso Abbati sancti Vizeliacens. Cœnobij, omníque

Nnn

Congregationi eiusdem Monasterij in perpetuum. Quotiens illa à nobis tribui sperantur quæ rationi incunctanter conueniunt, animo nos decet libenti concedere, & petentiũ desiderijs congruũ impertire suffragium: atque ideò quia postulasti à nobis quatinus Priuilegium sedis Apostolicæ Monasterio Vizeliaco, cui præesse dinosceris, quod constat olim à Gerardo nobilissimo & Christianissimo viro, necnon & Bertha vxore eius, in honore Domini & Saluatoris nostri IESV Christi, & veneratione Beatissimæ MARIÆ Genitricis eiusdem Domini nostri, constructum in regno Burgundiæ in parrochia Augustudunensi, in pago Aualensi; quódque à præfatis Fundatoribus B. Petro Apostolorum Principi liberali deuotione, & testamenti pagina collatum est, facere deberemus, veluti à prædecessoribus nostris piæ memoriæ Nicolao Papa atque Ioanne iamdudum factum fuisse; inclinati precibus tuis libenter fieri decreuimus; per quod Apostolicæ auctoritatis Priuilegiũ confirmamus atque statuimus, vt nulli Imperatorum, nulli vnquam Regum, nulli Antistitum, nulli quacunque prædito dignitate, nulli cuiquam alij de omnibus rebus mobilibus & immobilibus, quæ eidem Monasterio à iam dictis Fundatoribus, vel ab alijs quibuscunque personis collatæ & concessæ, vel in futurum à quolibet de proprio fuerint iure donatæ, sub cuiuslibet causæ occasionísue specie liceat minuere vel auferre, neque suis vsibus applicare: sed cuncta quæ ibi oblata sunt, vel offerri contigerit à præsenti XIV. Indictionis tempore illibata, & sine inquietudine, in sustentatione iam dicti Monasterij, & vsibus Abbatum, & Monachorum sub Regula Patris Benedicti ibi Deo militantium, volumus atque præcipimus possideri; ea videlicet conditione, vt nullus successorum nostrorum Pontificum in hac Sancta Sede, cui Deo auctore seruimus, vnquam vel vsquam quiddam de eisdem rebus cuiquam beneficiare, commutare, aut sub censu quolibet concedere per futura tempora patiatur: sed censum tantummodo in testamento-traditionis à Fundatoribus, qui ex eodem Monasterio hanc Sanctam Sedem Romanam hæredem fecerunt, etiam delegatum, vnam videlicet libram argenti annis singulis successores nostri accipientes,

piæ paternitatis suffragium eidem Monasterio, & tibi, successoribúsque tuis ac Monachis sub iam dicti Patris regula jbidem degentibus, sollicitudine pastorali vigilanter contra omnes jnfestantes jmpendere studeant. Item constituimus, vt obeunte Abbate dicti Monasterij non alius ibi quacunque obreptionis astutia ordinetur, nisi quem consensus Monachorum secundùm timorem Dei, & institutionẽ regulæ B. Benedicti elegerit, & huius Apostolicæ sedis Pontifex prouiderit ordinandum. Vnde constituimus, & Apostolica auctoritate censemus, atque per hoc nostrum Apostolicum Priuilegium confirmamus, vt nullus Rex aut Pontifex, vel Abbas aut Comes, vel qualiscunque magna paruaque persona auaritiæ cupiditate corruptus, aut diabolica suggestione deceptus audeat vel præsumat cõtra tuũ honorem, ô Venerabilis Roberte Abbas, qualicunque modo insurgere, vel in tuo loco aut de tuo honore molestias tibi jnferre, vel de omnibus rebus Monasterij quæ tibi tuísque decessoribus à nobis nostrísque antecessoribus per paginã priuilegij concessa atque firmata sunt, aliquas jnuasiones, vel rapinas siue violentias inferre; si non vult auctoritate Dei, & S. Petri & nostra Apostolica excommunicatione, à corpore & sanguine Domini nostri IESV Christi, & ab ingressu Ecclesiæ nouerit se esse disiunctum. Hoc quoque Capitulo præsenti subiungimus, vt locum auaritiæ secludamus, nulli vnquam liceat de Regibus, nulli de Episcopis vel Sacerdotibus vel de quibuscunque fidelibus, per se suppositàmue personam, de ordinatione eiusdem Abbatis, aut Clericorum vel Prebyterorum, aut de largitione chrismatis, vel de consecratione Basilicæ, vel de quibuscunque causis ad idem Monasterium pertinentibus audere in qualibet specie exenii loco quicquam accipere, neque eundem Abbatem pro ordinatione sua aliquid dare; neque Episcopus ciuitatis, ipsius parochiæ, nisi ab Abbate ipsius Monasterii inuitatus jbidem publicas Missas agat, neque stationes in eodem Cœnobio indicat, ne seruorum Dei quies quocunque modo populari conuentu valeat perturbari, neque mansionaticos exinde præsumat exigere. Susceptionẽ autẽ fideliũ, aut religiosorũ virorum atque beneficientiam, quam jubet Apostо-

Ius cunctis exhibendam, pro possibilitate loci & facul tatum, non modo ibidem fieri denegamus; veru m etiam suademus Siquis verò Regum, &c. *vt in præcedenti:*

Priuilegium LEONIS IX. *Papæ.*

LEO Episcopus S. S.S. Dei, GAVFRIDO Abbati Vizeliacensis Cœnobij, quod est in honore Domini nostri IESV Christi, & veneratione eiusdem Genitricis, & BB. Apostolorum Petri & Pauli, & B. Mariæ Magdalenæ, eiúsque successoribus in perpetuum. Quoniam postulastis à Romana sede, cui Deo auctore deseruimus, vobis confirmari priuilegia ab antecessoribus nostris vestræ Ecclesię collata, dignum duximus vestram petitionem adimplere. Proinde Monasterium prædictum in pago Aualensi in finibus Burgundiæ constructum, opibusque ditatum quorundam Sanctæ Ecclesiæ *, Priuilegio nostrę Apostolicæ auctoritatis decreto indulgentes, vobis concedimus, confirmamus, corroboramus vt nulli Regum, nulli Antistitum, nulli quacumque prædito dignitate &c. *vt in præcedenti priuilegio Stephani Papæ, seu Ioan. Papæ VIII.*

Deest aliquod verbum

Data V. Kal. Maij per manus Petri Diaconi, & Bibliothecarij Sanctæ sedis Apostolicæ anno II. Domini Leonis IX. Papæ, Indict. III.

Priuilegium GREGORII VII. *Papæ*

GREGORIVS Episcopus S. S.S. Dei, Dilecto in Christo filio BERNONI Abbati Vizeliacensis Cœnobij quod est in honore Domini nostri IESV Christi, & venerandæ eius gloriosæ Genitricis, & BB. Apostolorum Petri & Pauli, & B. Mariæ Magdalenæ, in pago Aualense, in finibus Burgundiæ constructum, & vestris successoribus in perpetuum *Cætera desunt in Ms.*

Priuilegium PASCHALIS II. *Papæ*

PAschalis Ep iscopusS. S.S. Dei, Dilecto Fratri Altardo Abbati Vizel. Cœnobii, eiusque legitimis successorbus in perpetuum. Quia documentis &c. *Extat hoc Priuilegium in Notis V. C. Andreæ Duchesne ad Bibliothecam Cluniac. pag. 133.*

Epistola PASCHALIS *Papæ II.*

PASCHALIS Episcopus S. S.S.Dei, Clericis, Militibus, & cæteris Laïcis per Gallicanas Ecclesias, salutem & Apostolicam Benedictionem. Audiuimus & vix credere potuimus, quod Confrater noster Eduensis Episcopus & Archidiaconi eius vel Archipresbyteri, non iustitia ducti, sed æmulatione compulsi, vobis interdixerint Vizeliacense Cœnobium gratiâ deuotionis adire, Ecclesiam introire, & ad Sepulchrum Beatæ Mariæ, quod in eadem Ecclesia celebratur, accedere, aut aliquas oblationes apponere. Noua profectò, noua hæc est interdictio Sacerdotum cùm ad deuotionem vocare, non à deuotione reuocare sacerdotalis officii debitum videatur. Porrò nos interdictum hoc Sacerdotali officio dissoluentes, scire vos volumus, quia siue Episcopus, seu Ministri eius nisi ab hac præsumptione destiterint, Apostolicæ sedis indignatione plectentur. Dat um Laterani III. Kal. Nouembris.

Soluit interdictum iniustè ab Episc. Eduensi latum

Epist. II.

PASCHALIS Episcopus S. S.S. Dei Dilecto filio ROBERTO Vizeliacensi Abbati Salutem & Apostolicam Benedictionem. Et diuinarum & humanarum legum institutionibus edocemur, & ipsa etiam naturalis ratio nos exhortatur, vt non solùm familiares & domesticos, sed vniuersos quoque diligentes nos diligere debeamus. Quia ergo in Christo, fili carissime Roberte Abbas, dudum Romanæ Ecclesiæ familiaris ac domesticus comprobaris, & quia in ipso B. Petri allodio constitutus es, præcipua te dilectione complectimur.

In suam tutelam accipit Rob. Abbat.

& B. Petri munimine confouemus; interdicimus enim, vt nullus omnino personam tuam, vel commissum tibi officium cõturbare vel inquietare præsumat, sed quietè permaneas, vt liberè omnipotenti Deo debitum possis seruitium exhibere. Si quis autem contra ista præsumpserit, Dei omnipotentis, & sedis Apostolicæ indignationem se nouerit inuenturum. Qui verò obediens & obseruator extiterit, Domini Dei nostri & Apostolorum eius gratiam consequatur. Datum apud Transtyberim VIII. Kal. Nouemb.

Epist. III.

Monet Comitẽ vt molestiam Monachis Vizel. non afferat.

PASCHALIS Episcopus S.S.S. Dei, GVILLELMO Illustri viro Niuernensium Comiti salutem & Apostolicam benedictionem. Non parua de te apud nos fama est, & nos ita credimus & credidimus, quòd Dei timorem habeas & amorem, quòd iustitiam diligas, & quòd in cæteris, sicut tantum decet virum, per Dei gratiam honestè te habeas. Monemus igitur, vt vicinas tibi Ecclesias ab oppressionibus liberas facias, nec aliquas eis molestias irroges: illis maximè quæ ad B. Petri tutelam aut patrocinium pertinent, quemadmodum Vizeliacense Cœnobium; in quo exactiones aut vsurpationes aliquas per te vel quorumlibet præsumptione institui omnino prohibemus, & interdicimus: immò sicut à nostris prædecessoribus Apostolicæ sedis Pontificibus sancitum est, nósque sancimus, vt idem Monasterium secundùm Constitutionem testamenti nobilis memoriæ Gerardi Comitis, B. Petri iure quietum liberúmque dimittas. Alioquin in B. Petrus aduersum te dominii sui exeret vltionem, & nos locum nostrum Apostolica auctoritate tuebimur. Datum Præneste XII. Kal Ian.

Epist. IV.

Vt beneuolos se exhibeant Episcopi erga Vizeliacenses rogat.

PASCHALIS Episcopus S. S.S. Dei, Venerabilibus. Fratribus & Coëpiscopis DAIMBERTO Senonensi, HVGONI Niuernensi, STEPHANO Eduensi, IOCERANNO Lingonensi, HVGONI Autisiodorensi, Salutem & Aposto-

licam benedictionē. Ex fundatoris illustris memoriæ Gerardi Comitis oblatione Vizeliacense Monasterium B. Petri iuris esse, vestra, vt credimus, notitia non ignorat. Verùm quidam, sicut accepimus, loco eidem exactiones imponere, & graues moliuntur iniurias irrogare. Rogamus ergo fraternitatem vestram, & monemus vt pro vestri officii debito locū ipsum protegere studeatis: & si quis ei molestias fecerit ab Abbate vel Fratribus requisiti, ita inde iustitiam faciatis, vt à B. Petro, & à nobis gratias habeatis. Datum Præneste XII. Kal. Ianuarij.

Epist. V.

PASCHALIS Episcopus S.SS. Dei. Veneralibus. Fratribus Episcopis Galliarum, salutem & Apostolicam benedictionem. Sacerdotalis ordinis caritati vehementer indignum videtur, quòd facinorosas personas quas pro criminibus suis persequi deberetis, fouere dicimini. Interfectores enim Vizeliacensis Abbatis in quorundam vestrum parrochiis licenter habitare dicuntur: vnde fraternitatem vestram digna redargutione corripientes præsentium lierarum auctoritate præcipimus, vt eos qui Dominum suum Presbyterum & Abbatem tam nequiter occiderunt, secundum dignum pœnitentiæ modum in exilium detrudatis: & si noluerint obedire, excommunicationi subiicite, nec vnquam vel Vizeliacensi Abbati, vel Præposito alicui facultas sit eisdem homicidis, vel eorum hæredibus, de his quæ ad Ecclesiam pertinent aliquid dimittere: eos verò quos huius homicidij fuisse constat auctores, nisi dignam egerint pœnitentiam, ab Ecclesia alienos efficite. Datum apud Guardastallum. VIII. Kal. Nouembris

Abbatis interfectores præcipit in exilium propulsari.

Innocentij Papæ II. Epist. I.

INNOCENTIVS Episcopus S. S.S. Dei, Venerabili Fratri STEPHANO Eduensi Episcopo, Salutem & Apostolicam Benedictionem. Quemadmodum tua nouit fraternitas Vizeliac. Monasterium pro Pastoris absentia tam in temporalibus quàm in spiritualibus maximum sustinuit detrimentum

Abbatem instituit.

Ne igitur ipsum Monasterium propter hoc diutiùs fatigetur dilectum filium nostrum Al. Suppriorem Cluniacensem eiusdem loci Monachis in Abbatem dedimus. Ideo fraternitati tuæ mandamus quatinus ei vice nostra manum benedictionis imponas. Datum VI. Kal. Februarij.

Epist. II.

Abbati mandát vt Ecclesiæ Vezel. seruet consuetudines.

INNOCENTIVS Episcopus S. S. S. Dei, Venerabili Fratri H. Eduensi Episcopo, salutem & Apostolicam benedictionem. Sicut tua nouit Fraternitas Vizeliacũ Monasterium cum omnibus appendiciis suis B. Petri iuris existit, & ad eius proprietatem & defensionem specialiter pertinet, vnde tibi est iniuncta necessitas ipsum Monasterium, & Fratres ibidem Domino seruientes defensare, & manutenere, & in suis opportunitatibus adiuuare. Quocirca per præsentia tibi scripta mandamus, & mandando præcipimus, quatenus dilectum nostrum P. Abbatem, & Fratres suos in nullo grauare vel infestare præsumas, & de parrochianis tuis à quibus eorum querimoniam acceperis remota dilatione eis iustitiam facias. Clericos verò eorum, quos contra tenorem priuilegiorum sedis Apostolicæ diceris ab ordinibus suspendisse, in officiis & ordinibus restituimus.

Epist. III.

Eiusdem argumenti.

INNOCENTIVS Episcopus S. S. S. Dei, Dilecto filio PONTIO Abbati Vizeliacensi, Salutem & Apostolicam benedictionem. Per alia tibi scripta mandasse meminimus, vt Stephano Altissiodorensi Canonico in præsentia Venerabilium Fratrum nostrorum Godefridi Lingonensis Episcopi, & BERNARDI Clareuallensis Abbatis, de querimonia sua responderes, & quod ipsi exinde statuerent, firmiter obseruares. Verùm quoniam literis & Nuncio tuo postea significasti illud, vnde controuersia agitur, Vizeliac. Ecclesiam iam per XXX. annos & eo ampliùs quietè tenuisse, & iuxta antiquam Ecclesiæ tuæ consuetudinem nulli in tua Curia te debere respondere, præter consuetudinem Ecclesiæ tuæ te super hoc

hoc inquietari nolumus, nec quod à beatæ recordationis Papa P. prædecessore nostro exinde statutum est, immutari. Datum Latera. II. Non. Maij.

INNOCENTIVS Episcopus S. S. S. Dei Venerabilibus Fratribus GODEFRIDO Lingonensi Episcopo, & BERNARDO Clareuallensi Abbati, salutē & Apostolicam benedictionem. Per Apostolica vobis scripta mandasse meminimus, vt querimoniam Stephani Altissiodorensis Canonici aduersùs dilectum filium nostrum Pontium Abbatem Vizeliaci audiretis, & fine debito terminaretis. Verùm quia idem Abbas literis & Nuncio suo postea nobis significauit, illud vnde controuersia agitur Vizeliacensem Ecclesiam iam per XXX. annos, & eò ampliùs, quietè tenuisse, & iuxta Ecclesiæ suæ antiquam consuetudinem, &c. *ut supra.* Epist. III. eiusdem argumenti.

LVCIVS Episcopus S. S. S. Dei. Dilecto filio Abbati S. Germani Altissiod. Salutem & Apostolicam benedictionem. Dilectus filius noster Pontius Vizeliacensis Abbas ad nostram præsentiam veniens, questus est quòd in quodam nemore tibi & ipsi communi homines suos capi feceris, & seruientibus Comitis Niuernensis incarcerandos tradideris: quos cùm à te requisisset, & habere non posset, pro eorum liberatione tibi fideiussores dedit, & textum Euangelij tradidit: quod quia contra religionem & fraternæ caritatis vinculum factum fuisse cognoscitur, per præsentia tibi scripta mandamus, quatinus dilatione remota, & textum Euangeliorum tam inordinatè susceptum ei restituas, & fideiussores suos absoluas: postmodum verò, si quam aduersus ipsum te confidis habere iustitiam, in præsentia Venerabilis Fratris nostri GODEFRIDI Lingon. Episcopi quod iustitia dictauerit, obtineas; ea quoque quæ Guiberto seruienti tuo ob maliuolentiam ipsius, abstulisti, ei restituas. Datum Latera. XI. Kal. April. Lucii Papæ Epist. I. Iubet seruū incarceratum Vizel. Abbas Autissiodor. liberet.

LVCIVS Episcopus S. S. S. Dei, Dilectis filijs PONTIO Abbati Vizeliac. eiúsque Fratribus, salutem & Apostolicam benedictionem. Prædecessor noster fœlicis recordationis Paschalis, sicut ex scriptis ipsius intelleximus, Episcopis per Galliam præcipiendo mandauit, vt interfectores Abbatis Artaldi Vizeliac. quia Dominum suum & Presby- Epist. II. Exulare vult interfectores Artaldi. Abb.

terum & Abbatem tam nequiter occiderunt, secundùm pœnitentiæ dignum modum in exilium detruderent, & si obedire nollent, eos excommunicationi subijcerent. Prohibuit etiam vt nunquam Vizeliacensi Abbati vel Præposito alicui facultas sit eosdem homicidas in eodem Monasterio ad habitandum suscipere. Nos itaque præceptum confirmantes ipsius super hoc, Apostolica auctoritate prohibemus, vt nec ipsi vel eorum hæredes, nominatim Stephanus Altissiodorensis Clericus, qui cum te dilecte in Domino fili Abbas in præsentia Venerabilium Fratrum nostrorum GODEFRIDI Lingonensis Episcopi & BERNARDI Clareuallis Abbatis super hoc in causam traxisset, eorum iudicio sicut accepimus à causa decidit, Monasterium ipsum vlteriùs inquietare præsumant interdicimus. Et ne cui Abbati vel Præposito eos in Vizeliacensi Burgo de cætero ad habitandum suscipere liceat, prohibemus. Datum Lateran. VI. Idus April.

Epist. III. Hortatur Comitem vt stratam Vizel. restituat.

LVCIVS Episcopus S. S. S. Dei, Dilecto in Christo filio G. Comiti Niuernensi, salutem & Apostolicam benedictionem. Ad Nobilitatem tuam pertinet venerabilia loca cum ipsis personis diuino famulatui mancipatis diligere & fouere, & suam eis justitiam conseruare. Ideóque per Apostolica scripta Nobilitati tuæ mandamus, atque in peccatorum tuorum remissionem iniungimus, quatinus antiquam stratam, quam de Vizeliaco diceris abstulisse & aliàs diuertisse, ad prædictum locum restituas. Datum XI. Kal. Iunij.

Epist. IIII. Scribit Bernardo vt Comitem ad bonam frugem reducere conetur.

LVCIVS Episcopus S. S. S. Dei, Carissimo in Christo filio BERNARDO Clareuallensi Abbati; salutem & Apostolicam benedictionem. Dilectionem tuam ignorare non credimus quòd Vizeliac. Monasterium B. Petri juris existit, & ad eius proprietatem & defensionem specialiter pertinet. Nunc autem, sicut accepimus, G. Niuernensis Comes contra justitiam & sedis Apostolicæ auctoritatem à dilecto filio Pontio ipsius loci Abbate violenter exigit vt de qualibet querimonia in persona sua cum hominibus suis in Curia sua respondeat. Quod quidem nec ipse Abbas nec prędecessores sui hactenus fecisse noscuntur. Ideóque per Apostolica tibi scripta mandamus, quatinus eumdem Comitem ex nostra

parte diligenter commoneas, vt pro B. Petri reuerentiâ, cuius iuris idem Monasterium esse dinoscitur, ab huiusmodi exactione desistat, aut in præsentia Venerabilium Fratrum nostrorum A. Hostiensis, & I. Tuscul. Episcoporum Apostolicæ sedis Legatorum, iuxta tenorem sedis Apostolicæ priuilegiorum quod iustitia dictauerit, ab eodem Abbate recipiat; quòd si hoc recipere noluerit, ipsum Monasterium tā iniustè opprimi pati non poterimus, & quod nostri interest officij, auctore Domino faciemus. Datum Lateran. XIII. Kal. Decembris.

EVGENIVS Episcopus S. S. S. Dei, Dilecto filio GVILLELMO Niuernensi Comiti salutem & Apostolicam benedictionem. Venerabilia loca, & religiosæ personæ, quæ suam in Dei obsequio intentionem fixerunt, nullis debent grauaminibus concuti, nullis molestijs agitari. Accepimus autem, vnde valde miramur, quod dilectos filios nostros Pontium Abbatem & Fratres Vizeliac. Monasterij, atque ipsorum Burgenses, contra priuilegiorum Apostolicæ sedis statuta, pro facienda seu recipienda justitia extra Vizeliacum exire compellas: Quod tantò grauiùs ferimus, quantò Monasterium ipsum ad sedem Apostolicam specialiùs pertinet, & ad eius defensionem & patrocinium propriè spectare videtur. Te ergo indignum est, & ab industria Catholicorum Principum penitus alienum, vt sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ statuta temerè ab aliquo dissoluantur, cuius priuilegia diuinitus radicata euelli nullatenus possunt. Per præsentia scripta Nobilitati tuæ mandamus, quatinus de cætero neque Abbatem, neque Monachos prædicti Monasterii, siue ipsorum Burgenses, pro supradictis causis extra Vizeliacum egredi cogas; quòd si monitis & mandatis nostris obedire neglexeris, dissimulare non poterimus, quin B. Petri iniuriam pro nostri officii debito vindicemus.

Eugenij Papæ II. Epist. I. Comitem monet vt iura Vizeliac. vltra non vsurpet.

EVGENIVS Episcopus S. S. S. Dei Dilecto filio nobili viro GVILLELMO Niuernensi Comiti salutem & Apostolicam benedictionem. Quanta deuotione pater tuus Apostolicę sedi semper adhæserit, & quæ ad eam pertinere nouerat, quàm studiosè, dilexerit & fouere ac manutenere curauerit, notitiam tuam latere non debet. Propterea B.

Epist. II. Objicit Comiti patris pietatem & erga Sedem Apost. deuotionē, quo illum deterreat ab infestatione Vizeliac. Mon.

Petrus eum, dum vixit, honorauit, prouexit, & ampliauit terris, atque circa finem huius labentis vitæ in consortio Sanctorum virorum susceptum, reseratis ei regni cœlestis ianuis, cum sanctis agminibus in æterno palatio fœliciter, sicut credimus, collocauit. Prædecessores etiam nostri ipsum affectione debita dilexerunt, & in suis necessitatibus efficaciter adiuuerunt; nos quoque temporibus nostris personam & domum tuam sicut specialem B. Petri familiam paterna benignitate dileximus, honorauimus, & semper idipsum facere, ductore Deo, præoptamus; si tu parentum vestigiis inhærendo, matrem tuam sanctam Rom. Ecclesiam filiali deuotione amaueris, & quæ ad eam pertinent fouere, ac manutenere curaueris. Miramur autē quòd sicut ex conquestione dilecti filii nostri Pontii Vizeliacen. Abbatis didicimus, antiquam libertatem ipsius Monasterii, quod vtique ad proprium ius B. Petri ab ipso suæ fundationis exordio indubitanter noscitur pertinere, conaris infringere, & nouas consuetudines, atque indebitas exactiones eidem filio nostro Abbati moliris imponere, non considerans tantorum & tam sanctorum Apostolicorum anathematis sententiam, quæ sicut in eorum priuilegijs declaratur, in perturbatores eiusdem Coenobij promulgata esse dinoscitur. Quia ergo locus ipse sub B. Petri tutela & nostra defensione specialiter consistere cernitur, & diminutionem libertatis seu immunitatis ipsius pati nec possumus nec debemus; per præsentia scripta nobilitati tuæ mandamus, quatinus ipsum Monasteriū in sua libertate dimittas, & ab infestatione prædicti filij nostri Pontij eiusdem loci Abbatis pro B. Petri & nostra reuerentia omnino abstineas. Quòd si ab impetitione tua cessare nolueris, nos quantum æquitatis jus exigit, tibi offerimus & in præsentia dilecti filij nostri I. Apostolicæ sedis Legati, qui per partes illas præstante Domino est in proximo rediturus, memoratum filium nostrum P. Abbatem super causa ipsa tecum stare ad justitiam volumus, vel si fortè idem Legatus nimiùm, quod minimè credimus, reditum suum distulerit, in conspectu venerabilium Fratrum nostrorum S. Remensis Archiepiscopi, G. Lingonensis Episcopi, atque carissimi filij nostri B. Clareuallensis Abbatis, idem negotium discuti volumus, & mediante iustitia diffiniri: si verò neque hoc

facere, neque ab infestatione ipsius Abbatis, & Fratrum inibi Domino militantium cessare nolueris, tolerare non poterimus quin B. Petri patrimonium tueamur, & ab indebita oppressione tua præfatum Monasterium tam per nos quàm per fideles Ecclesię liberemus.

Epist. III. Vt Comitē coërceat Regem adhortatur.

EVGENIVS Episcopus S. S. S. Dei, Carissimo in Christo filio LVDOVICO Illustri Francorum Regi, salutem & Apostolicam benedictionem. Summum in Regibus bonum est justitiam colere, Dei Ecclesias in suo jure deuotione debita custodire atque diligere, & in subiectos non sinere quod potestatis est fieri, sed quod æquum est, custodiri. Monasterium Vizeliac. quàm propriè, quàm speciliater à suę fundationis exordio ad Apostolicam sedem pertineat, & quantâ curâ in suæ libertatis & immunitatis integritate à Romanorum Pontificibus, siue Regibus, & alijs Principibus eidem loco indultæ, vsque ad tempora nostra per studium & exactã diligentiam prædecessorum nostrorum, & parentum tuorum custoditum sit, eiusdem loci status incolumis euidenter ostendit, & tam vicini quàm longè positi recognoscunt. Nunc autem Nobilis vir G. Niuernensium Comes à vestigijs parentũ suorum declinans libertatem ipsius conatur infringere, & nouas cõsuetudines atque indebitas exactiones dilecto filio nostro PONTIO eiusdẽ loci Abbati molitur imponere, non attẽdens anathematis sententiam quæ in perturbatores, seu infestatores eiusdem Coenobij à tot & tam sanctis Pontificibus Romanis, sicut in eorum priuilegiis declaratur, promulgata esse dinoscitur. Quia ergo locus ipse iuris B. Petri, & sub eius tutela, & nostra defensione indubitanter consistere cernitur, atque diminutionem ipsius iustitiæ pati non possumus nec debemus, per Apostolica scripta Nobilitati tuæ mandamus quatinus prædictum Comitem ab inquietatione ipsius Monasterij desistere facias, & in sua libertate dimittere. Quòd si ab impetitione sua cessare noluerit, nos quantum æquitatis ius exigit ei offerimus, & in pręsentia dilecti filij nostri I. Apostolicæ sedis Legati, qui per partes illas præstante Domino est in proximo rediturus, memoratum filium nostrum Pontium Abbatem super causa ipsa stare ad iustitiam volumus. Vel si forte idem Legatus ni-

mium, quod minimè credimus, reditū suū distulerit, in conspectu venerabilium Fr. nostrorum S. Remensis Archiepiscopi, G. Lingonensis Episcopi, atque carissimi filij nostri B. Clareuallensis Abbatis, idem negotium discuti volumus, & mediante iustitia diffiniri. Si verò antedictus Comes neque hoc facere, neque ab infestatione ipsius Abbatis & Fratrum inibi Deo militantium cessare noluerit, nobis necessitas imminebit, vt B. Petri patrimonium tueamur, & ab indebita oppressione ipsius Comitis antefatum Monasterium tam per nos quàm per fideles Ecclesiæ liberemus. Ideóque quoniam per excellentiorem ac deuotiorē Ecclesiæ fidelem ac deffensorem non possumus, tuæ industriæ studium rogando attentiùs incitamus vt ipsum Comitem à tanta præsumptione firmiter reuoces & omninò prohibeas.

Epist. IIII. Idem scribit, asseritque Comitem excommunicaturum nisi resipiscat.

EVGENIVS Episcopus S. S.S. Dei, Carissimo in Christo filio LVDOVICO Francorum Regi salutem & Apostolicam benedictionem. Pro sinceri amoris & paternæ affectionis prærogatiua, literis & viua voce tibi frequenter ostendimus, si aliquando super aliquibus causis strenuitatem tuam nos rogare contingat, nostras, immò B. Petri preces in nobis debes attentiùs exaudire; sed cùm pro vexatione, quam Niuernensium Comes Vizeliac. Monasterio contra Deum & omnem iustitiam præsumptione tyrannica inferre dinoscitur, Nobilitati tuæ scripserimus, postmodùm vehementiùs & attrociùs quàm antea ipsum Monasterium oppressit, afflixit, & cum perfidis Burgensibus ipsius loci non destitit inpugnare, & proprium alodium ac patrimonium eiusdem Apostolorum Principis, licet in vanum, conatur auferre. Quare autem hoc contigerit, siue quia iuxta mandatum nostrū prædictū Comitē à tanta præsumptione nolueris siue neglexeris cohibere, siue idem Comes commonitionem & potestatis tuæ dominium paruipenderit, ignoramus. Et quoniam tam inmoderatam nequitiam dissimulare impunitam non possumus, nec debemus, Nobilitati tuæ per iterata scripta mandamus, atque attentiùs exoramus, quatinus antedictum Comitem districtè commoneas, vt damna, quæ memorato Monasterio intulisse dinoscitur, in integrum emendet, & locum ipsum in pace ac libertate sua dimittat, Quòd si aliquam in eodem Monasterio iustitiam se habere confidit, nos quod iustum fuerit, ei

faciemus postmodùm exhibere. Si verò in sua pertinacia induratus, hoc effectui mancipare contempserit, nos in personam eius ac Burgensium de Vizeliaco excommunicationis sententiam sine appellationis remedio proferri præcepimus, & in tota terra ipsius, præter baptisterium puerorum, & morientium pœnitentias, omnia diuina officia prohiberi. Quocira præsentium auctoritate mandamus, vt ex tunc ab eo tanquam ab excommunicato abstineas, & Burgenses ipsos ab omnibus feriis regni tui sub banno tuo penitus prohibens à quibuscunque inueniri potuerint capi, & rebus suis spoliari sicut periuros & Ecclesiæ turbatores iustitiæ zelo præcipias.

EVGENIVS Episcopus S. S.S. Dei, Venerabilibus Fratribus HVGONI Altissiod. & G. Lingonens. Episcopis, & Carissimo filio B. Clareual. Abbati salutem & apostolicam benedictionem. Apostolicæ sedis amministratio, cui licet immeriti deseruimus, facit nos vniuersis Ecclesiis debitores, & quemadmodum de earum pace & tranquillitate gaudemus, ita si qui eas indebitis molestiis & fatigationibus inquietant, paterno affectu dolemus, & eis tam per nos ipsos, quàm per Fratres nostros benignè prouidere solliciti sumus. Accepimus autem quòd venerabile Monasterium S. Mariæ de Vizeliaco filius noster VV. Niuernensium Comes contra iustitiam & antiquam consuetudinem grauare contendat, cum dilectos filios nostros Pontium Abbatem, & Fratres ipsius loci, atque eorum Burgenses, extra villam Vizeliac. pro faciendis seu recipiendis iustitiis contra priuilegiorum Apostolicæ sedis statuta exire constringat. Quia ergo Monasterium ipsum B. Petri iuris est, & sub sanctæ Romanæ Ecclesiæ patrocinio & defensione consistit, in sua ei iustitia nec possumus deesse nec debemus. Ideóque per præsentia scripta vobis mandamus, quatenus eundem Comitem ex nostra parte districtiùs commonere curetis, vt de cætero neque Abbatem, neque Monachos neque Burgenses pro huiusmodi causis prædictam villam egredi cogat. Quòd si facere attentauerit, dissimulare non poterimus quin B. Petri iniuriam districtiùs vlciscamur.

Epist. V. Commoneant Comitem vt Vizeliacenses non perturbet

EVGENIVS Episcopus S. S. S. Dei, Dilecto in Christo filio nobili viro Odoni Burgundiæ Duci, salutem & Apostolicam benedictionem. Ad industriam Catholicorum Princi-

Epist. VI. Cōmēdat

Duci Burg. Vizeliacense Monasterium.

pũ ſpectare dignoſcitur venerabilia & Deo dicata loca affectione debita fouere, & à prauorum hominum incurſibus defenſare. Vizeliacenſe Monaſterium B. Mariæ Magdalenæ quàm propriè, quàm ſpecialiter ad ius B. Petri pertineat, & quod à ſuæ fundationis exordio ſub Apoſtolicæ ſedis tutela commiſſum ſit, tam vicini quàm longè poſiti recognoſcunt. Ideóque de tua nobilitate plurimùm confidentes, idem Monaſterium, & quæ ad ipſum pertinent, Strenuitati tuæ duximus attentiùs commendandum; per præſentia ſcripta rogantes, quatinus locum ipſum deuotionis intuitu diligas, protegas, & ab eorum infeſtationibus, qui antiquam eius libertatem nituntur infringere vel turbare, pro B. Petri & noſtra reuerentia manuteneas & deffendas. Idem ſcribimus Archimbaldo de Burbono, & Comiti Theobaldo.

Legatus Abbatem forti ſit animo exhortatur.

ALBERICVS Dei gratia Hoſtienſis Epiſcopus ſedis Apoſtolicæ Legatus, Venerabili fratri PONTIO Vizelic. Abbati ſalutem & dilectionem. Scire volumus fraternitatem veſtram quia Comiti Niuernenſi ſtudioſè pro vobis ſcripſimus. Quòd ſi eum in pertinacia ſua manere videritis, aliud vobis conſilium non damus præter illud quod iam vobis ſemel & ſecundò dedimus, vt videlicet contra Romanorum Pontificum priuilegia, ſeu Eccleſiæ veſtræ libertatem nihil facere incipiatis.

Epiſt. VII. Mandat Epiſcopo Lingon. poſt monitionem ſi Comes nõ reſipiſcat, excommunicatum denũtiet.

EVGENIVS Epiſcopus S. S. S. Dei, Venerabili fratri G. Lingonenſi Epiſcopo, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Sæuitiam & tyrannidem, quam Niuernenſis Comes in Vizeliac. Monaſterium Dei timore poſtpoſito exercere non verêtur, tantò tibi plus notam eſſe credimus, quantò ei vicinior eſſe dinoſceris Quia ergo idem Cœnobium à prima ſui fundatione proprium alodium ac patrimonium B. Petri eſſe dinoſcitur, ipſius deſtructionem pati non poſſumus, nec debemus. Et quia de religionis tuæ prudentia valde confidimus, per præſentia tibi ſcripta mandamus, quatinus prediĉtum Comitem diſtrictè ſine longa dilatione conuenias, vt damna quæ ipſi Monaſterio intulit in integrum reſtituat, & locum ipſum in ſua pace ac libertate dimittat. Quòd ſi infra xxx. dies poſt tuam commonitionem adimplere neglexerit, ad locum vnde ad ipſius Comitis notitiam peruenire poſſit,

accedas

accedas, & congregatis religiosis & prudentibus viris, accensis candelis in Ecclesia & in personam eius, atque perfidorum Burgensium de Vizeliaco auctoritate nostra excommunicationis sententiam absque appellationis remedio proferas, & in tota terra eius præter baptismum paruulorum, & pœnitentiam morientium, omnia diuina officia prohibeas celebrari: adijcientes vt sententiam ipsam venerabilibus Fratribus nostris Archiepiscopis P. Bituricensi & Hu. Senonensi & G. Niuernensi, & He. Eduensi. & He. Trecensi & A. Altissiod. Episcopis per tuas literas ex parte nostra firmiter obseruandam denuncies. Nos siquidem per alia eis scripta mandauimus, vt eandem sententiam post tuam denuntiationem per suas parrochias inuiolabiliter faciant obseruari. Literas verò quas prædictis Fratribus nostris Eduensi, Niuernensi & Autissiodorensi misimus, per tuos eis Nuncios facias præsentari.

Idem scripsit Archiepiscopo Bituric. & alijs Episcop.

EVGENIVS Episcopus S.S. S. Dei, Venerabilibus Fratribus nostris Hug. Senonensi Archiepiscopo, G. Lingonensi, T. Parisiac. & He. Trecensi, Episcopis, salutem, & Apostolicam benedictionem. Immoderatam præsumptionem & intolerabilem contumaciam perfidorum Burgensium de Vizeliaco, qui violata fidelitate & iuramento quod Abbati & Domino suo fecerant, eum de Monasterio suo ausu nefario eijcere & locum ipsum, quod vtique ab exordio suæ fundationis proprium B. Petri alodium esse dinoscitur ac patrimonium, nobis licet in vanum auferre conantur, Fraternitatis vestræ notitiam latere non credimus. Ne igitur tantæ præsumptionis audacia inpunita remaneat, & in peius indisciplinatio perniciosa prorũpat; per præsentia vobis scripta mãdamus, quatinus prædictos Burgenses tanquam periuros & proditores & excommunicatos in nundinis & mercatis vestrarum parrochiarum recipi omnino prohibeatis; Immo à quibuscunque parrochianorum vestrorum inueniri potuerint, capi & rebus suis spoliari præcipiatis. Datum Romæ apud. Petrum XIIII. Kal. Ianuarij.

Epist. VIII Excommunicatos Burgenses Vizel. Episcopi in suis ditionibus versari non sinant.

EVGENIVS Episcopus Seruus Seruorum Dei, Dilectis filijs nobilibus viris ODONI Duci Burgundiæ, He. Comiti, Ar. de Borbone, G. Comiti Cabilon. R. fratri Ducis, R. Co-

Epist. IX. Eodem argumento scribit ad

Ducē Burgundiæ & & alios nobiles viros.

miti de Iouiniaco, G. de Donzeio, R. de Rubeomonte, D. de Luziaco, A. de Monte Regali, S. Vicecomiti Senon. & filijs eius. G. atque B. G. Vicecomiti Castrilandonis, G. de Virgiaco, O. de Tylo, Hu. de Monte S. Ioannis, salutem & Apostolicam benedictionem. Immoderatam præsumptionem, & intolerabilem contumaciam perfidorum Burgensium de Vizeliaco qui violata fidelitate & iuramento quod Abbati & Domino suo fecerant, eum de Monasterio suo ausu nefario eijcere & locum ipsum, quod vtique ab exordio suæ fundationis B. Petri alodiū ac patrimonium esse dinoscitur, nobis, licet in vanum, auferre conantur, Nobilitatis vestræ notitiam latere non credimus. Quia ergo tantæ præsumptionis audaciam potentes ac nobiles viri, qui eidem Apostolorum Principi deuoti existunt, impunitam tolerare non debent, per præsentia scripta Nobilitati vestræ mandamus, quatinus prædictos Burgenses, donec resipuerint, & condignam satisfactionem humiliter exhibuerint, ab omnibus ferijs terræ vestræ prorsus inhibeatis; immò quoscunque de ipsis homines vestri fortè inuenerint, tanquam periuros & proditores & excommunicatos capi, & rebus suis spoliari præcipiatis. Datum Romæ apud S. Petrum XIV. Kal. Ianuarij.

Epist. X. Vult vt Episcopus bona ablata Burgensium Vizeliac. restituat.

EVGENIVS Episcopus S. S. S. Dei Venerabili Fratri Eduensi Episcopo, Salutem & Apostolicam benedictionem. Apostolicæ sedis clementia singulis Ecclesijs & Personis Ecclesiasticis suam dignitatem & iustitiam seruare consueuit. Vnde nos, quorum præcipuè interest Ecclesiarum omnium curam gerere, pro Vizeliacensi Monasterio quod B. Petri iuris existit, & Fratribus religiosis ipsius loci oportet esse sollicitos, pro quibus sicut credimus, tibi scripta nostra transmisimus, vt eosdem Fratres iuxta officium tuum & potentiam à Deo tibi concessam à prauorum hominum incursibus defensares. Quo contrà grauis ad nos querela peruenit, quòd hominibus & seruientibus tuis Monasterium ipsum multis modis infestare permittis: Ipsi nanque, sicut accepimus, equos & boues eorum per violentiam auferunt, & homines ipsorum cum rebus suis & trosellis, & aliis rebus capiunt & alia plurima damna & iniurias inferunt.

Dux etiam Burgundiæ frater tuus ad similitudinem hostium, quibus prælium indicitur, eisdem Fratribus à se custodiri mandauit, & homines & res eorum apprehendi & detineri iussit. Quia igitur vnicuique volumus sua iura seruari, præsenti tibi annotatione mandamus, quatinus prædictis Fratribus ablata ab hominibus tuis facias cum integritate restitui, & de damnis & illatis iniurijs satisfactionem congruam exhiberi. Si verò aliquam iustitiam contra ipsos te habere confidis super pecuniaria causa, in præsentia venerabilis Fratris nostri Hugonis Altissiod. Episcopi quod iustum fuerit poteris obtinere. Quocirca si ab eodem Fratre nostro fueris euocatus, eius præsentiam adeas, & quod ipse exinde inter vos iudicauerit, suscipias firmiter & obserues. Cæterùm si de statu Monasterij controuersia agitur, volumus eam in nostra præsentia pertractari.

EVGENIVS Episcopus S. S.S. Dei: Dilecto Filio nobili viro Duci Burgundiæ Salutem. Quantò diuinæ dispositionis clementia maiora tibi concessit, & te ampliùs in sublime prouexit, tantò magis Ecclesias & Ecclesiasticas personas & pauperes Christi debes diligere, & eos attenta sollicitudine à prauorũ hominũ incursibus deffẽsare. Sed sicut accepimus, vnde valdè dolemus, contraria operaris: Dilectos siquidem filios nostros Vizeliac. Monasterij Fratres duris vexationibus inquietas, & homines eorum cum rebus suis capi iussisti; eosdem quoque Fratres more hostium per tuum Nuntium diffidasti: Nos siquidem de te talia minimè sperabamus. Quia igitur hæc fieri in perniciem animæ tuæ manifestè cognoscimus, & Monasterio quod B. Petri iuris existit deesse non possumus nec debemus: Per præsentia tibi scripta mandamus, quatinus prædictis Fratribus de damnis & illatis iniuriis condignè satisfacias, & de cætero eis nulla grauamina inferas, immò tanquam Ecclesiæ Catholicæ deuotus filius & iustitiæ amator, eisdem Fratribus, & aliis Religiosis viris, & Ecclesiasticis personis in suis necessitatibus studeas subuenire. Si verò contra eosdem Fratres aliquam quæstionem habere confidis, in præsentia Venerabilis Fratris nostri Hugonis Altissiodorensis Episcopi quod iustitia dictauerit poteris obtinere. Cùm igitur ab eo fueris euocatus, eius præsen-

Epist. XI. Ducem quòd Vizeliacenses vexauerit increpat.

tiam adeas, & quod ipse inter vos iudicauerit, firmiter suscipias & obserues. Verùm si nostris mandatis obedire contempseris, manus B. Petri in te proculdubio extendetur. Datum Signiæ IX. Kal. Nouembris.

Epist. XII. Iudicem constituit Episcopum Autissiod. in causâ Episcopi Edu. & Vizel.

EVGENIVS Episcopus S. S. S. Dei, Venerabili fratri HVGONI Episcopo Altissiodor. Salutem. Venerabili Fratri nostro Eduensi Episcopo, qui per homines suos Viziliac. Monasterii Fratribus multa mala dicitur intulisse, per scripta nostra mandauimus, quatinus ablata sibi & hominibus suis faciat cum integritate restitui, & condignam satisfactionem de damnis & illatis iniuriis exhiberi: si verò aliquam iustitiam contra eosdem Fratres super pecuniaria causa se habere confidit, eundem Fratrem quod iustum est in tua præsentia volumus obtinere. Per præsentia igitur scripta discretioni tuæ mãdamus, quatinus si agere voluerit, vtrãque partẽ congruo loco & tempore ad tuam audientiam conuoces, & causâ examinatâ & cognitâ, inter eos media æquitate diffinias.

Epist. XIII Certiorem facit Abbatem de Episcopo Autiss. Iudice à se constituto.

EVGENIVS Ep. S. S. S. Dei, Dilecto filio PONTIO Vizel. Abbati Salutem & Apostolicam benedictionem. Quid Venerabili Fratri nostro Eduensi Episcopo, & nobili viro Duci Burgundiæ Fratri eius pro negotio vestro per scripta nostra mandauimus, ex transcripto literarum poteris apertè videre. Si ergo prædictus Episcopus & Dux voluerint te super pecuniaria causa coram venerabili Fratre nostro Hugone Altiss. Episcopo conuenire, cùm ab eo fueris euocatus, eius præsentiam adeas & quod ipse inter vos constituerit, audias & obserues. Cæterùm si de statu Monasterij Episcopus Eduensis agere voluerit, controuersiam ipsam in nostra præsentia volumus agitari. Datum Signiæ IX. Kal. Nouembris.

Epist. XIV. Dux designat Vizeliac. Cœnobium diuexare.

EVGENIVS Epis. S. S. S. Dei, Dilecto filio O. Burgundiæ Duci salutem & Apostolicam benedictionem. Cùm omnis potestas à Domino Deo sit, terreni Principes, & populi mundiani Rectores quæ ad honorem Dei spectare cognouerint, debent propensiùs operari: quò contrà aduersus personam tuam querelam accepimus. Significatum nanque nobis est, quòd Ecclesiam S. Mariæ Magdalenæ, & eius homines inquietas multipliciter & infestas, quod tantò gra-

uiùs ferimus, quantò personam tuam propensiori caritate diligimus, & salutem tuam debitis affectionibus præoptamus. Ideóque per præsentia tibi scripta mandamus, quatinus memoratam Ecclesiam & eius homines infestare de cætero non præsumas, ne iteratus clamor ad nostras aures debeat peruenire. Datum Remis III. Non. Aprilis.

EVGENIVS Episcopus S. S. S. Dei. Dilecto filio PONTIO Vizel. Abbati, Salutem & Apostolicam benedictionem. Veniens ad præsentiam nostram venerabilis Frater noster He. Eduensis Episcopus aduersum te in conspectu nostro & Fratrum nostrorum, præsente quoque Confratre tuo quem ad nos destinaueras, suam querelam deposuit, quod quædam quæ in Monasterio tuo Ecclesia sua vsque ad hæc tempora pacificè habuit, ei contra iustitiam àuferre moliris, & viua voce responderis quòd pro eo nihil penitus faceres. Quia igitur ad nostrum officium potissimùm spectat Fratrum scandala de medio tollere, & cuique suam iustitiam conseruare, per præsentia tibi scripta mandamus, quatinus proximis octauis B. Martini, nisi fortè cum eodem Fratre nostro interim concordaueris, per te ipsum, vel per sufficientes responsales tuos cum munimentis Monasterij tui, maximè cum Instrumento Fundatoris, ad nostram præsentiam venias super his respondere parâtus. Nihilominùs quoque sollicitudini tuæ mandamus, vt in præsentia Venerabilis Fratris nostri Hug. Altissiod. Episcopi de his quæ tu & homines tui ei ab hominibus suis iniustè tenetis, iustitiam facias: quoniam eidem Fratri nostro Eduensi Episcopo eodem modo præcepimus, vt ex his quæ homines sui tuis hominibus abstulerunt, in eiusdem præsentia iustitiam pariter faciat. Interim verò ex his quæ possidet nullam sibi volumus molestiam irrogari. Datum Ferentini VII. Kal. Martij.

Epist. XV. Vult vt coram se vel Episcopo Autiss. dirimantur controuersiæ Vizel. inter & Ep. Edu.

EVGENIVS Ep. S. S. S. Dei, Venerabili Fratri G. Lingon. Episcopo, & dilectis filijs S. Regniac. & P. Trinorciensi Abbatibus, Salutem & Apostolicam benedictionem. Causa quæ inter Venerabilem Fratrem nostrum He. Eduensem Episcopum & dilectum filium nostrum P. Vizeliac. Abbatem agitur, non potuit in præsentia nostra iudicio terminari; quoniam idem Frater noster quosdam se testes habere dicebat,

Epist. XVI. Episcopo Lingon. & Abbatibus mandat vt quod testes deposuerint ad ipsum referant.

qui senio vel languore confecti suam nobis præsentiam nequeunt exhibere. Quia igitur de vestra prudentia valde confidimus, & per hoc causam ipsam nolumus fine debito defraudari; per præsentia vobis scripta mandamus, quatinus ab alterutra partium requisiti in vnum conuenientes; ad locum, in quo testes suam vobis præsentiam exhibere valeant, accedatis, & iuramento ab eis suscepto quicquid super eadem causa testificati fuerint in scripturæ seriem fideliter redigatis; in scriptura redactum, ac sigillorum vestrorum impressione signatũ, & cum ad causam iam dictus Frater noster redire voluerit, ad nostram presentiam transmittatis. Forma verò Iuramenti hæc erit: *Ego ille iuro quoniam quicquid veritatis scio super causa, quæ inter Hen. Eduensem Episcopum & P. Vizeliac. Abbatem agitur, vobis aperiam: falsitatem penitus reticebo.* Datum Signiæ IV. Kal Februarij.

Orat SS. Pontificem vt libertates Cœnobij asserat.

REVERENDO Patri & Domino suo EVGENIO Dei gratia summo Pontifici HVGO Rothomag. humilis Sacerdos, obedientiam debitam & reuerentiam. Quod sancta Romana Ecclesia prouida dispensatione iuris ac dignitatis contulit quibuslibet Ecclesijs, confidimus ratum ab ipsa teneri, nec ab aliquo in posterum idipsum posse violari. Ecclesia siquidem Vizeliac. quæ vestra est, à Domino, vt audiuimus, Eduensi Episcopo grauiter infestatur, & quod eidem libertatis ac dignitatis Rom. Pontificum gratuita benignitate collatum est, cassare nititur. Super hoc autem quod idem Frater noster Episcopus, vt dicitur, affirmat, in eodem Vizeliaco aliquem Episcopũ præter ipsum vel eius assensum, ordines non posse celebrare, vel altaria consecrare; vtriusque recordamur officium prece & monitu Abbatis ipsius Ecclesiæ atque Conuentus nos ibidem complesse, aliósque quamplures Episcopos auctoritate priuilegiorum S. R. Ecclesiæ, quæ ibidem habentur, similia perpetrasse. Piæ igitur Paternitati vestræ pro eadem Ecclesia vestra Vizeliac. supplicamus, vt in eadem libertate & dignitate ipsam conseruare dignemini, quâ antecessores vestri eam seruauerunt, nec de iure suo eandem minui, vel iniustè priuari sustineatis, Carissime Pater & Domine.

Epist. XVII. EVGENIVS Episcopus S. S.S. Dei Venerabili Fratri He.

Eduensi Episcopo Salutem & Apostolicam benedictionem, Quòd Apostolicæ benedictionis te participem facimus, non ex tuis meritis, sed de Apostolicæ sedis benignitate procedit. Sicut enim pro certo nobis à compluribus significatum est, omnes molestiæ atque vexationes, quas dilecto filio nostro Pontio Abbati Vizeliac. Burgenses ipsius Villæ ausu nefario præsumpserunt, per instinctum & incitationem tuam habuerunt exordium; & eos in tanta nequitia contra Deum, & contra commissum tibi Episcopale officium, & animæ tuæ salutem fouere, ac manutenere non times. Diceris nanque, quòd & eisdem Burgensibus excommunicatis cõmunicare præsumas, & ad diuina officia eos tu ipse admittas, atque Presbyteris tuis diuina eis officia celebrari permittas atque præcipias. Quia ergo tam grauem & immoderatũ excessum impunitũ prætermittere nec possumus nec debemus, per præsẽtia tibi scripta mãdamus, quatinus proxima B. Lucæ festiuitate tã pro terminãda controuersia quæ inter te & prædictũ Abbatem agitatur, quàm pro his ad nostrã præsentiam ocasione seposita venias, super contrarietatibus, quas ipsi Abbati diceris intulisse, nobis sufficienter respondere paratus. Interim verò eidem Abbati nullam perturbationem seu molestiam quibuslibet modis inferre præsumas; sollicitè cauens vt supradictorum excommunicatorum, vel interdictorum nullus à te vel à tuis Presbyteris ad diuina suscipiatur officia, sed ad quemcunque locum Parochiæ tuæ aliquis deuenerit, donec præsens fuerit nullus ibi diuina officia præsumat celebrare. Quòd si statuto termino ad nos venire neglexeris, aut hæc vel alia quæ ad prædictorum vindictam Burgensium à nobis seu Fratribus nostris statuta sunt præsumpsisti vel præsumpseris violare, pro certo cognoscas, & causam ipsam processum dictante iustitia recepturam, & te officij tui periculum incursurum. Datum Laterani VI. Kal. Feb.

Increpat Episcopum Eduens. quòd Vizeliac. Burgensibus excommunicat. fauerit.

EVGENIVS Episcopus S. S. S. Dei Eduensi Episcopo Salutem & Apostolicam benedictionem. Opera quæ de persona tua, & his qui per omnia tuis præceptionibus acquiescunt post discessum tuum à Nobis ad nostram audientiam peruenerunt, fidem nobis faciunt illorum verborum,

Epist. XVIII. Episcopo Eduensi præcipit vt coram Lingonẽsi stet

rationem de persecutionibus à se in Vizeliacens. excitatis redditurus.

quæ dum apud nos moram faceres, de ore tuo audiuimus processisse, quia scilicet malebas vt Vizeliacense Monasterium omninò destrueretur, quàm tuæ non debeat iussioni parere. Dilecti quidem filij nostri Pontii Abbatis ipsius loci nuper est ad nos transmissa conquestio, quod postquam à sede Apostolica discessisti, cum & commissam sibi Ecclesiam tam per te quàm per tuos multipliciter aggrauasti, quoscunque potes in damnum & perturbationem eius accendis; frater etiam tuus ad suggestionem tuam in Ecclesiam & bona eius damnabili præsumptione grassatur. Homines suos de more orationis causâ ire ad Monasterium non permittit, homines Monasterij capit & deprædatur, & quidam eorum qui sub ipsius ditione consistunt, in tantæ præsumptionis audaciam prorumpunt, vt in ipsos etiam Monachos violentas manus injicere non dubitauerint. Præterea Niuernensem Comitem ita in eiusdem Ecclesiæ persecutionem diceris accendisse, vt sub tantorum concussione ventorum præfato Filio nostro & eius Fratribus vix ibi quietis locus ad diuinum remaneat famulatum. Sanè quia hæc tam grauia sunt, vt nec impunita debeant, nec irrequisita dimitti, cognitionem eorum Venerabili fratri nostro G. Lingonensi Episcopo decreuimus committendam. Præsentium itaque tibi auctoritate præcipimus, quatinus cum ab eo fueris euocatus, præsentiam tuam ei exhibeas, inquisitioni eius plenam rationem de his omnibus redditurus. Illos autem parochianos tuos, quos in aliquem Monachorum aut Clericorum ipsius Monasterij violentas manus injecisse constiterit, congregato cœtu Ecclesiæ, publicè candelis accensis, excommunicatos annuncies, & donec pro tanto excessu satisfacturi Apostolico se conspectui cum tuis literis repræsentent, per totam tuam diœcesim sicut excommunicatos facias euitari. De cætero tota sollicitudine præcaue, ne antefato Filio nostro aut Ecclesiæ, aut eius fratribus siue per te vel summissam personam, aliquam molestiam irrogare præsumas. Alioquin tam in personam quam Ecclesiam tuam auctore Domino taliter vindicabimus, vt omnibus qui audierint apertè detur intelligi quàm graue sit ea velle per tyrannidem occupare, quæ canonico tantùm debeant

alicui

aliçui iudicio prouenire. Datum Signiæ XII. Kal. Iulij.

EVGENIVS LVDOVICO REGI.

Per alia scripta Nobilitati tuæ mandauimus, quatinus Niuernensem Comitem ab infestatione Vizeliac. Ecclesiæ quæ ad ius B. Petri specialiter pertinet, attentiùs cohiberes. Et ecce, quod sine grandi mentis afflictione nō dicimus, nescimus an eum exinde Magnificentia tua cōuenire neglexerit, an ipse noluerit iussioni tuæ parêre. Postquā nos propter hoc tibi nostra scripta transmisimus, idem Comes duriùs est eandem Ecclesiam insecutus, & nunc per se, nunc per eos qui sub eius ditione consistunt, Fratres inibi ad Dei seruitium commorantes & terrere minis, & fatigare iniuriis non desistit. Sanè omni nostra commonitione cessante tam illi, quàm vniuersis Ecclesiis, quæ in terra tibi à Deo commissa consistunt, deberes esse præsidio, & à prauorum incursibus, maximè autem eorum qui tuis præceptionibus acquiescunt, eas studiosiùs defensare. Nunc autem petitionibus & precibus nostris adhibitis Ecclesiam ipsam non videmus ab eius inquietationibus liberatam. Quocirca Magnificentiam tuam Apostolicis literis & precibus ammonemus, quatinus sicut de nostra dilectione confidis, ita eundem Comitem ab infestatione Vizeliac. Ecclesiæ, ac bonorum eius districtè cohibeas, & homines suos eum facias attentiùs commonere. Porrò si aliquid sibi aduersus ipsam Ecclesiam aut res eius credit iustè competere, Nos ad quos prouisio & regimen Ecclesiæ eiusdem specialiter pertinet, e si postulauerit æquitate media per nos aut delegatos Iudices curabimus exhi[illegible]e.

Epist. 19. Regem exhortatur vt cohibeat Comitem vexatione Vizeliac.

IDEM EPISCOPO LINGONENSI.

Ex parte dilecti Filij nostri PONTII Vizeliac. Abbatis aduersus Archipresbyterum de Aualone, R. de Domiciaco, & I. de Chora Presbyteros grauem querelam accepimus, quòd excommunicatis hominibus de Vizeliaco scienter communicare, & diuina officia celebrare ausu temerario

Epist. 20. Officijs abdicet qui cum excommunicatis cōuersati sūt.

præsumpserunt. Quia igitur tam grauem excessum irrequisitum & impunitum prætermittere non debemus, per præsentia tibi scripta mandamus, quatinus causam ipsam diligenter inquiras, & si rem ita inueneris, prædictum Archipresbyterum, & alios Presbyteros ab officijs suis suspensos ad nostram præsentiam mittas, literas verò quas Episcopo Eduensi mittimus, per tuum certum & securum Nuntium eidem facias præsentari.

IDEM ABBATI CLVNIACENSI.

Epist. 21. Vt soletur Abbatem Pontium exulem.

IN maximis vexationibus & angustijs posito dilecto filio PONTIO Vizeliac. Abbati carnali germano tuo absque hortatu & commonitione nostra fraterna debes compati caritate, & eius exulationem benignis solatijs & opportunis debes consolationibus releuare. Quocirca quoniam debitæ caritatis officium exigit, vt Fratres nostros tanquam nosipsos in Domino diligamus, & eorum necessitatibus fraterno prouideamus affectu, per præsentia tibi scripta mandamus, quatinus Siluiniacense Cœnobium, quousque ipsa exulatio ei durauerit, etiam pro B. Petri & nostri reuerentia sibi concedas.

IDEM ARCHIEPISCOPO SENONENSI.

Epist. 22. Litem de Ecclesia S. Machuti soluat.

DILECTORVM filiorum nostrorum Pontij Abbatis & Fratrum Vizeliac. Monasterij aduersus venerabilem Fratrem nostrum M. Aurelian. Episcopum querelam accepimus, quòd eis Ecclesiam S. Machuti quam prædecessor suus eis donauit, & scripti sui auctoritate firmauit, contra iustitiam auferat, & per violentiam detineat occupatam. Quia ergo de tuæ discretionis prudentia valde confidimus per præsentia scripta Fraternitati tuæ mandamus, quatinus congruo loco & tempore vtraque parte ante tuam præsentiam euocata, causâ ipsâ diligenter auditâ & cognitâ, iustitia eam mediante diffinias. Datum Ferentini VII. Kal. Februarij.

EVGENIVS M. AVRELIANENSI EPISCOPO.

Ex conquestione dilectorum Filiorum nostrorum Pontii Abbatis & Fratrum Vizeli. Monasterij nuper accepimus, quod Ecclesiam S. Machutj, quam He. prædecessor tuus eis donauit, & scripti sui auctoritate firmauit, contra iustitiam eis abstuleris, & per violentiam detineas occupatam. Quia ergo Monasterium ipsum B. Petri iuris existit, & in sua ei deesse iustitia non possumus nec debemus; per præsentia tibi scripta mandamus, quatinus si eorum querimonia veritate innititur, aut Ecclesiam ipsam memorato Abbatj & Fratribus eius in pace restituas, aut in præsentia venerabilis Fratris nostri Hu. Senonensis Archiepicopi exinde iustitiam facias. Datum Ferentini VII. Kal. Februarij.

Epist. 23. Eandem Ecclesiam Episc. Aurel. restituat vel ius dicat corā Arch. Senon.

EVGENIVS ABBATI DE CHORA.

Veniens ad nos dilectus filius noster Pontius Vizeliac. Abbas contra te nobis conquestus, est, quòd quandam decimam & parrochialia iura villæ ipsius de Prissiaco per violentiam ei abstuleris, & iniustè detineas. Questus est etiam quòd Burgensibus eius G. & Vv. de Vizeliac. pecuniam quam tibi mutuasse dicuntur, eis contra rationem restituere contradicas. Quia igitur omnibus in sua iustitia debitores existimus, per præsentia tibi scripta mandamus, quatinus in præsentia dilecti filij nostri S. Riniacensis Abbatis super his dilecto Filio nostro Vizel. Abbati iustitiam facias. Cùm ergo ab eodem filio nostro Riniac. Abbate propter hoc fueris euocatus, eius præsentiam adeas, & quod exinde inter vos iudicauerit, suscipias & obserues. Datum Signiæ V. Kal. Febr.

Epist. 24. Abbas de Chora decimam &c. vsurpauit Vizeliac.

EVG. S. ABBATI DE REGNIACO.

Controversiam quæ inter Filios nostros Pontium Vizeliac. & G. de Chora Abbates super decima & parro-

Epist. 25. Arbiter cōstituitur Abbas Re-

gniaci in causa decimæ &c.

chiali iure cuiusdam villæ ipsius Vizelia. Abbatis, & quadam pecunia, quam idem Abbas de Chora à quibusdam Burgensibus G. & Vv. de Vizeliaco mutuò dicitur suscepisse, agitari dinoscitur, discretioni tuæ audiendam terminandámque commisimus. Per præsentia itaque scripta tibi mandamus, quatinus congruo loco & tempore vtramque partem ante tuam præsentiam euoces, & rationibus vtrimque diligenter auditis, & plenariè cognitis, causam ipsam iustitia mediante decidas. Datum Signiæ V. Kal. Feb.

EVGENIVS I. COMITISSÆ NIVERNENSI.

Epist. 26. Vizeliacēses exagitari desinat.

GVILLELMVS Comes bonæ memoriæ in præsentia Venerab. Fratris nostri Hugonis Altissiod. & dilecti filij nostri Benardi Abbatis Clareual. dicitur promisisse, quòd mercatores & cæteros Vizeliacum ire volentes neque ipse, neque suæ terræ homines prohiberent; nunc verò, sicut dilecti filij nostri Pontij Vizel. Abbatis relatione accepimus, ire illuc volentes per te & per tuos homines prohibes & infestas. Ideóque Nobilitati tuæ per præsentia scripta mandamus, quatinus inhumanitatem hanc facere de cætero non præsumas. Quòd si facere præsumpseris, timendum tibi est ne indignationem omnipotentis Dei, B. Mariæ precibus, quæ multùm dilexit Dominum, consequaris. DATVM Remis III. Non. April.

Epist. 8. Bernar. Eiusdem argumenti.

DILECTÆ in Christo filiæ I. Niuernensi Comitissæ Frater BERNARDVS Clareuallens. vocatus Abbas, Salutem & orationes. Conqueritur venerabilis Abbas Vizel. quod vos & clientes vestri mercatores & cæteros Vizeliacum volentes ire prohibetis, quod quia Guillelmus Comes bonæ memoriæ, & filius eius in præsentia Domini Altissiod. & nostra penitus refutauit tanquam impium & iniquum, monemus & rogamus, ne id deinceps vllomodo faciatis. Timemus enim si talia facere cœperitis, ne fortè & vobis hîc, & viro vestro vbi ipse est, plurimùm possint obesse; quod omnino nollemus. Credite ergo nobis, & omninò desistite à malitia hac.

CONO Dei gratia Prænestinus Episcopus, Apostolicæ sedis legatus, H. Niuernensi Episcopo venerabili & dilecto Fratri, Salutem & fraternam in Christo dilectionem. Quæ postquam à nobis discessistis, apud nos gesta sunt dilectioni vestræ innotescere volumus. Die ipsa qua ab inuicē discessimus cum Electo nostro duce misericordia Dei ad partes Lugdunensium properauimus. Antequam autem Lugdunum perueniremus, Domnus Lugdunen. Archiepiscopus electioni nostræ assensit, & Lugduni subscripsit. Ibi facta processione solemni Dominum Papam CALLISTVM & nos honorificè suscepit. Nam & Engolismensis Episcopus antequam à nobis discederet, subscripserat, & Domino Papæ humiliter se subdiderat. Inde venimus Viennam, vbi in Dominica Quinquagesimæ Dominus Papa coronatus est. Cùm autem ab illo digressi Vizeliacum venissemus, cōperimus rumorem eum verum, quem fama vulgante tristes acceperamus. Tristes, inquam, tum pro Ecclesia Vizel. in cuius læsione læsa est Romana mater Ecclesia (specialis enim eius filia est) tum pro ipso Niuern. Comite, quem satis dileximus, cuius clientela portas Vizelia. claustri fregit & diru- pit, SS. Lazari & Marthæ sororis eius, & SS. Andeoli atque Pontiani Martyrum corpora, crucem quoque in qua de ligno Domini habetur, iactis lapidibus exornauerunt Monachos verberauerunt, & lapidibus percusserūt, & quendam ex ipsis ceperunt, & iniectis manibus sub habitu Monachi dehonestauerunt. Pro quibus omnibus vos monemus, & Apostolica auctoritate præcipimus, vt ipsum Comitem ex parte nostra conueniatis, & ad emendationem tanti sacrilegij eum venire moneatis. Quòd si dixerit non se interfuisse huic flagitio; de consensu eum arguite, quia scilicet cùm eadem die Vizeliacum ipse venisset, & omnes sacrilegos qui flagitium commiserant ibi inuenisset, neque spontaneus neque monitus ab Abbate sub testimonio multorum de suis hominibus iustitiam vel honorem, vel satisfactionem Ecclesiæ Vizel. facere voluit. Quamobrem timeat sententiam Lucij Papæ sanctissimi, quæ talis est ad Episcopos Gallos & Hispanos inter alia in primo decretali suo: Res Ecclesiarum vestrarum, & oblationes fidelium quas significastis à quibus-

Cononis A. S. L. De inauguratione Callisti pp. 2. agit. Deinde Comitem atque eius Satellites ob sacrilegia in Vizel. Eccles. commissa excōmunicatos declarat.

dam irruentibus vexari, vobísque & Ecclesijs vestris auferri, indubitanter maximum est peccatum, testante scriptura quæ ait: *Qui abstulerit patri vel matri aliquid, & dicit hoc non esse peccatum, homicidæ particeps est.* Pater ergo noster sine dubio Deus est, qui nos creauit; & mater nostra Ecclesia, quæ nos in baptismo spiritualiter generauit. Hæc fieri Prophetæ, hæc Apostoli, hæc successores eorum, & omnium catholicorum Patrum vetant decreta, & tales præsumptiones sacrilegia esse diiudicantur: quorum nos sequentes exempla omnes tales præsumptores, & Ecclesiæ raptores, atque suarum facultatum alienatores vnà vobiscum à liminibus sanctæ Matris Ecclesiæ anathematizatos Apostolica auctoritate pellimus, & damnamus, atque sacrilegos esse iudicamus, & non solum eos, sed omnes consentientes eis, quia non solùm qui faciunt rei iudicantur, sed etiam qui facientibus consentiunt. Par enim pœna & agentes & consentientes comprehendit. Item Symmachus Papa aduersus peruasores Ecclesiarum: Generaliter quicunque res Ecclesiasticas confiscare, aut competere, aut peruadere periculosa aut sæua infestatione præsumpserit, nisi se citissimè per Ecclesiæ de qua agitur satisfactionem correxerit, perpetuo anathemate feriatur. Similiter & hi qui Ecclesiæ ius vel largitione Principum vel quorumdam Potentum, aut quadam inuasione, aut tyrannica potestate retinuerint, & filijs vel hæredibus suis, vt à quibusdam iam factum audiuimus, quasi hæreditarias reliquerint, nisi citò res Dei, admoniti à Pontifice agnita veritate reddiderint, perpetuo anathemate feriantur. Iniquum esse enim censemus, vt potiùs custodes cartarum quàm defensores rerum creditarum, vt præceptum est, iudicemur.

Quòd si Comes ipse priuilegia Ecclesiæ Vizel. contemnit, audiat Anacletum Papam à B. Petro tertium: Priuilegia Ecclesiarum & Sacerdotum Sancti Apostoli iussu Saluatoris eius decreuerunt manere temporibus. Et in legibus seculi cautum habetur: Si Ecclesiæ venerabilis priuilegia cuiusquam fuerint temeritate violata, vel assimulatione neglecta, commissum hoc in triplo, iuxta legum sanctionem, Ecclesiæ cui factum est componatur, nobísque ban-

nus noster intriplopersoluatur. Item in alio loco: Nullius autem sacræ res & religiosæ & sanctæ: quod enim diuini iuris est, nullius in bonis est. Item aduersus eos qui portas fregerunt, ait Iustinianus: Sanctæ quoque res veluti muri & portæ quodammodo diuini iuris sunt, & ideo nullius in bonis sunt. Ideo autem muros sanctos dicimus, quia pœna capitis constituta sit in eos qui aliquid in muros deliquerint. Nolumus autem, Frater carissime, exaggerare quod gestum est, ne cogamur iudicare quod dignum est, sed volumus vt annunties eidem Comiti, vt de perpetratis sacrilegijs nobis in manu nostra satisfactionem ab hominibus suis quorum nomina subscribentur, fieri faciat vsque ad mediantem Quadragesimam, & in futuro ab inquietatione Ecclesiæ desistat: quia nisi obedierit, nos sequentes Sanctorũ suprascriptorũ sententias, anathematis gladio tamipsum, quàm terram eius, licet inuiti, post transactum quem præfiximus terminum, feriemus. Hæc sunt nomina illorum qui in sacrilegio illo manus commisisse visi sunt: Rainaldus Præpositus de Moncellis, & frater eius Nicolaus, Guillelmus Mariscalcus, Paganus Buticularius, Petrus Panetarius, Odo Camarlancus, Petiz de Moncellis; Theobaudus Cocus, Guillel. Præpositus de Cerciaco, Croslebos, Renaldus nepos Mainfredi de porta, Beraldus de Moncellis, duo filij Aimberti de Moncellis, Ioannes Deli, Tardet de Moncellis, Seguinus de Moncellis, Guichardus frater Galterij Buticularij Burgensis de Moncellis, qui cognomine ita vocatur; Gaudricus de Climiciaco cum septem socijs, & multi alij quos donec nominatim nominemus suis conscientijs puniendos relinquimus; si non dignè satisfactionem fecerint.

Epist. 1. Burgenses Vizeliac. excommunicatos degere in suis terris non finant, immo & expoliari & capi faciãt.

ANASTASIVS Episcopus S. SS. Dei, Venerabilibus Fratribus Hug. Senonensi Archiepiscopo, G. Lingon. T. Paris. & He. Trec. Episcopis, Salutem & Apostolicam Benedictionem. Ad notitiam vestram iamdiu credimus peruenisse, quòd pro immanitate crudelitatis & barbarica tyrannide, quam periurj & proditores Burgenses de Vizel. in Dominum suum dilectum Filium nostrum Pontium Abbatem Vizeli. & in ipsum Monasterium exercuerunt, & adhuc non desinunt exercere, à corpore Christj, quod est Ecclesia, qua-

si membra putrida mandato sanctæ recordationis Eugenij Papæ sint gladio diuini verbi præcisi: quod ipsi pro nihilo reputantes, ac si aduersus Dominum se fallaci potentia existiment præualere, adhuc in sua nequitia contumaciter, non impunè tamen, perdurant; putantes forsitan quod Apostolicæ Sedis patrocinium aliquando eidem Ecclesiæ subtrahatur. Nos igitur eorum iniquitatem districtè pensantes, in ira tamen nostra misericordiam continentes, manus nostras super eos ad præsens non plùs duximus aggrauare; per præsentia vobis scripta mandantes, quatinus Burgenses tanquam periuros proditores & excommunicatos in nundinis & mercatis parrochiarum vestrarum recipi omninò prohibeatis: immo à quibuscu nque parrochianorum vestrorum poterunt inueniri, capi & rebus suis præcipiatis penitus spoliari.

Epist. 2. Eiusdem argumenti.

ANASTASIVS Episcopus seruus seruorum Dei Dilectis Filiis nobilibus viris O. Ducj Burgund. He. Comiti, A. de Borbone, Guillelmo Comiti Cabilonensi, R. fratri Ducis, R. Comiti de Iouiniaco, G. de Donziaco, R. de Rubeo Monte, D. de Luziaco, A. de Monte Regali, S. Vicecomitj Senon. & filijs eius G. & B. G. Vicecomiti Castrilandonis, G. de Vergiaco, O. de Tilio, Hu. de Monte sancti Ioannis; Salutem & Apostolicam benedictionem. Ad notitiam vestram *&c. vt superius.*

ANASTASIVS P. Bituricensi Archiepiscopo.

Epist. 3. In Comitem Niuer. nisi resipiscat, damna Vizel. illata resarciendo, proferat sententiam.

IMMANEM crudelitatem & barbaricam sæuitiam quam Niuernensis Comes in Vizeliac. Monasterium, ac si contra Dominum aduersus sponsam suam sacrosanctam Ecclesiam eius potentia debeat præualere, adhuc exercere non desinit, tua Fraternitas, vt credimus, pro sua saltem magnitudine recognoscit: contra quam cùm prædecessor noster sanctæ recordationis Eugenius Papa, Apostolicæ sedis antidota præparasset, & voluisset eum corripere, à tanto morbo sanarj non meruit, quoniam pertransiit in affectum cordis, & obscuratum est insipiens cor eius, vt, iuxta verbum propheticum, videns non videat, & intelligens quæ Dei sunt nequaquam

quaquam intelligat. Nos igitur qui diuina dispensante clementia memorato prædecessori nostro in sede Apostolatus successimus; quoniam præfatum Vizel. Monasterium tanquam B. Petri alodium cogimur defensare, & prædicti Comitis ac omnium Christianorum salutem paterna caritate sitimus, atque de tuæ Fraternitatis prudentia & honestate fiduciam non modicam obtinemus, per præsentia scripta Caritati tuæ mandamus, quatinus remota dilatione districtè commoneas, vt damna quæ ipsi Monasterio intulit, cum integritate resarciat, & locum ipsum in pace ac libertate sua dimittat. Eidem etiam Comiti ex parte nostra denuntia ne pro exhibenda iustitia alicui suorum hominum Abbatem Vizel. ad suam præsentiam venire compellat, nisi priùs in eiusdem Abbatis Curia cognoscatur alicui suorum hominum iustitiam denegasse. Quod si infra XXX. dies post tuam commonitionem, quæ supra diximus, neglexerit adimplere, ad locum vnde in auribus ipsius de facili valeat resonare cum Religiosis, & prudentibus viris accedas, & populi cœtu in Ecclesia congregato, accensis candelis in personam eius & perfidorum Burgensium de Vizeliaco solemniter auctoritate Apostolica excommunicationis sententiā absque omni appellationis remedio proferas, vt præter baptisma paruulorum & morientium pœnitentiam in omnibus terris eiusdem Comitis omnia diuina officia prohibeas celebrari Adiicientes etiam tibi mandamus, vt sententiam ipsam Venerabilibus Fratribus nostris Hu. Senonensi Archiepiscopo, G. Niuer. Episcopo, G. Lingon. He. Eduensi, He. Trecensi, & A. Altissiod. Episcopis per tuas literas ex parte nostra firmiter denunties obseruandam. Nos siquidem per Apostolica eis scripta mandauimus, vt eandem sententiam post tuam denuntiacionem per suas parochias inuiolabiliter faciant obseruari: literas verò quas prædictis Fratribus nostris Ling. Eduensi, Niuern. Altiss. Episcopis misimus, per tuos eis Nuncios facias præsentarj.

ANASTASIVS LVDOVICO REGI.

QVONIAM iam à retroactis temporibus de tua Regia ma- *Epist. 4. Scribit vt Niuernens.*

Comitem coerceat à persequendis Vizel. & Burgenses comprehendi iubeat.

gnificentia Nobis & sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ bona sunt plurima nuntiata, Nobilitatem tuam tam hi qui in Apostolatus officio præcesserunt, quàm nos per omnia dileximus; & qui adhuc ex diuina voluntate sumus superstites, diligimus & honorem tuum in quibus secundum Deum possumus, cupimus augmentari. Eapropter, Carissime in Christo Fili, quemadmodum prædecessor noster sanctæ memoriæ E. Papa, ita & nos pro Vizeliac. Monasterio Apostolica tibi scripta dirigimus; mandantes, & in Domino commonentes, vt Niuernensem Comitem, qui feritate barbarica sæuire aduersus præfatum Monasterium non desistit, districtè commoneas, vt memorato Monasterio damna quæ intulisse dinoscitur in integrum studeat emendare, & locum suum in pace ac libertate sua dimittat. Si verò aliquam iustitiam in eodem Monasterio se habere confidit, suam postmodum mandato nostro poterit obtinere iustitiã. Quòd si in sua pertinacia induratus hæc effectui mancipare contẽpserit, nos in personam eius & Burgensium Vizel. excommunicationis sententiam sine appellationis remedio præcipimus promulgari, & in tota terra ipsius, præter baptisma paruulorum & morientium pœnitentias, omnia diuina officia penitus prohiberi. Quocirca per præsentium latorem tibi mandamus, quatinus ex tunc ab eo tanquam excommunicato abstineas, & Burgenses ipsos ab omnibus feriis regni tui sub banno tuo penitus prohibens, à quibuscunque inueniri poterint, capi, & rebus suis spoliari sicut periuros & Ecclesiæ turbatores iustitiæ zelo præcipias. Prætereà nihilominus industriæ tuæ mandamus, quatinus præfatum Monasterium Vizeliac. pro alicuius falsa suggestione nullatenus aggraues, immò pro B. Petri & nostri reuerentia, ipsum tanquam eiusdem Principis Apostolorum patrimonium ab omni hoste studeas defensare. Ad hæc deuotionem tuam nullatenus latere volumus, quòd nos dilecto Filio nostro Vizel. Abbati dedimus in mandatis, vt memorato Comiti in Monasterio nostro nullam prorsus concessionem facere audeat. Valete.

Epist. 5. Sententiã excommunicationis editã in

ANASTASIVS Episcopis Galliæ. Quando peccata, in quibus culpa est relaxare vindictam, ab aliquibus suggerente diabolo committuntur, tanta est eis imponenda correp-

tio, vt ipsi, pœna docente, cognoscant, quàm graue fuerit quod patrarunt, & cæteros à similibus præsumptionibus Ecclesiasticæ correptionis timor inhibeat. Inde siquidem est, quòd prædecessor noster beatæ memoriæ Eugenius Papa per Apostolica scripta tibi, Frater Episcope Lingonensis, mandauit quatinus Niuernensem Comitem super immanitate tyrannidis, quam in Vizeli. Monasterio, quod vtique B. Petri iuris existit, feritate barbarica exercuerat, vt resipisceret districtiùs commoneres, & si à tanta nequitia nollet desistere, in eum & in Burgenses Vizeliacj excommunicationis, & in terris ipsius Comitis interdicti sententiam promulgares. Sed sicut audiuimus quibusdam occasionibus mandatum ipsius, vnde non modicum ammiramur, nondum est ex toto completum, & ideo nos qui diuinâ disponente clementia in officio ei Apostolatus successimus, quoniam præfatum Monasterium tanquam speciale patrimonium B. Petri cogimur defensare, memorati prædecessoris nostri vestigiis inhærentes, venerabili Fratri nostro P. Bituricensi Archiepiscopo dedimus in mandatis, vt nisi præfatus Comes ab eo cõmonitus damna, quæ ipsi Monasterio intulit, in integrum emendauerit, ac locum ipsum in pace ac libertate sua dimiserit, tam ipsum Comitem, quàm Burgenses Vizelia. qui tantæ nequitiæ factores existunt, excommunicationi auctoritate nostra subiiciat, & in tota terra eius, præter baptisma paruulorum & morientium pœnitentias, omnia diuina prohibeat celebrarj. Præsentium vobis itaque auctoritate mandamus, quatinus & sententiam ipsam, postquam vobis ab eodem Fratre denuntiata fuerit, firmiter obseruetis, & per vestras parochias obseruari inuiolabiliter faciatis. Datum Lateranj VIII. Kal. Ianuarij.

Comitem Niuern. & Burgenses Vizeliac.

ANASTASIVS PONTIO Abbatj Vizeliacensi. Super contritione, persecutione atque angustia, quam pro commissa tibi Ecclesia & pro iustitia pateris, deuotioni tuæ paterno affectu compatimur, & in quibus secundum Deum possumus grata tibi volumus subsidia ministrare. Inde est quòd iuxta votum & petitionẽ tuam literas nostras tam Archiepiscopis quàm Episcopis Regni Francorũ, & Regi, Comitibus, atque Baronibus, quemadmodum tua deuotio requirebat,

Iura sui Monasterij fortiter propugnet, exhortatur.

studuimus destinare, quarum continentiam ex transcriptis poteris euidenter agnoscere. Si ergo, Dilecte in Christo Fili, tu pro domo Israel tribulationibus subiaces, debes sperare quòd dabit Dominus de tribulatione auxilium, & in ipsius misericordia confidentes de omni pressura eripiet, & ad portum quietis gratia sua perducet. Age ergo, Fili, & murum tutissimum te pro Ecclesia tua sicuti hactenus, ita & deinceps non pigriteris opponere, immò contra eos qui fidem penitus abnegarunt, quos etiam excommunicationis vinculo præcepimus innodari, viriliter studeas dimicare, & donec excommunicati fuerint, si te super aliquo in ius forsitan voluerint euocare, nobis inconsultis nullatenus eis respondeas. Adiicientes etiam tibi mandamus, & auctoritate Apostolica inhibemus, vt in Ecclesia nostra de Vizel. quæ proprium alodium B. Petri esse dinoscitur, nullam concessionem nisi ex mandato nostro Comiti Niuern. facere audeas. Datum Laterani VIII. Kal. Ianu.

Quid facto opus habeat in defensione iurium Vizel. scribit.

DOMNO PONTIO Abbati Vizel. Frater M. Floriacensis Abbas; Pacem quæ euangelizatur hominibus bonæ voluntatis. Literis vestris lectis, earúmque tenore diligentius retractato, quod mihi consultius visum est, Dilectioni vestræ rescribo. Pax vestra si venalis vobis proponeretur, quæ vos & à tantæ tribulationis angaria leuaret, vestrosque aduersarios humiliaret & vnanimes exhilararet, carò valde emenda videretur, dummodo Ecclesia vestra status sui rectitudinem & libertatis priuilegia illibata seruaret. Porro fratrem vestrum sic habere suspectum, vt cùm se Comes ei ex toto committat, vos eius arbitrium declinetis, durum valde videtur. Libratis itaque hinc inde causis, quæ vtiliùs iudicamus, dicimus, vt expectetis Legatos, quos ad Dominum Papam direxistis, & cùm venerint, responsum Domini Papæ, & priuilegia Ecclesiæ vestræ Domno Abbati ostendite, &tunc demum negotium vestrum eius arbitrio fideliter committite. Neque enim credimus aut priuilegiis vestris aut præceptis Domini Papæ contraria & repugnantia iudicare.

Clementiā promittit ac tutelam.

LVDOVICVS Dei gratia Francorum Rex & Dux Aquitanorum, Venerando Pontio Abbati Vizel. Salutem & gratiam nostram. Non decet Regem asperitas nimia, & in ve-

ritate supplicanti non est neganda venia. Intelligimus prece vestra fidelem nostrum Arc. de Burbone, & eius coniugem nostram Materteram, pro vobis nos deprecari. Quibus nos obaudientes pro honore Dei & Ecclesiæ vestræ sanctitate & pro nostra honestate, quicquid offensæ aduersùm vos habemus, omninò laxamus, & totius rancoris nubilum abstergimus, & vos de cætero in gratiam, & res ad vos pertinentes in tutelam regiam benignè suscipimus.

ADRIANVS Episcopus S. SS. Dei, Venerabilibus Fratribus Lingonensi, Eduensi, Niuernensi, Altissiodorensi Episcopis, Salutem & Apostolicam benedictionem. Tantùm iam malitia Niuern. Comitis quòd vestra Fraternitas non ignorat, aduersùs speciale͂ sedis Apostolicæ filiam Vizel. Ecclesia͂ excreuit, vt culpa nimia proculdubio esse videatur, si malitia eius maneat impunita. Præter illa siquidem mala, quæ iampridem ei & instigando Burgenses ad persecutionem eius, & diuersis alijs modis ausu temerario irrogauit, in villa Vizel. nuper milites suos & homines inimicorum suorum constituit, & dominium pro voluntate sua in eadem villa contra ius antecessoru͂ suoru͂ vsurpat. Burgenses etia͂ contra dilectum filium nostrum Pontium Vizel. Abbatem in sua conspiratione ac periurio fouere præsumit. Sanè fœlicis memoriæ Papa Eugenius antecessor noster, afflictionibus & angustijs illius Ecclesiæ affectione paterna compatiens, & in malitiam antedicti Comitis feruore debito inardescens, à corpore Christi, quod est Ecclesia, diuini eum verbi falce præcidit, & in terra ipsius diuina interdixit celebrari officia. Quoniam igitur idem Comes ita datus est in reprobum sensum, ita oculos mentis ab intuitu æternæ damnationis auertit, vt nec flagellatus etiam à sua potuerit malitia cohiberi; per præsentia vobis scripta præcipiendo mandamus quatinus eum districtiùs moneatis, quatinus custodes suos de villa Vizel. remoueat, mala quæ Ecclesiæ irrogauit, emendet, cartam compositionis contra priuilegia prædecessorum nostrorum, & Ecclesiæ libertatem elicitam antedicto Abbati restituat, & Burgensibus contra eum in sua conspiratione nullum præbeat auxilium vel fauorem, & iureiurando promittat se communiæ ipsi nullas vires vlteriùs præbiturum. Si verò in-

Epist. I. Reddat Comes chartam in iura Vizel. Ecclesiæ confectam, abstineatque à vexatione, alioquin excõmunicetur &c.

fra XXX. dies post cōmonitionem vestram quæ prædicta sunt, adimplere contempserit, in personam eius excommunicationis, in terram verò interdicti sententiam renouetis, & ab omnibus præcipiatis firmiter obseruarj. Datum Sutrij XII. Kal. Iunij.

Epist. 2. Exccommunicatione, ac variis pœnis afficiant, & Burgenses Vizel.

ADRIANVS Episcopis Galliæ. Quanta nequitia Vizel. homines aduersus Matrem & Dominam suam Vizeli. Ecclesiam conspirauerint, & quàm asperè in eam fuerint & in eius bona grassati, ad notitiam Fraternitatis vestræ deuenit, & nos nullatenus ignoramus. Sanè fœlicis memoriæ Papa Eugenius antecessor noster, & illorum superbiâ & Ecclesiæ afflictione permotus eosdem sacrilegos Ecclesiasticæ districtionis sententia innodauit. Ipsi autem alienati & conuersi retrorsum à sua malitia minimè destiterunt, sed transierunt in affectum cordis, & grauiora iugiter aduersum matrem suā committere præsumpserunt, facti sicut illi de quibus ait propheta: *Percussisti eos & non doluerunt, attriuisti eos, & renuerunt accipere disciplinam* Vt enim inpræsentiarum alia quæ ante hæc ab eis gesta sunt cōtra Vizeli. Ecclesiam, taceamus, nuper facto impetu lustrauerunt officinas Ecclesiæ, ruperunt vegetes, effuderunt vinum, diripuerunt omnia, & in ipsos etiam Monachos violentas manus extendere præsumpserūt. Porro nos in omnibus his dolemus de miseris illis hominibus qui in periurij, sacrilegij, rapinæ ac peccatorum multorum foueam inciderunt: dolemus etiam quòd nullum vestrum assumere iustitiæ clypeum, & in eius auxilium exurgere intuemur: vsque adeò vt lugere valeamus, & dicere cum Propheta; *Non est qui consoletur eam ex omnibus caris eius.* Quoniam igitur Nos ad quorum tutelam atque præsidium præfata Ecclesia specialiter respicit, afflictiones ipsius dissimulare nec possumus nec debemus. Per præsentia vobis scripta præcipiendo mandamus, quatinus omni tepiditate cessante Burgenses ipsos festinetis districtiùs admonere, vt antedicto Abbati & eius Fratribus ablata restituant, irrogata damna resarciant, de illatis iniuriis competentem satisfactionem exhibeant, & ad fidelitatem & dominium Ecclesiæ reuertantur. Si verò sine dilatione aliqua post commonitionem vestram quæ prædiximus adimplere cōtempserint, omnes illos

qui nequitiæ huius auctores existunt, & quos præfatus Abbas vobis annunciauerit, sine appellationis remedio excommunicetis, & ad quemcunque locum per Episcopatus vestros aliquis Burgensium ipsorum deuenerit, donec præsens fuerit, diuina ibi prohibeatis officia celebrari, & si aliquem eorum mori contigerit, Christianorum careat sepultura. Ne autem corporalem quoque pœnam effugiant, omnibus parrochianis vestris districtius iniungatis, vt in nundinis suis eos nequaquam admittant, & nullam cum eis societatem, vel in mercibus, vel in aliis rebus habere præsumant, sed sicut excommunicatos eos euitent, & vbicunque inuenerint, capiant, & amore iustitiæ bonis suis non desinant spoliare: vt inuiti saltem cogantur ad subiectionem & fidelitatem Domini sui redire. Nouis siquidem morbis noua conuenit antidota præparari. Datum Sutrij XII. Kal. Iunij.

ADRIANVS LVDOVICO REGI.

DE Religiosorum virorum præsidio, & veneratione sacrorum locorum non oportet longis te sermonibus admonere: satis enim ad hoc animum tuum cōmonitione cessante, ignis ille, quem Dominus venit mittere in terram, accendit; ita vt inter vniuersos Principes orbis nullus sit qui super hoc in conspectu totius Ecclesiæ commendabilior habeatur. Sanè licet potentiæ tuæ præsidium ad omnes Ecclesias in regno tuo constitutas extendas, Vizeliacensi tamen Ecclesiæ tanto te cupimus attentiùs exhibere, quantò & ad ius B. Petri specialiùs pertinet, & ex perfidia suorum Burgensium maiores molestias & pressuras sustinet. Nec enim ignorat tua prudentia qualiter ab aliquot annis aduersus dilectum filium nostrum Pontium Vizel. Abbatem fauore Niuernensis Comitis conspirati, diripere bona Ecclesiæ, & ipsum quoque Abbatem exinde expellere præsumpserunt: vnde & à corpore Domini, quod est Ecclesia, fieri meruerunt extorres. Nuper etiam in ipsam Ecclesiam facto impetu irrumpentes fregerunt portas, lustrauerunt officinas, effuderunt vina, diripuerunt vestes Monachorum, abstulerunt ornamenta sacrarij, & in ipsos etiam Monachos, & famulos do-

Epist. 3. Rex armata manu Burgenses Vizeliac. insequatur, vt Abbati tanquam Domino subdantur.

mus violentas manus ausu temerario extenderunt. Porro quoniam illorum nequitia Ecclesiastici seueritate iudicij necdum potuit coërceri, cohibitionem tuæ manus expectat; & vigore tuo indiget emendari, quòd sub æquitate censuræ canonicæ mansit hactenus incorrectum. Magnificentiam itaque tuam rogamus, monemus, & exhortamur in Domino, atque in pecatorum tibi remissionem iniungimus, quatinus iustitiæ zelo succensus, & afflictione supradicti Monasterij, ac nostris exhortationibus prouocatus in manu valida Vizeliacum accedas, & Burgenses abiurare communiam quam fecerunt, & ad fidelitatem atque subiectionem dilecti filij nostri Pontij Vizel. Abbatis tanquam Domini sui redire compellas; ablata etiam eos restituere, & irrogata damna facias resarcire, atque in illos, qui huius nequitiæ caput existunt, tantam vltionem exerceas, vt qui eis successerint consideratione vltionis eorum caput contra Dominum suum erigere, ac consimilem perfidiam in sanctuarium Domini committere non attentent. Datũ Sutrij XII. Kal. Iunij.

EIDEM.

Epist. 4. Regem iterum, gratiis prius habitis, commonet, vt opem Abbati Vizel. ferat.

GRATVM & acceptum habemus & magnificentiam tuam de piarum rerum executione plurimùm commendamus, quoniam dilecto filio nostro Pontio Vizel. Abbati, sicut eius directa nobis relatio patefecit, amore Dei, & nostrarum reuerentiâ literarum iuxta regiæ dignitatis officium diligenter hactenus astitisti, & contra suos & Monasterij sui persecutores auxilium ei & consilium præbuisti. Vnde quoniam bonorum intentio ad salutaria opera tanto ampliùs dirigitur, quantò sæpiùs inde commonetur, Celsitudinem tuam per Apostolica scripta rogamus, & in peccatorum tibi remissionem iniungimus, quatinus pro Dei amore & pro B. Petri & nostra reuerentia, prædictũ Abbatem propensiús diligas & honores, & vt Monasterium ipsum à dilecti filij nostri Niuernensis Comitis, & aliorum omnium infestatione defendas, vt Fratres inibi commorantes, pro tua & regni tui salute ad Dominum debeant iugiter intercedere, & nos Regiæ nobilitati tuæ gratias exoluere debeamus.

mus. Et quoniam Burgenses Vizel. occasione præsertim lapidearum domorum, quas munitas habent & eleuatas, aduersus antedictum filium nostrũ Abbatẽ, & Vizel. Ecclesiã ita superbiunt, vt nec manere pro persecutione illorum idem filius noster possit in Monasterio: Magnificentiam tuam rogamus, quatenus easdem domos ita facias dirui, vt Burgensium superbia retundatur, & Vizel. Ecclesia occasione hac non debeat fatigari.

Epist. 5. Abbatem arguit quòd iura Monasterii infregerit.

ADRIANVS Episcopus S. SS. Dei, Dilectis filijs Abbati & vniuersis Fratribus Vizel. Salutem & Apostolicam benedictionem. Quantò Monasterium vestrum ad ius B. Petri specialiùs dinoscitur pertinere; tantò ad dirigendum & ampliandum statum ipsius attentiùs nos conuenit laborare. Peruenit autem ad nos, dilecte in Domino fili Abbas, te tabulam nummulariorum contra tenorem priuilegiorum Apostolicæ Sedis Simoni de Siluiniaco in primordio tuæ prælationis, cum nondum tibi eorundem priuilegiorum tenor innotuisset, reclamantibus Fratribus tuis concessisse: vnde quia nec bona vestri Monasterij aliqua leuitate diminui, nec priuilegia prædecessorum nostrorum patimur violari, per præsentia scripta vobis mandamus, quatenus si ita se res habet de tabula, illam ad manus vestras & proprietatem Ecclesiæ velociter reuocetis, & quæ ad proprietatem Monasterij pertinent, donare, vendere, vel quomodolibet alienare nullatenus præsumatis. Alioquin grauiter in vos noueritis vindicandum. Datum Beneuenti XI. Kal. Decembris.

HISTORIÆ VEZELIACENSIS

LIBER SECVNDVS.

DIVINÆ bonitatis gratia pluribus ac diuersis consulensmodis humanæ infirmitati, inter cætera æquè innumera suorum beneficiorum remedia, homini contulit literarum præsidia, quo vel præsentium incitaretur industria, vel absentium prouocaretur affectus, vel futurorum erudiretur posteritas: & quoniam omnis prudentiæ inimica obliuio, rerum maximè vtilium quamsæpe intercipiebat memoriam, mosab antiquitus inoleuit, Patrum monimēta per literarum apices tanquam per visibiles sonos mandare posterorum notitiæ. Quem morem, & nosquoque pro modulo nostro imitantes, pressuras Ecclesiæ nostræ, quas pro ingenita sibi libertate per multa temporum curricula multipliciter pertulit, breui compēdio ad multorum vtilitatem describere sategimus. In quo dū breuitatem sectamur, arrogantiæ supercilіū omninò diffugimus; quoniam si iuxta quod ipsa deposcit materia, rerum perfectioni incumberemus, ipsa proculdubio periculi enormitate quodammodo fidei derogare videremur; dum quod historicæ integritati aliquatenus inseruiret, loquaci iactantiæ incredulus auditor deputaret. Vtrobique ergo prospicientes, sic medio tramite incedimus, vt & rerum constet cognitio integra, & falsitatis pateant penitus nulla vestigia. Sanè quamuis ad hæc minùs idoneos, minúsue sufficientes nos esse non ignoremus; prouocamur tamen caritate Ecclesiæ, inuitamur etiam, immò vt ita dicam perurgemur obedientia Reuerentissimi Patris nostri PONTII Venerabilis Abbatis, qui & si quantùm ad prædecessores suos tempore videtur esse nouissimus, attamen in defensione libertatis Ecclesiæ suæ omnium antiquorum merito constat esse pri-

Quare hāc scribere historiam Auctor aggressus est.

mus. Illi enim licet vel acquirendo vel ædificando plura contulerint, certè plus illis omnibus iste laborauit, dum à diripientibus & euellere eam conantibus, saluam & integram atque illibatam viriliter custodiuit. Minùs quippe est habere quod custodias quàm custodire quod habeas. Sed iam propositum adordientes, de his hactenus.

Igitur cùm Vizeliacensis Ecclesia nobiliter nata, nobiliùs fuisset educata, ingenuæ libertatis caput inter omnes Occidentis Ecclesias præferebat: siquidem in ipso suæ fundationis primordio Beatissimo attitulata Petro regni Cœlorum Clauigero, soli & vni Apostolicæ illius Sedi nobiliter à nobilissimis auctoribus suis est assignata atque perpetuæ libertatis dote ab ipso tunc temporis summo & Apostolico Pontifice NICOLAO subarrata. Cuius successores ad hæc vsque tempora pietatis eius inhærẽtes vestigiis, auctoritate Apostolica & dignitate Romana suis priuilegiis eam corroborantes, acsi proprium ius & alodium B. Petri ab omni subiectione cuiuslibet alterius personæ vel Ecclesiæ immunem penitus esse decreuerunt. Ecclesiastica proinde officia, vti sunt sacri Ordines Monachorum vel Clericorum suorum, & Basilicarum seu altarium consecrationes, chrismatis vel sancti olei gratiam, & quæcunque alia huiusmodi, vbilibet & à quolibet cuiusuis prouinciæ Catholico Episcopo accipere, Romanorum priuilegiorum clementia atque libertate Apostolica indulgentes illi concesserunt. Tantis ergo & tam ingenuæ libertatis propalata præconiis inuidiosam faciem sodalibus exhibebat Ecclesiis. Vnde post annorum plura centena HVMBERTVS quidam Eduensi præsidens Ecclesiæ pulchritudini libertatis illius næuũ maculosæ seruitutis inferre molitus est. Quo tempore venerabilis PONTIVS regimen Vizel. Ecclesiæ obtinebat, PETRI Cluniacens. & IORDANI Casæ-Dei Abbatum frater vterinus, nobilis ergo genere nobilissimam sortitus Ecclesiam de more libertatis illius Aurelianensem Episcopum Heliam inuitauit, & vt sibi celebraret sacros Ordines humiliter petiuit. Qui perspectis Romanæ auctoritatis priuilegiis, deuotioni eius deuotiùs acquieuit, Monachorúmque nonnullos, ac Clericorum aliquos, in Basilica Vizel. Ecclesiæ ad sacros Ordines promo-

Quæ Vizel. Ecclesiæ Priuilegia.

Vide supra pag. 1. & seqq.

Humbertus Eduens. Episc. primus perturbare priuilegia tentat.

uit. Quo facto indignatus Eduensis, quos adepti fuerant Ordines Clericis interdixit. Quam vesanam eius temeritatem corripiens bonæ memoriæ Innocentius tunc temporis Romanæ sedis Apostolicus Pontifex, suspensos ab Eduensi Clericos suis reddidit Ordinibus, & ne iura Rom. Ecclesiæ ampliùs temerare præsumeret, denuntiauit. Tum Eduensis accepto gustu Apostolicæ indignationis pœnituit cœpti; sed cœpta dissimulare puduit. Nec destitit Abbatem lacessere donec suis ipsis frustratus conatibus, tandem in manu Cluniacensis Abbatis, & aliarum honestarum personarum propositæ liti renunciauit, atque inter vtramque Ecclesiam per manum iam dicti venerabilis Pontii Abbatis, pristinæ pacis statum reformauit.

Henricus illius successor, Ducis Burgundiæ germanus, itidē attentat.

Cum autem esset genere clarissimus, morum honestate ac pietate decentissimus, Ecclesia Lugdunensis Antistite suo destituta, Archipræsulem sibi eum petebat, quo assumpto Eduensem Episcopatum suscepit HENRICVS, Ducis Burgundiæ germanus: nec mora, veteris discordiæ incentores hunc alloquuntur, & sopitam calumniam super Vizel. libertate renouare satagentes, cupidis auribus ingerunt. Ille autem confidens de potentia generis & diuitiarum quibus æquè pollebat, nouúmque aliquid tanquam singularis potentiæ homo facere prætentans, Vizel. Ecclesiam in ius proprium vindicare, & in diæcesim redigere, ac pro more aliarum Ecclesiarum suæ parochiæ subdere suisque Synodis eam parere quæsiuit: Sed Deo protegente & Beata Deique dilectrice Maria Magdalene patrocinante, clauam de manu Herculis tollere non potuit: planè quantùm in eo fuit, nihil intentatum reliquit, quo sibi vsurparet quod soli Petro cessisset. Cœca quippe cupiditas totum blanditur sibi facilè, quod ipso appetitu iam se sperat obtinere. Prædictum itaque venerabilem Pontium Abbatem qui causam Ecclesiæ in ratione sua acceperat, primum de Synodali executione; deinde de clericali seu sacerdotali examinatione, postremò de sacramentorum Ecclesiasticorum ratione compellans, iuris iustitiam ab eo deposcebat. At ille tutorem Ecclesiæ non actionarium, immò Apostolicæ paternitatis, quantum ad Vizel. ius Ecclesiæ spectat, Vicarium se esse dicens, nihil

causæ cum eo se habiturum super hac re inscio Domino Papa respondit. Sic repulsus Episcopus vi extorquere voluit, quod surripere actionali prosecutione non potuit. Cœpit ergo Ecclesiam infestare, homines Ecclesiæ opprimere, possessiones quoque illius diripere, ac quicquid in se fuit posse, totum aduersus Ecclesiam in detrimentum illius experiri. Arbitratus autem suum posse minùs esse sufficiens ad præmeditatos perficiendum conatus, fratrem suum Ducem & alios etiam fratres suos in odium Ecclesiæ incitauit, & per eos quasi potentatum totius Burgundiæ in ruinam & deiectionem Ecclesiæ appulit & impulit. Abbas verò nactus constantiam, patientia sua omnes impetus illius spreuit, fregit, cassauit, ac velut inanes & futiles adnihilauit.

His temporibus vniuersali Ecclesiæ præsidebat EVGENIVS sanctissimus, qui audita insania, qua Eduensis nitebatur adulterare castitatem suæ specialis filiæ, Vizeliacensis dico Ecclesiæ, sæpe illum ammonuit, sæpe corripuit, & intentando, ni resipisceret, de gradus sui periculo præmonuit. Iam ergo Eduensis à spe propria frustratus, & diffidens de vanitate potentiæ suæ, Romanam adiit curiam, & falsa comminiscens, verique similia componens, querelam aduersus Abbatem statuit, asserens ea, quæ ab Vizel. Ecclesia repetebat, per longi temporis præscriptionem hactenus ad hæc vsque tempora suæ Sedis Ecclesiam absque alicuius controuersiæ calumnia tenuisse. Clementissimus verò Papa Eugenius dignitati Apostolicæ autoritatis salua integritate veritatis per omnia consulendo deferens, diem vtrique parti statuit, & notatam Abbati designauit, vtque vel per se, vel per sufficientes responsales suos cum munimentis Ecclesiæ suæ ad eius præsentiam denominato die occurreret, ad illata responsurus, per pietatis suæ scripta mandauit. Vterque igitur secum adhibito sufficienti, & vt cuique videbatur, legitimo testium comitatu, vniuersali se præsentauit Curiæ, finem quisque suæ causæ ratus tanto sub examine adepturum se fore. Interea iusti tenax merito dicendus Abbas Pontius accedens ad summum Pontificem, conquestus est non debere se omnino subire actionem quamliber, vel iudicium huiusce rei cuius per Apostolicam manum & perpetua possessione

Coram Sũmo Pontif. de immunitatibus Vizel. controuertitur

rueretur, & eiusdem Apostolicæ auctoritatis per plura & antiqua Rom. priuilegia testamento perpetuæ libertatis hæres esset constitutus. Ad quod pius refert Apostolicus, tantò æquiùs ac liberiùs eũ debere etiã iudicij examẽ expetere, quò suæ iustitiæ magis conscius esset; sciens proculdubio causam suam eò semper robustiorem fore, quò iudicij libramine perpensa de cætero ab omni quæstionis nodo redderetur absoluta. Qui si etiam fortè, quod futurum non sperabat possibile, inconsiderato præiudicio in causa sua quoquomodo grauaretur, tum demum auctoritate priuilegiorũ cuiuslibet præiudicij violentas determinationes refragari posse non dubitaret. Hac permotus ratione Abbas acquiescit suscipere actionem, & iam causam suam vtraque pars prosequitur; in qua prosequutione definitum est Eduensem nihil ex proprietario iure, nihil ex inuestitionis possessione, nihil vt sibi videbatur ex longi temporis præscriptione, nihil etiam ex fructuario seu legatario, sed tantummodò largitionis, permissionisue vsu, de more Vizeliacensis libertatis quibuslibet etiam cuiusuis prouinciæ concesso Episcopis, efficere in quæstione; cùm è diuerso Vizeliacensis Abbas nec longi temporis præscriptionẽ, nec legatarium, siue alium quemlibet alienæ acquisitionis vsum prætenderet, sed omninò ex proprietario iure, & antiqua perpetuæ possessionis inuestitione Vizel. Ecclesiam semper obtinuisse prædictam libertatem diceret; & hanc non libertina emancipatione sibi collatam, immò sibi innatam, & secum connatam fuisse, secúmque adoleuisse, atque ad hæc vsque tempora irrefragabiliter in ea perdurasse sufficienter peroraret. Cùm autem allegationes suas testibus vterque præmuniret, dictum est ex sententia consessus, vt producti testes iurisiurandi sacramento testimonia sua firmarent. Forma verò iuramenti huiusmodi fuit, vt quam sciret veritatem super causa vtriusque quisque aperiret; falsitatem porro penitus reticeret. Sic per iusiurandum obligatos Abbas produxit testes suos. Quorum testificationis modus talis est:

Decidit à causa Episcopus Eduens.

GERARDVS Prior Albornensis dixit: Antequam Monachus factus essem interfui Concilio quod tenuit Papa Paschalis Guarestallæ, & vidi quod ibidem benedixit Abbatem

Testes Abbatis referunt quid de iuribus agnouerint.

Vizeliac. Renaldum. Pòst Monachus Vizeliaci factus sum, & idem Abbas misit me Altissiodorum cum Petro Aribaldi Clerico, & alijs pluribus Monachis, Giberto, Achardo, Aimone, & recepi Ordines quatuor vsque ad Subdiaconatum, & Petrus Aribaldi ibi ordinatus est, sed quem Ordinem acceperit, non reminiscor. Alio tempore ab eodem Episcopo Vmbaldo Subdiaconus ordinatus sum. Postmodum Episcopus Andegauensis Romam pergens Virzeliaco Chrisma & sanctum oleum confecit in maiore Ecclesia, & credo indubitanter Capellanos eiusdem villæ illud sanctum Chrisma & oleum recepisse; & idem Andegauensis me Diaconum & alios Monachos, & quosdam Clericos eiusdem villæ alia vice ordinauit Vizeliaco; Sed Clericorum nomimina non reminiscor. Et idem Abbas misit me & Ioannem Monachum ad Vgonē Niuern. Episcopum, qui nos Presbyteros consecrauit. Et cùm essem apud Sanctum Iacobum in Esconio Obedientia Vizeliaci, vidi Guilelmum Barzelim Nuntium Renaldi Abbatis euntem Altissiodorum pro Chrismate, & inde rediens cùm aliquantulum nocte quiesceret, Chrisma mihi commendauit; postmodùm ipse idem à me resumens Vizeliacum detulit. Alio tempore vidi Amicum de Vlmo ab eodem Abbate Renaldo ad eundem Hugonem Episcopum missum pro Chrismate & redeuntem cum Chrismate. Tempore eiusdem Abbatis Renaldi quidam parochianus eius Stephanus Aicaphit Hierosolymam iuit, & dum ibi moram faceret septennio, vxor illius alij viro nupsit, postmodùm verò memoratus Stephanus rediens vxorem repetijt; quæ cùm ei negaretur, ante præsentiam Abbatis Renaldi eam conuenit, ibíque causa cognita iudicio & auctoritate Abbatis Renaldi suo viro restituta est, & assistente Petro Capellano S. Petri superioris, adulter & adultera pœnitentiam ab Abbate susceperunt.

HVGO Prior de Moreto iuratus dixit: Albanensis Episcopus Matthæus ordinauit me Subdiaconem, & alios plures Monachos, Vizeliaci in Capella S. Laurentij, tempore Alberici Abbatis, Papa Innocentio existente Altissiodoro, & vidi tempore eiusdem Abbatis quòd Rothomagensis Archiepiscopus Hugo altare sancti S. Egidij in maiori Ecclesia

consecrauit, & vidi matrimonium Arduini & Siciliæ, vnde controuersia erat, auctoritate & iudicio Vizeliac. Abbatis Alberici, præsente & assistente Galterio Cabilonensi Episcopo confirmari: & ipse pater & iuuenis filius erant de parrochia Eduensis, videlicet de Glana. Garnerius Subprior Virzel. duxit me Altissiodorum, & ibi ab Episcopo Hugone, qui fuerat Abbas S. Germani, in Sacerdotem cum pluribus Monachis nostri Monasterij ordinatus sum. Postea, cùm essem Camerarius, XIIII. Monachos Altissiodori per Hugonem Altissiod. ordinari fecit (qui fuit Pontiniacensis Abbas) ad vocationem Alberici Abbatis. Stephanus Eduensis Episcopus consecrauit altare S. Andeoli positum in Choro Monachorum, & audiui Stephanum Episcopum Eduensem dicentem Comiti Niuernensi, quoniam vocatione Abbatis Cluniacensis Petri, & Monachorum Virzel. venerat ad benedicendum Abbatem Pontium, & hoc fuit in Camera Abbatis. Et vidi sæpe Carnotensem Episcopum Guifredum, & Altissiodorensem Hugonem, qui fuit Abbas sancti Germani, celebrantes Missas in Ecclesia S. Mariæ Magdalenæ in festo eiusdem, præsente Eduensi Stephano & non contradicente.

ANSELLVS Vizel. Monachus iuratus dixit: Vidi Abbatem Pontium committere Ecclesiam S. Petri inferioris cuidam Presbytero Bernardo tam in spiritualibus quàm in temporalibus, & hoc in Capitulo. Et idem commisit Presbytero Guidoni Ecclesiam S. Petri superioris pro spiritualibus & temporalibus præsente capitulo: & idem Abbas commendauit Presbytero Andreæ Ecclesiam S. Stephani similiter in Capitulo; & hæc omnia post concordiam, quæ facta est apud Molinos, contigerunt. Matthæus Albanēsis Episcopus me in Diaconem & tres alios Monachos in capella S. Laurentij ordinauit. Hugo Altissiodorensis Episcopus, qui fuerat Abbas sancti Germani, me in Presbyterum & plures alios ordinauit apud Pontiniacum. Henricum Eduensem Episcopum cum processione vidi recipi Vizeliaci, & plures alios.

HVGO de Siluiniaco Monachus & Presbyter iuratus dixit: Helias Aurelianensis Episcopus me in Presbyterum, & plures alios Monachos, & Guidonem, qui modo Capellanus est,

est, & Renaldum Reialta me vidente in Presbyteros ordinauit in Ecclesia maiori Virzeliacensi: & eodem anno meæ ordinationis vidi Nuntium Abbatis Pontii, Durantum nomine, euntem pro chrismate & oleo ad Episcopum Niuernensem Frotmundum, & cum chrismate & oleo redeuntem: & cùm ex consuetudine Virzel. Monasterii nullus Clericorum villæ debeat ire ad synodum sine licentia Abbatis, vidi tempore synodi quòd Abbas Pontius Sadonem & Petrum Aumbaldi maiores Capellanos vocauit, & præcepit eis ne ad synodum irent, & ipsi obedierunt. Et cùm Presbyteri iuxta festum Omnium Sanctorum licentiam eundi ad synodum peterent, Abbas non concessit, & ipsi non iuerunt. Vidi Arnulfum de Ferrarijs ex mandato Abbatis Altissiodorum pro chrismate & oleo euntem, & cum chrismate & oleo redeuntem, & hoc post concordiam; & iam sunt sex anni: & vidi post concordiam altare S. Michaelis in maiore Ecclesia ab Hugone Rotomagensi Episcopo benedici: & post concordiam vidi Hugonem Altissiodorensem Virzeliaco ordinationes facere: vidi quæstiones trium Matrimoniorum deponi apud Abbatem Pontium Oberti Saltarelli, & Helizabeth, & Americi Cerarij, & filiæ Blaucardi Sartoris, & fratris Drogonis, & filiæ Petri Mercatoris, & terminari auctoritate Abbatis. Et in causa Oberti & Helizabeth fuit aduocatus Ermannus, qui modò est Archidiaconus & Archipresbyter Aualonensis, de donatione trium Ecclesiarum idem penitus dicit quod Ansellus Monachus Virzeliacensis.

Hugo de Scola Vizel. Monachus & Presbyter' dixit; Tempore Alberici Abbatis Prior de Moret Hugo duxit me cum pluribus alijs Altissiodorum, ibique nos ordinari fecit, me in Subdiaconum, & reliquos in diuersos Ordines ab Hugone, qui fuit Abbas Pontiniacensis. Tempore Pontij Abbatis Helias Aurelianensis Episcopus ordinauit me in Diaconem, & plures alios in diuersos Ordines, Guidonem, qui modò maior Capellanus est & Renaldum Raiaza in Presbyteros, & hoc in maiori Ecclesia. Et tempore eiusdem Pontij vidi Humbertum Lugdunensem, tunc Eduensem, vocatum ab eodem Abbate Vizeliac. in Ecclesia peregrinorum ordinare plures alios in Presbyteros, alios in Diacones, alios

in diuersos Ordines : Et vidi Hugonem Rotomagensem Archiepiscopum consecrare altare S. Michaelis, & hoc in maiorj Ecclesia, & post pacem reformatam : & vidi Hugonem Altissiodorensem ordinare duos Guifredos in Subdiaconos. Et de donatione trium Ecclesiarum idem prorsus dicit quod Ansellus & Hugo. Vidi Humbertum, qui nunc est Lugdunensis, & Henricum, qui nunc est Eduensis, in Burgo Vizel. & quandoque in maiorj Ecclesia hospitari, & quandoque in Burgo suis sumptibus procurari. Vrsus iuratus dixit idem de chrismate & oleo quod Hugo de Siluiniaco, & de synodo idem; de quæstionibus & terminationibus matrimoniorum idem dicit quod Hugo, excepto quòd mentionem Archipresbyteri Auallonensis nullam fecit.

BENEDICTVS cocus Abbatis iuratus dixit idem de causa matrimonij Arduini & Siciliæ quod Hugo Prior de Moret, & de Matrimonio Oberti & Helizabeth, & de matrimonio Aimericj Cerarij, & filiæ Blanchardi Sartoris, & fratris Drogonis, & filiæ Petri Mercatoris, idem dicit quod Hugo de Siluiniaco Monachus & Presbyter.

ALEGRETH iuratus dixit idem de causa matrimonij Oberti Salterelli & Helizabeth, & Aimericj Cerarij, & filiæ Blanchardi sartoris, quod dixerat Hugo de Siluiniaco, & Benedictus cocus; & dicit quòd quædam mulier iuit Hierosolymam, & quum moram faceret, vir eius aliam duxit, postmodùm mulier reuersa virum repetiit, & in præsentia ipsius Pontij cognita causa, iudicio & auctoritate Abbatis viro suo reddita est, sed nomina eorum non reminiscitur.

Testes Episcopi Edu. adducuntur.

HIS amotis, obtulit Eduensis testes suos, quorum primus Abbas S. Margaritæ iuratus dixit se vidisse ad synodum Eduensis Episcopi sacerdotes Virzeliaci pluribus vicibus, continuè an assiduè ignorat; Sadum, Petrum, Bernardum, & hoc, tempore Stephani, Sadum & Petrum; Humberti, Bernardum; an debito vel voluntate nescit, si simul, non reminiscitur. Veruntamen sæpe audiui Monachos dicentes quòd ex debito non ibant ad synodum: querelam quando non veniebant sacerdotes Virzeliaci audiui, & vindictam vel satisfactionem nullam. Sacerdotes suspensos ab Eduensi scio restitutos à Domino Papa, & literas eius vidi. In refor-

matione pacis audiui Abbatem promittentem se fidelem amicum deinceps futurum Eduensi, & talem se exhibiturum ipsi quales prædecessores eius exhibuerant se prædecessoribus Episcopi. Vidi quòd Abbas obtulit huic Episcopo priuilegiũ Eugenij, & tunc Abbas Cluniac. dixit Eduensi Episcopo: Cùm opus fuerit vade Virzeliacum, & fac vt Episcopus præsente Pontio Abbate ipsius Monasterij.

IOANNES Prior S. Symphoriani iuratus dixit: Ego vidi quòd Humbertus Episcopus Eduensis celebrauit Missam Vizeliaco, & sermonem fecit, & hoc quadam solemnitate, & tèmpore Synodi vidit Sadonem & Petrum Eduis, & credit quòd ad synodum venirent. De reformatione pacis hoc dixit se audisse à quodam quòd Episcopus iret Virzeliacum, & faceret ibi officium suum, & hoc post reformationem pacis.

EBERARDVS Archipresbyter iuratus dixit: Vidi Stephanum Eduensem Episcopũ die Paschæ, & Mariæ Magdalenæ celebrare Missas maiores & ad minus bis. In die S. Mariæ Magdalenæ quando Missas celebrauit Eduensis, erat ibi Carnotensis Episcopus, & fecit ipse sermonem ad populum, Eduensis verò benedictionem: Idem Stephanus dedicauit Ecclesiam peregrinorum existente in Virzeliaco Papa Innocentio, quo tempore fuit ignoro. Idem dedicauit altare de Choro Monachorum, & altare de Capella sancti S. Stephani, & vidi quòd benedixit Albericum Altissiodori, & vidi Pontium benedici ab eodem, & vidi ordinationes Monachorum & Clericorum fieri ab eodem Stephano in Ecclesia peregrinorum, & hoc semel. Vidi Bellinum, Angilbertum, Sadonem & Bernardum, Capellanos Ecclesiæ inferioris: Petrum Gralelum, Blainum, Sadonem, Guidonem, Ecclesiæ superioris venire ad synodum continuè exceptis duobus annis, hoc præsenti, & eo quando fuit discordia inter Humbertum Eduensem Episcopum & Abbatem Pontium, pro Ordinibus ibi celebratis ab Aurelianensi, & hoc per XXX. annos. Hoc idem de chrismate & oleo; de pace idem quod Abbas, excepto eo quod verbum illud, vade Virzeliaco, non dixit: Sed postmodùm vidi Episcopum ibi celebrare ordines semel, & vidi duos clericos, Bonnamicum, & Petrum volentes ordinari, portare literas Eduensis Altissiodorensi: & vidi duos

Capellanos, videlicet S. Stephani & S. Iacobi de Esconia venire ad synodum Eduensem, & hoc vel semel. Ego idem Archipresbyter Eberardus vidi duos excessus Clericorum puniri, videlicet Blandini Subcapellani, & Mainardi de Esconio; & vidi Angelbertũ Capellanum S. Petri inferioris recipere curam animarum à Lamberto Presbytero Aualonensi; & Bernardum ab Humberto Eduensi, & audiui eum dicentem, quia volebat quòd Abbas nesciret. Petrus & Andreas Capellanus Sadonis, & Galterius de Esconio, adduxerunt mihi parrochianos suos ad pœnitentiam recipiendam de criminibus, & hoc sæpe & ex antiqua terræ consuetudine: vidi per XL. annos, quòd parrochiani de villa Vizeliaci singuli de singulis domibus veniunt ad Ecclesiam Aualonensem, & ibi vnusquisque nummum, vel ceræ nummatam Ecclesiæ præstat: Vidi Sadonem & Petrum recipere curam animarum à Stephano Eduensi Episcopo: Vidi Renaldum Lugdunensem Archiepiscopum facere Ordines ibi tam de Monachis quàm de Clericis: Vidi quòd Abbas Vizeliac. mittebat Monachos suos ordinandos Episcopo cui volebat: Vidi instrumentum Fundatoris: legi coram Domino Papa Innocentio, in quo continebatur quòd liberum esset Monasterium ab omni exactione pecuniæ præter libram argenti quæ annuatim offerebatur Ecclesiæ B. Petri, & eo lecto dixit Dominus Papa Episcopo: Vade fac quod tuum est: Et vidi quod Ecclesia S. Petri singulis annis pro parata à XL. annis retro quinque solidos Ecclesiæ Eduensi annuatim persoluit.

ARNVLFVS iuratus dixit: Vidi quòd Stephanus Episcopus benedixit altare quoddam in Ecclesia S. Stephani: nescit tamen quod altare fuerit, cùm ibi plura sint: idem benedixit altare de choro in Ecclesia S. MARIÆ. Idem benedixit Ecclesiam peregrinorum, & erat ibi Papa Innocentius: sicut credit in eadem Ecclesia idem fecit Ordines Monachorum & Clericorum illius villæ, & aliorum sui Episcopatus; & cùm essem in Sedeloco Archipresbyter vidi Aganonem Episcopum euntem Vizeliaco ad Ordines faciendos, & vidi Clericos redeuntes qui dicebant se ordinatos. Et audiui quòd in sequenti die post Ordines dedicauit Ecclesiam de Esconio. Idem Stephanus celebrauit Vizeliaco Missas ma-

iores in Resurrectione Domini & S. Mariæ Magdalenæ, & Carnotensis fecit sermonem, & Eduensis benedictionem, & hoc contigit pluribus vicibus me vidente: Vidi quòd per XXX. & V. annos continuè Sacerdotes Vizeliaci veniebant ad Synodum Eduensem: aliquorum nomina sunt hæc, Blandinus, Sado, Petrus Grandella, Petrus Armembaldi, Guido. Vidi Narigaldum Episcopum recipij à Monachis Vizel. cum processione: Vidi quòd Stephanus benedixit Albericum Altissiodori, sed de Ecclesia non reminiscitur.

Galterius Archipresbyter iuratus dixit, quòd Stephanus Episcopus benedixit Abbatem Pontium, benedixit altare de Choro. De concordia hoc idem quod & alij, & post fecit ordinationes in Ecclesia S. Petri, & Stephanus confirmauit ibi omnes, & vidit Sacerdotes Virzel. venire ad Synodum Eduensem multotiens, & Guidonem & Bernardum, qui modò sunt, & V. solidos recepit decem annis pro parata, & vnaquæque familia nummum vnum pro crucibus, & hoc semel vidit & multotiens audiuit, & audiuit quòd Abbas Vizel. mittat Monachos ad quem vult Episcopum ordinandos.

GALTERIVS Presbyter iuratus dixit, à XXX. annis retro se vidisse clericos Virzel. petere chrisma ab Archipresbytero Aualonensi, præter præsentem, & annum discordiæ, qui fuerint Nuntij ignorat, & vidit benedici Ecclesiam peregrinorum à Stephano Episcopo, commorante in villa Papa Innocentio, quo tempore fuerit ignorat; & erat ibi Abbas, sed nescit nomen eius. Idem consecreuit altare de choro maioris Ecclesiæ, quæ consecratio alteram præcesserit, nescit. Idem vidit Landricum, Petrum, Angibertum, venire ad synodum Eduensem, & hoc per XXX. annos, & vidit quòd Angilbertus suscepit curam animarum ab Archipresbytero Aualonensi: per XXX. annos vidit Petrum Gradella, Sadonem, Blandinum, cum successoribus suis venire ad synodum. Idem vidit Ecclesiam S. Petri inferioris paratam soluere Ministris Episcopi XXX. annis. Idem vidit Blainum Capellanum Sadonis puniri ab Archipresbytero Aualonensi pro excessibus suis; & eundem Mainardum & Galterium de Vvalteria: & audiuit quòd Abbas Vizel. mittebat Monachos ordinandos quò volebat.

IOANNES Gentilis iuratus dixit, quia à XXX. annis vidit Clericos Ecclesiæ S. Petri tam superioris quàm inferioris venire ad synodum, sed non continuè, & vidit Angilbertum Ecclesiæ inferioris recipere curam animarum à Lamberto Archipresbytero Aualonensi, & audiuit Petrum & Arebaldum, & Sadonem dicentem se recepisse curam animarum à Stephano Episcopo, sed non vidit: & vidit Capellanos Vizeliac. recipere chrisma ab Archipresytero Aualonensi & Monte regali per triginta annos, sed non continuè: & vidit Petrum Gradella petere Archipresbyterum in synodo ab Episcopo Stephano & hunc præsentem concessit; & de excessu Blaiui idem dicit quod alij: & vidit denarios crucis solui; & vidit Capellanos Vizel. adducere parochianos suos, vt reciperent pœnitentiam ab Archipresbytero Aualonensi. de dedicatione Ecclesiæ peregrinorum idem dicit: de celebratione Missarũ ab Episcopo idem quod & alij. Bonus-amicus idem per omnia quod Gentilis, præter præsẽtem annum & discordiæ.

GOSFRIDVS iuratus dixit, quòd multotiens vidit Sadotem, Petrum tempore Stephani, & Humberti, Bernardum & Guidonem tempore istius venire ad Synodum; & vidit quendam Clericum Virzeliaci petentem licentiam ab Episcopo ordinandi.

CONSTANTINVS iuratus dixit, quòd sæpe iuit ad Synodum cum Clericis Vizeliaci; & quòd quidam Clericus Vizeliaci ordinatus est per litteras Eduensis.

GOFRIDVS Niuernensis Episcopus coram positis sacrosanctis Euangeliis dixit: Vidi quòd Eduensis Episcopus Stephanus vocatus, & aliquando non vocatus Vizeliaco vt Episcopus recipiebatur, & aliquando à Monachis, aliquando suis sumptibus procurabatur, & in festo B. Mariæ Magdalenæ Missas solemnes, aliis quibusdam Episcopis astantibus, sæpe celebrauit; & semel Eduensi celebrante solemnia Carnotensis sermonem fecit; & vidi quòd idem Stephanus benedixit Abbatem Albericum Altissiodorj, & idem Stephanus consecrauit Ecclesiam peregrinorum, existente Papa Innocentio Vizeliaco. Alio tempore idem Stephanus benedixit altare in choro Monachorum, alio tempore idem Stephanus benedixit altare in Ecclesia sancti Stephani: &

interfui cùm pax reformata est inter Eduensem & Vizeliacensem mediante Cluniacensi, vbi in vltimo dictum Eduensi est; Vade Virzeliaco, & fac ministerium tuum. Sed siue hoc Abbas dixerit, siue alius pro eo, non recordor. Et alio tempore Pontius Abbas cum Eduensi Humberto ab Vrbe veniens, cúm Episcopus eum præcessisset, postmodùm ab eodem & Clericis eius dictus Abbas cum processione susceptus est Eduæ: & inde in Capitulum Eduense veniens amicitiam & dilectionem Eduensi secundum consuetudinem suorum prædecessorum promisit.

HVMBERTVS Lugdunensis coram positis sacro-sanctis Euangeliis dixit: Cùm essem Eduensis Episcopus non vocatus iui Vizeliacum, & in maiori Ecclesia in Pascha Missarum solemnia celebraui credens meo Episcopali iure vti, & sermonem ad populum feci, & benedixi præsente quodam alio Episcopo. De concordia idem prorsus dicit quod Episcopus Niuernensis, nisi quòd asseuerat Abbatem dixisse ei: Vade & fac Virzeliaci quod antecessores tui facere consueuerunt. Postmodùm vocatus Vizeliaci Ordines celebraui tam Monachorum quàm Clericorum villæ, & quorundam clericorum mei Episcopatus. Et alia vice Eduæ Ordines celebrans, Clericos Virzeliaci cum Clericis meis aliis secundum consuetudinem examinans promoui: Et quandiu Episcopus fui, Clerici Vizel· ad Synodum meam singulis annis venerunt, vel excusationem miserunt. Archipresbyter Aualonensis quendam Burgensem Vizeliaci ad me adduxit, qui vxorem causa sterilitatis dimiserat, cui mandaui, vt dictante iustitia Burgensem ad recipiendam vxorem cogeret.

ITA testimonia sua prosecuti, in partem cedunt testes Eduensis, quorum voces, si diligenter pēsantur, causā Eduensis examinare potiùs quam fulcire probantur. Celebratio quippe Missarum, consecratio altarium, distributio Ordinum, largitio benedictionum, petitio sacri olei vel Chrismatis, & alia huiusmodi vicino & Comprouinciali Episcopo æquè vt peregrino liberali permissione pro arbitrio Vizeliacensis libertatis conceditur. Quod igitur cum cæteris sibi commune est iure proprio, minimè illi cedit. Cæterùm quod ab Eduensi suspensos per Apostolicam libertatem suis ordinibus restitutos te-

ftantur, causam Vizeliac. faciunt, & suam, hoc est, Eduensis, penitus destruunt. Quòd Vizeliaci Clericos Eduensem synodum frequentasse, quòd licentiam ordinandi ab Eduensi petiisse, quòd curam animarum ab eodem suscepisse, quòd paratam soluisse], quòd Parochianos suos pro pœnitentia Archipresbyteris duxisse referunt, si fas est dicere, & Sacerdotum fraudulentiam, & Eduensis temeritatem produnt, dum hæc inscio vtique Vizeliacense perpetrata fatentur, ac per hoc grauis actori redditur causa, quæ furtiuis surreptionibus allegatur annixa.

Igitur posteaquam vtriusque partis testes, prout superiùs expressum est, testificati sunt, decreuit summus Apostolicus, vt iudicio tantæ litis controuersia dirimeretur: & quoniam suprema formido argumentum est sæuæ conscientiæ, fit nonnunquam vt extremis subacta periculis cogatur mens perpendere quod in pace olim quodammodo dedignabatur prospicere. Causa itaque posita in articulo discriminis, perturbatur Eduensis suæ conscius temeritatis. Quia porro eum non latebat Romana æquitas in censura duntaxat iuris justitiæ, fluctuare cœpit, dissimulare nequiuit, iudiciũ tamẽ differri petijt, dicẽs causæ suæ adhuc se habere efficacissimos cõprobatores, qui languore & ætate confecti, laborem tanti itineris non possent aggredi. Verùm si infra Gallias competens & loco & die sibi præstetur actio, hos proculdubio se exhibiturum, atque post horum voces in eius præsentia statuto ab eo tempore indubitanter se subiturum Apostolicam sententiam pollicetur, nisi fortè interim optata pax intercedat. Tum Vizeliacensis superuacaneam comperendinationem ratus, & de temporis indulgentia potiùs quàm de causæ constantia Eduensem sperare considerans, iusiuris, vel iurisiudicium instanter reposcebat: præualuit tamen Apostolica clementia, & tandem iudicium distulit, diem repetendæ sententiæ statuit, Vicarios auditores testium suorum infra Gallias Episcopos designauit, videlicet Episcopum Lingonensem Godefredum, necnon Petrum Trinorciensem, & Stephanum Regniacensem Abbates. Quibus & per scripta mandauit, vt die & loco congruo prædictam causam inter Eduensem & Virzeliacensem suscipientes, testes quos Eduensis

ensis legitimè proferret sub forma præscripti iuramenti audirent, atque eorum testificationes descriptas, & sigillorum suorum munimine consignatas per eosdem sibi ad statutam iudicij diem transmitterent. Cuius tenor epistolæ superiùs in serie Epistolarum illius quas ad diuersos ob tutelam Vizeliacensis libertatis fecit, continetur. Enimuerò incomparabilis memoriæ Papa Eugenius pia sollicitudine futuris præcauens euentibus, vtriusque partis testificationes iussit conscribi in triplici scedula, quarum vnam Episcopo, Abbati alteram dedit, tertiam verò suis indidit scrinijs, quatenus si fortè vel in sua vel in sui successoris præsentia hæc eadem iterum agitaretur controuersia, præscriptæ testificationes ac si viuæ voces nouitates omnes refellerent, & Iudicum, vel agentium alteratam successionem suppositi testes non fallerent. Sic rebus gestis, suis vterque redditur.

Eduensis autem optata dilatione potitus, proposita dissimulare, tempúsque redimere nitebatur, ac de his quæ pro dilatione summo Pontifici pollicitus fuerat, penitus nihil curabat. Cúmque moras ægrè ferret Abbas, quibus impedimentum causæ suæ & non finem litis parere sentiebat, Lingonensem Episcopum, qui fortè quadam die Vizeliaco aduenerat, conuenit, déque Domini Papæ mandato requisiuit. Qui respondit eum potiùs hanc requisitionem facere debere qui actionem proposuerat, cùm plerumque tacendo liti renuncietur. Ipse autem, videlicet Eduensis, necdum super hoc negotio quicquam sibi sit locutus.

Interea sanctæ memoriæ S. Eugenius sanctæ Sedis Apostolicus, viam vniuersæ carnis ingreditur. Cui Anastasius S. R. Ecclesiæ Vicarius subrogatur. Quo comperto, Virzeliacensis metuens ne faciem noui Præsulis præueniret [illegible]us hostis, scribit ad eum ocyùs, significans quanti semper habita sit vsque hodie Virzeli. Ecclesia in oculis omnium Apostolicorum qui eum præcesserunt. Supplicat præterea, vt exemplo Patrum suorum Romanorum Pontificum Vizel. Ecclesiam vti proprium ius & alodium B. Petri ab infestantium in[illegible]ursatione, maximè autem ad præsens ab Eduensis temeraria præsumptione tueatur, describens qualiter causatam, illius quàm sua in præsentia piæ memoriæ decessoris sui E ugenij

Vuu,

ventilata per dilatam iurisiudicij diem petente Episcopo remansisset infecta. Ad postremum, vt eius pietas transactam morte Iudicis sententiæ diem in sua præsentia renouare, & Eduensi denunciare dignetur ,exorat.

DIVVS ergo Apostolicus specialis Ecclesiæ patroni preces admittens, renouationem causæ vtriusque mandat, & quintam decimam post Pascha vtrique præscribit, nisi fortè ex consensu alterutro pax interim Ecclesiarum reformetur, quatenus quæ suus prædecessor infecta reliquerat, Deo agente per eum bono fine terminarentur. Tunc nodosa ceruix sese contorquens, vt potè insperatis percussa spiculis, rebus iam desperans Ducem aggreditur, & iam cum fratre agit de pace sua, cum quo egerat aliquando de oppressione aliena. Quippe veritus ne dum alienis inhiat, amittere cogatur & propria, duellioni renunciat, de reformatione pacis cogitat: Quique hactenus aliena per se vsurpare contenderat, iamiam aliis mediātibus sibi consulere festinat. Ne verò fraterna esset suspecta malitia, religiosæ vitæ, & honestæ famæ viros Dux ipse cum Episcopo interpellat, Abbatem scilicet Cisterciensem, & alios plures eiusdem Ordinis. Hi ergo Vizel. Abbatem Pontium adeūtes cum supplicatione preces Ducis offerunt, & vice Episcopi pacem repræsentant, pacémque reposcunt. Nec pati repulsam merentur, quoniam apud generosos animos rigorem rectitudinis semper comitatur lenitas mansuetudinis. Cedit ergo Abbas humiliter supplicanti, qui non cesserat arroganter superbienti : & his mediantibus per manum Ducis pax inter vtramque Ecclesiam reformatur, controuersia omnis pacificatur, dantque inuicem amicitiæ oscula, atque ineunt perpetuæ pacis fœdera. Quæ pacis compositio, vt etiam inter successores custodiretur illibata, manus suæ formatam fecit, quam & sigilli sui munimine corroborauit, vt sequens probat exemplar.

Tandem pacem init Abbas cum Episcopo Eduensi. Vizeliac. Ecclesiæ.

„ NOTVM sit tam præsentibus quàm posteris, quòd ego
„ Henricus in Dei nomine Eduensis Episcopus consilio reli-
„ giosarum personarum, & quorundam Fratrum Ecclesiæ
„ nostræ, controuersiam & querelam diu inter Eduensem &
„ Virzeliacensem ventilatam tali tenore amicabili composi-
„ tione sopitam esse volui, vt in bona pace & concordia tam

„ ego quàm Pontius Abbas prædictæ Ecclesiæ permanea-
„ mus & persistamus, saluo iure in vita mea, & priuilegiis
„ vtriusque Ecclesiæ. Prædictam autem transactionem siue
„ compositionem me superstite ratam esse decerno, adeò vt
„ post mortem meam nullum præiudicium vtraque Ecclesia
„ hinc patiatur. Testes sũt ex parte vtriusque; GVILELMVS
„ Abbas Fonteneti, HVGO Abbas de Bufferia, PETRVS
„ Abbas de Monte sancti Ioannis, OTBERTVS Abbas S.
„ Margaritæ, Magister OTBERTVS, SIGNINVS de Li-
„ niaco, GISLEBERTVS Prior Oisiaci, GIRARDVS
„ Buca, HVGO de Moncellis, & multj alij.

HÆC pro nostræ modulo paruitatis de libertate Vizel. Ecclesiæ quanta potuimus breuitate & veritate perstrinximus, latiora fortè sed non veriora maiori committentes otio. Et veritate quidem filiis atque amatoribus huius Ecclesiæ fecimus, vt credimus, satis. Breuitate autem talium subsannatoribus condescendere curauimus. Semper quippe vtilia scribentibus succensere nonnulli, vel gestorum inuidia capti vel eorum quæ proferuntur ignari. Cùm autem sapientis otium nihil arbitretur otiosum, quin alienum otium suum ducat officium; èconuerso maximum est insipientis negotium adscribere otio quicquid prudens elaborat studium, quod sui precio pensantes, compendio vsi cursim stilum exegimus. Licet enim temporum ætate iuniores nos Ecclesia protulerit, nostram tamen erga ipsam nihil deuotionem minuit, si posse nostrum qualecunque illius profectibus affectu integerrimo impendamus, nec diffidimus quin præstet vires ipsa, quæ præstitit velle & gratia, dummodò degere nobis detur sine querela. Quia verò aliquanti loco mercenarij, & non natura filij, sua quærentes, & non quæ sunt adepti officij, in communi causa, vel sub obtentu communis causæ propria sectantur emolumenta, nos ab hac specie adeò mentem defecatam gessimus, vt solo & simplici respectu communis boni pro communi bono ad commune bonum his operam dederimus. Sanè spem nostram in eo solo & ad eum solum contulimus, qui nullum bonum esse decernit irremuneratum ab æuo & vsque in æternum.

HISTORIÆ VEZELIACENSIS
LIBER TERTIVS.

Pontius Abbatum regni celeberrima virtus
  Vizeliacenses sorte regebat oues.
Dúmque sibi morum parat instrumenta bonorum
  Dum sibi commissæ prouidet Ecclesiæ;
Suscitat inuidiam turbâ turbatior omni
  Seruorum in Dominum seditiosa manus.
Plebs armata dolis, dux & via proditioni
  Frangere docta fores, & spoliare domos.
Ædibus ausa dehinc assultum impingere sacris,
  Inque necem Domini tangere sacra manu.
Quæ mala, quot clades rabies complesset iniqua,
  Ni celerem prudens Abba tulisset opem?
Si rerum causas quæris cognoscere Lector,
  Præsentis libri pagina pandet iter.
Hanc tibi noster Hugo vir stemmate Pictauiensis
  Elegit gratis pendere mente, manu.
Perlege, cognosces quantum bene, quàm sapienter
  Quàmque suo fulgens ordine currat opus.
Inuida lingua tace, cui virtus est inimica,
  Cui semper studium velle nocere bonis.

GRÆCI cuiusdam famosissimum fertur prouerbium, quòd in tripoda Apollinis dicitur inuentũ: Scito te ipsum, & vide te ipsum. Nihil in humana natura vtroque clarius, nihil preciosius, nihil denique excellentius. Per hæc quippe singulari prærogatiua passibilibus cunctis homo præfertur, & connexa vnitate impassibilibus quoque coniungitur. Est autem scire seipsum, propriæ dignitatis conditionem nosse atque intelli-

gere : Videre quoque seipsum est ipsam dignitatem conditionis sinceritate fidei, & pietatis cultu excolere. Quia igitur primæ parti specierum prædictarum, hoc est scientiæ, supponitur quod intendimus, de dignitate Vizeliacensis quo potuimus compendio partim in superiore libro egimus : In quo dum res commendare & non verba iactitare studuimus, quasi placidi æquoris terga sulcantes enauigauimus, scientes pium Lectorem ex superficie verborum pondus negotij coniecturum. Verùm quoniam prædictæ libertatis siue dignitatis vestes, scilicet Ecclesiæ possessiones, quidam ore canino lacerare, vel pede belluino discerpere, audacia fisi, non virtute freti, conati sunt; placuit serenissimo atque strenuissimo Patri nostro venerabili Pontio Abbati per hæc scripta mandare longè pòst futuris, qualiter & quomodò per diuiunam prouidentiam & conatus æmuli euanuerint, & Ecclesia suis ipsis casibus enituerit. Nec verò istis quasi proprium exercentes ingenium otiosi incumbimus, quibus voti esset propriæ potiùs quàm alienæ eruditioni vacare. Sed mouemur vtique tum coæuorum probitate, tum succedentium vtilitate, tum Ecclesiæ matris dignitate. Mouemur necne irrepugnabili iam dicti Patris imperio, qui pro hac eadem libertate & dignitate ad sanguinem vsque decertauit, licet votum sceleris percussor non obtinuerit, nihil tamen in eo defuit quin fere totum se immunitati Ecclesiæ impenderet, & suam pro illius salute negligeret. Cuius videlicet Ecclesiæ sponsæ suæ casto flagrans amore, cum iura illius per aliquot annos & officiosissimè disponeret, & strenuissimè administraret, inuidente fortuna, næuo eam prauæ commixtionis constuprari persensit. Tum ille zelatus, & stans ex aduerso pro domo Israel, se se obicem adulterinis obtutibus præbuit, & per plura vitæ suæ pericula clariorem & perspicabiliorem libertatis sponsæ suæ puritatem effecit, sicuti nostram infirmitatem Deo iuuante, & nostram paruitatem ipsius Patris auctoritate corroborante, in sequenti more nostro sectantes compendium, propalare curabimus, quatinus & præsentes habeant quo fruantur, & futuri quid æmulentur. Quia etenim piorum est communi potius quàm priuatæ vtilitati intendere; sategimus & nos profectui futurorum prouidere,

Iussu Pontii Abbai Abbat. id Opus Auctor est aggressus.

& caritatis vestem ad talum usque protendere. Opus ergo pium pius Lector piè legat : susurro autem & detractor procul absistat. Cui autem nostra displicent, aut adulterinus, si tamen filij nomine dignus fuerit, aut vernaculus, nedum dicamus Ecclesiæ inimicus reputabitur. Si enim placuit antiquis vel aniles fabulas, vel monstruosa portenta ob solam elegantis ingenij ostentationem tradere memoriæ, & hæc etiam nostris temporibus non infructuosè aliquando leguntur; multò acceptabilius, multóque fructuosius fore futuris credimus, nosse tum gestorum veritatem, tum ipsius fructus honestatem : neque prorsus talia fatemur quasi fraternæ caritatis examen dedignantes, quin demantur ea quæ fortè per excessum effluxerunt, & suppleantur itidem ea, quæ vel nostram præteriêre notitiam, vel stili non admisit compendium. Vtrobique sanè simplicem interpellamus affectum, quo & nostram non erubuimus penuriam; & tanti oneris non neglesimus laborem.

De immunitate ac nobilitate. Vizeliacēsis Ecclesiæ.

Cùm Vizeliacensis Ecclesia ex dono fundatoris & ex dignitate Romanæ auctoritatis prærogatiua libertatis polleret, & oraculo beatæ dilectricis atque famulatricis Dei Mariæ Magdalenæ, quæ ibidem condita toto orbe prædicatur & adoratur, famosissima emineret, multis ex partibus ad eam plures conuolauerunt, & tam sui copiâ, quàm rerum affluentiâ illud oppidum illustre conspicuúmque reddiderunt. Prædia quoque vt erant amplissima & sibi contigua, locum ipsum suo situ delectabilem, opulentissimum adeò effecerunt, vt spectabilis ad vsque fines terræ clareret, & gloriosus in vniuerso orbe emineret. Huius loci corpus tanta & tam speciali caritate proprietarij iuris capiti suo Ecclesiæ vnitum & compactum iungebatur, quòd in qualibet parte sui cuiusquam participium dominij vel societatis admittere tanquam prophanum atque insolentiæ incentiuum abhorreret, & seipso per Apostolicam gratiam in allodio testatoris constans nemini contractu alicuius seruitutis, nisi tantùm Apostolico Pontifici, ceruicem flecteret. Ad cuius integræ libertatis notitiam si quis oculos castos ingenuæ simplicitatis intendat, perlecto Fundatoris testamento relegat, & primordialis, atque antiquæ auctoritatis Romanorum Pontificum priui-

legia, venerandi scilicet Nicolai, & vtriusque Ioannis, Benedicti quoque, necne alterius Benedicti, Leonis etiam & Sergij, & Stephani, & Marini, sed & diuæ recordationis Vrbani, qui de Cluniaci Monasterio ad Apostolatus administrationem assumptus prædecessorum priuilegia seu decreta pro libertate iam dicti Cœnobij Vizeliacensis, non solùm intemerata & rata atque inconcussa esse voluit, immò etiam & suæ auctoritatis munimine corroborauit. Illis denique omnibus diligenter perspectis, nulla certè contraria, vel repugnantia offendet, nec ficticia & surreptitia esse omninò comprobabit; cùm pro certò impium & sacrilegum sit sentire Apostolicos viros contraria sibi decernere, & quod ex opposito allegari potest sibimetipsis repugnare. Fœlicis etenim memoriæ Gerardus Comes, cum pia coniuge Bertha, ob timorem Dei & sui suorúmque salutem, Monasterium supra Choram fluuium, in proprio & liberrimo allodio suo construxit, & congregationem famularum Dei ibidem constituit, quod etiam Monasterium cum omnibus rebus ibi collatis Beatissimis Apostolorum Principibus, & illorum in Romana Sede per secula successoribus, dato testamẽtario libello perpetuæ possessionis, regendum defensandúmque contradidit, dimota & penitus exclusa omni beneficiaria potestate cuiquam dandi aut mutandi licentia. Sed cùm propter crebras irruptiones Sarracenorum præfatum Monasterium penè fuisset subuersum, ne pijs studijs hostilis præualeret inuidia, reædificatum est illud ab eodem Comite in adiacenti monte siue Castello Vizeliacensi, ac fœminino sexu commutata, seruorum Dei primus effectus est Abbas Eudo.

Origo libertatis Vizel.

1. Abbas.

Tantæ igitur deuotionis pietatem eiusdem Comitis Romana Sedes gratanter & benignè suscipiens, placuit ipsum Cœnobium proprio iuri & allodio B. Petri ascribere, & gratiâ vel dono Apostolicæ auctoritatis auctum munire. Siquidem huiusmodi priuilegia suæ Apostolicæ auctoritatis decreto Romani Pontifices indulgentes concesserunt & confirmauerunt, atque statuerunt, vt nulli Imperatorum, nulli Regum, nulli Antistitum, nulli quacumque prædito dignitate de his quæ eidem Monasterio ab eodem Comite, vel à quibuslibet de proprio fuissent iure collata, sub specie

Sũma Priuilegiorum Apostolicorum.

cuiuslibet causæ siue occasionis minuere, vel auferre, siue suis vsibus applicare, vel alijs quasi pijs causis pro suæ auaritiæ excusatione liceat quocunque modo concedere, sed ab eis qui in eodem loco religiosa conuersatione degerent, illibata & sine inquietudine possiderentur; ea conditione, vt nullus Romanorum Pontificum vnquam vel vsquam quiddam de eisdem rebus cuiquam beneficiare, commutare, aut sub censu concedere, vel retinere per futura tempora pateretur, sed censum tantummodò vnius libræ argenti in testamento traditionis singulis annis ab eodem Monasterio Romana Sedes accipiens, piæ paternitatis suffragium sollicitudine pastorali vigilanter contra omnes infestantes eidem impendere studeat. Statuit quoque Sedes Apostolica, vt sine cuiuslibet surreptionis astutia communi consensu Fratrum, vel sanioris partis eiusdem Cœnobii consilio, electo Abbate, & à Romano Præsule approbato, de ordinatione ipsius, aut Monachorum, vel Clericorum, necne Presbyterorum, seu de largitione chrismatis, aut consecratione Basilicæ, aut de quacunque commoditate spiritualis vel temporalis obsequii nullus Pontificum, nullus Regum, nullus vel Ecclesiasticæ vel sæcularis personæ fidelium, per se suppositam-ve personam accipere aut iuris aliquid sibi vindicare auderet.

Et Regum. Taliter Apostolicis priuilegijs compositis, Francorum quoque Regum Maiestas eidem Cœnobio clementer prospexit, & precibus Illustris Gerardi Comitis fauens tale edictum eidem fieri constituit, per quod quicquid Apostolicæ Sedis decretum sanciendo deliberasset, absque alicuius contradictionis scrupulo perpetuis temporibus inconuulsum manere statuit: præcipiens vt nulla sæcularis persona, vel ex Missis Regijs in præfato Cœnobio, aut prætitulato Castello, seu villis ad locum ipsum pertinentibus potestatiuè mansiones acciperet, aut paratas seu freda, vel cespitaticum, seu pontaticum, aut inferendas ab eo exigeret. Quisquis verò hoc immunitatis decretum temerare præsumeret, sexcentorum solidorum mulctam coactus exsolueret, medietatem scilicet Fisco Regio, & medietatem Ecclesiæ cui litem intulisset. Quod suæ auctoritatis præceptum vt pleniorem firmitatis vigorem

gorem obtineret, manu sua illud firmauerunt, & sigilli sui impressione signauerunt.

Sub tantæ igitur libertatis & immunitatis integritate nouella plantatio nouo cespite pullulauit, & ramorum suorum viridi fertilitate plurimas prouincias illexit. Sed quoniam inter cætera vitia quæ in præuaricatione primi parentis humana contraxit natura, inuidiæ liuor atrociùs humanum genus infecit, multi hac peste corrupti tam Ecclesiasticarum quàm sæcularium circumadiacentium potestatum stolâ libertatis spoliare, & gloriâ suæ nobilitatis priuare iam dictum Monasterium conantes, de corde in corde locuti cogitauerunt ad inuicem nequitiam, & pertranseuntes in affectum cordis, ignominiam reportauerunt suæ confusionis. Licet etenim diuersis temporibus vel pariter vel vicissim sibi succedentes, sacri Cœnobij pacem vexare, inquietare, perturbare molirentur, & maximos magnæque auctoritatis eiusdem Cœnobij Patres multifariè multísque modis afficere non vererentur, omne tamen virus nequitiæ suæ malignitatis totúmque posse suæ prauitatis generatio nequam & viperina in præstantissimum atque prudentissimum nostri temporis Abbatem Pontium euomuerunt, & euomentes contabuerunt & defecerunt, euiscerati sunt & adnihilati sunt. Pia quippe Vizeliacensium Abbatum sollicitudo ob crebras impiorum hominum infestationes Comitibus Niuernensis Ciuitatis liberalissimâ indulgentiâ frequenter spontaneum impēdebat obsequium, quò deuotiùs contra omnes aduersantes præsidium ferrent Ecclesiæ, quæ nullo iure sibi obnoxia sedulò gratuita sibi largiretur beneficia. Verùm degener animus beneficijs semper abutitur, atque gratuitis obsequiis insolentior nonnunquam efficitur, nec obsequium gratiæ adscribitur quod ingrato decernitur. Vnde factum est, vt Guillelmus, qui postmodùm Cartusiæ effectus est Monachus, dum Niuernensis Ciuitatis consulatum gereret, salarijs atque alijs Ecclesiæ beneficiis insolenter abusus, nonnullas ab ea consuetudines non solùm pacis, sed etiam libertatis inimicas, per vim tyrannidis exigere nitebatur. Cuius aspernatus insolentiam venerandus Abbas Pontius rationabiliter denegauit quod iniustè petebatur, & prudenter conseruauit quod potestatiuè

Inuidêre plures libertati Vizel.

Guillelmus Niuernens. Comes vsurpare tētat iura Vizel. Monasterii.

exigebatur. Dolens itaque Niuernensis sic se repulsum in tantam exarsit iracundiam, vt stratas regias à Vizeliaco diuerteret, & publicum commeatum à vico prohiberet. Tunc Vizeliacensis cùm nec beneficio nec prece graui Comitem à proposito flectere potuisset, sanctæ matri Apostolicæ Sedi Romanæ Ecclesiæ insinuauit oppressionem Monasterij sui, & qua tyrannide ius vel allodium B. Petri Comes insectaretur, exposuit. Summus autem Pontifex eidem Comiti reiteratò scribens vt ab insectatione specialis filiæ suæ Vizel. Ecclesiæ desisteret, monuit; vt etiam eius paci & libertati fauendo pro B. Petri reuerentia prouideret, iniunxit, ne si Apostolica iura vsurpare præsumat, vniuersalis Ecclesiæ inimicus & temerator existat. Quòd si quid iuris in eodem Monasterio sibi competere crederet, ab Apostolica gratia non diffideret, dummodò quietem Ecclesiæ non vexaret: alioquin si secus contenderet, onus Apostolici baculi se laturum non ignoraret. Vizeliacensem quoque idem Præsul auctoritate Apostolica commonuit, ne de iure Monasterij in aliquo alicui cederet, néve Patrum terminos transgredi præsumeret, immò de Dei & Beati Petri auxilio confideret, & viriliter pro Ecclesia decertaret, ne si Ecclesiæ integritatem commaculari permitteret, ipsius integritatis proditor existeret.

Arbitri cõtrouersiæ inter Abbatem Vizel. & Comitẽ Niuern.

Diu ergo inter Vizeliacensem & Niuernensem protractâ controuersiâ, tandem ad hoc ventum est, quod Abbas & Comes communi assensu in laude & concordia seu diffinitione Bernardi Abbatis de Claraualle, & Hugonis de Tilio, atque illorum quos ipsi ad hanc vellent vocare concordiam se exposuerunt; vt quod præfatæ personæ super hac re concorditer deffinirent, irrefragabiliter obseruarent. Festo igitur die solemnis Paschæ, cùm vniuersa ferè Gallia solito crebriùs Vizeliaco conuenisset ob frequentiam orationis, simúlque ob reuerentiam piissimi & religiosissimi Regis Ludouici Iunioris, qui suis ibidem in humeris crucis Dominicę Vexillum Hierosolymam peregrinaturus suscepit, conuenit pariter & Comes cum iam dictis personis; qui venientes apud Bassiacum Ecclesię grangiam, die statuto, quartâ scilicet feriâ infra octauas Paschę, taliter Comes calumniam suam exorsus est: Ecclesia Vizeliacensis, inquit,

Quid prætenderet

in aduocatione mea est: volo vt quotiens Abbati mandauero, mihi & hominibus meis secundum iudicium Curię meę iustitiam faciat, negare non debet. Et si aliquis aduersus eum dicere voluerit quod ei iustitiam negauerit, dictante meo iudicio se deffendere debet. Ad hæc Abbas respondit, quòd nullatenus hoc facere deberet; quia Abbatiam Vizel. à præfato Comite non haberet. Cúmque esset ipse Monachus & Sacerdos & Abbas, laicali iudicio se subdi nolebat, nec per tales personas aut in se aut in Monachos suos sententiam suscipere non debebat. Iterum Comes quærebat quòd homines Vizeliaci ad Ecclesiam pertinentes de iustitia sua esse volebat, & quotiens ibi * placeret Abbati mandaret, vt pro susceptione coacti iudicij ad curiam suam eos duceret; & si forte inter homines ipsos & Abbatem aliqua querela emerserit, dicebat idem Comes non nisi per manum suam tantùm in curia Abbatis debere eos inire concordiam. Respondet Abbas, quòd Ecclesia Vizel. non esset ab ipso, nec à parentibus suis fundata, nec homines de feodo suo erant, nec Abbas aut Ecclesia eos ab ipso habebat; & ideò indignum erat, vt illius subderentur iudicio, de cuius non erant beneficio. De concordia verò Burgensium nihil ipso auditu dicebat iniustius esse, & veritati omníque iustitiæ contrarium, cùm pax sit omnibus communis, & beati pedes euangelizantium pacem protestentur à diuinis scripturis & à sanctis Patribus, néque ista vel huiusmodi cõsuetudo fuerit in Ecclesia à priscis temporibus. Rursus Comes dixit, quòd homines sui de Clemiciaco cùm ad nundinas vel ad forum Vizeliaci veniebant, in plateis sua mercimonia deponebant, & à consuetudine aliorum hominũ immunes se esse dicebãt, & ideò querebatur quòd telonearij Abbatis ipsas consuetudines ab eis violenter exigerent. Abbas ad hæc respondit, quòd plateas in proprios vsus ab antiquo habebat, & nemo aliquid iuris exceptum habebat, & cùm omnes homines ad nundinas siue ad forum Vizeliacj aduentantes secundum diuersitates mercium teloneum gratanter exsoluerent, volebat vt similiter & ipsi consuetudines redderent, qui non dicebant quâ iustitiâ retinere deberent. Tunc Hugo de Tilio testatus est Comitem nullum ius in hac querela habere, quia tempo-

Niuernensis exponit: cui Vizeliacensis respondet, cúmque confutat.

f. * sibi.

re Domni Renaldi Abbatis Vizeliaci, postmodùm Lugdunēsis Archiepiscopi, super hac re ab ipso Comite querela mota est, quam ipse Comes acceptâ ab eodem Abbate pecuniâ per manum suam, Hugonis scilicet de Tilio, penitus dimisit, & de cætero nunquam se quæsiturum eam fideliter promisit. Iterum Comes quæsiuit stratam, quæ tendit de Esconio vsque Blanniacum, & illam de Prisseïo, & alias à crucibus & à terminis vsque Vizeliacum constitutis. Cui respondens Abbas dixit, quòd stratam de Varginiaco, quam Comes requirebat de Esconio vsque Blanniacum, illa fuit Erueo de Donziaco, & Sauarico de Varginiaco * Dominis Castri Censorij, qui ipsam stratam, & totam terram de Varginiaco cum omnibus appendiciis suis, scilicet aquis currentibus, cæterisque quæ iure hæreditario in allodio possidebant, ipsi eam dederunt, & vendiderunt beatæ memoriæ Artaldo Abbati & Ecclesiæ Vizeliacensi, ac super altare BB. Apostolorum Petri & Pauli multis astantibus Deo & B. Mariæ Magdalenæ, atque ipsis Apostolis, cum omnibus appendiciis suis obtulerunt; quam terram Ecclesia Vizeli. per XL. & eo ampliùs annos iure hæreditario hactenus in pace totam ex integro absque omni calumnia possedit. Latrones verò in publica via captos ibidem suspendit, & de cæteris malefactoribus iustitiam fecit, & si quid ibi inuentum fuit sine violentia quietè habuit. Terra porro de Prisseïo fuit allodium Ducis Burgundiæ quam quidam milites ab ipso tenebāt, qui eam B. M. Magdalenæ dederunt, ac vendiderunt. Ab illo itaque tempore vsque nunc & Ecclesia & Abbas Vizel. in pace sine aliqua interruptione totam ipsam terram, & viam publicam intus villam & extrà, cum viis publicis & semitis tenuit & possedit. De qua re & aliis supradictis Abbas plurimos testes habuit & nominauit; Martinum scilicet & fratres eius de Prisseio, & multos alios in villa viuentes, qui dixerunt se in strata sex latrones falsam monetam deferentes comprehendisse, & Vizeliacum pro iustitia facienda Præposito reddidisse. Insuper bouem vnum in via publica sine Domino inuentum Renaldo Monacho de Prisseio, qui eo tempore ibidem morabatur, sicut ius Ecclesiæ reddidisse. Quæ omnia sine dilatione prædicti viri parati fuerunt probare. De aliis verò

f. * Vergiaco.

ſtratis, ſcilicet de Fontaneto, & de Craïa, & de Monte Tirohet, & de cæteris Vizeliacum vſque tendentibus, Abbas reſpondit, quòd anteceſſores ſui iuſtitiam earum ſine querela diu multúmque tenuerant, quia & ipſæ ſtratæ per viam Eccleſiæ tranſeunt, de quibus omnibus multos teſtes habuit, Guinimerum olim Decanum, Girardum Decanum, Hugonẽ Præpoſitum, Renaldum Dautran*, Renaldum de ſancto Chriſtophoro, Guilelmum de Ponto, & fratrem eius Ionam, Arnulfum de Ferrariis, Rotbertum de Monterohillone, Guidonem Foreſtarium, Durannum de villa Lohet*, Durannum de Chaſteneto, Conſtantium Præpoſitum de Fontaneto; Stephanum Præpoſitum de Blanniaco, Aimonem Nummularium, Bonum amicum de Caſtro Cenſorio, Gofridum Bertinum, Blãchardum de Sarcitorio, Stephanum Beurandum, Odonem pulchræ ſimilitudinis*, & multos alios. Quæ omnia à Summo Pontifice in perpetuum tenenda confirmata ſunt, & ne ab aliquo ſuper his Eccleſia vel Abbas moleſtentur ſub anathemate interdictum. Hæ fuerunt querelæ Comitis, & hæ repulſiones earum Abbate refellente.

* de Altrãno, id eſt, de altero anno.

* de villa Lupuli.

* Belleſemblance.

Abbatis obiectiones, & Comitis reſponſa.

POST hæc conqueſtus eſt Abbas de prædicto Comite, quia per viam publicam ab Altiſſiodoro vſque Vizeliacum inſtitores & mercatores omnes auertebat, & Vizeliacum ire non permittebat. Comes reſpondit, quia olim ſic fecerat, nec ab aliquo Abbate interpellatus de hac re fuerat. E contra Abbas dixit, quia ſtrata quæ Vizeliaco tendebat æquè erat regalis, publica, antiqua via ſicut Niuernenſis, ac ſecurior, & iniuſtum erat vt itinerantes reuocaret à via quæ ſibi facilior & melior videbatur, cùm plures orationis causâ magis quàm negotiationis ibi conuenirent. Iterum Abbas conqueſtus eſt de Teloneariis Comitis, qui aſſiduè homines ſuos per Altiſſiodorum tranſeuntes deprædabantur, dicentes quòd Abbas in tribus feſtiuitatibus, ſcilicet Paſchæ, & Pentecoſtes, & B. M. Magdalenæ, eos cum omnibus ſociis ſuis procurare deberet, & vnicuique ceram pondo vnius libræ pro pedagio vini Altiſiodorenſis, quod emere ſolebat, dare. Reſpondit Comes quòd prædicti pueri ſui hanc cõſuetudinẽ ab Abbate Renaldo conſtitutam in Eccleſia habebant. Abbas ad hæc dixit ſe neſcire hanc conſuetudinem, ſi verum erat, tamen

consilio Capituli factum non fuerat, ac per hoc nec ratum nec stabile esse potest, vel debet.

Filij Comitis vnà cũ Rege Ierosolymam proficiscũtur.

Igitur postquam signum Dominicæ crucis Rex piissimus Ludouicus Iunior Hierosolymam profecturus suscepit, plures facti huius famâ & exemplo incitati, transmarinam peregrinationem arripuêre: inter quos etiam duo filij Niuernensis Comitis, videlicet Guilelmus & Renaldus, comitatui regio se se coniungentes, eandem profectionem susceperunt. Ipse quoque pater eorum desiderio alterius priorem vitam commutans, habitum religionis & vitæ finem apud Cartusiam accepit. Sed quia venerabilis dilectricis atque famulatricis Dei M. Magd. sepulchrum gloriosum & religione sanctissimum iniustè vexando afflixerat, pœnam criminis ipse à cane deuoratus excepit, & iniustitiæ vindictam suis reliquit hæredibus. Nam Renaldus captiuitatis miseriam turpiter sortitus, seruituti barbaræ gentis infœliciter addictus est, vt pater, qui Vizel. Ecclesiæ libertatem deprauare tentauerat, seruitutis experiretur opprobrium in filio. At verò Guilelmus paterni Consulatus hæres & sceleris, cùm ab Hierosolymis reuertens naufragium pateretur, de salute propria periclitabatur. Rebus autem expositis, cùm iam in articulo mortis omnibus constitutis à circunstantibus moneretur, vt quæ pater illius contra ius fásque in Vizel. Monasterio vsurpando sibi vindicabat, pro communi salute sui & suorum remitteret, vix tandem vrgente periculo cessit, & iureiurando sub testificatione deuouit, nullas deinceps procurationes...... Paschæ & transitus B. M. Magdalenæ solemnitatibus se repetiturum in Monasterio. Nec mora, mira Dei virtute, ipsa eius dilectrice B. Maria Magdalena suffragante mirabiliter ab angustijs præruptæ rupis quò nauis inciderat, repente eripitur, & turbido æquore transmeato, quieto littori redditur.

Comes ipse habitum monasticũ Carthusiæ induit, post à cane deuoratur.

Ereptus Comes Niuern. è naufragio votum soluit in Vizel. Capitulo.

Interea præclarus Abbas Pontius terram ac familiam prædicti Niuernensis procurabat, atque ab incursantibus vndique defensabat: tum quia Monasterio suo eatenus prospici sperabat; tum quia idem Guilelmus cognationis affinitate sibi coniunctus extabat. Quem reuertentem ab Hierosolimis naufragum excepit, & occurrens ei honorificè à penuria,

qua grauiter premebatur, sufficienter releuauit. Incolumem denique familiam cum totius immunitate possessionis suæ illi consignauit: nec multò pòst etiam inimicos illius cum satisfactione in gratiam reflexit. Inuitatum deinde Vizeliaco coram Fratribus vocauit, & vt quod fecerat votum persolueret Deo, monuit. Paruit ille in facie, quamuis dolos versaret in mente. Capitulum ergo ingressus Fratrum, naufragium suum illis exposuit, quòd B. M. Magdalenæ interuentu liberatus sit, confitendo absoluit, votum quod ob gratiarum actionem fecerat, expediuit, & à patre vsurpata salaria, vel cibaria, concedente vxore sua, & filio suo Guillelmo, præsentibus innumeris, remisit, concessit, confirmauit. Cúmque multa sibi bella increuissent, assistebat ei in omnibus, & auxiliabatur Abbas Pontius, sperans mitigare se posse feroces animos, & procliues atque præcipites ad vsurpandum ius alienum; & cùm totis animis flagraret ad impetendam Ecclesiam, reprimebatur tamen nimijs cognati beneficijs, quibus obsequentem verebatur impetere aliquibus præiudicijs. Vnde cui pro natura vitium inerat, toto spiritu suo meditabatur quoquomodo inuenire posset occasionem calumniandi Ecclesiam vel Abbatem. Viri autem iniquitatis, quorum cor clibanus erat impietatis, dolentes se amisisse maximos quæstus suæ libidinis, quibus fruebantur in comessationibus quæ Comiti frequenter Vizeliaco exhibebantur, pronum ad omne malum circumueniunt animum Principis, & vt detrimentum, quod sua sponte admiserat, renouatione siue commercio alterius litis recompensaret, suggerunt.

Erat autem Vizeliaco quidam qui dicebatur Hugo de S. Petro aduena, genere & moribus ignobilis, quem natura inopem protulerat, sed manus arte docta mechanica locupletem effecerat. Is vt erat acer ingenio, & in omni versatus nequitia, Comitem modò muneribus illiciebat, modò fraudulentis spebus animabat, quatenus extorqueret ab Ecclesia ius iustitiæ seu iudicij dirimendi vel examinandi causas hominum Vizeliacensium. Sperabat enim nefandissimus homo toti se principari vico, si per gratiam tyranni iuris iudicij sibi daretur optio: quare nonnullos prauitate sui similes clandestinis conciliabulis huic malignitatis proposito sibi associa-

Hugo de S. Petro auctor persecutionis in Monachos Vizeliacæ

bat, vt ſub ſpecie libertatis proditionem meditarentur, & obtentu pietatis dolos machinarentur: affluentia ſiquidem rerum ſemper apud degeneres animos inſolentiam parit. Dúmque plus quis cenſu poteſt, quàm alter naturâ, regiis etiam natalibus ſeſe præfert, & oblitus ſui inanè erigitur, dum occulta conditione ſuperbus incedens priuatis gloriatur. Monachus ergo quidam de Monaſterio Vizel. dum poſſeſſiones circuiret Eccleſiæ, contigit eum in quodam nemore, quod erat iuris Eccleſiæ, deuenire, & cùm inueniſſet quendam vetitum nemus præcidentem, ſecurim pro vade voluit ab eo auferre; ſed conuerſus ille Monachum grauiter cecidit, & circumuentum ab equo cui inſidebat, deiecit. Tunc Monachus acceptâ iniuriâ dehoneſtatus ad propria rediit, & illatam ſibi contumeliam clientibus Monaſterij aperuit. At illi tantam indignitatem non ferentes nocte veniunt ad domum hominis, & effoſſis oculis illius, noctem ei intulerunt perpetuæ cœcitatis. Quod factum cùm reſciret Comes diſſimulato gaudio quaſi nactæ oportunitatis calumniandi, perditionem minatur huiuſce rei factoribus; diúque conceptam in corde nequitiam pedetentim parturiens, renouare diſpoſuit quam pater ſopitam reliquerat litem.

Superueniente itaque Beatiſſimæ dilectricis Dei Mariæ Magd. feſto ſolemni, cùm in hoſpitio Monaſterij ex more conſediſſet, ſeruos ſuos iuſſit ſtare præ foribus, quatinus ſi fortè viſitaturus illum Abbas aduenisset, ab ingreſſu eum prohiberent. Qui factis iuſſa complentes aduenienti Abbati obices ianuas clauſerunt, Comitem eſſe in conclaui deintus reſponderunt. Repulſus Abbas ſuſtinuit & hanc cum patientia cõtumeliam, & ſuſpectus ingrati hominis nequitiam: vtrobique liberum gerebat animum. Exiſtente autem Comite apud Cluniacum, ingreſſus eſt ad eum Abbas, causámque oſtentatæ indignationis requiſiuit ab eo, quo prætendente orbati hominis calumniam: non eſſe iuris illius hominem Abbas reſpondit. At ille filiolum ſuum hominem eſſe dixit, hoc eſt ab vtero matris denominatum. Arridens Abbas quaſi ludo, vtrum ius iuſtitiæ ab eo dignaretur accipere requiſiuit, quo negante, vtrum etiam per manum amicorum & domeſticorum ſuorum, & illius in concordiam rediret, identidem rurſus

ſus requiſiuit. Idipſum eo renuente, interrogauit iterum Abbas, vtrumne neceſſariò ſibi incumberet, vt ſe ſuáque ab eo obſeruaret. Reſpondente illo ſic ſibi opus eſſe, diffidatus Abbas ab eo receſſit. Miſitque Comes ſatellites ſuos in quandam poſſeſſionem Monaſterij, & deprædatus eſt eam abductis animalibus & ſpoliis multis. Obſecrante proinde Abbate, vt ablata ſibi concederentur; tunc tandem hactenus abſconſum virus Comes effudit, & vt Abbas in Curia eius de quibuſlibet ab eo vocatus iuris iuſtitiam exequeretur, expetiit. Abbas reſpondit contrarium aduersúmque omninò eſſe tam diuinis legibus, quàm Eccleſiæ moribus, necne etiam Apoſtolicis Decretalibus quod expoſtulatur. Et turpe atque indecorum, inquit, mihi eſt, vt libertas Monaſterij quæ per multa tempora ſub diuerſis Patribus florens, hactenus etiam impræſentiarum viget, per eam quæ ab te mihi eſt cognationem ſeruituti addicta depereat. Nec tantùm affinitati, ſed & naturæ inimicatur quod intendis, dum diuina iura homo tibi ſubdere moliris, quæ me cognato & parente tuta illibatáque conſeruare & augere debuiſſes. Quàm verò inhumanum ſit beneficiis talem viciſſitudinem rependere, coram eſt inſpicere, dum tibi deferenti honorem & munificentiam, ſempiternum mihi præſtare contendis opprobrium. Veruntamen cùm de cætero gratum tibi ſpondeam obſequium, ſed in hac expoſtulatione ſcias me nullatenus tibi ceſſurum.

Deprædatur Comes bona Vizel. Monaſterij.

QVO audito tyrannus accenſus eſt nimis & multa interminando, grauiora inferendo, excidio Eccleſiæ totus incubuit: aduerſus quem Romanum per internuntios interpellat Abbas ſuffragium. Interim mediantibus amicis pro pace Comiti ſupplicat; Comitis malignitatem ſeſe immeritum perorat, concordiam ſaluo iure priuilegiorum & dignitate Eccleſiæ repræſentat: proinde multorum magnorúmque Optimatum, pluribus in locis colloquia multa, variæque verſantur ſententiæ. Attamen amicitiæ nuſquam procedit pax, quoniam diſcurrit vbique diſcordiæ fax. Vt ergo cognouit tyrãnus quòd Legatos ſuos Romam Abbas miſiſſet, protinus miſſa expeditione per prædia & poſſeſſiones Monaſterij Vizeliacenſis, vbicunque in Niuernenſi ſeu Altiſiodorenſi pago aliquid Eccleſia iuris habebat, totum inuaſit, diripuit, abdu-

Conciliare ſibi animũ Comitis omnẽ impẽdit induſtriam, ſed fruſtra.

xit, spoliauit. Præpositos quoque, & singularum rerum Monasterij procuratores, per sacramenta pollicitæ fidei coëgit, quatenus in nullo negotio Monachis parerent, nec de aliqua ratione Abbati vel suis responderent. Satagebat quidem callida versutia præuenire Abbatis Legatos, si fortè aliquod cessionis verbum vel ab inuito vtcunque posset extorquere. At ille prudenter vsus, rebus in periculo constitutis consuluit, de competenti satisfactionem Comiti repromisit, amissa recepit, eidem B. Iacobi oraculum adeunti dona & exenia multa largitus est. Sed quæ beneficiorum copia cupiditatis voracitatem opplere queat? nempe animus corruptus nihil aliud nouit quàm vel recta peruertere, vel de rectis praua coniectare.

REVERSVS denique Comes ab Hispaniis diem ex mandato Abbati statuit, vt in eius præsentia de quibus foret interpellatus iudicium Curiæ principalis susciperet. Enimuerò cui baculus Petri commissus fuerat, Petri constantiæ & magnanimitatis omninò expers esse non poterat. Igitur eo dissimulante mandata tyranni statim edicto proposito denunciauit Comes, ne quis mercandi, vel viandi seu religionis obtentu Vizel. ingrederetur, né-ve ab Vizel. quispiã ad publicas nundinas, siue ad publicum commeatum prodiret. Quisquis porrò constitutum temerare præsumeret edictum, prædæ omni occursanti pateret. Taliter vicanis obsessis, cœpêre aliqui intrinsecus furtiuo murmure susurrare, dicentes auctorem simul & causam malorum omnium esse Abbatem, qui & nouis & iniustis legibus eos premeret, & tyranni furorem, cuius infra terminos claudebantur, aduersum se in interitum eorum concitaret. Fœlices demum se ac beatos fore prædicabant, si reiecto Ecclesiæ iugo sese manciparent Comitis arbitrio. Tunc quippe & externos hostes non formidarent, & internos exactores velut exiguas muscas à se abigerent; sed & si opus esset cum Abbate iudicio æquipollenter contenderent, cùm plures fortiori innitentes paucorum & imbellium dominatione sese eriperent. Nec latuit Comitem talia eos inuicem mussitare, Hugone prophano impia consilia sibi perferente. Cuius amplexatus dolum quo instruebatur, quoniam si Vizeliaco veniret, & verbum de Ab-

batis desertione quasi tentando vsus temperanter ad vicanos haberet, non dubium quin potior & copiosior pars eorum sibi fauens protinus manum deditionis ei daret: recompensato fœdere, quo protectionem & auxilium suum eis vbique præstaret, venit Vizeliaco: cúmque in hospitio Monasterij ex improuiso descenderet, clam ad se Vicanos conuocat, desertionem illis suadet, secum eos agere contra Abbatem orat, dicens quòd se irato nusquam subsistere haberent, se pacifico nec etiam Dominum suum formidarent.

„ Videtis, ait, quoniam cùm sim legitimus aduocatus & „ tutor Ecclesiæ huius solus Abbas impedire communem ve- „ stri salutem contendit, dum præripiendo quod iuris est „ alieni, ius iustitiæ quidem à me repetit, quod ipse calumni- „ antibus me iudice vel aduocato exequi dedignaretur. Et „ quis tantam ferat arrogantiam, immò iniquitatem, quòd „ sua quis repetens aliena indiscussè detineat? quam verò „ causam habere possum in faciem diripientium bona vestra, „ iure ipsorum tyrannicè retento? Denique pluris est, inquit, „ aliquid posse, quàm petere iugiter. Quid autem & quan- „ tum, vel quàm latè nostrum valeat posse nihil experto „ euidentius argumento. At Monachorum preces & si quan- „ do repulsam non merentur, inefficaciâ sæpiùs diminuun- „ tur. Quorsum igitur vestra tendant vota, vestra interest. „ Nam nobis fauentes, & posse nostro communicantes, iam „ cassas Monachorum preces, & futile Abbatis auxilium „ non curabitis, tutum habentes ac liberum ingressum & „ regressum quaquauersus destinaueritis, perpetua potiti se- „ curitate tam vestri quàm bonorum vestrorum.

Suadet Comes Burgensibus Vizel. vt à dominatione Abbatis se subtrahãt.

Hæc dicens ac prorumpens in singultus, lacrymas fudit impietatis, quas hauriebat de puteo cœnulentæ cupiditatis. Quam malesuadæ suggestionis tentationem præcauens Abbas, cœtum conuocat Fratrum, & vt euntes prostrati solo tenus pariter Comitem deprecarentur, quatenus eorum misertus Ecclesiæ parceret, ammonuit. Obtemperantes filij monitis paternis, ad pedes tyranni relinquentes mensas pariter corruunt, & vt sibi immò Ecclesiæ amore Dei, & eius Dilectricis reuerentiâ parceret, suos vel Ecclesiæ homines ne seducendo peruerteret, suppliciter efflagitant. Quibus ille

Vizeliacenses Fratres Comitem vt à cœptis desistat, exorant.

colubrino corpore, non columbina mente è contra deiectus respondit se nihil aliud ab eis requirere, præter quod ius proprium repetentes, itidem & ipsi per manum illius ius alienum exequantur. Et mirè (inquit) stupeo, cuinam æquitati ascribatur tanta insolentia, quòd me aduocato & iudice alios compellatis; ipsi autem aliis quoque compellantibus me itidem aduocato & iudice quod iustum est exequi dedignamini: nec verò homines vestros vel seducere, vel reuocare à vobis, vt dicitis, studeo; sed quos de more & de iure meo vbique ab omnibus tueor ac deffendo, legitimo ac publico iudicio Curiæ meæ vel purgatos, vel iustificatos esse decerno: quisquis enim, ait, quod suum est repetit, alieno æquè iuri cedere debet. Fratribus ad hæc respondentibus, iuxta consuetum diu morem Patrum suorum, & statuta Apostolica se nemini negare quod iustum est, tota subitò domus confuso clamore repleta est. Iterum Fratres, quia festi B. Mariæ Magdalenæ solemnitas instabat, Comitem deprecantur, vt vel aliquot dierum inducias sibi concederet, quo publico concursu festos dies peragerent. Quibus ille nec obsidione à se conclusos, nec captiuitati eos esse addictos, quò talia peterent, respondit: quia, inquiunt, prohibuisti intentando ne quis ad nos externus accedat, néue nostrum quispiam extra progrediatur commeatus gratiâ, misera conditione immeritos nos esse obsessos protestamur. Vix tandem confusus tantorum Fratrum precibus, octo dierum concessit inducias; atque illic ò abcessit infecto proditionis negotio. Fratres autem tametsi non solito cursu, nō minori tamen ritu dies festos peragunt. Quibus expletis, accersito Altisiodorēsi Episcopo ad Comitem Abbas profectus est. Cui Apostolica mandata quibus pro terminanda calumnia Eduensis Episcopi pergere iubebatur Italiam, ei innotuit. Orat deinde vt quemadmodum ipso peregrinante iura illius ac si sua, fideliter seruarat, & ab incursantibus intacta defensarat: Ita & ipse cognati sui Monasterium cum appendiciis suis tueretur, & in fide sua susciperet, atque fideliter protegeret, donec à Roma rediret. Spondet præterea se suasurum Domino Papæ vt Vizeliacensem permittat subire audientiam Niuernensis; quòd si fortè impetrarit, omnem peintus controuersiam sese

depositurum promittit. Vt autem istæ induciæ ratæ & inconcussæ persisterent, obtulit ei Abbas pecuniam sexaginta librarum monetæ publicæ.

Itaque tyrannus precibus flexus, sponsionibus illectus, muneribus actus, postulatas concessit inducias; & de cætero se se fidelem fore amicum pollicetur, si promissum effectus prosequatur. Et quia duplici animo nil facilius ad mentiendum, multa promisit quæ pauca seruauit. Tamen quia charitas omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, fidei ipsius generosa simplicitas Abbatis se credidit. Profectus denique Romam, atque vniuersalem Curiam ingressus, adeò de calumnia Eduensis Episcopi coram Summo Pōtifice triumphauit, vt nec etiam pilus capitis eius quoquam fluctuaret deiectus, & Eduensem sic deiectum redderet, vt audientiam iuris iudicij subterfugiens, dilationem confusus deposceret. Post hæc Abbas ingressus ad Apostolicum, calumniam qua eum & Monasterium Vizeliaci quod hactenus B. Petri proprium ius, & Romanæ Ecclesiæ liberrimum fuisset, Niuernensis Comes vexabat, exposuit. Et quoniam is nec Potentum precibus flectitur, nec amicorum suggestionibus inclinatur, nec obsequiis delinitur, nec muneribus reuocatur, nec Ecclesiastica censura coercetur; decernat, inquit, Apostolica prudentia quid facto opus sit, vtrum videlicet proteruię tyrannicæ Apostolica cedere debeat libertas, necne. Forsitan etenim exsaturata rabies inimici cupida, pacem ac perpetuæ tutelæ præstabit Ecclesiæ munimentum. Ad hæc Apostolicus: nequaquam, ait, immò si Vizeliacensis Sacerdos forensi vel plebeio subiacuerit examini, non solùm quiete priuabitur Monasterium, sed etiam omnis Ecclesiasticus ordo extremæ confusionis nodo implicabitur. Monitum ergo corripiemus, & suadebimus vt iam semel fecimus, quatinus ab hac desistat insolentia; denunciantes vt si quid iuris in Monasterio tuo sibi competere autumat, sub datis à nobis iudicibus sua recipiat, aliena linquat. Qui si fortè nostram pietatem contempserit; ecce chamus, ecce frænum, ecce Petri gladius, quo auricula contumaciæ præcidatur. Tuam denique solertiam auctoritate Apostolica præmunitam esse volumus, ne de rebus Monasterij, scilicet de iure B. Petri, cuiquam in

Induciјs à Comite datis Romam Abbas proficiscitur, vbi de Eduensi Episc. triumphat.

Forti sit animo aduersus Comitem monet Pontifex

áliquo cedas, neve ingenitam atque Apostolica gratia cumulatam Ecclesiæ libertatem qualibet pusillanimitate pro 'as. Quamuis enim longè remotum non minori gratia te pro iure Apostolico vigilantem habebimus sollicitudine & auctoritate qua decet filium.

Apostolica scripta spernit Comes, instigatque in Monachos Burgundiæ Primates.

Talibus Abbas instructus monitis valedicto Curiæ ad Monasterium ouans reuertitur. Cúmque Apostolica monita Comiti dedisset, spreuit, respuit, abiecit, nil se illi debere à quo æquè nil possideret, respondit. Requirebat deinde si iuxta promissum audientiam & executionem iuris iudicij Curiæ suæ ab Apostolico impetrasset. Saluaui (ait Abbas) verbum oris mei, sed prohibitus sum voto parere. At ille stomachatus, & felle permixtus, rursus Vizeliacensem commeatum ius prodeundi & ingrediendi habere prohibuit; & veritus per seipsum Monachis bellum inferre, Satrapas instigat Prouinciæ, videlicet Gibbadum de sancto Verano, Iterium de Briuate, Gofridum de Arseio, & eorum complices, quatinus Vizeliaci homines quaqua versus occurrerint, inuadant, res illorũ occupatas vsurpent, Monasterio non parcant, possessiones diripiant, calumniam Abbati struant, suámque inopiam Ecclesiastico penu suppleant. Isti itaque ac si canes effusi prædia Monasterij inuaserunt, Monachos cæciderunt, vestibus eorum ablatis turpiter abusi sunt, omnémque supellectilem diripientes, tam seruos quàm iumenta vel pecora Ecclesiæ deprædati sunt. Nulla religio ab eis reuerebatur, sed passim Clerici cædebantur, Sacerdotes inhonestè trahebantur, viantes spoliis nudabantur, peregrini captiuabantur, nobiles matronæ prostituebantur. Quocirca mira consideranda est Vizel. Ecclesiæ patientia, mirabilior prudentis Pontij Abbatis strenuitas atque magnanimitas. Hinc siquidem Niuernensis Comes, illinc Eduensis Episcopus, hinc tyranni, illinc Duces terræ vno impetu, vno spiritu, vno interuentu, quasi feræ bestiæ hinc inde discurrebant, Abbatem lacessebant, Ecclesiam vexabant, atque adeò iura illius lacerabant, quòd totum cederet occupanti quicquid hostili occurreret manui. Verùm generositas mentis ingenuitate nobilitatis adornata, tantò æquiùs indigna sustinebat, quantò nequiùs mala sibi irrogari perpendebat.

Considerans itaque Abbas quòd vndique mala multiplicarentur, venit ad Regem auxilium petens ab eo aduersus Comitem. Qui vocatus à Rege sic respondit: Aduocationem siue tuitionem Monasterij Vizel. cum contingentibus sibi vsibus, pij patris vestri ac vestræ concessione serenitatis & gratia hactenus à patribus & proauis meis iure matrimonij absque vllius reclamationis contradictione vsque inpræsentiarum teneo ac possideo. Quâ verò ratione ius tanto tempore à patribus meis hæreditatum mihi calumnietur prorsus ignoro. Respondens Abbas dixit: Ecclesia Vizeliacensis ab inclyto Gerardo Comite nobiliter fundata, nobiliùs ab eodem attitulata BB. Petri & Pauli Apostolorum nomini adscripta, iuri assignata, regimini credita, protectioni commissa; ipso etiam pio Comite Gerardo interueniente, Francorum excellentissimorum Regum tali meruit donari priuilegij prærogatiua, vt omnibus remissis quæcunque ius regium ab antiquitus ibidē obtinebat, nulli potestati seu personæ cuicunque pateret facultas cuiuslibet iuris aut consuetudinis, pro qualibet pietatis munerísve specie seu occasione exigendi, sed ab omni seruitutis conditione libera, exhibitionísque exactione persisteret. Quod ita esse pij proaui vestri Ludouici priuilegium quod præsto habemus, si vestra dignetur audire serenitas, comprobabit. Perlecto priuilegio quærebat Rex ab Abbate, vtrum sese committens regio examini, sententiam super hac calumnia promulgatam prosequeretur. Perpendens itaque Abbas infensam sibi Curiam partibus fauere aduersis, timuit sese commitere dubio iudicio ne præiudicium pateretur Ecclesia, quæ solo iudice Petro, adhuc paululùm respirabat: Celsitudinem denique Regiam exorauit, vt tyrannum ab infestatione Vizel. Monasterij desistere iuberet, & iusiudicij per manum Apostolicæ Sedis Legati, vel eorum quibus à Domino Papa commissum fuerat, susciperet. Quæ cuncta Comite cū subsannatione renuente, valefaciens Abbas Regi ad Monasterium suum reuersus est. Et cùm audisset quòd Ioannes Rom. Ecclesiæ Presbyter Cardinalis, cui Apostolicus causam controuersiæ Vizel. & Niuernensis commiserat, expleta legatione ab Anglia rediret, misit in occursum illius, rogans vt

Exhibet Abbas Regi Priuilegia Vizel. eiusque implorat tutelam.

quantociùs veniret, quoniam Vizeli. Ecclesia omni auxilio destituta, iam propè solitudinem minabatur. Qui accepto nuntio accelerat pedem, & vtrique mandat, scilicet Abbati & Comiti, vt sibi occurrant Altisiodoro. Audiens autem ille Ioannes, quòd Iordanus Cardinalis datus esset Gallicanis Legatus, scribit ei vt festinatò Vizeliacum veniat, & festum instans B. M. Magdalenæ pariter ibidem concelebrent. Et cùm Altisiodoro vterque præsente Abbate & Comite adsisteret, hortabatur clementer Comitem & affabiliter Legatus, vt sopítâ calumniâ pacem faceret cum Abbate, ne Vicarium Christi persequendo & Petri, Deo inimicari conuinceretur, ac per hoc persecutoris Ecclesiæ Sauli similis existeret. Quin etiam si nostri, ait, contemptor extiteris, nec etiam Sauli imitator dignus inueniaris: quoniam ipse vt corripientem expertus est, protinus Magistrum secutus est. Sed cùm Comes pia monita contemnendo dissimularet, quia rursus à Vizeliaco publicum commeatum vel accessum prohibuerat, petiuit ab eo Cardinalis inducias, quatenus B. M. Magdalenæ solemnia festiuo cultu atque publico concursa more debito celebrarentur, quibus vix ad Octauas vsque impetratis, Vizeliacum venerunt Cardinalis Ioannes & Abbas Pontius, veniénsque Iordanus Cardinalis Galliarum Legatus pariter cum eis dies sanctos peregit.

Comes auertere conatur subditos Vizel. à subiectione.

Interea Comes regressus à Rege, descendit & consedit in loco campestri vbi Rex peregrinaturus crucis Christi trophæũ sustulerat, atque adunata potiori parte hominum Vizeliacensium, & profusis impuris lacrymis ab oculis cupiditatis simulata compassione exactis, sic profatur ad eos: O viri illustrissimi multáque prudentia famosissimi, ac fortitudine strenuissimi, sed & propria virtute acquisitis opibus locupletissimi, doleo satis admodum miserrimam conditionem status vestri; quoniam multarum rerum possessores quidem specie, reuera autem nullarum, domini effecti estis, quin nec ipsa vestra ingenita libertate vtcunque fruimini. Videns denique optima prædia, vineta pulcherrima, copiosa flumina, pascua vberrima, fertiles agros, nemora condensa, pomifera virgulta, ædes conspicuas, quæ ipso situ suo in circuitu vestro sunt omnia, nec tamen fruendi eis vobis conceditur vlla facultas:

cultas: hæc, inquam, prospiciens, non mediocri affectu vobis compatior. Hærens autem valde stupeo vbi sit, vel ad quantam ignauiam deuenerit olim opinatissima virtus vestra, qua prudentissimum & satis liberalissimum Abbatem Artaldum, ob duas tantùm domorum stationes interfecistis; hunc verò alienigenam Aruernensem ipsa sui præsentia trucem, absentia crudelem, sermone arrogantem, moribus plebeium, nec solùm vestrorum bonorum, sed etiam ipsius vitæ vestræ exactorem tanta sustinetis ineptia, vt iam rectè brutis animalibus comparemini. Denique ad incrementum & consummationem interitus vestri præripere & auferre mihi molitur Dominus vester Abbas ius legitimæ aduocationis, quâ vos tueri, & pro vobis respondere habeo, vt destitutis vobis liberiùs queat exactorias consuetudines imponere. Eapropter, Carissimi, suadeo prudentiæ & magnanimitati vestræ, quatinus instanti necessitati feratis consultum, & declinetis ab homine illo qui tanta debacchatur in vobis tyrannide, scientes quòd vobis me propitio nulla contingat defectio, sicuti è diuerso quandiu fidem præstabitis aduersario, nulla vobis erit saluatio. At verò si mutuam confœderationem ad inuicem iurantes, ad me quoque fidelitatem seruare volueritis, vbique meo fruemini præsidio, atque ab omni praua exactione malarũ consuetudinum liberos vos facere studebo, necne ab ingruenti malorum incursione defensabo.

His dictis & multa verborum interruptione dolorem dolo simulans siluit. Viri autem illi respondentes, dixerunt: Nos fidelitatem Domino nostro iureiurando iurauimus, & quamuis iniquè vobis abutatur, fidem tamen prodere perperam iudicamus, & quidem consilio inito certiores effecti ad præfixum diem proximo in loco sub tua præsentiâ conuenientes tibi ad hæc respondebimus. Et venientes retulerunt Abbati verba Comitis, perquirentes quid super hæc ferret consilij. Quibus ille: Minime, inquit, fideles mei, vestram latet prudentiam, quòd ea sola de causa mihi inimicatur, vt dolo vos circumueniens pleniùs seruituti suæ addictos subiiciat, erepto quod plenum est libertate dominio. Ego autem hactenus pro vestra libertate certando desudans, si tantæ ingratitudinis tam impiam vicissitudinem rependere mihi volueritis, vt

Detrectãt Vezeliacẽses assensũ Comiti præbere.

mei & matricis Ecclesiæ vestræ proditores fieri non vereamini; solus, licet gemens, licet confusus sustinebo, & Ecclesiæ detrimentum & interitum vestrum, scilicet vobis & filiis vestris perpetuò pœnam proditionis luentibus. Quòd si sanis acquiescentes consiliis prudenter pro vobismetipsis steteritis, atque iuratam fidelitatem ad me & ad Ecclesiam quæ suo lacte vos enutriuit & educauit indubitanter seruaueritis, & mecum contra omnes insectantes pro libertate & salute, necne pro gloria & honestate vestra cõstãter egeritis, libentissimè pro vobis impendar, nihil hæsitans quòd prospera secundis succedent casibus, & post multas tribulationum calamitatúmque procellas, pacis quandoque donabimur serenitate. At illi dixerunt: ita esse vt astruis omninò credimus & speramus. Sed enim renunciare liti, cedere aduersario, inire pacem cum eo, consultius nobis esse videtur. Sin autem & aliter est in conspectu tuo, tui pro certo sumus erimúsque. Nec dubites quin tibi vt fideles tui vbique in omnibus sinceriter adsistamus. Respondit eis Abbas: lis equidem nulla mihi est penitus, sed sola litem inferenti responsio vel defensio. Porrò aduersario cedere demẽtissimæ est in præsenti causa ignauiæ, ac perpetuæ confusionis chirographum. Pacem denique tam prece quàm pretio vel obsequio sæpe quæsiui, sæpiùs obtuli, sæpissime exegi, sed à filio discordiæ non potui pacem impetrare. Si ergo vt dixistis, pro communi salute steteritis, ego quoque operam meam pro salute vestra ac libertate spondeo simúlque vobiscum omne infortunium cæcámque fortunam virtute ac iustitia fretus subibo.

Cõspiratio iuuenum contra Abbatem.

Hæc dicens dimisit eos. Et ecce affluxerunt viri nequam, effundentes diu reconditum virus in latebris sæuæ conscientiæ; aggregatáque sibi maxima sceleratorum iuuenum multitudine, pacti sunt sibi mutuò fœdus sceleratæ conspirationis aduersus æquissimi moderaminis & ingenitæ pietatis Dominum suum, hactenus simulatam fidem prodentes, & à matre sua Ecclesia sese præcidentes, & conuenientes ad præfixum diem & locum, confœderati sunt Tyranno, legitimo Domino suo abiurato, paciscentes ad inuicem per manum tyranni execratam communiam, & conspirantes contra caput suum, vt iugum libertatis Ecclesiæ à ceruicibus suis re-

ijcerent, & Comiti adhærerent: quique iurauit illis consilio & auxilio nunquam vel nusquam aduersus quenquam, vel negoto in quoquam se defuturum. Constituitque illis Principes vel Iudices quos & Consules appellari censuerunt. Quod factum non latuit prædictum Dominum Abbatem, sed nec Cardinales, quos ad festum adscitos esse dictum est. Ingressi denique maiores natu, quique capita populi esse videbantur ad Cardinales, freti auctoritate perfidiæ suæ postulabant remitti sibi quasdam consuetudines, quas nouitatis & tyrannidis esse dicebant: quibus Cardinales responderunt: Quoniam & vobis æque vt filijs Romanæ Ecclesiæ sollicitudinis nostræ curam debemus, prono affectu suadebimus Abbati, quod & paci & vtilitati vestræ, atque honestati & integritati conuenire videbitur. Scimus autem eum tantæ mansuetudinis esse, quòd irretractabiliter nostris obaudiens monitis, clementer indulget * quicquid ratio æquitatis dictauerit. Attamen nunc in periculo mortis pro communi libertate & sospitate vestra constituto, fidem necesse est ei deferatis auxilij per omnia, & collaboretis illi pro vobis ipsis; quoniam res constat in periculo omnium vestrum. Si quid autem, quod minimè credimus, conspirationis ab aliquibus vestrum in Dominum vestrum Abbatem admissum, hoc primitus abiuretur, purgetur, emendetur: & sic postmodũ quicquid natum fuerit iustæ querimoniæ, saluo iure Ecclesiæ sedabitur. Abbas quoque locutus est ad eos: Videtis, inquit, quàm grauiter opprimor & insector à Comite, cui & manum dedistis in perniciem vestram aduersum me mutuò conspirantes. Iniquum ergo est quod improba fortitudine confœderati remissionem expetere potiùs quàm deposcere videmini, quam non tam remissam, quàm extortam vel exactam vobis habeatis. Verùm si funditus relinquatis quod malè pacti estis, non tantùm remissionem, sed & condonationem, vti nostram mansuetudinem decet, merebimini. At illi conclamantes, non ita se facturos dixerunt, sed potiùs rebellionem Ecclesiæ illaturos se se dixerunt,

Cardinales deterrere illos conantur à cœptis.

* indulgebit.

Itidem Abbas.

Porro Cardinales exorabant Comitem vt sopita discordia, iracundiam animi sui remitteret. Ille autem dissimulabat eos audire. Cúmque diu orantes persisterent iurauit se

Cardinales discussa perperam cõtrouersia & à Comite repulsã passi abeũt.

nullam penitus admissurum concordiam, donec omnia quæ iuris sui esse dicebat, reciperet. Tunc demum Abbas conquestus est in præsentia Cardinalium de malefactoribus suis Gaufredo videlicet de Arscio, & alijs quos ad destructionem Ecclesiæ Comes impellebat. Quo respondente homines illos nec de familia, nec de militia sua esse, atque ideò ex proprio voto, & non ex suo impulsu calumniam eos Abbati inferre. Decreuerunt Romanæ Ecclesiæ Cardinales vastatores Ecclesiæ gladio anathematis ferire. Restitit eis Comes, dicens homines suos esse, quos ad iustitiam exequendam paratos haberet, si sibi & ipsis Abbas ad interpellata responderet. Et constituta die ad discernenda ea quæ Comes in calumniam deducebat, apud Iabliacum nono die à Vizeliaco Cardinales egressi sunt cum magno tremore, medium Abbatem deducentes ob infidelium conspirationem, qui mortem illius deuouerant. Et cum Iabliaco venissent, iusserunt Cardinales vt causam suam Comes ediceret. Quam cùm referret, exigebat ab Abbate, vt tam de se quàm de hominibus Vizeliaci staret ad iustititiam ab ipso vocatus in causam. Cardinalibus & cæteris prudentibus viris qui aderant non est visum quod talia ab Abbate exigi deberent; oblata est Comiti iustitia secundum tenorem Apostolici præcepti. Ille autem iustitiam vt iniustus, & iudicium vt iniquus recusauit. Lectæ sunt literæ Apostolicæ in præsentia eius, quibus sententia excommunicationis in eum ni resipisceret, promulgabatur. Quibus auditis indignatus est, & Cardinalibus conductum per terram suam diu negauit. Vix tandem obtinuerunt illustres personæ quæ aderant, vt eis conductum permitteret. At verò Abbati non nisi vsque Vizeliacum dextras fiduciæ dare voluit. Cuius non fuit consilij eò pergere; quoniam perfidi homines sui aduersus eum conspirauerant. Quem assumens Episcopus Niuernensis præcepto Cardinalium ex parte Apostolica ab Ecclesia Iabliaci eum deduxit, & ad portum vsque sancti Maioli perduxit. Quo permeato ad Montetum Abbas diuertit, & fuit ibi per dies aliquot.

Vizel. Burgenses adhærent Comiti.

Proditores autem viri Vizel. sacrilegium periurio addentes, Comiti adhæserunt, & obliti factoris sui qui mendicos & egenos eos locupletauerat, & bonis omnibus repleuerat

inopes & vagos : obliti, inquam, Dei, & auertentes se ab eo, coluerunt Deos quos ignorauerunt, colla submittentes Comiti, & cæteris tyrannis prouinciæ sese suáque illis dedentes, & fornicantes in superbia oculorum suorum, quantum in ipsis fuit commaculauerunt semen sanctum, adulterantes castitatem incorruptæ Ecclesiæ. Ipse quoque tyrannus præter omnia mala quæ Monasterio intulerat auferendo quæcunque extra opidum reperta sunt atque alia multa immanitatis & sæuitiæ plena inferendo : addidit insuper & hæc, scilicet vt desertores Dei & Ecclesiæ contra omnem iustitiam, contráque priuilegia Apostolica susciperet, & ipse ad hoc eos varijs promissionibus ac blanditijs impelleret, ipse minis & terroribus irritaret : Promittendo insuper nunquam sine ipsis pacem se facturum cum Abbate, nunquam ad concordiam Abbatis consensurum. Huius itaque freti auxilio, & conspirati consilio, egressi sunt mures de cauernis suis prorumpentes, torrentes Belial, & insurrexerunt in Ecclesiam matrem suam, & quasi abyssus circumuallauerunt eam & tanquã pelagus cooperuerũt caput eius oppidani vel qui dicuntur Burgenses, vtique sui ipsius quondam specie tenus filij, nunc facti alieni, & tanto grauiores quantò interiores. Et cognito quòd clam ab eis declinauerit Abbas, mox sacrosancto violato templo, occupauerunt turres eius ponentes in eis custodes, & escas & arma, atque grauioribus peiora cumulantes, seruos Dei Monachos & Dominos suos turpiter iniuriauerunt, & bonis ómnibus priuatos, atque omni humano destitutos auxilio, infra muros Monasterij recludentes abdiderunt, vt absque externo conductu quoquam progredi nemini liceret. Præterea inuaserunt colonias etiam Monasterij iura siue debitos redditus vsurpauerunt, domos plurimas Ecclesiæ diruerunt, prædia, molendinos, omnemque suppellectilem diripuerunt, mobilibus & immobilibus furiâ inuecti non pepercerunt, mœnia vel clausuras Monasterij solo tenus confregerunt, & erant per dies & noctes consilia in conciliabulis malignantes, dolos & fraudes atque insidias concinnantes, vnanimiter conspirantes, & malis grauiora, grauioribus peiora quotidie interminantes.

Oppidani Vizel. omnia quæ Monasterij erant, diripiunt, Monach. diuexant, euertunt, ædificia.

Interea vigilantissimus Abbas Pontius profectus est Clu-

niacum, vbi Cardinales & Legati Apostolicæ sedis cum multis religiosis & honestis personis conuenerant. Cúmque nota fecisset illis quanta mala prophani Vizeliacenses Monasterio suo intulissent, exorabat eos vt peteret à Cluniacense, fratre videlicet suo, quatinus vnam sibi impertiret cellulam, quò tutò diuerteret, & pacem suam inuestigaret. Qui compatientes afflictioni eius Cluniacensem deprecati sunt vt misericordiam & compassionem præstaret vterino fratri suo in maxima angustia posito, eiusque exilium releuando Siluiniacense Monasterium ad tempus vsque sopitæ tribulationis clementer illi concederet. Annuens ille petitioni eorum ita se pollicitus est facturum in breui, explorato loco congruo. Post hæc Abbas Pontius suggessit germano & Maioribus Cluniacensium vt facerent quatenus Cardinales sententiam anathematis promulgarent super sacrilegos ac perfidos proditores suos Vizeliaci, & eorum fautores. Illis hoc ipsum detrectantibus & dissimulantibus, visum est Cardinalibus ita vt Abbas implorabat expedire.

Fertur in eos sententia excommunicationis & interdicti.

Datâ ergo sententiâ malefactores illos atque sacrorum violatores, suique proditores, à corpore Christi, quod est Ecclesia Catholica, anathematis gladio præciderunt, & deprecatus est eos Abbas, vt causam suam sicuti viderant oculis suis, & manibus suis palpauerant, Domino Papæ ex integro panderent, traditóque in manum eorum nuntio suo qui sententiam vniuersalis Pontificis super Comitem referret, rediit ad Montetum habens libellum excommunicationis preditorum Vizeliacensiũ. Quẽ posteaquam Vizeliaco misit, & sententiam Romanorum promulgari iussit: conuenientes Sacerdotes pariter quadam in capella S. Petri superiori coram omni populo exposuerunt sententiam, & illos qui designati erant ex nomine publicè anathematizauerunt: cæteros cum omni villa penitus à diuinis officijs & Ecclesiasticis charismatibus interdixerunt, solo baptismate paruulorum, & confessione morientium indulto. Indignati ergo sacrilegi aliqui in eum sacerdotem qui sententiam protulerat impetum fecerunt. Quorum primus fuit Odo de Palude, qui reiecto pallio quærebat lapides vt iaceret in eum; deinde Dauid Longabarba, & Robertus filius eius, qui soluens

pallium suum extraxit patinos suos vt Sacerdotem percuteret, & nisi quidam interuenissent, in mille frusta concideretur, qui fugiens ad altare vix euasit manus impiorum. Sequenti denique die, cum sublatis valuis aditum Ecclesiæ ipsius spinis obstruxisset; incentores omnis malitiæ Hugo & Petrus, vterque de S. Petro cognominatus, abstulerunt spinas & valuas restituerunt. De Ecclesia verò S. Stephani iniuriato Clerico, qui sacrilegio eorum resistebat, calicem, librum, vestimenta sacerdotalia tulerunt: postea cum magno strepitu furoris Claustra Monasterij ingressi Priorem Hildinum adsistentibus quibusdam Fratribus iniuriose conuicijs lacessebant, causantes de excommunicatione, atque cum multa arrogantia postulabant inducias, qui cùm nollet eis acquiescere, vnanimiter responderunt, quia inquiunt, nos excommunicatis immeritos, faciemus vt excommunicati videamur. Decimas itaque & censum, seu alios reditus consuetos, iam ampliùs vobis non persoluemus. Adeuntésque Comitem de sententia conquesti sunt. Quibus ille: non possum, inquit, aliud: Ita etiam de me facient si voluerint. Dixerúntque vbi molemus, vel coquemus panes nostros? Monachi enim nolunt molere nobiscum. Ait illis: Ite & de lignis vestris clibanum succendite, & coquite. Si quis obstiterit, viuum incendite: Sed & si Molinarius obstat, viuum similiter mola comminuite.

His & huiusmodi animati responsis ad mala exageranda reuersi sunt; ita factum est, vt quicquid vellent damni, iniuriæ, aduersitatis Monasterio inferrent, pueros Ecclesiæ de domibus suis expellerent, verberibus afficerent, & cum magna iactantia se adeò afflicturos Monachos deuouerent, quòd absolutionem ipsorum pedes requirerent. A potestate igitur Abbatis vel Ecclesiæ sese penitus abdicantes, sententiam super eos datam tanquam pro nihilo habebant, & minime ab ingressu Ecclesiæ sanctæ sese cohibebant, cumulantes peccata sua, nec Deum timentes, nec sanctuaria illius reuerentes. De his omnibus & huiusmodi pluribus conquestus est Prior in præsentia Comitis. Ille praua & peruersa promittens, eos bene fecisse respondit, & exaggerando prolocutus sic dicebat: Vtinam Monachi omnes discederent,

Nihili ducentes sententiam excommu. contumelijs Monachos affi. ciunt.

& Monasterium funditus esset dirutum ! quare excommunicauit eos ? & abstracto pilo vestis qua operiebatur, addidit : Si mons Vizeliaci totus in abyssum vsque foret præcipitatus, pilum istum non darem. Vobis commendo thesaurum Ecclesiæ simul & oblationes custodire, ne ille quicquam habeat vel suscipiat, fortiter obseruate : cuius gratia volo vt Burgenses omnia dissipent, omnia diruant, maximè illos qui de ipsius confæderatione sunt. Accidit autem vt quendam sub anathemate defunctum, ipsi absque sacerdote signa pulsantes sepelirent, & ipsum Sacerdotem de domo sua eiicerent.

Cùm igitur apud Montetum Abbas moraretur, & dictum fuisset Cluniacensi, quoniam Vizeliacensis Romam mittens Monasterium Siluiniacẽse requisiturus foret à summo Pontifice, indignè tulit, & promissionem suam differendo dissimulauit, reputans autem ne fortè anathema super Comitem, & super terram illius, ab Apostolico promulgaretur, & ob hoc Monasteria Cluniacensis curæ quæ plura infra terminos ipsius erant, periclitarentur, huiusmodi per suos necessarios eidem Comiti mandat monita : Quotquot Christianitatis nomen sortimur, Apostolicam censuram subterfugere omninò non possumus. Benè ergo feceris si bonæ spei fide te committens, pacem cum Vizeliaci Abbate per manum nostram feceris. Nostrum autem erit ita rebus vtrobique consulere, vt tibi quoque profectus pacis illius accedat. Talibus acceptis mandatis, acquieuit Comes & quasi senipetam Bernardum Priorem S. Stephani misit ad Abbatem Vizeliacensem, cuius mortem sitiebat pigmentis omnibus præstantiorem. Is ergo veniens, constantiam atque magnanimitatem in eo vigere prædicabat ; sed si pertinacia virtute pallietur, non minimam perhibebat Monasterii sui ferre iacturam. Hortatur proinde sic magnanimum esse in aduersis, vt honestati prouideat in prosperis, & belli quidem incertam esse fortunam : pace autem quamuis iudicetur extrema, nihil fore dicebat securius, nihil quietius, nil certius, quam sibi oblatam per manum Cluniacensis si dignetur suscipere, testatur Comitem eidem pacto fauere. Nec videri debet suspectus eodem de sanguine cretus.

Cùm

Cùm sit affinis repugnans identitas hostis,
Immemor ipsa sui se indice victa manebit.

Credidit Abbas suadenti, nec sperat posse surripi præiudicium, vbi cum iustitia causa tota sibi constabat. Conueniunt ergo pariter Cluniacensis & Vizeliacensis atque Niuernensis apud Luzeium oppidum Augustidunense. Cui colloquio interfuerunt Stephanus Abbas S. Michaëlis de Clusa & ...... Abbas de Moisiaco, sed & aliæ graues Cluniaci personæ; quo pariter consistentes, post plura quæ Comes iniustè requirebat indebita, hi qui loco aduocatorum conuenerant, sub specie pietatis aduersæ potiùs quàm iustæ parti fauentes, composuerunt quandam formam pacis suspectam libertati, obnoxiam seruituti, deditam instabilitati. Suggerunt deinde Abbati Pontio suscipere quod fraternus amor & socialis dispensatio de pace sua prouidit, tempus redimens atque instanti necessitati indulgens, sufficere sibi debere quòd diminutum alter optato capiat: quibus ille prudenter & reuerentiam Numinis & iniuriam honestatis sæpiùs prætendebat, & ne impietas pietatis ministris frueretur, iteratò supplicabat. Denique Comes protestatus est, quòd si tantorum amicorum compositioni acquiescat, communiam vel sacrilegam confœderationem hominũ suorum ipse dissipabit, & penitus abolebit, eúmque in Monasterio suo saluum & incolumem seruato ei iure dominii integerrimo constituet. Sed cum multa hinc & inde alternarentur, & Abbate in causa sua persistente confusioni cederet effectus, tandem inito consilio Niuernis finem colloquii exitúmque pacis statuunt. Misit itaque tyrãnus maioribus conspiratæ proditionis, & futuræ concordiæ iussit eos interesse. Abbas quoque mandauit Priori & quibusdam aliis de Fratribus Monasterii sui, vt sibi occurrerent, consulto primùm generaliter vniuerso cœtu, vtrum pacis compositionem inter se & Comitem per iam præscriptam manum ratam esse decernerent. Qui pari & vnanimi sententia rescripserunt Domino suo & patri vigilantissimo ratum & firmum atque inconuulsum in sententia Fratrum permanere quicquid paterna prouidentia decreuerit vel constituerit saluo iure priuilegiorum suorum & libertatis Ecclesiæ.

Conueniunt apud Luzeiũ vbi tractant de pace.

Vt autem factus est Niuernis conuentus, mittebat Comes

exenia quædam Abbati Pontio & varia pocula ob simulandæ pacis ostentationem; quod videntes sacrilegi proditores confusi sunt, & se desertos esse à tyranno suo formidarunt. Ingressus deinde Comes ad Cluniacensem, monebatur copiosiùs ab eo de reformanda cum cognato amicitia. At ille multipliciter contestans iurabat se neminem cariùs eo diligere; quin nec ab eo quicquam expeteret, quod non & vtilitati & honestati illius accederet, & hæc genu tenus dicens, complicatis etiam manibus inter manus Cluniacensis, luculentas lacrymas emungebat, quibus copiose fraudulentus affluebat. Cúmque Cluniacenses clam tractarent aliquid de compositione pacis, collegas Abbatis à consessu suo omnes arcebant: vnde & Vizeliacenses suspecti redditi sunt; & præcauentes ne sub specie pacis præiudicium paterentur ignominiosæ conditionis, ingressi sunt aliqui ex eis in conspectu Cluniacensis, & ne aliquid contra iura dignitatis & priuilegiorum Monasterij sui pacis conditione molirentur, ex Dei & Apostolica auctoritate, atque ex parte Capituli Vizeliac. denunciauerũt & contradixerũt. Ob quam causam iratus Cluniacensis profectionem parari præcepit, accitóque fratre obiurgabat eum dicens: Quid est quod agis? quid tam impudenter me exhonoras? nunquid puer aut delirus tibi videor? ego pro tua pace & quiete vsquequaque laboro, ego tuis profectibus ac successibus incunctanter inuigilo, tu autem versa vice quod ædifico destruis; quod exstruo dissipas; quod colligo, dispergis; & quod palam pacis tuæ gratiâ vocifero, clam me calumniando contradicis: quia ergo inutilis tibi videtur labor noster, solus ipse onus proprium ferto. Miratus ad hæc Vizeliacensis interrogabat quisnam talia præsumpsisset: dicunt ei Cluniacenses Guilelmus qui dicitur de *.......

Id etiã agitant Cluniacenses.

Regina mater Regis, soror vxoris Archimbaldi de Burgobono........

Sed & filia eiusdem.... quæ postmodum nupta est Comiti de S. Egidio........

** Desunt hic 28. folia infœliciter excisa in ms. codice.*

Macharius autem Floriacensis Cœnobij Abbas vegetes, dolia..........

....

..........Monasterio meo cùm in treuga & pace Re-

uerentiæ tuæ iura disponerem Ecclesiæ, accidit suscipere me litem cum quodam seruo Ecclesiæ pro causa possessionis ipsius Ecclesiæ, quam duelli certamine adiudicaui fore determinandam. Protinus itaque vt tempus certaminis aduenit versi in seditionem homines isti qui præsto sunt, me cum fratribus & pueris meis oppetierunt, fugatisque nobis & improuisis & insperatis Claustra Monasterij violauerunt, ornamenta dissipauerunt, vtensilia diuersi generis diripuerunt, vegetes ruperunt, vina fuderunt, rapinam bonorum omnium fecerunt, sanctuaria conculcantes contaminauerunt, cædem in Monachos, & famulos nostros exercuerunt, & me ad mortem petierunt, quem vtique si inuenirent, in mille frusta conciderent, deinde ineruditos nos ad præliandum obsederunt, domos fregerunt, molendina euerterunt, & quicquid nostrorum præ manibus habuere, totum occupauerunt, & in contumeliam regiæ Maiestatis satiati sunt pœnis nostris. Tandem nactus opportunitatem, iterum Apostolico iubente, vt in præsentiarum est cernere, ad te singulare præsidium meum confugi: proinde adstans æquitatis tuæ iudicio, sanguinem meum & meorum, mortémque meam de manu istorum requiro, & detrimenta domus meæ ab ipsis repeto, saluo per omnia vestro iure atque Apostolico, cuius iniuriam prorsus remittere nec possum nec debeo. His dictis conticuit.

Surgens autem tyrannus, Comes scilicet Niuernensis, caussam perfidorum prosecutus, ait: Cùm constet Vizeliaci Oppidum multorum millium promiscui vulgus esse refertum, nec sint homines vnius moris vel quantitatis, vt pote ex multis hinc inde partibus ex maiori numero aduentitij, ac diuersa studia ferentes, & studio potiùs quàm lege morem gerentes, non est iure imputandum electis indigenis, & in omni lege & honestate probatis, quicquid erroneum vulgus per excessum deliquisse cōprobatur. Alioquin ius iustitiæ non est iustitia, si pari crimine iustus & impius obligantur. Cæterū cùm vbique numerosior, ac proinde fortior quodāmodò sit plebs quàm Senatus, quid requiritur à paucissimis & honestis ac solius rei familiaris curā gerētibus, quo Principis auctoritas plebeios nequit cōprimere mot⁹? quapropter si Regio placet moderamini,

denominentur ab Abbate auctores sceleris, vt innoxiis absolutis iustitiæ censura in reos decernatur. Ad hæc tyranno responsum est: Quoniam naturalis & legitimo iure proprium est ciuibus custodire & defendere, atque immunem seruare ab omni periculo Dominum ac Principem suum, mortem necne spontaneam pro salute illius non abhorrere, iam non noxij, sed proditores & desertores Domini sui dicendi sunt, & adiudicandi qui eo in necessitatis articulo constituto, tam solatio quàm auxilio suo eum defraudauerunt. Atque ideo à capite ipsorum exigendum est, quicquid nequiter ipsis instigantibus, iuuantibus, & opem ferentibus, plebeia manus commisit. Tunc omnes pariter qui cum Abbate ab Vizeliaco non exierunt, vel Fratribus in Monasterio obsessis non se adiunxerunt, vel auxilium non tulerunt, adiudicati sunt rei proditionis, infidelitatis, sacrilegij, periurij, atque homicidij.

Quo facto, prolatum est primum capitulum de sententia Regis, vt Abbas testificando probaret detrimenta sua vel Ecclesiæ, & quicquid legitimè probatum fuisset, condemnati crimine capitali totum restituerent. Cui capitulo hæc Abbas obiecit. Cùm palam constet homines istos ob immanitatem pertinaciæ suæ à tribus Apostolicis excommunicatos & anathematizatos esse, perperam mihi videtur Dominum seruis, fidem perfidis, sacramentum periuris, testificationem profanis, legem facere sacrilegis. Respondit ei Lingonensis (Is quippe semper & vbique Vizeliacensi causæ aduersabatur, & cum Humberto de Talahi Archidiacono Niuernensi mediante Comite causam proditorum Burgensium in aduocatione sua susceperat) Etiamsi, inquit, tantummodò sententia sit promulgata, non habemus homines pro lege excommunicatorum donec ab Ecclesia generaliter denominentur, vocentur, publicentur: quod de istis factum minimè scimus. Ad quod Abbas: Præsto sunt, ait, Dominus Senonensis, & Dominus Parisiensis, necne Dominus Trecensis, qui iussu Apostolici Põtificis sacrilegos proditores denominantes publicauerũt. Attestantibus Episcopis hæc ita se habere, persuasum est Abbati facere probationem, quam nil suo iuri contrariam fore constaret. Sed quia plene non aderant Officiales ac ministri Ecclesiæ, per quos probatio faci-

enda erat dilata est in subsequenti sabbato, quo pariter tam præsentes quàm absentes conuenirent apud Moretum.

Erat autem dies qui cognominatur Martis, id est tertia feria. Et vt qui fuerant requisiti conuenerunt, egressi sunt omnes cum Rege & Optimatibus suis in nemore consito supra Moretum. Vbi cùm Abbas referret summam probationis suæ, dixit eam esse centenorum sexagenorum millium solidorum, præter detrimenta nemorum & aquarum, & præter iniuriam proditionis, & præter sanguinem occisorum, & præter sacrilegium inuasæ & violatæ sacrosanctæ Ecclesiæ. Quo audito conscij facinoris consternati animo protinus in fugam versi sunt, nec sustinuerunt fieri probationem: & nesciente Rege ad complices & consodales scelerum suorum repedarunt. Abbas verò iussu Regis fecit probationem suam præsente Comite, & auxiliarijs illius prætitulatis. Vt autem cognouit Rex perfidos abesse, & iniussos temerè regiam curiam subterfugisse, fœliciter, ait, Abbas comprobauit iustitiam suam, proditores verò conprobauerunt perfidiam suam: quamobrem quia exciderunt à iustitia, proferatur sententia eorum reatui congrua: locutúsque est Remensis: Vnum (inquit) capitulum dictauimus adhuc alia prolaturi, si expectantes vel iudicio se dignos inueniri paterentur. Nunc autem quoniam exsortes rationis exciderunt ab omni iure iustitiæ, dictante Regis iudicio diffinimus, vt Comes Niuernensis, qui de fidelitate Regis præsens adest, profanos illos proditores vi comprehendat, & puniendos Regi vbi iussus fuerit adducat. Res porrò eorum tam mobiles quàm immobiles ex integro pro restitutione illati damni Abbati tradat. Et interrogatus Comes vtrum dictatam ex ore Regis sententiam susciperet; Suscipio ait. At Lingonensis nitebatur refellere iudicium. Cui Remensis: Si, inquit, iniustum tibi videtur elucubratum iudicium, apud Romanam audientiam te appello, vt ibi coram Summo Pontifice, & vniuersali Iudice, si quid habes obiectes. Nequaquam, ait Lingonensis, appellationem istam suscipio, nec iudicium Regis redarguo, sed quod æquitati ipsius visum fuerit, vt dignum est, approbo. Iterum ergo Rex interrogauit Comitem vtrum prolatum iudicium susciperet de tradendis condemnatis; qui respondit:

Iterũ apud Moretum conueniũt.

Sententia profertur in Comitẽ Niuer. & perfidos Vizel. oppidanos.

Si iubet Dominus meus Rex, suscipio : sed peto vt illis concedantur induciæ, quas ex fiducia Regiæ pietatis dedi eis. Respondens Rex ait : Planè iubeo, & auctoritate Regia pro fidelitate, qua mihi iuratus es, præcipio vt quod præfinitum est, perficias, nec de sententia quicquam omittas. De inducijs autem tua intererit, nam à me nec tibi nec illis aliquæ conceduntur, quin sequenti Dominica perficiatur quod definitum est.

Biduo igitur habito Concilio ibidem, solutum est collegium. Abbas autem valefaciens Regi, & Optimatibus, atque amicis illius, accessit prope Vizeliacum, & fuit apud Giuriacum vsque ad dictam Dominicam. Tyrannus verò dolens super impios, quos ad conspirationem incitarat, quos ad facinus prouocarat, quorum Iuratus erat, quorum opes ob fiduciam sui exhauserat, quorum etiam auxilio dominium Monasterij Vizeliacensis sese obtinere sperabat, dolens quoque quòd tam potenter & tam publicè ab Abbate victus, & confusus atque confutatus esset, quódque tam de se quàm de suis satellitibus & complicibus vesaniæ suæ pro voto triumphasset, affligebatur animo vehementer, & cogitabat qualiter damnatis prouideret, vel desperatis subueniret. Sed quia confusus animus impos est rationis, infatuatum est consilium eius, & Deo disponente dum plebi prouidet damnatæ, inuitus & ignarus consultum fert Ecclesiæ, totúmque præstat oppressis quod nititur efficere dolis : dúmque tendit laqueum, leuat ipse socium, aduncatur stimulo, malè satur cupito. Missis ergo satellitibus suis, iussit clamare sub voce præconis omnibus oppidanis seu vicanis ex ore Comitis, vt sublatis mobilibus cunctis omnes pariter quaqua possent, confugerent in præsidiis illius, vbi eum minimè venturum sperarent : quoniam ex iudicio Regis sequenti die Lunæ omnes comprehenderet quotquot infra Vizeliacum inueniret, & puniendos quamuis inuitus Regi traheret Parisius. Et immisi Deus terrorem suum in hominibus illis, & fugerunt quotquot erant de aduersariis omnes à minimo vsque ad maximum, domos, vxores, liberos, possessiones, & mercimonia sua relinquentes, ita vt penitus nemo ex tot millibus summo mane appareret, sed quasi ab hostibus inuasum & direptum

Inuitus Comes sententiæ cùm annuisset, modis omnibus obluctatur tentátque vt effectũ non sortiatur.

esset, sic vacuum & inane remansit oppidum. Æxistimans autem versutus & callidus Comes quòd non præsumeret se absente Abbas ingredi in Monasterium suum, simulauit languorem. Tunc Abbas vecordiam ipsius despiciens, statim ipsâ Dominicâ cum triumpho vespere Vizeliacum venit, & Monasterium suum obtinuit: Et facta est exultatio magna in Ecclesia, quoniam confusus est aduersarius, contritus est inimicus. Et misit tyrannus satellites suos Vizeliacum quasi ob gratiam perficiendi mandatum Regis, vt comprehenderent prophanos quos loco cedere iusserat. Ingressique satellites, dixerunt Abbati Dominum suum Comitem diu expectasse Nuntium illius, quo veniens ipsum in Monasterio suo honorificè introduxisset; se autem adeò mirari quòd tam improuisè illuc ingressus inimicorũ motus non pertimuerit, missos autem à Domino suo idcircò se dicebant, vt definitam de aduersariis vltionem ad imperium Abbatis exercerent. Quibus Abbas respondit: Audito quòd Dominus vester infirmaretur, nolui onerosus illi existere, sed commisi meipsum Deo & B. M. Magdalenæ, cuius causam votis omnibus prosequor, & recepi Deo tradente quod nitebatur æmulus præripere. Cæterùm ipsi scitis à quo missi estis: Siquid faciendum vobis præcepit, vestra interest vtrum faciatis necne: ego autem rei exitum patiens præstolabor. Respondentes dixerunt se missos ideo esse, vt homines vici illius comprehenderent, sed ingressos neminem præter mulieres & paruulos earum inuenisse. Ait illis: Siccine quatuor homines tot millia comprehendere venistis? Et dixit illis quidam: ecce si perfidos proditores captiuare venistis, inuenietis ferè quater viginti latitantes & latrocinantes in contigua sylua. At illi: aliud, inquiunt, iter nobis confecturis; modò non dirigitur illò via nostra: & sic tergiuersantes abierunt. Versutia quippe discipuli probatur dolus magistri. Et egressi sunt quidam de fratribus armatæ cum pueris iuuentutis, & fregerunt tabulam impij Simonis & vestibulum domus ipsius, quæ contra ius ob contumeliam contradicentiũ Fratrum ædificauerat, & de conspiratione factionis confisus hactenus contra votum Ecclesiæ obtinuerat. Inde progressi dissipauerunt torcularia, quæ in subterraneis domorum suarum fraudulenter erexerant

impius Hugo Fricans-panem, & nefandissimus Hugo de S. Petro. Porrò impij diffusi sunt per oppida & loca tyranni, quique iussit satellitibus suis atque Præpositis, quatenus eos occultarent, excusarent, & omnem humanitatem illis exhiberent, tantùm sui præsentiam declinare eos iuberent. Reliqui circunquaque errando dispersi, multi eorum prædæ & direptioni necne captiuitati patuerunt. Inopes & vagi contiguam syluam occupauerunt, ædificantes ibidem casas, & exinde latrocinia exercebant, viantes & peregrinos deprædabant. Die autem suspecti occursum quærentium se declinabant, & ad socios qui erant in locis munitissimis se conferebant: nocte verò in prædicta sylua degentes mittebant absconditos exploratores in vico sub veste peregrina, qui eis deferrent necessaria, & referrent quæ didicissent consilia; & congregati sunt profugi apud Corbiniacum, & cogitauerunt irruptionem facere, & vi repetere quas sponte formidolosi reliquerant sedes.

Exercitum colligi iubet Abbas, quo perfidis oppidanis obsisteret.

Tunc collegit Abbas externum exercitum, manum fortissimam, & homines doctos arcu & balista, & militibus infra castrum retentis, cæteros diuisit cum pueris suis, & posuit in munitionibus pessimorum, vt per ea expugnarentur impij per quæ nitebātur oppugnare munitiones Monasterij. Omnes autem iussit per vices & die & nocte circuire & discurrere circa oppidum & prædia illius. Quicunque verò de fugitiuis comprehendebantur, aut captiuitatis miseria, aut membrorum mulcta puniebantur: & obtinuit Ecclesia ius iustitiæ debitum, nec tyrannicam cogebatur adire curiam pro vlciscenda iustitia; & vltus est Ecclesiam Abbas Pontius de pessimo aduersario illius Hugone de S. Petro, & præcepit vt diriperetur omnis substantia eius, & publicarentur omnia bona illius, & subuerterentur omnia ædificia ipsius, domus & molendina, stagnáque aquarum quæ multo fastu exstruxerat, & exaltatus erat vsque in cœlum. Sicque deleta est omnis possessio illius, vt fieret parabola & prouerbium cunctis pòst futuris generationibus. Sed & in ministros seditionis Aimone de sancto Christophoro, qui dicebatur insanus, Petro, qui prænominatus est de S. Petro, Aimone de Phalesia, Roberto de Furno, Renaldo Daudet, Galterio Normanno,

Roberto de Furno, Renaldo Daudet, Galterio Normanno, Roberto de Campo-petroso, Duranno Gulos, Alardo Claudo, & Petro Galimardi, censura iustissimæ vltionis pertrāsiit, & domus eorū funditus euersæ atque succensæ sunt, bonáque eorum quibus malè abusi fuerant, direpta. In cæteris autem, hoc est, Eustachio, Simone, Duranno, Alburno, ínque Dauid, & Hugone Fricante-panem, & Felice, aliísque ipsorum complicibus pietas Abbatis sententiam suam moderata est, & vina tantùm eorum à fidelibus Ecclesiæ transfusa sunt. Inuenta sunt præterea scuta & arma diuersi generis inter spolia direptarum domorum. Et coniecti sunt plures in vinculis, donec Regis iudicium super eos decerneret; & humiliata est superbia impiorum, & cognouit se subactam insolens rusticitas Vizeliacensium. Et vidit tyrannus quoniam præualuit iustitia, & confusa est impietas, nec erat ei auxilium quo ferret opem deceptis, & reuerebatur eos, nec poterat sustinere aspectum illorum: quoniam arguebatur ab ignauia sua, & torquebatur à conscientia sua. Attamen impios se se volentes reddere, & ad arbitrium Abbatis satisfacere prohibuit, promittens eis pro voto pacem adfuturam; & quia confundebatur pro eis intercedere, ne contra iusiurandum eos iuuare videretur, cogitauit consilium irritationis in Deum, & blasphemus erga cultum pietatis, assumpto baculo & pera, quasi B. Dionysij petiturus oracula, cuius instabant solemnia, profectus est ad Regem. A quo requisitus causam sui aduentus, peregrinum se B. Dionysij Martyris mentitus est. Captato denique Regis colloquio, procedit ad pedes eius, & vt exulibus parceret illis, parceret etiam Vizel. Monasterio, quod destituto vico desolatum iri constaret, affectuosissimè deprecatus est, iureiurando etiam & obtestando pollicitus est, se in præsentia Regis homines illos adducturum, & eos ad arbitrium Regiæ pietatis Abbati & Ecclesiæ satisfacturos, ac perpetuæ pacis fœdus firmaturos.

Motus igitur Rex precibus istis, statuit ei diem apud Altissiodorum, scilicet tertia die post festum Omnium Sanctorum, & designauit Abbati petitiones & pollicitationes Comitis, petiuítque vt interim parceret domibus eorum vsque ad diē condictæ concordiæ. Quibus auditis Abbas significauit pro-

Comes multa Regi fraudulenter suggerit: quibus occurrit Abbas.

tinus Floriacensi & reliquis amicis suis mandatum Regis & condictum Comitis, petiitque vt futuro secum adessent colloquio. Cæteri autem Optimates, cum quibus pro causa Vizeliacensi Rex indixerat colloquium, renuntiauerant Regi, nullatenus se affuturos vbi Niuernensem adesse prænoscent. Quo cognito tyrannus, & hac etiam improbitate sua impudenter vti voluit: iterùmque festinus ad Regem venit postulans vt diem & locum indicti colloquij de causa Vizeliacensi accelerando præueniret, causatus inimicorum suorum insecutionem, à quibus se defendere oporteret. Sperabat etenim quòd si nudum consilio & solitarium absentia suorum amicorum Abbatem inueniret, facilè suadibilibus dolis eum flecteret. Sed tritus fallaciis illius animus non potuit decipi incautus. Credidit tamen ei Rex, & scripsit Abbati vt ipsa die Omnium Sanctorum apud S. Iulianum de Saltu indicto colloquio adesset, pacem facturus, pacémque recepturus, si congrua offerretur. Ad quod Abbas inito consilio respondit tam præpropere se non posse occurrere, quippe qui ad primitus designatum diem amicos suos vocauerat, quorum consilio & facturus & accepturus pacem esset, si congrua offerretur; quem præsertim non decebat tantum & tantæ causæ solum subire colloquium. Quo audito Rex iustum esse dixit Abbatis responsum, sicque fieri iussit vt priùs fuerat constitutum.

Condicta die Autissiodori cōgregantur Rex, Abbas. &c.

Die igitur statuta Iouis post festum Omnium Sanctorum conuenerunt pariter apud Altissiodorum Rex & Abbas cum Optimatibus & amicis; Comes quoque cum Vicanis Vizeliaci: & sedens Rex postera die quæ nuncupatur Veneris, interrogauit Burgenses quidnam facere mallent. At illi respondentes omnia se facturos secundum beneplacitum miserationis illius dixerunt. Dictum est igitur ex sententia Regis, vt conspirationem & mutuam confœderationem quam fecerant, quoquo pacto fecissent, penitus abiurarent: illos, qui pueros Ecclesiæ occiderant, vbi vbi repertos aut caperent si possent, aut clamore & indicio quo possent proderent. Fidelitatem & vitam, salutémque membrorum Abbatis & suorum, Ecclesiæ & suorum, supra sacra iurarent, & summam XL. millium solidorum pro illato

Damnantur denuò Oppidani Vizel.

damno penderent, munitiones & antemuralia domorum dato termino ad festum vsque S. Andreæ diruerent, & hæc omnia bona fide integrè se facturos iurarent. Tum illi iam fracta ceruice domiti & humiles effecti, ita se facturos spoponderunt, & Abbatem vt Dominum suum se veneraturos & conseruaturos iurauerunt; ipsa etiam statuti iuramenti sacramenta, statim ibidem qui affuerunt, fecerunt; scilicet Guibertus Lotariensis, Hugo Fricans panem, Durannus Alburni, & alij ferè ampliùs quàm XL. Et reuersus est Abbas Vizeliacum cum hominibus suis iam de perfidis factis fidelibus. Et ingressi sunt cum eo, lætitia & tripudio magno exultantes, habitauerúntque in pace, vt feræ mansuefactæ. Porrò illi qui erant circunquaque diffusi audita pacis conditione gauisi sunt, & reuertentes confluebant quotidie cateruatim ad iusiurandum & deditionem. Constituit autem Abbas ex ipsis quæstores, qui exigerent à singulis impositam pecuniam; tali moderamine, vt appreciatis per obligationem iurisiurandi singulorum possessionibus, redactísque in summa pensitationibus de libra persolueretur pars decima, hoc est duo solidi redderentur de viginti; nec fuit in his omnibus qui resisteret, vel aperiret os contradicendo, quoniam ablatum est cornu superbiæ illorum, & contrita est virga fortitudinis eorum, & redintegrata est per manum eximij Abbatis Pontij libertas Ecclesiæ, & confusi sunt omnes prostitutores pudicitiæ illius. Veruntamen antemuralia domorũ euertere dissimulantes neglexerunt; quoniam hoc præceptũ in scandalum erat illis & quasi aculeus terebrans oculos eorum.

Peractis autem Dominicæ natiuitatis Kalendis, vocauit eos Abbas, monuítque vt iuxta compositionem pacis, quod necdum fecerant, perficerent, de diruendis munitionibus domorum. Constituítque illis terminum quo iussa complerent. Iterum dissimulantes cum interminatione commonuit, & si vltrà factis obaudire negligerent, iram suam eos experturos fore predixit. Mittebantur autem frequenter Abbati Epistolæ precatoriæ à Principibus regionis, maximè pro Simone ne contineret in ira misericordiam suam super eum, sed magis misereretur, parceret domui illius, quæ vtique causa erat & initium malorum. Vnde & ipse impius Si-

mon plurimùm præsùmens de gratia & familiaritate Principum, suadentem Abbatem vt præcipitaret quod malè ædificauerat, contempsit, addiditque contumeliam contemptui, & ædificauit propugnacula, & munitionem incœptæ turris.

Plectit Abbas renuentem se subijcere suis decretis.

Vt igitur vidit Abbas quòd vestigium contumaciæ & gloria superbiæ ipsorum esset in domibus illorum, accersiuit agrestem multitudinem de possessionibus Monasterij, & Sabbato post Hypapante Domini misit eos & quosdam de Fratribus in domum impij Simonis, præcipitaueruntque funditus antemuralia ipsius, propugnacula, & turrim, sedente ipso Simone ad ignem in ipsa domo, cum vxore & liberis suis. Quod videntes cæteri timuerunt valdè, & ingemiscentes erubescebant, dederúntque obsides pro euertendis munitionibus infra constitutum tempus.

Tandē an. 1155. obtinet suā libertatē Vizeliac. Ecclesia: ac petente Abbate Ordines conferuntur.

Diuinæ humanationis anno quinquies vndecimo, atque vicies quinquagesimo quinto, Pontificatus verò Apostolici Nicolai, qui nuncupatus est Adrianus, anno 2. Regnante, & agente pio Rege Francorum Ludouico Iuniore, data est requies Vizeliacensi Ecclesiæ per manum inclyti & clarissimi Abbatis Pontij, genere & moribus ac dignitate præstantissimi, & obtinuit Ecclesia integerrimam atque liberrimam libertatem suam, tàm in priuato quàm in forensi negotio. Nam in priuato, superstite adhuc æmulo, inuitatus est à prædicto Abbate Alanus Altissiodorensis pius Episcopus, & celebrauit apud Vizeliacum solemnes Ordines in Oratorio B. Dei Genitricis & semper Virginis MARIÆ, Sabbato Ieiuniorum mensis Martij, assistente in Monasterio Cardinali Subdiacono Odone de Bona-Casa, fecitque inspecta Romanorum priuilegiorum auctoritate Acolytos tres, Subdiaconum vnum, Diaconos quatuor: porrò ad Sacerdotij gradum sex Fratres promouit, præsente & cooperante Stephano Abbate de Rigniaco. Sequenti anno, anno scilicet pacis & victoriæ, duo Episcopi, videlicet Cenomanensis & Ebroïcensis, venientes à Roma cum Abbate S. Albani apud Vizeliacum Pascha sanctum fecerunt, qui rogatu Venerabilis Pontij sanctarum Vigiliarum persoluentes officium, sacros Ordines solemniter celebrauerunt. Et Ebroicensis quidem Ostiarios, Exorcistas, Lectores, Acolytos in Oratorio Theotocou

MARIÆ ordinauit. Cenomanensis verò septem Subdiaconos & vnum Diaconem fecit, Presbyteros autem quinque consecrauit. Et in his omnibus obmutuit aduersarius iugulo inuidiæ confossus, & auctoritate iustitiæ deiectus. Eodem sabbato accepit Abbas Pontius sanctum chrisma ab Archipresbytero Altissiodorensi.

Porro in forensi causa, primò quidem de perfidis proditoribus & seruis rebellibus non ex iure neque ex consuetudine, sed ex necessitate per manum Regis auctoritate Apostolica liberū ius iustitiæ obtinuit Ecclesia. Deinde per manum Abbatis Pontij tam suas quàm suorum causas potestatiuè in propria curia diiudicauit, nec vnquam vel vsquam cuiusquam laïcalis vel clericalis personæ arbitrium iuriiudicij intercessit: Et annulata est omnis calumnia, quoniam possedit calumniatores confusio & ignominia, & defecit inimicus, quoniam præualuit iustus.

HISTORIÆ VEZELIACENSIS LIBER QVARTVS.

SICVT Patres thezaurisant filijs in incremento prædiorum & pecuniarum, ita priorum prouidentia thezaurisat sequentium notitiæ in descriptione librorum, & commendatione gestorum. Scriptis nánque mediantibus præterita quodammodò iunguntur futuris, dum litera repræsentat quod antiquitas abduxerat. Descriptis itaque superioribus libellis de dignitate & exordio atque libertate Vizeliacensis Ecclesiæ, laboribus etiam quos pro iustitia libertatis suæ constanter & infatigabiliter sustinuit, ad ea quæ desunt non supplenda quidem, sed prosequenda, vt pote visu & auditu experta,

stylum ducimus, & piorum patrum piis filiis æmulandam probitatem describimus, quatenus obtinere non negligant, quod patrum strenua sagacitas non absque grauibus laboribus acquisiuit. Deuictis igitur omnibus aduersariis libertatis Ecclesiæ Vizeliacensis, obtinuit venerandæ & semper recolendæ memoriæ Abbas Pontius integræ dignitatis fastigium, & quasi renouato iure totum penitus aboleuit quicquid erroris liuor seruilis induxerat, & pace adepta per quinquennium pacificè postmodùm rexit in virga æquitatis Monasterium suum.

An. 1159. Schisma exortum in Ecclesia.

Anno autem Verbi incarnati Millesimo centesimo quinquagesimo nono, orta est, proh dolor! fœda dissensio in Romana Ecclesia. Mortuo etenim Adriano Papa, generali consilio & vniuersali consensu electus est sacri Scrinij Cancellarius Rollandus. Quo humiliter tantum onus suscipere dissimulante, interim Octauianus vnus ex Cardinalibus Apostolicis, & inter Senatores vrbis nobilior, Apostolica insignia sibi fraudulenter præripuit, & Apostolicum honorem, proh nefas! vsurpauit: neque diuina neque humana iura reueritus, tres tantum sui schismatis fautores habens de toto Apostolico Consistorio, scilicet Ismarum Tusculanum Episcopum, & Guidonem Cremonensem, atque Ioannem de sancta Martina; quorum Ismarus & Ioannes schismatici mortem in schismate præuenerunt. Vt autem cæteri Cardinales schismaticam vsurpationem cognouerunt, protinus cum Electo suo, ALEXANDRO cognominato, atque ab Humbaldo Hostiensi Episcopo consecrato, ab vrbe sunt egressi. Et factum est graue schisma in Occidentali Ecclesia, Germanico Imperatore Octauiano, qui dictus est Victor, Siculo autem Rege fauente Alexandro Catholico. Et misit Alexander Legatos suos in Galliam, & in Insulas Britanniæ, ad Regem Francorum Ludouicum, & ad Henricum Regem Anglorum, atque ad omnem vtriusque Regni Ecclesiam: Videlicet Guilelmum Papiensem, & Henricum Pisanum, atque Ottonem de Tulliano Carcere. Qui transeuntes Italiam cùm à Cluniacensi Monasterio nequaquam reciperentur, primus & præcipuè omnium Gallicanarum personarum suscepit eos dignæ memoriæ Abbas Pontius Vizeliacensis, & Catholi-

Alexander Pp. 3.

cam Orthodoxi Alexandri electionem vniuersis vtriusque ordinis Principibus commendauit. Igitur Alexandro ab vtroque regno suscepto, scripserunt Legati Cluniacensibus pro susceptione Alexandri. Præerat eo tempore Cluniacensi Ecclesiæ Hugo prudens moribus & simplex ingenio. Is conuocato ex more talium negotiorum Capitulo de susceptione Alexandri Fratres suos consuluit: at illi Patris Hugonis exosam habentes prælationem, cùm dentem inuidiæ in personam innocentis nequirent infigere, versuto vsi consilio, cum contestatione interdixerunt ei tam Catholicum quàm Schismaticum suscipere; ne fortè dum, vt assolet in talibus, victo fauerent, victoris odium incurrerent; ne verò dolosi potiùs quàm salubris consilij periculum suspectum haberet, idem sapere, & eadem subire cum eo vnanimiter quicquid exinde contigisset aduersi spopónderunt. Cùm autem Cluniacum accedere, & in schismaticos ferre sententiam Apostolici Legati formidarent, miserunt Henricum tunc Beluacensem, postea verò Remensem Episcopum, qui propter germanitatem Ludouicj Regis tutiùs ad partes illas accedere, & delegatum sibi ab Alexandro per prænominatos Legatos Apostoli Petri gladium exerere posse videbatur. Qui cùm accessisset, & apud Luzeium conuenisset, supérque Cluniacenses ponere sententiam anathematis disponeret, rogatu Dalmatij & aliorum terræ illius Principum distulit, & scripsit Cluniacensibus, exhortans vt resipiscerent, & vt Alexandrum sicut alia Franciæ Monasteria susciperent; alioquin delegata sibi auctoritate Apostolica sententiam excommunicationis tam super ipsos, quàm super omnes fautores eorum vlteriùs promulgare non differret; & assignato die apud Melidunum cùm neque ipse Abbas Cluniacensis fraude detentus à suis, neque responsales eius adessent; porrò æmuli Abbatis ex aduerso starent, Theobaldus scilicet Prior sancti Martini de Campis, qui aliquando post Abbatem Prioris locum in Monasterio Cluniacensi tenuerat, & alij plures qui videbantur esse capita Ecclesiæ suæ, ipsum Abbatem suum tanquam parricidæ filij patrem accusantes, & culpam schismatis à se remouentes, quippe qui se & commissa sibi Monasteria subjectioni & protectioni Catholici Alexandri committerent,

Renuunt Cluniacenses Alexandro pp. adhærere.

ipsis fauentibus Hugonem Abbatem Cluniaci, & omnes subditos & fautores illius publicè excommunicauit.

Excommunicantur.

Vocatus fuerat ad hoc colloquium sanctæ memoriæ Pontius noster meritò Abbas nominandus, quibusdam annuentibus, vt extruso Hugone is Monasterio Cluniacensi præficeretur. Sanè Beata & gloriosa Dei dilectrix Maria Magdalene, cui deuotus deuotum semper exhibuerat famulatum, hunc à candelabro suo, quo clarissimè irradiauerat, minimè euelli pertulit, retinuítque eum sibi etiam corpore, quem à puero enutritum & ab Angelorum Principe Michaële sibi concessum, totum ex integro sibi vendicans consecrauerat, nec passa est inimicum libertatis sepulchri sui vel ad horam exultare de eo, ne fortè contrarius sibimetipsi existens, qui pro patria pugnauerat patriam quodammodo expugnaret, neve malitia de virtute virtutem prosterneret, & ignauia probitatem probitate deiiceret. Languore nánque insperato detentus vicesimoquarto anno ordinationis suæ viam vniuersæ carnis ingressus est, & cum graui luctu suorum ante sepulchrum famulatricis sepulchri Christi sepultus, raptus est, vt credi fas est, ne gloria humanæ probitatis mutaret intellectum illius. Quo assumpto protinus Vizel. Monasterij Fratres vno voto & communi assensu elegerunt sibi Patrem genere nobilem, probitate conspicuum, virum ab adolescentia sacris instructum disciplinis, tam in ipso vbi susceptus est Vizeliacensi, quam in Cluniacensi Cœnobio, videlicet Guilelmum Abbatem S. Martini Pontisarensis, quod Monasterium ipse per XV. annos regens possessionibus & ædificiis multis ampliauerat.

Pontio Abbate Vizel. vita functo in eius locum subrogatur Guilelmus Abbas Pontisas.

His diebus Niuernensis Comes Guilelmus, filius Guilelmi Cartusiensis, filii Renaldi de Hubenc, filii Guilelmi, filii Renaldi, filii Landrici, qui primus huius generis Principatum Ninis à Comite Burgundiæ suscepit: hic, inquam, Comes post multa grauamina quæ, vti in superiore volumine partim comprehensa sunt, Ecclesiæ Vizel. intulit, graui morbo correptus, calicem diuinæ vltionis prægustabat. Vt ergo audiuit filius eius Guilelmus quòd Vizeliacenses Abbatem sibi elegissent, gemina insolentia ratus omnia nutu suo cõstare, Vizeliacum venit in ira multa & in furore magno, & interdixit Fratribus electio-

Ne sortiatur effectũ electio obicem ponit Comes Niuern.

electionem se absente & inconsulto patre suo factam; posuítque custodes ne quis de Vizeliacensibus transiret ad Electum. Sed quàm prauo & irrationabili consilio hoc fecerit, manifestant Romanorum Pontificum munimenta, & Francorum Regum priuilegia: aui quoque sui qui simili arrogantiâ electionem Renaldi Abbatis, postmodùm Lugdunensis Archiepiscopi, calumniatus est, exemplar subscriptũ declarat.

Consensus Comitis in eligendo Abbate haud requirendus.

„ Ego Niuernensis Comes dimitto Deo & Beatis
„ Apostolis Petro & Paulo, & B. Mariæ Magdalenæ quan-
„ dam prauam consuetudinem, quam in Vizeliacensi Ec-
„ clesia exigebam; scilicet vt de electione Abbatis eiusdem
„ loci nullus vlteriùs à me vel hæredibus meis siue successo-
„ ribus meis requiratur consensus, sed eum qui electus
„ fuerit, prædicta Ecclesia habeat, ita vt nullus nostrûm
„ possit aliquid calumniari, vel de consensu à nobis non
„ acquisito aliquid ab Ecclesia exigere. Sed & tam de in-
„ troitu quàm de exitu Abbatum promitto me nihil vlteriùs
„ calumniaturum.

Vizeliacenses igitur postpositâ iuuenis Comitis iniustâ calumniâ Renaldum Merlotensem ad conuocandum Electũ suum miserũt: qui cùm venisset neque Monasterium introire, neque solemnẽ Fratrũ processionem suscipere voluit, ne minùs per ostiũ ingressus videretur: cùm huiusmodi translatio de Monasterio ad Monasterium, vel de Ecclesia ad Ecclesiã incõsulto Pontifice Romano nequaquam authentica esse decernatur. Vnde Vizeliacenses per Gaufredum Hospitalẽ scripserũt Ottoni Cardinali & Legato Apostolicæ Sedis, insinuantes ei modum electionis & personam electam. At ille perlectis Apostolicis priuilegijs electionem sanam comprobauit & eam fore ratam vice Apostolica confirmauit, ipsíque Electo cõmisit curam Vizel. Ecclesiæ ex parte Domini Papæ, per manum Petri Pisani Decani S. Aniani Aurelianensis. Et ingressus est Guillelmus Abbas Vizeliacum, totius populi fauore, & Fratrum solemni processione susceptus, habens secum Macharium Floriacensem, Theobaldum S. Germani de Pratis, Stephanum Rigniacensem, Abbates. Et non post multos dies misit ad Alexandrum Papam prænominatum Gaufredum & Ioannem Italicum Clericum suum cum literis Capi-

Confirmat electionem Cardinal. Legatus.

Init possessionẽ Abbas.

tuli sui continentibus actionem electionis suæ, & literis Francorum Regis, literis etiam Regis Anglorum, atque Abbatum prænominatorum, personam electi & modum electionis commendantium.

Alexander Papa Ianuam appulit.

Interea Alexander Papa Octauiani schismatici declinans insidias per mare appulit ad vrbem Ianuensium. Quo audito nuntij Vizeliacenses profecti sunt illuc. Susceptique honorabiliter ab Alexandro, fuerunt cum eo in Palatio per dies aliquot: & sedens Alexander vnà cum vniuerso cœtu Cardinalium, adstante multa frequentia multarum partium, Legatos Vizeliacensis Monasterij audiuit, allatas ab ipsis literas suscepit, ordinationem Guillelmi Abbatis ratam habuit, eidem & fratribus vniuersis eiusdem Monasterij priuilegium fecit, in quo iuxta antiquorum Pontificum Romanorum exemplaria statuit, quatinus Fratres Monasterij Vizel. defuncto Abbate suo liberam electionem in substituendo successore haberent, & ne aliqua persona cuiuslibet causæ religionísue obtentu quemlibet assensum de ipsa electione sibi vsurpare, vel quocunque modo requirere præsumeret. Hanc siquidem libertatem cùm per trecentos fere annos ab ipso suæ fundationis principio Vizeliac. Ecclesia quietè & absque calumnia obtinuisset, támque de suis quàm de aliorum Fratribus Monasteriorum sibi Patres indifferenter præfecisset: Cluniacenses longè pòst exorti per surreptionem sibi vindicare nisi sunt; assensum quidem primùm, deinde verò ius electionis sibi arrogantes, mentientes vtique à Paschali traditam sibi curam ordinis Ecclesiæ Vizel. ob quam prorsus causam eadem Ecclesia sub Innocentio II. Papa graue scandalum pertulit reclamando libertatem ingenitam, dum per violentiam eiusdem Innocentii & Comitis Niuern. intruso à Cluniacensibus quodam Alberico, ferè omnes sæpe fati Monasterii Fratres vinculis colligati, & per Prouinciam, Italiam, Germaniam, Lotharingiam, Franciam, & Aquitaniam, hac illácque ignobiliter dispersi sunt, alienigenis subintroeuntibus in liberrimo solo, qui quasi sub Sennacherib vndecunque congregati vnum superstitionis Samaritanorum nomen fecêre.

Ratam habet Abbatis electionẽ; renouátque priuilegia.

Cluniacenses vsurpãt regimen Cœnobij Vizel.

Quia ergo in tempore tentationis supercilium Cluniaci

intumuit, & Monasterium quod hactenus specialius Ecclesiæ Romanæ membrum extiterat, à Romana vnitate exorbitauit, iure placuit Apostolico examini, vt B. Petri vterina filia Vizel. Ecclesia denuò Schismaticorum non subiaceret calumniæ, præsertim cùm ipse Catholicus Papa Alexander æquè vt Paschalis, & quilibet alii Apostolici prædecessores sui, Deo authore, B.Petri clauibus frueretur, quibus merito fidei remittendum vel soluendum censebatur, quod aliquando sub obtentu religionis commissum vel ligatum prætendebatur. Ob insolentiam denique Cluniacensium non solùm in hac parte, immò etiam in toto corpore, libertas Ecclesiæ Vizel. periclitabatur: Nam cùm aduentitii præfati abundantia multa abuterentur, & à vicinis locorum indigenis bonorum Ecclesiæ rapinam paterentur, desidiæ & ignauiæ potiùs quàm debitæ libertati consulentes, Comitem Niuernensem induxerunt, & sub specie familiaritatis materiam ei dederunt inconsuetæ tyrannidis, & inusitatæ consuetudinis. Eorum etenim temporibus & indebitæ iustitiæ exactio, & procurationum frequentia, occasionúmque grauamina, atque malarum consuetudinum submissio inoleuit; per quæ omnia nostris temporibus eadem Ecclesia penè ad nihilum redacta est: paulatim enim serpendo pestiferum virus tam Cluniacæ seruitutis quàm Comitis tyrannidis à planta pedis vsque ad verticem omnes illius æui seniores infecit vsque ad beatæ memoriæ Pontium, quem fœcunda virorum illustrium Aruernica nobilis tellus protulit, & hunc de quo in præsentiarum agitur, Guilelmum de Melloto, quem strenua Caroli Magni de Rupe Merloti proles edidit. Hi nempe verè filii veræ matris vicem doluerunt, & pro iustitia illius ad sanguinem restiterunt.

Igitur Alexander Papa egressus ab Vrbe Ianuensium in portu Magalonæ applicuit: cui prænominatus occurrens Guilelmus Abbas Vizel. quemadmodum prædecessor illius Pontius primitias legationis Apostolicæ non absque suorum & quorundam Magnatorum inuidia susceperat; ita & hic ipsum Summum Pontificem à littore maris prodeuntem omnium Sacerdotum Galliæ prior excepit, & inuenit gratiam in conspectu Alexandri,

& magnificauit eum Alexander coram frequentia totius Romanæ Ecclesiæ, & iterum retractato Comitis Gerardi testamento, munimentis etiam antiquorum priuilegiorum collatis cum modernis, immunitatem libertatis Ecclesiæ Vizel. & libertatem eligendi vel substituendi Abbatem communi consilio & voluntate, atque arbitrio omnium Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum, Subdiaconorum, Cardinalium Alexander Papa in Consistorio Montis Pessulani iuxta subscriptum exemplar confirmauit.

Priuilegia Vizel. Ecclesiæ confirmat Alexander Papa; eámque eximit à potestate Cluniacensium.

,, ALEXANDER Episcopus S. SS. Dei, Dilectis filiis ,, Vvillelmo Abbati Vizel. Monasterii, eiúsque Fratribus ,, tam præsentibus quàm futuris Monasticam vitam professis in perpetuum. Sacro-sancta Romana Ecclesia, quæ ,, vnicuique respondet pro suorùm qualitatibus meritorum, ,, eos quos fideles reperit, benigniori tractare gratia consueuit, & quos feruentiores circa suum obsequium intuetur, honoris prærogatiua est solita decorare. Antecessor ,, autem noster bonæ memoriæ Paschalis Papa, sicut ex priuilegio prædecessoris nostri fœlicis recordationis Calixti ,, Papæ cognouimus, Vizel. Monasterium, quod propriè ac ,, specialiter B. Petri iuris existit, Cluniacensis Ecclesiæ ,, feruorem religionis, quæ tunc temporis inibi habebatur, ,, attendens, cùm religio in eodem Vizel. Monasterio tunc ,, ex parte maxima deperisset, commisisse dinoscitur, & ,, prædictus Calixtus Papa idipsum auctoritatis suæ priuilegio confirmasse; ita quidem vt obeunte Abbate, qui ibidem esset pro tempore institutus, alius ibi deberet communi Fratrum consensu, vel partis consilii sanioris, ,, Cluniacensium Abbatum consilio subrogari. Nos verò ,, deuotionis vestræ constantiam & fidei firmitatem, quam ,, in hoc tempore procelloso tam vos quàm bonæ memoriæ ,, Pontius Vizel. Abbas, circa Rom. Ecclesiam habuistis, ,, diligentiùs attendentes: considerantes etiam quàm manifestè Cluniacensis Ecclesia tempore huius turbationis ,, errauerit, & quomodò à pristina religione & honestate ,, corruens ab vnitate Ecclesiæ se fecerit alienam: prædicto ,, Monasterio vestro in deuotione & fide Ecclesiæ firmissimè ,, permanente, & religione per Dei gratiam ibidem plena-

„ riè restituta, vt vtraque Ecclesia fructum videatur pro
„ meritis reportare, commissionem illam, quam idem an-
„ tecessor noster Paschalis Papa fecerat, de communi Fratrū
„ nostrorum consilio duximus reuocandam: Statuentes vt
„ idem Monasterium Cluniacensi Ecclesiæ in nullo penitùs
„ subiacere debeat, nec alicui teneatur nisi tantùm Rom.
„ Ecclesiæ respondere; & electionem ita liberam per omnia
„ habeatis, vt Cluniacensium Abbatū consilium vel consen-
„ sus nullomodo requiratur; immò illum vobis in Abbatem
„ dari volumus & præponi, quem Fratres communi con-
„ sensu, vel Fratrum pars consilij sanioris, secundùm Dei
„ timorem, & B. Benedicti institutionē elegerint, & Roma-
„ nus Pontifex aut præuiderit ordinandum, aut suggestione
„ Monachorum eiusdem loci consenserit ordinatum. Vt au-
„ tē hæc nostra institutio futuris semper temporibus inuio-
„ labiliter obseruetur, eam auctoritate Apostolica cōfirma-
„ mus, & præsentis scripti priuilegio communimus: sta-
„ tuentes vt nulli omninò hominum liceat hanc paginam
„ nostræ constitutionis infringere, vel ei aliquatenus contrai-
„ re. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, secundò,
„ tertióve commonitus, nisi præsumptionem suam digna
„ satisfactione correxerit, potestatis honorísq; sui dignitate
„ careat, reúmque se diuino iudicio existere de perpetrata
„ iniquitate cognoscat, & à sacratissimo corpore & sanguine
„ Dei & Domini nostri IESV-CHRISTI alienus fiat, atque
„ in extremo examine districtæ vltioni subiaceat. Seruanti-
„ bus autem sit pax Domini nostri IESV-CHRISTI, qua-
„ tinus & hîc fructum bonæ actionis percipiant, & apud
„ districtum Iudicem præmia æternæ pacis inueniant,
„ Amen.

Et cùm fuisset Abbas Guilelmus cum Apostolico Alexandro dies plurimos, gratia & benedictione illius auctus cum fauore Romanæ totius Ecclesiæ recessit ad propria, & regressus cum magna gloria receptus est à Fratribus suis, & ab omni populo suo cum solemni processione in ornatu platearum & fumo thymiamatum, & facta, vt moris est, oratione, obtulit duos pretiosos pannos sericos, & duo optima tapetia: & confusi sunt omnes aduersarij libertatis Ecclesiæ Vizel. & *Abbas humaniter à Papa exceptu sad propria redit.*

insurrexerunt viri linguosi, & quibus proprium est bonorum inuidere prosperis, cœperúntque detrahere Guilelmo Abbati apud Comité juuenem (nam pater vita excesserat) quasi Guilelmus omnia bona Ecclesiæ dilapidasset, & infinitam pecuniam Romanis dedisset; dicentes impium esse tam nobilem Ecclesiam dissipari, impietatem verò ipsam in caput Comitis meritò redundare, qui cùm tutor & defensor existat Ecclesiæ, tantæ illius depopulationi non obsistat.

Famæ eius detrahunt osores.

Erat autem iuuenis quidam nomine Guilelmus, filius Petri de Monte-Regali inter ministros Abbatis Pontij, ætate quidem iunior, sed ingenio acrior; hic sensu astutus, & obsequio gratus, tantam apud Pontium obtinuit gratiam, vt potentiâ cunctos excelleret Aulicos, & dominandi secundum ferè vindicaret locum; quem excludebat, excludebatur; & quem admittebat, admittebatur; quem iustificabat, iustificabatur; & quem condemnabat, condemnabatur; iustum & iniustum, munus & meritum, ipsa quoque gratia, qua nihil clariùs in omni fortuna, absque Guilelmi fauore nihili pendebantur: factíque sunt extranei, quos olim & ætas & sapientia Pontio familiares fecerat. Cúmque puerilibus animis maiora maioribus præsumeret, etiam Fratribus detrahere cœpit, proprios accusans Dominos, seruus conditione & moribus: exclusisque omnibus solus solo nomine Domini sui gratia abutebatur, fasque nefásque vnius erant pretij apud eum, qui totus incumbebat de penuria pauperum dilatare terminos suos, & abusus fiducia Domini sui pro centenario tricenarium reddebat, & pro denario centenarium recipiebat: multiplicatúsque est vehementer in possessionibus multis & pecuniis innumeris, & actus omnium in ore illius. Vnius tantum gratia abutendo contentus, omnium simul intus & extrà odium concitauit. Homo quippe superbus & arrogans atque impurus honestos quosque & probatissimos viros despiciebat, accusabat, & dehonestabat; adeò quippe simplices pij patris animos circumuenerat callidis adulationibus, vt totum ei conmret quod huic quocunque modo placeret. Elatus igitur & miro modo supra semetipsum iuuenis erectus, cùm per quadriennium ita insolesceret potiùs quàm conualesceret, vnius vno momento noctis repente miser corruit & crepuit,

& effectus est quasi qui nec fuerit, & vtinam nec fuisset: Nam cùm fœlicis memoriæ Pontius Abbas extremum vitæ spiritum efflasset, seruus proditor qui præ dolore commori debuerat, postpositis exequiis protinus claues tulit, armaria spoliauit, & quicquid rapere potuit, clam asportauit. Cúmque tam sacrilegum furtum sæpiùs rëiterasset, deprehensus à Fratribus & comprehensus est. Inquisitus autem super thesauros Abbatis, & de candelabro aureo, quod Imperatrix quondam Mathildis mater Regis Anglorum Henricj Monasterio Vizel. dederat, omnia negauit; & scrutata domo illius, tandémque negata claue à familiaribus illius recepta, repertum est illud quod negauerat cãdelabrum, sigillum quoque Abbatis simul & sigillum Capituli, quod iam per biennium Fratres latuerat. Facto autem mane dedit Fratribus obsides super quingentas libras pro executione iustitiæ tenenda in manu futuri Abbatis qui ea ipsa die depositionis venerabilis Pontij concorditer electus est, anno diuinæ incarnationis millesimo centesimo sexagesimo primo VI. feria, XIV. die mensis Octobris.

Interea prophanus Guilelmus de Monte Regali accessit ad iuuenem Comitem patris exequias celebrantem, qui octauo die obitus pij Pontij vitam humanam finierat: cúmque multa mentiendo præstrueret, spopondit Comiti nouo octoginta libras, decem septémque scyphos argenteos, si ei aduersus Vizeliacenses auxilium præberet, & singulis etiam annis duas marchas argenti Comiti pro commendatitio daret. At ille compromisit ei contra omnes petitum auxilium.

Recepto igitur solemniter electo Abbate Guilelmo, clamauerunt omnes pariter aduersus Guilelmum de-Monte Regali, qui præsumens de auxilio Comitis iustitiam exequi detrectabat. Vnde iussus ab Abbate Guilelmo comprehendi carceri mancipatus est. Tunc ille solita vsus versutia, cùm sperato careret auxilio, Abbatibus qui fortè ad noui Abbatis introitum conuenerant, Floriacensi scilicet & Parisiacensi cœpit supplicare, atque sub obtentu confessionis, quam detegere sacerdotibus fas non est, requisitos thesauros in quantum nosset propalare, contestans se stare deffinitioni eorum de obiectis capitulis si nouus Abbas acquiesceret, qui parens illorum precibus & consiliis dixit se quoque idem facturum:

ſtatímque in ipſo crepuſculo noctis allatæ ſunt Sanctorum reliquiæ in virgulto Abbatis, & productus impius Guilelmus de carcere, iurauit ſuper ſancta quòd faceret quicquid ſequenti mane præſcripti Abbates deffinirent, & quòd interim nuſquam diffugeret. Sed in perfido quæ fides? nullum eſt enim veritatis veſtigium, vbi non eſt fidei fundamentum. Vt autem vulgo dicitur experto non eſſe credendum inimico, ita & proditori iuranti nulla fides eſt adhibenda; iurat ore prophanus, ore iuſtitiam, ſed loquitur ex corde in corde nequitiam, & decidens in profundum malorũ contemnit iuſtitiam, ſequitúrque impietatis propoſitũ. Sic iſte ſceleratus Guilelmus ſpreto iuſiuramento, poſtpoſita etiam fide obſidum impudenter ipſa nocte periurus aufugit. Quod cum Abbas Guilelmus audiſſet, & rei exitum comprobaſſet, ſtatim miſit miniſtros ſuos in domum fugitiui proditoris, & tam frumenta quàm vina, vaſa quoque & pannos, atque vniuerſam ſupellectilem domus aſportari fecit, pollicitámque pecuniam quingentarum librarum à fideiuſſoribus exegit. Sacrilegus verò clam profugit ad Comitem, à quo receptus poſt paucos etiam dies ab eo Vizeliacum reductus eſt. Vnde cùm Comes interpellaretur ab Abbate quare perfidum fugitiuum ſuum ſuſcepiſſet, & Vizeliacum contra morem villæ reduxiſſet; cui vtique non liceret de iure neque commendatitium hominem Monaſterij ſuſcipere, neque cuiquam inimico villæ in ea conductum præſtare: de his & alijs capitulis terminandis conſtituerunt diem apud Regniacum; vbi cùm conueniſſent, primùm conqueſtus eſt Abbas quòd Comes extra morem Eccleſiæ homines ſuos commendatos ſuſciperet; petiítque vt hunc fugitiuum ſuum Guilelmum de Monte Regali, qui capitaneus ſeruus Eccleſiæ exiſtebat, incunctanter ſicut de perditione & periurio conuictum ſibi redderet. Tunc Comes Optimates ſuos requiſiuit ſuper propoſitam de iure conſuetudinis calumniam. At illi omnes vnanimiter dixerunt nullum habere Comitem in hominibus Eccleſiæ Vizel. commendatum, neque aduerſus Eccleſiam, neque alio quolibet modo. Protinus Comes dimiſit verſipellem Guilelmum, & iuſſit eum redire ad legitimum Dominum ſuum, & per omnia illius ſtare mandato: & vt vidit quòd nihil profeciſſet,

cisset, præcepto Abbatis vellet nollétque se submisit. Domo igitur cùm aliquibus ex suis possessionibus distracta, obsides suos liberauit.

Post hæc contigit Comitem infirmari vsque ad mortem. Cui Abbas Vvilelmus valde compassus, vt potuit, quanquam exosus ab eo, gratis ei obsecutus est: & oratio fiebat quotidie ab Ecclesia Vizel. ad Deum pro eo. Sed cùm illa orante conualesceret, ingratus oblitus est omnium beneficiorum quæ sibi ab Ecclesia vel ab Abbate exhibita sunt. Et patulas aures linguis apponens detrahentium, recogitabat quibus occasionibus Abbatem vel Monasterium fatigaret. Scripsítque Abbati vt pecuniam, quam prophanus Guilelmus de Monte-Regali cognominatus sibi ex compromisso debebat, sibi redderet. Dedítque in mandatis Nuntio qui eius literas deferebat, vt si pecuniam reddere Abbas differret, vel dissimularet, terram Abbatis illicò deprædaret. Quadam ergo die Dominica, epistolam Comitis super præfatum negotium Abbati Nuntius obtulit (dicebatur autem nuntius ille Gaufridus de Meliduno) cui protinus Abbas respondit nullam omninò pecuniam se Comiti debere: si quid verò impius Guilelmus Comiti deberet, ab eo indubitanter reposceret. Respondit Gaufridus nil sua interesse nisi Domini sui tantummodò mandatum perficere. Nunquid ergo, ait Abbas, hac Dominicâ bonorum nostrorum rapinam facies? non inquit Gaufridus, sed cras Domini mei præceptum dissimulare non potero. Si tamen ad Dominum meum mittere placet, proficiscar libens & ego cum nuntio & pro causa tua orabo: & cùm ibidem, hoc est apud Cãpum-mollem, ab Abbate procuratus fuisset, & Abbatis nuntium quendam Monachum iturum ad Comitem accepisset, in ipso itinere diuertit à Monacho, & veniens ad Castrum Gensorium elegit fortissimos iuuenes, statímque ipsa Dominica iam aduesperascente omnes greges ouium Abbatis apud Campum-mollem, vbi ea die cum Abbate comederat, deprædatus est. Nec mora, vltio eum diuina secuta est: nondum quippe septem diebus transactis amentia captus de fenestra domus suæ saltum dedit in subiacenti flumine Yonæ: vnde semiuiuus extractus propria cœpit membra laniare, sícque insaniendo vitâ indi-

Preces fundunt ad Deum Monachi Vizel. pro Comite Niuern. ægro; qui ingratum se nihilominus exhibet.

gnus mortuus est. Conclamantibus autem Fratribus vniuersis & omni populo Vizeliacensi aduersus Guilelmum sceleratissimum, quòd causâ illius, & tanti Principis inimicitias, & suorum deprædationem paterentur, præcepit eidem Guilelmo Abbas, quatinus Comiti de compromisso satisfaceret, aut certè illata damna Ecclesiæ restitueret. Qui deficiens ab vtroque, coniectus in vinculis carceri mancipatus est. Ferro igitur ligatus & tenebris obuolutus censum pecuniæ fœtore carceris non potuit negligere, quinimmò dulciùs habuit omnem subire miseriam, quàm vel diminuere gratis pecuniam. Hac etenim pluribus in locis fœnerata squalorem carceris atque famis inediam, quódque grauiùs est, honestatis iniuriam libenter perferebat: tandémque longa carceris pressura coactus iterum distractis possessionibus pacem fecit, fuítque deinde quasi lupus inter oues circumueniens proximos, accusans pauperes, detrahens diuitibus. Sanè Comes neque huius miseriis neque suis malis contentus; armenta & pecora, hominésque Monasterij Vizel. prædari fecit: quia, vt dicitur in prouerbio vulgari, Sola volenti nocere sufficit occasio; nullius iustæ querimoniæ fretus ratione, occasiones quærebat qualiter Ecclesiam suo dominio subiugaret, & ab ingenita libertate spoliaret.

His diebus Occidentalis Ecclesia graui schismate laborabat. Henricus autem Comes Trecensis partibus fauebat Imperatoris. Porro Ludouicus Rex Galliæ misit in occursum Alexandri Catholici Papæ Legatós suos, Theobaldum Abbatem S. Germani de Pratis, & Cadurcum Clericum suum; quorum legationem cùm minùs optato Alexander suscepisset, reuersi Vizeliacum venerunt. Et decidit in lecto ægritudinis Theobaldus Abbas, & mortuus est IX. Kal. Augusti, sepultúsque infra ianuam Basilicæ B. Mariæ Magdalenæ, cuius Monachus extiterat. Et vt cognouit Rex Ludouicus repulsam Legatorum suorum, iratus pœnituit se suscepisse Alexandrum contempto Victore & scripsit per Manassem Episcopum Aurelianensem super hæc verba Comiti Henrico Trecensi, qui eo tempore ad Germanicum Imperatorem properabat. At ille gratulabundus pro opportunitate reperta suggessit Imperatori vt iniret colloquium cum Rege:

Ludouicus Rex Gal. partibus stat Alexãdri Papæ, à quo repulsam passus est.

adunatis vtriúsque regni Optimatibus, & Ecclesiasticis viris, contestatus iurejurando quòd Rex audita vtriúsque Apostolici electionis examinatione, iuxta discretionem personarum vtriúsque Regni, staret consilio suo, videlicet Henrici Comitis: & indictum est colloquium apud Louigennam vicum citra Ararim fluuium intra fines Regni Franciæ. Et statutum est vt Alexander Catholicus & Victor Schismaticus colloquio adessent, & de sua electione in conspectu totius Ecclesiæ conferrent. Quod vt cognouit Alexander, misit ad Ludouicum Regem Legatos, scilicet Bernardum Portuensem Episcopum, & Iacintum Diaconem suum, qui Regis iram lenirent, & familiare colloquium inirent. Conuenerunt ergo Alexander & Ludouicus apud Siluiniacum, qui est vicus Monachorum Cluniacensium. Rex autem Ludouicus rogabat Alexandrum vt ad constitutum veniret colloquium; aut si fortè præsentiam Imperatoris abhorreret, saltem ad partes illas accederet vsque ad Vergiacum castrum, quod erat inexpugnabile. Cui cùm Alexander nollet acquiescere: Ego, ait Rex, & te & vniuersum Comitatum tuum saluum ducam, & reducam saluum sicut corpus meum. Et cùm nec sic acquiesceret Alexander veritus dolos Imperatoris, respondit Rex: Mirum est quòd conscius iustitiæ suæ subterfugit testimonium innocentiæ suæ, seu audientiam causæ suæ. Et abiit Rex ad indictum cum Imperatore colloquium: nondum autem cognouerat conditiones quas ex parte sua Comes Henricus fecerat cum Imperatore.

* Louuicu.

Pontifex saniori cõsilio Legatos mittit ad Regem, qui eius animum demulceret.

Cùm ergo venisset Rex apud castrum Diuionem, occurrit ei Comes Henricus, & tum primùm aperuit ei pactiones quas cum Imperatore fecerat, dicens: Majestatis tuæ reuerentiæ & Regni tui consulens vtilitati, Domine mi Rex, inij colloquium super Ararim fluuium, quo tu Domine mi Rex, & Imperator Fridericus cum Pontificibus & Abbatibus atque Optimatibus vtriúsque Regni conuenientes, præsente Apostolico tuo, & Imperatoris Apostolico, ex vtraque parte eligentur probatissimi viri tam Ecclesiastici quàm militares, qui electionem vtriusque Apostolici dijudicabunt. Et si ROLANNI electio fuerit sanior comprobata, Oc-

Conuenit Rex ad colloquium cũ Henrico Comite Trecensi, qui Imperatori fauẽs Alexandro aduersabatur.

TAVIANI electio cassabitur, & Imperator procidet ad pedem Rollanni: Si autem Victoris electio præualuerit, Rollannus adnullabitur; Tu verò, Domine Rex, ad pedem Octauiani venies. Quòd si Octauianum deesse contigerit, Imperator ab eo deficiens Alexandro tuo obediet: si autem è conuerso Alexander defuerit, identidem decidet, & Rex Victori fauebit. At verò si tua Majestas noluerit nec prædictis pactionibus acquiescere, nec arbitrio Iudicum assensum præbere, ego iurejurando juraui quòd ad partes illius transibo, & quidquid de fisco Regis in feodum habeo Imperatori tradens ab illo deinceps tenebo. Stupefactus Rex Ludouicus ad hæc respondit: Miror vnde tibi fiducia, quòd me inscio, méque inconsulto talia cum Imperatore condixisti. Respondit Henricus: Hanc fiduciam tu Rex ipse per MANASSEM Aurelianorum Episcopum mihi dedisti: interrogatúsque super hoc verbo Episcopus timore Regis dissimulare cœpit, occultans machinationes quibus Henricum ad hoc induxerat. Tunc Henricus protulit epistolam Regis, quâ continebatur quòd Nuntij Regis repulsi fuissent ab Alexandro, ob quam rem indignatus Rex mandabat Henrico quatinus ad Imperatorem Fredericum licenter procederet, & colloquium vtriusque audientiæ iniret, certus quòd Rex per omnia illius consilio staret.

Aliud colloquium in finibus Imperij.

FREDERICVS autem Imperator ædificauerat sibi palatium miræ amplitudinis in loco qui dicitur Dolah in finibus Imperij sui, & cognouerunt Franci quòd Schismaticus Victor non esset cū Imperatore; & lætati sunt super illius absentiam. Quo agnito Theutonici siue Germani currentes adduxerunt eum cum festinatione maxima eadem die: quem assumptum Imperator media nocte duxit eum supra pontis medium, statímque quasi pactionibus satisfecisset, recessit. Rex autem Ludouicus quasi venatum pergens transiit per nemus ad locum colloquij, misítque IOCIVM Turonensem Archiepiscopum, & MAVRICIVM Parisiorum Episcopum, GVILELMVM quoque Vizeliaci Abbatem cum alijs Optimatibus Regni sui ad Nuntios Imperatoris, qui ibidem conuenientes verbum Regis expectabant. Inter quos etiam erat Comes HENRICVS, qui propter affinitatem cognationis,

Nuntij Regis.

partibus omninò fauebat Victoris Schismatici. Petierunt itaque Missi Regis ex ore eius competentes inducias, eò quòd pactiones huius colloquij hactenus vsque perendie Regi fuissent incognitæ, præsertim cum Imperator compulerit Henricum Comitem jurare ne prædictas actiones ante diem constituti colloquij vllomodo manifestaret Regi: indecens autem fore tam temerè de tanto negotio diffinire. Cúmque Imperatoris Frederici prolocutores petitas inducias negarent, reuersus est Rex apud Diuionem. Cardinales verò, quos illuc Alexander Papa miserat, sperantes solutum esse colloquium, Vizeliacum redierunt. Rex autem constituit qui custodirent fines Regni sui. Et sequenti summo mane venit Comes Henricus ad Regem in Palatio Ducis Burgundiæ, allegans Regem nequaquam esse à pactionibus liberum, ideóque se necessariò discessurum ab eo, & sese traditurum in manu Imperatoris: Ita vt totam terram, quam de feodo Regis hactenus tenuerat, amodò Imperatori traditam ab eo reciperet, & hominium illi faceret. Attamen ob gratiam Regis obtinuisse se dixit ab Imperatore trium hebdomadarum inducias, ea conditione quòd Rex datis obsidibus polliceretur Imperatori ad diem se venturum, & Alexandrum adducturum, atque ibidem causam vtriúsque auditurum, & judicio proborum virorum Imperij & Regni pariturum, aut certè seipsum tradere vinctum Imperatori apud Crisopolim, quæ est vrbs nobilis Byzantinorum: & acquieuit Rex, & defecit spiritus eius, & tædiatus est animo, pactúsque est ita se facturum, datis obsidibus.......... Duce Burgundiæ..... Comite Flandriæ, & Guilelmo Comite Niuernensi. Omnis autem Ecclesiasticus ordo audito hoc verbo quod fecerat Rex, doluit valde, & corde clamauerunt omnes ad Dominum vt misereretur Ecclesiæ suæ sanctæ, & liberaret Regem à fraude circumuenientium se.

Abiit ergo Rex ad prænominatum vicum Louigennæ, vbi Regi debebat occurrere Imperator; sed fefellit Imperator Henricum, misítque præcipuum fautorem schismatis, Renaldum Cancellarium suum Coloniensis Ecclesiæ. Cúmque coram eo replicarentur pactiones, quas Comes Henricus ex ore Imperatoris proposuerat Regi, subitò di- *Fallaciæ Imperatoris detectæ, à quo Rex desciscit.*

uina virtus astitit Ecclesiæ suæ, & piæ simplicitati Regiæ Majestatis. Respondit enim Renaldus profani erroris fautor, nequaquam Imperatorem talia dixisse, scilicet quòd cuiquam permitteret consortium iudicandi Romanam Ecclesiam, quæ propriè sui iuris existebat. Tunc repletus gaudio Rex, quæsiuit ab Henrico Comite vtrùm se haberent pactiones secundùm formam ab eo sibi propositam. Et Rex: Ecce, ait, quòd Imperator qui iuxta verbum tuum adesse debuit, abest: ecce quòd etiam Missi illius formam pacti te præsente, te teste commutant. Verum est, inquit, Comes Henricus. Et ait Rex: Nonne ergo absolutus sum ab omni pacto? absolutus, ait Henricus. Et dixit Rex cunctis Optimatibus suis & Episcopis, atque Abbatibus, qui præsentes aderant: Audistis & vidistis omnes qualiter ego ipse gratis perfecerim omnia quæ ad me pertinent, & dicite vtrùm liber ab his pactionibus videar. Dicunt omnes, liberasti verbum tuum: statímque Rex velocissimum equum cui insidebat reducens, protinus ire perrexit. Teuthonici autem valde cōfusi insecuti sunt eū, rogantes vt rediret ad Imperatorem paratum prosequi omnia quæ Henricus proposuerat. At ille paruipendens ea quæ dicebantur, decipulam quam euaserat exhorruit, dicens: Feci quod meum fuit. Sic soluto conuentu Rex in suum Regnum rediit.

Alexander Papa susceptus Parisiis à Rege.

ALEXANDER autem Catholicus Papa veritus indignationem Regis LUDOVICI, transiit in Aquitaniæ Metropolim vrbem Bituricorum, & in Dolense Monasterium, quod est apud Castrum Radulphi, ibíque hyemauit: & sequenti tempore Quadragesimæ accessit ad Ludouicum Regem in vrbe Parisiorum. A quo susceptus honorificè secundum morem Romanæ Ecclesiæ, portauit ipse rosam auream Dominicâ quâ cantatur *Lætare Hierusalem*. Peractísque Paschalibus solemniis consecrauit Basilicam Monasterii B. Germani de Pratis, cui præerat Hugo de Moncellis, Monachus Ecclesiæ Vizeliacensis. Illuc iterum accessit Guilelmus Abbas Vizeliacensis, petens à summo Pontifice Alexandro quatinus libertatem & possessiones Ecclesiæ suæ, atque immunitatem banniarum Monasterii sui ab Antecessoribus suis præscriptarum tertiò pleniùs confirmaret. Cui ille

Consecrat Ecclesiam S. Germa. Pratensis.

pium assensum præbuit, & tertium ei priuilegium dedit. Inde Turonicam Metropolim vrbem adiit, & Concilium ibidem tenuit omnium Episcoporum Lugdunensium, Narbonensiũ, Viennensium, Bituricensium, Senonensium, Remensium, Rothomagensium, Turonensium, Burdegalensium, Auscitanensium, Alpensium, Apenninarum, & Maritimarum, centum quinque numero: Cantuarensium etiam atque Eboracensium, Scotorum quoque & Hibernensium; sed & Abbatum & diuersæ professionis personarum gratanter vndique aduenientium: nam & Germanorum Episcopi plures occultè scripserunt Alexandro Papæ, obedientiam, & omnimodam reuerentiam pro loco & tempore illi humiliter exhibentes. Italiæ verò non minima pars affuit, partim scripto partim suâ præsentia. Sed & Sardinia & Sicilia, cum omni Calabria, omnis quoque Orientalis Ecclesia, & Hispania, deuotum obedientiæ caput humiliter Alexandro Catholico Papæ subdidit.

Concilium celebrat apud Turones.

Interfuerunt prædicto Concilio STEPHANVS Abbas Cluniacensis, & GVILELMVS Abbas Vizeliacensis. Cogitauerunt autem actionem renunciationis Cluniacenses proponere contra Vizeliacenses: Sed conscii suæ iniustitiæ & Romanæ rectitudinis conticuerunt omnes, nec etiam exinde ausi fuerunt mutire: cùm plurimæ huiusmodi controuersiæ hinc & inde in eodem Concilio proponerentur & terminarentur; sicut fuit causa Parisiensium Clericorum & Monachorum Cœnobii S. Germani de Pratis, quæ pleniùs ventilata iniustis Clericorum vocibus æternum silentium imposuit. Alexander igitur soluto Concilio Synodali, Bituricam in vrbem, quæ caput est Aquitaniæ, rediit. Procedente dehinc tempore autumni Senonicam ciuitatem adiit, ibíque per decem & octo mensium curricula sedit. Auctore autem Schismatis Octauiano, qui appellatus est VICTOR, ab hac vita infœliciter exempto, subrogatus est à Schismaticis GVIDO Cremonensis, qui de auctoribus electionis Alexandri primus apostatauit.

Agitatæ eo in Cõcilio variæ causæ; præsertim Clericorum Parisi. aduersus Monachos Sangerman.

Interea Comes Niuernensis Vizel. Ecclesiam grauiter infestabat, & per suppositas personas eorum qui ouino colore mendacium supprimunt, mores Guilelmi Abbatis & Fratrum suorum diffamare insistebat: Sola quippe Vizeliaci

Comes Niuern. persequi Vizeliacenses nõ desistit.

deditione cupidus inuidiæ morbo aduersus Abbatem afficiebatur, qui prauis conatibus eius tam strenuè quàm callidè resistebat. Vnde illius magnanimitas potissimùm enituit, quòd insimulanti æquè vt deprædanti restitit. Eapropter cùm dolus inuidiæ in seipso contabescens nihil penitus proficeret, & ab omni destitueretur iure, tandem postpositâ iustitiâ, honestate spreta, contempta religionis reuerentia, rabiem vesaniæ suæ tyrannica temeritate armauit. Cúmque tergiuersando vt iniquè ageret, laboraret, & nullam causam justè affligendi Ecclesiam inueniret, vsurpatas procurationes, quas pater illius periculo maris actus remiserat, & eo cum matre in Capitulo Vizeliaci concedente confirmauerat, contra ius fásque ab Ecclesia repetiit. Neganti Abbati quòd iniustè reposcebatur, diffidationem mandauit. Interuenientibus autem amicis vtriusque partis inierunt colloquium supra stagnum de Nouerria, si fortè obortam controuersiam pacificare possent. Interpellanti itaque Comiti super prædictam exactionem, respondit Abbas, quia quod pater dimiserat, & ipse concesserat, nec ab eo repetendum, nec à se reddendum erat, præsertim cùm ipse inuestitam Ecclesiam hac dimissione patris, & sua concessione inuenerit. Et subitò tyrannus iracundia motus, frendens & insaniens, Vizeliacum venit, (erat autem vigilia natiuitatis Præcursoris Christi) ingressúsque Monasterium cùm Fratres audito aduentu eius Claustra sua signassent, irruit ipse, & primus accepta securi ostium fregit coquinæ. Quod videntes satellites eius domos Ecclesiæ protinus occupauerunt, ostia reliqua fregerunt, Monachos impellentes cæciderunt, & de substantia Monasterii Dominum suum inuitis Fratribus ea nocte in hospitio Monasterii procurauerunt. Fratres autem cruces, & capsellas deposuerunt altaria, nudauerunt, & diuinum officium per omnes Ecclesias suas celebrare cessauerunt.

Ea nocte declinauit Abbas apud Campum-mollem; sequenti vero apud Gibriacum, inde misit ad Regem, ipse autẽ profectus est ad Romanum Pontificem, qui regressus à Concilio Turonico in Dolensi Monasterio degebat: Sed quia Rex expeditionem tunc mouerat in Aruernenses, noluit exasperare Comitem; monuit tamen vt propositam litem differret, donec

donec ipse ab expeditione rediret. Alexander quoque recogitans schisma, quo infirmabatur Ecclesia, & veritus ne fortè si aliquantulum duriùs erga sæculi Principes procederet, grauiori scandalo Ecclesiam affligeret, simplici tantùm scripto cōmonuit Comitem, vt à grauaminibus Ecclesiæ Vizeliacensis quæ filia B. Petri & alodium Romanæ Ecclesiæ existebat, desisteret. Sed induratum est cor Pharaonitici Comitis, & pro dulci fonte duritiam induit lapidis. Apostolica igitur simul & Regalia monita spernens cum graui & multo exercitu equitum & peditum atque promiscui vulgus, quasi hostilem obsessurus populum, in ipsa B. Mariæ Magdalenæ sacra solemnitate Vizeliacum venit: quo ingresso protinus Fratres cessauerunt à diuinis officiis, seorsum submissa voce in capella Genitricis Dei clausis ostiis Claustri Deo debita vota soluentes, indignum vtique judicantes sacra sacrilego pandere. Abbas autem descendit apud sanctum Petrum: Comes autem Monasterium ingressus more solito, sed comitatu insolito descendit in hospitio, negatámque sibi à Fratribus procurationem ipse sibi de suo exhibuit.

Papa monet Comitē vt vexare desinat Vezeliacēses.

In ipsa nocte ascendit Abbas ad sepulchrum B. Mariæ Magdalenæ, ibíque Deo debita solemnitatis celebria pro tempore perfecit, & illucescente die descendit ad Esconium, Deóque sacram hostiam obtulit. Quem insecutus Renaldus de Merloto fratruelis suus cum Duranno Alburg, rogauit quatinus ibidem requiesceret modicùm. Miserat quippe apud Gibriacum qui sibi necessariam refectionem pararent. Ascendítque Renaldus & locutus est de compositione pacis cum Comite. Reuocato igitur Abbate talis compositio processit, vt Comes de violatione Monasterij publicè ad altare satisfaceret, de vsurpata procuratione viginti libras resolueret, remissionem quam pater fecerat de fortuitis procurationibus ipse denuò concederet, & scripto confirmaret; Renaldum quoque fratrem suum, & Guidonem æque fratrem suum, sororémque hæc omnia concedere faceret, data fidei pollicitatione & obsidibus, Ignaro Vicecomte de Iouiniaco, & Stephano de Petra-pertuis, & Hugone de Tornella, vt cùm ad legitimam ætatem peruenissent, iteratò præscriptam remissionem concederent. Ob gratiam verò scriptæ confirmationis & conseruan-

Pacem ineunt Abbas & Comes nonnullis conditionibus interpositis.

dæ pacis in perpetuum diffinitum est, quòd Abbas septingentas libras daret Comiti, & de procuratione illius diei ducentas quinquaginta tres libras persolueret; eo pacto interueniente, quòd Comes sequentis festi procurationem penitus dimitteret, & iterum de alia procuratione non nisi centum libras exigeret. His ita compositis & hinc inde concordatis, horâ diei sextâ pulsantibus signis celebrauerunt Fratres sacri festi solemnia. Et accedens Comes ad altare de illata Monasterio satisfecit iniuria, reposuítque iuxta condictum pro recti executione viginti libras. Et sequenti die ingressus Capitulum Fratrum præsidente Abbate coram omnibus concessit sæpedictam procurationum fortuitarum remissionem, quam pater suus fecerat, & scripto confirmauit, suíque sigilli munimine corroborauit.

De illatis iniurijs veniam petit Comes.

Post hæc Guilelmus Comes Niuernis ægrotauit vehementer, ita vt desperaretur; sed cùm humilitatis vota solueret Deo, tandem conualuit, petiuítque Sanctorum suffragia in Oratorio Beatæ & intemeratæ Virginis MARIÆ apud Anicinum vrbem Vallauensium. Inde reuersus corpore quidem ad patriam, animo autem ad inditum sibi odium Guilelmi Abbatis Vizeliacensis; mandauit eidem vt sibi iustitiam de non exhibito sibi salinario exequeretur in præsentia sua, & iudicio Curiæ suæ Niuernis staret. Respondit Abbas: Sperabam fecisse me pacem cum Comite de omnibus querelis præteriti temporis: veruntamen quia ego rudis, & de huius Monasterij consuetudinibus nondum plenè instructus videor, loquar cum maioribus natu villæ huius, & cum cæteris sapientibus, & secundùm consilium cœlitùs nobis indultum per proprios Comiti Nuntios respondebo. Abo autem de Monte Gualguerij (is enim iniunctum sibi nuntium perferebat) dixit Abbati: si placet diem Comitis à me tibi denominatum suscipere, bene; sin autem, Comes faciet sicut de negata sibi à te iustitia. Sic Abo recessit, & peiora dictis Comiti retulit. Abbas verò iniit consilium, misítque Nuntios qui ad hæc verba responderent; qui euntes occurerunt satellitibus Comitis, Dominum suum cum multa vesania venientem Vizeliacum præeuntibus. Et subitò Tyrannus irrumpens in Monasterium inuasit offici-

Iterum litem mouet & persecutionem.

nas Monasterij : misítque protinus præcones per omnem villam Vizeliaci & Esconij & S. Petri, mandans omnibus hominibus Monasterij, vt pariter congregati præsentiæ suæ in crastinum adstarent. At illi vnanimiter omnes mandatum eius contempserunt. Tunc ille furia inuectus contra morem oppidi clamare fecit per præconem suum, quòd omnis qui ante conspectum suum non veniret, inuentus proculdubio caperetur, & domus illius publicaretur. Quo audito stupefacti sunt omnes, & plures præ timore accesserunt ad eum; quibus astantibus dixit: Quoniam negauit mihi Abbas iustitiam, inuestiui me de iure meo: volo itaque vt abiurato Abbate fidelitatem mihi faciatis, & amodò Abbati aut Monachis nullam consuetudinem persoluatis. Ad hæc Burgenses responderunt: Nos fidelitatem iurauimus Abbati & Ecclesiæ; iniustum ergo & turpissimum videtur absque causa quantum ad nos peierare; vnde petimus à te dari nobis inducias vt cum Domino nostro loquamur, & super hæc verba illum conueniamus. Præsto est, ait, Dominus vester, & citò poteritis ei loqui. Permitte nos ergo, inquiunt, ire ad eum; quibus ille dixit: Eligite ex vobis duos vel tres qui Abbati verbum vestrum, & vobis illius responsum perferant.

Surrexit igitur Simon de Siluiniaco, & Durannus Alburg, qui Comitis impietati præcipuè fauebant, venerúntque cum paucis ante Abbatem, & innotuit sermo Abbati quòd Comes detinuisset suos, ne ad se venirent. Illicò vocauit Ioannem Caprarium, & paucos seniorum Ecclesiæ, misítque eos confestim in hospitium ad Burgenses suos in hæc verba: Vobis qui fidelitatem Abbati debetis & Ecclesiæ, mandat & præcipit Abbas per ipsam fidelitatem quam sibi iurastis, & sibi debetis, vt recedentes ab hoc tyranno quantocyùs ad illum veniatis, & statim venerunt. Et cùm de quæstione Comitis hinc inde multa conferrent, rogauerunt Burgenses Abbatem, quatinus in tanta necessitate sibi & illis consuleret, tempúsque redimeret, recipiens diem Comitis sub tali conditione, vt in eo tantùm Comiti faceret, quantùm deberet. Acquieuit Abbas suorum consiliis, mandauítque Comiti dicens: Quoniam ex improuiso tyrannicè inua-

EEee ij

ſiſti domum meam, licet omninò iniuſtum ſit quod exigis, ſuſcipio tamen diem tuum ſicut violentiam paſſus, aſſignatum apud Altiſſiodorum, tantùm ibidem facturus, quantùm debere me probabo. Protinus Comes fruſtratus à propoſito (propoſuerat nanque tali conditione Vizeliacum ſuo mancipare dominio) collecto impetu veſaniæ ſuæ receſſit. Inſtante autem die, miſit Abbas ad Comitem Deſeſiæ Maiores Eccleſiæ ſuæ, Gilonem tunc Priorem, & Gaufredum Angligenam Suppriorem, atque Giſlebertum Eleemoſynarium. Quibus ille dixit vt ſe ſequerentur Niuernis, ibidem eos auditurus. Quod cùm feciſſent, ex parte Abbatis renuntiauerunt ei diem aſſignatam, rogantes, vt alteram propinquiori loco aſſignaret. Renuente illo diei renuntiationem vel commutationem ſuſcipere aut dare, ſubintulerunt: Dominus Abbas Vizeliacenſis tibi reſpondet per nos, quòd mandato tuo ſtare nullo teneatur iure, & ſi denuò per violentiam volueris illum fatigare, ipſe te appellat ad audientiam Apoſtolicam, ad quam dominium Vizeliacenſis Monaſterij propriè ſpectat, & ad audiẽtiam Domini Regis, ſub cuius protectione & cuſtodia idem Monaſterium conſiſtit, aſſignátque tibi diem in præſentia Papæ Alexandri in Octauis Paſchæ; interim ſe ſuáque in manu Apoſtolici, & in manu Regis committens. Et cum hæc dixiſſent, licentiámque redeundi ab eo petiiſſent nec impetraſſent præ nimia ira, paululum digreſſi reuerſi ſunt ad hoſpitium ſuum in Monaſterium S. Stephani, quod contiguum eſt eidem vrbi, ſimulantes quaſi in craſtinum ad Curiam Comitis eſſent redituri. Nocte verò conſcenſis equis Vizeliacum redierunt. Abbas autem declinans furorem inſanientis Comitis abiit in Franciam.

Abbas verò abiit ad Alexandrum Papam, ſignificans ei qualiter & quàm iniuſtè ipſe & Eccleſia Vizeliacenſis à Comite grauaretur. Inde profectus eſt ad Regem conqueſtus in auribus eius ſuper iniuſta vexatione qua premebatur à Comite, qui motus tam compaſſione conquerentis, quàm commonitione Alexandri Papæ, mandauit Comiti diem colloquij in vrbe Senonum. Quo vtrinque conuenientes, & plura hinc inde conquerendo conferentes, cum pacis veſtigia nulla paterent, tandem rogatu Regis diem requiſitæ iuſtitiæ in ſub-

monitione sua distulit. Rex autem Ludouicus Epiphaniorum diem fecit apud Vizeliacum, & suscepit eum Abbas, obsecutúsque est ei diligenter; quo regresso, inuidia ductus Comes mandauit Abbati diem apud Altissiodorum qui diem suscipiens pro tanto quanto sibi competeret, misit ad Papam Legatos qui eum consulerent quid super hoc faceret. Illi verò accepto ab eo consilio, & cautè secreto commisso, reuersi sunt.

Monachus circumfert reliquias SS. ad poscẽdas suppetias.

Et egressus quidam Frater Vizeliacensis, nomine Renaldus, à Monasterio quod adiacet Moreto cum B. Dei Genitricis MARIÆ, & sancti Blasij, aliorúmque Sanctorum memoria propter ædificationem Basilicæ ipsius Monasterij, de eleemosynis fideliũ plurimam collectionem faciebat. Cúmque loca peragraret, & Ambianensium pagum pluribus Sanctorum virtutibus opitulante superna gratia illustrasset, ad castrum quod dicitur Arborea, cum ipsa Sanctorum venit memoria: vbi paucis diebus commoratus, cùm plurima ibidem Sanctorum per merita fierent miracula, & multus vndique occursus populorum fieret, tandem exinde abire proposuit, & hinc inde, vt moris est, assumentes lecticam, nec vel parum ab Ecclesia potuerunt eam extrahere. Cúmque vices vicibus alternarent, & nunc alios aliis, nunc fortiores fortioribus submitterent, Dominus locorum nomine Alelmus cum alio illustri viro lecticam leuauit, sed neque limen Basilicæ attingere potuit. Reponentes itaque lecticam super altare, orationi incubuerunt. Tunc vnus Fratrum, qui cum eodem Renaldo aduenerant, vocatus Petrus, stulta temeritate cœpit lecticam ipsam, quasi Sanctos flagellis exire compellens, percutere virgis. Nec mora, in illum deſæuit vltio: continuò quippe paralysi dissolutus, post paucos dies hac vita caruit. Illustris ergo vir Alelmus perpendens diuinitus hæc fieri, pro munere sibi cœlitus collato, omnium bonorum auctori Deo gratias egit; deditque in confinio ipsius castri in proprio allodio locum vbi ædificaretur Oratorium, in quo Sanctorum memoria reponeretur, & à Fratribus religioso officio ad honorem Dei coleretur: Constituit etiam locum ipsum sub regimine & dispensatione Ecclesiæ Vizeliacensis debere consistere, eo quòd Sanctorum pignora ab eadem

Ecclesia & à Fratribus eiusdem loci perlata ibidem fuissent. Ad quem locum ipse Guilelmus Abbas cum vocatus venisset, alias quoque Reliquias & ornamenta multa pretiosa secum attulit, quæ ob honorem Sanctorum & ob deuotionem fidelium locorum illorum ibidem reliquit: dictus est locus ille de nomine adiacentis castri, Arborea. Sic inter fluctus persecutionis bonorum semper successus virtutis incrementum capit; & vnde magis Ecclesia affligitur, inde magis cumulatur.

Grassatur Comes Niuern. in Monachos Vizel.

Comes itaque Guilelmus graui odio tenebatur aduersus Guilelmum Abbatem, & quia minùs perficere valebat quod volebat, furorem suum in rapina asinorum, & pecorum, & mancipiorum Monasterij explebat. Et erat homo pessimus Hugo, cognomine Lethardus, seruus de capite suo Monasterij: fuit quippe mater ejus consanguinea germana Simonis filij Odonis Præpositi Vizeliaci, serui vtique Ecclesiæ: qui videlicet Simon prodidit & percussit Dominum suum, videlicet Artaldum Abbatem Vizeliacensis Monasterij. Hunc Hugonem fecit sibi Comes Præpositum apud castrum Censurium, qui præ omnibus satellitibus Comitis Ecclesiam persequebatur. Impossibile dictu quot & quibus quantísque modis nocte diéque vexabat eam, & iniustè agens de iure interpellabat Ecclesiam; sed ius exigens, nil iuris rependebat, immò pro iure sibi constabat quicquid contra ius fásque violenter extorquebat. Cùm ergo iterũ Abbas conquereretur in Alexandri Papæ auribus super iniquas & multiplices oppressiones, quæ per satellites Comitis sibi & suis inferebantur, scripsit Alexander Comiti & matri eius in hæc verba.

Vt à vexatione abstineat ad eum scribit Alexander Papa.

„ ALEXADER Episcopus Seruus Seruorum Dei, Dile-
„ cto filio nobili viro GVILELMO Comiti Niuernensi, &
„ IDÆ matri eius, salutem & Apostolicam benedictionem.
„ Quantò Monasterium Vizeliacense ad ius B. Petri, & dis-
„ positionem nostram noscitur specialiùs pertinere, tantò
„ eius incrementis & commodis studio frequentiori inten-
„ dimus, & ad pacem ipsius, & bonorum conseruationem
„ magis solliciti permanemus. Inde quidem est quòd de
„ pace & vtilitate eiusdem Monasterij studiosi omnimodis
„ existentes dilectum filium nostrum Subdiaconem PE-

„ TRVM ad nobilitatem vestram transmittimus, Magni-
„ tudinem vestram per Apostolica scripta rogantes, mo-
„ nentes, & exhortantes in Domino, quatinus ad pacem
„ & vtilitatem præscriptæ Ecclesiæ, & rerum suarum con-
„ seruationem & defensionem pro reuerentia B. Petri, ac
„ nostra, modis omnibus intendatis, & iam dictum Subdia-
„ conem nostrum in hoc audire & etiam exaudire curetis;
„ & circumadiacentes nobiles & potentes Barones vestros
„ à præscripti Monasterij molestijs & iniurijs penitus com-
„ pescatis. Ita quoque nostris in hac parte precibus & ad-
„ monitionibus acquiescatis, vt nos preces ac petitiones ve-
„ stras debeamus efficaciùs exaudire, vt eis effectum vtilem
„ indulgere & ad honorem vestrum omni tempore feruen-
„ tiùs aspirare. Datum Senonis VII. Idus Septembris.

Igitur Petrus Rom. Ecclesiæ Subdiaconus peractis apud Vizeliacum Dominicæ natiuitatis solemniis, venit ad Comitem & ad matrem eius, dedítque illis Apostolica scripta: & cùm post Apostolica scripta etiã & suam vti optimè literatus exhortationem obturatis auribus exhibuisset, illi ex aduerso iniurijs & diuersis pluribúsque mendacijs cœperunt Abbati & Fratribus eius detrahere, bonúmque nomen illorum diffamare. Et cùm de pace cum inimicis pacis tractaret, nullum pacis vestigium inuenit, nisi Abbas contra morem & dignitatem Ecclesiæ iudicio Curiæ Comitis staret. Adhibito ergo communi Fratrum consilio deliberauerunt omnes pariter exilium potiùs mortis subire, quàm tantæ tyrannidi deseruire. Omnem itaque postponens Abbas dissimulationem induciarum, suscepit diem indictam in initio Quadragesimæ: misítque ad Papam vt sibi mitteret auxilium: qui misit ei IACINTVM Diaconem Cardinalem Rom. Ecclesiæ, & PETRVM de Bona Subdiaconem suum, & IOANNEM Mariscalcum suum. Literas Papæ spernit Comes.

Eo tempore Fratres Pontisaræ astabant Apostolicæ Curiæ, interpellati à Cluniacensibus, eò quòd vel Guilelmum quondam Abbatem suum Vizeliacensibus illis inconsultis dimiserint, vel alium ei substituerint: Sed defecerunt Cluniacenses à causa sua, nec etiam præsentare se ad diem præsumpserunt. Vnde Fratres Monasterij Pontisariensis absoluti De pace tractatur.

à Romano Pontifice, cum libertate sua remearunt ad propria. Quorum Abbas LECELINVS Vizeliacum interim degebat, & rei exitum ibidem expectabat. Præ nimia quippe arrogantia dedignati sunt illum Cluniacenses in causam trahere, sed Fratres eius tantùm, quasi acephalos prouocauerunt: de Monachis tantùm, non de Abbate, quasi non esset Abbas, conquerentes, ideò consequenter Fratrum, & non Abbatis audientiam Alexander Papa expetijt: Sed quia non fuit Sathan neque occursus malus, probatam Potisarensis Monasterij libertatem fauore omnium Cardinalium confirmauit. Conuenerunt itaque Altissiodorum GVILELMVS Abbas Vizeliacensis, & LECELINVS Abbas Pōtisarensis, atque Abbas Monasterii S. Ioannis de Pratis, cum multis aliis Fratribus & amicis Monasterii Vizeliacensis; quibus etiam occurrerunt Legati Apostolici: quorum præsentiam Comes reueritus iam sponte mutare diem voluit, quem hactenus nec rogatus differre permisit. Super quo Abbas prudentes viros consuluit. Respondens Iacintus dixit ei: hactenus tertiana laborasti febre, ergone vis quartanā subire? quin potiùs ambages omnes abrumpe, & de iure libertatis tuæ incunctanter age: & posuit Abbas verbum suum in ore Abbatis Monasterii S. Ioannis de Pratis: sed nec ipse nec quispiam alter ob timorem Comitis ausus est proloqui. Quod videntes filii libertatis Ecclesiæ Vizeliacensis fide armati omnem penitus timorem abiecerunt, & propriam dignitatem alieno defensare sermone indignum duxerunt. Surrexítque Gilo tunc temporis Prior Cœnobii Vizeliacensis, & ait Comiti: Hactenus audiuit allegationes tuas Dominus Vizeliacensis; & quædam quidē facili cedunt concordiæ; cætera verò secum ipse tractabit: nam iudicio tuo eum stare debere frustra existimas, quippe qui nullo vnquam tibi iure tenetur. Quo audito Comes nimio furore correptus est. Erubuit enim ad verbum quod præter opinionem suam fuerat prolatum. Egressúsque est Abbas cum suis à Comite. Iacintus autem feroces Principis animos mitigare tentabat, & pro pace instabat: sed repulsus, vel inducias aliquas Ecclesiæ dari orabat. Acquieuit Comes & fictas licet inducias dedit vsque in octauas Paschæ.

Instante

Instante igitur sacra Dominicæ Resurrectionis solemnitate venit Vizeliacum Signiensis Episcopus, à latere Domini Papæ missus ad visitandos, & confortandos Fratres: & consecrauit ibidem sacro-sanctum chrisma, & oleũ sanctum sacro die Cœnæ; celebrauítque Sabbato sancto Paschæ Ecclesiasticos Ordines. Ordinauit autem Henricum, Petrum, & Humbertum de Monachis Ecclesiæ Presbyteros; Geraldum quoque eiusdem villæ Clericum fecit Presbyterum; Tres etiam Diacones de Monachis ordinauit, scilicet, Ansellum, Guilelmum, & Gaufredum: Subdiaconos autem, Guilelmum, & Guidonem pueros. Porrò Laurentium de Moreto fecit Acolythum.

Episcopalia munia exercet Vizeliaci Signiens. Episcopus.

Thomas autem Cantuariæ Archiepiscopus Henricum Regem fugiens, exulabat apud Pontiniacum. Is aliquando familiarissimus eidem Regi, & eleganti strenuitate conspicuus, Cancellarius eius exstiterat, nec eo potentior quisquam visus est apud Regem Angliæ: at vbi Ecclesiastici regiminis curam suscepit, Deum homini præponere per omnia curauit, vnde contigit vt vsurpanti Regi in morem Oziæ iura Ecclesiastica velut alter Ionas constanter restiterit: quamobrem indignatus Rex, & inæstimabilem gratiam implacabili commutans odio, comprehendere illum & bona eius in fisco redigere disposuit: Sed præuenit impios conatus solertia innocẽtis, & clam mare transiens cum paruo comitatu ad Ludouicum Regem Francorum venit, & se suósque in manu illius commisit. Qui suscepit eum benignissimè, & necessarium ei auxilium liberaliter exhibuit. Attamen iustum illi visum est Alexandrum Papam adire debere, & omninò ipsius consilio stare. Ad quem cùm venisset, & aduentus sui causam ei exposuisset, condoluit ei Alexander, & tradidit eum Guichardo Pontiniacensis Monasterij Abbati, qui postea ab ipso Alexandro Lugdunensium Archipræsul consecratus est. Rex autem Ludouicus pro his & pro alijs negotijs ad Henricum Regem Anglorum misit, indixerúntque Reges mutuum colloquium: cui colloquio cùm interesse Alexander disponeret, venit Parisius: quod vt Rex Henricus cognouit, colloquium indictum Ludouico Regi demandauit, infestus Alexandro ob inuidiam Thomæ Cantuariensis. Alexander autem iteratò iam

S. Thomas exul in Gallia tutelæ Regis se committit.

accepĕrat Legatos Romanorum rogantium vt rediret, & B. Petri ad sedem remearet: Vale dicens itaque Ludouico Regi ad vrbem venit Bituricorum.

Hugo Letardus res Vizel. deprædatur instinctu Comitissæ Niuern.

Impijssimus verò Hugo Letardus, seruus nequam genere & moribus pertinaciter insistebat tàm captioni, quàm deprædationi hominum & rerum Vizeliacensium; sed & illa vetus Herodias, filia Iesabel de semine Amalech, mater videlicet Guilelmi Comitis Niuernis, nomine Ida, virus odiorum ore pestifero iugiter infundebat in filij pectore, æmula honestatis, & inimica totius bonitatis, & quæ satellites suos quasi filij partibus fauens, ad persequendum Monasterium Vizeliaci acriter perurgebat: Hinc cædes, hinc rapinæ, hinc captiuitates, hinc varia tormenta, hinc mortis diuersa genera, omnia de antro fœmineæ nequitiæ manantia; nec facilè cuiquam ciuium Vizeliaci exitus liber patebat. Composuerant Fratres ratem calcis miræ magnitudinis ad construendum dormitorium suum, & igne succenso trahebant ligna cum plaustris de adiacenti nemore suo: vnde inflammata hydra peste inuidiæ, immisit Satellites vesaniæ suæ, qui in ipsis Sancti Spiritus solemnijs equos raperent quadrigarum, quibus ligna trahebantur: sic deficiente igne periit opus ratis pretii centum librarum. Huius hydræ viperinus filius præceperat obseruari iter Guilelmi Abbatis, vt quasi eo ignorante à vilibus mancipiis dehonestaretur. Tantis igitur vndique malis afflictus Guilelmus Abbas, prosecutus est Alexandrum Papam; quem cùm in prædicta vrbe inuenisset, exposuit ei omnia vt potuit mala, quæ à Comite & matre illius patiebatur: dixítque illi quòd causa sua, causa esset Domini Papæ & totius Romanæ Ecclesiæ, cuius iuris Monasterium suum propriè existebat, & ideò æquè vt suum Vizeliaci negotium suscipere Apostolicum debere; præsertim cùm idem Monasterium hoc solo crimine periclitaretur, quòd se Romanum libera voce profiteretur, & quòd nemini se obnoxium, nisi soli Romano Præsuli fateretur. Addidit quoque, quòd si periclitanti Monasterio quàm citiùs subuenire negligeret, tanquam repudiatum adultero manum daret, & iam ampliùs de censuali iure non teneretur, maximè cùm in ipsa Apostolica præsentia tàm moder-

Conqueritur Abbas corã Papa multis rationibus.

na, quàm antiqua Romanorum Pontificum impunè vacillarent statuta, seu priuilegiorum munimenta, & adstante pastore lupina desæuiret rabies, nec multùm constaret libertas, quæ vnius verbi iustitiæ posset distrahi silentio. Denique non pusillanimitate, nec supercilio ductus toties Apostolicas aduersus Comitem aures interpellarit, qui certè quàm sæpe & prece & pretio gratiam illius redemerit: ipse autem è contra tam diram calamitatem ingratus sibi rependerit, quod iam pene exhaustum ad extremam fere inopiam se contulerit, nec contentus redemptione hominum seu dilapidatione possessionum Monasterii fuerit, sed ipsum Fratrum quotidianum victum iam per biennium tulerit. Quod factum quamuis grauiter Monasterium affligat, magis tamen ac magis iniuriam ingenitæ libertatis deflet; quam videlicet libertatem sub obtentu cuiusdam vsurpati, & negligentia quorundam prædecessorum suorum surrepti saluamenti annullare penitus contendit: liberalitas quippe, quæ illi caritativè aliquando impendebatur, iam non vt gratuita deuotè liberalitas poscebatur, immò vt debita tyrannicè seruitus exigebatur. Et qui priùs pauci numero contenti erant oblato, nunc multus exercitus inhiant rapto; in tantum quòd vnius hospitii procuratio ducentarum quinquaginta librarum & eo ampliùs constaret pretio. Talia dicta talibus Abbas rursus prosequebatur, dicens filiã B. Petri, videlicet Ecclesiam Vizel. omni expositam fore malo, ita vt iam à planta pedis vsque ad verticem nulla sit in ea sanitas: data est enim, ait, omni transeunti in direptionem & conculcationem, & quò priùs extitit iunior, eò nūnc magis ac magis inuenitur abiectior; & qui priùs inuidebant libertati illius, modò insultantes mouẽt super eam capita sua, & derident sabbata Romanæ dignitatis in exprobrationem deditionis Ecclesiæ Vizeliac. Iam Edua, Cluniacum, & versa vice Cluniacus Eduam aduersus Vizeliacum mutuò se instigant & cohortantur. Tempus est, aiunt, quo confracto cerebro Romanæ arcis, oculi quoque illius effodiantur, & subiiciamus nobis ancillam fugitiuam, quæ se gloriatur B. Petri filiam. Et nunc Edua Moab, nunc Cluniacus Idumæam repræsentat, Vizeliacum velut alteram Ierusalem impugnando sibi reputantes, & dicentes: Popu-

lus stultus est, pauper & superbus. Ego igitur Edua superbiam illius contundam: tu autem stultitiam eius subsannabis, & paupertas illius nostras supplebit delicias. Inuitemus ergo Assur precibus, instigemus persuasionibus, conducamus muneribus, qui eius arrogantiam atterat in virga ferrea, & in manu robusta: & quoniam non est auxiliator neque propugnator qui liberet eam, scindamus eam inter nos, & tollat vnusquisque partem suam. Tu Cluniacus arcem obtinebis Capituli: Ego Edua mihi vindicabo altare. Porrò Assur, Comes scilicet, oppidum diripiet. Et quis ad hæc, inquit, Domine sancte Pater stabit? vtinam esset transmigratio! vtinam sorte diuideremur! vtinam tempus & tempora nobis ponerentur! fortè quandoque suscitaret nobis Dominus Aod *ambidextrum, in cuius manu foret salus Israël: nunc autem in sedibus nostris iugulamur, in domo nostra seruituti subiicimur, temporis redemptio perpetua nobis efficitur subiugatio. Tantorúmque malorum cumulo totius miseriæ & extremæ ignominiæ accedit incrementum, quod in conspectibus patris mactamur, quod à complexibus pastoris auellimur, quod legitimo præsente patrono præiudicamur; quódque summa totius redargutionis est, silentio vniuersalis Iudicis condemnamur. Vtique si actio palam procederet, si ratio intercederet, si ius fásque, vel iudiciarius ordo locum haberet, leuior esset iactura, & gauderet compendio præiudicata pœna, tametsi minùs videretur conscientiæ iudicio promerita: nunc autem causa nostra in ore vulgi versatur, & iudicium nostrum in manu inimicorum nostrorum proscribitur.

* Alludit ad cap. 3. Iudic.

Papa Alexander respondet Abbati; conatúrque à vexatione Comitem auertere.

His auditis condoluit Alexander, & omnis Romana Ecclesia, scripsítque Comiti, vt illata damna Monasterio Vizel. emendaret, & denuò ab infestatione eius abstineret: quòd si quid iuris habere se aduersus Abbatem putaret, præsentiæ suæ in octauis Pentecostes apud Clarum-montem se exhiberet, ibi primùm Abbati satisfacturus, & sic ab eo ius debitum recepturus. Comes autem Apostolicum mandatum penitus contempsit, insuper etiam Abbati insidias prætendens, ita eum inclusit, quòd nec illius equi aquatum ire possent. Misit ergo Abbas Ioannem Clericum suum ad Ale-

xandrum: sed & Comes dissimulans contemptum, misit & ipse Theobaldum Decanum Niuernis, & Humbertum Archidiaconem, & Bernardum Priorem S. Stephani: quos Apostolicus Pontifex benignè suscipiens, requisiuit vtrum sufficientes responsales pro Comite aduenissent. Sed cùm excusationem potiùs quàm iuris executionem prætulissent, absolutos remisit, scribens per eos Comiti quatinus infra octo dies posteaquam literas suas recepisset, Abbati & Fratribus Monasterij Vizel. ablata restitueret, captos Burgenses, & eorum obsides liberos absolutósque dimitteret; & ipsis stratæ publicæ, quam à longè retroactis temporibus habuisse noscebantur, ingressum & egressum liberum habere permitteret: deinde Apostolico se conspectui præsentaret, vt inter eum & prænominatum Abbatem ac Fratres componeret. Quòd si ei graue videretur, scilicet Apostolicam adire præsentiam, ad Senonensis & Bituricensis Archiepiscopi præsentiam cum Abbate accederet, qui inter eos pacem & concordiam reformarent. Porrò Bituricensi & Senonensi Archiepiscopis scripsit formam præscripti mandati ad Comitem, præcipiens eis, vt si Comes mandato illius staret, congruam compositionem inter Abbatem & Comitem facerent: sin autem, præcipiendo mandauit soli Senonensi, vt secundum tenorem aliarum literarum procederet, quarum continentia ita se habet.

,, ALEXANDER Episcopus Seruus Seruorum Dei, Venerabili Fratri HVGONI Senonensium Archiepiscopo Salutem & Apostolicam benedictionem. Ad tuæ Fraternitatis notitiam peruenisse credimus, quomodo vir nobilis Comes Niuernensis, & mater sua, in Vizeliacense Monasterium manus suas ampliùs solito aggrauarunt, & Dei ac B. Mariæ Magdalenæ, cuius corpus in eodem Monasterio requiescit, timore & reuerentia omninò postpositâ, equitaturas, boues, asinos, & pecora tam Monasterij quàm exteriorum obedientiarum per seruientes suos rapere, & exinde abducere minimè formidarunt. Abbati quoque eius loci iamdictus Comes minas & insidias circumponit, ita quòd de Monasterio sine proprij corporis periculo & timore exire non audeat. Vnde quoniam Mo-

Scribit ea de re ad Senonensem Archiep.

,, nasterium illud ad ius & proprietatem B. Petri ac nostram ,, noscitur specialiter pertinere, & non modicum membrũ ,, Ecclesiæ Romanæ existit, Fraternitati tuæ per Apostolica ,, scripta mandamus, quatinus sicut gratiam B. Petri ac no- ,, stram caram habes, memoratum Comitem, & matrem ,, suam, sub velocitate cum omni diligentia studeas conue- ,, nire, & attentiùs exhortari, quòd prænominato Abbati & ,, Fratribus ablata omnia cessante dilatione restituant: de ,, damnis & iniurijs illatis congruam satisfactionem exhi- ,, beant, & ab eorum molestatione ac grauamine indebito ,, vlteriùs omninò quiescant. Alioquin infra XX. dies post ,, commonitionem tuam per totam terram eorum omnia ,, diuina officia, præter baptisma paruulorum, & pœniten- ,, tias morientium, penitus interdicas, & si nec sic resipue- ,, rint, in personas illorum excommunicationis sententiam ,, non differas promulgare. Venerabilibus fratribus nostris, ,, Eduensi, Lingonensi, Autisiodorensi, & Niuernensi, Epis- ,, copis per scripta tua significans, & firmiter eisdem ex par- ,, te nostra iniungens, vt sententiam à te in supra dicti Co- ,, mitis vel matris suæ terram aut personas eorum prolatam ,, vsque ad dignan satisfactionem inuiolabiliter studeant ,, obseruare. Nos enim ipsis per scripta nostra mandamus, vt ,, ex quo super hoc literas tuas receperint, id fideliter stu- ,, deant adimplere.

Nisi Comes resipiscat, interdictũ & excommunicationem mandat promulgari.

,, ALEXANDER Episcopus Seruus Seruorum Dei: Ve- ,, nerabilibus Fratribus HENRICO Eduensi, GALTERIO ,, Lingonensi, ALANO Autisiodorensi, & BERNARDO ,, Niuernensi Episcopis, Salutem & Apostolicam benedi- ,, ctionem. Ad vestræ Fraternitatis notitiam, *&c. vt supra* ,, *vsque ad hæc verba:* Ecclesiæ Romanæ existit. Venerabili ,, Fratri nostro Senonensi Archiepiscopo dedimus in man- ,, datis, vt memoratum Comitem, & matrem suam sub ,, velocitate, cum omni diligentia studeat conuenire, & ,, attentiùs exhortari, quòd prænominato Abbati & Fratri- ,, bus ablata omnia cessante dilatione restituant, de dam- ,, nis & iniurijs illatis congruam satisfactionem exhibeant, ,, & ab eorum molestatione & grauamine indebito vlteriùs ,, omnino quiescant: alioquin per totam terram eorum om-

Eiusdem est argumenti.

„ nia diuina officia, præter baptisma paruulorum, & pœ-
„ nitentias morientium, penitus interdicat: & sinecsic resi-
„ puerint, in personas illorũ excommunicationis sententiã
„ non differat promulgare: vobis per sua scripta significans,
„ & firmiter ex parte nostra iniungens, vt sententiam ab
„ eodem in supradicti Comitis vel matris suæ terram, aut
„ personas eorum prolatam, vsque ad dignam satisfactio-
„ nem inuiolabiliter obseruare curetis. Ideóque Fraterni-
„ tati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatinus
„ cùm eius super hoc literas receperitis, quod ab eo exinde
„ statutum fuerit, sicut gratiam B. Petri ac nostram caram
„ habetis, firmiter teneatis, & per vestras parochias faciatis
„ inuiolabiliter obseruari; alioquin nos in nostri trangres-
„ sorem mandati id auctore Domino duriùs corrigemus.
„ Datum apud Clarum-montem Nonas Iunij.

„ ALEXANDER Episcopus Seruus Seruorum Dei, Ca- Rogat Regem vt Comitẽ coërceat.
„ rissimo in Christo filio LVDOVICO Illustri Francorum
„ Regi Salutem & Apostolicam benedictionem. Ad Regiæ
„ serenitatis notitiam credimus peruenisse quomodò nobi-
„ lis vir Comes Niuernensis & mater sua in Vizel. Monaste-
„ rium manus suas ampliùs solito aggrauarunt, & Dei ac
„ B. Mariæ Magdalenæ, cuius corpus in eodem Monasterio
„ requiescit, timore & reuerentia omnino postposita, equi-
„ taturas, boues, asinos, & pecora tam Monasterij quàm
„ exteriorum obedientiarum, per seruientes suos rapere, &
„ exinde abducere minimè formidarunt. Abbati quoque
„ eiusdem loci iam dictus Comes minas & insidias circum-
„ ponit, ita quòd de Monasterio sine proprij corporis peri-
„ culo & timore exire non audet, publicam etiam & anti-
„ quam stratam non solùm infringit, sed viatores per
„ quoddam castrum suum transire compellit, & occasione
„ ista quosdam Burgenses à nundinis redeuntes cepit. Vn-
„ de quoniam Monasterium illud ad ius & proprietatem
„ Romanæ Ecclesiæ, & Regiæ Celsitudinis protectionem
„ spectare dinoscitur, Serenitatem tuam per Apostolica
„ scripta rogamus, monemus, & exhortamur in Domino,
„ quatinus diuini amoris obtentu, & pro reuerentia B. Petri,
„ ac nostra, memoratum Comitem & matrem suam instan-

,, ter commoneas, & diligentiùs studeas conuenire, &
,, etiam si necesse fuerit potestate Regia coërcere, vt præ-
,, nominato Abbati & Fratribus ablata omnia sine dilatio-
,, ne restituant, de damnis & iniurijs congruam satisfactio-
,, nem exhibeant, & ab eorum molestatione ac grauamine
,, indebito vlteriùs omnino quiescant. Ita quòd ab omnipo-
,, tente Domino indeficiens propter hoc præmium fœlici-
,, ter valeas adipisci, & nos Clementiæ tuæ vberrimas ex-
,, inde gratias exoluere teneamur. Nos enim præfatum Co-
,, mitem & matrem suam per nostras literas monuimus, vt
,, errata corrigere studeant, & à talibus de cætero penitus
,, conquiescant. Datum apud Clarum-montem Nonas Iu-
,, nij.

De præfatis literis à se scriptis certiores facit Abbatem ac Monachos Vizel.

,, ALEXANDER Episcopus Seruus Seruorum Dei, Di-
,, lectis filijs GVILELMO Abbati & Fratribus Vizelia-
,, censibus, Salutem & Apostolicam benedictionem. Sus-
,, ceptis literis vestris ac diligenter perspectis tribulatio-
,, nibus & angustijs vestris, quas earum continentia expri-
,, mebat, paternæ mentis affectu interiùs condoluimus, sicut
,, qui Monasterium vestrum proprium patrimonium B. Petri
,, esse cognoscimus, & vos sicut speciales & deuotos Ecclesię
,, filios certiori in Domino caritate diligimus, & vestris pro-
,, fectibus prompto animo aspiramus. Inde siquidem fuit
,, quòd carissimo in Christo filio nostro Ludouico Illustri
,, Francorum Regi, Venerabilibus quoque Fratribus nostris
,, Hugoni Senonensium Archiepiscopo, Eduensi, Ligonensi,
,, Autisiodorensi & Niuernensi Episcopis, nobili etiam viro
,, Comiti Niuernensi & Comitissæ matri eius, pro negotio
,, vestro scripta nostra dirigimus, sicut ex eorum transcri-
,, ptis vobis euidentiùs innotescet; vos autem ad hæc corri-
,, genda studium & operam adhibeatis, & per Claustri ac
,, religionis obseruantiam iugiter orationi vacantes, clame-
,, tis in cœlum, vt omnipotens Dominus his malis citò fi-
,, nem imponat, & vobis pacem & optatam tranquillita-
,, tem concedat. Datum apud Clarum-montem Nonas
,, Iunij.

Archiepiscopus Senon. arbiter

Igitur HVGO Senonensium Archiepiscopus secundùm mandatum Apostolicum præfixit Comiti & matri eius diem infra

infra quem ablata Ecclesiæ Vizeliacensi restituerent, & suam atque Bituricensis præsentiam adirent, vt cum Ecclesia Vizeliacensi componerent. At illi rogauerunt Senonensem quatinus per se solum diem sibi & Abbati daret, illi autem consilio eius cum Abbate libenter componerent. Et conuenerunt Senonensis & Abbas cum Fratribus & amicis suis apud sanctum Iulianum de Salice. Comes autẽ & mater eius Legatos suos miserunt, non qui componerent, sed qui appellarent Apostolicam audientiam. Præuiderat hoc Abbatis Guilelmi prouida sagacitas, qui iam paulò antè cum magna celeritate miserat Nuntium suum, supplicans quatinus omnem appellationis vocem tolleret ab eis, qui potiùs subterfugium quàm iudicium quærebant. Vnde impetrato quod postulabat reuersus est festinanter Nuntius; & quarto die post appellationem ingressus Senonicam vrbem, inuenit Abbatem, & dedit ei optatas literas Domini Papæ. Statímque Abbas ingressus ad Archiepiscopum tradidit ei Apostolicum mandatum, quo continebatur, vt nisi Comes & mater sua infra præscriptum terminum viginti dierum, quem nuper in superioribus literis præfixerat, ablata Ecclesiæ restituerent, de illatis iniurijs satisfacerent, & à grauaminibus Ecclesiæ deinceps quiescerent, omni remota appellatione in personas & in terras eorum sententiam secundùm tenorem aliarum literarum promulgaret. Quo audito Senonensis valde stupuit, miratus tam celerem appellationis remotionem: indignabatur etenim Apostolici iudicij sententiam sibi delegatam fuisse, eo quòd Niuernensis Comitis animositatem vereretur. Ipse autem Comes ære grauiter alieno pressus audiuit multas esse opes in quodam Aruernorum municipio, quòd vocatur Mons-Ferrandi; & repente ex insperato quietum nihílque suspicantem aggressus est populum, & omnem prædam prædicti diripuit municipij, ipsúmque Dominum municipii pactæ pecuniæ obsidem secum tenuit: vbi cùm furiosa tyrannide desæuiret, venit ad eum Senonensis Archiepiscopi Hugonis Nuntius, & obtulit ei ex parte Domini sui Archiepiscopi Senonensis literas hunc modum continentes:

à Papa cōstitutus agit causam Vizeliac. & Comitis.

„ HVGO Dei gratia Senonensium Archiepiscopus, Ca-
„ rissimo suo GVILELMO nobili Comiti Niuernensium

Nisi Comes ablata Vi-

zeliac. restituat excommunicationis sententiam minatur.

,, salutem & dilectionem. Suscepimus literas Domini Papæ
,, pro Ecclesia Vizeliacensi, quam omni modo aggrauastis,
,, sicut Monachi conqueruntur, & misimus ad vos statim
,, Guilelmum Fratrem meum qui vos ammoneret diligen-
,, ter, vt omnia ablata & damna faceretis restitui, & iniu-
,, rias emendari, & præfixus fuit vobis dies. Infra verò diem,
,, sicut conquesti sunt Monachi, viginti quatuor boues capi
,, fecistis: Ad diem qui præfixus fuerat misistis ante nos re-
,, sponsales vestros, minus quidē sufficientes vti videbatur,
,, quoniam nec literas vestras attulerant, quòd quicquid
,, facerent de negotio, teneretis. Nec ideò pleniùs agere
,, poterant in eodem negotio. Abbas quidem plenariam pe-
,, tebat restitutionem ablatorum, sicut Dominus Papa præ-
,, cipiebat: sin autem, infra terminum viginti dierum, prout
,, in eisdem literis Domini Papæ continetur, plenariam iu-
,, stitiam de vobis & de terra vestra exhiberi. E contrà dice-
,, bant vestri, quòd recredi facerent Abbati: sed Abbas non
,, nisi plenam restitutionem volebat habere. Inter hæc verò
,, & alia, vestri appellauerunt ad Dominum Papam, & sic
,, destitimus in eodem negotio procedere. Postea venerunt
,, ad nos literæ à Domino Papa, in quibus nobis iniunctum
,, est, cessante omni occasione & appellatione si damna &
,, vniuersa ablata non feceritis restitui, ex tunc & in vos &
,, in terram vestram excommunicationis sententiā promul-
,, gemus. Quòd si non feceritis, infra decem dies postquam
,, literas istas videbitis, in vos & in terram vestram
,, auctoritate & præcepto Domini Papæ, quamuis tristes &
,, inuiti, excommunicationis sententiam promulgamus.

Comes excommunicatione innodatur.

Similia quoque scripta misit Senonensis Idæ Matri Comitis; & completi sunt præscripti dies ante festum B. Mariæ Magdalenæ tertia die: & incurrit Comes & mater eius Apostolicam sententiam. Nec tamen minùs venire præsumpsit Comes Vizeliacum in festo solitam procurationem exacturus, non debitum honorem famulatrici Dei exhibiturus. Sed Fratres absente Abbate suo Domini Papæ excommunicatum procurare minimè præsumpserunt, immò diuina officia celebrare ipso præsente destiterunt. Super quo valdè aporiatus, voluit vim inferre Monasterio & Burgensibus,

sed reuocatus est à Milone & ab alijs Baronibus suis.

Et addidit Satan aggrauare manum suam super Monasterium Vizeliaci, & intrauit in cor quorundam Pseudo-monachorum, vt quoniã exterior calamitas ad euacuandam dignitatem Monasterij sufficere minùs videbatur, intestinum saltem bellum ipsam penitus libertatem subiugaret. Nam Petrus quidam genere Aruernicus in Monasterio à iuuentute enutritus, viperinam astutiã asinina simplicitate, vel potiùs hypocrisis fictione occultabat. Et quoniam palliata virtus bonorum simplicitatem efficaciùs decipere solet, factum est vt per singulos gradus ordinis ad Prioratum Monasterij promotus, tandem industria & ope dignæ memoriæ Abbatis Pontij Monasterio Tornodorensi præficeretur. Quam dignitatem indignus indignè adeptus, vitiorum protinus laxatis habenis, bona domus ad nihilum vsque redegit. Cuiusdam præterea iuuenis nomine Theobaldi, quem sacro habitu induerat, cóntubernio diffamatus, sæpe à Fratribus Monasterij sui præmonitus, sæpe ab ipso Lingonensi Episcopo suo Godefrido correptus est: sed cùm non minùs correptionem quàm præmonitionem neglexisset, contubernium tandem illius Fratris abiurare ab Episcopo præfato coactus est. Cúmque dilapidationi domus etiam periurij infamiam apposuisset, canonico iudicio à cura regiminis Monasterij Tornodori remotus est. Quem depositum Pontius Abbas venerabilis vsus ingenita pietate suscepit, & eum multo, quamuis indebito, honore habuit. Quo videlicet Pontio Patribus suis in pace coniuncto, insanus ille Petrus fratres Monasterij Vizeliaci sollicitando cœpit à sacra libertate deuiare, & electionem huius Guilelmi, de quo agitur, modis quibus potuit impedire, sed infatuatum est consilium Architophel, & dissipatæ sunt omnes machinationes Satanæ. Tamen multis verbis stultorum corda inficiebat, & interna odia concitabat. Factus est eius insipientiæ collega Gaufredus de Latiniaco, potens in sermone, & efficax in persuasione, sed efficacior in versutia.

Monachi quidam degeneres partibus stant Comitis.

Talis & tantus præfato coniunctus Theobaldo furtiuis colloquijs & nocturnis susurrijs nunc istum nunc illum sollicitabat, inquirebat, irritabat, instigabat & prouocabat

ad scandala detractionum atque odiorum. Vterque igitur coeuntes ex semine Chanaan pepererunt filium dissensionis, materiam scandali, fomitem inimicitiæ, incitamentum discordiæ, Bartholomæum spurium, & ex scorto ab adultero genitum.

His quatuor rotis currus Pharaonis velut quatuor equi iuncti sunt, & alij quatuor quorum nomina supprimuntur, quia nihil præter numerum efficere valebant, tum quia in tempore examinationis à proposito resipiscentes insipientiam suam recognouerunt. Per hos omnes murmur paulatim serpebat, & sacri ordinis disciplinam quodammodo inficiebat. Iamjámque confœderantes sibi quoscunque allicere poterant, vnanimi deliberatione scripserunt Petro pulso à Tornodoro, qui paucis antè diebus cum gratia & benedictione Abbatis ad visitandas obedientias suas in territorio Aruernico sitas perrexerat, & rogauerunt eum suppliciter, vt desolatæ domui Vizel. subueniret celeriter, vnum esse dicentes consensum Fratrum omnium illius consilio in hac necessitate parere. Quibus cognitis, Petrus statim inopinatus aduenit, malignantes exhilarauit, cæteros autem multa admiratione tam subiti quàm insperati aduentus repleuit: & accesserunt ad eum clàm machinatores infandæ seditionis, & effuderunt in auribus eius fel conspiratæ proditionis, rogantes & adiurantes, seseque illi deuouentes, vt infaustam illorum causam aduersus Abbatem, immò aduersus Ecclesiam susciperet: spondentes se nunquam illi defuturos vsque ad mortem, & etiam totius Conuentus maximam partem sibi sociaturos. Ille Comitem secretò adijt, qui, vt prætaxatum est, ad festum conuenerat eíque seditiosorum vota intimauit. At ille gaudio incredibili exultans, ipse quidem fidei pollicitatione, sibi & complicibus eius spopondit, quod eis in omnibus firmissimum præstaret auxilium, equos & expensas, & etiam si necesse foret, tuta præsidia vbique locorum terræ suæ impenderet. Quatuor autem milites de Optimatibus suis dedit ei obsides, qui iurejurando pacti sunt Comitem promissa seruaturum tam ipsi quam omnibus quos secum aduersus Abbatem in fide Comitis habere posset. Petrus verò & Theobaldus iuraue-

runt Comiti fidem se illi tenere aduersus Abbatem, ita quòd potiorem partem Conuentus Ecclesiæ fidelitati Comitis submitterent: ipsi autem post Alexandrum vniuersalem Pontificem aduersus eundem Abbatem Guilelmum pergerent. Et facta est coniuratio hæc in ipso sacro festo Sanctæ dilectricis Dei Mariæ Magdalenæ, in capella superiori apud B.Laurentium, per manum Stephani Pontisarensis, & Stephani de Petra-foraminis, & Milonis atque Hugonis de Argentolio. Et impij quidem atque adulterini sic prophanauerunt sanctum diem, fratribus & liberæ filijs dolentibus & mœrentibus, quòd Patronæ suæ minus dignè possent exsoluere debitam celebritatem. Aderant quoque HENRICVS Pisanus Cardinalis, & Electus Maguntinus, atque Electus Carnotensis, qui specie tenus videbantur agere de pace, sed spiritu carnis acti magis ac magis partibus Comitis & matris eius fauebant.

Vnde & ipse Comes proditorum suggestionibus audacior effectus, Fratrum Capitulum ingredi petijt; quo impetrato conquestus est de Abbate, à quo exhæredaretur, & multiplicibus iniurijs afficeretur. Quæ cùm vniuersa immeritus pateretur, maximè dolere se perorabat desolationem Ecclesiæ quondam rebus opulentæ, honorabilibus personis decoratæ, rigore disciplinæ religiosæ, caritate hospitalitatis opinatæ: & quæ in his aliisque pluribus bonis omnes Gallicanas Ecclesias post Cluniacum aliquando præcellebat, nunc & rerum penuriâ, & debitorum grauamine, & personarum exiguitate, & morum infamia, & hospitalitatis inhumanitate adeo denotabatur, quòd jam non solùm quarumcunque Ecclesiarum, sed etiam vilium vulgi personarum fabula extaret, quòd totum vtique superbia & dissolutione Abbatis, ipsorum quoque Fratrum consensu, qui ei fauerent, prouenisse constabat. Vbi, ait, sunt honestæ illæ & graues personæ quondam, Cellerarius, Hospitalis, Sacrista, Eleemosynarius, Camerarius, quorum prudentiâ & etiam potentiâ olim domus hæc florebat? Iam non est in vobis qui possit alterum iuuare, vel consulenti cuilibet respondere, casso nomine tantùm honoris retento. Idcirco patet in propatulo omnium vestrum dissolutio, cum similes

Comes allicere conatur Monachos aduersus Abbatē.

ſimili fauentes, quaſi gratuitam patimini iniuriam. Hactenus ſuſtinui iniurias meas, hactenus paſſus ſum huius Eccleſiæ detrimentum; quæ videlicet Eccleſia quoniam mea eſt, & in tuitione mea velit nolit Abbas veſter, conſiſtit, jam ampliùs tantum dedecus, tantúmque grauamen non patiar; præmonitos tamen vos eſſe cupio, quatinus Abbati ſuadeatis, vt huic denuò Eccleſiæ parcat, & à deſtructione illius deſiſtat; quódque mei iuris eſt mihi reſtituat. Ego quipp nihil noui exigo, ſed meorum antiqua Patrum iura repeto. Quomodo nanque nouis vel iniuſtis exactionibus grauarem, quam ab omnium hominum infeſtatione habeo cuſtodire? Moneo demùm vt conſulatis vobis, alioquin ab omnibus vobis exigam tantæ illius prauitatis aſſenſum.

Prior Comitii reſpõdet.

His auditis, ſurrexit Gilo Prior ad hæc reſponſurus, vocauítque Eccleſiæ Seniores, & ipſum alterum Iudam cuius adhuc proditio latebat, & ſeceſſit in Oratorio B. Dei Genitricis Mariæ cum Fratribus & Burgenſibus, collatóque conſilio, reſpondit Gilo: Sicuti, Domine Comes, ipſe profeſſus es, & nos quoque cognoſcimus & volumus te tutorem ac patronum noſtrum & Eccleſiæ huius eſſe. Deſolationi autem domus noſtræ te compati gratum & acceptum habemus; atque in hoc affectuoſiùs Celſitudinem tuam rogamus, quatinus in his quæ ad tuam, & in his quæ aliorum Principum ſpectant perſonam, Eccleſiæ huic, quæ in tua exiſtit cuſtodia, conſulas & prouideas. Quæ licet interiùs fraternâ pace & concordia, ſufficientíque victu & veſtitu vigeat, exteriùs tamen & rerum ſuarum diminutione, & quorumdam inimicorum grauamine laborat. Debito autem eam opprimi nondum nouimus, quod ſeptingentas libras non excedere ſcimus. Capituli ſanè ſeueritas, & Clauſtri diſciplina, necne perſonarum diſpoſitio non minùs ſolito florere nobis videtur; & ſi qua mendacis infamiæ nota Eccleſiam lædit, non hanc veritatis aſſertio, ſed æmulorum inuidia contraxit. Perſonam porrò Abbatis noſtri bonam & honeſtam fore ſicut volumus ita & credimus, & ſi quid odio iudice cuiquam de eo aliter videtur, rationis lance mendoſum conuincitur. Eapropter idem ſapere, idémque cum eo ſentire, ſicut decet membra cum capite, gaudemus: nec in tam communi legiti-

móque capitis & membrorum consensu quicquam inesse vitij speramus. Veruntamen si quid vel proprio excessu, vel aliena insimulatione odio dignum fortè apud vos contraxit, hoc nos piget, & exinde plurimùm dolemus, licet vsque hodie incompertum quid vel quare commeruerit habeamus. Cùm ergo venerit, humiliter vt Monachi Abbatem, vt subditi Dominum cõmonebimus, quatinus dignitatis vestræ gratiã promereri satagat. Cæterùm discretionẽ tuam exoramus, vt Ecclesiæ quæ in tua, vt dicis, existit custodia, parcas, & ne vnius hominis odio illam disperdere moliaris, quæ quantum in se est, Abbati quidem suo subdita, tibi autem semper est deuota. Mandauerat autem Petrus proditor Comiti per Simonem de Siluiniaco clam, vt mitiùs Fratribus loqueretur, maximè in verbo quod ad Fratrum infamiam spectare videretur, ne dum Abbatem insequitur, irritatos Fratres amittere videatur.

Respondit ergo Comes: Vestros quidem mores non improbo, sed multam egestatem vestram, quam Ecclesiæ huius bonorum dilapidatione ab Abbate factam patimini, doleo: vnde, sicut dixi, aut vos ipsi vobis & Ecclesiæ isti prouidebitis, aut ego tantum vlteriùs detrimentum non patiar. Nam cùm canonico ordine nondũ publicatus fuerim, præcepto Abbatis vestri ob solam præsentiam meam à diuinis officijs cessastis, & procurationem meam, mundo teste, debitam nescio qua ratione non exhibuistis. Quod verò debitum Ecclesiæ septingentas libras non excedere dicitis, scio ego inter duo maria plus quàm mille libras vos debere, & quod de exteriorum inimicorum grauamine querimini, hoc in caput Abbatis vestri redundat, cuius tanta esse arrogantia dinoscitur, quòd nec mihi, nec cuiquam alij, quod iustum est prosequatur: Verùm in causam vos ego non traho, tantùm vt recogitetis, & vobis prouideatis moneo. Quòd si feceritis, fidelem adiutorem me per omnia habebitis; sin autem, vestra intererit: ego autem mihimet prouidebo. Hæc ideo dixit, vt proditores animaret, & alios ad consensum proditorum incitaret. Egressus ergo Capitulum, locutus est Petro proditori, inierúntque simul consilium, quómodò Petrus ipse post Alexandrum Papam pergeret, Abbatem accusaturus, & mitteret cum eo Abbatem Boniradij, qui sub ouina specie insontem acriùs dente Subinfert Comes.

lupino morderet; & vt dolus mutuæ locutionis lateret, spopondit Petro Comes quòd pecuniam, quam eidem Petro Ecclesia Tornodorensis pro dimissione cuiusdam obedientiæ debebat, sibi reddere faceret.

Instabat autem dies colloquij data Comiti & Abbati ab Archiepiscopo Senonensi: sed neque Comes neque Abbas conuenerunt: affuit tamen ex parte Abbatis Gilo Prior, & hic ipse Petrus adhuc latens proditor. Cúmque vtrinque agerent in præsentia Archiepiscopi apud Bassoldum, & Gilo Prior illata à Comite damna Ecclesiæ astante Comite prosequeretur: Petrus vim feruentis doli eructans, cœpit constanter arguere Gilonem, quasi duriùs & irreuerentiùs aduersus Comitem loquentem. Quo audito Gilo & Gofridus tunc Hospitalis, aliíque Fratres, qui illuc pro Abbate conuenerant, erubuerunt vehementer. Comes autem pro parte damnorum restituendorum dedit obsides. De reliquis verò querelis, petijt alteram diem annuente Senonensi Archiepiscopo, innocenti parantes laqueum in quem ipsi deciderunt. Nanque Archiepiscopus excusatoriam petitionem misit ad Alexandrum Papam, rogans vt sententiæ super Comitem alter Iudex delegaretur; ne fortè iuuenis Principis sæuitia tam in se quàm in suos debacchare tur, & vnius detrimentum duos in eadem pœna inuolueret. E contra Comes Petrum præfatum & alios Principes suos parabat mittere aduersus Guilelmum Abbatem Vizeliacensem ad Alexandrum Papam. Et hæc erat fiducia, vt Archiepiscopo excusante, Comite autem accusante, delegarentur à Papa Iudices, qui inter vtrosque limites Comitis & Abbatis causam agitarent. Sed contigit in obliquum, & frustrata est cogitatio insipientiæ.

Narrat Prior Abbati quid cum Comite egerit.

Infecto igitur negotio recesserunt ab inuicem, & venit Gilo ad Abbatem apud sanctum Iulianum de Salice, & retulit ei quæ nudius tertius apud Vizeliacum, & quæ in præsentem diem egissent, & quàm impudenter confudit eos Petrus ille intimus amicus suus in præsentia Comitis & Archiepiscopi. Super quo Abbas non modicùm ammiratus, ex abundanti gratia fidem dictis nullatenus adhibuit, immò liberum eum ab omni suspicione dimittens, præcepit

pit ei vt receptâ pecuniâ à Tornodorensibus in domum suam de Salis abiret, ibidem eum expectans iturum in proximo post Alexandrum Papam, aut viso Nuntio suo, occurreret ei apud Podium, paratus proficisci cum eo: præmiserat autem Abbas ad Curiam Ioannem Clericum suum, à quo cùm literas recepisset, quòd Alexander in Kalendis Augusti mare foret ingressurus, propositam profectionem dimittens, venit per terram Ducis Vizeliacum perendie Octauarum B. Mariæ Magdalenæ, & obstupuerunt quotquot erant de factione Petri ad tam subitum & inopinatum Abbatis aduentũ, quem denuò Abbatis honore præditum non sperabant rediturum, quemadmodum contubernalibus suis prophetizando, vel potiùs delirando iam prædixerant.

Certior tandem Abbas redditus de proditoribus, vocauit Vincentium Decanum, narrauítque ei quomodò etiam alio referente eadem cognouerit. Vocauit etiam Abbas Gilonem Priorem, & retulit ei omnia quæ audierat. Incredibile illi visum fuisset, nisi nequitiam verborum Petri ad memoriam renouasset. Accersitus postmodùm Gaufredus Supprior, obstupuit ad ea quæ dicebantur: nec mirandus stupor tantæ nouitatis: Ecclesia quippe Vizeliac. trecentorum & eò ampliùs annorum tanta pacis & honestatis disciplina floruerat, quod vsque ad id temporis nulla infamiæ macula, nullius scandali rumor eam fœdauerat. Abbas autem paci & quieti, atque silentio, & caritati operam dare omnes in commune hortabatur, & vt orationi attentiùs insisterent, & manus in cœlum contra Amalech leuarent, deprecabatur. Dein habita ex more solemni processione, obtulit Deo sacrificium. Et hi qui seditionem abiurauerant, scripserunt Petro & Theobaldo, vt cœpta omitterent, quoniam frustra contra stimulum recalcitrarent; præsertim cùm in ipso exordio dissipatum videretur consilium illorum, & ipsi deprehensi traditam sibi ab ipsis nequitiam abiurassent. Alexandro quoque Summo Pontifici & vniuersis Apostolicæ Curiæ Cardinalibus scripserunt, qualiter à quodam dierum malorum inueterato fuissent infatuati; quem ad pedes Apostolicæ Curiæ venientem aduersus Abbatem suum, & Matrem suam Ecclesiam, ne susciperetur, exorant, néve

Abbas tandem agnoscit proditores suos.

HHhh

tenebræ lucem obfuscarent, errórque veritatem obtunderet, supplicant. Porro vasa iniquitatis filij Belial, scilicet Gaufredus Latiniacensis, & Guilelmus Pidet, in felle permanentes nequitiæ, & dolos excogitantes insipientiæ, rogabant Abbatem, quatinus post Petrum & Theobaldum eos abire concederet, quatinus eos aut reducerent, aut in Romana Curia de proditionis nequitia conuincerent: sanè columbina simplicitas prudenter nonnunquam præcauet astutiam serpentis; vix nempe experta nequitia suspicione caret.

Post prandium itaque clam disposito itinere, venit Guilelmus Abbas nocte Aualonam, quod est castrum Ducis Burgundiæ. Inde surgens septima die Montempessulanum ingreditur, habens in Comitatu, Gaufredum Angligenam Suppriorem, Vincentium Decanum, Franconem Capellanum suum; HVGONEM Pictauinum Notarium suum huius Operis Auctorem. Hugo autem de Varenis subsequutus fuerat proditores Petrum & Theobaldum, quos in castro quod dicitur Gannac inuenit simul cum Abbate Boniradij, qui ea hora iam se collocauerat. Proferens igitur Hugo literas Abbatis Guilelmi, & totius Capituli, Vizeliac. tradidit eas Petro, quem toruo lumine Theobaldus respiciens, ait Petro: Quid est, stultorum stultissime quod fecisti? Quis enim est ille Abbas in cuius nomine formatam suscepisti? nos quidem illum pro Abbate non habemus, qui fidelitati Comitis contrarius existit: & hæc dicens, formatam adhuc integram rapuit de manu Petri, atque in solo conculcandam proiecit. Respondens Hugo dixit Petro & Theobaldo: Iniuria hæc non solùm Abbatem, sed etiam totum Conuentum Vizeliacensis Monasterij lædit. Ex parte igitur Abbatis Guilelmi, & ex parte totius Capituli vobis dico, vt infra quartum diem Vizeliacum redeatis ad obiecta respónsuri: sin autem, Abbas & totus Conuentus sententiam excommunicationis auctoritate Apostolica in personas vestras promulgant, & ego ipsam sententiam ex parte illorum vobis denuncio. Et egressus Hugo occurrit Abbati apud Aniciũ Ciuitatem Vallauorum, & retulit ei proditorum rebellionem. Præuenerúntque proditores Abbatẽ; sed præcogniti à Ioanne Clerico Abbatis, nullum ad Curiã introitũ habere potuerunt.

Auctor huius historiæ.

Ingressus Abbas ad Alexandrum Papam, cum magno honore & plena gratia susceptus est ab eo, & ab omni Curia. Cúmque proditores adire Curiam niterentur, & ab ea turpiter & cum nota proditionis etiam per ostiarios repellerentur, introiuit Abbas Boniradij quasi propria Ordinis sui negotia executurus: vt autem partes Comitis cœpit allegare, & proditorum velut innocentium Legatorum Ecclesiæ Vizeliacensis causam aduersus Abbatem, quasi aduersus dilapidatorem bonorum, & Ordinis subuersorem agere, repulsus est statim ab Alexandro Papa, resistente ei in faciem VMBALDO Hostiensi Episcopo Cardinali. Denique HENRICVS Pisanus Cardinalis, & Electus Maguntinus parti Comitis & proditorum pro posse fauebant. Vnde precibus multis pertæsum Papam, vix compulerunt scribere Comiti excommunicato. Quod vt per notarios cognouit Abbas, ingressus ad eum genuflexo dixit: Quid est Domine quod fecisti? nondum plenam iustitiam sumus assecuti, & iam illud tantillum iustitiæ quam nobis feceras, reuocasti. Quomodò, ait Papa? Scribendo, inquit, præter morem Apostolicum ei quem ipse excommunicasti. Ergone, ait, iam sententia promulgata est? Ita inquit. Et dixit: Ostende tuum rescriptum; & dedit ei: protinus Alexander misit in gazophilacium Notariorum, & iussit vt surreptitium illud scriptum retineretur: vtque cognouit quod iam illud Maguntinus recepisset, indignatus valde, præcepit vt celeriter ab eo reposceretur: quo reddito, ingressus est Maguntinus ad Papam, & petijt Apostolicam epistolam sibi reddi: quem Papa cœpit arguere de surreptione indebiti scripti: qui cùm petitionis suæ repulsam indignè ferret, ad lacrymas prorupit. Motus ergo Papa, dixit ei: Ecce habeto vt vis; sed nullum exinde cognato tuo emolumentum præstabis: fecimus enim noua scripta aduersus illa surreptitia. Videntes verò Petrus & Theobaldus proditores quòd nihil proficerent, recesserunt. Quibus abeuntibus occurrerunt eis Guilelmus Pideth, & Helias literis quidem vacuus, sed insipientia plenus; hi ad vomitum reuersi, & abiurata infidelitate resumpta, nocte Claustrũ clam egressi, Monasterij murũ cõscenderunt, & per funiculos sese summiserunt. Accidit autẽ vt rupto funiculo caderet Helias, & brachiũ læderet,

Fautores Comitis. Abbas à Romano Pontif. cũ honore exceptus: Proditores repulsi.

Tota igitur nocte fugientes, & ad Comitem venientes conquesti sunt se grauissimis tormentis afflictos ab Abbate ob illius solam odij causam, quibus Comes dedit equos & expensas, misítque eos post Petrum & Theobaldum. Vt ergo sibi inuicem occurrerunt, ad Curiam pariter reuersi sunt: & obseruantes exitum Alexandri Papæ, ad quem nullum penitus accessum habere valebant, tandem occurrerunt ei exeunti de Oratorio: prostratúsque coram eo Guilelmus Pideth, conquestus est quòd post appellationem Apostolicæ audientiæ cæsus & incarceratus fuerit ab Abbate Guilelmo. Nunquid, ergo, ait Apostolicus, & tu ex illis excommunicatis proditoribus Ecclesiæ tuæ es? Conclamantibus autem vniuersis adstantibus, eiecti sunt proditores à conspectu Alexandri de Consistorio. Denique Abbas nihil horum curabat, nec etiam verbum ex illis in Curia facere dignabatur. Volebat sanè vt delegatio Apostolicæ sententiæ in tyrannum & matrem illius à Senonensi transferretur, & cuilibet alteri delegaretur; quod etiam ipse Senonensis plurimùm affectabat, & hoc ipsum iam scripto petierat. Sanè quoniam potior & maxima pars terræ Comitis de Diocesi eius erat, delegationem quidem sententiæ transferre Apostolicus noluit, sed vt securior & robustior ad executionem sententiæ Senonensis procederet, dedit ei collegam STEPHANVM Meldensem Episcopum: & scripsit vtrique quatinus Comitem Niuernensem & matrem eius conuenirent, eósque hortarentur cum Ecclesia Vizeliaci amicabiliter componere, aut super contemptores delegatam sententiam, omni surreptitio scripto postposito, & appellatione remota promulgarent; & Eduensi, Lingonensi, Altisiodorensi, atque Niuernensi obseruandam denuntiarent, secundùm quod eisdem scripto ipse mandauerat.

De legati Iudices à Summo Pontif.

Factum est ergo sequenti die Lunæ post Assumptionem intactæ Virginis & Genitricis Dei MARIÆ, ascendit sanctissimus & vniuersalis Pontifex Alexander Catholicus Papa ad altare, vt sacram & viuificam Deo victimam offerret pro anima IVONIS Carnotensis Ecclesiæ Decani; & cùm perficeretur sacrificium, proditores illi cum Gaufredo Angligena litigabant; & accessit ipse Gaufredus ad Vmbaldum,

Hostiensem Episcopum, & significauit ei quantam Domino Papæ proditores irreuerentiam irrogarent. Conuersus Hostiensis vidit detestabiles illos proditores, dixítque Alexandro: vt quid Domine, sustines prophanos illos proditores Vizeliaci, sacris te præsente interesse officijs? vbinam, inquit, sunt? Respondit, adsunt: & ait, Eijce quantocyùs eos foras. Dissimulantibus illis exire, protinus Hostiensis & Signiensis vocatis Officialibus expulerunt eos ab Ecclesia. Quod videns Maguntinus qui tunc fortè cum Vizeliacensi loquebatur Abbate ibidem, egressus præ nimia indignatione abijt post eos. Abbas quoque Boniradij, cuius lateri semper ipsi proditores adhærebant, videns sese frustratum à proposito; erubuit valde, & recessit: Quem proditores prosecuti, confusionem & ignominiam promeritam Domino suo Comiti reportauerunt. Abbas autem Guilelmus non recessit, donec ipsum Papam Alexandrum vsque ad mare prosecutus est. Reuersúsque prosperè auctus Apostolica benedictione, vltimo die mensis Augusti Vizeliacum ingressus est; inde post paucos dies venit Parisius, vbi Hugoni Archiepiscopo Senonensi, & Stephano Episcopo Meldensi Apostolica scripta tradidit: qui protinus tam ipsi, quàm Comiti statuerunt diem apud Iouiniacum. Quo cùm conuenissent, obtulit Abbas munimenta priuilegiorum Romanorum Pontificum, & Regum Francorum; Epistolas quoque Alexandri Papæ, quas prænominatis Pontificibus de executione compositionis seu sententiæ delegarat. Cúmque hinc inde allegarentur plura, constante controuersia dies finita est. Vt ergo Pontifices cognouerunt quòd per Comitem staret quin pacis cōpositio fieret, delegatam sibi ab Alexandro Papa excommunicationis sententiam super Comitem & super Matrem illius promulgauerunt. Conueniūt Delegati Iouiniacēſi, excommunicationíque subiiciunt Comitem & matrē eius.

Sequenti sanè die rogatu ipsorum Pontificum rursus hinc inde ad Vlmum Bassoldi conuenerunt. Enumeratis igitur damnis Ecclesiæ illatis, tentabant quidam ita componere quòd Abbas damna sua omnino condonaret; Comes verò deinceps pacem cum Abbate & Ecclesia haberet, sícque omnes aliæ controuersiæ sopirentur. Et respondit Abbas, quam ergo cautionem præstabit Comes de pace tenenda? Dixerunt ei: nudo tantùm verbo tenebitur: quòd si Comi- Iterū apud Vlmum Bassoldi litem discutiunt, sed incassum.

tem ad hoc coëgeris, manu sua fiduciabit in manu Pontificum. Et si, inquit Abbas, fidem compromissæ pacis excesserit, quis mihi iustitiam faciet? Responderunt: Tu videris: non ergo acquieuit Abbas remissioni tantorum detrimentorum, immò magis omnino instabat vt grauamina procurationum penitùs à Comite remitterentur. Quippe cùm auctoritate Testatoris & priuilegiorum neminem habeat Ecclesia procurare, nisi sponte & ex caritate. Comes verò respondit priùs se velle exhæredari quàm obtentam à patribus suis consuetudinem relinquere. Quin etiam nisi trecentas libras ei Abbas pro negata sibi nuper procuratione ea ipsa die persolueret, nullam pacis compositionem reciperet. Et ait Abbas Guilelmus: Nequaquam more nummularij ad has nundinas attuli sacculum meum. Veruntamen ecce iam in propatulo patet superstitio tyrannidis seu rapacitatis Comitis, qui pro vnius diei procuratione trecentas libras exigit; & sub tanto flagello quæ pax poterit constare? Sic per Comitem negata pacis compositione discessum est. Venit itaque Gilo Prior Pontiniacum nocte illa cum Episcopo Meldensi qui celebrauit festum Omnium Sanctorum apud Vizeliacum. Gaufredus verò Supprior cum Renaldo Eleemosynario, & reliquis socijs venerunt non sine timore Altissiodorum, & nocte surgentes ipso mane ingressi sunt Vizeliacum. Porrò Abbas noctem illam fecit cum Senonensi Archiepiscopo, & Abbate S. Germani de Pratis, apud sanctum Iulianum de Salice. Inde occurrit Regi Moretum, efflagitans vt pro ingenita pietate, & pro Apostolici mandati reuerentia in tanta & tam graui necessitate Vizeliacensi subueniret Ecclesiæ: à quo responsum accepit, nunquam se B. Mariæ Magdalenæ neque famulis eius defuturum; Immò pro Monasterio Vizeliacensi, sicut pro corona Regni decertaturum. Abbatem sanè sustinere ad modicum debere, & declinare vesaniam insanientis tyranni, & videre si fortè ad sacrilegium vsque manus extenderet, quatinus completam totius orbis testimonio puniret.

Abbas Regem adit.

Archiep. Senonensis excommunicatos de-

Suscepit igitur Abbas monita Regis, misitque Hugonem Notarium suum mandans Senonensi Archiepiscopo, quatinus iuxta Apostolicum mandatum Comitem & matrem eius

excommunicatos publicè denuntiaret. Cum itaque Archiepiscopus sacris adstaret altaribus, & expleta lectione Apostolica, solemnis perficeretur iubilatio, astante populo, & expectante * Diacono, fecit sermonem ad populum, significans ei quantis grauaminibus Comes Niuernensis & mater eius, dilectricis Dei B. M. Magdalenæ toto orbe famosissimum persequeretur sepulchrum. Pro quibus videlicet grauaminibus ex mandato, inquit, Domini Papæ sententiam excommunicationis super vtrumque promulgamus; & nisi infra imminens festum B. Martini resipuerint, totam terram illorum sub interdicto totius diuini officij, præter baptisma paruulorum & pœnitentias morientium, ponimus. Hanc sententiam idem Archiepiscopus Hugo scripsit Alano Altissiodorensium, Bernardo Niuernensium, Henrico Eduensium, Galterio Lingonensium Episcopis in hunc modum.

clarat Comitem & eius.

F. * spectante.

HVGO Dei gratia Senonensis Ecclesiæ humilis Minister, Venerabilibus Fratribus & amicis Henrico Eduensi, GALTERO Lingonensi, ALANO Altissiodorensi, BERNARDO Niuernensi, eadem gratia Episcopis salutem & dilectionem in Domino. Discretioni vestræ significamus, quòd Dominus Papa sæpe & repetitis literis à Claro-monte, & à Podio, atque à Montepessulano tam monendo quàm auctoritate Apostolica præcipiendo, nobis scripsit super indebita grauamina & iniquas oppressiones, quas Monasterio Vizeliaci & hominibus eidem pertinentibus Comes Niuernensis & Mater sua inferre noscuntur. Denique præcepit nobis, vt ex tenore literarum ipsius videre potestis quas vobis ex parte illius mittimus, quatinus vtrumque, scilicet Comitem & Matrem suam, sub velocitate conueniremus, & cum omni diligentia eos exhortaremur, vt Abbati prænominati Monasterij ablata omnia sine dilatione redderent, de damnis & iniurijs illatis satisfacerent, & ab eorum infestatione & indebito grauamine vlteriùs quiescerent. Si autem infra XX. dies nostræ commonitioni obedire contemnerent, super ipsos excommunicationis sententiam proferremus, & in terram illorum omnia diuina officia, præter baptisma paruulorum, & pœnitentias morien-

Ea de re eius epistola ad Episcopos.

tium, penitus interdiceremus. : eamdémque sententiam omni remota appellatione, & dilationis occasione inuiolabiliter obseruandam vobis auctoritate ipsius mandaremus. Nos itaque præceptum Domini executioni mandantes, cùm de admonitione nostra nihil proficeremus, sententiam excommunicationis in vtrasque personas promulgauimus; sed vobis eam denuntiare hactenus consultò distulimus. Pacem quippe inter Abbatem & Comitem componere cupientes institimus, & in quantum potuimus, elaborauimus, tam nos quàm venerabilis Frater noster Meldensis Episcopus, cui hoc ipsum à Domino Papa ex industria iniunctum fuerat; sed quoniam sæpiùs à proposito frustrati sumus, tandem Iouiniacum conuenientes, & per triduum de pace agentes, cùm nec pacis vestigium habere possemus, promulgatam iam diu à nobis ex mandato Domini Papæ sententiam confirmauimus, eandémque vobis tenendam & firmiter obseruandam auctoritate Domini Papæ & nostra præcipiendo denuntiamus, mandantes vt de cætero habeatis eos excommunicatos, & ab instanti festo S. Martini statim sine dilatione per omnes parochias vestras excommunicatos publicè denuntietis, & in omni terra illorum diuina officia, præter baptisma paruulorum, & pœnitentias morientium, prohibeatis: maximè autem illis Sacerdotibus qui propriè Capellani Comitis & Comitissæ matris eius dicuntur, hoc denunciandum, & sub Ordinis sui periculo intimandum est, vt à transgressione Apostolici & nostri mandati caueant.

Et hæc quidem Archiepiscopus. Cæterùm Episcopi constitutam sibi sententiam minùs firmiter obseruare studuerunt. Porrò Guilelmus Abbas circuiens Monasteria sua in pago Baluacensi constituta, ingressus territorium Nouiomensium venit ad Villaris-Syluæ Monasterium. Erat autem dies Sabbati hebdomadæ primæ aduentus Domini: eadem nocte venit ad eum vnus è pueris eius nomine Giroldus, referens ei luctuosum statum Vizeliacensis Ecclesiæ. Accidit interea in eadem Ecclesia quoddam futuræ calamitatis præsagium simul & solatium. In crypta enim, quæ supra B.

Sepulchrũ B. Mariæ. Dilectricis Mariæ Magdalenæ sepulchrum extat, tantus ignis casu

casu erupit, vt etiam tirannos, quos Francigenæ trabes vocant, qui erant in superiori parte, combusserit. Imago tamen B. Dei Genitricis MARIÆ lignea, in ipsius pauimento cryptæ posita, nullum omninò passa est incendium, sed tantummodò denigrata est. Sericum autem quod ad collum Imaginis pueri IESV pendebat phylacterium, nec odorem fumi contraxit, nec in paruo aut magno colorem mutauit. Vnde liquidò claruit, quòd nec ipsa imago aliquantisper fumo obduceretur, nisi vt reparationis eius occasione thesaurus inæstimabilis latens in ea per diuinam dispensationem panderetur. Nam prædictâ imagine ad reparatorem missâ, dictum est ab ipso reparatore, quòd imago, vti sibi videbatur, occultissimum ostiolum inter scapulas haberet: quo audito, Gilo Prior præcepit eam portari in sacristariam; vocánsque secum Gaufredum Suppriorem, & Geruasium Sacristam, & Girardum Conestabulum, Mauricium quoque Succentorē, & ipsum Lambertum imaginis reparatorem, accepto cultello ipsemet rasit colores, lignóque retecto nullius iuncturæ indicium potuerunt deprehendere: demum accepit malleolum ferreum, tentauítque aure percipere, quod omnes oculis nequibant inuestigare, audiénsque quasi sonum rei concauæ, spe succinctus hilari ostiolum illud proprijs manibus piè audax reserauit, inuenítque capillos illius intemeratæ Virginis, quæ nec primam similem visa est nec sequentem habere; & de tunica eiusdem Genitricis Dei MARIÆ, & ossium vnū B. Ioannis Baptistæ. Inuenit etiam ossa BB. Apostolorum Petri & Pauli & Andreæ in ligatura vna: vnam quoque vnciam pollicis B. Iacobi fratris Domini; sed & duas ligaturas de ossibus B. Bartholomæi Apostoli, & quasi vnum brachium de Innocentibus, atque reliquias S. Clementis, & vnam massam de Capillis S. Radegūndis Reginæ: de vestimentis præterea trium puerorum, Sidrach, Misach, & Abdenago: & de veste purpurea quam indutus est Dominus IESVS Christus in passione. Per singula autem supra dicta singulos breues inuenerunt, qui singulorum docerent differentiam; & cùm omnes prædicti breues adeò inueterati essent quòd vix legi potuissent, inuenti sunt & alij tres non legibiles; sed cuius vel quorum extiterint soli Deo cognitum est. Quos ergo le-

Magdalenę flagrat.

Reliquiæ in imagine B. Virginis repertæ.

gere potuerunt, transcribi fecerunt, & vetera scripta cum nouis ligauerunt in testimonium. Postquam autem omnia diligenter viderunt, loco suo, vt priùs fuerant, reddiderunt, ipsámque imaginem cum prædictis sanctorum pignoribus super maius altare locauerunt: & induti omnes cappis, omnibúsque signis maioribus cum campanis pulsatis, laudauerunt Creatorem omnium, qui ad illorum custodiam & loci tutelam tot & tam præclara pignora largiri dignatus est. Tunc confluentibus populis tam peregrinis quàm vicinis fit lætitia & exultatio permaxima, tam in Ecclesia quã tota villa atque in locis vicinis, ex agris & ex vicis circũquaque properãtibus ad gaudij celebritatem. Denique vix omnium clamores Gilo compescens, manu silentium imperauit, causámque laudis & gaudij sub breuitatis moderamine reddidit omnibus flentibus præ gaudio, & dum postea sepulchri Dilectricis Dei cryptæ imaginem reddere niterentur, tantus factus est concursus populorum volentium eam osculari, vel etiam tangere, vt vix eam in omnium præsentia loco pristino possent restituere. Quòd autem ipsam imaginem tangi non permiserunt, causa fuit ne notarentur auaritiæ. Ignis ergo diuinitus erumpens instantis tribulationis præsagium fuit: inuentio autem sanctorum pignorum eiusdem tribulationis optimum finem edocuit. Hæc autem verba scripserunt Vizeliacenses Abbati suo Guilelmo ad consolationem susceptæ peregrinationis.

An. 1165. Comes Niuernen. nouam persecutionem mouet aduersùs Vizeliacẽses.

Anno Verbi incarnati millesimo centesimo sexagesimo-quinto, vicesima sexta die Mensis vndecimi, quintâ feriâ quæ præcedebat aduentum Domini, GVILELMVS Comes Niuernis & mater eius Ida ingressi sunt oppidum Vizeliaci cum multitudine armatorum quasi funditus illud euersuri. Et Comes quidem declinauit in hospitium Monasterij quod adiacet domui Eleemosynariæ, quæ est in introitu Claustri: Mater verò eius omnium malorum incitatrix descendit in domum Simonis de Siluiniaco, & factus est timor magnus super omnes inhabitantes oppidum. Et intonuit sermo Giloni Priori, & omnibus Fratribus eâ horâ in Capitulo sedentibus: tulítque Gilo omnes claues Monasterij, prohibens ne quis Claustrum egrederetur. Et siluit Comes ea die. Sequenti

verò die cùm vidisset quòd nullus Fratrum prodiret, subsannando interrogauit vtrùm Monachi parasceuem ridiculò solemnizarent, an fortè solitâ superbiâ suam præsentiam dedignarentur. Hæc ille irridendo; reuera autem Fratres parasceuem instantis reparationis libertatis suæ solemnizabant: nam sicut per parasceuem Dominicæ passionis reparata est dignitas humanæ conditionis, sic & per parasceuem communis Fratrum exilij exclusa tyrannica vsurpatione, reparata est integritas priscæ libertatis. Et mandauit Fratribus Comes quòd vellet ingredi Capitulum eorum locuturus ad eos. Qui responderunt quòd non possent communicare excommunicato; Verùm si ea quæ pacis sunt persequeretur, per Priorem suum ei loquerentur. Paucis ergo secum accitis venit Gilo ante faciem Comitis, quem toruo respiciens oculo in multis eum obiurgabat; ad extremum vt detestabiles proditores Petrus & Theobaldus, eorúmque complices in Monasterio reciperentur instàbat. Cui Gilo respondit, nec posse nec debere se excommunicatos Domini Papæ recipere. At ille: Isti, ait, non sunt excommunicati; sed quia noluerunt vti prudentes participare vestræ leccacitati, innocentes expulistis à vobis. Respondit Gilo: Nos in pace & pro pace venimus, tu autem nos indebitis iniurijs appetis: vnde tibi certum constet, quòd denuò faciem tuam pro tali donatiuo non repetemus. His dictis, Claustrum Gilo repetijt. Comes autem misso præcone sub interminatione præcepit omnes Burgenses ante faciem suam conuenire. Quidam sanè illorum nequitiam illius sæpiùs experti sese latenter per abdita infra Monasterium receperunt. Posuerat nanquè custodes qui obseruarent valuas, ne quis Burgensium ingrederetur Monasterium. Hi ergo qui vel de familiari obsequio, vel de furtiua commendatione tyranno exhibita præsumere potuerunt, præsentiam illius adierunt: quos protinus fidelitatem Abbati & Ecclesiæ pactam abiurare præcepit. At illi responderunt, consilium super hoc verbo se habituros. In promptu, ait, habetote consilium. Et fecit obserare ostia hospitij portásque Monasterij: misítque Stephanum Cancellarium suum, & Stephanum de Petra-foraminis, & Furnerium de Droia; mandauítque Giloni Priori, vt sibi mitteret claues

Monasterij. At ille respondit: Ergóne Comes est Abbas, vel Clauicularius Monasterij huius? Sic, inquiunt, præcipit Comes. At ille: Loquar super hoc Fratribus meis: & ingressus Capitulum, omnibus Fratribus residentibus sic exorsus est: Ecce, Fratres, ecce adest dies longè ante à Venerabili Abbate nostro, & à nobis ipsis præmeditata, sæpiúsque vobis prædicta, in qua de libertate vestra & vestræ Ecclesiæ, déque communi periculo vestro & hominum vestrorum non tractandum, sed potiùs deliberandum est. Hæc dies est meta seruitutis & libertatis, quietis & laboris, ignauiæ & probitatis, honoris & infamiæ; vtrumlibet eligatis chirographo inuiolabili constabit. Hactenus bonorum vestrorum rapinam sustinuistis, hactenus minas & opprobria impiorum patienti aure quasi ventorum rabiem excepistis. In theatro fortunæ istius vobis constitutis, omnium in vobis defixi sunt oculi. Iam corpus ipsum negotij vestri est in stadio, & vtrum vincatis, an vincamini nulla est dilatio, non sufficit tyranno huic vestes vestras abrumpere, pilos vestros euellere, pellem vestram vellicare, sed iam etiam molares vestros conatur excutere. Claues vestras expetit, vt vestram libertatem seruitutis compede se inclusisse glorietur. Ad hoc verbum protinus omnes surrexerunt, & ne claues Monasterij Comiti daret ex parte Apostolica, & ex parte Abbatis sui vna voce contradixerunt. Et insistebant vt paucis relictis custodibus omnes pariter exilium pro libertate subirent. Quibus respondit Gilo: Inconsultum mihi videtur domum relinquere, quandiu redditus domus superfuerint.

Prior Fratres adhortatur vt forti sint animo.

Et dum hæc agerentur, diuertens Furnerius de Droia, tulit secum satellites Comitis, & venit extrinsecus ad inferiorem portam domus Abbatis, eiectóque loripede qui portam custodiebat, accepit claues, quæ fortè in ostiolo valuæ maioris dependebant, & occupauit domũ tam superiùs quàm inferiùs, relinquens in ea viros impios, qui Comitis loco eam obtinerent, quasi Comes tantam in Monasterio haberet dominationem, quòd eiectis Abbatis hominibus suos pro libito intromitteret. Et prorumpens Comes ingressus est Claustrum, clamante Isgnardo Vicecomite Iouiniaci: Festinate, ait, superbi Monachi, & estote subditi Domino meo Comiti. Cúm-

Satellites Comitis vi Monasterium ingrediuntur, diripiúntque.

que festinaret Comes ingredi Capitulum Fratrum, occurrentes ei quidam compulerunt eum cedere retrorsum. Fratres autem statim egressi Capitulum, ingressi sunt Ecclesiam vt rei exitum expectarent, non vt diuina officia celebrarent in ea, à quibus ob præsentiam Comitis eadem Ecclesia vacabat, & cùm sederent in ea respicientes viderunt super capita sua tyranni satellites, qui iam turrem S. Michaëlis fracto ostio inuaserant. Siquidem subito aduentu inimicorum Fratres præoccupati non potuerunt resistere inopinatæ nequitiæ: sed & prudentioribus visum fuit cedere potiùs quàm resistere; ne fortè tyranni prouocatus furor Monasterium simul & oppidum funditus euerteret. Post hæc Fratres Refectorium ingressi panem lacrymis, potúmque fletu miscentes vix parũper cibo prægustato egressi sunt velociùs responsuri Burgensibus de expostulata à Comite abiuratione: dixerúntque eis: Si sanum sapitis, honestam paupertatem diuitiarum infidelitati præferetis. Meliùs quippe est honestè viuere cum fidelitate, quàm opulenter cum dedecore infidelitatis: vos videritis quid præstet consultius. Siquidem vestri gratia laboramus, vestri causa persequimur. Cuius enim est pretij staminium nostrum, seu nigellum caputium istud quod cernitis? Vestræ opes ambiuntur, vestrum propriè caput appetitur, si serpentino more vos membra nostra ictui exponimus: ecce nos quasi truncum caput, qualicunque quiete perfruemur: sed absit hæc à nobis, absit quòd vestra deditione ignominiosam pacem redimamus. Neque enim gloriamur in tribulationibus vestris pro nobis sed potiùs gloriamur in tribulationibus nostris pro vobis; iam iam experiri libet, & iam experiri necesse est, quæ fides, quod fœdus, quis amor hactenus intercesserit, iamque qui noster est, nulla ratione à nobis auelli patietur. Talibus animati, qui fideles extiterunt cum Fratribus infra Monasterium remanserunt. Quo audito Comes armatos satellites disposuit in domibus singulorum, solo victu præcipiens eos fore contentos de stipe obsessorum. Porro excommunicatis proditoribus pseudomonachis, Petro scilicet, eiúsque complicibus tradidit domum & redditus de Esconio: alios autem redditus omnes Monasterij tradidit in manu Hugonis Letardi Præpositi Castri Censorij, qui erat

seruus Ecclesiæ de genere Simonis filij Odonis Præpositi Vizeliaci; qui videlicet Simon occidit Dominum suum Abbatem Artaldum. Hugo autem tradidit omnia Mauricio de S. Andræa eiusdem conditionis & generis. Et innotuit verbum Giloni. Facto igitur vespere misit famulos qui debitum furnagium reciperent; quos satellites Comitis cum vxore Mauricij aggredientes panibus ablatis, & verberibus affectos remiserunt. Reos etiam qui in domo Præpositi tenebantur iussit Comes absolui. Tunc pro monastico more percussâ tabulâ ingressus est Capitulum Gilo cum Fratribus suis, & dixit eis: Iam quod rationabiliter differebamùs, necessariò facere compellimur. Domus nostræ & hominum nostrorum occupatæ sunt ab hostibus, redditus necessarij auferuntur; & quod morte grauius est, garciferi cum meretricibus sacratissimum Dilectricis Dei sepulchrum pedibus impuris conculcãt, iam nihil est quod nos detineat, quibus & victus & honestas interdicitur. Cedat sanè dolor rationi & indiscreta procul absit desperatio. Neque enim nouum est, vel inopinatum est quod accidit. Biennium est fere quod idem versabamur in mente: hanc eandem violentiam tyranni, & futurum exilium præ oculis habentes, & vobis omnia hæc prædicentes, vnde & vos ipsi sæpiùs nobis acclamastis, & vt præmeditata effectui manciparentur exorastis: & ecce nox tribulationis & nox temporis nos vrget, nec verbis sed factis opus est. Et factus planctus & fletus magnus inter Fratres, & famulos, atque Burgenses qui infra Monasterium confugerant.

Monachi crudeliter vexati aufugiunt.

Disposuit itaque Gilo Prior qui remanerent, quíve pergerent, & famulos qui euntibus obsequerentur. Et dato potu fecerunt super se tota nocte excubias, & deposuerunt imagines, & cruces, & omnia vascula, in quibus Sanctorum pignora continebantur. In qua depositione cum iconiã maioris crucis quæ super altare in media pendet Basilica, diligentiùs inspicerent, inuenerunt de lacte inuiolatæ Virginis & Genitricis Dei MARIÆ. Gilo autem Prior inter tumultum euntium & redeuntium, clam nocte recessit; descendítque pedes in inferiorem vicum S. Petri: statímque conscendens equum, venit in prædium quod vocatur Pons-Arberti, vbi cùm parumper quiesceret, superuenerunt à Gi-

briaco Gaufredus Supprior, & Gaufredus Hospitalis : remissóque Hospitali Prior & Supprior per longos anfractus Burgundiæ declinantes terram Comitis, venerunt Iouiniacum. Facto igitur mane cùm vidisset Comes quòd Fratres recessuri componerent sarcinas suas, recessit in domum Simonis Siluiniaci. Fratres autem præparatis omnibus, ingressi sunt Capitulum, & accepta benedictione, mutuò sibi cum lacrymis valedixerunt. Et ingressi in maiorem Basilicam, vbi fere omnis populus cum paruulis & mulieribus conuenerat, ante sepulchrum Beatæ Patronæ suæ prociderunt, & causam suam illius patrocinio commiserunt : factúsque est mugitus ingens, flentium & plangentium, suósque capillos euellentium ; ita quòd ad cœlum vsque pertingeret clamor vlulantium. Et erat horror intolerabilis videre quod vix præ dolore videri poterat, commixtúsque clamor & promiscuus fletus pectora & capita sua in ipso pauimento tundentium. Elementa denique ipsa tantæ calamitati quodammodo compati visa sunt, dum obtenebratus aër, solaris splendor obfuscatus, fluidus liquor congelatus, continuo niuium imbre adoperta tellus, tristem omnia faciem prætenderent. Fletu tandem & vlulatu totius populi prosequente, egrediuntur Fratres ab Ecclesia numero ferme sexaginta.

Iam Comes matre remanente ab Oppido recesserat. Traditor autem Guilelmus Pideth conscenso equo tripudians venit post fratres, dicens quòd Comitissa mandaret vt subsistentes eam expectarent. At illi dissimulantes inuisum videre, transierunt Esconium, peruenerúntque comitante populo ad Crucem Montis-gaudij. Ibi remorantes aliquantisper, venerandámque toto orbe dilectricis Dei Mariæ Magdalenæ Basilicam respicientes, prociderunt in facies suas cantantes vt poterant : O peccatoris solatium ! Quis fletus, quísve dolor fuerit abeuntium simul & prosequentium virorum ac mulierum, capita sua ibidem præ angustia in niue volutantium, fari potest nemo ; Cum stylus hic ipse ferreus lacrymis pene totus exudet. Luctus iste, vt verùm fatear, funeris luctum excedit : siquidem luctum funeris releuat successio hæredis : at verò hæredis desolatio, hæreditatis est abolitio : inaudita nostro orbe, nostráque ætate desolatio ! Catholicus

Princeps innocentes Monachos pellit à Monasterio, & quem ferè totus Christiani nominis mundus veneratur locum, affines ipsi atrociter deuastant. Si causa quæritur, libertas criminatur: si ratio ventilatur, præiudicium contorquetur. Cùm ergo fletus & gemitus vtrinque tam à Fratribus quã ab omni populo indifferenter funderentur, illa tyranni viperea mater Idam pedententiũ abeuntes prosecuta, accessit propiùs, & ab equo descẽdit, vtque à Fratribus audiretur simulata humilitate petijt. At illi memores illius Apostolici: *Noli vinci à malo, sed vince in bono malum*: Surgentes à terra substiterunt. Tunc illa fictas prætendens lacrymas irrationabilem & sine causa illorum calumniabatur exitum; cùm filius suus ipsos & Ecclesiam Vizeliacensem affectuosiùs diligeret, solíque Abbati inimicaretur, à quo iniustè exhæredaretur, quanquam filius suus nihil ab eo, nisi quòd sui iuris est, reposcat: eos autem memores esse debere illius Euangelici: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Rogabat deinde vt redirent, & ipsa filium exoraret, quatinus illorum misertus vsurpatos redditus Monasterij eis redderet, vel si ad hoc filium flectere nequiret, ipsa eis quotidianum sumptum præberet, donec Abbas filio suo concordaret. Talibus dictis Fratres responderunt, quòd neque locus, neque tempus intercederet disceptandi de iure filij sui, cũ palam constaret illũ sibi vendicasse fásque nefásque: redire autem sub incerta spe inconsultum videbatur; & alienam stipem inconsulto Abbate suo percipere intolerabile credebant: indignum iudicantes se præbendarios famulatricis Christi IESV Mariæ Magdalenæ, effici stipendiarios desolatricis sepulchri eiusdem Beatissimæ Patronæ suæ. Hæc dicentes terga mulieri dederunt, & noctem illam apud Breciam fecerunt.

Mater Comitis fictis lacrymis compati Monachis simulans, eis vt redeant suadere tentat.

Sequenti die properantibus Altissiodorum, occurrit ARDVINVS Venerabilis Abbas S. Germani, supplicans vt apud S. Germanum declinarent. Quo concesso, ille quidem redijt ad præparationem hospitij. Fratres autem bini & bini coopertis capitibus vrbem ingrediuntur, suam calamitatem Dauidica molodia commendantes: & factus est concursus populi totius ciuitatis virorum & paruulorum ac mulierum flentium atque clamantium; Proh dolor! quis vnquam vidit

talia?

talia ? quis crederet posse fieri talia ? quis furor, quæve insania exercuit talia ? O gloriosa & B. Domina Maria Magdalena vt quid sustines talia? quam de te nos peccatores fiduciam sperare possumus, quæ permittis seruos tuos pati talia ? pereant & confundantur omnes illi quorum consilio aguntur talia. Ipse quoque tyrannus ascenso equo aduenerat, & singulos respiciens, subsannabat eos dicens ; sic & sic tales debent lucrari panem suum. Fratres autem nihil horum curantes demissis vultibus transierunt. Et honestè suscepti in Monasterio S. Germani nocte illa quieuerunt. In crastinum autem diuertentes apud Iouiniacum in domum Hugonis quondam Præpositi procurati sunt honorificè ab Aimerico Podiensi, & à fratre illius Stephano. Inde properantes ad vrbem Senonicam præmiserunt procuratores. Simon autem, cognomento Infans, egressus deambulatum fortè occurrit eis, & cognitâ causâ tanti laboris tantorum & talium virorũ, vehementer condoluit. Et descendens suppliciter petijt, vt in domum suam pro caritate diuerterent. Quo vix impetrato suscepit eos, & procurauit honestissimè. Mane autem deduxit eos ad conductam nauem (nam huc vsque pedes venerant) & fœnum multum illis ipse supposuit, & laborauerunt die illa in remigando, víxque iam nocte ingruente descenderunt in quandam villulam quæ dicitur Miriacus : cúmque illic non inueniretur hospitium tot & tantis opportunum, erant quippe ferme octoginta animæ : cuiusdam rustici grangiam boum stercoribus refertam ingressi sunt. Et cùm die ieiunassent, nihil circumcirca inueniri potuit, præter parum communis panis, & duas alliorum restes, quæ cruda vtcunque comederunt cum pane & aqua : mirum dictu ! cùm tot laboribus affligerentur, alacriter omnia tolerabant, & exilium pro libertate quasi patriam amplectentes, cantando & congratulando squalorem itineris transigebant. Et summo diluculo ad nauem reuersi, applicuerunt Chonam. Ibi primò inuenerunt Gilonem Priorem, & socium illius Gaufredum. Et exinde pedes venerunt Moretum die secunda mensis duodecimi, ibíque fecerunt sequentem diem & tertiam. Miserunt autem Renaldum Priorem de Arboreia ad Hugonem venerabilem Abbatem Parisiensem, nuntiantes ei aduentum suum, &

causam aduentus ad Regem. Quo ille audito vehementer condoluit, lacrymísque suffusus festinauit ad Regem Ludouicum, ostendens illi quàm facinoroso vsus sacrilegio Comes Niuernensis peruasisset famosissimum Monasterium Vizeliaci, & quanto labore omnes ferè eiusdem Monasterij Fratres ad pedes Regiæ Maiestatis confugerent. Protinus Rex ira simul & dolore motus, mandauit Comiti, vt iniustè peruasa dimitteret, & Fratribus infra octo dies Ecclesiam, turres, domos, villam, redditus omnes, & possessiones in eo statu quo ante octo dies egressionis Fratrum constiterant, redderet, diminuta quoque restitueret, & de tam graui iniuria toti Regno illata sibi satisfaceret. Ad hæc Comes Legatis Regis respondit: De Monasterio Vizeliaci feci sicut de meo, nec quippiam ex hoc facto Regi debeo; immò, inquiunt, debes de excessu perpetrato in feudo Regis. At ille comminando prohibuit eos denuò adire præsentiam suam. Cui responderunt: Nos serui Regis sumus, & responsum tuum Domino Regi referre debemus. Statim Comes misit Regi IOANNEM Aurelianensem, qui de perpetrata tyrannide sese excusaret, quasi qui rebus publicis terræ suæ cōsuluisset, eò quòd Abbas & Monachi Vizeliacenses inimicum suum Ducem Burgundiæ conduxissent, & ei nisi præuenti fuissent, turres Monasterij tradidissent.

Tandem Monachi Parisios aduenerūt, ac lacrymis perfusi Regi pandunt causam doloris.

Interea Fratres nocte, quâ secunda Dominica Dominici aduentus illucescebat, surrexerunt, nauémque ingressi peruenerunt in quandam possessionem Monasterij B. Germani Episcopi Parisiensis. Introeuntes autem domum cuiusdam viri, optimè procurati sunt à superueniente misso Abbatis eiusdem Monasterij nomine Renaldo. Inde surgentes, & æquoreo vehiculo sese committentes, venerunt Parisius: & commota est vniuersa Ciuitas, concurrentibus & fluentibus vniuersis à minimo vsque ad maximū; ingressíque matricem Ecclesiam, facta oratione, sederunt ibibem modicùm, nihilominùs, assistente & confluente omni populo. Rex verò Ludouicus vt audiuit aduentum Vizeliacensium, relicto negotio de ordinatione Monasterij S. Dionysij, quò tendebat, reuersus est. Venerunt ergo Fratres ad Palatium Regis. Cúmque Rex obuiam illis iret, & super gradus Palatij staret,

Clementer à Rege excepti.

cum ingenti fletu prociderunt omnes ad pedes eius : è contrà Rex ipse flens motus pietate procidit, & cum surgentibus surrexit. Dixit itaque Gilo, qui Prior agminis existebat: Nota tibi est, Domine mi Rex, nostri causa aduentus, sed dolore & concursu populi præpediente, modum causæ nequaquā pleniùs tibi ad præsens pandere valemus: Loco igitur & tempore à te constituto, pars nostrûm veniet ad te, & quæ mala nobis Comes intulerit diligentiùs aperiemus, interim ad hospitium remeabimus, vestram in commune gratiam & misericordiam implorantes: & prociderunt omnes in facies suas. Et respondit Rex: antequam venissetis, statim vt infamis fama nostras peruenit ad aures, misi ego Nuntios meos ad Comitem: quid responsurus, quídve facturus sit, nondum ego noui. Hoc tamen pro certo noueritis, quoniam si Comes tantumdem terræ quantum Rex Anglicus habet, præter suam propriam terram haberet, nullatenus tantam iniuriam sustinerem fore inultam. Ego quippe peregrinus sum Dominæ meæ B. Mariæ Magdalenæ, & pro posse meo famulis eius nunquam deesse potero. Vnde etiam rogo vt in domo mea manere dignemini, & ego cuncta vobis necessaria prouidebo. At illi humiliter gratias agentes, responderunt sufficere sibi auxilium illius in tanta necessitate. Videntes verò ad latus Regis hospitem suum Simonem, qui cognominatur Infans, gratias ei de collato egerunt obsequio in conspectu Regis. Sed & Rex multam ei gratiam exhibuit. Exeuntibus igitur Vizeliacensibus & populis prosequentibus, processerunt obuiam illis vsque ad vetus Palatium omnes Fratres Monasterij S. Germani de Pratis, & susceperunt eos cum fletu & gemitu graui. Ingressíque, vt moris est, bini & bini, & facta solemni oratione venerunt in domum Abbatis, & appositæ sunt illis mensæ.

Porro Guilelmus Abbas Vizel. vt audiuit apud Villarem-Syluam mala domus suæ, & aduentum Fratrum suorum, ingemuit, & omnes qui erant cum eo consternati sunt animo, maximè eò quòd tam longè positi essent. Surgentésque nocte ipsa, qua & Fratres à Moreto, tota die ieiuni & frigore niuéque affecti equitantes per varios alieni itineris anfractus, Abbas Parisios Fratres visurus petit

tandem secundâ vigiliâ noctis fessi & mœsti venerunt Merlotum. Sequenti autem die venerunt Parisius, inuenerúntque Fratres suos adhuc sedentes ad mensam, quos surgere volentes iussit Abbas sedere. Et prætendens Abbas constantiam à fletu continuit, intrinsecum dolorem viriliter reprimens. Socij autem eius tanta doloris capti sunt angustia, quod vix alterutrum discernere, & salutantibus se Fratribus exulibus respondere quiuissent. Mirum in modum Fratres exules, itineris & famis squalore confecti, Fratres suos, qui tantorum pro parte laborum fuerant expertes, consolabantur, & de Dei misericordia, déque Regis compromisso auxilio præsumendum hortabantur.

Coram Rege causam suam agit.

Facto igitur mane, Domimíque inuocato auxilio, ingressi sunt Palatium Regis Abbas Guilelmus & Abbas Hugo, cum Gilone & Gaufredo, Francone & Rotberto, Petro & Vincentio, Hugone & Theobaudo Regis cognato, paucis accitis gestæ rei testibus. Sedente itaque Rege cum Fratribus suis, Henrico Remensium Archipræsule, & Comite Roberto, atque Petro de Curtiniaco, & alijs Optimatibus Palatinis: surrexit Gilo, & modum tyrannicæ inuasionis Fratrúmque suorum expulsionis ex ordine perorauit. At contra Ioannes Aurelianensis respondit Abbatem ius Comitis, quod in villa Vizeliaci Regio ex fisco habebat, tulisse, & de illatis iniurijs iustitiam Comitis negasse. Si, inquit Rex, de feodo meo habet ius illud quod sibi vendicat, ergo priùs debuerat mihi clamorem facere de iniuria feodi mei, quàm Monachos de suo Monasterio expulisset. Et ait Ioannes: Dominus Comes non expulit Monachos, sed ipsi sponte in contemptum Domini mei exierunt. Respondit Robertus cognomento Crassus, vnus ex Fratribus Vizeliacensibus: Satis, inquit, mihi obturat os, qui meam de manu mea tollit buccellam. Ita est, inquit Rex. Postquam ergo, ait Rotbertus, inuasit Comes Monasterium nostrum, & misit inibi satellites suos, omnésque redditus nobis ablatos in manu eorum tradidit, quæ nobis ibidem post hæc mansio competebat? nulla, inquit, tota Curia. Et ait Rex: Ego Nuntios meos misi Comiti, & siquidem benefecerit, vtinam! sin autem, posse meum Ecclesiæ non deerit. Et gratias agens Abbas cum his

qui secum erant, ad hospitium regressus est. Fueruntque Abbas & Fratres eius per triduum apud S. Germanum, & reuersi sunt Moretum, manseruntque ibidem per dies triginta. Et scripsit Hugo Archiepiscopus Senonensium Guilelmo Abbati Monasterij Vizeliacensis in hæc verba:

Mandat Abbati vt Senones conueniat ad pacem cum Comitissa componendam.

„ HVGO Dei gratia Senonensis Archiepiscopus, Carissimo suo Guilelmo Venerabili Vizeliacensi Abbati salutem & dilectionem. Pro negotio Vizeliacensis Ecclesiæ & vestro, misimus ad Comitissam Niuernensem, & ipsa sicuti illa quæ multùm pacem desiderat, fecit nos securum de centum libris in vadimonijs auri & argenti; & si ampliùs fuerit in querela, faciet me inde securum per bonos obsides & fideiussores. Mandamus itaque vobis & consulimus, vt proxima die Iouis Senonis veniatis, & secundùm quod feceritis probari legitimè, restitutionem habebitis. Nunc autem si non veneritis ad diem, sentiet se Comitissa grauari: Et si verbum hoc voluerit ad summam audientiam deportari, non poterimus ei negare testimonium secundùm quod offert. Valete.

Petit Senones disceptátque de iure ac de damnis Vizeliaco illatis.

His verbis Abbas rescripsit, quòd data dies minùs competens videbatur, eo quòd tam longè positus à Monasterio suo, & inimicitias habens ipsius Comitissæ & filij eius, conuenire nullatenus posset. Veruntamen si securitatem eundi & redeundi ipsa Comitissa præstaret hominibus suis legitimè probaturis illata damna, libenter conueniret ad diem congruè sibi datam: Et factum est ita. Conuenerunt igitur vtrinque. Reposcente ergo Abbate illata damna, & legitimè probare volente; è contra partem maximam Comitissa negabat, quædam verò in filium retorquebat, dicens crimine filij se non debere teneri. Respondit ei quòd malefactores ipsi homines essent Comitissæ, & Præpositi terræ illius; & idcircò iustè ab illa exigebat, quod à suis ablatum legitimè probabat ad pretium vsque ducentarum marcharum. Attoniti qui erãt ex parte Comitissæ, magis autem ipse Archiepiscopus cum Clericis suis, rogabant Abbatem, vt finem probatorum damnorum diceret, ne tam graui verbo Comitissam exasperaret. Et respondit Abbas, immeritus extremam exasperationem illius expertus sum, & iam in quo ampliùs valet exasperari?

Attamen ob recuperandam gratiam illius, si tamen hoc re-uera posset fieri, quod indubitanter constaret, medietatem eorum quæ probare possum gratis dimitterem, salua in cæteris Domini Papæ mandati executione. Cuius, inquiunt, mandati? At ille respondit: Vt de illatis iniurijs satisfaciat, & de seruanda pace cautionem præstet. Erat autem Sabbatum ante Natale Domini. Ipsa die promotus est ad Diaconatum Guilelmus Electus Carnotensis, frater Comitis Henrici, qui etiam tunc ibidem ob gratiam fratris aduenerat. Is ieiunio valde pertæsus, grauiter aduersus Abbatẽ indignatus abscessit: & dilatum est verbum vsque in crastinum. Cúmque hinc inde multùm pro composione laboraretur, opere casso discessum est; quoniam Comitissa neque illata damna restituere, neque de seruanda pace cautionem præstare voluit, dicens absque consensu filii sui expostulata facere se non posse, vnde & actio ipsa dilata est vsque in tertiam diem Circumcisionis.

Sequestres se offerunt Comites Theobald. & Henric. pro Comite Niuern.

Legati autem Regis à Comite reuersi responderunt se nihil de mandato Regis à Comite impetrasse; iniuriis verò, & minis abundanter ab eo remuneratos fuisse. Statim Rex accitis Librariis præcepit vndique adunari exercitum, & iussit vt omnes armati occurrerent sibi vicesima die post Natale Domini. Comes igitur Theobaldus & Comes Henricus vix à Rege impetratâ licentiâ Comitẽ Guilelmum conuenerunt, & de perpetrata nequitia obiurgati sunt; acceptóque ab eo compromisso quòd staret mandato Regis, conduxerunt eum in vrbem Senonicam, quo Rex propter alia negotia intrante Ianuario conuenerat. Abbas quoque Vizeliacensis fortè ibidem aduenerat in præsentia Senonensis & Meldensis, causâ componendi cum Comitissa. Sed illa desistente vel ablata reddere, vel cautionem de seruanda pace præstare labor inutilis effectus est. Nocte itaque insecuta misit Comes Theobaldus ad Abbatem, rogans ne sequenti crastino abscederet, donec secum de proprio negotio loqueretur. Cúmque sequenti die Abbas Curiam Regis adiret, occurrentes ei Comes Henricus & Comes Theobaldus tentabant eum de compositione pacis. Quibus Abbas respondit: Ego in manu Domini Papæ sum & Domini Regis, & absque illorum nutu

facio penitus nihil. Ingressi ergo ad Regem rogabant eum super hunc eundem sermonem. Et vocatus Abbas ante Regem, non tam de sua quàm de tyranni pace à quibusdam interpellabatur. Cognouit autem Abbas dolos eorũ qui modis omnibus laborabant gratiam ab eo Regis auertere, vnde consultò in deliberatione illius posuit totum finem negotij sui, vituperium æquè vt gratiam à se remouens totius operis. Quæsiuit ergo Rex à prolocutoribus Comitis, non enim cum eo loquebatur, nec faciem eius videre volebat, quandiu quæstio ventilabatur. Quæsiuit, inquam, Rex, vtrùm Comes secundùm verbum suum finem faceret huius negotij. Quo negante, indignatus Rex vehementer, ait: Quid ergo? Abbas qui iniuriam passus est, & in nullo penitus mihi tenetur obnoxius, ipse totum se meæ dispositioni exponit, & Comes qui fecit iniuriam, mihíque tenetur tam proprio hominio quàm causâ querelæ suæ, Consilio meo & Curiæ meæ parere diffidit? Iam de cætero caueat sibi Abbas ne decipiatur, quia ego ei nunquam deero.

Post multos itaque conflictus verborum, tandem vocatus Comes ante prǽsentiam Regis, compromisit ei per manum suam in manu illius pollicendo Ecclesiam, redditus, domos, & omnes possessiones Monasterij Abbati & suis reddere in eo statu, quo diebus octo ante Fratrum egressionem consistebant, & saluis illis querelis quas ad inuicem ante habebant, & saluâ sententiâ excommunicationis & interdicti quâ tenebatur. Pollicitus est item ea omnia, quæ à tertio die ante Fratrum exitum de rebus Ecclesiæ quoquomodo diminuta vel perdita viderentur, restituere, & denuò pacem seruare, Ecclesiæ & possessionibus illius, Abbati & Monachis atque hominibus eorum: hoc iure retento, quòd si fortè inter Comitem & Abbatem vel Ecclesiam controuersia emerserit, per quindecim dies post diffidationem habebunt inducias Burgenses Vizeliaci, in quibus diuertere poterunt se & sua ad tuta loca, Ecclesia permanente in pace cum vniuersis proprijs possessionibus suis. De damnis igitur modernis secundùm probationem hominum Ecclesiæ restituendis Comes dedit obsides Ansellum de Triagnello, & fratrem eius Garnerium,

Comes Niuern. coram Rege sistitur, promittítque damna à se inflicta resarciturum.

.... Comitem, & Isgnardum Vicecomitem de Iouiniaco. Hi quatuor pro quarta parte fiduciauerunt singuli in manu Comitis Theobaldi, quoniam si Comes post quadraginta dies legitimæ probationis damna probata reddere detrectaret, infra quindecim dies summonitionis Abbatis apud Senonicam vrbem obsidatum tandiu tenerent, donec Abbati & Ecclesiæ ipsi vel Comes satisfacerent. His itaque compositis rogatus ab Abbate festinauit Rex facere diem Epiphaniorum apud Vizeliacum, reduxítque Abbatem cum lætitia magna in locum suum. Et eiecti sunt filij Belial de Monasterio & de Burgensium domibus, & obtinuit omnes gaudium & lætitia magna. Sed & nequam proditores pseudomonachi egressi de domo Esconij, bona penitus omnia quæ præ manibus habere poterant dissipantes, fugam arripuerunt.

Rex per semet Abbatē restituit & Monachos Vizeliac.

Igitur nouies quinque diebus exactis, reuersi sunt fratres de exilio cum lætitia & ingenti gaudio. Vnus autem excommunicatorum nomine Guilelmus Pideth diabolico inuasus spiritu cœpit Monasterium impugnare & prædas facere: quod cùm diu fecisset, insecuti sunt eum tam ex oppido Vizeliaci quàm ex oppido Campi-molli multitudo rusticorum magna: tandem percussus miser mortuus est. Itaque præsentibus Regis militibus & clientibus Comitis, computauit Abbas summā detrimentorum Monasterij quæ ab hominibus Comitis fuerant Ecclesiæ illata ab exitu fratrum vsque in præsens: & fuit summa ducentarum quadraginta librarum. Post hæc Missi à Comite expostulauerunt ab Abbate expensam procurationis festi B. Mariæ Magdalenæ, & alia quædam ridicula. Quibus Abbas respondit: Quando Comes factâ mecum concordiâ in communionem Ecclesiæ susceptus fuert, tunc respondebo illi super proposita quæstione. Et conuenerunt apud Crisenon Archiepiscopus Lugdunensis, & Archiepiscopus Cantuariensis, tentantes si fortè componere possent inter Abbatem & Comitem atque Comitissam. Sed frustra laboratum est. Quia enim pondus omnium grauaminū in immoderatis procurationibus existebat, nolebat Abbas vel Ecclesia recipere quamlibet compositionem, quæ profectò non veram, sed potiùs fictam inducere pacem videretur, nisi aut omnimodas procuratio-

Tentat Comes Abbatis animum emollire.

nes

nes Comes dimitteret, aut certâ expensarum præscriptione easdem limitaret.

Iterum imminente media Quadragesima Guilelmus de Merloto & Renaldus frater eius venerunt ad patruum suum Guilelmum Abbatem Vizeliac. tentantes de compositione pacis animum eius. Et conuenerunt apud Escolnias hinc Abbas, illinc Comes: sed & tunc casso labore sudatum est. Inde Abbas cùm properaret ad Regem, inuenit eum Senonis. Et significauit ei quomodo Comes constitutas interrupisset inducias quadraginta dierum. Siquidem in Senonica compositione dictum fuerat quòd post probationem damnorum suorum, Abbas & Ecclesia XL. dierum inducias haberent à Comite super omnibus querelis quas Comes aduersus Abbatem haberet. Et etiam deinceps si fortè Comes ampliùs sustinere nollet, à die diffidationis iterum quindecim dies induciarum Abbas haberet. Comes autem diebus octo infra XL. dierum inducias Abbatem ita diffidauit, quòd non nisi octo dies daret induciarum, & ipsi octo dies cum XL. superioribus perficerentur. Quod vt Rex audiuit, ægrè tulit; dixítque Abbati vt secum rediret Altisiodorum: & vituperauit Comitem Rex, præcepítque ei vt fractas inducias restitueret. Et contestatus est Comes valde, ita quòd penè lacrymaretur: coactus tamen paruit, & abinde XV. dierum inducias dedit. Completíque sunt dies illi infra septimanam Ramis-palmarum. Henricus denique Comes Trecensis, & Theobaldus Comes Blesensis, atque Ansellus de Triagnello conuenerunt Guilelmum Comitem Niuernensem, & Guilelmum Abbatem Vizeliacensem, & diu satísque egerunt pro compositione pacis inter Comitem Niuernis & Cœnobium Vizeliaci. Erant autem hi duo Comites cognata germanitate coniuncti Comiti Niuernensi. Quid plura? de omnibus querelis suis dixit Abbas stare consilio & diffinitioni eorum, exceptis duabus procurationibus, quibus Ecclesiam penitus Comes destruebat. Dictum est itaque à prætaxatis illustribus viris, quatinus de singulis procurationibus sexaginta libras Comiti persolueret; ita tamen vt de festiuitate, quam præsentiâ suâ minimè Comes honoraret, nihil ei omnino Abbas vel Ecclesia præstaret. Vt autem hæc compositio grata Co-

Conqueritur Regi Abbas de Comite.

Comes Trecensis, & alij agunt de pace cōponēda, sed perperam.

miti, & perpetua lege rata constaret, dictum est vt Abbas Comiti septingentas libras daret. Abbas verò quinquaginta tantùm libras de singulis procurationibus, & pro compositione quingentas libras offerebat. Ventum est igitur ad Comitem Niuernensem. At ille compositionem omnino instigatus ab Stephano Clerico suo, & ab Stephano de Petra-foraminis renuit, nisi de singulis procurationibus octoginta libræ, pro compositione autem mille libræ ab Abbate sibi darentur. Et durus visus est sermo in oculis Abbatis, laudantē & contradicente Comite Henrico, ne quid oblato ampliùs daret. Sic vespere facto, infectóque negotio ab inuicem discesserunt.

Rogatu denique Abbatis scripsit Rex Comiti Henrico gratias agens, & obsecrans quatinus pro præscripta compositione satageret. Et assignauit Comes Henricus Abbati diem Lunæ Ramis-palmarum Trecis. Misítque ad Comitem Niuernensem, rogans sicut cognatum, vt gratiâ compositionis inter ipsum & Abbatem Trecas venire dignaretur. At ille remandauit ei ipsum potiùs venire debere Altisiodorũ, si fortè opus haberet. Henricus autem tantum fastum exhorrescens, scripsit hoc ipsum verbum Regi & Abbati. Reuersus itaque Abbas ad Regem, inuenit eum Aurelianis in die sancto Dominicæ Cœnæ. Inuitatúsque est ab Episcopo Manasse, vt secum celebraret solemnia confectionis sacri Chrismatis. Quo facto misit ex eodem Chrismate Vizeliacum per manum Vincentij Decani. Et cùm intimasset Regi responsum Guilelmi Comitis, quod fecerat Comiti Henrico, miratus est Rex valde, & misit ad eum præcipiens vt die Mercurij post Pascha suam apud Moretum præsentiam exhiberet. Interim autem ab infestatione Monasterij Vizeliac. contineret, & saluum conductum veniendi ad prædictum colloquium Vizeliacensibus concederet. Fecítque Abbas sanctum Pascha apud Villare Monasterium. Et quarto die conuenerunt in nemore quod est supra Moretum Rex, & Comes, & Abbas, singuli cum suis. Rex autem rogabat Comitem vt compositioni acquiesceret secundùm consilium Comitis Henrici. Cui Comes respondit: quod habeo in Monasterio Vizeliaci susceperunt patres mei à patribus tuis in feodum, de quo feodo plus quàm de tota hæreditate mea vel agere vel componere non tam pa-

Colloquiũ corã Rege.

cificum, quàm violentum mihi videtur. Ad hæc Rex: Si ita est, inquit, quòd patres mei patribus tuis illud tradiderunt feodum, constat proculdubio causâ tuitionis & non destructionis id factum fuisse. Tu autem, pro ut nobis videtur, in destructionem Monasterij totis viribus anhelas. Respondit ei Comes: Saluo verbo Regis, ego illud non destruo. Dicit ei Rex; in quantum opera tua manifestant, destructio ipsa præsto est. Sanè his intermissis, de compositione agamus; si tamen Abbas voluerit. Respondit Abbas: Quod Comes dicit patribus suis à patribus tuis datum fuisse Monasterium Vizeliaci, ecce præ manibus habemus patrum tuorum priuilegia quibus ipsius Monasterij libertas commendatur, & omnium Potestatum omnimoda possessio atque consuetudo excluditur. Attamen ipsa priuilegia tam Apostolica quàm Regalia, & ipsum Monasterium Vizeliaci in manus tuas committo, compone & dispone secundùm censuram iustitiæ tuæ. Interrogauit ergo Rex Comitem vtrum staret compositioni prolocutæ à Comite Henrico apud Autissiodorum. Respondit Comes: nullum penitus verbum feci compositionis cum Comite Henrico. Et ait Rex: Equidem sic audieram sicut dixi. Sed quantum ad hæc, vide quid mei gratiâ facturus sis. At ille: Tui, ait, gratia quod potero faciam, sed de iure meo nunquam componam. Indignatus Rex ait; Abbas qui nullo iure mihi tenetur obnoxius, de iure proprio sese submittit, & sententiæ meæ totum se exponit: & tu qui iure proprij hominij mihi teneris, suspectum me Dominum tuum habes, atque consilio meo stare detrectas? Hactenus pueritiæ tuæ deferens iniustitias tuas sustinui, hactenus grande peccatum in tolerantia subuersionis sepulchri B. Mariæ Magdalenæ contraxi. Iam de cætero iustitiæ Monasterij non deero, si fortè Abbas clamorem super te faciens iustitiam quæsierit: interim auctoritate regia interdico tibi, ne iamodò Monasterium Vizeliaci, aut homines seu possessiones ad illud pertinentes infestare præsumas; sciens in iniuriam coronæ Regni redundare quicquid denuò mali eidem Monasterio feceris. Si quid autem habes aduersus Abbatem, ecce ad iustitiam illum tibi exhibeo. Accedénsque Abbas ad Regem petijt iustitiam de Comite. Respondit ei Rex: quoniam pro compositione vo-

Renuit Comes stare Regis sententiæ.

catus à me venit, non decet regiam mansuetudinem in ius illum ad præsens trahere: Sustine ergo donec recedat,& postmodùm tibi & illi assignabo diem & locum agendi. Et conuenerunt iterum sequenti die in domum Fratrum Vizeliac. quæ sita est super fluuium Lupæ apud Moretum.

Concilium cogit denuò Rex apud Moretum.

Aderant autem cum Guilelmo Abbate Vizeliacensi Hugo Abbas S. Germani, Stephanus Abbas S. Remigij Senonensis, Stephanus Abbas Castri Meliduni. . . . . Abbas Castri Landonis, & Iurisperitus Mainerius, atque Osmundus Parisiensis Canonicus. Quidam verò multifariè tentabant si quomodo possent auertete animum Regis ab Abbate, vel ab Ecclesia Vizeliacensi; sed frustrati sunt omnes conatus Satanæ, & dirupti laquei clandestinæ cupiditatis; quoniam Abbas in nullo penitus à voluntate & sententia Regis deficiebat: Comes autem iudicio Regis stare omnino recusabat; & conquestus est quòd Abbas hominem suum captum teneret. Requisitus, quem: respondit, Andream de Palude. Et ait Abbas: Andreas de Palude nihil omninò ad te pertinens, meus est à planta pedis vsque ad verticem, sicut proprius seruus Monasterij Vizeliac. Dixítque Comes: Conditionem seruitutis huius Andreas minimè nisi coactus cognoscit. Respondit Abbas: Ecce super hoc etiam adsto iudicio Regiæ Curiæ. Et dixerunt Optimates & Consiliarij Regis: Mos Regiæ Curiæ talis est, quòd si quis de seruili conditione ab alio interpellatus fuerit, liber à suo possessore producatur in medium. Qui si suum possessorem solum Dominum suũ recognouerit, calumniator lite soluta nihil in eo habebit. Si autem se seruum calumniatoris dixerit, nudus cedet in partẽ calumniatoris, res autẽ illius tam mobiles quam immobiles vniuersas nudo relicto corpore possessor occupabit. Respondit Abbas: hoc iudicium & hunc morem laudo & libenter obseruabo. Tunc confusus Comes voluit ignominiam causæ suæ in Abbatem refundere,& proposuit calumniam de proditore illo Guilelmo, qui digno interitu perierat, dicens Monachum qui in sua tutela existebat, præcepto Abbatis fuisse interemptum. Et exclamauit omnis Curia aduersus tam insipientem & nequissimam calumniam Comitis; dixítque Abbas: Licet omnino falsa sit proposita calumnia, nihil tamen exinde tibi responsu-

rus sum. Cùm ergo cognouisset Rex de pseudo illo Monacho in risum multum excussus, ait Comiti : Ergone tales sunt Monachi tui ? Cúmque modum & causam interitus perditi hominis audisset, iterum subsannando & improperando ait : ô iustus & competens clamor Comitis ! ô prosequenda calumnia nobilissimi Principis ! quid super hoc expostulat ? proditor. Monachus terræ corpus, diabolo animam exsoluit.

Dum hæc apud Moretum aguntur, Hugo Letardus assumptis satellitibus Comitis ingressus est terram Vizeliacensis Monasterij, & fecit in eam prædam multam nimis armentorum & pecorum, variæque suppellectilis, & etiam infecta coria mansionariorum de cœno extrahens distraxit, & pecuniam ducentarum, cóque ampliùs librarum ex omnibus confecit. Et ascendens clamauit per præconem in foro, quòd si quis cuiuslibet conditionis deinceps aliquid venale afferret infra oppidum Vizeliaci vel in omni confinio eius, bonorum suorum amissionem & proprij corporis iniuriam vel captiuitatem incurrerent. Transactâ denique septimanâ Paschæ posuit nequissimos viros, & ipsâ inopiâ prædones acerrimos qui singulos aditus obseruarent, ne quis virorum aut mulierum, paruulorum vel senum præsumeret descendere ad hauriendam aquam, seu ad molendum triticum. Vnde factum est vt Matronæ & Virgines pro sexus reuerentia confidentes descenderent aliquando, & à vilissimis hominibus dehonestarentur & violarentur, atque iniurijs multis affligerentur. Tanta igitur necessitate coacti descenderunt ipsi Fratres ad hauriendam aquam, & ad legenda olera; sed & ipsos iniurijs affectos spoliauerunt, nec vilitatem pannorum, seu inhabilitatem habitus pannosi garciferi erubuerunt. Stephanus quoque de Beljaco accepta à Fratribus pecuniâ quingentorum solidorum, & piperis ac ceræ non modica quantitate, egressus pergebat ad Abbatem eo tempore apud Villare Monasterium commorantem, & insidias Comitis declinantem. Cúmque satellites Comitis suspectos haberet Stephanus, assumpto fratre suo milite circuiuit per deuia & venit in Posseium, confidens de conductu Guilelmi Præpositi Droiensis, qui sororem illius in vxorem duxerat. Sanè proditio pietate sanguinis nonnunquam abutitur. Recedente nanque

Interim terram Vizeliac. prædatur Hugo Letardus.

milite à fratre, protinus misit Guilelmus Præpositus Droiensis Guilelmum de Lensech, qui insecutus est abeuntem Stephanum, & abstulit ab eo pecuniam, & equos, & vniuersa quæ deferebat. Reuersus ergo Stephanus accessit ad Idam matrem Comitis, & petijt ex parte Regis vt ablata sibi restituerentur, quoniam cuncta spectabant ad domum Villaris Monasterij, quæ in dominatione & tutela Regis existebat. At illa nomen Regis spernens, & Monasterium Vizeliac. quod erat in protectione sua & filij sui, ab aduersario suo & filij sui deprædari prætendens, vix precibus amicorum Stephani deuicta, equos & partem ceræ iussit reddere. Et peruenit verbum istud ad aures Vizeliacensium, & consternati sunt animo, paternam magis inopiam quàm propriam deflentes ærumnam. Et factus est rumor, quod præcepisset Comes, vt seniores & potentiores populi Vizeliac. comprehenderentur, & bona eorum diriperentur, vel confiscarentur. Qui perterriti receperunt se infra Claustra Monasterij.

Gaufredus igitur Angligena, qui post Gilonem primum locum in Cœnobio Vizeliac. tunc obtinebat, scripsit cum fratribus suis Abbati, significans ei quanta afflictione & contritione à satellitibus Comitis oppidum Vizeliaci obsideretur. Tunc Abbas venit Beluacum, quò Rex fortè conuenerat cum multitudine Episcoporum & Optimatum suorum. Vt ergo cognouit Rex mala quæ Vizeliacensi Monasterio Guilelmus Comes Niuernensis intulerat, assignauit ei diem agendi cum Abbate coram se Aurelianis Dominicâ quæ præcedit Pentecosten; ita tamen vt sibi primùm satisfaceret de contemptu & transgressione mandati sui, Monasterium præfatum post prohibitionem suam persequendo. Et accepto die, indignatus est Comes valde, & recessit cum comminatione multa. Accesśitque Abbas ad Ducem Burgundiæ, rogans eum vt obsessis opem ferre dignaretur. Protinus ille scripsit Guntardo Præposito Aualonensi, præcipiens ei quatinus quæque venalia terræ suæ Vizeliacum indubitanter conduceret, & etiam si necesse foret armis defenderet. Sed puer ætate & animo pellectus à Comite per astutiam Anserici de Monte-Regali, qui non minùs quàm Comes Abbati & Monasterio inimicabatur, mentitus est omnia quæ spoponderat, & pro-

Abbas Bellouacũ Regem adit conquesturus de prædis à Comitis satellitibus actis.

hibuit venalia, præcipiens comprehendi quotquot de Vizeliacensibus in terra sua inuenirentur. Rex autem Ludouicus accersitis librarijs scripsit omnibus Præfectis & Principibus Regni sui, vt coadunato exercitu equitum & peditum sibi occurrerent Senonis Dominicâ quæ præcedit festum B. Mariæ Magdalenæ. Porrò Comes veritus iudicium Regiæ Curiæ assignatam sibi diem excusauit. Rex illico assignauit primam Dominicam post Pentecosten Parisius. Et hanc quoque rursus excusanti dedit tertiam Dominicam post Pentecosten Laudunum: Sed & hanc tertiò excusans Comes, misit Guilelmum de Domno-Petro, supplicans, vt vel semel Rex inire dignaretur colloquium, quo vtrinque auditis allegationibus ipse per omnia staret arbitrio Regis. Et bonus visus est sermo in oculis Regis, cui grata requies, exosum semper extitit bellum.

Hic est enim Ludouicus Rex filius Ludouici, qui cognominatus est Grossus, filij Philippi, filij Henrici, filij Roberti, filij Hugonis Capitonis, qui primus Rex extitit post defectum genealogiæ Caroli, quæ per ducentos fermè annos regnauit; fuerúntque à primo anno Hugonis vsque ad primum annum huius Ludouici, qui cum patre per quinquennium regnauit, anni fere centum quadraginta. Hic est Rex Ludouicus cuius pater Ludouicus vsquequaque dilatauit Regnum suum, & coniunxit ei in matrimonium filiam Guilelmi Ducis Aquitanorum & Comitis Pictauorum, propter quam acquisiuit omnem Aquitaniam, Guasconiam, Basconiam, & Nauarriam, vsque ad montes Pyrenæos, & vsque ad Crucem Caroli. Hic est Rex Ludouicus qui quintodecimo anno Regni sui, præsidente in Romana Cathedra Eugenio, cum magno exercitu vexillo viuificæ Crucis insignito Hierosolymam perrexit, gentem inimicam fidei debellaturus. Sed incognito Dei iudicio, maxima suorum parte amissa, absque triumpho redijt, prauóque vsus consilio vxorem suam cum prænominata terra, quæ Regnum aliquando per se extiterat, dimisit, & postmodum coniunctus est filiæ Imperatoris Hispanorum, quâ defunctâ, tertiò nupsit sororem Comitis Henrici de qua primam suscepit filium nomine Philippum, anno Regni sui XXXIII. à Galijs redeunte Alexandro Papa.

Genealogia Regum Capetianorum.

Ludouicus 7. Hierosolymam pergit.

Conueniũt Moretum Rex, Comes, & Abbas.

Conuenerunt igitur apud Moretum Rex, & Comes, & Abbas. Propositis hinc inde controuersijs, voluit Rex vt vterque staret definitioni Henrici Archipræsulis Remensis, & Henrici Comitis Trecensis: & concessit Comes data fide in manu Petri fratris Regis, ita se facturum: Abbas autem in verbo tantùm veritatis idem spopondit. Quærentibus diem definitionis (neque enim intererant arbitri) respondit Rex, quòd circa festum B.Dionysij congruam eis diem assignaret: interim verò Abbas ad Monasterium suum reuerteretur, & optata pace atque securitate ipse & sui perfruerentur, vsque-quo lis per prædictos arbitros terminaretur. Quam pacem se seruaturum Comes sacramento fidei confirmauit. Sic singulis ad sua redeuntibus, Abbas Guilelmus abijt Trecas ad Comitem Henricum, & inde Clareuallis, quò se sperabat inuenturum fratrem Regis Henricum Archiepiscopum: quem cùm non inuenisset, rediens celebrauit sollemnitatem B.M. Magdalenæ in Monasterio. Rex verò Ludouicus mouit exercitum aduersus Guilelmum Comitem Cabilonensem propter pessimam stragem, quam Guilelmus filius eius exercuerat super Cluniacenses. Cùm enim occupasset castrum Lordonis, quod extat de iure Cluniacensis Cœnobij, egressi sunt maiores natu cum iuuenibus de vico Cluniacensi, quos incautos sicut indoctum vulgus, docta manus militum Comitis protinus aggressa, fugam inire compulit, & ferè omnes ad internecioné deleuit. Mouens ergo Rex exercitum, occupauit Castella & munitiones eius, & ipsam vrbem Cabilonensiũ, omnémque terram illius vsque ad fluuium Ararium, quam deuastatam tradidit in manu Hugonis Ducis Burgundiæ, & Guilelmi Comitis Niuernis, quousque puer ipse, qui causa malorum extiterat, venit Vizeliacum ante faciem Regis cum matre sua, & prout potuit Regi satisfecit. Quia igitur totum pondus ipsius negotij Comitem Niuernis occupabat, distulit Rex diffinitionem controuersiæ, quæ versabatur inter ipsum Comitem & Abbatem, vsque in festum quod instabat B.Martini.

1166. Anno Verbi Domini incarnati millesimo centesimo sexagesimo sexto; Exceptionis autem sacri corporis B.Dilectricis Dei Mariæ Magdalenæ ducentesimo octogesimo sexto, porrò destru-

destructionis execratæ Burgensium Communiæ vndecimo, decima die mensis Nouembris, conuenerunt ante Regem Parisius Guilelmus Abbas Vizeliacensis, & Guilelmus Comes Niuernis, & proposuit Co. * .... An. 881. receptũ Vizeliaci corpus B. M. Magdalenæ.

Guido adhuc puer frater Comitis........ Soror eius adhuc innupta, & iunior frater suus......Milo de Nuceriis... * Desunt hic sexfolia excisa.

Dissimulatâ igitur nequitiâ verborum matris surrexit Comes, & flexit genua ante sanctum Euangelium, & viuificam Crucem Christi, sanctásque Reliquias. Cui cùm Abbas vellet dictare formam iuramenti; sustine, ait, & permitte me quod corde sentio & fide teneo, per me proferre: si quid autem minùs vel ampliùs protulero, liceat tibi emendare; dixítque, sicut ex præsenti chirographo recitatum est, & ego bona fide intelligo, vósque omnes qui adstatis, intelligitis, sic tenebo & obseruabo, & meos obseruare faciam. Sic me Deus adiuuet & Sancta ista. Et clamauerunt omnes, satis est, satis est, bene & luculenter dictum est. Vocánsque Guidonem fratrem suum præcepit vt & ipse iuraret in eundem modum; quod & fecit, sic dicens: Sicut Dominus Comes frater meus bona fide iurauit, sic & ego bona fide tenebo & obseruabo. Sic me Deus adiuuet & Sancta ista. Deinde vocatus Præpositus Altisiodori nomine Ioannes, Columbus quoque Præpositus Tornodori, & Milo Præpositus Malliaci, atque Hugo Letardus Præpositus Castricensorij, aliíque circumadiacentis territorij, iurauerunt sicut in chirographo difinitum fuerat. Ida verò mater Comitis subterfugiens ingressa est Oratorium intactæ Virginis MARIÆ, quod contiguum erat Capitulo, accito secum Milone, aliísque quàmpluribus, quos vecordiæ suæ sperabat pariturос, & cùm multifariè retractarent quomodo iusiurandum Comitissa euitare posset, nullúsque sibi honestus pateret exitus, vocauerunt Comitem: quo præsente supplicabat mater ne eam iurare cõpelleret. Respondit ei Comes: si me vis periuriũ incurrere, noli iurare: quæ dixit: Velim nolim concedo in verbo legitimo quicquid pro voluntate iurasti. Dixit ei Comes, si hoc satis fuerit Abbati, mihi quoque satis erit. At illa: Roga, inquit, fili, eum vt tibi det hoc iusjurandum. Reuersus Comes ad Abbatem dixit: turpe est mulierem iurare, maximè verò matrem meam, quæ nobilis

Iusiurandũ Comitis de pace tenenda cum Vizeliacensibus.

MMmm

est & genere & potentatu, sed & vidua; parce illi quæso, & ne illam compellas iurare; sed suscipe pactum illius in verbo legitimo; ego autem pro ea tenebor quòd sic obseruabit. Respondit Abbas: noli, inquit, noli soluere firmamentum pacis: scio enim matrem tuam initium & causam fuisse omnium inimicitiarum tuarum, quam profectò constat plura compromittere, pauca effectui mancipare. Veruntamen amore tui, si vt dixisti, formam compositionis seruaturam se in verbo legitimo pepigerit, patiar vt quilibet legitimus miles vice ipsius adstante illa ante Sancta iuret. Et factum est ita: & iurauit Balduinus, qui dictus est pro ea. Et facta est lætitia & exultatio magna omni populo in die illa. Et facta est concordia & amicitia magna inter Abbatem & Comitem, & nulla fuit distantia inter vtrumque, quin sentiret idem vnus quod alter. Hi autem qui operatores & incitatores inimicitiarum omniū fuerant ad pedes Abbatis venerunt, & vt eos Comiti offensos reconciliaret suppliciter exorauerunt. Rex autem Ludouicus venit Vizeliacum, & gratias ei egit Abbas cum Fratribus suis pro adepta pace, & occurrit ei filius Comitis Cabilonis, & agente Abbate fecit pacem cum Rege.

Ad hoc colloquium venit & Stephanus Abbas Cluniaci, qui exosam habens personam Guilelmi Abbatis Vizeliaci, dedignatus est ingredi oppidum Vizeliaci, & substitit in prædio quod dicitur Nouemfontanas, mandauítque Regi vt sibi vbilibet occurreret, qui assignauit ei locum in crastinum apud S. Petrum inferiorem, quod est prædium Monasterij Vizeliaci; quod vt Guilelmus Abbas Vizeliacensis cognouit, misit ad eum Renaldum Eleemosynarium, & Gaudricum Priorem de Campo-molli: quos vix ad se introductos cùm audisset, non resalutato Guilelmo, remisit Stephanus dicens collaturum se cum Fratribus suis super ea quæ sibi protulerāt. Erant autem cum Stephano Abbate Cluniaci Bernardus Prior S. Stephani Niuernensis, & Hugo de Siluiniaco, Thomas & Amblardus aliíque quamplures, qui omnes vnanimiter rogauerunt & laudauerunt vt adquiesceret petitioni Abbatis Vizeliaci. Petijt enim Abbas Vizeliacensis, vt ipse Abbas Cluniacensis Vizeliacum veniret; ille autem sibi occurreret cum Duce Burgundiæ & Comite Niuernis, vniuersáque mi-

litia Procerum, qui tunc ibidem conuenerant, & ornatis plateis multóque incenso flagrantibus *, solemnem processionem cum signorum omnium sonitu, festiuo more susciperet, Capitulum pro arbitrio teneret, ad cymbalum Refectorij sederet si vellet, aut certè in camera Abbatis quot quot vellet diebus comperendinaret. Acquiescens ergo Cluniacensis suorum consilio, mandauit Abbati Vizeliac. per Hugonem & Amblardum, quòd satisfaceret petitioni illius. Statímque Abbas præcepit ornari Basilicam & omnes plateas, omníque populo clamante præcone præcepit vt fores & vestibula domorum suarum decenter ornarent, & honestè secum procederent in occursum Abbatis Cluniacensis. Superueniens autem Theobaldus Prior Cluniaci, qui postmodum factus est Abbas Monasterij Molismensis, vituperauit consilium Fratrum suorum. Veniénsque cum Pontio tunc Priore Paredi Monasterii, tentabat animum Guilelmi Abbatis, inquirens quo honore Abbatem Cluniaci suscipere disponeret. Cui Abbas respondit, dicens: Assumptis mecum Comitibus & Proceribus atque Militibus, quorum multitudinem adesse cernitis, occurram Domino Cluniacensi, & solemnem ei processionem exhibebo. Cùm autem huc ingressus fuerit, Capitulum & Refectorium pro arbitrio tenebit, aut in ipsa Camera mea quandiu voluerit, comperendinabit, omnémque illi honorem exhibebo, in frumento, vino & carne, & piscibus. Submurmurante Theobaldo, respondit Pontius: Hæc omnia quæ proponis, bona quidem sunt, sed minùs sufficientia personæ Abbatis Cluniaci. At ille: Quid ergo, ait, ampliùs faciendum vobis videtur? Et respondit Pontius: optimè nosti quid ei congruat, præsertim in hoc Monasterio, quod præter communem hospitalitatem ampliori tenetur sibi reuerentiâ. Bene (inquit) noui quid sibi congruat, ideóque omnem debitum illi honorem exhibebo. Si autem fortè vltra intenditis, hoc apud vos certum constare volo, quòd collata mihi sede non sibi cedam. At illi dixerunt; noli ergò fatigari, quoniam Dominus Abbas minimè huc veniens, obsequium tuum recipiet. Quibus Abbas ipse ait, viderit; feci ego quod meũ fuit. Et audiuit Rex & Optimates eius hoc verbum, & displicuit eis valde, dixerúntque: O quanta ar-

* fragrantibus.

Abbatis Cluniac. actus improbantur.

à Rege ac Proceribus

rogantia istius hominis, qui sibi oblatum tantum honorem despicit, & Dominum Regem nósque omnes occurrere sibi expetit. Cùm hæc loquerentur, & esset Guilelmus Abbas coram Rege, dictum est ei, quòd Stephanus Abbas Cluniaci iam descendisset ad gradus exteriores maioris Basilicæ, & staret ante altare Apostolorum Petri & Pauli, ad quem descendens, deduxit eum in domum superiorem ante conspectum Regis, vbi cùm frustra per totum diem ieiunus perstitisset, imminente noctis conticinio, rediit ad prætaxatum prædium. Et magnificatus est ea die Abbas Guilelmus in conspectu Regis & Comitis Niuernis, omniúmque Procerũ. Et obtinuit Abbas Guilelmus gratiam Comitis Niuernis, & magis ac magis per singulos dies proficiebat in dilectione eius; ita quòd Comes per omnia sese illi crederet, & secreta sua committeret.

Guilelmus Niuern. pergit Hierosol.

Post hæc verba Comes Niuernis GVILELMVS, filius Guilelmi Altisiodorensis filij Guilelmi Cartusiensis, filij Renaldi Malliacensis, filij Guilelmi Niuernensis, filij Renaldi, qui fuit filius Landrici primi huius generis Comitis Niuernis, accepit apud Caritatem signum viuificæ Crucis gratiâ Hierosolymitanæ peregrinationis ab Hugone Senonensi Archiepiscopo.

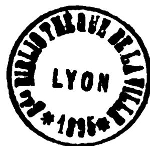
Deonarii seu Poplicani hæretici in iudicium adducti.

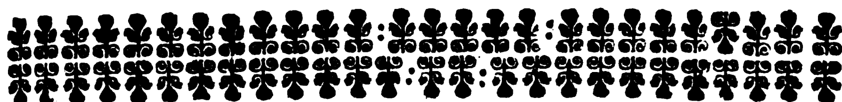
Eo tempore deprehensi sunt apud Vizeliacum quidam hæretici, qui dicuntur Deonarij seu Poplicani, & adducti in quæstionem per ambages & circuitus verborum tentabant velare fœdissimam sectam hæresis suæ. Separatos itaque Abbas iussit recludi, donec à superuenientibus Episcopis honestísque personis conuincerentur: fuerúntque detenti ferè per sexaginta vel eò ampliùs dies, & frequenter adducebantur in medium; & nunc minis, nunc blandimentis de fide Catholica inquirebantur. Tandem cùm frustra multo tempore laboratum fuisset, mediantibus Archiepiscopis, videlicet Lugdunensi & Narbonensi, cum Episcopo Niuernensi, & Abbatibus, aliísque peritissimis viris quampluribus, conuicti sunt quòd solam diuinitatis essentiam ore confitentes omnia penitùs Ecclesiæ Catholicæ sacramenta euacuarent, Baptismum

Heresis eorum capita.

scilicet paruulorum, Eucharistiam, viuificæ Crucis impressionem, exorcizatæ aquæ aspersionem, Basilicarum ædificia,

decimarum & oblationum remedia, coniugatorum cõnubia, Monachorum instituta, Clericorum & Sacerdotum omnia officia. Et cùm instaret Paschalis solemnitas, duo ex illis, audito quòd proximè ignis exterminandi essent iudicio, finxerunt se credere quod Catholica credit Ecclesia, & pro pace Ecclesiæ aquæ examine satisfacturos. In ipsa igitur processione Paschalis solemnitatis adducti sunt in medium maximę multitudinis, quæ totum Claustrum occupabat, stante Guichardo Lugdunensi Archiepiscopo, & Bernardo Niuernensium Episcopo, Magistro quoque Galterio Laudunensi Episcopo, cum Guilelmo Vizeliacensi Abbate. Itaque requisiti de fide per singula capitula, sic se credere dixerunt sicut Catholica credit Ecclesia. Requisiti de execrabili sacramento erroris sui, nihil se scire dixerunt, præter præscriptam infidelitatem Ecclesiasticorum sacramentorum. Requisiti vtrum ita se credere, vti professi sunt, & nihil de secreto erroris ampliùs se sçire aquæ examine probarent: ita se facturos sponte absque aliqua adiudicatione responderunt. Tunc omnis Ecclesia vno ore exclamauit, *Deo gratias*. Et respondens Abbas dixit omnibus qui aderant: Quid ergo, Fratres, vobis videtur faciendum de his qui adhuc in sua perseuerant obstinatione? Responderunt omnes: Comburantur, Comburantur. Sequenti die adducti sunt illi duo qui videbantur reuocati, ad iudicium examinis aquæ; quorum vnus omnium iudicio saluus per aquam factus est: fuerunt tamen nonnulli qui exinde dubiam tulêre sententiam. Alter porrò remersus in aquam, fere omnium ore damnatus est. Vnde carceri mancipatus, quoniam varia quorundam, etiam Sacerdotum ferebatur sententia, iterum ipso petente, ad aquæ iudicium reductus, & secundò demersus, nec vel parum ab aqua receptus est. Bis denique damnatus igni ab omnibus adiudicatus est: Sed deferens Abbas præsentiæ suæ, publicè cæsum eliminari præcepit. Cæteri autem numero septem igni traditi exusti sunt in valle Esconij. An.1167.

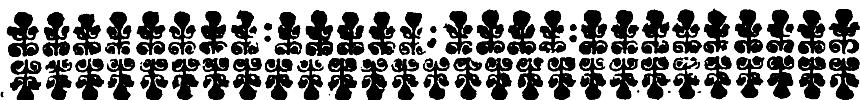

LYON
BIBLIOTHÈQUE DE LA VILLE
1895

INDEX RERVM ET VERBORVM.

D

CHRONICI FONTINELLENSIS *variæ lectiones.*

PAgina. 189. *linea.* 22. audiens *lege*, adiens. *lin.* 24. ac vitæ arctioris explorandi semitam. *lin.* 30. Eo deinde loco deserto.

Pag. 190. *lin.* 4. posset habere gazas. *lin.* 5. Coangelico Episcopo *lin.* 10. construxit. *lin.* 13. bonæ recordationis sæpefati Dagoberti. *lin.* 15. cum filio eius Hlodoueo & Baltilde. *lin.* 22. in quo saltu etiam ædificatum. *lin.* 32. & 33. emanationis per spatia passuum plus minúsve &c.

Pag. 191. *lin.* 1. Quæ admirabilis. *lin.* 8. passus octingentos quinque. *lin.* 12. & 13. impetu tempus malinæ accedunt. *lin.* 22. cùm quis illuc aduenerit.

Pag. 192. *lin.* 5. Indictione III. æuo III. *lin.* 6. vndecimus. *lin.* 7. *dele*, III. *lin.* 8. gubernante anno X. *lin.* 14. admirabilis Pater. *lin.* 23. & 24. ædificatis Basilicis.

Pag. 193. *lin.* 24. ante accessum illuc. *lin. vlt.* iuberet patrari donationem, &c.

Pag. 194. *lin.* 3. & 4. iussu Regis & Reginæ, vt ex sua indulgentia iugiter teneret. Edita est hæc confirmatio pridie Non. Februarij. Nam & ipsa auctoritas in hoc Cœnobio seruatur. Defuncto autem Rothmaro remansit filius eius Airamnus in pueritiæ annis. Quo tempore Erchinoaldus Maior domus Regiæ à prædicto Airamno commutauit supradicta locella data eidem in territorio Veliocassino alia pro ipsis; vnde Pater eius Rotmarus carnis originem duxit. Beatus quoque Vvandregesilus à prædicto Patricio sub titulo pretij eadem locella adeptus est. Edita fuit anno XII. sæpefati Regis Compendio Palatio Regio die Kal. Mart. congregatis Francorum populis in Campo Martio, vbi omnibus annis conueniebant, veluti omnibus notum est.

Pag. 197. 20. *lin.* quæ vocatur Pausas.

Pag. 198. *lin.* 13. Ansbertus annis XI. *lin.* 14. Vvlfranus an-

nis XI. *lin.* 19. *& Flauiacensis.*

Pag. 202. *lin.* 5. *dele* vt. *lin.* 7. Benignum in Ecclesia orationi secretiùs insistere. Tunc vnus ex ministris concito gradu eundem Patrem adijt, fundentémque Domino preces solo prostratum reperit: cúmque diutiùs, &c.

lin. 25. suggerente Theobaldo maiore, &c. *lin.* 29. per illum lacum, &c.

Pag. 203. *lin.* 7. petrafiċta & ipsum bracum ad ipsum mansionilem. *lin.* 9. secus illam viam publicam quæ dicitur ad duos pontes & ad Bracum qui dicitur bricilonem. *lin.* 29. huic Cœnobio Semnau & Mauronis cisternam, possessiones sitas in pago Calotinse.

Pag. 204. *lin.* 19. Tulbiaco Castro. *lin. vlt.* Gislehardus monticellos.

Pag. 205. *lin.* 4. *&* 5. Paterfamilias Ictor nomine. *lin.* 13. *&* 14. Summacrana largitus est. *lin.* 15. Roccolini lucum siue Bertilinum curtem & Nanciacum. *lin.* 16. Saciacum siue Dingum. *lin.* 20. *&* 21. Colnicio. Obiit autem isdem venerabilis Pater Benignus XIII. Kal. Aprilis.

Pag. 206. *lin.* 2. *&* 3. Incarnationis septingentesimum trigesimum. *lin.* 33. propagatione & restauratione ac exaltatione, &c.

Pag. 207. *lin.* 1. vigesimus tertius à M. &c. *lin.* 11. Indictione vndecima. *lin.* 14. Feria IV. Factus verò Præsul contulit possessionem suam, quæ vocatur Mollinus-Cottus, huic Cœnobio sitam in pago Belloacensi super fluuium Masso, continentem mansos LXXXIV. Inter reliqua, &c.

lin. 15. etiam Vintlanam villam, &c. *lin.* 30. Mensatas hoc in Cœnobio constituit, deputatis videlicet villis quæ per vnumquémque mensem sufficientem præberent alimoniam, &c.

Pag. 208. *lin.* 23. quæ est in Vvarinna.

Pag. 209. *lin.* 23. Pictauem vrbem profecti sunt, basilicámque &c. *lin.* 34. Apostolorum Principis huius Cœnobij, &c.

Pag. 210. lin. 1. *Gesta* TEVTSINDI *mali Rectoris. lin. penult.* Adeptus nanque iste locum regiminis &c.

Pag. 211. *lin.* 12. Vvarinnam fiscos duos qui sunt in pago Tellau iuxta fluuios Tellas & Vvarinna, *lin.* 18. Regina sua Bli-

tilde. *lin.* 20. Inuonis & Ermonis, *lin.* 33. Vallis Cucunioli in pago, &c.

Pag. 212. *lin.* 14. Cœnobijs sunt collata, de iure Ecclesiarum ac Cœnobiorum ablata. *lin.* 26. balthei & calcares fabricantur.

Pag. 213. *lin.* 8. non tollunt. talem vitam finientes excipiuntur ab his qui Græco eloquio vocantur θεοὶ ἐπιχθόνιοι.
lin. 36. Erinbarius Præpositus.

Pag. 215. *lin.* 8, & 9. quod est in Attrebatensi territorio. *lin.* 15. ad aues feriendas erat. *lin. vlt.* pago Constantino.

Pag. 219. *lin.* 35. tertiam partem de Eora.

Pag. 220. *lin.* 13. Episcopi & Rhetoris. Sermo de Adam, &c.

Pag. 221. *lin. vlt. delenda hæc verba* Vuidolaici verò annus primus.

Pag. 223. *lin.* 3. cernentes Vicani, &c.

Ita MS. codex perantiquus Abbatiæ Fontinellensis; quem cùm seriùs optato acceperimus, nempe iam è prelo 12. capita emerserant, hîc in calce voluminis Varias Lectiones, & Addenda, subijcere sumus coacti. Quæ verò in priorum capitum marginibus variantia videbis, partim à V. C. Andrea Duchesnio, partimque à nobis affixa sunt.

FINIS.

Errata.

PAg.5.lin.30.*lege* pædoris.pag.6.lin,12. *lege* expeditū.lin. 17. insuaues simus. pag.11.lin.3.in marg. *post* hîc,*adde*,aliquid. pag.13.l.6.*lege*,Aïoni.pag.35.l.31.*post* desiderijs *dele virgulā,& pone eam post* eius.pag.39.lin.7. merito,l.merito.pag.58.lin.25.altera,l.àterra.pag.96.lin.17.l.correptionem.pag.103.lin.10.l.Moysem.pag.17. lin.36.l. fulti. pag. 83. lin. 18. l. mentem.pag.126 lin.20.in marg.l.1101.pag.141.lin.33.l.donum. pag.142. in marg.lin.31.l.Iuo.pag.189.lin.36.l.ignarum.pag.197.lin.20.l.Pausas. pag.205.lin.12.l.isthinc.pag.206. lin. 30. l. Baiocassinæ. post pag. 215. l. 216. pag.225.l.33j& 34.l.promit.280 lin.16.l.copiosam.pag.409.lin.vlt. l.decidere.pag.448 in marg.l.*Pontieres*.pag.448.lin.15.l. villas.pag.457 lin.18.l.Illustrium.pag 502.*in marg.post* afficiant, *dele*, &c.pag.510.l.12.in marg.causa cecidit.pag.535.in marg.*ante* conciliare,*adde* Abbas.pag 574. lin.34.l.animos.

In Præfatione. pag 5. lin.3.l.Reliquiarum.pag.11.lin.6.l.Abendon.
Cætera, Lector, manu benigna emendabis.